This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Antonius Venuti Regiensis.

Sine periculo jacturæ veritas attolli de theatro
audeat hunc Librum tollere nemo meum
1714. in Monte S. Pauli in Porta.

Google

4542 B2 f. 112.

#

Valla

(Laurent)

Digitized by Google

47592

349353

LAVRENTII VALLAE ELEGANTIARVM LATINAE LINGVAE LIBRI SEX.

EIVSDEM
De Reciprocatione Sui, & Suus, libellus.

Ad ueterum denuò codicum fidem ab Ioanne Rænerio emendata omnia.

*

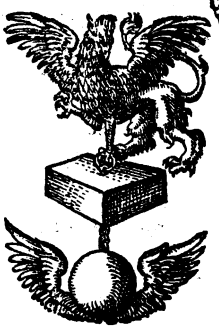

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,
1556.

Digitized by Google

STVDIOSO LECTORI S.

Habes lector optime hos elegantiarum libros multò quàm antehac unquam prodierint, emaculatiores, Ioannis Rænerij opera, cum nonnullis annotationibus, tibi haud parum profuturis, ab eodem in margine additis. Veterum autem autorum exempla, quæ Valla in eorum, quæ de lingua Latina præcepit, testimonium protulit, corrupta ferè, depravataq; erant, ut uix ad eius negotium facere uiderentur, ea optimâ fide restituit. Vt te quoq; maiore beneficio deuineiretur, loca unde ea sibi Valla desumpserat, digito indicans, margini adiecit: ut si posthac chalcographorum aut incuria, aut inscitia peruerti contingat, tibi sit unde ea nullo negotio reparare queas.

Vale lector, Rænerijq; laboribus fruere.

Digitized by Google

LAVRENTIVS VAL

LA IOANNI TORTELLIO ARE-

tino, cubiculario Apostolico, Theologo-
rum facundissimo, S.

IBROS de linguæ Latinæ elegantia (mi Ioannes unicum amicitiæ specimen, & omnis scientiæ decus) olim iam tibi debitos, totiesq; abs te efflagitatos, & tanquam creditore repetitos, tandem exhibeo, nomineq; tuo dedico, ac uelut æs alienum persoluo: & (ut longioris moræ dem pœnas) etiam cum fœnore, eoq; tanto, ut sorti par sit. Nã quum sex essent libri, quos tibi (cui omnia debeo) repromiseram: nunc totidem ad illos accedunt, eiusdem, germaneq; materiæ: & quasi semissi semis additus, explet assem lucri. Feciſti itaq; tu longam quidem expectationem: uerum ipsius expectationis non negligentia mea, sed consilium exitit causa. Nolo enim fraudare beneficium meum gratia sua. Siquidem nullam aliam inire rationem poteram, qua libros iniussu meo (ut scis) editos, & in plurima exemplaria transcriptos tibi dicarem, nisi & repurgarem diligentius, & (quod maius est) aliorũ ueluti reliqui corporis accessione perfectos me emittere testarer, ut nemo nisi ab hoc fonte, & eius riuis nostrarum Elegantiarum aquas sibi hauriendas existimaret, non solùm uberiore gurgite, sed etiã nitidore. Quò magis & spero, & opto, libros hos abs te in summi pontificis bibliotheca repositum iri: teq; curatorum, ut ille, cuius contubernalis es, & studiorũ intimus comes, nõnũquã eos euoluat, & quẽadmodũ de parte iam fecit, totum opus laudet, eximiũ profectò, ac maximũ laboris mei fructum, ac præmiũ. Nã quis uberior fructus, aut quod

magis opimum præmiũ generoso animo cõtingere potest, quàm laudari à laudato uiro: ut ille apud Actiũ inquit: Gaudeo abs te laudari, pater, laudato uiro. Etenim quisnã multis iam seculis laudatior extitit, qui ue sit magis iure laudãdus, quàm nostrũ omnium pater summus Põtifex Nicolaus Quintus? Qui nõ magis prudẽtißimorũ hominũ iudicio electus esse, quàm natus ad illã dignitatẽ uidetur: quẽ Deus nobis præbẽs, singulari quadã hoc seculum est beneficẽtia prosecutus: & quo sospite (ut est hominum opinio) res humanæ futuræ felices sunt. Adeò nescias, an uirtus eius, an dignatio inter homines magis emineat: & inter ipsius uirtutes, quæ cui præstet, si qua modò præstat et nõ unaquæq; omnes in se numeros habet, nisi ut quòd quisq; maxime uirtutẽ aliquã colit, ita maximè adesse huic illã existimat: ueluti tu nõ nunquã, atq; ego prudẽtiã, cùm cæterarũ rerum, tum uerò literarum. Quid enim tam arduũ, tam difficile, tam profundũ, quod non cõsilij altitudine expediat, conficiat, trãsigat? Tot summi põtificatus, quẽ prope lacerum, ac naufragum acceperat, negotia, quibus distringitur, quorum pars quẽlibet alium deprimeret, unus omnia curat, omnia suis humeris sustinet, unus omnia obit, & (quod magis nostrã admiratione auget) nõ fortiter modò, sed etiã libẽter. Diuina nimirùm est in eo ingenij celeritas, ac uis. Iam uerò de literis quoties nobiscum, alio ue quo erudito, post fluctus occupationum loquitur? Taceo qua pronuntiãdi maiestate, & gratia, quanta memoria, quanta rerum copia, quanta doctrinarum omnium peritia eluceat, uel humanarum, ut historicæ, ut oratoriæ, ut grammaticæ, ut philosophicæ, ut poëticæ, etiam metricæ: uel diuinarum, ut theologiæ, ut omnis iuris, ut eius quam Græci μεταφυσικὴν uocant. Nihil ita arduum, ita q; abditũ quod eum fallat: nihil ita tenue in literis,

exig

exiguũq; (unde haud secus miror) quod eũ fugiat: eoq; nunquàm minus loqui, magis attendere mihi libet, quàm quum ipsum audio. Pace tamẽ eius dictũ sit, nõ minus ornat illã dignitatem, quàm ab illa ornetur. Nec ego minus uereor eius uirtutes apud me, quàm datas à Deo Apostol. claues, quum præsertim scientiæ sacrarũ literarũ clauis uocetur, ab eodem Deo tributa, quæ aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Itaq; utraq; manu claues gestat, sapiẽtiæ altera, altera potestatis. Quare (ut liberè quod sentio dicam) uel magis mihi lætandum, atq; gloriandũ erit, si à tam integro, tã sancto, tã sapiẽti uiro, quàm si à summo Pontifice laudabor. Sũmi enim Pontifices multi fuerunt, sed qualis hic, uix unus, aut alter: quem absit ut emerendi fauoris gratia impensius laudauerim, quippe qui sciam & me improbaturos homines, si mentiar: & illum talem esse, qui nec seipsum ignoret, & testimonia suarum laudũ malit in pectoribus esse quàm in linguis. Neque uelim te hanc ei epistolã obstẽdere. In qua etsi laudatur, id tamen non ideo fit, ut has laudes ipse, sed ut cæteri legant: & (quod ad nos attinet) magna sanè honori tuo, ac meo fiet accessio ex hac Nicolai põtificis cõmemoratione: Etenim si in arcubus triumphalibus, & columnis, cæterisq; id genus operibus in honorẽ aliquorũ extructis, quò sint augustiora, cernimus interdum alicuius Dei, aut Deo similis imaginẽ superpositam: cur ipsẽ non putem mihi faciundum, ut huic meæ columnæ (non ausim dicere arcui) duodecim pasus altæ, quam ego opifex tibi ob singularem eruditionẽ, summã beneuolentiam, maxima in me merita dicaui, imaginẽ Nicolai summi Pontificis mea manu scalptam in culmine collocem, ut operis decori quædam etiam ex ipso præside maiestas accedat? Ita & nostra in illũ reuerentia, ac religio, & illius in nos fauor, splendorq; constabit. Vale.

LAVRENTII VALLAE PATRITII ROMANI,

& de lingua Latina bene meriti, in sex Elegantiarum libros elegans & docta admodùm præfatio.

QVVM sæpe mecum nostrorum maiorum res gestas, aliorumq; uel regum, uel populorum considero, uidentur mihi non modò ditionis nostri homines, uerùm etiam linguæ propagatione cæteris omnibus antecelluisse. Nam Persas quidem, Medos, Assyrios, Græcos, aliosq; permultos longè, lateq; rerum potitos esse: quosdam etiam, ut aliquantò infirius quàm Romanorum fuit, ita multò diuturnius imperium tenuisse constat: nullos tamen ita linguam suam ampliasse, ut nostri fecerunt: qui (ut oram illam Italiæ, quæ magna olim Græcia dicebatur: ut Siciliam, quæ Græca etiam fuit: ut omnem Italiam taceam) per totum pene Occidentem, per Septentrionis, per Aphricæ non exiguam partem, breui spatio linguam Romanam (quæ eadem Latina à Latio, ubi Roma est, dicitur) celebrem, & quasi reginam effecerunt, & (quod ad ipsas prouincias attinet) uelut optimam quandam frugem mortalibus ad faciendam sementem præbuerunt: opus nimirum multò præclarius, multoq; speciosius, quàm ipsum imperium propagasse. Qui enim imperium augent, magno illi quidem honore affici solent, atque imperatores nominantur: qui autem beneficia aliqua in homines contulerunt, ij non humana, sed diuina potius laude celebrantur: quippe qui nõ suæ tãtum urbis amplitudini, ac gloriæ

rię consulant, sed publicæ quoq; hominum utilitati, ac saluti. Itaq; nostri maiores rebus bellicis, pluribusq; laudibus cæteros homines superarunt, linguæ uerò suæ ampliatione seipsis superiores fuerunt, tanquam relicto in terris imperio, consortium Deorũ in cœlo consecuti. An uerò (Ceres quòd frumenti, Liber quòd uini, Minerua quòd olei inuentrix putatur: multiq; alij ob aliquam huiusmodi beneficentiã in Deos repositi sunt) linguam Latinam nationibus distribuisse minus erit optimam frugem, & uere diuinam, nec corporis, sed animi cibũ? Hæc enim gẽtes illas populosq; omnes omnibus artibus, quæ liberales uocantur, instituit: hæc optimas leges edocuit: hæc uiam ad omnem sapientiam munuit: hæc denig; præstitit, ne barbari amplius dici possent. Quare quis æquus rerum æstimator nõ eos præferat, qui sacra literarum colentes, ijs qui bella horrida gerentes, clari fuerunt? Illos enim regios homines, hos uerò diuinos iustissimè dixeris, à quibus non (quemadmodum ab hominibus fit) aucta Respublica est, maiestasq; populi Rom. solùm, sed (quemadmodum à dijs) salus quoq; orbis terrarũ: eò quidẽ magis, quòd qui imperium nostrum accipiebant, suum amittere, & (quod acerbius est) libertate spoliari se existimabant, nec fortasse iniuria: ex sermone autẽ Latino nõ suum imminui, sed condiri quodãmodo intelligebant: ut uinũ posterius inuentum, aquæ usum non excussit: nec fericũ, lanã linumq;: nec aurum, cætera metalla de possessione eiecit: sed reliquis bonis accessionem adiunxit. Et sicut gemma aureo alligata anulo non deornamẽto est, sed ornamẽto: ita noster sermo accedens aliorum sermoni uernaculo, cõtulit splendorẽ, nõ sustulit. Neq; enim armis, aut cruore, aut bellis dominatum adeptus est: sed beneficijs, amore, concordia. Cuius rei (quantum coniectura suspicari licet) hoc, ut ita loquar, seminariũ fuit.

Clari fuerũt hîc bis repeti debet.

Digitized by Google

Primùm, quòd ipſi maiores incredibiliter ſe in omni ſtu-
diorum genere excolebãt: ita, ut ne in re quidem militari ali
quis niſi idem in literis, præſtans eſſe uideretur: quod erat
cæteris ad emulationem non exiguum incitamentum. Deinde
quòd ipſis literarum profeſſoribus præmia egregia ſanè
proponebant. Poſtremò, quòd hortabantur prouinciales
omnes, ut cùm Romæ, tum in prouincia Romanè loqui con-
ſueſcerent. Ac (ne pluribus agam) de comparatione imperij,
ſermonisq; Romani, hoc ſatis eſt dixiſſe. Illud pridem, tan-
quam ingratum onus, gentes, nationesq; abiecerunt: hunc
omni nectare ſuauiorem, omni ſerico ſplendidiorem, omni au-
ro, gemmáq; pretioſiorem putauerunt, & quaſi Deum quẽ-
dam è celo demiſſum, apud ſe retinuerunt. Magnum ergo
Latini ſermonis ſacramentum eſt, magnum profectò numen,
quod apud peregrinos, apud barbaros, apud hoſtes, ſan-
ctè, ac religioſè per tot ſecula cuſtoditur, ut non tam dolen-
dum nobis Romanis, quàm gaudendum ſit, atq; ipſo etiam
orbe terrarum exaudiente gloriandum. Amiſimus Romam,
amiſimus regnum, amiſimus dominatum, tametſi non noſtra,
ſed temporum culpa: ueruntamen per hunc ſplendidiorem
dominatum in magna adhuc orbis parte regnamus. Noſtra
eſt Italia, noſtra Gallia, noſtra Hiſpania, Germania, Pan-
nonia, Dalmatia, Illyrium, multæq; aliæ nationes. Ibi nanq;
Romanum imperium eſt, ubicunq; Romana lingua domina-
tur. Eant igitur nunc Græci, & linguarum copia ſe iactent.
Plus noſtra una efficit, & quidem inops (ut ipſi uolunt) quã
illorum quinq; (ſi eis credimus) locupletiſſimæ: & multarum
gentium uelut una lex, una eſt lingua Romana: unius Græ-
ciæ (quod pudendum eſt) non una, ſed multæ ſunt tanquam
in Repub. factiones. Atq; exteri nobiſcum in loquendo con
ſentiunt: Græci inter ſe conſentire non poſſunt, nedum alios

ad ſer

ad sermonẽ suum se perducturos sperent. Variè apud eos loquuntur autores, Atticè, Aeolicè, Ionicè, Doricè, κεινῶς apud nos, id est, apud multas nationes, nemo nisi Romanè, in qua lingua disciplinæ cunctæ libero homine dignæ continentur, sicut in sua multiplici apud Græcos: qua uigente, quis ignorat studia omnia, disciplinasq; uigere? occidente, occidere? Qui enim summi philosophi fuerunt, summi oratores, summi iurecõsulti, summi denique scriptores? nempe ij, qui bene loquendi studiosissimi. Sed me plura dicere uolentẽ, impedit dolor, & exulcerat, lacrymarique cogit inuentẽ quo ex statu, & in quem facultas ista reciderit. Nã quis literarum, quis publici boni amator à lacrymis tẽperet, cùm uideat hanc in eo statu esse, quo olim Roma capta à Gallis? Omnia euersa, incensa, diruta, ut uix Capitolina supersit arx. Siquidẽ multis iam seculis non modò Latinè nemo locutus est, sed ne Latina quidẽ legẽs intellexit: non philosophiæ studiosi philosophos, non causidici oratores, non legulei iureconsultos, non cæteri lectores ueterũ libros perceptos habuerunt, aut habent: quasi amisso Romano imperio, non deceat Romanè nec loqui, nec sapere: fulgorem illum Latinitatis situ ac rubigine passi obsolescere. Et multæ quidem sunt prudentium hominum, uariæq; sentẽtiæ, unde hoc rei accidit, quarum ipse nullam nec improbo, nec probo, nihil sanè pronũtiare ausus: nõ magis quã cur illæ artes, quæ proximè ad liberales accedunt, Pingẽdi, Scalpendi, Fingendi, Architectandi, aut tam diu, tãtoq; opere degenerauerint, ac penè cum literis ipsis demortuæ fuerint, aut hoc tempore excitentur, ac reuiuiscant: tãtusq; tũ bonorũ opificũ, tũ bene literatorũ prouentus efflorescat. Verũenimuero quò magis superiora tẽpora infelicia fuere, quibus homo nemo inuentus est erudi tus, eò plus his nostris gratulandum est, in quibus (si paulò

Id est, communiter.

amplius adnitamur) cõfido propediem linguam Romanã uere plus quã urbẽ, & cum ea disciplinas omneis, iri restitutũ. Quare pro mea in patriam pietate, imò adeò in omneis homines, & pro rei magnitudine cunctos facundiæ studioſos, uelut ex ſupertore loco libẽt adhortari, euocareq;, & illis (ut aiunt) bellicũ canere. Quouſq; tandem Quirites (litteratos appello, et Romanæ linguæ cultores, qui & uere, et ſoli Quirites ſunt, cæteri enim potius inquilini) quouſq; inquã Quirites urbẽ ueſtra, nõ dico domiciliũ imperij, ſed parentem literarũ à Gallis eſſe captã patiemini? id eſt, Latinitatẽ à barbaria oppreſſam? Quouſq; profanata omnia duris, & pene impijs oculis aſpicietis? An dum fundamentorum reliquiæ uix appareant? Alius ueſtrũ ſcribit hiſtorias: iſtud eſt Veios habitare. Alius Græca tranſfert: iſtud eſt Ardeæ conſidere. Alius orationes, alius poëmata componit: iſtud eſt capitolium arcẽq; defendere. Præclara quidẽ res, & nõ mediocri laude digna: ſed hoc non hoſtes expellit, nõ patriam liberat. Camillus nobis, Camillus imitandus eſt, qui ſigna (ut inquit Verg.) in patriam referat, eamq; reſtituat: cuius uirtus adeò cæteris præſtantior fuit, ut illi qui uel in Capitolio, uel Ardeæ, uel Veijs erant, ſine hoc ſalui eſſe non poſſent. Quod hoc quoq; tẽpore continget: & cæteri ſcriptores ab eo, q de lingua Latina aliquid compoſuerit, non parũ adiuuabuntur. Equidem (quod ad me attinet) hunc imitabor, hoc mihi propoſitã exemplũ, cõparabo (quãtulumcunq; uires meæ ferẽt) Aeneid. 6.

exercitum, quem in hoſtes quàm primũ educã: ibo in aciem, ibo primus, ut uobis animum faciam. Certemus, quæſo hone ſtiſſimũ hoc, pulcherrimumq; certamen: nõ modò ut patriã ab hoſtibus recipiamus, uerum etiam ut in ea recipiẽda quis maximè Camillum imitabitur, appareat. Difficillimum quidẽ præſtare, quod ille præſtitit, omnium imperatorũ mea ſententia

tentia maximus, riteq; secundus à Romulo conditor urbis appellatus. Ideoq; plures, pro se quisq;, in hãc rem elaboremus, ut saltẽ multi faciamus, quòd unus effecit. Is tamẽ iure, uereq; Camillus dici, existimariq; debebit, qui optimam in hac re operã nauauerit. De me tãtum affirmare possum, nõ sperarẽ tãtæ me rei satisfacturũ, ita difficilimã sumpsi laboris partẽ, durißimamq; prouinciã, ut redderem alios cætera prosequẽdi alacriores. Hi enim libri nihil ferè quæ ab alijs autoribus (ijs duntaxat qui extant) traditum est, continebunt. Atq; hinc principium nostrum auspicemur.

De nominibus quorũ ablatiui plurales exeũt in Abus. CAP. I.

DEVS, dea, deabus dicimus: Diuus, diua, diuabus non dicimus. Item in quibusdam alijs: ut, Filius, filia, filiabus: non Priuignus, priuigna, priuignabus: Natus, nata, natabus: nõ Genitus, genita, genitabus: Equus, equa, equabus: Mulus, mula, mulabus: non Asinus, asina, asinabus: nec Iuuencus, iuuenca, iuuencabus: nec cætera similia. non Ceruus, cerua, ceruabus: Lupus, lupa, lupabus. Item ut dicimus Libertus, liberta, libertabus, ita non dicimus Libertinus, libertina, libertinabus: non Patronus, patrona, patronabus: non Concubinus, concubina, concubinabus: non Pedisequus, pedisequa, pedisequabus: non Seruus, serua, seruabus: non Famulus, famula, famulabus: non Dominus, domina, dominabus: non Animus, anima, animabus: tametsi quidam his posterioribus utuntur. Cicero tamen ad uxorem, & filiam scribens, Duabus animis suis dixit, non animabus. Et Curtius de matre, & uxore Darij, Dominis, non dominabus dixit. Quòd si qui per licentiam aliter loquuntur, non est mirandum: cùm quidam ueteres dixerint Dextrabus, pro dextris: & Eabus, pro eis. Sed ego de usu loquendi disputo, non de abusu.

Epi. 14. lib. 25. epistolarum. Libro 3.

De Verb

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE LYON 1895

Digitized by Google

De Verbalibus exeuntibus in Atio. CAP. II.

NOmina quæ ueniunt à uerbis primæ cõiugationis, positionẽ supini habentibus in itum, uel in ctum, præter cæterorũ uerborum legẽ exeũt in atio, & nõ in itio, uel in sio: ut, Veto, uetui, uetitum: inde uetatio, non uetitio. Præsto, præstiti, præstitum, præstatio: nõ præstitio. Cubo: cubui, cubitum, cubatio: nõ cubitio. Domo, domitũ, domatio: nõ domitio. Sono, sonitum, sonatio: nõ sonitio. Crepo, crepitũ, crepatio: nõ crepitio. Tono, tonitum, tonatio, non tonitio: licet dicamus sonitus, crepitus, tonitus: non sonatus, crepatus, tonatus. Frico, frictum, fricatio, nõ frictio: & ita in cæteris. Sectio tamẽ crebrius reperitur, quàm secatio. Horũ participia dissimilia sunt. Nam ea, quæ sunt præteriti temporis, exeunt in itus: quæ uerò futuri, in aturus: uetitus, uetaturus: præstitus, præstaturus. Vnde Lucanus: Constatura fides superûm. Domitus, domaturus: & ita in cæteris. Lauo, & Poto non habẽt supina, neq; in atum, neq; in itũ, neq; in ctũ, sed in otũ: ideóq; formãt nomina sua lotio, & potio: inde sunt lotor: & potor uerbalia nomina: & lotiũ pro urina, prima tamẽ bre ui, non longa. Aliquando reperitur lauatũ, & potatũ: inde sunt lauatio, & potatio: lauatorq;, & potator. Iuuo, iuui, iutum, nec in hũc, nec in illum modũ formant suũ deriuatiuum. Cæterum ex alio supino iuuatum, facit iuuatio: ab illo fit iutor, seu potius adiutor. Ex cæteris autẽ pauca sunt nomina uerbalia in or, ut domitor, non domator: & Sector, qui significat eum accusatorẽ, qui ex damnatione accusati dimidium bonorum expectat illius, aut certè aliquam partem.

Lib. 2.

De hoc nomine Ludicrum. CAP. III.

Prisc. lib. 7. LVdicra (inquit Priscianus) & non ludicria, ab hoc ludicri dicimus. Vergilius in XII. —Neque enim leuia, aut ludicra petuntur Præmia. Per quod uult ludicra tertiæ declin

declinationis, cùm contrà notum sit secundæ esse: ut in lege illa frequẽter repetita, Qui artem ludicram exercuerit, in quatuordecim ordinibus primis ne sedeat. Ars ludicra, est ars histrionica, & scenica: & (ut sentio) quicquid nomine ludicri intelligitur. Nam ludicrum, quod est substantiuum, non modò ludus histrionicus est & scenicus, sed quodcunq; lusorum opus, ac ioculare, etiam ludi publici.

De hoc nomine Ficus. CAP. IIII.

FIcus (idem inquit) etiam uitium corporis quartæ est: Martialis primo Epigrammatωn: Prisc. lib. 6. Epig. 33.

Cùm dixi ficus, rides quasi barbara uerba,
Et dici ficos Cæciliane iubes.
Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci.

Dicemus ficus Cæciliane tuos. Ex quo ostendit & uitium, & fructum quartæ esse declinationis, genere autem differre. Ego uerò reperio ancipitem apud Martialem scripturam, & frequentius sic, ut & ipse puto scribendum:

Cùm dixi ficos, rides quasi barbara uerba,
Et dici ficus Cæciliane iubes.
Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Ante omnia, cur ille risisset Martialẽ, quòd diceret ficus? An nõ reperitur ficus, saltẽ pro arbore, atq; etiã pro fructu, in numero singulari? Non hoc ergo ille ridebat. Quid ergo? quòd genere abuteretur? ne hoc quidem, Quippe cùm dico ficus, quo genere utar, nemo intelligit. Certè ridebat quòd alia declinatione uteretur, quàm ea, qua debebat, ut ex secundo uersu, in quo mutata est declinatio, apparet. Quòd si igitur Cæcilianus de declinatione agebat, non de genere, debuerat Martialis ad declinationem, non ad genus respondere, ut est putandum: atq; adeò necesse est eum respõdisse. Siquidem

quidem(ut ostendi)ille reprehenderat,quòd hic ficos diceret,non ficus.Quæ reprehensio si uera est,ut Priscianо uidetur,qui uult ficus magis esse quartæ,quæ tãdem modestiæ poëtæ fuisset,eũ qui rectè admoneat, tã execrabili etiã uero crimine incessere?ergo cõiunxit accusationẽ imperitiæ cum accusatione flagitij per iocũ,& dicacitatẽ,ut moris sui est, quòd ille adeò stolidus,non solùm nequam esset, ut negaret ficos reperiri,quos secũ semper,& quidẽ cũ dolore gestaret:quod minimè mirũ est reperiri,quũ pro fructu,ad cuius similitudinẽ morbus appellatus est,in secunda declinatione, et(ut opinor)in genere masculino,nõ modò apud poëtas,sed
Ser.2.saty.8. apud oratores quoq; probatißimos reperiatur:ut Horatius,

Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi.

Lib.1.epist.7. Et Plinius ad Octauium Rufum,Quæ nunc cum ficis:& boletis certamen nondum habent.Et Cicero de Senectute,Ex tantulo grano fici.Quidam grammaticorum recentium,id est,imperitorum,aiunt pro fructu quartæ,pro arbore secundæ esse declinationis,quum Pro arbore sit sæpius quartæ:ut idem de Oratore:Vxorem suam suspẽdisse se de ficu.
Lib.2. Satyra 10. Secundæ autem,ut apud Iuuenalem: –Ad quæ

Discutienda ualent sterilis mala robora fici.

Satur.3.c.19. Macrobius & ipse in secũda declinatione semper ferè utitur,& plurimos ueterum ostẽdit usos.Priscianus uerò uult pro fructu,et morbo quartæ esse,et hoc autoritate Martialis.Neq; ego inficior ultimũ illũ uersum posse sic legi,ut recitat Priscianus:sed id ioco magis,quàm seriò à poëta accipimus esse dictũ.Neq; enim seipsum,quòd ficos dixisset,sed illius & nequitiã,& imperitiã reprehẽdere uoluit:nõ ignorãs ficos & Latinè, & usitatè dici.Nec uerò Prisciano faciẽdũ fuit,ut unum Martialis sequeretur,& Ceciliaũ nescio quẽ ut flagitiosum hominẽ,sic ineruditum,in eo præsertim

loco,

Digitized by Google

loco ubi iocabatur poëta, nec ſuam ſententiam aperiebat, et tacitè negabat, quod affirmare uidebatur. Nam nequaquam dixiſſet ficus quartæ eſſe declinationis, & generis maſculini, quod inauditũ eſt: nec differentiam poſuiſſet generis inter morbũ & fructũ, quũ hoc ab illo dicatur. Quidã eccleſiaſtici aiũt pro arbore, Ficulnea: ut ibi, Videte ficulneam, et omnes arbores. Quod nuſquã alibi (ſi memoria nõ excidit) mihi reptũ eſt. Sed adiectiuũ Ficulneus, a, um, pro materiato ex illa arbore: ut à populus populeus, et à coryl⁹ coryleus & colurnus, ut ab abies abiegnus, ab ilice ilignus dicitur. Luc. 21.

De nominibus Diminutiuis. CAP. V.

NOmina diminutiua exeuntia in talem uocem, qualis eſt piſciculus: ſi ritè formentur, uera ſunt diminutiua: ut, Piſciculus, Vermiculus, Paſſerculus, Fraterculus, Securicula, Lucubratiuncula, Virguncula, Sororcula, Munuſculum, Corpuſculum, Tempuſculũ, Mẽdaciunculum, Pluſculũ. Sin minus ritè formentur, diminutiua non ſunt, Auunculus, Cuniculus, Muſculus, quando non eſt paruus mus, Pediculus uel (ut alij uolunt) Pedunculus. & penultima lõga Cuculus. Cicercula, nomen leguminis, Nouacula, cultер raſorius. Lenticula, uaſculi genus. Alia maſculina, aut fœminina non occurrunt. Seruius tamen ſuper Donatũ ait, acus acicula. Acus enim dicitur, qua ueſtes ſarciuntur: Acicula, qua mulieres utuntur ad ornamentũ capitis. Adiectiua tria, Anniculus, Ridiculus, Vernaculus: anniculus puer, annicula puella, anniculũ iumentũ, hoc eſt, unius anni, ſicut Bimus, a, um, i. duorum annorũ. Trimus trima, trimũ, id eſt, triũ annorũ. Quadrimus quadrima quadrimum, id eſt, quatuor annorũ, & nõ amplius. Nec de animalibus modò, ſed de inanimatis, ut anniculũ uinũ, bimũ oleum. De pueris tamen magis loquimur per diminutionem, bimulus, trimulus, quadrimulus, quia

intra

intra hos annos adhuc parui sunt, ut bimulus puer, trimula puella: similiter de his, in quibus hæc ratio habet locum: ut anniculus equus. Dißmiliter in quibus hæc ratio locum non habet: sed dicemus, binus aries, trimus porcus, quadrimum uinum. Ridiculus homo, ridicula res, ridiculũ caput, id est, deridendum. Est etiam sæpe neutrũ, significatq; sermonẽ risus potius quàm derisus excitantem. Vernaculus, uernacula, uernaculum, quod est domi nostræ, uel in nostra patria natum: ut lingua uernacula, quam uulgò dicunt linguam maternam. dictũ est à Verna, qui est seruus domi nostræ natus, id est, ex nostra ancilla. Prætereà neutra multa sunt: ut, Vmbraculum Tabernaculũ Spectaculum, Habitaculum, Cœnaculum, Crepusculum, Germiculum pro germine, Crepitaculũ, Vinculum, Amiculũ, pro amictus genere quodã ferè pallio: Curriculum pro cursu: & pro loco in quo certamẽ currendi exercetur: nõnunquam etiam pro curru, ut Curtius libro 8. Aliorum turbati equi non in uoragines modò, lacunasq; sed etiam in amnẽ præcipitauere curricula. Cubiculũ quod certè à cubili non uenit, quũ intra cubiculũ cubile sit, & eius diminutiuum foret cubiculum. Puluis & significatione, & formatione legitima diminutiuum facit, sed genus mutat apud Hieron. ut uile puluiſculũ: masculinè tamen poëſuit Apul. in quodam suo carmine, de quo meminit in apologia de magia: Miſi (ut petiſti) munditias dentium, Nitelas oris, ex Arabicis frugibus, Tenuem, candificum, nobilem, puluiſculũ, Complanatorẽ, tumidulæ gingiuulæ, Conuerritorẽ pridianæ reliquiæ, Ne qua uiſatur terra labes ſordium, Reſtrictis fortè ſi labellis riſeris, Conuentus quoq; facit conuenticulum. Cic. pro Sext. Tamen conuẽticula hominũ, quæ ciuitates nominarunt. Baculus non terminat diminutiuum in hac uoce, quia ſua talis eſt, tamen neutrum habet Bacillum.

Cicero

Cice. II. De finib. Bacillum, aliud inflexum, aliud ita natum. Reperitur tamen primitiuum & in neutro: ut apud Ouidiũ li. XV. Metam. Esse solet, baculumq; tenens agreste sinistra. Ne terebra quidem huius uocis est, tamen gignit diminutiuũ terebellum, non terebella. Auricula uerò ritè formatur, sed significatione dissentit: nanq; cartilago illa est circũ aurium concauitatẽ, non autem parua auris. Mẽtula quoq;, quæ non paruã mentẽ significat, sed uirilia. Fidicula, pro instrumento torquendi, quod an ritè formetur, nunc uideamus. Nam fidis, inquit Prisciã. facit fidicula. Nam si esset fides in hac significatione, quomõ Seruio placet, non fidicula feciſſet, sed fidecula. Auidius Seruium Prisc ianus carpsit, utpote unã rẽ non uno in loco reprehendens. Cæterũ ipse fallitur non Seruius. Nam nec fidis (quemadmodũ ueterum autoritas tradit) sed fides dicitur: & si fides dicatur, fidiculam potius, quàm fideculam analogia exigit. De autoritate satisfecerit Festus Pomp. ita scribens: Fides genus citharæ, dictæ, quòd tantum inter se chordæ eius, quantũ inter homines fides concordẽt. Analogiæ quoq; ratio fidicula exigit à fides, sicut ædicula ab ædes, sedicula à sedes, cædicula à cædes: non ædecula, sedecula, cædecula: sicut apes, de quo solo nomine facit ille mẽtionẽ, apicula facit, nõ apecula. Et si quãdo apis in nominatiuo reperiatur, ut ille ait, ueluti apud Ouid. in XIII. Metam. Nõ apis inde tulit collectos sedula flores. hoc perquàm rarũ est, & analogia apes potius, quàm apis defendit: quia à pede cõpositũ, ac deriuatũ putatur. Deniq; fidis in nominatiuo inauditũ est, ergo fides dicendũ est, cuius diminutiuũ fidicula, id est, parua cithara, uel chordula. In plur. tortorium (ut dixi) instrumentũ ex duob. (ut reor) et obliquatis lignis cõpactũ, uel ab extorquenda fide, ac ueritate: uel à neruels funib. uiculisq;, quibus ad illũ modũ homines torquẽdi alligabãtur.

Prisc. libro I. & 3.

Quám meritó Prisaianus Seruium carpat, & Valla à Seruio stet uterque uiderit. nam Ser. in illud Ver. 6. Aen. Threicia fretus cithara: , fidibusque canoris: sic ait, Fidibus, autem est à nominatiuo hæc fidis, ut sit Pyrrhichius: nam fides Iambus est.

Digitized by Google

AD hunc locum pertinet, quod nunc subijcimus: Nomina tertiæ declinationis exeuntia in er, siue masculina, siue fœminina, siue communia, huiusmodi uocem diminutiuorum sortiri: ut Pater, paterculus, frater, fraterculus, mater, matercula, cuius quasi similis soror facit sororcula, cicercula à cicer tanquã à fœminino, pauper pauperculus, pauperculus. Quæ sunt secundæ declinationis tam adiectiua quã substantiua, faciunt diminutiua in ellus masculina, in ella fœminina, in ellum neutra. Culter, cultellus: Liber, libellus: Puer, puellus: Tener, tenera, tenerum, tenellus, tenella, tenellum: Miser, misera, miserum, misellus, misella, misellum: Sacer, sacra, sacrum, sacellus, sacella, sacellum. unde hoc Sacellum, pro templo modico. Hinc factum est, ut fœminina quoque substantiuorum eodem modo, quo adiectiuorum, facerent diminutiua. Caper, capra, capella: Puer, puera, puella: Liber, libra, libella: licet multò aliud libra, quàm liber significet. Hæc diminutiua in ellus, & ella exeunt. Sunt quædam in illus, illa. Inter ea autem priora Priscianus ponit Ala, uultq; facere diminutiuum ascella. Cic. de Orato. perf. Cicero tamen inter posteriora. Duo enim masculina, totidemq; fœminina donat hoc genere terminationis: Palus, paxillus: Talus, taxillus: Maia, maxilla: Ala, axilla. Sunt tamen & alia in hanc uocem exeuntia.

ILla quoque diminutiua, quæ finiunt in aster, imitationem potius quàm diminutionem significant: neq; enim ea ratione dicitur Oleaster, Pinaster, Apiastrum, Mentastrum, Siliquastrum, quòd sit parua olea, parua pinus, paruum apium, parua mentha, parua siliqua: sed quòd syluestria, oleam, pinum, apium, mentham, siliquam imitantia: & quo quidam utuntur, Filiaster, pro priuigno, non paruus filius est, sed imitans filium: & Parasitaster, non paruus parasitus (aliter enim non diceretur à Comico, parasitaster paruulus (sed Teren. in Adelph. act. 5. scen. 2.

Digitized by Google

imitator parasitorum: ut apud M. Tullium pro Vareno, Erucius hic noster Antoniaster est. Et ad Attic. lib. XII. Omnino solet esse Fuluiaster, id est, Antonij, Fuluijq; imitator. Et hinc Augustinus appellat Philosophastrum: non (ut puto) paruum philosophū, sed imitatorem philosophorum: nisi dicas imitationem esse diminutionem quandā perfectionis. Tamen aliud est esse diminutiua, aliud imitatiua. Nec quispiā dixerit Oleastrum esse minutā oleam, & Pinastrum esse minutam pinum, quam Plin. ait esse miræ altitudinis: etsi quidam nunc solent pusillos homines appellare, Antoniaster, Luciaster, Paulaster, secuti Priscianum, qui præter superiora hæc addit, esse eiusmodi diminutiua adulationis, & maximè puerorum, ut Catulaster, Antoniaster, Patritiolus, Sergiolus. Sed hæc posteriora sunt uerè diminutiua, illa (ut ostendit) non uera, ideoq; nec adulationis: quanquā omnia diminutiua (nō minus quā hæc in olus) sunt apta adulationi, & sæpe etiam contemptui: ut Homunculus. Homulus, Argutulus, sed ad rem reuertamur. Pullastra, apud Varr. quæ est parua adolescensq; gallina, quod nec ipsum diminutionem significat. Nam maiuscula potius pulla, quā minuscula est, etiā si minor gallina est, nō gallinastra dicitur, sed pullastra. Duo tamen nomina sunt, quæ diminutionis regulam seruant, Surdaster, & Recaluster, quorum alterum significat diminutionē surditatis. Non est planè surdus, surdaster (sed ut sic dicam) surdulus: & Recaluaster, qui fronte caluus est, nō toto capite, quasi recaluatulus, quod est diminutiuum: in quem modū nequeunt resolui nomina illa de quibus suprà disputauimus. Ex his autē que retuli exēplis, liquet non modò in aster finiri hæc nomina, & esse masculina, sed etiam in astra fœminini generis: ut Pullastra, Filiastra apud quosdam pro priuigna: Siliquastra pro pipe

Citat Valla Tul. pro Vareno post Priscian. lib. 3. qui eam orationē potuit legisse, nunc autē de sideratur. Illius orationis meminit Quīt il. li. 7. ca. 2. & li. 9. cap. 2. Lib. 16. ca. 10. Prisc. lib. 3.

Varro de Re rust. lib. 3. ca. 9.

Digitized by Google

rite, quod non uideo quid ex siliqua imitetur, & in astrum neutri: ut Apiastrum, Siliquastrum à siliqua arbore ferente fructum sui nominis, quod Græci κεράτιον uocant. Significat etiam siliqua folliculum, ubi grana leguminum includuntur, & si quid leguminibus est simile. Fereq; hæc nomina arborum, herbarumq; diuersum genus habent in primitiuis, à diumnutiuis, uel deriuatiuis.

De nominibus exeuntibus in Rius, uel Rium. CAP. VI.

TAbularium locus ubi tabulæ, id est, instrumenta, & literæ reponuntur. Sacrarium, repositoriũ sacrorũ, Aerarium repositorium æris: id est, nummorum, similiumq; rerũ pretiosarum, atq; opum. Armarium, ubi reponũtur libri, cæteraq; huiusmodi. Armamentarium, ubi reponuntur armamenta, & arma. Atramentarium, uasculum quod continet atramentũ. Calamarium, quidã usurpant pro theca calamaria, ubi calami recõduntur: sed quia hoc tẽpore pleriq; penna scribunt, potest etiã dici pennarium, nisi malumus appellare thecã pennariam, thecã calamariam, & thecam graphiariam. Penarium, ubi reponitur penus: hoc est, edulia & ad uictum pertinẽtia. Viuarium, ubi continentur uel aues, uel pisces, uel feræ: quæ duntaxat ad uictum spectãt. Pomarium locus pomorum reponendorum: uel locus consitus pomis: ut Ouid. Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas Mœnibus. Quidam hoc Pomœrium uocãt. Titus autem Liuius Pomœrium ait esse locum ad muros intrà, & extrà, ubi ædificare nõ licet, quasi post mœnia: ut dicimus Pomeridianum, pro eo quod est post meridianum: unde Lucanus, Longa per extremos pomœria iungere fines. Pomarium igitur aut locus frequens arboribus pomi, siue fructuum pomi repositorium: aut copia ipsa arborum pomiferarum. Nam horum nominiũ natura est, significare uel locum ubi illa sunt, uel ipsarũ rerũ quæ

Lib. 4. Metamorph.

Lib. 1. Lab urb.

quæ in loco sunt, copiã: ut Aluearium: tametsi potest dici locus ubi sunt aluei apium, tamen potius accipitur pro copia alueorum eodem in loco collocatorum, uel apium mellificantium. Et Rosarium magis copiam fruticum uno loco rosas gignentium, quàm ipsum locum, ubi hi frutices sunt, significat: quem locum ne Rosetum quidem appellare possis, cum idem significet quod rosarium, nisi per contentum significetur continens. Plantarium, non locus plantarum, sed ipsæ plãtæ, etiamsi euulsæ, aut non confitæ fuerint. Nec me fallit Seruium separare plantaria è plantis: Plantæ sunt raptæ de arboribus, plantaria uerò quæ ex seminibus natæ cum radicibus & terra propria transferuntur: ad quod sentiendum uidetur allexisse eum Vergilij uersus. Et uia sua plantaria terra. Seminarium, non locus, sed semen ipsum, id est, plantulæ. Pampinarium, non terra ubi nascuntur pampini, sed congeries pampinorum, id est, uirentium ramusculorum uitis. uel (ut ait Plinius) palmes qui è duro exit, materiamq; in proximũ annum promittit, pampinarium uocatur: certè in hoc palmite multi sunt pampini. Calcearium, Vestiariumq; pro calceis & uestibus: ut Cibaria, pro cibis. Fustuarium pro fustigatione. Carnarium, non locus ubi caro salsa suspenditur, sed caro ipsa: nisi contentum pro cõtinente accipiatur. Donaria, non locus repositorius donorum, sed ipsa dona: licet Seruius dicat, ubi dona oblata sunt: sicut Lectisternia dicuntur, ubi homines sedere in templo cõsueuerũt. Ita in cæteris adhibenda est in similium nominum significatione accuratio. Et hæc de neutris: nam masculina, fœminina, & communia officia hominum qualitatemq; significant. Caprarius, Saltuarius, Camparius, Horrearius, Classiarius: custos exercitorue caprarum, saltus, campi, horrei, classis. Sagarius, Lintearius, Vestiarius: uenditor sagorum, linteorum,

Ser. in illud 2. Georg. Hic plantas tenero abscindes, &c.

Georg. 2.

Lib. 17. ca. 22.

Ser. in illud 3. Geor. Imparibus ductos alta ad donaria &c.

uestium. Proprietarius, Fructuarius, Vsarius: cuius est proprietas prædij, cuius fructus, cuius usus: quæ omnia significant actionē, passionēq; , numero quidem incōprehensibilia. Pauca autē quæ passiue accipiuntur: Legatarius, Commendatarius, Depositarius, Beneficiarius, Fideicommissarius: qui legatum, commodatum, depositum, beneficium, fideicommissum accepit, & siqua sunt alia. Ex huiusmodi nominibus fiunt etiam nomina quædam rerum, Calcaria, Sulphuraria: ubi calx coquitur, & sulphur fit. Atq; hæc à nominibus ferè proficiscuntur: illa uerò magis à uerbis, uel à uerbalibus in or, adiectiua in orius, oria, orium, actionem significantia, Accusatorius, Petitorius, Defensorius, Fideiussorius, Institutorius, Exercitorius, Tributorius. Nam Tributarius, uenit, à tributum, Tributorius à tributor, sicut Depositarius, à depositum. Depositorius, à depositor. Significat itaq; Tributarius, qui soluendo tributo obnoxius est: ut Stipēdiarius, qui soluēdo stipēdio: & Depositarius, q̄ reddendo depositō: ut Munerarius, qui dat munera populo, gladiatoribus in arena exhibendis. Ideoq; Vas escariū dicimus & Vas potoriū: quia hoc à nomine uerbali uenit, illud non uenit, Prætor, Senator, Holitor, Lictor, non opinor descendere à uerbis: sed quia uocē uerbalē obtinent, sicut Cēsor, & Quæstor sic formauerunt sua denominatiua Prætorius, Senatorius, Holitorius, Lictorius, Censorius, & Quæstorius. Holitor autē est qui hortū holerū exercet, quē nōnulli hortulanū uocāt. Est & Holus, unaquæq; herba, qua uescimur. Nā sunt & horti non holerū, sed arborib. cōsiti, & uoluptatis gratia comparati: ut Horti Sallustiani, Pompeiani, Lucul liani, Claudiani. Lictor, minister consulis, proconsulis, præsidis, prætoris, qui fascem uirgarum alligatum, cum securi portat: suntq; lictores consulis duodeni, aliorum seni. His addere

addere possumus. Aleator, quod uidetur descendere à uerbo, quod nusquam reperitur. Non enim aleare dicimus, sed alea ludere. Neutra autem in orium, locum plerunq; significant, ubi aliquid fit: ut Deambulatorium, locus ubi deambulamus. Dormitorium, locus ubi dormimus. Repositorium, ubi reponitur aliquid. Tentorium, locus ubi tendimus uela, aut siquid instar uelorum habet: uel potius ipsa uela, sine uelamenta contra iniuriam cœli. Auditorium, locus ubi audimus præceptorem, aut orantẽ non in uera causa, aut opus nouum recitantem, aut siquid simile est: uel ipsa turba, atq; ipse cœtus auditorum. Tectorium, illinimentum, est, & quasi pauimentum parietis, atq; incrustatio. Amatorium, genus ueneni, amorem, uel inimicitiam ingerentis. Portorium, uectigal portus, uel fluminum, uel lacuum, uel stagnorũ. Nam & Portitor ille dicitur, qui traducit homines, ac uehit nauigio uel ad nauem de littore, uel de naui ad littus, uel ad ulteriorem fluminis, lacus, stagnive seu ripam, seu littus: licet frequentius dicatur litus. Potest etiam accipi pro eo, qui portorium conduxit: id est, qui fructus pecuniarios ex portu conduxit, & à uenientibus illos exigit: quæ ratio in cæteris huiusmodi discernenda est. Hoc etiam loco addam, quòd quum dicamus Dumetum, Spinetum, Vepretum, similiaq; : tamen dicimus Senticetum, non sentetum.

De Euentu, Iussu, Permissu, Iugero. CAP. VII.

EVentus in singulari generis masculini, & declinationis quartæ est: cuius plurali M. Tul. sæpissimè in neutro genere, & declinatione secunda utitur: ut de Oratore, Ex aliorum factis, aut dictis, aut euentis. Idem de Diuinatione: Si euenta quærimus? quæ exquiruntur extis. Et ad Lucceium: Fabulam rerum, euentorumq; meorũ. Et ad Atticum: Semper enim causæ euentorũ magis mouẽt, quàm ipsa euẽta. Epist. 12. li. 5. epistol. famil.

Quidam planè imperiti Euentum aiunt significare princi-
In epis. Phyl. pium: ut apud Ouidium, Exitus acta probat: careat succes si-
ad Demoph. bus, opto, Quisquis ab euentu facta notãda putat. Illud enim
Exitus acta probat, uox est accusantium Phyllidem argu-
mento, quod ducitur à casu, eosq; Phyllis ipsa execratur, di-
cens: Careat succesibus, opto, quisquis à casu, et nõ à causis
alium laudat, aut uituperat. Similia sunt huic, Iussu & Per-
missu tuo, quorum pluralia sunt potius secũdæ declinationis,
in singulari ferè nunquam. Neq; enim dicere solemus Iusso
Epis. 1. lib. 2. tuo, sed iussu: non Permisso tuo, sed permissu. Horat. tamen,
Vtar permisso, id est, re permissa, non autẽ permissione: nec
dixisset permisso tuo, nec iussibus, permissibusq; tuis, sed iussis,
permissisq; tuis: nec iussus: permissusq; tuos, sed iussa,
Eclog. 8 permissaq; tua. Verg. —Accipe iussis Carmina cœpta tuis.
Aeneid. 4. Et iterũ: Iussa tamẽ diuum exequitur. Et alibi: —Haud mol-
Georg. 3. lia Iussa, E diuerso Iugerũ in singulari secũdæ, & in plura-
Lib. 7. li tertiæ declinationis: non autẽ (ut ait Prisc.) Iugus iugeris,
cùm omnes dicant in singulari Iugerum, & in plurali iugeri
bus. Significat autem mensuram CCXL. pedũ in longitudi-
nem, dimidij in latitudinẽ: uel (ut aliqui uolunt) quantũ par
boum una die arat: quæ duæ significationes in idẽ recidunt:
tantum enim ferè solet una die par boum arare, quantũ dixi.

De nominibus adiectiuis in Tilis, Silis, & Xilis. CAP. VIII.

NOmina quæ exeunt in Tilis, uel in Silis, uel in Xilis, similimam suis participijs, unde nascuntur, significatio nem habent. Vas fictile quod fictũ est à figulo: nõ quod fingi potest. Coctiles lateres, qui cocti sunt, & nõ crudi. Rasiles calathi, quasi rasi, nihil extantis, aut redundantis habentes plenitudinis.
Georg. 2. Verg. tamen, —Et torno rasile buxum, quasi rasibile. Pensilis unda, pensilis lectus, pensiles lychni, pensiles balneæ

balneæ, pensiles horti, quòd suspensi sunt, & in aëre pẽdentes. Flexilis ramus, flexiles uites, quòd flexæ sunt, & lapsu erratico torquentur. Tortilis ansa, quòd retorta, & replicata est. Tornatile poculum, quod tornatum est, & torno factum. Textilis uestis, quæ texta est, Sutilis baltheus, sutilis cymba, quòd consuta est. Sculptile simulacrum, quod sculptum est. Altilis auis, altilis quadrupes, altilis pisces, qui saginæ altus, siue alitus est, atque saginatus. Structilis basis, structiles columnæ, quæ non sunt ex uno lapide, sed multis. Apertile latus, quod apertum est: ut Ouid. de Tristibus.

Aspicis à dextra latus hoc adapertile Tauri.

Tinctile uirus, quod tinctum est, aut intinctum spiculo sagittæ: ut apud eundem, & in eodem opere. Nam uolucri ferro tinctile uirus ineſt. Tonsile buxetum, & tonsiles oleas legimus, quòd tonsæ sunt, & in orbem, ac comã putatæ. Et hæc nomina in participium passiuum resoluũtur, quæ passiuũ habent: quæ uerò passiuo carent, in præsentis participiũ, quæ lia sunt neutra: ut Anima uolatilis, quasi uolans: & quidam Volatilia uolucres uocant: quia uolant: ut Altilia animalia, quæ aluntur. Sessiles lactucæ: quasi sedentes, quòd licet à participio non ueniat, tamẽ eiusdem naturæ est, cùm in significatione consentiat, & à supino nascatur. Vmbratilis uidetur conuenire cum cæteris, quasi umbratus: ut uita umbratilis, & res umbratiles: id est, uita, umbra & opaco marcescens: & res per inuolucra, et inanitatẽ, qualis umbra est, ductæ, umbratiles appellantur. Versatilis quoq; scena uidetur significare, quòd uersatur huc, & illuc, nõ quòd uersata est: & axis uersatilis, & gladius angeli uersatilis, quòd uersatur. Quidã autẽ Versilis scena, & Ductilis dicũt: uersilis quidẽ quòd quum tota machinis quibusdam cõuertebatur, aliam picturæ faciem ostenderet: Ductilis uerò, quum tractis Eleg. 10. lib. 3. Eleg. 11. lib. 3.

tabulatis hac, atq; illhac, ſpecies picturæ nudabatur interior. Plicatilis, criſpa upupæ, quòd plicatur, non quòd plicata eſt, & nauis plicatilis, quæ plicatur, quum facta eſt ex corijs. Fiſsilis arbor, fiſsile lignum, fiſsile robur, tũ quaſi fiſſum cuneis, tum quia finditur, quaſi fiſsibile: ut Plin. lib. XVI. Hæc maxime fiſsilia, alia frangi celeriora, quàm findi. Idem paulò pòſt: Nullisq; fiſsile rimis hoc lignum, id eſt, fiſsũ. Solutilis etiam nauis dicitur (qualis nauis in qua Agrippina à Nerone filio per inſidias poſita, naufragium fecit) quaſi ſolubilis, quæ facilè ſolui poſſet. Ego uerò malim ſolutilem dicere ſolutam, & non fideliter conſutã. Et ſectile porrum legimus, non tam ſectibile (quid enim non eſt ſectibile?) quàm ſectum, & ſua ſponte conciſum, & ſectum introrſum. Futilis, uanus, uel inutilis: uel à futio futis, unde effutio effutis: uel à fuo, futum: uel per apocopen ab alio ſupino, quod ab alijs diuinari malo, quàm a me proferri *. Aquatilis, à nomine, uel à uerbo, animal in aqua degens. Saxatilis, incola ſaxorum. Piſcis fluuiatilis, incola fluuij, non maris, aliorum ue aquarum piſcis. Pluuiatilis aqua, à pluo, uel magis à pluuia.

cap. 28. Eodẽ lib. ca. 29. De hac ſolutili naue, & Agrippinæ naufragio, ui de Sueton. in Nero. ca. 34. & Cor. Tac. lib. 14.

* Futurum intelligit, ſupinum uerbi futuo.

De adiectiuis in Bundus. CAP. IX.

PRiſcianus libro 4. inquit: in Bundus deſinentia ſimilitudinem habere ſignificant: ut Vitabundus, ſimilis uitanti. Prædabundus, ſimilis prædanti. Moribundus, ſimilis morienti. Errabundus, ſimilis errãti. Furibundus, ſimilis furẽti. Et paulò pòſt: Excipitur alternitatis cauſa Rubicundus, quod in penultima ſyllaba pro b, c, habuit, ne ſit abſonum, ſi rubicundus dicamus. Sed uideamus an Priſcianus rectè ſentiat: neque à me primum hæc quæſtio mouetur, ſed olim ab Aulo Gellio, atq; ante hunc à Terẽ. Scauro Adriatẽporibus (ut idem Aul. Gel. ait) grammatico uel nobiliſſimo cõtra Cæſelliũ in cõmentario lectionum antiquarum ita ſcribentẽ: Ludib

Gel. libro 11. cap. 15.

Ludibundus, Errabundus, Ridibundus, idem est quod ludẽs, errans, ridens. Quod Scaurus reprehendit, dicens Ludibundum esse, qui ludentẽ, errabundum, ridibundumq́, qui errantem, ridentemq́, agit, ac simulat. Hoc Aul. Gellius confutat, atq; ita cum Cæsellio sentit, ut non simulationem per hæc nomina, sed è contrario uehemẽtiam intelligi uelit, his quidem uerbis: Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cæsellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. Nõ est enim dubium, quin hæc genere ipso duntaxat idem significẽt, quòd ea demonstrãt, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentem agere, uel imitaris & paulò pòst: Cùm reprehensionem autem illam Scauri notauerimus, in memoriam nobis redijt, quòd Sisenna in quarto historiarum eiusdem figuræ uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros ad oppidum peruenit. Quod scilcet significat cùm agros popularetur, non ut Scaurus in consimilibus uerbis ait, quum populantem ageret, uel cùm imitaretur. Poterat tamen Aul. Gellius magis proprium producere exemplum, quale apud Sallustium in Iugurthino, ipse quasi uitabundus per saltuosa loca, & tramites exercitum ductare. Si huiusmodi nomina in Bundus significarent similitudinem, quid ita adderet Quasi, quod similitudinem imaginemq́ significat? Pergit idem Aul. Gellius, dicens: Sed inquirentibus nobis, quæ nam ratio & origo esset huiuscemodi figuræ Populabundus, & Errabũdus, multorũq́ aliorũ id genus uerborum, ἐπιβόλως hercle Apollinaris noster sibi uideri ait, particulam istam postremã in quã uerba talia exeunt, uim & copiam, & quasi abũdantiam rei, cuius id uerbum esset, demonstrare: ut Letabundus is dicatur, qui abũdè Letus sit: & Errabundus, qui lõgo atq; abũdanti errore sit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici ostẽdit, ut productio hæc, & extremitas, largã & fluentẽ uim

Epibolos, aptè ingeniosè.

& cop

& copiam declaret. Hæc Aul. Gellius: à quo miror cur dessciuerit Priscianus & uni Scauro potius quã his duobus, tribus ue astipuletur. An quia grammaticus Scaurus, & Prisciano similitudine professionis coniunctus, Cæsellius uerò iurisconsultus, & Aul. Gellius orator, Apollinarisq; philosophus? Puto potius Seruiũ secutũ, quanquã ab eo libẽter dissentire solet. Ait enim ille tũ alibi, tũ decimo Aeneidos: Moribunda, morienti similis. Quod ita esse Salust. ostendit, qui ait: Quasi uitabundus per tramites, & saltuosa loca exercitum ductare. Nullum exemplũ Seruius magis cõtrase proferre potuit, ut modò ostendi. Audi quã subiungit rationem: Nã Iugurtha nõ uitabat legatum sed eum uitare simulabat. Ita exposuit, quasi uoluerit uitabundum dici à simulatione, & non à similitudine: non simulabat uitationẽ legati, sed timorem. Præterea siqua foret similitudo, ea similitudo, atq; simulatio intelligitur per illud quasi, non per illud uitabundus. Addit adhuc rationem: Nam qua nomen est, ideo significat similitudinem, non passionem: & alia deinceps, ubi nullum robur rationis est. Sed præter rationes illorum ipse quoq; Priscianus imprudens confessus est, quod negabat. Quæro enim, nunquid homo rubicundus (quod ille simile facit cæteris in bundus) similis rubenti est, an uerè rubens? profectò uerè rubens: ergo idem erit rubicundus, & rubẽs: quæ sententia Cæsellij est, quæ & breuior est, nec minus fortasse uera, quàm illa, siue Aul. Gellij, siue Apollinaris: quum frequẽtissimè sic accipiantur, populabundus populans, errabũdus errans. Sed nonnunquam (ut Gellius ait) uehementiã significant: quæ ut breuiter & ipse complectar, idem significant quod participia frequentatiuorum lusitans, risitans, erritans, lectitans, populitans, si reperiremus: quod quum non sit, ad hæc (ut reor) in bundus terminata decurrimus.

In uersum illũ, dextraque ex humero neruis moribunda pependit.

De

De nominibus in Icus. CAP. X.

MAgnificus, Honorificus, Munificus, non ex se gignunt comparatiuos, superlatiuosq;, sed ex alijs, quæ in usu non sunt, ac ne possunt quidem esse, magnificẽs, honorificẽs, munificens. Non enim dicimus magnificior, honorificior, munificior: sed magnificentior, honorificentior, munificentior: & in superlatiuo magnificentißimus, honorificentißimus, munificentißimus. Mirificus tamẽ etiam mirificißimus facit, ut Terentius:—Atqui mirificißimum: Patruus tuus pater inuentus est. Et M. Cato, teste Prisciano, contra Thermũ de Ptolemæo rege optimo, atq; beneficißimo. Et Accius in XI. Didascalicon: Atq; magnificißimo, excellentißimoq; honore. Omnia ergo à facio sic composita, & terminata hanc regulam sequuntur, Mirificus, Maleficus, Beneficus, Veneficus, Vulnificus, Tabificus, Luctificus, Pacificus, Morbificus, Sacrificus, & si qua sunt alia: quæ omnia asciticium cõparatiuum, superlatiuũq; habẽt, altquãdo etiã suum. Sunt ne alia nomina & eiusdem naturæ? Certè sunt: ea, quæ formantur à dico, & à loquor: ut Maledicus, maledicentior: maledicentißimus. Benedicus autem non inueni, quia nec benedico inuenitur, licet eo Prisciano utatur, & hoc tempore utamur more Græcorum, quorum autoritate dedimus huic uerbo accusatiuũ præter naturã suam, quũ postulet datiuũ, sicut Maledico, quod & ipsum nunc ad imitationem Græcorũ habet etiam aliquãdo accusatiuum. De benedico unius uocis loquor, nõ duarũ: nam tunc & aliud significat, & aliter regit. Præterea Fatidicus, Veridicus, Iuridicus uerò rarũ est uerbũ: Causidicus magis substantiuũ. A' loquor fortasse sunt plura: à sequor fortasse nulla, nisi Pedisequus, quod substantiuũ est, Magniloquus, Altiloquus, Grandiloquus, Vaniloquus, Doctiloquus, Versutiloquus. Fatilo-

In Phormio. act. 5. sce. 6. Prisc. lib. 3.

Prisc. lib. 17. & 18.

Benedico nõ inueniri miror Vallã dixisse, ait enim Cic. pro Sest. Cui benedixit unquã bono? & pro laudo ponitur, si ue bene loquor.

quus

quus faciunt cõparatiuũ magniloquẽtior, grandiloquẽtior, & item cætera. Superlatiuum magniloquẽtissimus, grãdiloquentissimus, & raliqua: sed horum positiua possunt esse tũ participia, magniloquens, grãdiloquens: tum nomina, magniloquus, grandiloquus, præter unũ Suauiloquens, quod nescio an dici posit Suauiloquus. Maledicens planè participiũ est, sed & Maledicus dicimus: quod in Fatidicus, & Veridicus non fit: neq; in illis superiorib. Magnificẽs, Honorificẽs, Munificens, quæ participia esse non possunt, quũ hæc fuerit futura uera uox, magnificiens, honorificiens, munificiens.

De nominibus in Ceus, in Eus, & in Itius. CAP. XI.

FInita in Ceus, pauca sunt, materiamq; significant: ut Herbaceus, Betaceus, Maluaceus: ex materia herbæ, maluæ, betæ. Arundinaceus, Ferulaceus, Rosaceus, Triticeus, Hordeaceus, Testaceus, Tophaceus, Arenaceus, Cretaceus, Argillaceus: ex materia arundinis, rosæ, tritici, hordei, testæ, tophi, arenæ, cretæ, argillæ. Hoc tamen differunt (si quid differũt à materialibus) quod illa magis totũ significãt, hæc partẽ. Ager enim cretaceus non idẽ est, quòd creteus: nec Arundinaceus furculus, quòd arundinea fistula. Vnũ est natum & positũ in creta, aut arũdine: alterũ ex corpore ac materia cretæ & arundinis factũ: & Panis triticeus, hordeaceus ue, non ex solo tritico, hordeo ue cõpositus est, sed ex aqua quoq;, licet triticeus utriusq; harum, de quibus loquor formarum uideri posit, & magis illius, cuius sunt creteus, arundineus, & similia. Nam triticaceus facere deberet, nisi dicimus euphoniæ causa, ca, syllabã esse sublatam: quod mihi ita uidetur esse, quia disiũcta est species eorũ quæ exeũt in Ceus, & eorũ quæ exeũt in Eus. Huius generis est Vinaceus, quum est adiectiuum: ut uinaceo grano legimus quendam suffocatũ, pro acino uuæ, & Vinacea substantiuũ plurale

Anacreõ poëta, Plinio autore lib. 7. ca. 7. acino uuæ fuit suffocatus,

Digitized by Google

rale pro grauis uuæ iam preſſæ. Dicimus tamen, Mons terrenus potius, quàm terreus, aut terraceus. Sunt item nomina finita in Itius, deſcendentia ab habentibus t, in ultima ſyllaba: & ſi à nominibus quidē, ſignificant materiā: ſi à ſupinis uerò, paßionem quandā: ut Cratitius, Stramentitius, Lateritius, Cæmentitius, Pauimentitius. Itē Fictitius, Cōmentitius, Pigneratitius, Fœneratitius, Conductitius, Conuentitius, Adſcriptitius, Deditius. Ratio fictitia, ac commentitia, quæ ficta, & ad tempus commenta eſt, & excogitata. Res pigneratitia, aut fœneratitia, quæ data eſt pignori, aut ad fœnus pertinet. Domus conductitia, quæ conducta eſt. Homo adſcriptitius, deditiusq;, qui ad aliquam rem adſcriptus eſt, & qui ex numero eorū eſt, qui ſe in alterius imperium dediderunt.

De natura Comparatiui. CAP. XII.

COmparatiuum pro minore ui accipi, quàm ipſum poſitiuum habeat, ait Priſcianus: ut Vergilius, Priſci. libro 3.

Triſtior & lacrymas oculos ſuffuſa nitentes. Aeneid. 1.

Triſtior enim hic ex parte triſtis accipitur. Sæpe per ſe poſitum pro ipſo poſitiuo: ut, —Comites ſenioris Aceſtę. pro ſenis. In quorum utroq; eſt cauſa, cur aliquid nos addamus. Aeneid. 5.

Nam illud triſtior, plane pro triſtis, non pro ex parte triſtis accipitur: ut ait Quintilianus, Vtimur uulgò comparatiuis pro abſolutis: ut ſi quis ſe appellans infirmiorē, non dixit pro minus quàm infirmus. Et hic ſenior potius pro ualde ſenex quàm tantùm ſenex: ut idem Quintilianus de Iſocrate, Eoq; iam ſeniore (octauum enim & nonageſimum impleuit annum) præcipere Ariſtoteles pomeridianis ſcholis cœpit: Et Ouidius de triſtibus, Quintil. lib. 9. cap. 3. de figuris uerborum.

Libr. 3. cap. 1.

Libro 2.

Soſpite ſic te ſit natus quoq; ſoſpes & olim
Imperium regat hoc cum ſeniore ſenex.

Ideo cum Seruio non ſentio dicente ſecundum Varronē, Senior, Ser. in illud 6.

Aen. Iam senior, sed cruda deo &c, & in illud 5. Tũ senior tales referebat pectore uoces.

mior, & Iunior comparatiua sunt per imminutionem. Est enim Senior non satis senex. Iunior non satis Iuuenis, intra iuuenẽ, sicut pauperior intra pauperem: hoc autẽ dicit Varro in libris suis ad Ciceronem: quam rem à Varrone tractatam confirmat etiam Plinius: hæc Seruius. Si uerò hoc Varro & Plinius ait, quis non cernit sibijpsi repugnare rationem hanc? Est enim natura cõparatiui superare in ea qualitate, quã obtinet positiuus, quæ superatio quoties incolumis est, non potsis tunc dicere factã esse imminutionem. Ponamus exemplum huic rei similimum, Antiquior ego te sum: id est, maior te natu sum. Item, Adolescentior te sum: id est, minor natu te sum: ita, Iunior te sum: id est, minoris ætatis quàm tu, uidelicet supero te paruitate ætatis: quem in modũ accipitur illo in loco Seruij, Ergo non per imminutionẽ, sed propriè. Quare ut in Iunior fallitur, ita & in Senior falli dicendus est: quæ tamen omnia (ut sentio) pro positiuo accipi solent. quemadmodũ etiam Ocyus, pro Ocyter. Minus pro nõ sem per firè accipitur: frequentissimè tamen iunctũ cum Sin, aut cum Quò, pro ut. Sin minus, id est, si nõ: Quò minus, id est, ut nõ: sicut, Quò secius, etiam pro ut nõ. Quia de hoc cõparatiuo Minus, feci mentionẽ, aliquid etiam de ipso dicã. Placet autẽ mihi non modò à paruũ uenire, sed etiam à parum: ut Parum pecuniæ habeo, non autem Paruum pecuniæ: ergo Minus pecuniæ, ad parum pecuniæ potius, quàm ad paruum

Prisc. lib. 15. *pecuniæ uidetur referri. Addam aliquid è contrario de Magis. Ait idem Priscianus, omnia comparatiua mittere aduerbia similia neutro generi. Atqui Magis, non in us, exit more aliorum, sed in is: quod cõparatiuũ esse & uis ipsa huius uocis indicat, & multò pòst (nescio quomodo) fatetur hic autor. Prætereo quòd à Maius nullũ aliud aduerbium est, et aliqd̃ esse debet. Dicimus enim Iustius queror, melius scribo, peius*

Digitized by Google

pelus canto, plus gaudeo, minus doleo. Maius gaudeo non dicimus, sed magis: quod à magnum positiuo cõparatiuum esse uel hinc palam est, quòd omnes sic loquimur: Magis potuit Põpeius, quàm Cæsar: sed posteà Maximè omniũ potuit Cæsar. Ex quo apparet eiusdem positiui, quod est Magnum comparatiuum esse magis, cuius superlatiuum est Maxime mutata u in g, & apposita i. Quod quum ita sit, cur per magis & positiuum resolui comparatiuum Priscianus uoluit, tacens de cæteris quæ eundem usum præstant: Fortior, plus fortis, uehementius fortis, ualidius fortis, & quæ sunt huiusmodi. Opinor quòd non putabat hoc esse cõparatiuum, ut quod à uoce cõparatiui recesserat: aut si putabat, absurdum uidebatur cõparatiuum per cõparatiuum resolui cum positiuo, quum præsertim ipsum magis, more aliorum comparatiuorum resoluendum sit, quòd fieri nequit. Quod si resolui nequit, ne aliud quidem poterit. Quale est si dicã, Quod est istorum maius ædificium, aut quod ualidius: absurdum (ut dixi) quibusdam uideri possit, si resoluatur magis magnum, & ualidius ualidum. Adde quòd sicut resolutt comparatiuum per magis, ita debuit resoluere superlatiuum per maximè: Fortissimus Grecorum Achiles, maximè fortis Græcorum, nõ autem super omnes Græcos fortis. Nam hoc modo supra se fortis erit, quod fieri nequit. Item sine apposito, Fortissimus Hercules, non dicitur commodè ualde fortis, sed ualidissimè, id est, maximè fortis. Nam quid absurdius, quàm quum exponamus cõparatiuum per comparatiuum, exponere superlatiuum per positiuum?

De differentia Comparatiui, à Superlatiuo. CAP. XIII.

INter comparatiuum, & superlatiuum ea in primis, quæ apud Græcos, differentia est, quòd cõparatiuum refertur ad unum, superlatiuum ad plura. Quod reprehẽdit Prisci-

Prisc. lib. 3. nus, inquiens: Fit autem cõparatio uel ad unum, uel ad plures tam sui generis, quàm alieni: quamuis Græci honoris causa suæ gentis magis, quàm ratione ueritatis, dicant non posse ad multos sui generis fieri comparationem. Alij autem dicunt hanc esse rationem, propter quam nõ utuntur tali cõparatione. quòd quum ad plures sui generis fit comparatio, superlatiuo uti possumus: ut, Fortissimus Græcorum Achilles. Sed superlatiuus multò alios excellere significat: comparatiuus uerò etiam potest paruo superantem demonstrare: unde etiam diminutionẽ iure accepit apud nos, Maiusculus Minusculus. Hæc Priscianus. A quo tam pro Græcis, quàm pro Latinis dissentio. Nam quæro à Prisciano, quonã modo Græci distinguerẽt sensum comparatiui à sensu superlatiui, quũ ipsi quoq; cõparatiuo genitiuũ tribuant, nisi hac ratione, ut hoc ad unũ, illud referatur ad plura? Loquor quoties cõparatio fit ad eos, qui sunt eiusdem generis. Nam ad eos qui sunt alieni, necessariò quoque utuntur genitiuo per comparatiuum: quum ablatiuo careant. (Quum dico cõparationem more Prisciani, tam comparatiui, quàm superlatiui intelligi uolo.) Atqui Apud Latinos ista ambiguitas non est, quia comparatiuo ablatiuum tribuimus. De hoc paulò pòst respondebo. Tamen tanti momenti est illa Græcorum ratio, ut eam Latini ad formam Græcæ constructionis imitati sint: hoc est, ut eum genitiuo iungerent comparatiuum utiq; inter duo (nam superlatiuum dubium non est habere locum inter plura) ut, Aiacum fuit fortior Telamonius: & Manuum melior est dextera. Si uerò tres Aiaces fuissent, diceremus non fortior, sed fortissimus: sicut digitorum longissimus est, non longior, medius. Horatius. O maior iuuenũ, inquit: ad duos enim Pisones patrẽ, filiumq; scribebat. Ouidius in persona Medeæ, quæ duos filios habuit:

De arte poẽt. In epist. Med. ad Iaſ.

Quum

Quum minor ex pueris iussus, studioq; uidendi
Constitit ad geminæ limina prima foris.

Et Cæsar, siue alius pro Cæsare, in cõmentario x i. in testamento Ptolem. patris, Hæredes erant scripti ex duobus filijs maior, & ex duabus ea, quæ ætate antecedebat. Ideo maior Aiax, & minor: ille Telamonis, hic Oilei filius. Maior, & minor Atrides: ille Agamemnon, hic Menelaus, Maior Cato, & minor. Maior & minor Scipio, de duobus Aphricanus. Maior Cyrus, & minor: siue superior & posterior: nã tẽpus significamus, non dignitatem, maiorẽ, minorem ue. De malis tamẽ non maior, & minor dicimus: ut Dionysius superior, & Dionysius inferior, Qui numerus quum superat, non per comparatiuum, sed per positiuũ, aut per superlatiuum loquimur: ut Magnus Alexander, Magnus Põpeius, Fabius Maximus, Valer. Maxi. Et hæc est Græcorũ ratio, in qua nobis cũ illis conuenit: quòd ad unũ sui generis utendum est comparatiuo, ad plures superlatiuo. Idcoq; curiosissimus in loquendo, & recõditissimæ scientiæ Macrobius in Saturnalibus mihi non probatur, ubi dixit Age Seruii no solũ adolescentium, qui tibi æqueui sunt, sed senũ quoque omnium doctissimus. Non enim est eiusdem generis adolescẽs cũ senibus, non aliter quã si dicã, ego sum doctissimus Romanorum, & Carthaginiensium. Nam si Romanus sum, tollendũ est Carthaginiensium: si Carthaginiensis, tollendum est Romanorum: si neutrum, utrunq; male iungitur. Et Priscianus in primo: Omnium est breuissimũ eorum quæ diuidi possunt, id quod diuidi non potest. Non aliter quàm si dicas, Hæc est pulcherrima suarum sororum, cùm sit dicendum, hæc est pulcherrima sororum. nam sororũ, ipsa una est, suarum non est. Quid autem ad plures generis diuersi? Nempe nos qui sextum casum habemus similimum genitiuo, hunc

Cæs. in com. x i. aut si maius libro 3. de bello ciuili.

Vbi de litera loquitur.

Macrob. libro 7. cap. 11.

adhibemus: ut Achilles Troianis fortior fuit: & Ego sum doctior Charthaginensibus, qui non sum doctissimus Romanorum: & Tu es doctior senibus, iuuenum lõgè doctissimus. Græci eodem genitiuo utuntur, ut sit hæc differentia, Superlatiuum ad plura sui generis, cõparatiuum ad plura diuersi generis comparari: quod Priscianus reprehendit, nolens illã differentiam inter gradus hos esse: sed hanc, quòd comparatiuus parum, superlatiuus multum excellere significet. Quæ ratio præterquam quòd non satis defendit opinionem Græcorum, atq; adeò usum Latinorum, etiam falsa est. Neq; enim (ut ipse uult) quia comparatiuũ diminutionem accipit, ideò parum significat, & non potius multum, quia diminui potest, præsertim quũ dicat comparatiuum aliquando transcendere superlatiuum: ut Achilles fortissimo Troianorum Hectore fortior fuit. Sed ego hoc non laboro, quòd comparatiuum modò transcendat, modò minuatur: quæ res non mutat naturam comparatiui: aliud animaduertendum est, quo solo ipsi gradus comparationis ponderantur: quòd comparatio unum gradum obtinet, siue primũ: superlatio uerò plures siue ultimum. Atq; (ut ego sentio) non ad singulas res, sed ad gradus quosdam illa referenda sunt. Nam ubi fuerint multa eiusdem generis, non tamen cadit superlatio uno eminente, cæteris paribus. Vt si inter plura uascula, aut plura nauigia ad unam magnitudinem facta, aliquod sit longè capacius, & grandius, non rectè dicas hoc esse omniũ maximum. Necesse enim est ubi superlatio est, ibi sit & cõparatio, & aliquod sit maius aliquo, & iterũ alterum maius hoc, quod erit tam omnium maximum: ut in Troianis sunt aliqui fortes, & his alij fortiores, atq; alij adhuc his fortiores, qui uocantur fortissimi. Itaq; nunquam circa tertium numerũ fit superlatio. (At Prisc. uidetur, si cætera paria nauigia aliquod paulò

paulò antecederet, dicendum Maius cæteris: si multò, Maximũ omnium.) Quid ergo si inter ipsa paria unum utcunq; emineat, eiusdem tamẽ generis, non diuersi, quomodo dicendum erit? Comparatiuum non refertur ad ea quæ plura sunt eiusdem generis, & superlatiuum non habet locum inter paria. Malim ergo dicere per comparatiuũ, sed in ablatiuo, ut Maius cæteris. Nam inter duo (ut dixi) damus genitiuum, Quidã dnt genitiuũ etiã ubi plura duobus sunt, sed tantũmodo ecclesiastici, præsertim imitati Græcos autores, unde interpretantur. Nulla enim litera est Latina noui testamenti. Dicunt ergo, Maior discipulorũ, Minor fratrũ, siue quia cæteri pares sunt, unus autem aut excellat, aut excellatur: siue quia non magnificerint hãc differẽtiam cõparatiui, & superlatiui, altero pro altero, hoc est, comparatiuo pro superlatiuo utentes: ut ex loco illo datur intelligi: Qui uult inter uos maior esse, sit uestrũ minimus. Cur non dixit Maximus, Minimusq; aut Maior, Minorq; nisi quod pro maximus poſuit maior in quo Græcos secutũ scimus? In illo autem (licet huc parũ pertineat (Græcũ non sequimur: Nũc manẽt fides, spes, charitas, tria hæc: maior horum est charitas, Cur non dixit Maior harum, aut Maius horũ? Græci genitiuũ hunc in omnibus generibus unũ habẽt, qui est αὐτῶν. Veruntamẽ potuisset Latinius dici, Maximum: nisi Græcos imitari maluissemus, Græcos inquã, unde traduxerunt, non autẽ ueteres illos, ex quibus grammatica confirmatur. Nam ut charitas est maior cæteris, ita cæterarũ duarum (ut opinor) altera alterã superat: raroq; reperitur numerus trium, ubi non potius superlatio cadat, quæ tres diuersas exigit quantitates, quã cõparatio. Ideoq; Græci cõtenti fuerũt dicere cõparationẽ ad unum, superlationem ad plura, quasi omnia inter se aliud ab alio distanti. Quin ipse Priscianus quanquam dissentit, tamen

Nulla est noui testamenti litera Latina: hoc est, nullus apostolorum, aut euangelii scriptorum Latinè scripsit: oẽs enim aut Græcè aut Hebraicè scripserũt. Quod à Lauretio rectè dictum, perperã Mancinellus interpretatus est 1. Coriuth. 13.

Prisc. lib. 3.

tamen paulò pòst, quasi imprudens, quod negauerat, confessus est. Prior referri ad unum. Primus ad plura (quod antea Diomedes, Donatus, & Seruius dixerant) ideoq; illud iungi ablatiuo more comparatiuorũ, hoc autem genitiuo more superlatiuorum. Quæ non significãt melior, & optimus (quẽ admodum ipse uult) sicut nec potissimum, optimum in Phormione apud Terent. Vbi tu dubites, quid sumas potissimum: sed in his omnibus principalior, principalissimus, & principalissimum. Quod quum ita sit (ut in summa colligã, & breuiter dicam, ut à principio institui) comparatiuum inter duo esse, superlatiuum inter plura, si modò tria sunt imparia: ueluti si in duas partes ciuitas diuisa est, ut bello ciuili Pompeij, & Cæsaris, rectè dicas, Maior pars Quiritium sequebatur Pompeium, minor Cæsarẽ: non autẽ maxima, aut minima, nisi accipias pro ualde magna maximam, & pro ualde parua minimam. Sin in tres partes, ut tempore triumuirali, dicendũ erit, Maxima pars Quiritiũ sequebatur Octauium, Pars maxima legionum erat cum Lepido, Maxima pars nauium erat cũ Antonio, non maior. In quorũ utroq; (ne quis putet neminem hoc ignorare (peccauit Lactantius uir Latinus planè & facũdus, qui in secundo lib. Institutionũ inquit: Vt possis dubitare, quos dicas potissimum stultiores, illos ne qui falsam religionem suscipiunt, an qui nullã. Et in septimo: Vt ea ipsa quæ dicerem non nostris, sed aliorũ potissimũ litteris confirmarẽ. Potissimũ dixit pro potius: duæ enim partes erant non multæ: ut apud Quinti. Hoc loco quæram necesse est, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium suo potiꝰ gladio uteretur. Tametsi non absurdè hìc potissimum dici posset, quasi suo ex omnibus potissimũ. Et in illo Lactantij quoque, si tale foret, Nõ aliorũ, sed nostris potissimum: quasi ex omnibus potissimum: eruntq; multæ partes, & totidem quot sunt

Act. 2. scen. 1.

Cap. 2.

Cap. 25.

Declam. 1.

Digitized by Google

sunt genera literarum. Vel non aliorum, sed nostris potius: eruntq; duæ partes, hinc nostræ literæ, illhinc alienæ. Idem Lactantius in primo: Omnes Sibyllæ unũ Deum prædicãt, maximè tamen Erythræa, quæ celebrior, & nobilior inter cæteras habetur. Celeberrima, & nobilissima dicẽdum erat. Cicero autem quodã loco id quod dico, apertissimè ostẽdit, quum ait in Pisonẽ: Me quum quæstorem in primis, ædilem priorẽ, prætorem primum, cunctis suffragijs R.R. faciebat. Aedilem priorem dixit, quia tantum erant duo ædiles, sicut duo cẽsores. & duo cõsules. Cæteri autẽ ferè omnes magistratus multi, ut prætor, quæstorq;: inter quos se creatũ dixit aut primũ, aut inter primos. Cuius rei siquis fidẽ desiderat, bini semper ædiles nominãtur à Terẽtio. Ipse Cice. pro Milone inquit: Septem prætores, octo tribuni plebis, illius aduersarij, defensores mei. Nam quæstores pene singuli singulis prouincijs præficiebãtur. Et exemplo Lactãtij admoneor ut dicã illas præpositiones Inter, & Ex tã cõparatiuo, quàm superlatiuo posse dari, ut cõstat superiorib. quæ retuli, exẽplis: & Quint. in Gladiatore: Qui inter nos (ut apparet) fortior fuit. Et in Geminis languẽtibus: Dij prohibeãt, ut ex duobus filijs utilior incipiat esse periturus. De superlatiuo ipse paulò antè protuli exẽplum, Celeberrima inter omnes, & nobilissima habetur. Quæ si pares præter unam fuissent utẽdum putarẽ cõparatiuo, ut fecit Lactan. Solemus quoq; interrogãdo, & dubitãdo dare Vtrum cõparatiuo, Quid autẽ superlatiuo: ut idẽ Quint. Ita non tantum utrum idem sit melius, sed quid sit optimũ quæritur. Iterũ: Ex duobus uter dignior, ex pluribus quis dignissimus. Et Cicero: Quum quærere uideretur Orator utrũ potius, aut quid patissimum dicamus. Tamẽ aliquãdo damus. Quid etiã cõparatiuo: Sed ego ad alitora ducẽte stylo transeo, & ad ea quæ

Cap. 6.

Declam. 9.
Declam. 8.

Oratorum magis sunt, quàm grãmaticorum, & magis Latinè elegãterq; loqui uolentium, quàm eorum, qui ad normam grammaticæ periti esse contenti sunt. Quare seperemus ea, quæ de hac re dicẽda supersunt, & eis suum locum assignemus: quæ etsi possent posterius tractari, tamẽ quia ad materiã graduum pertinẽt, in hoc potissimum loco exequemur rem dignã auribus studiosorum, de exactissima antiquorum Latinitate, & elegantia à Marco Cicerone, Marcoq; Fabio Quintiliano præcipuè obseruata, duobus luminib. atq; ocu-lis quum omnis sapientiæ, tum uerò eloquentiæ Latinæ.

De natura superlatiui. CAP. XIIII.

IGitur superlatiuus adsciscit sibi Quisq;: relinquit autem Omnis, uel cunctus positiuo: ut optimus quisq;, sapientissimus quisq; pro eo quod est, unusquisq; qui est bonus, ac sapiens: uel omnes boni, & omnes sapientes. Nõ enim liceret dicere, Boni quiq;, & Sapientes quiq;, nec Omnes optimi, & Cuncti sapiẽtissimi. Idem intelligo si superlatiuus in alio casu ponatur, quàm illud Quisq;: sic, Maximo quisque animo diuitias despicit. Valentissimi quisque corporis lõge abest à sapientia. At uerò cõparatiuo non Quisq; cõuenit, sed Omnis. Vegetius tamẽ, nõ perpolitus sanè scriptor, inquit, Honestiores quique milites: pro Honestissimi quiq;. Et Lactãtius de Opificio: Nam etsi ita esset, placidiora quæq; animalia uel nihil fellis omnino, uel minus haberẽt quàm ferã. Maluissem ego dicere, Placidiora omnia animalia: ut Quint. in Aegro redempto: Rus, seruulos, penates, & omnia utilio ra properanti festinatione parẽti addixi. Ex positiuis autem illa excipimus, quæ carent superlatiuo, qualia sunt, quæ habent i, uel u, ante us: ut Pius, & Strenuus, quæ nonnunquam patiuntur superlatiuum, ideoq; utrãq; rationem sequuntur, Omnis pius, & Pius quisq;. Salluſt. in Catil. Nam strẽnuus

Cap. 14.

Declam. 5.

quisq;

quisq; aut occiderat in prælio, aut grauiter uulneratus discesserat. Ipse mallem dicere Strenuissimus quisq;, Pijssimus quisque. Quidã tamẽ Sallustiani codices scriptũ habẽt strenuissimus. Carent etiam superlatiuo illa numeralia, Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, & deinceps. Nam Primus etiã quum numerũ significat, superlatiuum est: & Vltimus. Dicimus itaq; Primo quôq; tẽpore, primo quôq; die: quod imperitiores putant esse coniunctionem Quŏq; quæ habet primã breuẽ, quum hic sit lõga Cic. in Philip. Primo quôq; die cõsules ad senatum referãt, Quãquàm hîc nõ tã omnis, quàm unus omnium primus dies significatur. Idẽ pro Rabirio: Tertio quôque uerbo excitabatur. Et pro eodem Rabirio: Quinto quôque anno de moribus nostris iudicaretur. Cæsar cõmentario quinto, Legione producta cognoscit non decimum quẽque militẽ relictũ esse sine uulnere. Suetonius in uita Cæs. Et intercalario mense sublato, unus dies quarto quôque anno intercalaretur. Quod ineruditi sic pronuntiare solent: Omni quarto anno est bissextum: Omni quinto anno fit lustrum apud Romanos, Græcosq;: Omni quinquagesimo anno Iudæi agunt iubileum: quum sit dicẽdũ, Quinquagesimo quôque anno. Vlpian. apud Iustin. lib. XXVII. ait, militẽ quasi millesimum quenq; dictũ: id est, omnẽ qui est ex millenario numero ultimus: tamen accipiẽdus est nõ ultimus, sed quisque ex eo numero. Nã quum dico, Dabo tibi ex ouibus decimã quãque: nõ eã intelligo, quæ decima in numerãdo eueniet, sed unã de decẽ, quæcunque sit: uel (ut absolutius loquar) singulas ex denis, siue ex decẽ, quas tu elegeris. Itaque unaquæque potest esse decima. Et exẽplo Cæsaris cõstat decimum quenq; esse unum ex numero denario. Ita dicamus millesimũ quenq; esse unum ex numero millenario. Iurisperiti nostri, elegãtiæ Latinæ ignari, intelligunt militem

Philip. 2.

I Cap. 40.

ex mille maximè strenuum. Vnde puto errorẽ ortum de uocitandis militibus hoc tempore insigne quoddã dignationis ferẽtibus. Sed ad rẽ. Hinc etiã factum est, ut dicamus Vnusquisq;, & Singularis quisq;: nõ singularissimus quisq;, quod non reperitur, sicut nec Vnicus habet unicior, & unicissimus, Quotus etiã iungitur cum Quisq;, sed tamen diuersa ratione à superioribus. Nũquàm enim fere utimur hac dictione, nisi interrogatiuè, & in significatione, quæ est Quot. Quotus enim frequenter significat quot, ut Martialis:

Lib. 14. circa finem. Dic quotus, & quanti cupias cœnare: nec unum
Addideris uerbum, cœna parata tibi est. Id est, Quot estis, & quot tecum habes. Cic. pro Ligario: Quotus enim istud quisque fecisset: id est, nullus, uel rarus. Ouid. de Arte:

Lib. 3. Forma Dei munus, forma quota quæque superbit? Id est, nulla, uel rara. Non uenit in mentem, an cum alijs nominibus iungatur Quisque. Hoc tamẽ scio, non habere Quisque genitiuum pluralem duntaxat cũ adiectiuo iunctum: ideoq; genitiuo utimur singulari pro genitiuo plurali: idem enim est Oprimi cuiusq; animus, quod Omniũ bonorum animus, Vnusquisque autem ideo non facilè patitur superlatiuum, quia illud Vnus, uim quãdam, ac naturã (ut paulò antè ostẽdi) superlatiui obtinet: potiusq; dicimus, Vnusquisq; bonus, quàm Vnusquisque optimus. Atq; hæc hactenus de Quisq;.

De Vt, & Ita cum superlatiuo: de Quò, & Eò cum comparatiuo. CAP. XV.

ADdamus de Vt & Ita, similibusq;. Duplicatur superlatiuum, uel altera ex parte nomẽ, uel altera ex parte aduerbiũ. uel utrinq; nomẽ, uel utrinq; aduerbium cum his indeclinabilibus, quæ nominaui. Cicer. de Orat. Vt quisque optimè Græcè sciret, ita esse nequissimum. Idem in eodẽ. Vt enim quisque optimè dicit, ita maximè dicẽdi difficultatem, uariosq;

Digitized by Google

uariosq; euentus orationis, expectationemq; hominum pertimescit. Idem de Officijs: Vt quisque animi magnitudine maxime excellit, ita & maxime uult princeps omnium, uel potius solus esse. Quintilianus: Quod ut longè optimum, ita difficillimum. Et iterũ: Non ut quidq; primũ dicendũ, ita primum occurrit. In quo caueamus, ne pro Quidq;, dicamus Quodq;. Multum enim refert inter hæc duo, In Catone maiore utrunq; superlatiuum sustulit Cicero: Vt quisque ætate antecedit, ita sententiæ principatum obtinet. Quod facere alibi solemus: ut in illo, Homo in primis doctus: non, In primis doctissimus: ne duas res superlationem habẽtes cõiungamus. Iusta igitur causa quare Cicero superlatiuos prætermisit: quæ causa Donato in Eunuchum Terẽtij non fuit, qui ait Vt quisq; miser est, ita senior uidetur. Nam præter id quòd non adhibuit superlatiuum, etiam confusionem quandã fecit ex positiuo, & comparatiuo. Quod ita emendemus, tum per aduerbium: sic, Vt quisq; maximè miser est, ita maximè senex uidetur. Tum per nomen: sic, Vt quisq; miserrimus est, ita annosissimus uidetur. Tum per alterũ aduerbium, alterũ nomen: ita, Vt quisque maximè miser est, ita annosissimus uidetur: uel, Vt quisq; miserrimus est, ita & maximè senex uidetur. Tum per cõparatiuũ, nã & hoc idẽ efficit quod superlatiuum hoc modo, Quò quisq; miserior, uel quò quisque magis miser est, eò senior: uel, eò magis senex uidetur. quod ita licere fieri, exemplo probandũ est. Quintilian. Institutionum, Quò quisq; ingenio minus ualet, hòc se magis attollere, ac dilatare conatur. Et paulò pòst: Erit eò etiam obscurior, quò quisq; deterior. Iustinus autem, siue Trogus, superlatiuum cum comparatiuo miscuit, inquiens lib. XVI. Locupletissimus ut quisq; est, ita plures equites in bello suo regi præbet. Ego dicerẽ, Ita plurimos, quin et ita ab illo scriptum

Lib. 2.

Lib. 11. Cap. 3.

Eodem & lib. & cap.

ptũ fuisse suspicari libet. Dicebã paulò antè, nõ licere dicere, In primis doctissimus: idè sentio de Inter primos, & Cũ primis: licet Sallustius (si modò codex non sit mendosus) aliter dixerit: Ac sanè, quod difficillimum in primis est, & prælio strenuissimus erat, & bonus consilio. Similia his sunt, In paucis, Cũ paucis, Inter paucos: itè Super omnes, Ante alios, Præter cæteros. Sed hæc etsi positiuo frequentius gaudeant, tamen nonnũquã patiuntur superlatiuum. Vt Plin. de absynthio loquens, lib. XXVII. De usu eius conuenit dicere, herbæ facilimæ, atq; inter paucas utilissimæ. Verg. in VII.

Circa princi. belli Iugurth.

Cap. 7.

—Petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, proauisq; potens. Et in eiusdem operis I. Pygmalion scelere ante alios immanior omneis.

De Hòc magis, Eò magis, Tantùm, & Tantò, similibusq; quomodo iungantur gradibus. CAP. XVI.

HOc magis, & Eò magis, idem est, quod tantò magis. Itẽ Quò magis, idẽ est, quod Quãtò magis. Quare admoneor: ut aliquid de horũ omnium natura præcipiam: Positiuos magis decere Tantũ, & Quãtum: cõparatiuos Tãto, & Quantò. Cicero: Quantò es maior, tantò te geras summissius. Nõ autẽ quantũ es maior, tãtũ te geras summissius. Cõtrà, Quantũ potes, tantũ elabora: non autem, Quantò potes, tantò elabora. Lactãtius tamen præter morem oratorum inquit: Quantò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur. Et Boëthius In dialecticis dixit, Paulò æquales. Hic pro paulum dicẽs paulò: ille pro frequentius, firmiusq;, frequenter, firmiterq;. Tolerabilius quod fecit poëta Catullus, Tantò peßimus omnium poëta, Quantò tu optimus omnium patronus. In superiore Lactantij exẽplo, bis peccatum est in utroq; membro. Quidam peccant in altero: ut si dicatur, Quantò frequentius impellitur, tantò firmiter robora

Offic. 1.

Libr. 5. cap. 7.

Epigr. 45.

Digitized by Google

roboratur: uel, Quantò frequenter impellitur, tantò firmius roboratur. Niſi ita uenuſte dicas, ut Verg. in XII.

O præſtans animi iuuenis, quantùm ipſe feroci
Virtute exuperas, tătò me impenſius æquũ eſt Cõſulere.

Et Quintilianus in primo: Quid autem aliud in noſtris legionibus cornua ac tubæ faciunt? quorũ concentus quătò eſt uehementior, tantò Romana in bellis gloria cæteris præſtat. Quod non licuiſſet aliter dicere. Proximè autẽ ad nimi comparatiuorum accedunt illa aduerbia Antè, & Pòſt, ſiue præpoſitiones: ut Tantò antè ego ueni, quantò tu pòſt ueniſti. Et illud nomen Alius, & eius aduerbium Aliter, & huic ſimile Secus: ut Quintil. At quantò alius fuit ille infeliciſſimi iuuenis affectus. Et Teren. Verum aliter euenire multò intelligit. Et Cicero: Multò ſecus euenit. Nam quod dico de Tantò, & Quantò, idem intelligo de Aliquantò, de Multò, de Paulò, cæteriſq; ſimilibus. Rurſus quod de Tantùm, & Quantùm: idem de Aliquantùm, de Multùm, de Paulùm, & reliquis. Sed quia hæc tranſeunt in aduerbia, ideo nonunquam (de his quæ exeunt in um loquor) abutimur pro ijs quæ exeunt in o, præſertim quando non eſt illa contrapoſitio duorum, ut ſuperioribus exemplis oſtendimus. Iuue. Deſpiciam, qui ſcit quantùm ſublimior Atlas. Terent. Eius frater aliquantulũ eſt ad rem auidior. Quintil. At quidam etiamſi fortè ſuſceperint negotia paulùm ad dicendum tenuiora, ea conuitijs implent. Ita in aduerbijs, præpoſitionibuſq;, Multùm antè, uel Multò antè: Paulùm pòſt, uel Paulò pòſt. Verbis autẽ ſemper ferè conuenit per um, potius, quàm per o, exceptis ab antè, à præ à poſt compoſitis, more eorũ unde componuntur, ut Multò præſtat, & Multùm præſtat. Salluſt. Multò præſtat maleficij, quàm beneficij immemorẽ eſſe. Ita Multùm, uel multò antecellit: Paulùm, uel paulò pòſt habui

Cap. 17.

Declam. 5.

In prolo. And.

Satyr. 11.

In Eunuc. act. 1. ſcen. 2.

Lib. 12. ca. 9.

In Iugur 1.

habui tua negotia meis. Tam, & Quàm similia, atq; eadem uidentur Tantùm, & Quantùm: ideóq; rarò cum comparatiuo iunguntur: ut Vergilius,

Aeneid. 7. Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quàm magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.

Cum superlatiuo frequentius: ut, Tam hic est omnium optimus, quàm nobilissimus. Sallust. Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est. Quod idem ualet ac si diceret, Vt quisque pessimè fecit, ita maximè tutus est. Terentius:

In Iugurth.

In Heautonti. Act. 5. scen. 2. Nanq; adolescens quàm nunima in spe situs erit,
Tam maximè patris pacem in leges conficiet suas. Solèt poni Tam, & Quàm separatim, & alterum sine altero utrũque in significatione uehementiæ: ut Cicero, In tam optima causa non debeo timere, id est, In tam ualde ac perquam bona causa. Et iterum: Nondum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; tantopere grauibus concisus. De Quàm, hoc sit exemplum, Tu es homo quàm iucundissimus, id est, ualde, uehementerq; iucundus. Sed de hoc differendum est latius, ideoq; non in eundẽ locum includam.

De Per, & Quàm, cum gradibus. CAP. XVII.

IDem nanque ponderis in compositione habent Per, & Quàm: sed alterum positiui proprium est, alterum superlatiui: ut Perpulchrè, Perbellè, Perdiligenter: Quampulcherrimè, Quamoptimè, Quamdiligentissimè: quorum exemplorum referta sunt omnia. Hoc intelligitur quoties accipitur Quàm pro ualde, siue uehementer. At contrà, Quàm pro quantùm nunquam cum superlatiuo, sed semper cũ positiuo: ut, Cicer. Quàm morosi sint qui amant, uel ex hoc intelligi potest: Vides ut Quàm pro Quantùm non potest adiungi uerbo principali, duntaxat in recto modo loquẽdi hoc est, quando non figuratè loquimur, ut exprobrandi, deri-

Epist. 36. lib. 6. famil.

dendi

dendi ne causa, hoc modo: Quàm citò uenisti: Quàm suauis homo es. Loquor autem quoties duo uerba in eadem oratione inseruntur, semper cum uerbo non principali iungi Quàm pro quantum: pro ualde frequenter uno uerbo contentum esse: & in duobus, principali potius gaudere, nonnunquã altero: ut, Vbi est lucrum, eò quàm primũ aduolas: & ibi est lucrum, quò tu quàm primum aduolas. At in hac differẽtia positiui, & superlatiui aliqui se obijciẽt, afferentes Terentiũ in Andria: Reiecit se in eũ flens quàm familiariter, & in Eunucho: Tute scis post illa quàm intimũ habeã te. In quorum exẽplorum priore est Quàm pro ualde cum positiuo: in posteriore Quàm pro quantùm cũ superlatiuo. Ego uerò accipio illud Quàm familiariter, pro quantùm familiariter figuratè: quasi, ô quãtùm familiariter: & hoc intimum accipi uolo pro positiuo, sicut proximum. Dicimus nanq; Hic est mihi magis proximus: ita, Hic est mihi magis intimus. Neq; in hoc toto meo opere tam licentiã poẽtarum cõsector, quàm usum oratorũ. Neq; si quid aliter penes autores reperiatur, mihi obesse debet, qui non legem scribo, quasi nunquàm aliter factum sit, sed quòd frequentissimè factitatum est, præsertim à Marco Tul. Marcoq; Fabio: apud quos siquando reperiatur Quàm eum positiuo pro ualde, aut cum superlatiuo pro quantum, aussim affirmare mẽdosè scriptum: ut in proœmio de Oratore. Quàm boni perdiu nulli, quasi de ualde bonis, & non potius de bonis loquatur. Vera scriptura erat, Boni perquàm diu nulli, aut potius, Cùm boni perdiu nulli. aliter enim uidetur nõ cõgruè dici. Quod uitiũ scribẽdi utinã in paucioribus esset. Quod Cic. ipse illo suo eruditissimo seculo (quod uix credibile uidetur) queritur, ita ut apud Latinos mẽdosiores sint codices Latini, quàm Græci. Quãquàm apud Græcos longè difficilior

Act. 1. scen. 1.

Act. 1. scen. 2.

Epistol. 5. lib. 7. ad Q. fratr.

sit

sit scribendi, quàm apud Latinos ratio. Nam cur nō sæpius Quàm pro ualde cum positiuo in illis reperiremus, si probassent potius, quàm respuissent? Qua in re nō uerebor reprehendere Boëthium, Priscianum, & elegantiorem utroq; Lactantium. Primus super Ciceronis Topica ita ait: Nosti oblatrātis morsus inuidiæ: nosti quàm facilimè in difficilimis causis liuor iudicium ferat. Mallē dixisset, Quàm facilè. Secundus lib. XVIII. ita: Ideo ex uno libro Ciceronis tot usus proponere statui, ut docerē quàm frequentissimè hac constructione usi sint autores eloquētiæ Latinæ. Latinius erat,
Cap. 5. Quàm frequēter usi sint: uel, Quàm frequētissimè usos. Tertius ita lib. I. Institutionum: Et quàm multa alia de Deo nostris hominibus locutus est similia. Permulta, ego dixissem.
Cap. 25. Idem lib. VI. Hoc autē duplex sacrificij genus quàm sit uerissimum, Trismegistus Hermes idoneus testis est. Et in principio statim libri de Opificio inquit: Quàm minimè sim quietus, & in summis necessitatibus, ex hoc libello poteris æstimare. Puto Ciceronē, Quàm sit uerum, & Quàm parū sim quietus, potius fuisse dicturum: qui scribēs ad Trebatium in proœmio ita ait: Sed dum fuimus unà, tu optimus es testis, quàm fuerim occupatus, Non dixit, Quàm summè occupatus: aut, Quàm maximè occupatus: aut, Quàm occupatissimus fuerim. Quod ante dixi de Quàm, nō debere illud iungi cum superlatiuo, quoties significat quantū, unum uerbum excipitur Possum, & quæ idē significant, Queo, Valeo, Licet, & siqua sunt alia: ut, Scribas quàm optimè potes: nec rectè dicas, Scio quàm optimè scribas: quod præter auctoritatem summorum autorum, etiam ratione nititur: quia ubi est uerbum Potes, ibi Quàm non iungitur cum superlatiuo, sed cum uerbo: sic, Scribas optimè quàm potes, in alijs autem nequit iungi cum uerbo: sic, Scio optimè quàm

In proœm. Topico.

scribas

scribas, nisi alter sit sensus. Ergo illud non plane Latinū est, Quàm primum mare intrau., exorta tempestas est: &, Quā primum potero mare intrabo. Sed Quum primum: uel, Vt primum: uel ubi primum mare intraui, exorta tempestas est: aut, Vt primum: uel, Vbi primum potero, mare intrabo, Latinum erit. Ex his quæ dixi colligitur, ubi est Quam pro quantum ibi quoq; poni posse ipsum Quantum: ut Cicer. de Amicitia: Nisi quod tanta est inter eos, quanta maxima potest, morum, studiorumq; distantia. Quintilianus in secundo: Quum aliquid adhibita quanta maxima potest cura, diligenter elimauerit. Vt, quoq; in locum Quàm, uel Quantum succedit, nunc sine Ita, nunc cum Ita. Primo modo sic, ut apud eundem in XII. Non omittenda pars hæc orationis, sed exigenda, ut optimè possumus. & Cicero in Philippicis: Quas ut honorificentissimis uerbis ipse consequi potero, complectar mea sententia. Altero modo sic, ut apud eundem de Oratore: Hæc ut breuissimè dici potuere, ita à me dicta sunt. De positiuo autem nemini dubium erit, Quàm, & Vt, conuenire cum possum, ut idem in Philippicis: Sed reliquum cursum uitæ quàm quidē possum breuiter perstringā, & ut potui, breuiter perstrinxi. Rectè ergo pones Quàm pro quantum cum positiuo, & superlatiuo intercedente uerbo Possum, Malè autem cum comparatiuo, siue sine Possum: ut, Quàm plura uolumina ille composuit. dicendum est Complura, non Quàm plura, ut quidam malè scribunt. (In aduerbio quoq; superlatiuo nonnunquam legimus Complurimū, pro plerunq;.) Siue per possum: ut, Narraui rem gestam quàm breuius potui: aut, Quàm potui breuius. Cuius hic quidem sensus, sed tamen barbarè prolatus est, Narraui quā breuissimè potui. Quanquàm hoc secundum potest accipi in eum sensum, qui est, Quàm potui breuius: siue (ut apertius

d loquar

loquar) Breuius quàm potuissem. Primus modus sic accipi non potest. Nec hoc quidem barbarie caret, licet huius loci non sit: Iste est nimis iuuenis ad dandum sibi tale negotium. Quod sic Latinè diceretur: Iste est nimis iuuenis, aut iunior, quã ut ipsi detur tale negotium: uel, Est iunior, quã cui tale negotium detur. Cuius rei plurima ubiq; exempla sunt. ut Quintil. Sed hoc apertius est, quàm ut probandum sit. Et ita opus inchoatur Valerij Maximi: Vrbis Romæ, exterarumq; gentium facta, simul ac dictu memoratu digna, quæ apud alios autores latius diffusa sunt, quã ut breuiter colligi possint. Id est, latius sunt dispersa, ita ut non breuiter cognosci possint. Item Quintil. in XII. Ideoq; ne suscipiendæ quidem sunt causæ plures, quàm quibus se sufficturum sciat. In eandem rationẽ cadit ille modus, qualis est, Maiorẽ geris uestem, quàm pro habitu corporis. Vt Curtius: Maiorem quàm pro magnitudine syluæ reddebant sonum. Illud hoc loco iocosum inferere non pudebit: Si quis interrogatus, huiusmodi positiui Perpulcher, qui comparatiuus sit, & qui superlatiuus: nõ bene respõdebit, nisi ita Multò pulchrior, & Quàmpulcherrimus. Ex his autem duobus, de quibus diu disseruimus, Per, & Quàm conflatur unum Perquàm, quod utri dandũ erit, positiuo, an superlatiuo? (utrũq; enim in eo partem sibi uendicat) certè positiuo, uel quia per anterius est, uel quia indecens uideretur duo aduerbia uehementiam significantia superlatiuo antepoui. Dicimus itaq; Perquàm doctus, Perquàm eruditus, Perquàm pulcher. Et sicui uerbo solet apponi Per, ita Perquàm: ut, Peruelim, Perplacet: Perquàm uelim, Perquàm placet. Plin. iun. in epist. Perquàm uelim scire. Nisi interpositum sit Quàm, inter præpositionem & uerbum, cum quo illud copulatur. Quale apud Terent. Per pol quàm paucos reperias meretricibus

Cap. 9.

Epist. 27. li. 7.

In Hecyra Act. 1. scen. 1.

Fideles

Fideles euenire amatores. Quod sic rejoluitur, Pol perquàm paucos. Boëthius tamẽ in commẽtarijs logicæ breuioribus superlatiuo dedit, dicens: Apud scriptores quidẽ Græcos perquàm rarißimos. Et Põponius de orig. iur. Digeſt. Iuſtiniani libro primo: Nam ante eum Seruius duos libros ad Brutum perquàm breuißimos ad edictum ſcriptos reliquit. Et facundus ſcriptor Curtius lib. IIII. Beſſum quoq; Bactrianorum ducẽ perquàm maximo poſſet exercitu coacto deſcendere ad ſe iubet. Sed huiuſmodi exempla tam rara ſunt, ut dubitem, an librariorum ſit culpa. Certè ipſe ſic loqui nõ auſim. Aulus quidem Gell. hoc quod præcipimus, ſemper cuſtodiuit: cæterum ut eſt in loquendo curioſior pro Perquàm ita loquitur: Sanequàm utile: Voce admodũ quàm ſuaui: Oppidoquàm libens: Nimiſquàm ineptum: quæ aduerbia idem pollent quod Per, pro ualde. Vſitatius tamen eſt Perquàm: ut, Perquàm utile, uoce perquàm ſuaui, perquàm libens, perquàm ineptum. Tametſi Cæſar commentario XIII. Quibus rebus oppidoquàm pauci ſub pellibus acquieſcebant. Et Seruius Sulpitius ad Ciceronem ſcribens Epiſt. 5. lib. 4. ita incipit: Poſteaquàm renuntiatum eſt mihi de obitu filiæ Epiſt. fam. tuæ, ſanequàm pro eo ac debui grauiter, moleſteq; tuli. Et ad eundem Cæſius etiã ita incipit: Sanequàm literis C. Caſſij, & Deiotari ſumus cõmoti. Nam Caßius cis Euphratem Epiſt. 10. lib. 3. Parthorum copias eſſe ſcripſit. Et Brutus quoque Decius Epiſt. fam. ad eundẽ: Nã ſuos ualde quàm paucos habet. Et iterũ in eadem epiſtola: Sanequàm gauiſus ſum. Quid plura? ipſe quoq; Cicero ad fratrẽ: Nam quod de Põpeio Caninius ait, Epiſt. 13. lib. 11. ſanequàm refrixit. Nõ ſuccurrit mihi, ſi quod aliud exemplum apud Cic. repererim. Et Titus Liuius neſcio an alibi quàm lib. XLVIII. Quum haud facile eſſet, aut ea quæ obijcerentur, aut quæ aduerſus ea dicenda erant, memoria

complecti. Nec enim multa solùm, sed etiam pleraq; oppida quàm parua erant. Hæc igitur dantur positiuo, illa uerò magis superlatiuo, Multò, & Longè, in eo ferè significato, quo solet Quàm cum superlatiuo. Sed cum hac tamen differētia, quòd huic Quàm non tribuimus genitiuum illum superlatiui proprium, aut ablatiuū, accusatiuum ue cum præpositione, ut fit sine ipso Quàm. Marcus Tull. Acerrimum autē ex omnibus nostris sensibus, esse sensum uidēdi. Et iterum: Quē Crassus dilexit ex omnibus plurimùm. Nō dixit quàm acerrimùm, aut quàm plurimum ex omnibus, siue inter omnes.

De Ora. lib. 2. circa princ.

De Longè, Multò, Facilè, Valdè. CAP. XVIII.

ID quoq; fit in Multò, atq; in Longè pro ualde, & in facilè pro non dubiè, ut Quintil. lib. 11. Declamandi ratio ut est ex omnibus nonissimè inuenta, ita & multò est utilissima. Idem: Longè omnium, quos quidem mihi audire contigit, præstantissimus Domitius Apher. Et Marcus Tull. Sed ego neque illis assentiebar: neque harum disputationum inuentori, & principi longè omnium in dicēdo grauissimo, & eloquentissimo Platoni. Idem pro Rabirio: Virum unum totius Græciæ facilè doctissimum Platonē. Amat etiam longè (ut Multò) secum iungi comparatiuum. Vt Vergil. in 1 x. At pedibus longè melior Lycus. Et ea de quibus anteà disputaui, Alius, Aliter, Secus, Antè, Post: ut, Longè alius, longè aliter, longè secus, longè antè, longè pòst. Et composita à Præ: ut, Longè præstans, longè præstat. Quintilia. Sed eum longè præcedunt ingenia uiuentium. Et cætera, quæ superlationem quandam habent, & proximè ad comparatiua accedunt, ut Longè superat, longè uincit. Et ea, quæ diuersitatem, more illorum, alius, aliter, seruus, qualis sunt Diuersus, Dissimilis, Alienus: ut, Longè diuersus, longè dissimilis, longè alienus. Princeps ne

Cap. 11. Lib. 10. cap. 1. De Ora. lib. 1.

adiect

adiectiuum quidē est more positiuorum, tamē quia superlationē significat, adsciscit sibi lōgē: ut idē: Nouē uerò lyricorum lōgē Pindarus princeps, Et Facilè pro eo, quod est haud dubiè, Marcus Tull. pro Roscio: Nō solùm municipij Larinatis, ex quo erat, sed etiā regionis illius, & uicinitatis, uirtute, existimatione, nobilitate facilè princeps. Præterea cum Præcipuus, cum Primus, cum Secundus, & siqua alia sunt. Vt Quint. de Euripide loquens: In affectibus, cùm in omnibus, tum in his, qui miserationē cōstāt, facilè præcipuus, & admirandus maximè est. Sic Facilè primus, uel Facilè summus. Facilè uerò secundus dicimus, nō ad ordinē respiciētes, sed ad dignitatē: quale est, Tu es facilè secundus à rege, hoc est facilè post regē primus. Lōgè igitur pro ualde, propriū est (exceptis paucis) cōparatiui & superlatiui. Ipsum autē Valde positiui, & uerbi: ut, Valde dies, ualde pauper, ualde laudat, ualde uituperat. Nec ausim dicere, Longè dies, longè laudat: nec Valde ditior, ualde ditissimus. Hæc autem, quæ à me de aduerbijs traduntur, non fuerunt interpretata ueteribus grāmaticis. Nam nuper quum iam ista cōposuissem, inueni in bibliotheca Beneuētana Sergium super Donatum ita dicentē: Donatus dicit quinq; tantum aduerbia positiuo esse iungenda: Tam, Magis, Maximè, Minus, & Minimè: ea scilicet ratione, quoniam uim in se habent comparandi. atq; ideo non debent cōparatiuis casibus iungi, ne uideatur comparatio geminata. Qui enim dicit, Tam doctior, pene hoc dicit, doctus doctior, quod Latinitas non patitur. Probus autem dicit, omnia aduerbia, quæ uim augentis, & minuentis in se habent, non debere coniungi nec comparatiuo, nec superlatiuo, ut sunt ista, Valde, Multum, Plurimùm, Per & similia. Nam ista omnia tantum positiuis casibus debemus adiungere. Idem Sergius longè pòst ita ait: Compa-

Lib. 10. cap. 2.

In eod. cap.

ratiuo & superlatiuo quinq; hæc comparationis aduerbia non apponemus: ut, tam, minus, minimè, magis, maximè, quæ tamen soli positiuo adijcientur. Hæc quæ tres autores tradunt, & imperfecta sunt, nec omnino uera, ut ex eis datur intelligi, quæ ipse præcepi. Dicimus enim Multò fortissimus: & Ego sum tam te fortior, quàm nobilior: & Tam omnium sum Fortissimus, quàm nobilissimus. Comparatiua uerò addi non oportere comparatiuis, ne præcipiendum quidem est. Quòd autem posuit minimè, & maximè, & similia Sergius, non rectè posuit. Nam minimum, est proprium aduerbium superlatiuum: Minimè uerò pro negatione accipitur, quasi nequaquam: ut, Hic homo est minimum literatus, id est, pauxillum literatus. Ego sum minimè literatus, id est, idiota, & nihil prorsus habens literaturæ.

De proprietate quadam Comparatiui. CAP. XIX.

ATque hæc hactenus. Illud ad extremum adijciamus de comparatiuo, consuetiorem sermonem esse per accusatiuum, quàm per nominatiuum in illis, quale est. Tu maiorem laudem assecutus es patre tuo, tuisq; maioribus: Vix audeas dicere, tua laus est maior patre tuo. Tamen solemus aliquando sic uti: ut Vergil. in VIII. Haud secum
Declam.13. ignipotens, nec tempore segnior illo. Et Quintil. de Apibus pauperis: Vnum rogo, ne cui minor uestra dignitate
Cap.8. uideatur causa litis meæ. Et in tertio Institutionum: Non debes apud prætorem petere fideicommissum, sed apud consules: maior prætoria cognitione summa est. Fortasse uidetur mollius in obliquo casu: quod si ita non est, uolo tamen annotatum esse, quòd inconsueta uox auribus hæc uidetur esse: Maior summa pecuniaria est prætoria cognitione: pro eo, quod est, Maior summa est, quàm ut apud prætorem peti possit. Minor causa dignitate uestra: pro eo quod

quod est, Minor, quã ut uideatur digna, quæ apud dignitatem uestram agatur. Et Vulcanus non segnior illo tẽpore: pro eo quod est, Segniori tempore, quàm illud fuit. A quo non dissimile illud est: Ego sum maior uiginti annis: pro eo quod est, Ego sum maioris ætatis, quàm ea quæ est uiginti annorum: uel maioris ætatis uiginti annorum. nam & hoc licet dicere: quale etiam est, Ego sum maior uiginti annorũ, id est, ætate tali: uel, Ego sum ætatis maioris ætate uiginti annorum. Frequentissimè autem huiusmodi genere orationis utimur, ubi adest hoc nomẽ opinio: ut, Sum ditior opinione hominum: nõ quasi opinio hominum diues sit: cùm sic accipi debeat, magis quàm opinio hominum sentit, uel quàm homines opinantur. Cicero ad Brutũ suum sic exorsus est: Cũ è Cilicia decedens Rhodum uenissem, ibiq; de Quinti Hortẽsij morte esset allatũ, maiorẽ opinione hominũ cœpi dolorem. pro eo quod est maiorem quàm ille quem in me homines opinãtur. Nec illud ab hoc multũ recedit, quũ dicimus, Nihil isto homine peius: nihil tuo patre abiectius: nihil hoc uino insuauius: pro eo quod est, Nullus homine isto peior: nemo patre tuo abiectior: nullum uinum hoc insuauius. Rursus in laude, Nihil isto homine melius: nihil patre tuo generosius: nihil matre tua sanctius: nihil uxore tua uerecundius: nihil hoc uino suauius. Dictũ est de omnibus rebus, non tantùm de singulis. Interdũ etiam ubi nihil plus cõprehenditur in uniuerso, quàm in parte: ut, Nihil est te literatius: nihil est illo prudentius: nihil est isto humanius: nihil plus significatur hoc modo, quàm si dicas, Nemo te literatior: nemo illo prudentior: nemo isto humanior: quoniam literatura, prudentia, humanitas q; non nisi in homines cadit. Quid ergo in neutro genere potius, quàm masculino, & fœminino prolatũ est? nempe, quia nescio quid plenius, & suauius in neutro genere est.

De clar. orat. in princ.

Ideoq; tali sermone delectati autores sunt, ut ipsorum crebra exempla documento esse possunt, quæ inquirentibus notiora erant, quàm ut à me huc afferri debeant.

De compositis à Somnus. CAP. XX.

A Somnus composita quædam sunt secundæ semper declinationis, quædam tertiæ. Secundæ, Cicero in Verrem: Hic etiam quum semisomnus stuperet. Et Cælius in Antonium. Ipsum nanq; offendunt semisomno sopore profligatum. Et Sallustius in Iugurth. Signo dato castra hostium inuadunt, semisomnos partim, alios arma sumentes fugant. Insomnem, & Exsomnem draconem sæpe legimus, & ferè hanc differentiam seruatam inuenimus. Hæc admonui, ut in his nominibus, quæ ancipitem in compositione declinationem sortita sunt: tamen sciamus usum frequentiorem imitandum. Seneca autem de breuitate uitæ ait: Quàm multi hesterna crapula semisomnes, & graues. Act. 7.

De nominibus in Osus. CAP. XXI.

NOmina quæ exeunt in Osus, partim à nomine descendunt, partim à uerbo, partim ab utroq;. Et ea quidem quæ descendunt à nomine, habitationẽ, siue uehementiam, copiam ue significant, & affectionẽ: ut Animosus, Ingeniosus, Lacertosus, Neruosus, Saxosus, Aquosus: Hæc copiam, siue uehementiam, habitationẽq; significãt, quod habẽt in se uehementiam, ac copiã aquæ, saxorũ, neruorum, lacertorũ, ingenij, animi. Vinosus, Mulierosus, Libidinosus, Seditiosus, Factiosus, qui affectus est ad hæc, & amat uinum, mulieres, libidinem, seditiones, factiones. Rursus ea, quæ à uerbo sunt, partim actionem significãt, partim passionẽ, partim utrũq;: Studiosus, Fastidiosus, Stomachosus, Iniuriosus, Contumeliosus, Curiosus, semper actiuè ab autoribus accipi solẽt. Otiosum est in re aperta iuculcare exẽpla, quæ uulgò sunt plurima

plurima. Hæc enim accipiuntur pro his, qui operã dant ſtudio, qui faſtidiunt, qui ſtomachantur, qui iniuriam contumeliamq; faciunt, qui nimis curant: niſi uelimus hæc à nominib. uenire, non à uerbis: ut, Frauduloſus, qui fraudem facit: quod à fraudula diminutiuo uidetur uenire potius, quàm à fraude: quemadmodum Meticuloſus, qui timidus eſt, à meticulo magis, quã à metu: & Sõniculoſus magis à ſomniculo, quã à ſomno: & Siticuloſus magis à ſiticula, quã à ſiti uenit. Tenebricoſus quoq; reperitur, & tenebroſus: licet quædam ab uſu, regulaq; recedant, ut Mõtuoſus potius quã mõtoſus, Saltuoſus quàm ſaltoſus, Tortuoſus quàm tortoſus. Veruntamen quæ ſunt quartæ declinationis aſſumũt u, ut Vultuoſus, Actuoſus, Fructuoſus. Ideoq; illud in Pſalmo: Oues eorum fœtoſæ. legendũ eſt fœtuoſæ, à fœtus: ſicut è diuerſo plerique ſcribunt Monſtruoſum pro monſtroſo. Luca. Mõſtroſiq; hominum partus. Nec modò in oſus faciunt nomina quartæ declinationis, uerùm etiam in arius: ut, Saltuarius, Actuarius, Fructuarius: quum nomina ſecundæ declinationis careant u: ut Aſinarius, Caprarius. Odioſus, & Inuidioſus, paſſiuè, ille enim ſignificatur qui odio habetur, & cui inuidetur: nõ is qui odit: & qui inuidet. Hæc paſſionem ſignificant, utique quum à uerbo ueniunt, ſecus quum à nomine. Nã Odiũ moleſtiam quoq; antiquitus ſignificabat. Terent. Nunquam tuo odio me uinces. Et iterum: ſi porrò eſſe odioſt pergitis. id eſt, moleſti. Cic. ad Att. Sed quum horas treis ferè dixiſſet, odio, & ſtrepitu ſenatus coactus eſt aliquando perorare. Et in Catone Maiore: In infirmo corpore odioſa eſt omnis offenſio. Et de Oratore: Verùm ſi placet (quoniam hæc ſatis ſpero uobis quidem certè maioribus moleſta, & putida uideri) ad reliqua aliquanto odioſiora pergamus. Odioſiora dixit, quaſi moleſtiora. Inuidia autem præter illam ſignificatio

143.

Lib. 1.

In Phormione utrunque: primũ act. 5. ſce. 5. alterum act. 5. ſce. 8.

Epiſt. 2. li. 4.

Lib. 3.

ficationẽ notam, eſt uel dicto, uel facto in alterum maleuolẽtiæ cõciliatio: ut ſi quis referat, oſtendat'ue calamitates ſuas, ut autori calamitatũ odium cæterorũ cõcitet. Et hoc uocatur Inuidiam facere: *uel* Vocare, *uel adducere in inuidiã, inde* Inuidioſa res, *quæ atrocitatem facti augens, inuiſum illud, uel illius autorem facit. Et* Inuidia *quaſi atrocitas, uel detractio: in quam ſignificationem accipio illum uerſum:*

In Cato. diſtichis. *Inuidiam nimio cultu uitare memento.*

Nam latentem inuidiam, quia non deprehendo, uitare nequeo: ſed eam, quæ extrinſecus ſignificatur uel uoce, uel geſtu, cum populus indigne ferre ſe indicat in aliquo nimium, & inſolentem corporis cultum. Ideoq; ſubiungitur.

Quæ ſi non lædit, tamen hanc iuſſerre moleſtum eſt.

In Andr. act. 1. ſcen. 1. *Hanc ſcilicet uel uoce, uel geſtu, uel utroque modo detractionem. Quale illud quoq; Terentianum: Ita ut facilimẽ*

In Iugurth. *Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Et illud Salluſtij, licet è Demoſthene ſit ſumptum: Inuidiam gloriæ ſuperaſti. Formidoloſus, Laborioſus, Operoſus, pariter*

In Eunuch. act. 4. ſcen. 6. *actiuè, paſſiueq; accipiuntur. Terent. Ego'n' formidoloſus? id eſt, ego ne qui timeam?*

In Catil. *Salluſtius: Regibus boni, quàm mali ſuſpectiores ſunt, ſemperq; his aliena uirtus formidoloſa eſt, id eſt, quæ formidatur. Cicero: Videtis ut ſe-*

In Cat. Maio. *nectus non modò langida non ſit, uerùm etiam operoſa. id eſt, Quæ agit, & rebus agendis operam dat. Idem pro Cælio: Vos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in com-*

Lib. 1. Meta. *muni quidem otio liceat eſſe. Ouidius, –Moles operoſa laboret. i. quæ ab aliquo operata eſt, nõ quæ aliquid facit: uel, uehementis operis, & multarum operarũ. Ita res laborioſa, uel quòd in ea laborem capiamus neceſſe eſt: uel, quòd plena laboris eſt. Voluptuoſus quoque, & Religioſus, licet à uerbis non ueniant, tamen iſtis ſimilia ſunt, ut*

affect

affectionem significet, & habitationē, siue plenitudinem. stimulq; actiue accipiantur, & passiue. Voluptuosus homo, qui perquam amat uoluptatem. Res uoluptuosa, quæ in se habet uoluptatem: uel, quæ plena est uoluptatis, & qua homo delectatur. Ille recipit, hæc recipitur. Religiosus homo, qui amat religionem. Sepulcra, & monumenta religiosa sunt, id est, habēt in se religionem. Ille adorat, hæc adoratur. Prætereà Gloriosus, Famosus, Imperiosus, nonnihil & ipsa à cæteris differunt. Nā licet legamus Gloriosam uictoriam, id est, plenā gloriæ: & apud Iuuenalem satyr. VIII.

Famosos equitum cum dictatore magistros:

& Imperiosos populos: hoc est, latum imperiū possidentes: tamen dicimus ita Gloriosum hominem affectatorē gloriæ, ut Vinosum cupidum uini, & Mulierosum nimis appetentem mulieres: qualis Miles gloriosus apud Plautum & Terentium: & Famosum pro infami, & turpi: ut Famosa mulier, quæ nosci tur impudica esse. Et Imperiosus, ostentator imperij in exercenda sæuitia: qualis Torquatus apud Liuiū, qui filium securi ob imperium contēptum occidit: unde imperiosus appellatus est. Verùm Imperiosus, & Gloriosus, quādo honestæ significātiæ sunt, pro gloriā, imperiumq; habēte, habitionē, plenitudinemq; significāt: quādo inhonestæ affectionē, ut dixi. Similiter Quæstuosus, & Sumptuosus ab affectione magis, quàm ab habitione, siue plenitudine ueniunt. Quæstuosus, est homo auidior quæstus, & lucri, undiq; lucella quæritans. Sumptuosus, qui auidior est sumptus, quàm quæstus, & immoderatū sumptū faciēdi: id est, immoderatus impēsus. Quæ duo magis possunt accipi actiue, quàm passiue, magisq; ad homines pertinēt: ut, Homo quæstuosus, homo sumptuosus. Luctuosus uerò magis ad rē: ut, res luctuosa, hoc est, plena luctu. Nescio an liceat de homine misero, & afflicto

Famosos equitū, &c. Beroaldus, quem alii multi impēsè docti. secuti sunt, inter quos & Bud. in annota. in Pand. famosos legit: ut apud Cice. in Piso. famosas imagines, pro antiquissimi generis stemmate. Lib. 8. 1. deca.

afflicto dicere, homo luctuosus, sicut fortuna huius luctuosa. Ab industria autem non habemus Industriosus, sed Industrius. Nec à uirtute Virtuosus more Græcorum, qui ἀπὸ τῆς ἀρετῆς non deriuant ἀρετὸς, licet habeant ἀρετὸς, sed pro illo dicunt tum ἀγαθὸς, id est, bonus, tum σπουδαῖος, id est, studiosus, Aristotele quoq; & alijs quibusdam testantibus. Quod Cic. ad Herennium imitatus est, dicens: Ideoq; bonis uiris, id est, studiosis amicus erat. Morosus à more uenit, non à mora. Primam enim habet longam, ut mos moris, significatq; eum, qui nimis exactè, nimisq; ad unguem fieri omnia postulat, ut aliquando ob id indignetur, ac irascatur.

Cap. 45. Vt Sueto. de Cæsare: Circa corporis curã morosior, ut non solùm tonderetur diligenter, sed etiã uelleretur. Idẽ de Ti-

Cap. 70. berio: Sed affectatione, & morositate obscurabat stylum. Cicero de Senect. At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes. Et idẽ secundo de Oratore: Me quidem hercle illa ualde mouent stomachosa, & quasi submorosa ridicula: nõ cùm à moroso dicuntur: tum enim nõ sal, sed natura ridetur. Suetonius accipit pro cupido nimis exactæ diligentiæ. Cic. uerò adiungit impatientiam, & iracundiã. In signi-

De Oratore ad Brutum. ficato tamen illo superiore posuit in Oratore: Vsqueadeo morosi sumus, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes. Deniq; sic dicitur Morosus à nimia diligentia, & seueritate, ut Curiosus à nimia cura, quoties plus diligentiæ, quàm oporteat, impendimus rebus uel nostris, uel alienis: Nostris, quũ munitissima quæq; disquirimus, & nullius frugis. Alienis, quum de rebus cæterorũ occultorib. nõ satis cũ pudore perscrutamur aut interrogamus. Sed nõ tam à cura Curiosus uidetur descẽdere, quàm à Curia, cuius cõpositũ est magis in usu Incuria: id est, negligẽtia, tametsi Curia à cura dicatur. Atque ut Curiosus à peruersa cura uocatur, ita Cerebrosus

brosus à cerebro peruerso. Vnde Horatius:

Donec cerebrosus prosilit unus. id est, insanus, & cere- Libro 1. Serm.
bri peruersi. Pannosus & ipsum aliquid differentiæ habet: Saty. 5.
is enim dicitur pănosus, qui crasso păno, ac uili opertus est.
Nec hoc nisi de paupere dicitur: quæ exĕpla sunt plurima.

De uerbis Inchoatiuis, falsò sic dictis. CAP. XXII.

GRammatici autores uno ore uniuersi, qui de hac re scriptum aliquid reliquerũt, aiunt illa uerba in sco, ut Calesco, Frigesco, significare inchoationem, ideoq; Inchoatiua: illa in so, ut Viso, desiderium, ideoq; Desideratiua: illa in rio, ut Esurio, meditationem, ideoq; Meditatiua appellari solent: in quibus omnibus ab omnibus dissentio. Sed Priscia no eruditorum nuperrimo potissimum respondebo, qui (ut ordinem sequar (inquit in illo Vergil. uersu, —Aegrescitq; medendo: significari inchoationem. Qualem medicum uoluit esse Priscianus, quo curante quis incipiat ægrotare? Quanquam quo modo curari quis ante possit, quàm ægrotus sit? Necesse est ergo, ut ante ægrotare cœperit: & quum dicitur ægrescere, ut intelligatur inter medendum ægrior rem fieri. Et hoc de Turno Vergil. intelligit: cuius augebatur ægritudo ad Latini salubria consilia. Sicut de Didone prius dixerat: Prisc. lib. 8. Aen. 11.

Expleri mentem nequit, ardescitq; tuendo. Aen. 1.

Quid igitur attinet exĕpla repetere, quum nunquã in sensu inchoationis reperiantur? An illud apud Quint. hoc significat? Tenuit consuetudo, quæ quotidie magis inualescit. Quintil. lib. 2. ab initio.
Aut illud Cic. Quantò plura ille miscebat, tantò hic magis in dies conualescebat. Et illud Ecclesiasticum: Qui sordet, sordescat adhuc. Quomodo põt quid quotidianè incipere ualidũ fieri, & quidĕ magis, quod dicitur respectu precedẽtis? ut inchoationĕ nihil præcedit. Aut quo modo quod sordet, Pro Milone.

potest

poteſt incipere ſordere? & ſordeſcere adhuc, id eſt magis? quid magis? certe quàm antea inceperat. Sed quid ibi diſputamus, quum dicatur, qui iam ſordet, ſordeſcat adhuc quaſi ſordidior fiat, non autem ſordere incipiat, quia iam ſordet. Ideoq; Græce & hoc & cetera huiuſmodi uerba per uerba paſſiua explicantur: & illud Græce ſordeſcat, nihil aliud eſt, quàm ſordidetur. Plaut. in Captiui duo: Ego qui tuo mœrore maceror, maceſco, conjeneſco, & tabeſco miſer. Pro eodem pene accipit Maceror, & Maceſco: niſi quòd maceror ad animum magis pertinet, quaſi affligor: maceſco magis ad corpus. Videtur autem ratio dici uelle potius macreſco, ut nigreſco, pigreſco, ægreſco: ſed etiam dici poteſt maceſco, ut aceſco. Crebreſco tamen potius dixerim, quàm crebeſco. Verum ad rem. Ediuerjo Vergilius:

Geor. 1. —Maria incipiunt agitata tumeſcere. Et iterum:
Aen. 7. Fluctus ubi primo cœpit cum albeſcere uẽto. Et iterum:
Georg. 3. Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus.

Vbi quid opus erat dicere, quòd incipiãt res tumeſcere, albeſcere, crudeſcere? quũ ſatis, imò magis propriũ fuiſſet dicere, quòd tumeſcebãt, albeſcebãt, crudeſcebant: id eſt, quòd incipiebant, ſiue inchoabant tumere, albere, ſiue crudere. Quid ergo ſignificãt uerba inchoatiua? Nempe (ut breuiter finiã) quod uerba cõpoſita à fio, calefio, frigefio, ſordefio, inualeſio, ægreſio, & ardeſio: quæ ideo in uſu nõ ſunt, quia ſuperuacuum eſſet, duas nos uoces habere idẽ ſignificantes, nec niſi ubi alterum deficit, alterius præſidio utimur. Caleſcens, pro calefiens utimur: & Pateſcẽs, pro patefiẽs: quanquã utrunq; reperiatur, pateſco, & patefio: quoniam ne in ſimplici quidẽ ſuo reperitur Fiens, nec quod ab hoc formaretur Fiendus. Dicemus itaq; Caleſcens, & Caleſciendus. Nec deſunt qui Fiẽs utãtur, ſed in eo, de quo loquor ſignificato:

cato: ut in Psalmo XXI. Et factum est cor meum tanquã cera liquefiens in medio uentris mei. Quũ in alia translatione dicatur liquescens. Ex quo liquet eiusdem utrũq; esse significationis. Idiomate quoq; Italico, atq; Hispano (quod ex Italico oriundum est) adstipulãte, apud quod pene Latina uoce hæc uerba pronũtiantur, & certè in hunc, quẽ ego dico, sensum: quale est hoc Ogni di magrisco: hoc est omni die macresco: per quod, incrementũ assidnũ, atq; continuum declaratur, non inchoatio. Quòd si quid inter huiusmodi uerba in sco, & in fio, interesset, hoc esse arbitror, quòd hæc in sco passionem in se habent, illa uerò extrinsecus allatam. Vt in Aegypto Cæsar quum hostes fugeret, elata læua natabat, ne libelli, quos tenebat, madefierent: melius quã madescerẽt. Et quum fores aperiuntur, melius patefiunt dicitur quàm patescunt. At quũ quis in balneo sudore irrigatur, & fores sua sponte aperiũtur, magis ille madescit, quàm madefit: & hæ magis patescunt, quã patefiunt. Inchoatiuorũ autẽ dicuntur præterita eadem esse, quæ primitiuorũ: tamen pauciſsimis cum res est dignoscere, quando à primitiuis sunt, quando ue ab inchoatiuis, quorũ multũ differt significatio, licet crebrior sit illa inchoatiuorum: ut, Pinguit, Macruit, Frixit, Caluit, idem est quod pinguis factus est, non autẽ pinguis fuit: macer factus est, & frigidus, & calidus factus, non autem macer, frigidus & calidus fuit, Nam pinguet idem est quod pinguis est: Macret, Friget, Calet, idem quod macer est, frigidus est, calidus est: quorum præterita sunt pinguit, macruit, frixit, caluit: uix unquam in hoc significato, pinguis, macer, frigidus, calidus fuit: sed in illo, pinguis, macer, frigidus, calidus factus est, ut etiam in hoc apertius patebit exemplo: Tã citò macruisti: tã serò pinguisti: nõ id significo, quod tã citò macer, aut tam serò pinguis fuisti, quasi nunc talis non sis, sed quòd

Suet. in Cæs. cap. 64.

quòd pinguis: aut macer factus es, atq; etiam talis es, siue tunc eras. si de alio tempore loquimur. Quæ præterita quia à primitiuis non ueniunt (ut significatio indicat) necesse est ueniant à deriuatiuis in sco. Vnde probatur etiam inchoatiua non significare inchoationem. Quare seruius uiderit, qui his uerbis præteritum nõ tribuit, quorũ frequentius est quàm suorum primitiuorum. Nam quòd ait, quia inchoatiua sunt, ideò carere præteritis, cassa ratio est, quum hoc uerbum Inchoo etiam præteritum habeat: Verùm hæc uerba nec inchoatiua sunt, & præteritum habent. Illud transeo, quòd multa sunt, quæ pro suis primitiuis accipiuntur: conticesco, adhærejco, delitesco, concupisco, labasco, obdormisco, contremisco, expauesco, & his similia.

Seruius in Donatum.

De uerbis Desideratiuis malè sic uocatis. CAP. XXIII.

Prisc. libro 8.

NAm quæ idem autor desideratiua appellauit, ipsum quoq; exemplo ostenduntur nequaquam esse desideratiuæ significantiæ. Hoc enim exemplum ille affert. Verg. in VIII. Nam memini Hesione uisentem regna sororis. Laomedontiadem Priamũ. Visentem dixit, pro cupientem uidere, quod Græci dicunt ὀψέσθαι. Idem & in eodẽ exemplo Seruius dixerat. Simile est, ait Priscianus, Facio facesso, Capio capesso, Lacero lacesso, Arceo arcesso, Accio accerso: quæ possumus non incongruè desideratiua nominare. Sed quæro à Prisciano, cur magis Priamus cupiebat uidere sororẽ, dũ iter faciebat, quã quum erat in Troia? aut cur magis Priamus, quàm cæteri? aut cur solus? Postremò quis nouit uoluntatẽ eius? quid agat, uideo: quid uelit nõ uideo. Quid ergo significat Visere? nimirũ id quod agit Priamus, ire ad uidẽdũ sororẽ: quod frequẽtatiuũ ipsius declarat, Visito. Itaq; actum corporis hæc significãt uerba nõ affectũ mentis

mentis. Viso, uado ad uidendũ, non autem cupio uidere. Cicero ad Atticum: Cupio equidem, & iampridem cupio Alexandriam reliquamq; Aegyptum uisere, id est (ut ego sentio) ire ad uidendum, Aliter dicendum erat, Viso equidem, & iampridem uiso. Quo certè modo ne Priscianus quidem ipse loqui auderet. Vsurpamus tamen hæc uerba (quẽadmodum de superioribus testatus sum) pro eorum primitiuis: ut Missi sunt legati uisendi causa, id est, uidendi. Quod certè ita exponi non potest, causa uidere cupiendi. Tolerabiliterq; nostra sententia, expositio ferret, causa ut eant ad uidendum. Similiter faxso, eo ad faciendum, uel facio. Verg. Epist. 5. lib. 2.

Haud mora, continuò matris præcepta faxsit. Georg. 4.

Frequentius tamen accipitur pro eo ad recedendum, uel recedo. Vt Liuius lib. 1. Faxsse hinc Tarquinios, aut Corinthum. Capessso, eo ad capiendum, uel capio. Lacessso, eo ad lacerandum, uel lacero prouocando. Accerso, uel arcessso, utrunq; pro eo ad uocandum, uel uoco. Terent. in Andr. Act. 1. scen. 5.

Obstetricem accerso. Quidam etiam in quarta coniugatione utuntur, ut ibi: Mitte in Ioppen, & accersi Simonem Act. 10.

quendam, qui cognominatur Petrus.

De uerbis Meditatiuis, non ritè sic uocatis. CAP. XXIIII.

COmmodius autem Desideratiua, atq; Optatiua uocarentur, ea quæ nominantur Meditatiua in rio, parturio, esurio, Cicero: Vtinam aliquando dolor populi Romani pariat, quod iandiu parturit. Et Liuius: Et quod diu parturit animus uester, aliquando pariat. Affectum significauit, non cogitationem, aut actũ corporis, qui per hoc uerbũ meditor indicatur. Vnde meditatio armorum, meditatio declamandi, meditatio gladiatorum, id est, exercitatio. Esurio, cupio edere. Quintilianus: Pater filios esurit. Valerius Philip. 2. circa finem. Lib. 1. Dec. 3.

Declam.12. circa finem. Epig.78. *Martialis undecimo Epigrammatium:*

In omnibus Vacerra quòd conclauibus
Consumit horas, & die toto sedes:

Cœnaturit Vacerra, non cacaturit. Id *est, cœnare cupit, non cacare.* Vel *dicamus hæc accipi pro primitiuis. Scaturio magis pro suo primitiuo scatet ponitur, quod est non solum aquarum, sed herbarum, cæterarumq; sua sponte ubertim nascentium. Quòd si uolumus sua quibusq; apta tribuere uocabula, nec à consuetis recedere, ea quæ sunt in sco, appellemus meditatiua. i. exercitatiua (Qui enim calescit, siue calefit, quasi meditatur: id est, ut caleat exercetur.* In Adelph act.2.scen.1. *Terent. Nunc uide utrũ uis argentũ accipere, an causam meditari tuam) ea in so, inchoatiua, hæc in rio, desideratiua. Atq; hanc opinor fuisse ueram, & germanã uerborũ significationem, quam antiquitus impositã posteritas deprauauit.*

Vbi Infinitiuo, ubi Gerundio potius utendum sit. CAP. XXV.

QVædam orationes infinitiuum magis postulant, quædam gerundium, quædam utrunq;. Adiectiua magis infinitiuum, siue actiuum, siue passiuum. Substantiua gerundium genitiui duntaxat casus. Nam de accusatiuo mox dicam. Tu es dignus habere opes, Tu es dignus honorari, Tu es lætus me bene ualere, Tu es lætus me honorari. Rursus Tẽpus est gaudendi. Locus est expostulandi. Cõmoditas est alloquendi. Participia autem, & multa adiectiua à uerbis deriuata utranq; formam sibi uẽdicant: sed participia iuncta infinitiuis, dicuntur seruare uim participiorum iuncta gerũdio uim nominum. Timens nauigare, & nauigandi: Cupiens discere, & discendi: Doctus, peritus promptus, consuetus cantare, & cantandi. Timidus, cupidus, auidus, nauigare, & nauigandi. Nam illud admonitione non indiget, Optima

res

Digitized by Google

res est agricolare, rectè dici: Optima res est agricolandi, dici non rectè: quia illud resoluitur, Agricolare est optima res: hoc resolui sic non potest, agricolandi est res optima: nisi forte durè, & asperè sic: Ipsa enim res agricolandi est optima. Quare illum non probauerim, qui dixit: Non est mihi opus respondendi: quum esset dicendum Respondere: ut sit suppositum, Me respõdere: Opus uerò appositum. Item, Habeo à patre mandatum conueniendi te Latinè dicitur. Mandatum est mihi à patre conueniendi te, Latinè non dicitur: quia Mandatum hic uerbũ est, unde non potest regi huiusmodi gerundium: illic nomen substantiuum, unde regitur gerundij genitiuus: nisi in utraque oratione expositione uaris. In prima quidem, ut sic intelligas, Habeo à patre mandatum conuenire te: scilicet hoc ipsum Conuenire te. In secunda uerò ut Mandatum sit nomen, non uerbum, aut participium: quasi Mandatum adest mihi à patre. Ad quam tergiuersationem confugere non poterit quispiam in talibus exemptis: Habeo in tabulis publicis à patre mandatum conueniendi te. Hic non poteris dicere, Conuenire te. Item, Est mihi iniunctum, ac mandatũ conuenire te. ubi dicere non poteris, Conueniendi te. Cicero tamen ad uxorem nouo quodam modo locutus est: Quum in animo haberem nauigandi. pro eo, quod est nauigare. Vt lib. 1. de Diuinatione: Haberetq; in animo nauem conscendere, Itaq; subintelligitur propositum, siue uoluntas. Sicut in illo fit apud eundem: Quum illius diei mihi uenit in mentem. Et alibi: Non minus ei uenit in mentem potestatis, quàm Pro Quintio æquitatis tuæ. Vbi quidam uolunt accipi genitiuum pro nominatiuo. Mihi potius placet subintelligi conditio, status, qualitas illius diei, tuæ potestatis, tuæ æquitatis, aut aliquid simile. Ita hic propositum, siue uoluntatẽ: ut sit, quũ habere

in animo propoſitum nauigãdi. Venio nunc ad accuſatiuum gerundij. Dicimus itaq;, Induxi te ad nauigandum: non autẽ, Nauigare: niſi more Græcorum, qui quum careant gerundio, ſunguntur infinitiuo cũ articulo, raro ſine eo, licet nunc
Matth. 5. *quidam frequentiſſimè utantur: ut, Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Plerique eruditorum dixiſſent, non ueni ad ſoluendam legem, ſed ad implendam: quos & ipſe nunc imitor, imitandoſq; omnibus arbitror. Quam enim cauſam habes, ut alienã linguam ſecteris, relinquas tuam? Quanquàm ne illam quidẽ ſequaris, quum careas articulis quibus Græci utũtur. Et quod illi habent κἀβότι tu malis dicere, Quia, aut Quoniam, quàm Quòd: ut in eodem, Putatis quia ueni ſoluere legẽ, quum eſſet dicendum, Quòd. Sed ad rem: Vocaui te ad currendum, non currere: Sto ad prædandum, non prædari: Sedeo ad audiendum, non audire: Vado ad uenandum, nõ uenari. Rurſus, iuſſi te arare, non ad arandum: Cogito inſidiari, non ad inſidiandum: Timeo ædificare, non ad ædificandum. Quædã uerba, & adiectiua cum utroq; conueniunt: Hortor te ſtudere, & ad ſtudẽdum: Flagitor reſpondere, & ad reſpõdendum: Paratus ſum ſcribere, & ad ſcribendum: Ego aptus ſum pugnare, & ad pugnãdum: Ille eſt idoneus militare, & ad militandum: quæ omnia rara ſunt. Pleraq; potius huiuſmodi accuſatiuum poſtulant, ut Bonus, utilis, cõmodus, malus, inutilis, incommodus ad militandum.*

De differentia infinitiuorum Eſſe & Fore, & compoſitorum. CAP. XXVI.

FOre uocem quidẽ habet infinitiui ut Eſſe, ſignificationem uerò participij, quod eſt Futurum, unà cũ infinitiuo Eſſe. Idem eſt enim Fore, quod Futurum eſſe, non tantum eſſe: licet Forem fores foret, idem ſit, quod Eßem eſſes eſſet. Quare cum nomine iungi debet Fore, non cum participio,

ne

Digitized by Google

ne duo participia simul cofundamus. Spero te amatorem, uel amicum fore: non autẽ Amaturum fore, sed tantùm Amaturum: ne uideatis hoc dicere, te futurum amaturum, quod ratio non patitur, quum futurum superuacuum sit. Idem de participio paßiui futuri, Timeo te uerberandum fore: satis erat Verberandum, uel adiuncto infinitiuo, Verberandum esse. Participia autem præsentis temporis, & præteriti uidentur minus communionis habere cum Fore, quod ad futurum spectat, quàm participia futuri temporis: tamẽ plus habent communionis. Ibi enim ideo nõ cõuenit, quia superuacua significatio est, quod hîc non fit: eò quòd sæpe cum istis coniunctum illud fore reperimus, sed ita trãseunt in nomen, alioqui non congruant diuersorum temporum eodẽ in loco participia: ut, Spero te sapientẽ fore: Credo me amantẽ tui fore, non te. Seruant enim naturam nominis, non participij. Opinor te acceptũ illis fore, nõ ab illis. Cic. Sperare uideor Scipionis amicitiam & Lælij, notam posteritati fore. non dixit, à posteritate. Quòd siquando reperiatur retinere naturã uerbi, quid mirum? quum etiam non ne sit, an participium dubitari possit, & putari potius nomẽ: ut, Ego sum dilectus ab omnibus: &, Ego ero dilectus ab omnibus. Non enim hoc est participium præsentis temporis, aut futuri, nec tempus perfectum indicatiui, nec futurũ subiunctiui, tamen cum præsenti iungitur, & futuro, propter quod debet potius nomẽ uideri: sicut & participium futuri paßiuũ in nomen cõuertitur, tuncq; recipit fore: ut, Spero hunc puerum admirandum uirum fore: id est, admirabilem. Compositæ autem à Fore nullam controuersiam habent, quia ferè nuda pronuntur sine nomine, & participio. Affore, ut Vergil. Aeneid. 9.

De Amic.

Affore cernetis. Statius tamen libro primo Thebaidos uidetur accipere pro significatione præsentis:

–Senſit manifeſto numine ductos
Aſſore, quos nexis ambagibus augur Apollo,
Portendi generos uultu fallente ferarum Ediderat.
Defore: ut, Marcus Tullius contra Rullum: Verùm arbitrantur non defore qui illam reſtituerent. *Abfore, quod minus in uſu eſt: unde dicuntur abfuturi.* *Conſore, & Profore apud Comicos: Profore, ut Horatius:*
Epiſt. 8. lib. 1. *Quæ nocuere, ſequar: fugiam, quæ profore credam. Id eſt, profutura eſſe.*

De gerundinis. CAP. XXVII.

Gerundia licet à participijs differant, tamẽ proprie inter participia numerari poſſunt, (ſicut ſupina inter uerba) meritoq; Participalia uocata ſunt. Nam & caſus, & genera in utroq; numero habent, ex quo uerba non ſunt, ſed participia, ſiue participalia. Regunt præterea caſum more uerborum, participiorumq;: ex quo nomina nõ ſunt. Poſt ſe in quã regunt, non ante ſe. Nam eiuſmodi locutio, qualis
Pſal. 125. *eſt: In conuertendo dominus captiuitatẽ Sion, facti ſumus ſicut conſolati: inaudita eſt, Græca figura decipiẽte (ut in alijs multis) interpretẽ. Græci enim hoc loco infinitiuum habẽt, quod uult ante ſe accuſatiuum. Quod multis modis trãsferri poterat, uel ſic: Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion. Vel ſic: Conuertente domino captiuitatẽ Sion. & alijs (ut dixi) multis modis. Quidam imperiti aiunt, caſum pro caſu poni, quaſi Latinè diceretur, ſi eſſet dominum: quale eſt*
Pſal 151. *illud, In deficiẽdo ex me ſpiritum meũ. Et alibi: In cõuenien*
Pſal. 101. *do populos in unum, & reges, ut ſeruiãt domino, quum (ut*
Valla de gerũdiis loquẽs gerundia à gerũdiuis non diſtinguit. *oſtendi) gerundium nõ habeat ante ſe caſum. Sed ad propoſitum, Differũt Gerũdia à Participijs, quod ipſa ſignificant rei adminiſtrationẽ ſine tempore: illa uerò tempus ſine rei adminiſtratione. Vt, Tenet me occupatio iuris dicũdi: gerũdium*

Digitized by Google

dium est, nec tempus significo futurum, sed rei administrationem, hoc est, in iure dicundo. Rursus, tenet me cura dotis numerandæ: id est, quæ numerãda est: participium est, futuri significatiuum, sine administratione rei. Nescio an dicendum sit gerundium esse participiũ præsentis tẽporis more Græcorum: cuius rei hoc argumentũ est, quòd idẽ est, In legendo: & in ipso legere: quod Græci melius ἐν τῷ ἀναγινώσκειν: & in libris legendis: idem est quod, Quum libri leguntur: penè eodẽ modo, quo de futuro in legendis libris, uidelicet qui legendi sunt. Nolunt autem Grammatici gerundium rectum habere casum, sed quatuor tantũ obliquos: fortasse & casu recto non caret apud Lucretium, atq; Vergilium: Voluenda dies en attulit ultrò. Voluenda, non tempus futurum intelligit, sed rei administrationem: dies uidelicet quæ uoluitur, nõ quæ uoluẽda est, aut quæ uoluetur. Vnde indicatur gerũdiũ esse participiũ præsentis tẽporis. Iusturandum enim potest uideri eiusdem casus, atq; etiã uocatiui. Sed de quatuor nunc obliquis disseramus, quo in loco breuissimè stultorũ quorundã opinionẽ reprehẽdamus: qui aiũt rectè dici, Causa essendi rex, essendi regis, essendi regem: quum nusquam essendi reperiatur: & si reperiretur, non reget casum, sicut manendi, uiuendi, existẽdi. Et de genitiuo iam exemplũ subiecimus: Occupatio iuris dicũdi. De datiuo tale est. Da operam reb. agendis. De accusatiuo, ut, Ad accusandos homines duci præmio, proximum latrocinio est. De ablatiuo, Tu delectaris, criminib. inferẽdis. Cũ accusatiuo sæpe semper iungimus præpositionẽ, præter quædã pauca, quæ sunt: Loco, Conduco, Mando, Curo, Habeo, pro Debeo: & siqua sunt alia. Vt faciendam sepulturam locarent: id est, alteri darent faciendam: uel, ipsi locarent se ad faciendum: utrũq; enim significat: nec participium est, sed gerundium illud Fa-

Aeneid. 7.

Epist.12.lib.4. fam. epi. Cic. ciendam: quod exemplum sumptum est ex Sulpitio. Cicero de Diuinatione lib. 2. Magis numine Deorum id factum est, quàm casu, ut arbitraris, & rédemptorum, qui columnam illam de Cotta, & Torquato conduxerant faciendam quasi locarant, & conduxerant ad faciendum. Sueton. autem in uita Cæsaris: Gladiatores, inquit, notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, ui rapiendos, reseruandosq; mandabat. Curauit iaciendos lapides, sæpe legimus: sed ita ferè, ut alius curet, alius iaciat: ut Cic. VII. Verrin. Recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; curauit. Interdũ idẽ qui curat, & qui agit: ut Plinius posterior, Petis ut libellos meos, quos studiosiṁe comparasti, recognoscendos emendandosq; curem. Et iterũ, Continendos cauea, nido'ue curabis. Quintil. in Mathematico, Positus in ea conditione tristissimæ sortis, ut nec morte dignus sim, nisi me parricidam putetis: nec præmio, nisi innocentem: adeoq; ludibrijs miseræ sum diuersitatis implicitus, ut impetrandum à uobis habeam odij mei fauorem. Plin. idem ad Saturnium: Præsertim quum enitendum haberemus, ut quod parentibus datur, & orbis probaretur. Sueto. in uita Cæs. Vt consolandos eos magis imperator, quàm puniendos habuerit. Hunc modum loquendi apud Ciceronem reperisse non memini me. In his exemplis, ubiq; gerundium est. Illa autem participia in nomen transeuntia, Putaui ad te scribendum, Existimaui hanc rem tractandã, Censui tibi illud significandũ: id est, dignum scribi, tractari, significari: quæ omnino idem ualent, quod scripsi, tractaui, significaui: sed non sine deliberatione tamen, nec inconsultò. Dicebant autem antiquiores, Rogatũ te uelim, Oratos uos uelim: pro eo, quod est, Rogo, uel Oro, sicut posteriores (quorum est Quint. dicebant, Venio petiturus, Venio oraturus: pro eo, quod est, Venio petitum, &

Epi. 26. lib. 4.

Epi. 26. lib. 9. Declam. 4.

Epist. lib. 1. Cap. 68.

Cap. 26.

Venio

Venio oratum. Sed hoc ad ſupini magis rationem pertinet. Illud autem, quod Seruius ait gerundium eſſe participium eſt potius, aut nomen quũ inquit: Similiter etiam accuſatiuo caſu utimur, quum uolumus abſolutam facere eloquutionẽ, & per gerundij modum aliquid dicere: ut, Petendũ mihi eſt equum, codicem, uinum. Hinc Verg. —Pacẽ Troiano ab rege petendum. Nam ſi dixeris, Petendus eſt codex, iam non per gerundij modum, ſed participialiter loqueris. Hoc non aliter participium eſt, ſeu nomen, quàm illud, Petendum eſt mihi iumentum: præſertim quòd gerundia non regunt paſſiuè, ſed actiuè, & nominatiuis carere creduntur, & accuſatiuis præpoſitionem anteponi uolunt, ſicut antè oſtẽdi. Vt accuſatiuus, ita & ablatiuus amat ſecum præpoſitionem: Vt, In defendendo maior labor eſt, quàm in accuſando. Indagemus (ſi poſſumus) cum quot præpoſitionibus accuſatiuus gerundij iungitur, cum quot item ablatiuus. Accuſatiuus iungitur frequenter cum Ad, rarò tamen cum In. Item frequenter cum Ob, Propter, & Inter, rarò cum Antè: ut, Vado ad capiendum hoſtem. Ego ueni ob te, uel propter te redimendum. Inter nauigandum, pro in nauigando ſæpe legimus. Verg. —Et inter agendum

Occurſare capro, cornu ferit ille, caueto. Idem:

—Nanq; ante domandum Ingentes tollent animos.

Totidem ferè præpoſitiones ablatiuo gerundij ſeruiunt. In frequenter, cæteræ rarius: de, ex, uel è, à uel ab, & cum IN, ut in nauigando. DE, ut de edendo, de migrando, de agendo. Quintil. Sed quia latius fuſus eſt hic locus, miſtuſq; cum elocutione, tractabitur cum præcipere de aptè dicẽdo cœperimus. Etiam cum motu: ut Cic. ad Atticum lib. XI. Tu quid cogites de tranſeundo in Epirum, ſcire ſanè uelim. EX, uel E: ut, Ex defendendo, quã ex accuſando uberior gloria comparatur

Ser. in illud 10. Aen. Cui Iuno illacrymans, quid ſi quæ, &c.

Aeneid. II.

Ecloga 9.

Georg. 3.

Lib. 6. in fine cap. 6.

Epiſt. 11.

In Lælio. paratur. A, uel AB. Cice. Ex quo exardeſcit ſiue amor, ſiue amicitia: utrunq; enim dictū eſt ab amādo. Alibi quoq;: In quo etiam iſti nos Iuriconſulti impediūt, à diſcendoq; deterrent. Et alibi: Non diſtinguit à non dolendo uoluptatem. Plin. Poſterior: Sermonibus dies tranſigebat, quum à ſcribendo uacaret. CVM, ut Quintil. Sed ratio recte ſcribendi iuncta cum eloquendo eſt. Variantur porrò gerundia per omnes quos enumerauimus, caſus, numerosq; & genera. Nam (ut ego ſentio) hæc omnia habent in genitiuo: ut, Delectatio fruendi principatus, fruendæ prouinciæ, fruendi imperij: Moleſtia educandorum filiorum, locandarum filiarū, colendorū prædiorum: regitq; hic genitiuus aliquando caſum. Cicero: Equidem efferor ſtudio patres ueſtros, quos colui, & dilexi, uidendi. Nam durum fuerat futurum, Studio uidendorum patrum ueſtrorum, Et quoties oportet loqui per relatiuum, neceſſe eſt loqui per hoc gerundium: ut, Hic dies attulit initium dicendi quæ uellem: non autem Dicendorum eorum, quæ uellem. Illud Titi Liuij lib. XXI. quis nō uitioſum putaret, ubi tamen ſumma honeſtas Latinitatis ſubeſt? Non enim uereor, ne quis hoc me ueſtri adhortandi cauſa magnificè loqui exiſtimet, ipſum aliter animo affectum eſſe. Adhortandi enim ſingularis numeri eſt, Veſtri uerò pluralis. Item Cic. lib. II. de diuinatione: Dolebis tamen Stoicos noſtros Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe. Plautus in Captiui duo: Nominandi tibi iſtorum erit magis, quā edundi copia. In datiuo, Vaco agro colendo, uineæ paſtinandæ, nemori ſuccidendo. In plurali una uox eſt trium generum, ut Vaco agris, uineis, nemoribus procurandis. Qui caſus regimen non habet. Abſurdum ſit nanq; dicere, Do operam colendo agrum, uel legendo librum. Soluendo non ſum, nunquàm patitur ſecum ſubſtantiuum. Ideo dubi-

De Ora. li. 2. Epiſt. 7. lib. 3. Libr. 1. cap. 5.

In Cat. Ma.

turi

tari potest an datiuus sit, an ablatiuus. Significat autem satisfacere pro eo, quo obligatus sum, siue pecunia, siue remuneratione. Vt Quint. Placeamus licet nobis fortuna nostra, pater, pauperi soluendo non sumus. Vult autem semper post se datiuum, licet non semper apponatur. Interdū etiā alium casum: ut apud eundem, Maximi tum uirorum, & quibus artis suæ soluendo non sit humanitas. In accusatiuo: ut, Eo ad salutandum fratrem, ad salutandum sororem, ad salutandum sydus, ad salutandos fratres, ad salutandas sorores, ad salutanda sydera. Quod elegātius dicitur, quàm cum regimine: ut, Eo ad salutandum fratres, ad salutandum sorores, ad salutandum sydera. Per alias quoq; præpositiones similiter, ut Inter: sed rarò habet cum gerundio substantiuum. rarius regimen. Liuius tamen lib. 11. Et ipse inter spoliandum corpus hostis ueruto percussus. Et iterum: Inter accipiēdas de suis commodis rogationes. De Ante, nullum tale impræsentiarum exemplum occurrit. In ablatiuo sine præpositione: ut, Fit iniuria domino fundi uel defringendo ramo, uel ligno incidendo. Res eunt ordine lite æstimāda. id est, quum defringitur ramus, quum inciditur lignum, quum lis æstimatur: uel defringendo ramum, incidendo lignum, æstimando litem. Sed frequentius usi sunt ueteres ablatiuo plurali in tali genere sermonis: ut Cicero: Orationē autē Latinam profectò legendis nostris efficies pleniorem. id est, legendo nostra. Nam in singulari solebant sæpius apponere præpositionem, ut In committendo prælio. Regit autē hic ablatiuus sine præpositione casum: ut, Hos accusando, illos occidendo totam ciuitatem labefactasti. Cum præpositione IN, tum regit: ut, In tribuendo suum cuiq;: tum uariat genera: ut, In colendo agro, in pastinanda uinea, in nemore excidendo. Per DE, simili modo etiam regit: ut Cicero in Tusculanis, His præser

Declam. 8.

In procem. Off.

Digitized by Google

præsertim cognitis, quæ de nihil sentiendo paulò antè dicta sunt. Nisi dicimus, Nihil esse aduerbium, non nomen. Et uariatur per genera: ut, de accusatore constituendo, de collocanda filia, de prædio emendo. Per E X, *uel* E\, *&* A\, *uel* A B, *nescio an liceat dare tali gerundio regimẽ: nullum enim exemplum occurrit. Variari autem per genera certum est. Cato: Ex catæplasmatis bibendis, ex aluo leuanda. &, Abstineas ab offendẽda Repub. Sed cauendum, ne id uerbũ significet motum, quale esset, Reuertor ab arando: uel ab arando aruo. Redeo à spectando: uel, à spectandis ludis: quum sit dicendum, Reuertor ab aratione: uel, ab aratione arui: Redeo à spectaculo: uel à spectaculis ludorum.* Per C V M, *nix locum habet talis oratio, ut non participium sit potius, quàm gerundium: ut, Sedeo cum uiro coronando: id est, qui coronabitur, non autem qui coronatur. Posset etiam habere regimen, sed nullum exemplum ad manum est. Atq; omnia gerundia cùm sociata sunt substantiuis, passiuè accipiuntur: disiuncta uerò, actiuè: nonnunquam passiuè, utiq; sine genere, & sine præpositione in casu ablatiuo, & quasi absolutè: ut apud Vergilium:–Alitur uitium, crescitq; tegẽdo. Et alibi:–Aegrescitq; medendo. Et iterum·–Vritq; uidendo Fœmina. hoc est, quum tegitur uitium, quum curatur æger, quum uidetur fœmina. Neque id modò apud poëtas, uerum apud oratores quoque: ut apud Mar. Fab. Sed memoria excolendo, sicut alia omnia, augetur. Excolendo, dum excolitur, nõ autẽ dum excolit. Nec regit casum, quale foret: Vrit fœminã uidendo à maribus: sicut dicimus Vruntur uiri, & equi uidendo fœminas. Accusatiuus quoq; cum præpositione nõ tantum actiuè accipi solet: ut, Tu es idoneus ad discendum, sed etiam passiuè: ut, Hæc res est facilis ad discendum. Sallustius in Iugurthino: Pauca suprà repetam, quo ad cognoscen*

Georg. 3. Aenei. 12. Georg. 3.

Lib. 11. cap. 2.

Digitized by Google

gnoscendum omnia illustria magis, magisq; in aperto sint. Quidam uerò indoctus hac ætate scribere ausus est: Iamiam urbs in periculo capiendi est. pro eo quod est, urbs iam in periculo est, ut capiatur: siue hostis parum abest à capienda urbe. Quum semper sine substantiuo gerundium accipiatur actiuè, aut si à neutro uenit, neutraliter: nisi aliquando, ut ostendimus, in ablatiuo.

De Supino in tum. CAP. XXVIII.

DE supinis ita ait Priscianus in compendiario quodam opusculo: Sed hoc interest inter Amandum, quod est gerundium, & Amatum, quod est supinum: quòd Amãdum necessitatem amoris significat, Amatum autem imitationem ad amorem. Dignum obseruatione præceptum elegantiæ, si modò uerũ: quod minimè est, tum autoritate, tum ratione. Nam autoritatis loco exẽplum nullum posuit. Et quodnam quæso ponere poterat? Quid interest, Vado uenatũ, & Vado ad uenandum? Vado piscatum, & Vado ad piscandum? dormitum & ad dormiendum? Sallustius: Legatos ad Iugurtham de iniurijs quæstum misit. Et iterum: Non mea culpa ad uos sæpe oratum mitto P. C. sed necessariò, non imitatione. Præterea pro ratione hoc sit, quòd Græci pro his duobus nostris transferentes utuntur uno suo infinitiuo cũ articulo, πρὸς τὸ παρακαλεῖν, quod nos uicißim transferentes, nunc per gerundium, nunc per supinum interprtamur. Si quid autẽ inter hæc duo interest, id erit, quòd supinum nunquàm ferè est siue uerbo significante motum ad locum, ut Eo, ut Venio. Nã illa, Do filiam nuptum, Do uenenum, siue uenundo ædes, Spectatum admißi fuimus, latentem in se motum obtinent. Idem Priscianus in alio grandi opere, & multi tum ingenij, tum laboris, inquit: Frequẽter tamẽ antiquissimi neutro participio futuri addebant Esse, & infinitiui futur

Hoc opusculum in calce operum Pris. repositum est. Quidã nõ imperiti apud Prisc. non, ut Valla, imitationem ad amorẽ, legunt: sed initiationem.

In Iugurt.

Prisc. lib. 9.

Digitized by Google

futurum significabant: ut, Oraturum esse, pro oratum ire: Facturum esse pro factum ire: Nupturum esse, pro nuptum ire. Quod mihi minimè uidetur. Nam ut concedã, quod meritò denegare possum, quòd Latine, aut certè usitatè dicamus, pro eo quod est, Cupio filiã meã nuptũ ire, & Nos factum ire: Cupio filiã meã nupturum esse, & Nos facturum esse: quum dicendum sit nupturam eße, & Facturos esse, dico aliud esse Oratum ire, & Oraturum esse. Ego quidem cœnaturus sum: non tamen, Eo cœnatum, uel ad cœnandum. Et Scio te cœnaturum esse, sed non protinus ire cœnatum, uel ad cœnandum. Nam participium futuri cum uerbo substantiuo non habet actionem illam, & motum, quem habet uerbum Eo. Atqui in paßiuo fuerat ueriſimilius, ſi dixiſſet (quo etiam frequenter utuntur autores) idem esse, Damnandum esse, & Dãnatum iri. Nã eodẽ loco dicere possumus, Credo peccatum meum resciscendum eße, & rejcitum iri. Itẽ, Intelligo, scio, uideo, opinor, existimo peccatum meum patefaciẽdum esse, uel patefactum iri: & cætera uerba huiusmodi. Illa autẽ quæ ad futurum respiciũt, ut Timeo, Metuo, Vereor, Spero, Cupio, non idem faciunt, quibus maior differẽtia est cum paßiuo participio futuri: ut, Vereor peccatum meum patefactum iri, magis quàm patefaciẽdum esse. Cupio culpam meam celatum iri. potius quàm celandã esse. Itẽ, Timeo peccatum meum patefactum iri. Et pro illo modo per paßiuum participiũ futuri substituimus huiusmodi: Timeo peccatũ meum ne patefiat, uel ut patefiat, quod fieri nequit in alijs uerbis. Non enim licet dicere, Scio peccatum ut resciscatur: sed rescitum iri uel resciscendum esse. Denique (ut eò reuertar, unde egreſſus sum) ut semel Priſciano respondeã, nõ idẽ esse Oratum ire, & Oraturum esse: alterũ præsentis tẽporis est, ut Video te accusatũ ire me, id est,

nunc

nunc: alterum futuri, ut Video te accusaturum esse me: & tamen Accusatum iri me abs te uideo, accipitur pro eo quod est, Video te uel accusatum ire me, uel Accusaturum esse me, uel abs te accusandum esse me.

De Supino in tu, CAP. XXIX.

IDem autor, & in eodem, quod suprà dixi, opusculo, ita ait: Hoc interest inter Amando, & Amatu: quòd Amando est in ipso amore, Amatu uerò pro amatione, uel pro amore: id est, pro ipsa re accipitur. Et hoc manifestat ipsa etiam interpretatio Græca. Sed an hæc differentia uera sit, & hoc ex Græco argumentum quantum momenti habeat, Priscianus uiderit. Mea autem sententia tũ ex superioribus, quæ dixi in gerundio, tum ex sequentibus apparebit. Paulò pòst subiungit: Accipitur Venatum pro ad uenationem, quo modo Venatu pro uenatione: sicut Miserabile uisu, pro uisione: & Nec uisu facilis, nec dictu effabilis ulli, pro uisione, & dictione. Multis igitur modis, sicut & in alijs doceimus locis, nomina sunt. hæc accipienda magis, quã uerba. In hoc ego à Prisciano liberè disẽctio, uel ratione, quã postea dicam, uel autoritate, & potissimũ Mar. Fab. quẽ omnibus sine controuersia ingenijs antepono: qui ait, Dictu factuq; aliud esse, quæ Dicto, factoq;, quã Priscia. appellat Dictione, & factione, quæ alius in significando figuræ sunt, quã Visione, & uenatione. Præterea Quint. uocat uerba participialia, sicut à multis Gerundia dicũtur nomina participialia. Et (quod ad rationẽ pertinet) supina hæc per uerbum potius à Græcis transferũtur, quã per nomẽ: quòd si nomina forẽt casus ablatiui, certè alij casus non deessent. At nemo unquam Auditum habet, Hic dictus, hic factus, sed tantùm Dictu, et factu. Propter quod necesse est aliud esse quàm Dicto, & facto siue Dictione, & factione, id est, aliud quã nomen. At Visu, Auditu

Lib. 1. cap. 8.

Auditu, Cognitu, inquies, & omnes casus habẽt, & hi ablatiui sunt. Hæc parum prudentis, aut certè parum perspicacis est ratio. De qua antè quàm dicam, libet castigare uulgus imperitum, grãmaticæ professorum, qui uniuersum sanè orbem stulto errore peruertunt, sic semper loquentes, Eo lectum, Venio lectu, Pergo auditum, Reuertor auditu. Qui error unde profectus, & quo ex fonte imperitiæ emanauerit, nescio: summoq; opere hallucinationem publicam admiror, quòd tam diu à nemine animaduersus est. Nunc ostendamus quæ differentia est inter Visu, & Auditu nomina, & inter Visu, & Auditu uerba. Quando sunt nomina, significant sensus corporis, coniunguntur cum adiectiuis, regunt casus, reguntur etiam à uerbo, & participio, subseruiente quoque præpositione: ut Careo toto uisu oculorum, anteà priuatus auditu aurium, nõnihil etiam ex odoratu. Hæc omnia absunt à supino: siquidem supinũ non rem, nõ substãtiam nõ qualitatem, sed actionem, seu potius passionem uerbi significat. Nõ iungitur cum adiectiuo, non regit casum, non regitur nec à uerbo, nec à participio, sed à nomine tantùm, eodemq; adiectiuo, nunquam interueniente præpositione: ut, Miserabilis uisu: id est, quum uidetur: non autem miserabilis sensu uidendi. Facilis uisu: id est, ut uideatur, uel facilis ad uidendum, non autem quòd habeat uisum facilem. Effabilis dictu: id est, ut dicatur: non autem ut dicat. Optimum factu: id est, ut fiat, non autẽ ut faciat. Difficile factu, quia difficile ad faciendum est. Incredibile memoratu, quum memoratur, nõ memoratione. Dignũ auditu, quod est audiri dignũ, non ut sensu audiendi potiatur. Impossibile creditu, ut credatur, non ut credat. Accipenser piscis rarus inuentu, ut inueniatur scilicet, nõ ut inueniat. Res iucunda cognitu, ut uidelicet cognoscatur: Absurdum relatu, cũ refertur. Obscœnum aspectu, quũ aspi-

citur

citur, & ſiqua ſunt alia: At Homo ſuperbus dicto, & dictis, non dictu. Sæuus facto, & factis, non factu, id eſt, quum dicit, non quum dicitur: quum facit, non quũ fit. Res uerò ſeua factu, & dictu, id eſt, quum fit, aut dicitur, non quia facit, aut dicit. Scipio clarus adminiſtratione bellorum dicitur & adminiſtratu bellorum, quando eſt ablatiuus, id eſt, adminiſtratione. Cato dignus adminiſtratione Reip. & adminiſtratu, eodem modo. At Reſpub. digna eſt adminiſtratu. uerbum eſt: id eſt, ut adminiſtretur, niſi addendo genitiuum facias nomen, adminiſtratu Catonis. Quare in illo Vergiliano, quod Priſcianus affert,

Nec uiſu facilis, nec dictu affabilis ulli: quandoquidem abeſt genitiuus. non eſt nomen (ut ille uult) pro uiſione, & dictione: ſed uerbum pro eo, quod eſt ad uidendum, uel dicendum. Nec ignoro à multis legi Affabilis, non Effabilis, quod putatur ſumptum ex illo uerſu Accij in Philoctete. Aeneid. lib. 5. Macro. lib. 6. Satur. cap. 1.

Quem neq; tueri contra, neq; affari queas. Quod ſi ita eſt, nomen eſſe confitebimur, ſed tamen nequaquam ſupinũ. Multi ſcripſerunt de cultu agrorum, nomen eſt: id eſt, de cultione, & cultura agrorum. Locus autem ſaxoſus non eſt dignus cultu, nempe ut colatur, uel dignus coli. Homo dignus amatu, Puer dignus doctu, Liber dignus lectu: id eſt, qui ametur, doceatur, legatur. Ideoq; quum ex omnibus uerbis paſſiuis liceat uti talibus ſupinis, rarò tamẽ eiſdem uocibus utimur loco nominum. Quis enim dicat, Tu es priuatus amatu meo, Excluſus à doctu meo, Doctus ſine lectu meo? profectò nemo. Ex quo apparet, quum in uſu uulgatiſſimo ſint pro uerbis, ut Ille liber eſt dignus lectu, non poſſe inter nomina numerari. Ea tamen quæ ambiguum uſum habẽt uerbi, & nominis, animaduertendum eſt utrã in partẽ accipi debeant: ut, Tu es dignus gubernatu: ſi pro gubernatione, no-

mẽ erit: si pro eo quod est, ut guberneris, uel dignus gubernari, uerbũ: sed nomini accommodare solemus, aut etiam de bemus genitiuum: uerbo nec debemus, nec solemus. Denique ex duobus supinis alterum actiuo uerbo dare possis, alterum passiuo: ut Amatum sit ab amo, Amatu, ab amor.

De Participio præteriti temporis significante actionem: & de Præsenti, passionem. CAP. XXX.

PArticipia quædam in uoce passiua actionem: quædam in actiua passionem significant. Circunspectus, Considerátus, Disertus, Cautus Tutus, Ignotus, Argutus, Falsus, Contentus, Tacitus, Profusus, Fluxus, Scitus, & quo nonnulli utuntur, Discretus. Circumspectus est, nõ cui circũspicitur, quem solemus appellare cõspicuum, sed qui circunspicit, & in omnem partem more Iani spectat: hoc est, prudens, & sagax. Consideratus, Inconsideratusq;, qui agenda considerat, aut secus: non qui consideratur, aut non cõsideratur. Disertus, qui probe disserit, non qui disseritur. Cautus, qui scit sibi cauere, nõ cui cauetur. Nonnũquam tamẽ res cui cauetur: ut pro Cecinna Cicero, Quò res mulieri esset cautior. Tutus portus, tuta urbs, quòd tueatur alios, nõ quòd ab alijs defendatur. Tamen sæpe pássiuè in hominibus: ut, Tutus sum ab hostibus, quod munitus, & sine periculo sum: Ignotus etiã sæpe actiuè, ut Quintilianus: Ne quis tamẽ erret ignotus, non est filij mei nouerca, sed mater. Ignotus dixit pro ignorans, & pro hospite, & alieno, nõ pro ignorato. Argutus, qui est acuta quadam, & accurata solertia, quasi acutè arguens, & uestigans: nõ autem ab altero acutè intellectus, & uestigatus. Falsus, qui fallit: ut Terentius: Censén' ullum me uerbum potuisse proloqui? Aut ullam causam ineptã saltem, falsam, iniquã? Aliquãdo etiam passiuè: ut idem, Falsus es: id est, deceptus es, ait Pamphilus Carino. Et Sallustius:

Declam. 6.

In Andria act. 1. scen. 1.

In Andr. act. 4. scen. 1.

Nec

Nec ea res me falsum habuit. Contentus, qui continet, quod animo satisfacit, non qui continetur. Tacitus homo, tacitur-nus: qui tacet, nõ qui tacetur. Vergilius tamẽ posuit passiuè:

Quis te magne Cato, tacitum, aut te Cosse relinquat? Aeneid. 6.

Profusus, & Fluxus actiuè apud Sallustium: Alieni appe-tens, sui profusus, quasi profusor. Nã diuitiarum, & formæ gloria fluxa, & fragilis habetur. Scitus qui sciens est, & argutus: unde Scitæ Platonis interrogationes dicuntur, astu-tæ, & uafræ, ac cum magna arte cõpositæ. Vt apud Terent. quoq; Scitum hercle hominẽ, hic homines prorsus ex stultis insanos facit. Nisi accipere uelimus passiuè: ut apud eundem Scitus puer natus est Pamphilo, quasi scitè, & doctè natus. Discretus, qui qualitates personarum, & rerum mométa di-scernit, non qui discernitur. Complacitus autẽ ab actiua uo-ce sicut Fluxus uenit, habetq; significationem nec actiuam planè, nec passiuam, sicut Fluxus, & Inueteratus, quod & ipsum ab actiua uoce descendit, inueteresco (neutralis enim uerbi, & actiui una uox est, sicut passiui, & deponentis, atque communis) cui simile est Iuratus à iuro. Iuratos enim iudices dicimus, qui iurarũt: & Excretos hædos apud Ver-gilium ab excresco. Et Exoletus ab exolesco, quod dum est substantiuum, significat scortum masculũ, & præcipuè iam adultum: dum est adiectiuum, significat adultũ, sed rarò repe-ritur ut apud Plautũ. Reliqui domi exoletum uirginẽ. Adul-tus ab adolesco. Defectus quoq; qui deficit. Vt Martialis:

In Eunu. act. 2. scen. 2.

In And. act. 3. scen. 2.

Georg. 3. Multi iam excretos prohibẽt à matribus hœdos.

Plau. in Medico, apud Priscia. lib. 9.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua.

Cantator cygnus funeris ipse sui.

Lib. 13. epig. 77.

Quintilia. Defectaq; labore senectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit, nisi diligentiam. Et hæc quidem significa-tionis actiuæ in uoce passiua: pauciora sunt in actiua passi-ua. Euidẽs negotiũ dicitur, quod uidetur apertè, et intelligi-

tur: non quod uidet, & intelligit. Indulgentior facies apud
Declam.18. Quintil. pro pulcra, non quæ alijs indulgeat, sed cui alij in-
Declam.10. dulgent. Idem in alio loco: Fili indulgentißimè uidi te, nec
semel uidi. Vnde Statius:

Lib.4. Theb. Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
Vultus, & egregiæ tanta indulgentia formæ.

Præterea Honorificentißimos, Magnificentißimos, Munificentißimos ludos quum dicimus, uidemur paßionem significare in participio præsentis temporis: ab honorificēs enim, magnificens, munificens, ueniunt, ubi ficens pro faciens dicitur: uel certè à magnificus, munificus, honorificus quæ à facio componuntur, quod est actiuum, & tamen ita accipiūtur, quasi honorificè, munificè, magnificè facti, non autem facientes. Sed causa est, quòd hæc ipsa à facio cnmposita tam actiuè quàm paßiuè significant. Siquidem uocamus Hominē magnificum, & Opus magnificum: illum quidem magnanimiter facientem, hoc uerò magnanimiter factum.

Participium præsentis temporis pro præterito poni. CAP. XXXI.

Solent autores nōnunquā pro præteriti participio substituere illud præsentis: nec solùm Latini, qui carēt participio præteriti actiui, sed Græci quoq; qui non carēt. Cic.
De cla. Orat. in princip. in Bruto: Quum è Sicilia decedens Rhodum uenissem. Non enim quis discedēs applicat. Multum inter principium uiæ, & finem interest. Primùm discedimus, postquam uerò discessimus, nauigamus, uel iter facimus: postea quo tendimus, peruenimus. Quomodo ergo dixit Decedens è Sicilia ueni Rhodum? nempe utēs præsentis participio loco præteriti, quod deest. Quod probatur per aliquod uerbū. cui non desit huiusmodi participium: quale est Proficiscor. Neque enim dixisset, Quum è Sicilia proficiscens, sed profectus. Vt

idem

idem de Officijs libro tertio: Si exempli causa uir bonus Alexandria profectus, magnum frumenti numerum Rhodum aduexerit. Nec tamen quis in omnibus uerbis permissum esse, quod in discedo, uel decedo permittitur, putet: ueluti si dicas, Quum amicos salutans, qui Alexandriæ erant, Rhodum uenissem: dicēdū erat, Amicis salutatis. Nam is qui recedit, tam diu recedere dicitur, quàm diu tendit ire, dumq; perueniat: quod non idem fit in salutando. Si quis tamen hoc sæpius uti uelit, faciat, sed temperate.

De Compendio participii. CAP. XXXII.

HAbet autem participium talem, tantamq; nōnunquam gratiam, ut sine eo non sit Latina plane oratio: ut est apud quendam perſæpe hoc uitium admittentem: Circundedimus castris fossam, & uallum, ne hostes uenire possint, & nos opprimere. Quasi fossa, & uallum ideo fiant, aut hoc præstare queant, ne hostes uenire possint. Sola ratio est, ac cautio de oppressione, Itaq; dicendum fuit, ne uenientes hostes, aut, ne aggressi hostes, nos opprimant.

De participiis in ens, in substantiuum transeuntibus. CAP. XXXIII.

PRæsentis temporis participia solent, quum substantiuantur, neutri generis esse: ut, Accidens, Contingens, Antecedēs, Consequens, Decens, Cōueniēs, Præsens, Continens apud rhetores, pro firmamento rationis. Quædā tamē alterius generis sunt: masculini, ut Oriens, Occidens, Profluens pro flumine, & Cōfluēs quò duo flumina conueniūt. Fœminini, Cōtinens pro terra, quæ nō est insula: ut, A Sicilia ad cōtinētē parum intercapedinis est. Plinius maior lib. v. A proxima continente abest VII. M. D. passuum. Animans quoq; ut Cicero, Requirat, atq; appetat, ad quas se applicet sui generis animātes. Nonnūquā tamē hoc nomē in

Ca. 31. de Lesbo loquens.

neutro genere reperitur, sed magis in plurali. Consonans, pro litera non uocali. Prægnans uerò unde sit participiũ, nescio. Alia quoq; quædam huc pertinentia, in nostris de philosophia libris commodius explicantur:

Quòd participium futuri temporis in nomen transit. CAP. XXXIIII.

NE illud quidẽ transeundum est, quemadmodum participium passiuum futuri tẽporis transit in nomẽ: Amandus, dignus amari: Colẽdus, dignus coli: ita & actiuum. Seneca de naturalibus quæstionibus: Nullam autẽ mentionẽ fecit cometarum, non prætermissurus, si quid explorati apud illos comperisset. Prætermissurus dixit pro eo quod est, talis qui prætermitteret, nec tẽpus innuit, sed hominis qualitatẽ, atq; animi uoluntatẽ. Quintilianus in undecimo: Neque omnino huius rei meminit usquã poẽta ipse: profectò nõ taciturus de tanta sua gloria. Nõ alio modo dixit, Nõ taciturus, quàm per participiũ passiuũ iam cõuersum in nomẽ ut modò dixi, tacendum, dignũ taceri. Neq; omnino significauit hoc usquam poẽta ipse, profectò rẽ sibi nõ tacendam. Et adhuc Plin. Iunior: Itaq; partẽ oneris tui mihi uendico: & tãquã parẽs alter puellæ nostræ cõfero quinquaginta millia nummum: plus collaturus: nisi à uerecundia tua sola mediocritate nunusculi impetrari posse cõfiderem, ne recusares.

Cap. 2.

Epist. 32. lib. 6.

De Repetundis, & Repetundarum. CAP. XXXV.

REpetundarũ, et de pecunijs repetundis, nõ habet alios casus: & dubitari potest participium ne sit, siue nomẽ an gerundium. Verres accusatus est repetundarum: uel, de pecunijs repetundis. Quũ dico Repetũdarum, subintelligo pecuniarũ. Quo nomine pecuniæ, & omnia quibus diuitiæ constant, contineri dicimus. Hæc accusatio proprie cadit in eos, qui quum forent magistratus, prouincialibus aut ui, aut dolo

Digitized by Google

dolo eripuerunt pecunias, aut uasa pretiosa, ueſtem, frumentum, nauigia, nūmos. Mutatur autē e, in u: Repetendarū enim erat dicendū. Sed tertia cōiugatio præter cæteras hoc iuris habet, ut literam hanc immutare poſſit: ſicut accuſatiuo plurali tertiæ declinationis licet mutare eandem uocalem in i, duntaxat in his nominibus, quorū genitiuus pluralis exit in ium, ut Seruio placet: nam Priſcia. lib. VII. plura præcepta dat. Salluſtius in initio Catilinarij: Omneis homines, qui ſeſe ſtudēt præſtare cæteris animātibus, ſumma ope niti decet, ne uitam ſilentio tranſeant. Ita hoc ſiue participium, ſiue nomen, ſine gerundium à tertia coniugatione natum, mutauit e in u, uel ob hoc ſaltē, ut differret ab illo, quod dicitur ad res repetendas: ut, Sunt miſsi legati ad res repetendas: quo ſignificatur, aut principi, aut populo erepta eſſe uel pecorū, uel hominum: uel locorum, aut terrarum, agrorumq; corpora.

Seru. in illud 1. Aeneid. Tris Notus abreptas, &c.

LIBRI PRIMI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN SECVNDVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

IACTENVS de Nomine, Verboq;, & ex his duobus compoſito Participio: nunc de alijs partibus orationis, quid ſingulæ propietatis habeant diſseramus: poſteà de earum diſputari complexu. De quo priuſquam ego dicam, non puto mihi diſsimulandum, non deſore, qui meos hos commentarios antequàm legant, ſumant ue in manus, putent reſpuendos, tanquā aut ea, quæ haudquaquā uetuſtas ſtatuiſſet, digna memoratu, cōtinentes, aut uetuſtatē

Digitized by Google

ipſam partim negligentiæ, partim imperitiæ condemnantes, quòd præteriſſet quæ eſſent in primis (ut ego ſentio) digna, quæ literis mandarentur: aut potius utrunq; facientes, quòd inepta quædam minimeq; memoratu digna præcipiã, & ueteres illos perfectos ſanè, & conſummatos, exiſtimem minus commodè præcepiſſe. Ego uerò (ut ad illud primũ reſpondeam) non uideo cur hanc, de qua loquor, materiam ſe indignam exiſtimaſſet aut C. Cæſar, qui de Analogia, aut Meſſala, qui etiam de ſingulis literis uolumina conſcripſit: aut Varro: qui de Etymologia minutiſſimas tractauit quæſtiones: aut Marcellus, Pompeiusq; linguæ Latinæ indagatores: aut Aulus Gellius publicus penè literarũ cenſor, qui ut magnum quiddã annotaſſe ſe præter cæteros apud Ciceronẽ exiſtimat, Explicauerunt, pro explicuerunt, & eſſe in hoſtium poteſtatem, pro poteſtate: quæ ipſe indigna ducerem: opere meo: aut Macrobius Gellij æmulus, qui omnes libros uidetur excuſsiſſe, ut aliquid in Latina lingua quod auribus hominum dignum eſſet, pro ſua uirili parte conferret in medium: aut tres illi tanquã triumuiri, de quorũ principatu inter eruditos quæritur, Donatus, Seruius, Priſcianus: quibus ego tantùm tribuo, ut poſt eos quicũq; aliquid de Latini tate ſcripſerunt, balbutire uideantur: quorũ primus eſt Iſidorus, indoctorũ arrogãtiſſimus, qui quũ nihil ſciat, omnia præcipit. Poſt hunc Papias, aliiq; indoctiores, Ebrardus, Huguitio, Catholicon, Aymo, & cæteri indigni qui nominentur, magna mercede docentes nihil ſcire, aut ſtultiorem reddẽtes diſcipulum, quàm acceperunt. Multos tranſeo, quũ indoctos: quos numero comprehẽdere nõ licet: tum doctos, inter quos ſunt Pædianus, & Victorinus: quorum alter ad orationes, alter ad rhetoricos Marci Tullij commentaria compoſuit: ſed prior ut ætate, ita doctrina longè antecedit. Poſtremò nõ uideo,

deo, cur aliquis de grammatica, ac lingua Latina cõponens, hæc suo officio minora existimet. quibus nihil sanè est in grammatica, & Latinitate præstãtius, ut proximus liber potuit esse documento. Quod quũ ita sit, dicam'ne aut eos imperitiæ hæc omisisse, aut negligentiæ minimè. Sed C. Cæsaris, ac Messalæ libri interciderunt temporũ culpa: Varronis uerò de lingua Latina dimidiati reperiuntur, in quibus fortasse ea quæ ego præcipio, continebantur. Cæteri autẽ, fieri potest ut quæ à superioribus tractata nouissent, sibi non attingenda existimarent. Deniq; multi scriptores ad nostram usq; memoriam non peruenerũt. Neq; uerò aliquis hoc loco expectet, ut dicã, non esse contumeliosum prioribus, si quid ad illorum inuenta posteriores adiiciant: Nulli unquã ab antiquis ad eundem cursum cõficiendũ uiam fuisse præclusam: Nihil usquequaq; perfectum. Non omnia posse omnes. Nõ dicam id quod Priscianus ait, artis grammaticæ uetustissimos quosq; autores maximè errasse, recentissimos uerò & ingenio, & diligentia longè præstitisse. Id dicam quod uerè possum dicere, me non tam mea uoluntate (quæ ardẽtissima erat) ad hoc opus descendisse, quàm prudentissimorũ atq; amãtissimorum consilio, quum aliorum, tum præcipuè Aurispæ, et Leonardi Aretini: quorum alter Græcè legendo, alter Latinè scribẽdo ingeniũ excitauit meum: ille præceptoris (uni enim mihi legebat) hic emendatoris, uterq; parẽtis apud me locũ obtinẽs. Ad quos quũ separati de propositio animi mei retulissem, degustationemq; quandam operis demonstrassem, uterq; pro se, ut pergerẽ, hortatus est, & ut se autore ederẽ, iussit: ut iam integrũ mihi non esset illorum autoritati repugnare, si repugnare uoluissem. Sed currentem (ut dicitur) incitarũt. O uiros omni laude dignissimos: O de literis, ac de literatis optimè meritos: Non ueremini, ne alij eò, quòd per-

Prisc. in præfa. magni operis.

ueniſtis(licet perquàm arduum ſit)peruenianꝫ: ſed hortamini,incenditis, & quaſi de alto manum ſcandenti porrigitis. Quare quærentibus,atq; mirantibus audaciam meam,ita reſponſum uelim,me ſummis uiris ſuadẽtibus hoc opus & cõdidiſſe,& edidiſſe. Quanquam(quod ad cupiditatẽ meam attinet)quæ tandem ſocordia,atq; ignauia mea extitiſſet,ſi cõmiſiſſem, ut alius hanc laudẽ mihi qualemcunq; præriperet? Sunt enim qui nonnulla horũ,quæ à me præcipiuntur,uel de me,uel de auditoribus meis audita (nunquã enim iſta ſuppreſſi) in opera ſua retulerint,feſtinantq; edere,ut ipſi prio res inueniſſe uideantur. Sed res ipſa deprehendet,cuius domini uere ſit hæc poſſeſſio. Quorũ unius libellos quoſdam pro amicitia, quum legendos eo præſente cœpiſſem, deprehendi quædam mea:& quæ me amiſiſſe neſciebam,furto mihi ſublata cognoui. Parco illius nomini. Erat autem locus de Per, & Quã in cõpoſitione, de qua re proximo libro diſputaui: & de Quiſq;,quum adiungitur ſuperlatiuo. Negligẽter ille quidem,& inſcitè tractatus:ut ſcires aliũde decerptũ, nõ ex ſe prolatum,& auditum,non excogitatum eſſe. Cõturbatus tamen ſum,& inquã homini: Hanc ego elegantiam agnoſco, & mancipium meum aſſero, teq; plagiaria lege conuenire poſſum. At ille erubeſcens,ioco tamen atq; urbanitate eluſit, quod diceret,uti rebus amicorum licere,ut ſuis. At iſtud inquã,abuti eſt,nõ uti. Nihil enim mihi reliqui fit,ubi tu huius rei,in qua ipſe laboraui,palmam ſemel occupaueris. Tũ ille etiam urbanius,Quòd malus parẽs eſſem,qui filios,quos genuiſſem,& educaſſem, è contubernio eijcerem:ipſe tũ miſericordia, tum amicitia noſtra ad ſe domum ſuam colligeret, atq; educaret pro ſuis. Deſtiti in illum ſtomachari,intelligẽs multò magis mihi bona mea negligenti,quã illi bona ab alijs neglecta colligenti,uitio dandum eſſe. Quare quis nõ uidet:

non

Digitized by Google

non inhoneſtum eſſe, ea me mandare literis ex me inuenta, quæ alij ne furto quidem ſublata, turpe ſibi ducunt ſcriptis ſuis inſerere? Adductus ſum igitur ad hoc opus componendum non modò magnorum hominum conſilio, ſed etiam neceſſitate. Nunc ad inceptum redeundum eſt.

De tribus pronominibus, Mei, Tui, Sui. CAP. I.

MVLTIS in locis Priſcianus teſtatur nihil intereſſe, an utamur primitiuo, an deriuatiuo in illis pronominibus, Mei, Tui, & Sui. Quid eſt, inquit, Meus es filius, niſi mei filius? Et alibi: Mei ager eſt, & mei agri inſtrumentum: & mei, mei agro dedit: & mei agrum colo: ſimiliter, mei agri, & mei agrorum, & mei agros dicimus: ſimiliter Tui agrum, & tui agros: Sui agrum, & ſui agros: Noſtri agrum, & noſtri agros: Veſtri agrum, & veſtri agros. Et alibi: Amat ille ſuum filium, & amat ſui filium: Benedicit ſuo filio, & benedicit ſui filio: Petit à me ut proſim ſui filio, & proſim ſuo filio: & in alijs adhuc locis. Niſi hac ratione, ut ipſius utar uerbis, Si ipſa tamē poſſeſſio in poſſeſſorē faciat tranſitionem, nō eſt congruum uti genitiuo primitiui pro poſſeſſiuo, quia uim habet compoſiti Græci: ut, Ciceroni redit ſuus filius: non ſatis commodè pro hoc dicitur, Ciceroni redit ſui filius: nec Ciceronem laudat ſui filius, pro ſuus filius: & ſimilia. Quia nec apud Græcos bene dicitur, Κικέρωνα φιλεῖ ἑαυτῦ υἱός. niſi more Attico pro ſimplici accipiatur. In quo Priſcianum falli uel ex hoc argumentum eſt, quòd nulla (ut ferè ſolet) autorum exempla attulit, & de contrario illorum uſu recitauit. Ego autem (quoniam de his trium pronominum genitiuis inter me, & Priſcianum quæſtio eſt) aliquanto altius repetam de natura genitiui, & de uſu doctiſſimorum

Priſc. lib. 12.

Priſc. lib. 13.

Priſc. lib. 17.

Si ipſa tamen, &c. Priſciani ſunt uerba libro 17.

morum autorum disputabo. Et licet non pauca in hanc rem mihi dicenda sint, non prosequar tamen paruula, & minuta quædam, & tot uerbis, quot ille fecit, sed quæ eruditissimis euadere uolentibus sint gratissima: quæ quum ignota fuerint Prisciano, declarant eum non satis stylo oratorio fuisse exercitatum. Genitiuus omnis (ut taceam, si qui sint alij modi) aut actiuè, aut passiuè accipitur: adde etiam possessiuè, quod penè pro actiuè accipio. Actiuè, ut Prouidentia dei, bonitas dei. Passiuè, ut Timor dei, cultus dei. Ibi deus prouidet, & benignè agit, non ipsi prouidetur, & benignè fit: hìc timetur, & colitur, non timet, nec colit. Possessiuè, ut Sedes dei regnum dei. Atque in huiusmodi oratione, ut, intellectus apertus, atque unus est, ita in illis ambiguus, & anceps: Amor Dei, Charitas patris, Suspicio uxoris: dubium est de utro loquaris, an de amore, quem deus in nos habet, an de eo, quẽ nos in eum: de charitate patris in filios, an filiorum in patrẽ: de suspicione maritali, an de suspicione uxoria. Taceo quòd aliquando hi genitiui eidem orationi adsunt: ut in Catone Maiore Cicero, Quid de Publij Licinij Crassi & pontificij, & iuris ciuilis studio loquar? Crassus studet, quod est actiuè: ius (ut sic dicam) studetur, quod est passiuè. Iterum de Offic. lib. 1. Quare L. Syllæ, & C. Cæsari pecuniarum translatio à iustis dominis ad alienos, non debet liberalis uideri. Tria igitur pronomina, de quibus agimus, sola omnium binos genitiuos sortita sunt: unos, Mei, Tui, Sui: alteros qui iam exoleuerunt, Mis, Tis, Sis: in quorum penè locum successerunt deriuatiua, Meus, Tuus, Suus. Horũ binorum genitiuorũ antiquitati placuit, alteros actiuè significare, alteros passiuè. Nam illa, Mis, Tis, Sis, (ut coniectura ducor) actiuè, siue possessiuè significabãt, ut hæc ipsa, Meus, Tuus, Suus: unde pronomina possessiua

Seßiua uocitantur. Ennius libro ſecundo:

Ingens cura mis concordibus æquipărare. *Plaut. in Pen.*

Do diem hunc ſoſpitem rebus mis agundis.

Quamuis idē in Milite, & iterum in Mercatore, Tis pro Tui uideri poßit accipere, tamē hīc cum Ennio, Mis poſuit pro meis, non pro mei. Quòd nō licere fieri, autoritatem ex autoribus repetamus, nec accipi unquam Mei, Tui, Sui, niſi paßiuè. M. Fab. Quintilia. Et (*quod inter iſtā difficilimum fuit*) *amore mei uicit etiā matrē ſuam. Cic. Quod deſiderium tui ferre non poſſet, & me tui pudet. Verg. in* v I. *Aeneid.*

Quiq; ſui memores alios fecere merendo. *Terentius:*

Vnum hoc ſcio, hanc meritam eſſe ut memor eſſes ſui. In And. Act. 1. ſcen. 5.

Non ſignificatur hīc amor meus, quē in alterum habeo, ſed (ut ſic dicam) quem de me alter habet, & quo amor. Item, non deſiderium tuum, ſed alterius de te: & pudor non tuus, ſed de te: & memoria non ſua, ſed de ſe ſimiliter in plurali, duntaxat duorum: nam Sui non uariat uocē genitiui pluralis, ac ne ſingularis quidem, ut Priſciano placet. Sis enim Priſc. lib. 13. *non reperitur, ut Mis, Tis. Ideoq; opinor & hæc duo illius exēplo pariter intercidiſſe, quum præſertim in uicē eorum ſuccedāt deriuatiua. Habēt itaq; hæc duo pronomina in plurali, Noſtrum, & Veſtrū, quæ reſpondent ad illa Mis, & Tis: & itē Noſtri, & Veſtri, quæ reſpondent ad illa, Mei, Tui: ut, Nemo noſtrum, nemo ueſtrum: non autē Nemo noſtri, nemo ueſtri. Rurſus, Habete curam noſtri, ſicut habemus curam ueſtri, nō autē, Habete curā noſtrum: ſicut habemus curam ueſtrum. Si quis exēpla deſiderat, ſibi facilē reperire poterit. In diuerſa opinione Seruius grāmaticus eſt,* Ser. in illud 2. Aen. Quid furis? aut quo nā noſtri tibi cura receſſit. *qui ait: Noſtri autem & Veſtri genitiuus pluralis eſt antiquus, & ex Græco deſcendens, ſicut ſingularis eſt Mis, & Tis: & hoc eſt unde dicimus, Noſtri cauſa fecit, hoc eſt, noſtrum*

ſtrum.Forſitan. A.Gellium (ut poſteà apparebit) eſt ſecutus. Sed hoc Priſcianum cum alijs in errorem, ut auguror, induxit,quòd interdum inueniunt hæc non ad aliam referri perſonam,ſed reciproca eſſe: ut, Ego omnia facio amore mei.Tu iſtud feciſti gratia tui.Vergil.

Aeneid.3. *Oblitus uerſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.*

Sed non fuit cauſa cur errarẽt.Nã ita in his paßio eſt, ut in illis:nec alio modo,aliquid ego facio amore mei ipſius,quàm tu amore mei.Vt enim diligor abs te,ita diligor à me:ut eſt

Lib.3.Metam. *apud Ouidianũ Narciſſum, Vror amore mei.Et tu, ſicut ab altero,ita & à te ipſo diligeris:& ſibi quiſq; amicus eſt,ut alteri.Eſt alia præterea cauſa cur errarẽt,quòd uiderẽt hæc (quæ nos diſtinximus per actiuè, & paßiuè)in multis indifferẽter poni:ut Cauſa mea,& cauſa mei:Fama mea, & mei:Imago mea,& mei:Poteſtas mea, & mei: Vſus, utilitaſq; mea,& mei:Memoria mea,& mei:interdum etiã ipſa*

In Heauton. act.2.ſcen.3. *deriuatiua pronomina paßiuè accipit:ut apud Terent.Et lacrymis opplet os totum ſibi,Vt facilè ſcires deſiderio id fieri tuo,uidelicet quòd tu deſideraris,nõ quòd deſideras.Quale eſt,Accuſatio mea,& crimẽ meum,quum accuſor criminis:quaſi accuſatio mei,& crimen mei.Sed nõ ſatis ſolertis fuit,tam facilè falli. Nã ultimum ubi paßiuè poſitum eſt hoc pronomẽ deriuatiuum(quòd quidẽ rarum eſt)nõ magis cõtra me facit,quàm cõtra ueteres omnes,qui hæc Pronomina poſſeßiua uocauerunt,id eſt,poſſeßionem ſignificãtia,quod (ut dixi)rarum eſt:ideoq; nõ paßim hoc reperias.Nõ enim dicas pro eodẽ Dolorẽ tuum,& dolorem tui: ut dixit Terentius,Deſideriũ tuum, pro tui:quod ſcilicet ipſe nõ dicerem.Verùm quandoquidem non infinita ſunt hæc nomina, quæ natura quadam ab uſu aliorum recedunt,non grauabor de nõnullis ſingillatim dicere, dum non grauẽtur audientes,*

legent

Digitized by Google

legentesq; hæc audire, uel legere. Dicam tamen breuiter: & res digna scitu in primis, in qua uidemus maximos etiam esse hallucinatos. Primum est, Causa mea ueneris & causa mei. Causa mea accipitur possessiuè, eo modò, quo Via mea uenisti: Pecunia mea fecisti sumptum: Iter meo sumptu fecisti. Causa mei uerò passiuè, eo modo, quo beneuolentia mei. Modus tamen prior est usitatior. Quid autem de hoc Seruius idem sentiat, posteà uidero. Fama mea, & fama mei, eiusdem rationis est: & Mea fama frequentius dicimus. Imago mea, scilicet quæ mea est, ut statua mea, & forma mea: Imago mei, nempe quæ de me est. Sed prior modus est usitatior. Hæc quæ sequuntur, in utraq; parte frequentiora, ut alterum tamen alterius sensus sit. Memoria mea actiuè, quòd ego recordor: Memoria mei passiuè, quod alij de me recordantur, uel mentione habent: sæpe etiam possessiuè, eo modo quo fama mea. Dolor meus, quem ipse patior: dolor mei, quem alius de me patitur: uel forsan ego ipse, simq; dolens meam uicem, sicut dicimus, Misereor mei. Copia mea possessiuè, quam ego possideo: copia mei passiuè, qua ego possideor: ut, Faciam omnibus copiam mei, non meam: Meretrix facit omnibus copiam sui, non suam. Potestas mea, quam habeo: potestas mei, qua habeor. Nec pulchrè dicas alterum pro altero: ut, Tu uides potestatem meam quanta est, non mei. Habes potestatem mei, non meam: nisi aliud significet, pro eo quod est, habes eandem, similemue potestatem: ut apud Cicer. Bello Marsico Q. Octauius omnibus faciebat sui conueniendi potestatem. Vtilitas mea, aliud est quam Vtilitas mei: ibi possideo, hic possideor. Quintilianus: Sed ut aliquid præstaret patriæ utilitas mei, id est, de me. Nam fieri potest ut in eadem re sit utilitas sua alicui, cum utilitate sui. Quidam legunt Vtilitas mea, idem: Quid nunc agam, aut quem ultrà esse usum mei dijs repugnantibus

Ser. in illud 12. Aeneidos Victus amore tui, &c.

Digitized by Google

gnantibus credam? usus inquam est non meus, sed ex me alio rũ. Adhuc idem: Præsens quidem illa protinus redditur merces, quòd omnibus quibus insedere, odorem melius inspirãt, & breui contactu uim sui relinquunt. Vim sui, non suam, sed ex se. Quomodo tu captus amore mulieris, malles habere copiam sui, quàm suam. Fastidium mei, quo ego ab alijs fastidior: Fastidium meum, quo ego alios fastidio. Vt idem: Seu mulier omnibus exposita mortalib. uanitatem fastidio mei, despectuq; captauit. Hæc sunt, & his similia, non tamen plurima quæ ancipitem naturam habent, cætera uerò minimè. Nõ, enim sic dicimus Pulchritudo mei, fortitudo tui, longitudo sui, ut imago sui: non prudẽtia, non ingeniũ, non sapientia, non probitas, non uirtus, nõ innumera alia. Quòd si tam parua res eos mouit, debuit è diuerso illud magis mouere, quòd quædam, quæ & ipsa non multa sunt, habẽt ancipitem significationem, sed quam nemo nisi cæcus non discernat: ut, Pars, Dimidium, Medium, Membrum, Quid, Aliquid, Multum, & siqua alia. Quis enim non uideat, quũ dico, Hæc est pars mea, non de corporis mei parte intelligi, sed hæreditatis? Ei iterum, Hæc est pars mei, nõ de hæreditate, sed de corpore? Manus pars mei est, non mea. Fundus pars mea est, non mei. Dimidium tui maius est, quàm dimidium sui: profectò de corpore intelligo. Dimidium tuum maius est, quàm dimidiũ suum, de præda, aut de cibo, aut de successione, alijsq; similibus intelligendũ est. Medium tui tangã, non medium tuum, E medio mei prodijt, non è medio meo: ut, Auferam iniquitatem de medio tui Israël. Membrum, quum pro parte accipitur eandem rationem sequitur: ut Hic puer membrum mei est, quasi pars mei: sin pro membro aliquo, & in suo significato, ita accipitur, ut caput, ut manus, ut pes: Hic puer membrum meum est, quasi sit caput & manus. Hic digitus membrum

brum meum est, non mei. Item, Quid mei tetigisti? quid tui uidi? aliquid tui uirgo perdes, si uenatum cum adolescentulis prodibis, non aliquid tuum: nisi dicamus tui, à neutrali genere, ut Cic. de Orat. lib. III. Ex quo uereor, ne nihil sim tui, nisi suppositionem pedis imitatus. id est, de tuo, non de te. Vlysse, si quid tui Polyphemus præhendet, id omne deuorabit. Me nihil attigit: quicquid enim attigisset mei, statim contriuisset. Multum mei ille auferre potest, sed plus tui: plus inquam de te, quàm de me: non de tuo & de meo Item: Quicquid Mœlibœe diripuisti, aliquid meum fuit, non mei. Nunc redeo ad Seruium, qui ait: Tui causa feci, & Tua causa feci, discretionem hanc habent, ut Tui causa tunc dicamus, si aliquid ipsi, ad quem loquimur, præstiterimus: ut puta, tui causa te defendi. Vergilius in XII.

Victus amore tui, cognato sanguine victus,
Coniugis & mœstæ lacrymis uincla omnia rupi.

Tua uerò causa, cùm alteri aliquid alterius contemplatione præstamus: ut, Tua causa mancipium tuũ defendi. Si Seruius tantùm de hoc uocabulo Causa loquitur, & non in uniuersum de omnibus huiusmodi, non rectè attulit exemplum alterius uocabuli, præsertim nonnihil natura differentis: sin uerò de omnibus, nõ potest una lex dari diuersis, ut suprà ostẽdimus: si tamen lex est, & nõ potius cõtra legem omniũ uetorum. Nam (ut ego dicebam) Causa sæpius cum pronomine deriuatiuo copulatur: atq; hoc quidem indifferenter, siue aliena sit causa, siue tua: ueluti si quis dicat, Epicurus uult oĩa cuiq; agenda esse causa sua, mihi mea, tibi tua. illi sua, nobis nostra, uobis uestra: non mihi tua, aut sua, nec tibi mea nec illi uestra, nec nobis sua, nec uobis nostra. Hîc nihil opus est admiscere primitiuũ. sed ne sine exẽplo loquar (quod ipse fecit) uno ero contentus sumpto ex Quintil. Mea depu-

In illud, Quę casum portęta ferant ego po. Olymp. In illud, Mecum exceden tem, non mœnia re. Ace. Gel. li. 20. c. 5. In Phorm.

gnasti causa, tua peristi. Atq; hoc, quod Seruius præcipit nobis, ipse constanter usus est, neminę tamen secutus. Quale est illud in VII. Aen. Non spe salutis, sed mei causa. Et in VIII. Hæc signa mei causa fiunt. Et in IX. Vult enim intelligi sui causa matrem secutum. Verùm quid mirum de Seruio, cùm A. Gellius, & quidem antiquior, non modò nullum exitum in hac quæstione potest reperire, sed etiam non optimè sentit. Ita enim inquit: Cur igitur Terentius, Pœnitet nostri, non nostrum? nihil hercle mihi uenit in mentẽ, nisi auctoritas quædam uetustatis: non nimis anxiè, neq; superstitiosè loquentis. Paulò pòst: Sed procul dubio qui rectissimè loqui uolet, nostrum potius dixerit, quàm nostri. Et idcircò importunissimè fecerunt, qui in pleriſq; Sallustij exemplaribus scripturam istam syncerissimam corruperũt. Nam cùm ita in Catilinario scriptum esset, Sæpe maiores nostrum miserti plebis Rom. &c. Nostrum aboleuerunt, & Nostri scripserunt. Ex quo in plures libros mendæ istius soboles manauit. Tu Aule Gelli de genitiuo Nostri loqueris, non de nominatiuo Nostri pluralis numeri. Vtrum rectius sit ad exemplum Sallustij (ut mihi, & cæteris placet) in nominatiuo casu, nihil ad rem facit, neq; ad exemplum Terentij. Et qui (ut tu uis) Sallustij scripturam corruperũt, non in genitiuum mutauerunt sonum illum. sed in nominatiuum, per quem casum non audeas tu dicere corruptè nos loqui, imò (quantum ego sentio) incorruptius. Est enim una, eademq; uox Nostri, ab eo, quod est ego genitiui casus, & nominatiui ab eo, quod est Noster. Neq; uerò ego repugno Aul. Gell. dicenti mutatam scripturam esse à Nostrum in Nostri: nominatiuum tamen, non genitiuum. Nam neq; aliquis rectè in genitiuum mutasset, neq; ratione mutasset. Quin potius fateor, & hoc libẽtius, quòd unicum illud exemplum, quod

ipse

ipse ex Plauto protulit, fortasse mendosum est, dicēte: Duorum labori hominum parsissem libēs, mei te rogādi, & tui mihi respondendi. Ait autē Aul. Gel. Mei enim hoc in loco Plaut. nō ab eo dixit, quod est Meus, sed ab eo quod est Ego. Itaq; si dicere uelis Patrē mei, pro patrē meum (quod Græci modo τὸν πατέρα μου dicūt) inusitatē quidē, sed rectē profecto, eaq; ratione dicas, qua Plautus dixit Labori mei, pro labori meo. Nolo equidē tam cōfidēter (ut facit Gellius) scripturam mendosam dicere, & affirmare quod inexploratum habetur. Taceo autem quòd damnat fortasis immeritos, qui nec corruperunt scripturam, & melius sic dici putauerunt. Quero cur ueristmilius sit aliquos scripturā illam mutasse Sallustij, in qua nihil absurdi erat, quā hāc Plauti, qui cōtra grammaticorum leges, qualis est Seruius, & Priscianus, & Donatus, qui hunc poētā in schola lectitabant, facere uidebatur, si ita diceret, Duorum labori hominum parsissem libens, meo te rogandi, & tuo mihi respondēdi? Nulla nanq; grāmaticæ ratio uidetur posse hoc tueri, quin potius cū per indiuidua exponimus singillatim quod dixeramus per uniuersum, eodē casu utamur: sic, Duobus hominibus laborē detraxi: necesse est ut dicamus, Mihi scilicet, & tibi; non autem Meum, & tuum. Tamē (ut ego sentio) in genitiuo permissum est: ut, Affert hic accusationē duorum hominum, mei & tui, siue meam & tuam, quale hoc loco fit: sed dicendum potius per pronomina deriuatiua, quia possessio, siue actio significatur, non passio. Quod ego mutatum esse nolo dicere ab ipso Aulo Gell. sed à grammaticæ professoribus, quorum nihil est supercilio superbius, nihilq; improbius, & ad emendandos libros, uel corrumpendos potius, magis audax. Præterea Plautus licentia uerborum potest dici usus, in qua fuit plane nemo liberior. Postremò, quid ha-

bet mometi ex uno autore, & eo poeta, afferre unum exemplum in tanto numero omnis generis autorũ qui adeò refugerunt dare actiuã significationem his tribus genitiuis primitiuorum, ut eos mutauerint in alterã uocẽ, genitiuis aliarum dictionum, cũ quibus coniuncti erãt, natura repugnante, minime mutatis: ut Cic. in Gabinium, & Pisonem: Dico meã uiuus opera Remp. esse liberatam. Idem ad Att. Solius enim meum peccatum corrigi non potest. Idẽ pro Murænã, Ex tuo ipsius animo coniecturam ceperis. Non dixit, ac ne dicere quidem potuisset, Mei unius opera, Mei solius peccatum, Tui ipsius animus. Et in plurali Quint. Deinde quum satis uires eorum explorauerint, suæ ipsorũ fiduciæ permittunt. non dixit, Sui ipsorũ fiduciæ. Quid multis? cum etiam apud Recẽtiores (de Christianis loquor) hoc sit obseruatissimum: ut in Psal. CXLI. & LXIII. secũdũ Hebraicã ueritatem: quorum alter ita incipit: Domine clamaui ad te, festina mihi, exaudi uocem meam clamantis ad te. Alter sic: Audi Deus uocem meam loquentis, à timore inimici seruauitam meam. Et in LXX. secũdum aliã è Græco trãslationẽ: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Est autem solius non fœminini generis, sed masculini, ut ex Græco apparet: referturq; ad dominum, non ad iustitiã. Itẽ in lib. Reg. III. Sustulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, Et in Euangelio Lucæ: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Nec desunt quidam imperitè docti, qui conantur illud exponere, Tuam ipsius animam, aliud esse quàm Tui sit tui dicere liceret. Homines ignaros non solùm Theologiæ, sed etiam literarum. Interrogent Græcos, & reperiẽt penes eos, unde nos sumpsimus, Tui esse, non Tuã: quum illi non habeant in his tribus pronominibus, quam nos, elegantiam. Ideoq; apud eos est, Pater noster, uel nostri, qui es in cœlis,

cœlis, sanctificetur nomen tui: Adueniat regnum tui: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Panẽ nostri, uel nostrũ, da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostri, uel nostrum, sicut & nos dimittimus debitoribus nostri, uel nostrum. Quæ nos, ne barbarè loqueremur, mutauimus in pronomina deriuatiua. Ex quo apparet non modò illud Auli Gell. maiores nostri, per genitiuũ cõtra grãmaticã, uerum etiam illud maiores nostrum, cõtra usum esse, potiusq; in tali genere utendum esse deriuatiuo nostri, quã primitiuo nostrũ, licet hac ratione nõ uteremur. Nec usquã contrarium exemplum reperire contingit, nisi unum in epistola quadam Cic. ad Curionẽ, sic dicẽtis: Eam autem unius tui studio me assequi posse confido. Quod & sic defendi posset, Studio pro gratia, & fauore, uel amore aliorum erga te: ut apud Horat. ad Vinnium, Ne studio nostri pecces. Tamẽ malim dicere id factum uitio librariorum. Ac nẽ semper culpã reijciã in librarios falsò, dabo argumentum: cur & prius, & iunc meritò in illos impetum faciã. In proxima statim epistola legitur bis, tyranno P. Lentulo, pro eo quod est, tribuno plebis, Et in præcedente lib. ad Lent. qui est illius operis primus, bis etiam idem uitium est in 11. & x1. epistola. Et quum omnia, ut reor (maximam enim partẽ uidi) exemplaria, quæ in Italia sunt, mendosa, & deprauata hoc uitio essent, nullus tamẽ tantum flagitium animaduerterat. Itaq; sicut nunc illud emendauimus, ita hoc quoq; emendare, & in pristinã synceritatem restituere audeamus: sic, Eam rẽ tuo unius studio me assequi posse confido. Nec alia causa factum est, ut apud Teren. dixerit Dauus, Meo præsidio, atq; hospitis. non præsidio mei, atq; hospitis. Quẽ imitari Petrarcha si sciuisset, non titulum operi suo indidisset, De sui, & aliorum ignorantia. sed de sua. Aliud nanq; est ignorantia sui, aliud

Epist. 5. lib. 1

Epist. 13. lib. 2.

In And. act. 5. scen. 2.

ignorantia sua. Si tamen sensit de ignorantia, quã de se habuit, recte dixit. Et uulgò dicimus, Scio tuas diuitias, qui te pauperẽ quereris. nõ, Tui diuitias. Aspice liberos meos, qui dicor orbus. non, Mei liberos. Cernat sua prædia, qui mihi unum fundũ inuident. non, Sui prædia. Vbi non modò genus dissimile est antecedenti, & relatiuo, sed etiam numerus. Quanquã (quod ualidissimum est) ingẽs differẽtia significationis est inter primitiua pronomina, & deriuatiua. Sed ista omnia fieri cogit, quòd non licet primitiuis genitiuis dare significationẽ actiuã. Cuius rei & illud maximum argumẽtum, & apertissimum est, quod subijciã, nulli adhuc grãmaticorum intellectum: quod dicimus, Mea, tua, sua, nostra, & uestra interest, & refert: non autem Mei, tui, sui, nostri, & uestri. Est autem illud Mea, tua, non ex parte anteriore (ut quidã uolũt) sed ex parte posteriore, nõ aliter quàm quum dicimus, Hoc interest illius: quasi, Hoc est officium illius. Ita, Hoc interest mei, si liceret mei aliter accipere, quàm passiue. Nunc dicimus Mea in uoce possessiua, sed tamẽ ut sit primitiuũ & substantiuũ, & nõ adiectiuũ: deniq; ac ita si dicemus Mis. Regi autẽ à parte posteriore, atq; ideo hoc uerbum habere ante se nominatiuũ, sicut Sum es est, sed in neutro genere, quis dubitet, quũ omnia plena sint exẽplorum? Cic. Pro Planc. Si quid mea minus interest, id te fortè magis delectat. Et pro eodem: Non solum quid cuiq; debeam, sed quid cuiusque interfit. Et pro Sylla: Vestra enim qui cum summa diligentia, & integritate uixistis, maximè interest. Et pro lege Manil. Illud primũ parui refert. Vbi etiã dicere possemus, Illud mea parui refert. Sed hoc nihil ad præsens tẽpus. Hæc omnia resoluuntur in uerbum substantiuũ, hoc modo: Si quid minus meũ est. Quid cuiusq; est. Vestrum est hoc maximè. Illud parui momẽti est, ut appareat nõ differre

ferre naturam uerbi substantiui, & horũ duorum impersonalium uerborum, nisi quòd illud naturaliter post se nominatiuum postulat, hæc genitiuum, sed actionis, siue possessionis, more uerbi substantiui. Sed hoc in cæteris nominibus, ac pronominibus nihil dubitationis habet, quorum genitiui actiuè, passiuè, possessiuè, & si quis est alius modus, accipiũtur. Mei autem, Tui, Sui, diuersã naturam habent, Quid igitur faciendum erat? hæc passiuè accipiuntur, non actiuè, nec possessiuè. Illa uerba post se uolunt genit. actiuum, siue possessiuum. Danda ergo fuit uox possessiui pro significato primitiui, nõ genitiuus possessiui, qui idè erat, qui est primitiui: sed ablatiuus, qui natura est genitiuo similimus, & in genere fœm. uel tanquam medio trium generũ, uel suauitatis gratia: ne durum uideretur meo, tuo, suo, nostro, & uestro. Ideoq; hi ablatiui iungi sibi patiuntur adiectiua illa, tãquam actionem possessionemq; significantia in genitiuo, ut suprà demonstrauimus: sic, Mea solius interest, Tua unius refert, sua ipsius interest: non Mei solius, Tui unius, Sui ipsius, nisi in alia loquendi figura, de qua mox subijciam. Vnde maximè palã fit, nunquam hos genitiuos sumi nisi passiuè: ut, Habeo curã mei solius, non Meam solius: Habeo curã tui unius, non tuã unius: Vnusquisq; curã gerit sui ipsius, nõ Suam ipsius. Cur ita? quia passio hîc significatur: ubi superius uel actiu uel possessio. Cuius rei unũ exẽplũ sufficerit ex Terẽt. Hem, tot mei solius soliciti sunt causa, ut me unũ expleãt? & planũ quidem iam fecimus, tres genit. Mei, Tui, Sui, passiuè, semper poni: Meus, Tuus, Suus, plerunq; possessiuè. Ideoq; cum utendum est illis primitiuorũ genitiuis, mutari sonum de i, in a. Nunc aliqua addenda sunt de his dictionibus, quæ legitimè coniunguntur cũ huiusmodi pronominũ genitiuis: nec enim omnes possunt. Ante omnia nullum substantiuũ in

In Heaut. act. 1. scen. 1. ubi codices omnes mea habent non mei.

Digitized by Google

consortio suo sustinent: ut, Fili, noli domo recedere respectu mei patris. Quod non tam placuisse Prisciano reor, quã per imprudentiam esse lapsum, qui dicit, Mei Prisciani eges, Tui Prisciani egeo. Et alibi, ego Vergilius, tu Vergilius, ille Vergilius: mei Vergilij, tui Vergilij, illius Vergilij: Hæc enim oratio declarat meum Priscianum, Vergilium ue, aut tuum: non me Priscianum, Vergilium ue, aut te: non aliter quàm si dicas, Eges mei patris, Egeo tui domini. Quod profectò non est primitiuorum, ab eo quod est Ego & tu: sed deriuatorum, ab eo quod est Meus, & Tuus. Neque discrimen facit, quòd hic appellatiuum nomen est, ibi proprium. Vergilius.

Prisc. li. 5. circa finem.

Prisc. lib. 13.

Eclog. 7. Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito. Et alibi: Aeneæ mihi cura tui. Lucanus: Aeneæq; mei.

Aeneid. 5.

Quæ à Meus, tuus, non ab Ego, Tu, ueniunt. Itaq; sic emendemus Priscian. qui cũ de lingua Latina componit, antiquitatem omnem corrigens, nomen suum Latinè proloqui nescisse: Mei qui sum Priscianus eges. Tui egeo, qui Priscianus es: uel, Me Prisciano eges, Te Prisciano egeo. Nam illud Apost. ad Corint. Salutatio mea manu Pauli: ὁ Græco est sumptum, ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλε. Tertium uerò exemplum, quod idem protulit, illius Prisciani eget, recte dicitur. Non habent enim cætera pronomina ancipitem naturam, ut illa tria, de quibus diximus. Adeoq; uerum est, hos ipsos genitiuos respuere consortium substantiui, ut ne in possessiuorum quidẽ forma illud pati uelint. Vidimus licere dicere, Meam unius operam. Tuum solius studium: nõ tamen dicemus, Meũ Laurentij studium, Suum Prisciani prædium: sed Meum studium, qui sum Laurentius: Prædium suum, qui est Prisci anus. Neq; tamen ob id excludo, si genitiuos hos passiuè accipiamus, eo modo quo exemplum ponemus. Nam

Lib. 9.

(ut

(ut superius docui) aliquando duos genitiuos, alterum actiue, alterum passiue postum, uidemus una iungi: ut, Quid de P. Licinij Crassi iuris & ciuilis & pontificij studio loquar? In Cato. Maiore. Ita fit in pronomine, ut idem autor ad Attic. Mihi fuit & laudis nostræ gratulatio tua iucunda, & timoris consolatio grata. Et iterum: Vehementerq; tua sui memoria delectatur. Quòd si igitur hæc pronomina, siue in genitiuo passiue, siue mutata in uocem possessiuorum actiue nõ admittũt genitiuos substantiuorum, nunquid admittunt omnium adiectiuorum? Non opinor: sed proprie solorum participiorum participialiumq; gerundiorum, & frequentissimè illorum trium (ut quidam uolunt) pronominum, Vnius, Solius, Ipsius, & si qua alia, quæ rara sunt, de quibus mox dicam. Per genitiuum cum participio: Cicero ad Lentul. Quo cunq; tempore mihi potestas præsentis tui fuerit. Per fœmininum, sed cum gerundio. Ouidius Heroidum:

Epist. Aco ad Cidip.

Sit modò placandæ copia parua tui.

Epist. 5. lib. epist. famil

Per uocem mutatam in possessiuũ: ut ad Ciceronem Cato: Libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus domi togati, armati foris pari industria administrare gaudeam. Cic. de Oratore: L. Crassum quasi colligendi sui causa se in Tusculanum contulisse. Sed hoc gerundium est. Et ea exempla quæ suprà attuli: quorum unum fuit, Sustulit de latere meo ancillæ tuæ dormientis: ad quod pronomen malo referri illud dormientis: quod est adiectiuum, quàm illud ancillæ, quod est substantiuum: ita ut si abfuisset participium, uix tolerabile fuerit futurũ: quale Boëthij, Solantur mœsti nunc mea fata senis. Quintilianus etiam solet omittere pronomẽ: ut, Accepi fateor illũ, qui solutus quoq; non sequebatur quẽ non gaudiũ redẽptionis, non lætitia prælati, non hortantis erexit patris amplexus.

Declam. 5. Et *in eodem lib.* Rus, seruulos, penates, & omnia utiliora properanti festinatione parentis addixi. Omisit sui: ut esset, Non lætitia sui prælati. & Meus: ut esset, Non meus hortantis amplexus. Et iterum Mea, ut esset quoq; , Festinatione mea parentis. Poëtæ etiam frequenter. Ouid. Heroidum 1.

Epist. Penel. ad Vlyss. Denicq; quisquis erat castris iugulatus Achiuum,
Frigidius glacie pectus amantis erat.
Id est, meum amantis, Idem:

Epist. Phyl. ad Demoph. Illa meis oculis species abeuntis inhæret,
Quum præmeret portus Classis itura meos.
Ausus es amplecti, collóq; infusus amantis,
Oscula per longas iungere pressa moras. Id est, tua abeuntis, & meo amantis. Idē in eodem opere, sed inusitatius:

Epist. Oeno. ad Parid. Et flesti, & nostros uidisti flentis ocellos.

Nostros dixit pro meos, & Flentis pro flentium. Est enim illud flentis genitiuus singul. non accusatiuus pluralis, quod accentus probat, cùm tales accusatiui habeant ultimā longā, quæ hìc non est. Hoc dixi, quia quidā hunc locum exponunt per accusatiuum. Illa diuersitas numerorum, Meos, siue Nostros amantis, uix alij, quàm poëtæ permissa est. Postremò hæc pronomina, siue in primitiuorum genitiuis, siue in possessiuis uoce, ut dixi, maximè gaudent illis tribus, Vnius, Solius, Ipsius quorum multa exēpla iam protuli. Nec ab re fuerit, sicut Vnius, ita Duorum, Trium, Quatuor posse dici. Item Omnium, Cuiusq;, Plurium, & si qua sunt adhuc, ut Vestrum duorū, uel Vestrā triū, uel Vestrā omnium operā desidero, pro Vestrum, Cic. de Orat. li. III. Sed uoluntati uestræ omniū parui. Cuiusq; aptius cū pronomine sui, siue suus coniungitur: ut Vellē nosse, quæ sit sua cuiusq; sententia: non Sui cuiusq;. Brut. ad Cic. Qui uestris paucorum respondeat laudibus, pro uestrū. Verū iā huic quæstioni finē imponam.

De

De Meme, Tete, Tutu, Sese. CAP. II.

FAdem ferè hæc tria pronomina geminari etiam solent: priora quidem per figuram Meme, Tete: tertium sine figura. Vergilius in nono.

Meme adsum qui feci, in me cãuertite ferrum O' Rutuli.

Et in XII.–Meme duce ferrum Corripite ò Rutuli.

In eodem, Verte omnes tete in facies. Sed hoc uideri potest esse sine figura. Non enim est ita acre, & ardẽs, ut apud Quint. Tete hoc loco mulier iuterrogo. In nominatiuo pla ne semper figuratum est: ut Cic. in Anto. Tutu faces illas incendisti. Sese (ut dixi) nunquam figuratum est: ut idem, Hic uiri fortißimi sanguine aspersus sceleratam gratulãtibus manum porrigens, in templum Iouis contulit sese. id est, se. Declam. 3.

De Nostras, Vestras, & Cuias. CAP. III.

NOstras, Vestras, & Cuias, non tantùm patriam nationemq; innuũt, sed etiam partes, & quasi sectã: ut, Vestrates philosophi non sunt ita populares, & fauorabiles, ut nostrates, qui ab Epicuri schola prodierũt. Et, Cutates philosophi uos estis? Stoici ne, an Academici, an Peripatetici, an nostrates Epicurei? Cic. Putares ne unquã accidere posse, ut mihi uerba deessent, non solum ista uestratia oratoria, sed hæc etiam leuia nostratia? Epist. 10. lib. 3. epist. fam.

De Iste, & Ille. CAP. IIII.

ISte, & Ille (si audire Priscianum uolumus) hoc differũt, quòd iste spatio propinquiore, Ille autem lõgiore intelligitur: cuius autoritas plurimos in errorẽ induxit, qui pro Istud, dicũt Illud: ueluti si ad hominẽ longè positum scribas, si quid noui in illa urbe est, mihi notum facias: pro eo, quod est, In ista urbe. Quod non mediocre peccatum est. Nam de me loquens dicere debeo, Hoc caput, hæc manus, hæc ciuitas: de te uerò, Istud caput, ista manus, ista ciuitas: de Prisc. lib. 17.

tertia

tertia autẽ persona Illud caput, illa manus, illa Ciuitas. Cic. in Ant. Remoue paulisper istos gladios. Et in eod. lib. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tãtũ uini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in conspectu pop. Rom. uomere postridie. Hoc est, istis tuis faucibus, istis tuis lateribus, ista tua firmitate. Vnde nascuntur aduerbia Isthic, Isthinc, Isthac, Isthuc, Istorsum, Istò. Vt idem ad Vale. iurisc. Qui isthinc huc ueniunt, partim te superbũ esse dicunt, &c. id est, Qui ab ista prouincia, in qua agis, Huc, id est, in Italiã, Romãq; ueniunt. Aliquãdo tamẽ Iste accipitur pro hic: ut idẽ, & in eundem Anto. Cũ isto tẽpore stẽt cũ gladijs armati. Et Quint. Iuuenis iste, de quo summa in rebus humanis mõstra gignuntur. Et iterũ: Iuuenis iste patris sui hæres solus inuentus est. Ille quoq; nõnunquã per dignitatẽ, aut per eminẽtiam ponitur, indicans esse, quod omnes debeant noße: ut, Alexander ille Magnus: Ille Censorius Cato: Architas ille Tarentinus.

Epist. 10. libr. 1. fam.

De Hic, Is, Idem, & Adhoc. CAP. V.

Hic, & Is habent potius illam (de qua modò memini) Prisciani differentiam, ut hic spatio propinquiore, Is uerò longiore intelligatur. Multis tamen in locis utrunq; locum habet: ut, Qui præfert uirtutem diuitijs, is sanè fortis est: uel, Hic sanè fortis est. Vel per compositionem: ut, Quæcunque mulier adulterata, eadem uenefica est. Et ferè per hæc duo pronomina licet sic loqui, nec per ulla alia, licet poëtæ utantur Ille pro Is, quia amborum eadem penè significatio est. Vt Horat. de Arte poëtica:

Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:
Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò

Redd

Digitized by Google

Reddere personæ scit conuenientia cuiq;.

Quare sanctis uiris à Græco transferentibus sic permittamus dicere: Non qui seipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus cõmendat. Possunt autẽ hæc eadem duo, de quibus loquor pronomina, & alio modo usurpari: ut, Alexander paruis copijs fretus, superauit Darium cum infinito exercitu, & id in adolescentia: uel, Et hoc in adolescentia: Item & hoc modo: Pauca uestis, & ea detrita, & sordida; potius quã, Et hæc Paucis nummis superbit, nec ijs suis, sed aliunde corrogatis, potius quàm, Ex his. Idẽ quod est ab Is compositum, quasi pro etiã poni solet: ut Cic. Et huic cõiunct4 est beneficẽtia, quam eandẽ uel benignitatẽ, uel liberalitatem appellari licet id est, quam etiam. Quintil. Si causam ueneficij dicat adultera, non M. Catonis dãnata iudicio uidetur, quæ nullam adulterã, non eandem esse ueneficam dicit? In hoc pronomine, Idem, annotaui quiddã dissimile ab Is: ibi potest addi copulatiua, hic non potest: quod tamen affirmare non ausim: ut, Quãcunq; in sedẽ migrat apium rex, in eam & apes ipsæ comitãtur. At si dicam, In eandem, tollam copulatiuam: sic, In eandem apes ipsæ comitantur. Nam Idem habet in se uelut uim copulatiuæ. Hoc positum cum præpositione Ad, significat præterea: ut apud Sallustium: Cognouerant paruis copijs bella gesta cum opulentis regibus, ad hoc sæpe fortunæ uiolentiam tolerasse, facundia Græcos, scientia belli Gallos ante Romanos fuisse. Cic. 1. de Of.

De præpositione Cum. CAP. VI.

CVm præpositio, per appositionem non iungitur rei nostanti instrumentum, sed comitẽ. Et hoc est quod Quintilianus ait: Vt quæramus nunquid apud nos sit uis quædam septimi casus, & apud Græcos sexti Nã (inquit) quum dico, Hasta percussi, non utor ablatiui natura, nec si idem Græcè dicam, Lib. 1. cap. 7.

dicam,datiui πρῶτ δοτι. Propter quod Seruius,& quidam alij plane affirmant esse septimum casum. Quòd autem non utamur ablatiui natura,hanc causam existimo,quòd ablatiuus aut ui nominis regitur, aut ui uerbi,aut aduerbij, aut postremò intercedēte præpositione, quorum nihil hic fit: nisi uolumus errorē quorūdā sequi,qui subintelligunt præpositionē cū. Et quomodo subintelligi potest,quæ ne poni quidem potest? Nā,Percussi cum hasta, inauditū est:instrumentum enim percussionis hasta est. Peccauitq; non incelebris huius ætatis uir,qui scripsit: Gladium,qui cū se percusserat eduxit. Percussit igitur gladio: non,cum gladio. Impuli te pugno:nō,cum pugno. Video te oculis: nō,cū oculis. Tango te manu:nō,cum manu. Deleuit epistolā lacrymis: Absterſit sordes aqua: Siccauit cretam,liquefecitq; cerā ligni:non autem,cum lacrymis,cū aqua,cum igni. Sed hoc fefellit, quòd aliquando illa Præpositio uideri possit iuncta nomini instrumentum significanti:ut,Acceptus est à nobis cū honore. Magna cum beneuolentia scripsit. Cum mira affabilitate me allocutus est. Cum dira truculentia me aspexit. Veruntamē hi ablatiui instrumentum nō significāt,sed comitē. Siquidē acceperunt me homines instrumento corporis,nō honoris,sed honore comite. Scripsit ministerio manus,non beneuolētiæ sed hac socia. Allocutus est lingua operatrice, affabilitate præsenti. Et aspexit instrumento oculorum truculētia suffusorū,quæ nihil facit ad ipsam inspectionē,sed oculi. Sunt qui uelint Priscianum sensisse Cum hasta percussi, dici posse uel hanc præpositionem subintelligi: ego uerò affirmo neminē antiquorum neq; protulisse hanc,neq; subintellexisse.

De Circiter. CAP. VII.

Prisc. lib. 14. CIrciter,Priscianus inquit,ad tēpus solùm pertinet: ut, Circiter Calendas Ianuarias. Imò & quidem frequentius

tius ad numerum: ut Circiter duûm millium militum: Circiter decem milliariorum. Sed aliquando etiam ad locum: ut Caßius Hemina, Lapidem fuisse quadratum circiter in media arce iunctum candelis quoquò uersum.

De Versus, & Vsque. CAP. VIII.

VErsus contra naturam præpositionis semper postponitur: ut, Italiam uersus, Megaram uersus. Liu. Duò Romana uno loco propius Albam, tria Albana Romam uersus. Sallust. Deinde Philenorum aræ, quem locum Aegyptum uersus, finem imperij habuere Carthaginienses. Cicero de Diuin. Qui cùm exercitu lustrato Aretium uersus castra mouissent. Sursum, siue Sursum uersus, frequenter legimus. Nonnunquam dicitur Versum, sicut Aduersum: nam ita Versus, sicut Aduersus: Vnde Quoquò uersus, & Vtrôque uersus, id est, in unamquamq; partem, & quocunq;, & in utranq; partem. Et Deorsum uersus. Atq; nescio quomodo non reperio hanc inter præpositionem esse numeratam, an quia postponitur, & non præponitur? ne Tenus quidem præponi solet, de qua nunc dicam, & tamen est præpositio: an quia uicæ præpositionis non fungitur: quoties aliæ adest præpositio? ut, Ad Occidentem uersus: quod quidem modò aduerbium est: ut Vsq;: quæ & ipsa sic aliquando in oratione collocatur: ut, Ad Occidentem usq;. Sall. in Iugur.

De Tenus. CAP. IX.

TEnus (ut dixi) semper postponitur, atq; in singulari ubiq; cum ablat. ut, Hactenus, Qua tenus, Verbo tenus, Capulo tenus: in plurali uerò cum genit. etiam non solũ cum ablat. Sed quantum ego sentio, cum genitiuo tũc aut necessariò, aut uenustius fit, præsertim more Græcorum, cùm res est uel genina, uel numero singulari carens. Neq; hoc apud poëtas modò, sed etiam apud oratores. Vergilius,

Later

Aeneid. 10. —Latreum tenus hispida nanti. Et iterum:

Georg. 3. Et crurum tenus à mento palearia pendent.

Quintilian. in XII. Sed ille uir bonus, qui hæc non uocibus tantùm sibi nota, atq; nominibus, aurium tenus in usum linguæ perceperit: sed qui uirtutes ipsas penitus mente comprehenderit, ita sentiet. Cælius: Iam illi rumores de comitijs Transpadanorum Cumanum tenus caluerunt. Curtius: Pauci hostium tenus exacti penetrauere ad Porum cientem acerrimè pugnam. Est autem significatio usq; ad, Vmbilico tenus, usq; ad umbilicum: Aethiopia tenus, Nilo tenus, usq; ad Aethiopiam, & Nilum. Aliquando etiam pro Non ultrà: ut, Gessit consulatum titulo tenus: id est, non ultrà, quàm titulo: cuiusmodi nonnulla ex superioribus exemplis sunt.

Lib. 8.

De Pridie, & Postridie, aduerbijs. CAP. X.

PRidie, & Postridie, quèadmodum Tenus, genitiuo seruiunt, & nonunquam etiam accus. ut, Pridie illius diei, Postridie Nonarum Decembrium. Cicero ad Attic. Pridie compitalia memento. T. Liuius lib. VII. Etiam postridie Idus rebus diuinis supersedere iussum: ut postridie Calendas, ac Nonas eadem religio esset, traditum putant. Idem lib. XLVIII. Pridie Parilia medio fermè die atrox cum uento tempestas coorta. De quo uide plura in Nudiustertius.

De Hei, Heu, Eheu, Væh, & Procul. CAP. XI.

HEi quoq;, & Heu, simile quid obtinent: tamen alterum datiuo, alterum accusatiuo iungitur: ut,

Verg. Aen. 2. Hei mihi qualis erat, quàtum nutatus ab illo Hectore.

In Andr. act. 4. scen. 1. Terent. Heu me miserum. Et ferè cum huiusmodi pronominibus: nam cum alio nomine frequentius per exprobrationem: ut Verg. Heu stirpem inuisam. Et

Aeneid. 7. Plin. lib. 7. in proœmio. Plin. lib. VII. Heu dementiam ab his initijs existimantium ad superbiam se genitos. Aliquando etiam cum nominatiuo: ut idem Vergilius,

Aeneid. 6.

lius, Heu pietas, heu prisca fides. Terent. in Adelphis: Heu misera. Illud uerò in Psalmo: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: nescio an uitio factum sit librariorum, quale illud in Euangelio, Ascendit in arborẽ sycomorũ, quia inde transiturus erat: quod scribendum est illhac. Et illud ad Romanos: Tu autẽ cũ oleaster esses, insertus es: pro insitus. Et in Actis Apost. Egressi sumus foras portam iuxta flumen: pro extrà portam. Eheu, nulli casui seruit. Verg. in Buc. Eheu quid uolui misero mihi? Væh quoq; datiuo. Martial. Eclog. 2.

Carpere causidicus fertur mea carmina: qui sit Lib. 5. epi. 24.

Nescio: si sciero, uæh tibi causidice. Hæc appelles licet siue aduerbia, siue interiectiones (nam hanc inter partes orationis non numero) siue etiam præpositiones. Procul, apud quosdam casui seruit: ut apud Curtium, Procul urbem.

Quòd quædam comparatiua, & superlatiua aduerbia, seruiunt accusatiuo.

CAP. XII.

COmparatiua aduerbia, & superlatiua, præter suã constructionem ablatiui, & genitiui (ut Scribo melius te, & optimè omnium) aliquando seruiunt accusatiuo: utiq; ea quæ à præpositionibus ueniunt, illarũ naturam seruãtia, Cic. ad Octauium: Cum castra medio itinere longius aduersariorum castris, & propius urbem mouerentur. Epist. 9. lib. 3. Idem ad Atticum: Tamen esse officium meum putaui exercitum habere, quàm proximè hostem. Sallustius: Proximè Hispaniam Mauri sunt. Epistol. ad Q. frat. Nec hæc regere possunt datiuum, ut Priscia- In Iugurth.
no placet, quale uult esse, -Quum propius stabulis armenta Prisc. lib. 18.
tenerent. Datiuus hic non regitur natura comparatiui, sed Verg. 1. Geor.
ipsius nominis, non aliter, quàm si dicam, Nauigo te propinquus terræ. Et quoniam ipsa rei serie quædam de cõplexu orationis dicere incepimus, iam de hoc disseramus, simulq; de natura indeclinabilium dictionũ, quarundamq; aliarũ: ab

h eo po

eo potißimum incipientes, quod huic loco ſimilimum eſt,

De O, uel prolata uel omiſſa. CAP. XIII.

O Fortunati, quorum iam mœnia ſurgunt, Aeneas ait. Et alibi:

O fortunatos nimium, bona ſi ſua norint, Agricolas.

Hic accuſatiuus eſt, ibi uel nominatiuus, uel uocatiuus eſſe poteſt. His enim tribus caſibus indifferenter autores utuntur. Cic. Ouariam, uolucremq; fortunam. Neq; hoc in tertia perſona tantùm, ſed etiam in prima, & ſecũda: ut idẽ, O me miſerum. O te felicem. Etiam non appoſito pronomine: ut idem, O miſerum, & deteſtabilem hominem, ſi hæc ignoras, Idem: O te miſerum, O te infelicem. Quæ exclamatio ad omnem affectum conuenit uel miſerationis, uel indignationis. Simili modo in nominatiuo, & uocatiuo: ut idem: O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria eſt potißimum reddita. Et iterum, O magna uis ueritatis, quæ contra omniũ ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominum inſidias ſemper ſe ipſa defendit. Idem: O nox illa, quæ penè æternas huic urbi tenebras attuliſti. Et iterum: O Nonæ illæ Decembres, quæ me Conſule fuiſtis. Aliquando ad illo ſuperſedemus, utiq; in re leuiore, neq; ita magni caloris: ut, Indignũ facinus, &, Hominem nequam, qui nõ dubitaret uel in foro alea ludere, uel cum lege de alea conděnatis. Cicero-

Epiſt. 10. li. 2. nis uerba ſunt in Antonium. Et Plin. Iunior, ad Octauium: Hominem te patientẽ, uel potius durũ, ac penè crudelem, qui tam inſignes libros tandiu teneas. Quòd ſi excãdeſceremus, dicendum eſſet, O hominem nequam: &, ò hominem patientẽ. Aut ſine indignatione: ut apud Val. Maximum, lib. III. Sed mihi uti iſta cõditione uitæ nõ eſt opus, ſine ullis imaginibus nobilem animũ. Aliquantò hoc remißius eſt, quàm ſi dixiſſet ò animum ſine ullis imaginibus nobilem, id eſt, ſine maiorum

nobili

Digitized by Google

nobilitate nobilem. Ideoq; Terentius leuioris caloris interiectione usus est: Hui, tam graueis rastros quæso? Sed hoc simile eius speciei, cuius mentionem modò faciam. In He act. 1. sce. 1.

De Me, cum infinitiuo, & accusatiuo. CAP. XIIII.

ME ne incepto desistere uictam?
Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?
Et iterum: Me ne Iliacis occumbere campis. Verg. 1. Ae

Non potuisse tuaq; animam hanc effundere dextra? Hæc Vergilius. Ad Terentiam autem Cicero: Me ne miserum in tantas te calamitates mea culpa incidisse? Et iterum in Bruto: Tum Brutus admiratus, tantam ne fuisse obliuionem inquit, in scripto præsertim, ut ne leges quidem senserit, quantum flagitij commisisset? In his omnibus placet mihi subintelligi uere ne ita est, me non posse auertere Italia regem Teucrorum? & cætera. Plinius Iunior ad Adrianum: Hominem ne Romanum tam Græce loqui? id est, uere ne ita est uel oportuit ne, siue oportet? Terentius in Andria: Seruo n' fore tunas meas me commisisse futili? Hæc Cicero nis ad Terentiam uerba: liter in eme datis Cic. ex plaribus leg tur uide epi 1. lib. 14. fam Epist. 3. lib. 4. Act. 3. sce. 5.

De En, & Ecce, sui q; compositis. CAP. XV.

EN, & ecce in eadem pene significatione amant nominatiuum, & accusatiuum: apud Comicos uerò Hē pro En, affectui seruiens, quo oratores nō utuntur: quemadmodum nec Aſt, pro At, quod est Poëtarum, syllabam illam breuem interiectione s, longam facientium. Adiungitur autē En nominatiuo, pariter & accusatiuo, tum indicando, tum exprobrando: Indicando, Verg. En Priamus, sunt hic etiam sua Aeneid. 1. præmia laudi. Exprobrando, En agros, & quā bello Troia Aeneid. 12. ne petisti Hesperiam, metire iacens. Seneca in Agamemn. En Paridis hostem. Iuuenalis Satyra 11.

En habitum, quo te leges, & iura ferentem
Montanum positis audiret uulgus aratris.

Oratores sæpius exprobrãdo, & sæpius per nominatiuum. Quintilianus, En improbitas. Cic. En crimẽ, en causa currẽgẽ fugitiuus, dominum seruus accuset. Ecce similiter cum utroq; casu iungitur: ut idẽ, Ecce tibi status noster. Cum accusatiuo autem non memini me apud oratores legisse, sed
Act. 2. scc. 3. ne apud poẽtas quidẽ. Nã illud apud Terentiũ in Eunucho, Ecce autẽ alterũ nescio quid de amore loquitur: Alter scribi debet, nõ alterum, Donato quoq; probãte: Sed demus aliquando reperiri, ut semel apud Plaut. in Bacchidibus, Opus ne erit tibi aduocato tristi, iracũdo? Ecce me. Eccum, Eccã, Eccos, Eccas, Ellum, Ellã, Ellos, Ellas, ab ecce cõpositã sunt, & secum uidẽtur gerere casum, sed non gerunt: quæ
Prisc. lib. 12. Priscianus ita resoluit, Ecce eum, ecce eã, ecce eos, ecce eas: ecce illum, ecce illã, ecce illos, ecce illas. Sergius quoq; cõmẽtans Donatum ait, Nihil significat ellũ, nisi ecce illum. Paulo q; pòst: Quum ergo ellum sit ecce illũ, & ellã ecce illam, nihil possumus dicere, nisi magis demonstratiuè. Sed pace Prisciani, Sergijq;, & aliorum, hoc nec uerũ, nec cõueniens significatum est. Nam inter ecce eũ, & Ecce illum, quid interest? potius dicendum erat: Eccum, ecce hunc: Eccos, ecce hos, de quibus agimus. Talis erat conuenientior interpretatio, sed quæ nec uera foret. Resoluũtur enim hæc per aduersbia, non per pronomina: Eccũ ecce hic, subintellige uirũ, de quo agebamus. Eccã, ecce hic, subintellige fœminam, de qua mẽtio erat. Ellum, Ellam, ecce illic uirũ, fœminam ue, subintellige, de quo, quá ue agebatur. Nam ut de homine qui ante conspectum nostrum adest, rectè dicas, Ecce ille, uel ecce ego, siue ecce illum, uel ecce me: ita male loquaris, Ellũ hominem uel ellum me: & rursum de longè posito, Eccum. Te-
In Eunuch act. 2. scc. 3. rent. Eccum Parmenonem: & eccum me. nempe non Ecce eum Permenonẽ, quasi aliquis alius sit præter hunc Parmenonem:

nonem: Et Ecce eum me, quem me, & quem eum quæris. Plaut. in Menæh. Atq; eccam. Et in Mercatore, Ecce illum uideto. Eccum ergo Parmenonem: id est, ecce hîc Parmenonem: & Eccum me: id est, ecce hic me. Et illum Parmenonẽ dicentes, non sic loquimur, quasi de parũ noto, ut solemus, quum dicimus, Ecce ille Parmeno, quasi ille tibi incognitus, sed auditus. Ellum igitur Parmenonem significat, ecce illic Parmeno, siue Parmenonem. Sed an posit ecce habere accusatiuum, non antè indubitatum habebo, quàm exemplum uidero, nisi illud tale sit apud Vergil. –En quatuor aras. Eclog. 5.

Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo:
Pocula bina nouo spumantia lacte quotanis,
Craterasq; duo statuam tibi pinguis oliui. Sed de prosa magis dubitare me dico.

De Age, Agite, & Agedum. CAP. XVI.

AGe singularem numerum desiderat, Agite pluralem: Agedum uerò non singularem tãtum, sed etiam pluralem. Neq; id modò in carmine: ut, Propert. Vos agedum, sed etiã in prosa: ut Quintil. Agedum (si uidetur) extra portas Declam. 12. prospicite squallida arua, et spinis obsitas segetes, & semesos arborum truncos. Cicero: Agedum conferte nũc cum illis uitam P. Syllæ, uobis, populoq; Romano notissimam.

De An, & Aut, Ne, Vel, Ve, & eorum compositis. CAP. XVII.

AN, & Aut, cõiunctiones sunt, Quintilianus inquit, male tamen interroges Hic aut ille sit. Nos quum talẽ, tantumq; autorem habeamus, tamen pleriq; multis iam seculis peccauerunt, ac peccant: quod grande flagitium est. Sed duæ causæ eos decipiunt. Fere enim nunquã decipimur nisi mendaci quadam specie ueritatis: & (ut inquit Horatius) Deci- Verba Quintiliani libr. cap. 9.

Horat. in Arte poëtica.

pinetur specie recti. Vna, quòd interpretantes è Græco non reperimus hanc apud illos differentiã. Quippe quum Græci unam tantum habeãt utriq; nostrarum respondentem, putant pro una uoce Græca, unam Latinã posse sufficere. Altera, quòd reperiunt apud nos in interrogando, Aut. Et primæ quidem opinioni hoc responsum sit, eos malè mereri de lingua Latina, qui dimidium uerborum fastidiunt. Nam pleriq; utũtur Aut, more Græcorum, & interrogando & sine interrogatione: An, omnino relinquentes. Sequẽti (quod tamen caput huius erroris est) ita respõdemus: Si paulò diligẽtius aduertissent, nõ in Aut, sed in An, interrogationẽ consistere deprehendissent: ut apud Ciceronem, An uerò Romulus ille aut pastores, aut conuenas congregasse, aut Sabinorum connubia coniunxisse, aut finitimorum uim repressisse eloquentia uidetur? Non est hìc multiplex interrogatio, quasi de horum singulis interrogaretur, sed duplex: sic, Nũquid Romulus hæc omnia fecit eloquẽtia? Hæc una pars est interrogationis. Supple, an nõ fecit? et hæc erit altera pars. Item: Es tu Stoicus, aut Epicureus, aut Peripateticus, aut Academicus? Hæc interrogatio & bene dici põt, & male, Nã si nõ cõstet interrogãti te esse philosophũ, bene interrogault, supplendaq; est duplex, An: sic, Es ne tu Stoicus, aut Epicureus, & cætera, an non? Sin constet illi te esse philosophum ex aliqua illarũ sectarũ, sed cuius sis ignorãs, de ipsa interroget, male quæsiuit, cũ An, nõ Aut, dicẽdum fuerit: & ubi nos modò posuimus duplex an omittendum sit: sic, Es tu Stoicus, an Epicureus, an Peripateticus, An Academicus? quæ interrogatio põt tẽdi in infinitũ. Illa uerò semper est duplex, hìc ad singulas particulas binæ interrogationes sunt, ibi in uniuersum duæ. Quũ enim quæro, An Stoicus? subinteligitur altera interrogatio ediuerso: sic, An non? ità, Es ne

Epicur

Epicureus, an non? Es ne Peripateticus, an non? Es ne Academicus, an non? Afferamus aliud apertius exemplum. An est hic illo nobilior? an plus pro salute mea laboravit? an cui homines magis cupiant? an formosior, & magis dignus, cui filiam meam collocē? Hìc octo interrogationes sunt, quia octies interrogatio repetitur. Ibi semper duæ, quia bis semper repetitur. Ex quo patet non esse interrogationē in Aut, sed in An. Interrogationem inquam contrariorum: qualis est illa, Quid dicam? aut quid non dicā? Inter hæc non ambigimus, sed ipsa ambo simul ambigimus. Secus in illo, Abeam, an maneam? De duobus ita quæro, ut utrum mihi faciendū, et utrū nō faciendum sit, dubitem. Ideoq; non solùm interrogādo, sed citra interrogationem quoq; utimur An, ubicunque aliquid contrarietatis ineſt: ut, Dubito an uiuat pater, an mortuus sit, & in maiori numero, Nescio an pater Romæ sit, an ualeat, an uiuat, an uenturus ad me sit. Muta uerbum dubitationis, & inscientiæ, in dissimile aliud uerbū: sic, Scio an pater uiuat, an mortuus sit, male locutus es: bene autem nescio an pater uiuat, an mortuus sit. Itaq; uerbis huiusmodi dubitationis, & inscientiæ damus subiunctiuum cū An: uerbis uerò opinionis, & scientiæ indicatiuum cū Quòd, & Aut: sic, opinor quòd pater aut mortuus est, aut grauiter ægrotat. Quod præceptum est de An, hoc quoq; sit de Ne, quæ plerunq; una solaq;, & semper in parte prima collocatur: ut, Bonus ne uir est, an malus? Aliquando cum socia, sed id sæpius apud poëtas: ut Verg. in primo libro Aeneid.

Qui teneant (nam inculta uidet) homines ne ferāne,
Quærere constituit, sociisq; exacta referre.

Sæpe hoc modo, Illhuc eam, nec ne ignoro, hoc est dubitatiuè. Interrogatiuè quoq;: ut pro Flacco Cicero, Vtrum multis prætori Flacco licuisse nec ne? id est, licuisse an non? Quidam

dam ſuperuacuè addunt alterum An: ſic, Neſcio an bene fa-
ciam nec'ne. Atq; ut oſtendi quoſdam errare in Aut, non
uidentes in quo differat ab An, ita quidam faciunt in Vel pu-
tantes poni pro An: id eſt, interrogatiuè, uel dubitatiuè, ſi-
ue ignoratiuè: ut, Iſtud eſt aurum, uel orichalcum: neſcio ſit
aurum, uel orichalcum: imò ſcio quòd eſt aurum, uel orichal
cum. Et neuter ueſtrum dubitat, quòd uel hoc, uel illud eſt:
ſed neſcitis an hoc, an illud ſit. Ideoq; & tu interroga, au-
rum ne ſit, an orichalcum: & tu reſponde, quòd neſcis an
ſit hoc, an illud. Illud autẽ, quod eſt apud Quintilianũ: Quæ
rendumq; arbitrantur, iuſtum'ne ſit ſacrilegium appella-
ri, quod obijciatur, uel furtum, uel amentiam: poteſt qui-
buſdam mouere dubitationem, quaſi in re dubia loquamur,
per Vel, atq; ideo ipſum miſceamus cum Ne, ſiue An. In
quo minimè dubitandum nobis eſt. Talis enim ibi locutio
eſt: Quæredumq; arbitrantur, Iuſtum'ne ſit appellari
aliquid nomine ſacrilegij, an non: uel iuſtum ſit aliquid ap-
pellari furtum, an non: uel, aliquid ſit iuſtum appellari
amentiam, an non. Ve magis accedit ad Vel, quàm ad
An: ut, Duobus, tribus'ue menſibus: id eſt, duobus, uel tri-
bus menſibus. Raroq; reperitur geminatum, niſi adiuncta Si:
ut, Siue hoc, ſiue illud: aut adiuncta Ne, pro ut non: apud
eundem, Cauendum etiam, ne'ue ſit maior translatio, quàm
oportet, ne'ue (quod ſæpe accidit) minor, ne'ue diſſimilis.
De Oratore. Lib. I. Cicero: Ita iungetis, ut ne'ue aſperè concurrant, ne'ue ua-
ſtius diducantur. Lucanus ſine compoſitione aliqua:

Nec quenquam iam ferre poteſt Cæſar'ue priorem,
Pompeius'ue parẽ, id eſt, nõ poteſt iam, aut Cæſar ſupe
riorem ferre, aut Pompeius parem. An, & Ne, coniungi ſo-
lent pro An, quod magis poëticũ eſt, ut apud æmulos Verg.

Dic mihi Damœta, cuium pecus, an'ne Latinum.

Illud

Illud Ciceronis multi ita legunt: Quod mihi etiam indignius uidetur obtrectatum esse, Gabinio dicam, an'ne Pompeio, an'ne utriq;? id quod est uerius. Sine interrogatione durum uidetur: ut Verg. —Vrbes'ne inuisere Cæsar.

An Deus immensi uenias maris, ac tua nautæ, &c. Georg. 1.

An'ne nouum tardis sinus te mensibus addas?

Ideo dixi durũ, quia per interrogationem quiddã urgentius & instantius est in hac geminatione An'ne, quàm in illa simplicitate An quod hic non fit, ut ex alijs compositis elucebit:

Non'ne fuit satius tristes Amarillidis iras, Verg. eclo. 1

Atq; superba pati fastidia? non'ne Menalcam?

Non'ne ego te uidi Damonis (pessime) caprum Verg. 3. eclo

Excipere insidijs? In hac interrogatione non id agitur, ut respondeas nescienti, sed cogaris assentiri scienti. Nec alia uis orationis est, quàm si diceres, An non, quod magis urget, quàm solum Non: licet & hoc solum pro illo compositio accipi soleat. Alia composita (si modò composita sunt) hæc sunt: Ita'ne: Ergo'ne: quæ interrogando responsionem non poscunt, sed assensum extorquent.

De Nedum, & Non solùm, Non modò, & non tantùm. CAP. XVIII.

NEdum, duobus modis periti uti solent. Vno modo cùm utranq; sententiam eodem claudimus uerbo, altero quũ suum utriq; sententiæ uerbum damus. Primo modo sic: Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam. Secundo sic: Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam tibi crederẽ: & hoc affirmatiue. Negatiue sic: Non perderem pro te obolum, nedum sanguinem. Item, Non crederem tibi obolum, nedum pro te funderem sanguinem. Atq; in affirmando, id quod plus est, maioris q; momenti in prima parte est ponendum: in negando, id quod minoris, Plus est, & magis mo-

mentosum, fundere sanguinem, quàm pecuniam: & minus est, & leuius, perdere, aut credere obolum, quàm perdere, aut fundere sanguinem. Imperiti uerò hanc dictionem accipiunt pro Non solùm, sic dicentes: Nedum laborem pro te susciperem, sed etiam mortem, quod sic dicendum erat, Mortem pro te susciperem, nedum laborem. Aut per non solùm, (nam contrarius modus est per Non solùm, & Non modò, ei qui est per Nedum) sic, ne priora exempla commutemus: Non solùm pecuniam pro te funderem, sed etiam sanguinem. Item, Non modò pecuniam tibi crederem, uerùm etiam sanguinem pro te funderem, hoc affirmatiuè. Rursus negatiuè, Non modò pro te sanguinem nõ perderẽ, sed nec pecuniam. Item, Non tantùm pro te sanguinem non funderem, uerùm ne obolum quidem tibi crederem. Hæc igitur differentia est inter Nedum, & Non solùm, siue Non modò, siue Non tantùm. Aliquando tamen reperimus hoc posterius penè pro Nedum accipi. Cic. in lib. de Offic. III. Huic igitur uiro bono, quem Fimbria etiam, non modò Socrates nouerat, nullo modo uideri potest quicquam esse utile, quod non sit honestum. Possemus dicere hic pro, Non modò Socrates nouerat, Nedum Socrates: Sed Nedum auget, præpolletq; alteri parti, cui adiungitur: Nõ modò autem æquiparat. Ideoq; puto Ciceronem uoluisse æquare Fimbriam Romanũ Socrati Græco, dixisseq; illud Non modò, sicut in quibusdam alijs exemplis: ut in ijsdem Officijs: Ad quod est adhibenda actio quædam, non solùm mentis agitatio. Et pro Plancio: Plura ne dicam, tuæ me lacrymæ impediunt, uestræq; iudices, nõ solùm meæ. Hìc non ausim pro Non solùm, dicere Nedum.

De Nisi. CAP. XIX.

NIsi quotics principium sententiæ est, indicatiuum desiderat, aliàs etiam subiunctiuum. Cic. pro Milone: Nisi forte

fortè putamus demẽtem P. Scipionem Africanum fuisse, qui quũ per seditionẽ à C. Carbone interrogaretur, quid de Tiberij Gracchi morte sentiret, respondit, iure sibi cæsum uideri. Et Quintilianus: Nisi fortè imperatorẽ quis idoneum credit, in prælijs quidẽ strenuum, & fortẽ, & omnium quæ pugna poscit artificẽ, sed neque delectus agere, nec copias cõtrahere, atq; instruere, nec prospicere cõmeatus, nec locum capere castris scientem. Præter principia autem sentẽtiarum, sic: Vapulabis, nisi caues: uel, nisi caueas. In illo superiore, nisi adest uerbum principale, hîc non adest.

De coniunctione Quòd. CAP. XX.

QVòd scribas gaudeo: &, Quòd scribis gaudeo: utroq; modo dicitur. Volo quòd scribas: nõ autẽ, quòd scribis. Illius superioris hæc similia sunt, Credo, Opinor, Puto, Lætor, Voluptatem capio: & reliqua. Huius posterioris hæc, Mando, Iubeo, Impero, Exigo, Postulo, & reliqua. In illo tamẽ superiore cauẽdũ est, ne diuersorũ modorũ uerba copulemus: quale fòret illud Terẽtij, quod nõnulli sic legũt: An quòd uiã ignorãt, an quòd iter perferre nequeant? Cùm sit dicẽdum aut sic: An quòd uiã ignorẽt, an quòd iter perferre nequeãt? aut sic, An quòd uiam ignorant, an quòd iter perferre nequeunt? Cui simile illud aliud est apud eundem: Nihil quum est, nihil desit tamẽ. quum sit potius legendum Terent. in Eunuch. act. 2. sce. 2. Desit, nõ desit, ut bonis autoribus placet. Et in proœmio Ciceronis ad Herennium sic quidã legunt: Etsi negotijs familiaribus impediti, uix satis otiũ studio suppeditare possimus, & idipsum quod datur otij, libentius in philosophia consumere consueuimus. quum sit potius legendum Possumus, ut modi cõcordẽt, qui copula media coniunguntur: quanquàm & sonus ipse, utpote in cursu medio periodi, conuenientior est in possumus, quàm in possimus. Est etiam alia causa, cur

hoc

hoc non liceat, quam modò subiungam.

De Etsi, Quanquàm, Quamuis, & Licet. CAP. XXI.

ETsi, Quanquàm, Quamuis, Licet, eiusdem significationis sunt, aliquid in utendo discriminis habentia. Nam maior quædam dignitas data est primis duobus, quæ semper adsciscit sibi indicatiuum dũtaxat, in principio statim orationum, epistolarũ, librorum. Alia duo in hoc loco, rarò: in cæteris, omnia indifferenter. Cicero in oratione pro Milone: Etsi uereor iudices. Et in epistola ad Atticũ: Etsi nihil noui afferebatur. Et in opere ad Herẽniũ: Etsi negotijs familiaribus impediti uix satis otium studio suppeditare possumus, & id ipsum quod datur otij libentius in philosophia consumere consueuimus. Quintilianus in declamatione de corpore proiecto: Etsi iudices in hac asperrima conditione fragilitatis humanæ, in qua nemo propè mortalium impunè uiuit, hæc omnibus natura est, ut sua cuique calamitas præcipuè misera, atq; intolerãda uideatur. Cicero pro lege Manilia: Quãquàm frequens conspectus uester mihi multò iucundissimus, hic autem locus ad dicendum amplissimus, ad agendum ornatissimus est uisus Quirites. Idem de Officijs: Quanquàm te Marce fili annum iam audientem Cratippũ, idq; Athenis, abundare oportet præceptis, institutisq; philosophiæ. Lactantius tamen secundum librum de Institutione sic incipit: Quanquàm libro primo religiones deorum falsas esse monstrauerim. Alia duo magis postulant subiunctiuum, nonnunquam tamen & indicatiuum, ut dixi. Vt apud Horatium sic quædam epistola incipit:

Quamuis Scæua satis per te tibi consulis, & scis.

Et Apud Quintilianum declamatio: Quãuis iudices in tanta malorum cõtinuatione iam poteram nihil ex accidentium meorum nouitatem mirari. In alijs partibus, quàm in principijs

In prin.

Declam. 6.

In prin.

Epist. 18. li. 1.

Declam. 5

cipijs parem omnia hæc locum sortiuntur. Habent & hoc differẽtiæ duo priora à duobus posterioribus, quòd illa aliquando eodem modo, quem de nisi ostendimus, à nullo dependent. Cicero pro Marcello: Quid enim est omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum? quod quum uenit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est, quia nulla est futura: quanquàm iste tuus animus nunquam his angustijs, quas natura dedit nobis ad uiuendum, cõtentus fuit, semperq; immortalitatis amore flagrauit. Nec uerò hæc tua uita dicenda est, quæ corpore & spiritu cõtinetur. Hoc fit acrius per interrogationẽ, ac sublimius: ut (ne si alia exẽpla afferam, longior sim) si dicamus hoc idem sic: Quanquàm quis ignorat istum tuum animum nũquàm his angustijs, quas natura ad uiuendum nobis dedit, fuisse cõtentum, semperq; immortalitatis amore flagrasse? De Etsi, siue Tametsi (idem enim sunt) & apud eundem, & apud alios reperiẽda relinquimus exẽpla huiusmodi, licet pauciora. Vnum ex Plinio satis sit, ad Cornelium Priscum: Dedit enim mihi quantum maximũ potuit, daturus amplius, si potuisset: tametsi quid homini dari potest maius, quàm gloria, laus, & æternitas? Hîc nõ possis ponere Licet, & quamuis. Epist. ult. lib. 3.

De Cùm, & Tum. CAP. XXII.

CVm, & Tum indicatiuum ferè postulant. Est autẽ in Cùm quiddam minus, in tum quiddam maius. Et hoc duobus modis, ut aut generale aliquid præcedat, speciale sequatur: aut ambo sint specialia. Primo modo sic, ut apud Quintilianũ: Quod cũ omnibus cõfitẽdũ est, tũ nobis præcipuè, qui rationem dicendi à bono uiro nõ separamus. id est, omnibus multũ, mihi uerò maximè. Altero modo apud eundem: Quod opus Marcelle Victori tibi dicamus: quem cùm amiciſsimum nobis, tũ eximio literarum amore flagrantem, digni In præfatione libri primi.

dignißimũ hoc mutuæ inter nos charitatis pignore iudicabamus. id eſt, multum propter amorem tuum in nos, plus tamen propter amorem in literas. Vix aliter reperias, quale eſt Ciceronis in Verrẽ actione prima: Factũ eſt uti, cũ ſummum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præſidium ſuis fortunis conſtitutũ eſſe arbitrarẽtur. Sed hoc loco adiectiua ſunt, quæ diſtinguant illud plus, & illud minus. In cæteris locis ferè adiectiua non adhibentur, qualia nunc ſunt Summum, & Nõnullum. Rarò autẽ alius modus quàm indicatiuus cõuenit, quale fuit proximum exemplum.

Cap. 1. Idem Quintilianus in ſecundo: Quid autẽ eſt ex his, de quibus ſuprà dixi, quod nõ cùm in alia, quæ ſunt rethorũ propria, tũ certè in iſtud iudiciale cauſæ genus incidat? Cicero

Epiſt. 2. li. 2. ad Curionem: Graui teſte priuatus ſum amoris ſummi erga te mei, patre tuo clariſſimo uiro, qui cũ ſuis uirtutibus, tum uerò te filio ſuperaſſet omnium fortunas, ſi ei contigißet, ut te antè uideret, quã uita decederet. Nunquã hoc fit niſi ſub uno uerbo: quod ſiquãdo ſub duobus fieret, nunquam tamen in diuerſis uerborum modis, diuerſis ue temporibus, ut fecit Boëthius in principio tertij (ut reor) de dialectica libri: Cũ in omnibus philoſophiæ diſciplinis ediſcendis, atq; tractandis, ſummum in uita poſitũ ſolamẽ exiſtimẽ, tum iucundius, & ueluti cum quodam fructu etiã laboris arripio, quæ tecum cõmunicanda compono. Niſi fortè putamus hoc eodem modo pro Deiotaro incepiſſe Ciceronem: Cùm in omnibus cauſis grauioribus, C. Cæſar, initio dicendi commoueri ſoleam uehemẽtius, quàm uel uſus, uel ætas mea uidetur poſtulare, tum in hac ita me multa perturbant. Tamẽ dicitur, non Tum: reſpondet enim ad illud Cum, pro quãuis: ut alio idem in loco: Satis ne cõſtanter facere uideamur, qui cum præcipi nihil poſſe dicamus, tamen & alijs de rebus diſſerere ſoleamus,

mus, & in hoc ipso tempore præcepta officij prosequamur? Cùm scilicet pro quamuis: aut si scribitur Tum, non Tamẽ, scribendum etiam erit soleo, non soleam: quale est illud in procœmio quarti libri Tusculanarum quæstionum, Cùm multis locis nostrorum hominũ ingenia, uirtutesq; Brute soleo mirari, tum maximè in his studijs, quæ serò admodum expetita in hanc ciuitatem è Græcia transtulerunt. Idem autor opus de Natura deorum sic inchoat, quod quidam deprauare solent, dicentes: Sunt pro sunt: Cũ multæ res in philosophia nequaquam satis adhuc explicatæ sunt, tum perdifficilis Brute (quod tu minimè ignoras) quæstio est de natura deorum. Priscianus quoq; uix grammaticè locutus est in procœmio magni operis, & quidem in prima dictione, atq; adeò in prima syllaba dicens: Cùm omnis eloquentiæ doctrinam, & omne studiorum genus sapientiæ luce præfulgens à Græcorum fontibus deriuatum, Latinos proprio sermone inuenio celebrasse, & cætera, quæ tanta sunt præcedentia uerbum principale, ut non modò Demosthenes, qui contenta uoce, et uno spiritu complures uersus pronuntiabat, aut Hercules qui sine respiratione unũ stadium decurrebat, sed ne Nouellus quidem Torquatus Mediolanensis, qui uno spiritu tres uini congios siccabat, posset illã sententiam, atq; periodum una uocis contentione pronuntiare. Tandem uerbum principale subiungit: Conatus sum pro uiribus rem arduã quidẽ sed officio professionis non indebitam suprà nominatorũ uirorum præcepta, quæ cõgruæ sunt mihi uisa, in Latinũ transferre sermonem. Cùm inueniam, erat dicendum: aut Quoniam inuenio. Sed ad Tum reuertamur, quod sæpe sine Cùm ponitur geminatum, triplicatum, & in quamuis linguam multiplicatum. Sed quantũ ego sentio, in rebus paribus: ut Quintil. Nec indignetur Herodotus æquari sibi Titũ Li- Lib. 10. cap. 1.

uium

uium, tum in narrando miræ iucunditatis, clarißimiq; candoris, tum in concionibus, suprà quam enarrari potest, aloquentem, ita dicuntur omnia tum rebus, tum personis accommodata. Taceo de eo modo quando accipitur pro aliquando: Tum hoc, tum illud dicas: id est, aliquando hoc, aliquando illud: uel, modò hoc, modò illud.

De Quidem. CAP. XXIII.

QVidem, duobus, tribus'ue modis accipi solet. Vno modo ad distinguendas res, quod apud Græcos pene nimis fit sæpe: ut, Vnus quidem sic, alius autẽ sic. Ego quidem Romæ sum, tu uerò Athenis, frater autem Alexandriæ. Altero autem quasi per exceptionem illius quod affirmes: ut apud Marcum Fab. Torquebis quidẽ filium, sed fatebitur mater. Adeò ut apud hunc, & M. Tullium, nunquam coniungantur Quidem, & Ille, quin huiusmodi sequatur exceptio: ut de Offic. lib. III. Ab optimis illis quidem uiris, sed nõ satis eruditis. Et de Amicitia: Qui autem in uirtute summum bonum ponũt, præclarè illi quidẽ: sed hæc ipsa uirtus amicitiam & gignit, & continet. Dicendũ erat, Præclarè hi quidem (ut in pronominibus oſtẽdimus) potius quã illi: sed hoc fecit, ut Ille coniungeretur cum Quidem. In superiore modo tantùm duabus comitibus Quidem uti potest, quæ sunt Verò, & Autẽ: in hoc secũdo pluribus potest præter has duas. Verùm, Veruntamen, At, Sed, Cæterùm, Tamen, Attamen, Sed tamen. Atq; in hoc secundo modo ipsum Quidẽ alternatim poni potest, nunc in laudem, nũc in uituperationem: atq; id aut à uituperatione incipiendo, & finiendo in laudẽ: aut incipiendo à laude, & finiendo in uituperationẽ: ut, Tu lentus quidem es, & piger, sed tamen fidelis. Rursus, Tu quidẽ fidelis es, sed tamen lentus, & piger. Tertiò modo, qui plenus est etiam sermo uulgaris, nullo Autẽ, aut Verò, aut Sed, alia'ue

Cap. 5. huius libri.

aliá ue coniunctione ſimili ſequente, ſicut & hæ ipſæ non-nunquàm ſine Quidem ſunt. Cic. At enim nemo(quod quidem magis credo) aut ſi quiſquam eſt, ille ſapiens fuit.

De Verò, Autem, Porrò. CAP. XXIIII.

VErò,& Autem,idem ſignificant,& eodem in loco poni poſſunt antecedente utiq; aliqua dictione: nunquam enim ab his ſententia incipit. Collocantur autem frequenter, ut nuſquam referantur, ſed tantùm diſtinguant ſententiam à ſententia, ut mea ipſius uerba declarant, ubi ſum uſus modò Autem. Habent tamen aliquando neſcio quid differentiæ in utendo. Cur nanq; non dicimus, Neq; autem: ſicut, neq; uerò? ut Quint. Neq; uerò me Lacedæmonij, neq; Athenienſes magis mouerunt, quam pop. Rom. apud quem ſumma ſemper oratoribus dignitas fuit. Item, Tum propter hoc, tum uerò propter illud: non autem, Tum propter hoc, tum autem propter illud. Contrà non dicimus Non uerò, ſicut Non autem: ut, Sum tibi amicus, non autem aſſentator. Muta illud aduerbium, & habebit locum Verò: ſic, Sum tibi amicus, aſſentator uerò non. uel, Aſſentator autem non. & in quibuſdam ſimilibus. Incipimus enim maiora quædam capita per Vero, potius quàm per Autem. Vergilius Iunonem cum Venere ſic loqui incipientem fecit.

Egregiam uerò laudem, & ſpolia ampla refertis, Aeneid. 4.

Tuq; puerq; tuus. Et ad Seruiũ Sulpitium ſcribens Cic. ita epiſtolam incipit: Ego uerò Serui uellem(ut ais) in meo dolore affuiſſes. Prætereà non ita dicas, Agè autem, Sanè autem, Iam autem, Enim autem, At autem: ut Agè uerò, Sanè uerò, Iam uerò, Enim uero, At uero. Atq; ut in quibuſdã locis hæc duo, & cætera ſimilia à me prius enumerata habent gratiam, ſi ponantur, ita in quibuſdam non habent, quale eſt, Epiſt. 6. lib. 4.

quum idem uerbum repetitur, hoc modo, Quint. pro patre mori possum, coram patre non possum. non rectè dicas corã patre autem non possum: nisi reticeas uerbum: sic, coram patre autem nõ. Atq; hic sequitur negatio, aliquando autè antecedit. Cic. Tu cùm principem senatorẽ auunculũ domi habeas, ad eum nõ refers: ad eos refer, qui suã domũ nõ habẽt, tuam exhauriunt. Quare non de eo modo intelligitur, quoties uerbum sine contrarietate repetitur, ut idẽ, Tribues his temporibus quantum poteris, poteris autem quantum uoles. Neq; quoties aliquid prælongum est, aut nonnihil immutatur: ut idem in Verrem, Non enim, inquit, illud peto, quod soleo, quum uehementius contendi impetrare, ut reus absoluatur non peto, sed ut potius ab hoc, quàm ab illo accusetur, id peto. Et in Philip. Ego autem ueteranos tueri debeo, sed eos quibus sanitas est, certè timere non debeo. Tale non fuit Lactantij, qui ait: Sed (ut dixi) uenia concedi potest imperitis: & qui sapientes se non fatentur: his uerò nõ potest, qui sapientiam professi, stultitiam potius exhibeant. Ego dixissem, His non potest. Poëtæ hoc non seruant: Vergilius.

Cic. in peroratione Officiorum.

Lib. 2. cap. 2.

Aeneid. 12

Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi?

Li. 2. de Arte.

At Mesapus erit. Ouidius:

Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses.

Porrò, licet eiusdẽ significationis sit, cuius Verò, & autem: tamen (ut puto) pro illis ponere non possis: nonnunquam tamen eundem locum sortitur, ut agè uerò, agè porrò: sed illud nunquàm in fronte sententiæ collocatur, hoc autè sæpius: ut Quint. Porrò qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam. Per illa diceremus, qui uerò, uel qui autem confessum defendit. Apud quosdam, & præsertim poëtas, nolunt significare longè, certè, posteà, ultrà: ideoq; sæpe non in principio sententiæ, sed in medio inuenitur.

De

De Siquidem. CAP. XXV.

SIquidẽ,ex Si,& Quidem,compoſitum uidetur: ſed cur nec primam ſyllabã longam habet, cùm Si, longa ſit,nec ſignificationem alicuius harum,unde componi dicitur, dictionum? Eſt enim Siquidẽ,idem quod nã: ut apud Quintil. Lib. 1. cap. 17. Atq; natura ipſa uidetur ad tolerandos facilius labores nuſicam uelut muneri nobis dediſſe: ſiquidem & remigẽ cantus hortatur. Et Cicero cõfiteor eos niſi liberatores populi Romani,conſeruatoresq; Reipub.fuerunt,plus quàm ſicarios,plus etiam quàm parricidas eſſe : ſiquidem eſt atrocius patriæ parentẽ,quàm ſuum occidere. Nonnulli non internoſcunt,quando ſiquidem eſt una dictio,quando duplex:quod internoſcere facilè eſt:ut apud eoſdem ambos : Priorẽ libro quarto:Quare illud ſtultiſsimè præcipitur,quod defendi nõ poteſt:ſilentio ſiquidem diſsimulandum eſt illud,de quo iudex pronuntiaturus eſt. At ſi extra cauſam ſit adductum, &c.Poſteriorem pro Milone : Deinde profectus eſt per id temporis,quum iam Clodius(ſiquidem eo die Romam uenturus erat)redire potuiſſet. Et pro Flaco : O morem præclarum,diſciplinamq;,quã à maioribus accepimus.ſi quidẽ teneremus,ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur.In hoc tamen ſignificato apud Ouid.reperitur lib.IIII.Faſtorum prima ſyllaba breui,tanquam ſit dictio compoſita:

Sed ſi forte tibi non eſt mutabile pectus,
Statq; ſemel iuncti rumpere uincla tori:
Hoc quoque tentemus,ſi quidem ieiuna remanſit:
Sin minus,inferni coniugis uxor erit.

Quidam hîc haud poſtremæ inter literatos notę uerã lectionem eſſe uolunt,Si quæ eſt uentura ſenect.

Idem libro tertio ſine titulo:

Quæ mihi uentura eſt,ſi quidem uentura ſenectus,
Quum deſit numeris ipſa inuenta ſuis.

In altero ſignificato apud Lucanum libro quarto:

Hoc ſiquidem ſolo ciuilis crimine belli
Dux cauſæ melioris eris.

De Sin. CAP. XXVI.

Sin pro ſi, nunquàm in prima parte collocatur, ſed in ſecunda, ubi ferè duorum eſt oppoſitio, atq; hoc ſiue uocali ſequente, ſiue conſonante. Terent. Si illum relinquo, eius uitæ timeo: ſin opitulor, huius minas. Et alibi: Si hoc celetur, in metu: ſin patefit, in probro ſiem. Nonnunquam Sin unum reperitur, ſed quod ſecundi loci uicẽ obtineat: ut Salluſtius, Imperat, ut pretio, ſicuti multa cõfecerat, inſidiatores Maſiniſſæ paret, ac maximè occultè: ſin id parum procedat, quouis modo Numidã interficiat, id eſt, Si poteſt, occultè: ſin nõ poteſt, utcunq;. Quorundã tamẽ uſus eſt, ut dicãt, Sin autem, pro eo quod eſt, ſi nõ, quaſi in Sin, aut in Autem, ſit negatio. Mirarerq; de uulgo, niſi id apud quoſdã præſtanteis uiros reperirẽ. Quale eſt illud in Apocalypſi, Sin autẽ, ueniã tibi citò, & mouebo candelabrum tuum. Quum præſertim paulò pòſt dicatur, Si quo minus, ueniã. Ego uerò in utroq; dixiſſem Sin minus: uel, Sin aliter. Et in Euangelio: Si ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax ueſtra: ſin autem, ad uos reuertetur. Et alibi, Siquidem fecerit fructum: ſin autem, ſuccìdes illam. In quibus omnibus Græcè negatio adeſt. Seru. uult nonnunquam ſi accipi pro ſiquidem: ut ibi,

In And. act. 1. ſcen. 3.
In Phormione act. 5. ſce. 4.
In bel. Iugur.

Georg. 1. *–Tua ſi tibi Mænala curæ. quod mihi minimè placet.*

De Quippe, Vtpote, Profectò, Vtique, Nempe, Nimirum, Sanè, Certè. CAP. XXVII.

Quippe, & Vtpote, Profectò, & Vtiq;, Nempe, & Nimirum, Sanè, & Certè, uel Certò, ſimiliora ſunt quidem in ſignificato, quàm illud quod modò dixi (de Siquidem loquor) ſed ad hoc ipſum proximè accedunt præſertim duo, Quippe, & Vtpote: quæ licet uulgò accipiãtur p certè, cui non

Digitized by Google

non omnino equidē repugno, tamē malim accipere pro cau-
satiuis: ut Quintilianus, Falsa enim est querela, paucissimis Lib.1.cap.1.
hominibus uim percipiendi quæ tradantur, esse conces-
sam, plerosq; uerò laborem, ac tēpora tarditate ingenij per-
dere: Nam contrà plures reperias, & facil. s in excogitan-
do, & ad discendum prōptos. Quippe id est homini natura-
le. Ac sicut aues ad uolatum, equi ad cursum, ad sæuitiam fe-
ræ gignuntur: ita propria nobis est mētis agitatio, atq; so-
lertia, unde origo animi cœlestis creditur. Atque licet hu-
iusmodi dictiones eôdem tendāt, tamē usu dissident, & quasi
diuerso itinere ad idē perueniūt. Vt enim pro Quippe hoc
in loco rectè dicam Siquidē, uel Nam, aut Nanq;, uel Enim,
aliqua dictione antecedēte, ad hunc modum, Id enim est ho-
mini naturale: ita rarius per Quoniam, quæ coniunctio ha-
bet alium suum usum, qui nulli horū alteri concedatur: ut in
hoc Tulliano exēplo, Quoniā utriusq; cōsilij causam P.C. Philip.1.
probatā uobis esse cōfido, prius quàm de repub. dicere inci-
pio, pauca loquar de hesterna M. Antonij iniuria. Hoc idem
per Quippe sic dicam: Prius quàm de republi. dicere inci-
pio P.C. pauca loquar de hesterna M. Antonij iniuria: quip
pe probatam uobis esse confido causam utriusque consilij.
Vel, Quippe quum probatam uobis esse confidam. Vel,
Quippe qui probatam uobis esse confido, uel confidā. Huic
similimum est Vtpote, præterquàm primo modo. Non enim
habet suum uerbum: quale foret, Vtpote id est homini natu-
rale. In cæteris omnibus usum eundem habet. Plin. de natu-
rali historia, Vtpote quum quidam annuo, & biennij spa-
tio durauerit. Cic. ad Atticum: Me incōmoda ualetudo, qua
iam emerseram, utpote quum sine febri laborassem, tenuit.
Idem ad eundem: Ea nos (utpote qui nihil contemnere sole-
mus) non pertimescebamus. Et in Philipp. L. quidem frater

eius, utpote qui peregrè depugnauit, familiam ducit. Sallustius in Catilinar. Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam jequeretur. Hic subiunctiuo, ille indicatiuo usus est. Nonunquam sine Cum, & sine relatiuo reperitur, & nescio an frequentius, cuiusmodi esset hoc: Antonius aberat à bello, utpote æger ac iacens in lecto. In qua forma etiam reperitur Quippe: ut Quintil. Si alienũ, & ignotũ, tamen quæ cõmunis omnium mortalium, quippe sub uno parẽte naturæ cognatio est, hominẽ cibo forte iuuissem pœna dignum: uiderer seruasse peritura animam. Tit. Liu. lib. III. Notã iudici fabulam petitor, quippe apud ipsum autorẽ argumẽti peragit. Profectò autẽ, & Vtiq; sine dubio affirmãt: sed hoc secundũ nunquàm, aut fere nunquàm apud Cic. apud posteriores frequẽter: ut Quintil. Sed solent huiusmodi negotiatores aliquid proprium, ac priuatiũ stipulari, utiq; quũ alienã rẽ uendũt. Quod non ita solet ad responsionem adhiberi, ut illud alterum: ut Cic. Quis hæc renũtiat? is profectò, qui interfuit. Licet idẽ facere per Certè: ut idem, Tãtã solicitudinem bonorum, tantum timorẽ omniũ in quo meminimus? certè in nullo. Et per Nimirum: ut Quintil. Demus id quod nullo modo fieri potest, idem ingenij, studij, doctrinæ, pessimo atq; optimo uiro, uter melior dicetur orator? nimirum qui homò quoq; melior. Sed usitatum omnium maximè est Nempe: ut Cic. Apud quẽ hæc dico? nẽpe apud eũ, qui quũ hæc sciret, me tamen antequàm uidit, Reip. tradidit. Nonnunquã sine interrogatione. Horat. enim quandam satyram sic inchoat:

Saty. 10. lib. 1. Nẽpe incõposito dixi pede currere uersus Lucilli. Et Per-
Saty. 3. sius: Nempe hoc assiduè, dixit. Quintil. quoq; inquit: Nempe enim in hoc plurimum laboris exauisimus, ut rethoricen ostenderemus bene dicendi scientiam, & utilem, & artem,

& uir

& uirtutem esse. Sanè tum affirmatiuè sumitur: ut, Ita sanè, Sanè uerò. Tum pro ualde: ut Homo sanè nobilis. Interdum cum superlatiuo: ut Suet. de uita Cæsaris: Bellum sanè difficilimum gessit. Cap. 35. Tum permissiuè, quoties aliquid aduersario tribuimus: ut Sit sanè ut ais. Vt Quint. Tulerit sanè filius noster meritò pœnas, dederit spiritũ supplicio: nihil de præterito loquamur. quasi Esto, ita sit ut uis. Certè modò affirmat, modò pro Saltem accipitur: ut, Nõ potero tãgere? certè potero uidere. uel, At certè. Ideo dixi quod pro Saltẽ accipitur, quod hanc eandẽ sententiã nihil differre puto ab ea, quæ est, Non potero tãgere? saltẽ, uel, at saltẽ potero uidere. Adiũgitur autẽ illud At, quo modò iũgitur Sed, cũ tamẽ, licet alterũ eorum sufficeret. Significat enim nonnunquam At, idem quod Saltem, ut in illo Vergiliano: At Mesapus erit. Certè Aeneid. 12. coniuncta cum coniunctione Et, semper affirmat: ut Cic. Et certè contra Cæsarem est ingressus armatus. Apud Quint. Et sanè frequenter: ut lib. 1. Et sanè quis concipiat uel declamantis habitum, uel orantis uocẽ, incessum, pronuntiationem, illum denique animi, & corporis motũ? Certè coniuncta cum Scio, similibusq; uerbis solet mutare e in o, ut Certò scio: sicut dicimus Manifestò scio: pro manifestè: Apertò, pro apertè: Liquidò, pro liquidè: Tutò, pro tutè: & similia.

De Vt. CAP. XXVIII.

VT, pro quippe, siue pro utpote accipitur, sequẽte relatiuo. Vt Quint. Quum me, ut cuius (interiecto mari) non fortunam quisq; nosse, non natales, non patrem poterat, una tamen res faceret, apud quosdam miserabilem, quòd uidebar iniquè cõparatus. Et alibi: tã illud diximus, quanto plus nitoris, & cultus demonstratiuæ materiæ, ut ad delectationem audientium cõpositæ, quàm quæ sunt in actu, & contentione suasoriæ iudicialesq; permittant. Vbi est Vt, licet

Lib. 10. cap. 1. In eod. lib. & cap.

ponere Quippe, uel Vtpote, Quin. Vt, frequenter utitur: Vtpote autẽ rarò. Et alibi: Nec ignoro igitur, quos transeo nec utiq; damno, ut qui dixerim esse in omnibus utilitatis ali quid. Et alibi: Theopõpus his proximus, ut in historia prædictis minor, ita oratori magis similis, ut qui antequã est ad hoc opus solicitatus, diu fuerat orator. Aliquando accipitur

Cic. de Senectute.

quasi pro secundũ: ut Cic. Qui sermo, quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, scientia iuris, augurij, multæ etiam ut in homine Romano literæ: id est, secundum id quod solent scire

De clar. orat.

Romani. Et alibi: Posteaq; Clisthenem multũ ut temporibus

Ibidem.

illis ualuisse dicendo. id est, secundũ illorũ temporũ eloquentiam. Et iterum: Deniq; hunc proximo seculo Themistocles insequutus est, ut apud nos perantiquus, ut temporibus illis non ita sane uetus. Et iterũ atq; iterum in eodẽ Bruto: Fuit, ut temporibus illis, luculentus: erat cùm literis Latinis, tum etiam Græcis, ut tẽporibus illis eruditus. Erat etiam in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus: quorum utriusq; orationes sunt, ut Asiatico genere, laudabiles.

Quibus cum literis iunguntur Ab, & Abs. CAP. XXIX.

AB, cum duabus liquidis, & cũ i, quando fit consonans, adiungi solet: ut Ab lege, ab legatis, ab literis, ab rege, ab rogo, ab re, ab Ioue. Abs uerò cum t, ut Abs te, abs

In Adelp. act. 1. sce. 3.

Tito: interdum uerò cum q, ut Terentius: Abs quiuis homine, cum opus est, beneficium accipere, gaudeas.

De Continuò, Protinus, Statim. CAP. XXX.

CONtinuò, Protinus, Statim, quid significent, notũ est: quibus addita negatione, significatio fit qualis, Non ideo:

Lib. 3.

ut de Orat. Cic. Ac si illæ seditiones saluti huic ciuitati fuissent, nõ continuò si quis motus populi factus esset, id C. Norbano in nefario crimine, & fraude capitali esset ponendũ.

Lib. 10. cap. 1. circa princ.

Quint. Non autem ut quicquid præcipuè necessarium est, sic

ad

Digitized by Google

ad efficiendum oratorem maximi protinus erit momenti. Et iterũ: Neq; id statim legẽti persuasum sit, omnia quæ omnes autores dixerunt, utiq; esse perfecta. Eandẽ uim obtinent interrogatio, quam negatio: ut idem, Continuo ne sit ille stultè cogitauit, nobis quoq; stultè dicendum est, id est, num ideo? Cuius significationis mutatæ hæc causa est, quod non planè recessum est à prima illa eius, & naturali: quasi dicatur, nũ? aut, non propter hanc solam, & se primò offerentẽ rationẽ. Seruius non est usus hac re eleganter in ea parte, ubi abest negatio: non quia mulier, statim & ancilla: si autem ancilla, statim & mulier est: Tollendum enim erat posterius statim. Protinus (ut interpretor) pro simul, siue etiam aliquãdo accipitur: ut Verg. — Quin protinus omnẽ Perlegerent. Quint. Traxerat ex firmitate mentis magnam protinus & in membra constantiam. Etenim quod statim fit, quasi simul fit. Ibidem. Aeneid. 6.

De Tantum abest, Tantumque non. CAP. XXXI.

TAntum abest, aut unum Vt, post se habet, aut duplex. Vnum sic: Cic. de Offi. Tantum abest ab officio, ut nihil officio magis possit esse contrarium. Idem pro Marcel. Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta nondum quæ cogitas, ieceris. Duplex sic: Idem pro lege Manilia: Tantum abest ut aliquam bonã gratiam quæsisse mihi uidear, ut multas etiam simultates, partim occultas, partim apertas subeundas mihi esse intelligam. Quem modum loquendi à Græcis mutuati sumus. Hos autem duos, quos attigi modos, idem significare ex hoc liquebit, quòd alterum in alterum conuertere licet: sic, Tantum abest, ut officium sit, ut nihil officio magis possit esse contrarium. Item, Tantum abes ut maxima opera perfeceris, ut fundamenta nondum quæ cogitas, ieceris. Rursus, Tantum absum à comparatione alicuius bonæ gratiæ, ut multas etiam simultates, & cætera

Quin quò planius huiusmodi orationis sensus patefiat, resoluamus per Non solum: *ut* Non solùm aliquã gratiam quæ fisse non uideor, *sed etiam multas, & cætera. Item,* Nõ modò officium non est, *ucrùm etiam nihil magis officio potest esse contrarium. Et,* Non tantùm abes à perfectione maximorum operum, *sed fundamenta quoq; nondum, quæ cogitas, iecisti. Potest & in nedum resolui, ut suprà docuimus: sed hoc facilè dum legentibus relinquimus. Aliquando* Tantùm abest, *& sine geminatione illa, & sine ablatiuo reperimus, sed perquàm rarò: ut in Callidium Cic.* Tantùm abest ut inflammares nostros animos, somnum isto loco uix tenebamus. *Apud* Quint. *hæc exempla nõ inueni, sed tale genus loquendi: Si ultra hostium affectus, qui cæsos acie sæpe tumularunt, ultra tyrannos, ultra latrones, parum habet non sepelire, nisi aliorum quoq; officia præciderit, tantũq; non petita ex fluctibus aqua restinguit ignẽ. Et alibi,* Hoc triste spectaculũ, & tantum non ipsi qui fecerat miserandum. *Et iterum:* Tantũq; nõ durum, ac rusticum, & parũ meretricijs artibus quæratur educatum. *Id est,* tantùm abest ut restinguat ignem: tantùm abest ut ipse misereatur, tantùm abest ut quæratur durũ, ac rusticum, ac parum meretricijs artibus educatũ. *Valerius in primo:* Tantùm non suis manibus deducit siue propè adest, uel propè est. *Id quod etiam è Græco sumus mutuati.*

In Bruto.

Declam. 6.

De Simul, Vnà, Pariter. CAP. XXXII.

Simul geminatum non memini me reperisse apud Cicer. apud posteriores, sæpe: ut Quint. *Simul ut pleniore obsequio demererer amantissimos mei, simul ne uulgarẽ uiam ingressus, alienis demum uestigijs insisterem.* Verg.

In præm. Instit. orator.

Aeneid. 1. Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates. *Et iterũ:*
Aeneid. 5. Accelerat simul Aeneas, simul agmina Troum.

Cicero tamen rarò pro Simul *dixit* Vnà, *in Verrem actione secun-*

Digitized by Google

secunda: Vnà & id, quod facio, probabit: unà & in hac causa profectò neminem præponendum mihi esse existimabit. Simul non geminatum, & pariter, apud Quintil. sæpe: ut, Homo fortis simul & sapiens: uel, Homo fortis, pariter & sapiens. Rarò cum Et geminata: ut Horatius,

Aut simul & iucunda, & idonea dicere uitæ. Cic. pro Rosc. *Perditissimi est igitur hominis simul & amicitiã dissoluere, & fallere eum qui læsus non esset, nisi credidisset.* De Art. poët.

De Nudiustertius, Nudiusquartus, Pridie, & Postridie. CAP. XXXIII.

NVdiustertius, & Nudiusquartus, nec ultrà progreditur sicut Biduo, Triduo, Quatriduo: & Binoctio, & Trinoctio, Quatrinoctio, & non amplius: nisi putamus sine menda scriptum esse in Philipp. Nudiustertiusdecimus. Plautus (ut solet) licenter inquit, nudiustertius, quartus, quintus, sextus, septimus, octauus, & adhuc deinceps: ut etiã ad millesimũ fuerit processurus. Sed cur quẽadmodum habemus Biduo, & Binoctio, nõ etiã habemus Nudiussecundus? nẽpe quia adest aliud uocabulum, & quidẽ magis propriũ, quod est, Heri. De die autem, qui præcessit hesternum, dicimus Nudiustertius: & de superiore adhuc, Nudiusquartus: scilicet nunc die tertio: uel quarto. De sequenti, Cras: de huic proximo. Perendie. Cic ad Attic. lib. XII. Epist. 26. *Scies igitur cras, ad summũ perendie. Vnde dies perẽdinus, dies abhinc tertius. Cæs. in Commentar. Qui, si per te licebit, perendino die cum proximis hybernis coniuncti, cõmunẽ cum reliquis belli casum sustineant. Et Comperendinare, differre in longum de die in diem. Pridie, & Postridie similimã obtinent significationẽ ei, cuius sunt Heri, & Cras. Est enim Pridie, quasi heri, nõ tamen præsentis diei, & Postridie quasi cras, non præsentis diei, sed cuiusdam alterius, aut præteriti, aut*

Digitized by Google

aut futuri. Præteriti, sic: Pridie quàm intrarem mare, lux serena fulsit. Futuri sic: Pridie quàm intres patriam, sacrificium facito. id est, die præcedēti, quo aut mare intrasti, aut patriam intrabis. Item postridie quàm pater mortem obijt, epulum feci. Et, Postridie quàm uxorē duxero, nauigandum mihi est. Vel cum genitiuo sic: Pridie illius diei. &, Postridie illius diei, quo aut hæc feci, uel faciam, Vel sine Quam & sine diei, sic: Venit ad me Chremes postridie clamitans. supple illius diei, quo hæc gesta sunt. Et, Cùm intraui urbem, audiui hominē pridie recessisse. Dicimus tamē, Quum has literas dabam, erat pridie Calendas Augusti: uel, postridie Nonas: &, hodie est pridie Iudorum Circensiū: cras erit postridie nundinarū. Refertur enim tale tēpus non ad hodiernum crastinumq; dic, sed ad alium quendā, ueluti ad eum, quo hæ literæ legentur. Ideoq; errauit, qui scripsit sic: Quum Romæ domum eius loquendi gratia adissem, orauit me, dicens, Postridie ad me redeas: Dicendū erat, cras: aut sic, Postridie ut redirē orauit. Rursus non rectè dixisset sic, Cras ut redirem orauit, sed Postridie. Atq; ut nō dicimus Nudiussecundus, ita nec Secundo Calendas, secundo nonas, secundo Idus: sed Pridie Calendas, Pridie nonas, Pridie Idus. Item, ut non dicimus Nudiusprimus, ita ne primo quidem Calend. primo Nonas, primo Idus: sed Calendis, Nonis, Idibus. Præterea ex his duobus alterum format ex se denominatiuū, alterū uerò minimè. Ex Pridie fit pridianus, ex Postridie non fit postridianus, aut in usu non est: sed pro eo abutimur Crastinus, per quod significatur non modò dies sequens hodiernum, sed etiam quemlibet alium. Verg. Georg. primo:

Sin uerò ad solem rapidum, lunasq; sequentes
Ordine respicies, nunquàm te crastina fallet
Hora, neq; insidijs noctis capiere serenæ.

Eodem

Eodem quoque modo abutimur Hesternus pro pridianus. Terent. Ex iure hesterno panẽ atrum uorent. Cicero: Videre uideor alios intrantes, alios exeuntes, quosdã ex uino uacillantes, quosdã hesterna è potatione oscitantes. Non de hesterno die loquitur, quia (ut sic dicam) ab illo heri nõ fuerat factum, quum hæc dicerentur. Vtimur frequentius hoc per abusionem, quàm illo naturali, & proprio, quo & ipsò frequenter utimur. Sueton. in uita Tiberij: Solẽnibus ipse cœnis pridiana sæpe & semesa obsonia apposuit. Item in uita Caij: Marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere. Bartolus cũ leguleis suis accipit postridie, pro post tres dies: unde consequens fuit dicere, Pridie pro eo quod est, prioribus & proximis diebus. Nam ita uulgò loquuntur, Pridie emi domum, quum dicendum sit Nuper, de quo nunc disseramus.

In Eunucho act. 5. scen. 4.

Cap. 34.

Cap. 56.

De Dudum, Nuper, & Pridem, compositisque. CAP. XXXIIII.

DVdum, & Iandudum, de paruo tempore unius horæ, aut semihoræ, aut duarum horarum, aut certè breuissimi temporis: Nuper, siue Pridem, & Iampridẽ, de longiore tempore, decem, aut uiginti dierum, aut mensis mensium ue, & nonnunquã annorum, pro conditione materiæ. Item Dudum, & Nuper, seu Pridem, de re, siue actione, quæ non insistit, sed statim transit. Iandudum, & Iampridem, de re, siue actione, quæ insistit, & immoratur. Illa præteritum utique postulant, hæc frequẽtius præsens, nonnunquam etiam præteritum. Dudũ intraui, & Iandudũ te expecto. Id est horã, aut semihora est. uel duæ, uel tres, uel (ut multum) quatuor ex quo intraui, & ex quo te expecto. Sed ipsa actio intrandi non insistit, sed statim desinit: secus autẽ expectãdi actio. Itẽ Nuper ex Sicilia rediij: et Iampridẽ ex Sicilia abfum: uel, Iampridẽ ex Sicilia rediij: id est, superioribus diebus, mensibus ue

ſibus'ue ex Sicilia redij: & iam multi dies ſunt: uel, aliquot menſes, ex quo abſum ex Sicilia: uel, ex quo ex Sicilia redij. hic continuatio intelligitur temporis, illhic minimè: hic ſignificatur mora, qua in hoc loco immoratus ſum: illhic mo mẽtum illud applicationis. Cæterũ quia dixi Nuper, & Iãpridẽ nõ modò mẽſes complecti, uerùm etiã annos pro conditione materiæ, tale exẽplum ſit: Nuper inuẽta eſt machina, quam Bombardã uocãt: id eſt, non multo tẽpore abhinc. Iampridem bõbarda in uſu eſt, hoc eſt, iam aliquãto abhinc tẽpore in uſu eſt. Cic. de Diuinat. Neq; ante philoſophiam patefactã, quæ nuper inuẽta eſt, hac de re communis uita dubitauit. Idem de Amicit. Neq; enim aſſentior his, qui nuper hæc diſſerere cœperunt, cum corporibus ſimul animas interire, atq; omnia morte deleri. Quid attinet plura hic exẽpla repetere, quum nemo aliter locutus ſit? Forſan aliquando poëtæ, apud quos legimus Iãdudum pro cõtinuò, ſed ferè in perſona loquẽte, & alios ut maturent hortante: ut Verg.

Aeneid. 2. Lib. 1. _Iãdudum ſumite pœnas. Barius Iãpridẽ: ut fecit Lucanus:

Tollite iampridem uictricia, tollite, ſigna.

Niſi iampridẽ uictricia dicamus. Quare Boëthius uidetur male uoluiſſe imitari unum locum M. Tullij in rhetoricis, dicentis: Aliquando reſpõdendum eſt primùm his, quæ aduerſarius nuperrimè dixerit, quum in commentarijs dialecticis

Lib. 7. cap. 13. inquit: Hoc autẽ quod nuper diximus, quum dicere debuiſſet ultimò, aut nouiſſimè, aut poſtremò, aut proximè. In Saturnalibus quoq; Macrob. Iandudũ, inquit, hæc quæſtio ab

Cap. 1. de ieiunis uinum bibentibus. Ariſtot. & propoſita eſt, & ſoluta. Quum dicere debuiſſet Iampridẽ, aut potius, Iam olim. Plin. etiam maior (ſi uerè ſcriptum eſt) lib. XXIII. ſic inquit: Somno accommodatum, ac ſecuritatibus. Iamq; dudum hoc fuit, quod Homerica illa Helena ante cibum miniſtrauit. Et iterum lib. XIX. Iandudum

dudum ex eadem Hiſpania Zelicum uenit in Italiam plagis utiliſsimum. Et Liu. lib. XLI. In eo captiuorũ numero fabri qui dudum fuere aſſueti apud Pœnos mercede opus in arce Locrorũ facere. Pridem autẽ, & nuper idem ſignificant. Eſt autem Nuper, non lõgo tẽpore à nunc, interdũ non lõgo tẽpore à tunc: ut Curtius, Qui nuper ab Alexãdro miſsi erant. Titus Liuius: Tunc hæc ipſa indignitas agebat animos, non in retinendis modò publicis agris, quod ut teneret, pertinacem nobilitatem habere, ſed ne uacuum quidem agrũ nuper ex hoſtibus captum plebi diuidere. Cic. de Orat. lib. II. Quàm multa de balneis, quæ nuper ille uendiderat. Pridem uerò rarum eſt. Plin. lib. VII. naturalis hiſtoriæ: Ipſi uerò pridẽ uidimus eadem fermè omnia præter pubertatẽ in filio Cornelij Taciti equitis Romani. Paulus Iureconſultus: Et non eſt mãrum, ſi peculium quoq; defuncti pridem filij deferatur patri. Vlp. Tenetur eum ordinem tenere, quem pridem habuit. Modeſtinus: A literis pridem ſibi editis. Sæpius cum negatione, & cum Quàm, & cum ita. Plin. lib. XV. Medica non pridem uenere in Italiam. Cic. pro Roſc. Comœdo: Quampridem nomen Faunij in aduerſaria detuliſti? Idem in Brut. Fuit enim regnante iam Græcia, noſtra autẽ ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata. Papinianus: Idem in uectigalibus non ita pridem conſtitutum eſt, ut ſui temporis ſinguli periculum præſtarent. Idem intelligitur in dudum, quod in pridem: ut quàm dudum hîc ſedes? reſpondebis, non ita dudum, uel iandudum.

Cap. 16.

Cap. 14. de diuerſis malorũ generibus loquens.

De Olim, & Diu, eorumq; compoſitis. CAP. XXXV.

OLim, & Iã olim, ſiue olim iam, Diu, & Iandiu, & Tãdiu, habẽt aliquid cum ſuperioribus affinitatis. Quorum primum apud Cic. rariſsimum, apud Quint. frequens, qui lib. VIII. ſic ait: Sed in foro tamen illam iam facilitatem

olim

olim desideramus, id est, iam olim. Et alibi: Olim iam imperator inter fulgentes uirtutes tuas liuor locum quærit. hoc est, iam olim: quod est, iam à longo tempore. Olim pro futuro non apud poëtas tantùm, ut Vergil.

Aeneid. 1. Hunc tu olim cœlo spolijs Orientis onustum
Accipies. sed apud oratores quoq; : ut idē Quint. Sunt clari quoq; hodie eiusdem operis autores, qui olim nominabantur. Poëtæ etiam pro aliquando : ut idem Verg.

Georg. 1. Ac olim feras posuit quam uinea frondes. Nonnunquam etiam pro iandudū accipitur: ut Curt. lib. VIII. Olim enim uero mero sensibus uinctis, ex lecto repente consurgit. Diu uerò nihil aliud significat, nisi per longum tempus, Diu naui gaui, diu equitaui: nō autem, Diu receßi, aut diu equū ascendi. Sed nuper receßi, aut dudum, & Dudum equum ascendi. Quidā tamen sic loquuntur : Iandiu est quòd receßi, utentes aduerbio pro nomine. Eadē ratio est in Iandiu, & Tandiu. Ideoq; cauendū est, ne uerba quæ mōētaneam actionē significant, his aduerbijs applices : quale est, Iandiu publicaui opus: Iandiu duxi uxorem: sed Iampridem: licet rectè dicatur, Iandiu est opus publicatum, & Iandiu uxor mihi ducta est: nō aliter quā si dicatur, Opus iandiu est publicatū, adhuc tamen elimare non desino: & Vxor mihi iandiu ducta, adhuc tamen uirgo est. Significatur enim hîc continuatio temporis quo opus quidem publicatum est, uxor uerò ducta manet, ac perseuerat: quod in illo superiore nō fit. Ideoq; Tuba dudum aut iamdudum sonuit: non iandiu sonuit. Iandiu mortuus est, non iandiu animam emisit, sed Dudum : & idem in cæteris.

De Velut, Sicut, Quasi, Tanquam, & similibus. CAP. XXXVI.

VElut, et Veluti, & Vti, tria hæc similiora sunt in significatione illis tribus, Quasi, Tanquā, Ceu, quam alijs tribus.

Digitized by Google

tribus, Sicut, Sicuti, Vt. Ea enim sex superiora imaginem innuunt, hæc tria posteriora similitudinem: quanquam Vt, potest uideri generale, & cõmune cum omnibus, necnon, Vti, cuius propriè significatio est, quæ Vt. Tu irascèris tanquam leo, quasi canis, uelut ursus: est Metaphora. Tu irascèris sicut, uel sicuti leo: comparatio est. Ibi enim dico te leonẽ, hîc aũt leoni similem: quod hinc probatur, quòd illud resoluitur per uerbũ substantiuũ, hoc per idẽ uerbum. Tu irascèris tanquam leo: id est, tanquam leo esses. Irascèris sicut leo: id est, sicut leo irascitur. Atqui quomodo hoc ipsum probatur, quod ita hæ orationes resoluantur potius, quàm é contrario? Nempe quòd cum huiusmodi uerbis coniunctas inuenimus: ut, Tu incedis uelut esses rex. non autem, sicut esses rex. Rursus, Tu incedis, sicut incedit rex. non autem, uelut incedit rex. ita in similibus. Ego sentio sicut Plato. supple sentit: non sicut Plato essem. Ego dico sicut anteà. supple dixi: non, sicut anteà fui. Possint tamẽ illa, quæ dixi, resolui per idem uerbũ sed nõ in indicatiuo: ut, Tu incedis, uelut incederet rex. Adeò illa, quæ habent præpositionem, uix aliter resolui possunt. Ego ueuio ad te tanquã ad Deum: non est dicendũ, tanquam Deus esses, sed tanquam ad Deum accederem. Deniq; hæc subiunctiuum postulant, illa indicatiuum. Seruius pro sicut posuit Velut, xi. Aeneidos: Nam diadema uelut aliarum Italarum gentium reges, non habebant. Si uelim afferre exempla uicentium, plura possem inseleganter dicta: sed unum interim afferam, qui ita è Græco interpretatur: Nam ueluti iustũ est in eos animaduertere, qui aliquid perperã patrarũt: ita his, qui nos beneficio fouerunt, referre gratiam decet. Veluti pro Sicuti posuit. Sed deceptus est, quia Græci ista non distinguũt. Aliquãdo ne nos quidem distinguimus, utiq; cũ quædã enumerantur, posteà aliquid exempli subiungimus: ut apud

Seu in illud 11. Aeneidos Et sellam regni trabeámque insignia nostri.

Ciceronem Officiorum primo: Tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur, uelut ex ea parte, quæ prima descripta est. Idem de Natura deorum: Aut quid tam temerarium: tamq; indignum sapientis grauitate, atq; constantia, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis explorate perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere? uelut
Cap. 56. hac quæstione. Plinius naturalis historiæ libro secundo: Præter hæc in sriore cœlo relatum in monumenta est, lacte, sanguineq; pluisse, M. Attilio, M. Porcio consulibus: & sæpe aliàs carne, sicut L. Volumnio, C. Sulpitio cõsulibus: ex eaq;
Ca. 103. eiusd. libri. non perputruisse, quod nõ diripuissent aues. Et iterum: Quidam uerò omnes odio maris ipsa subeunt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponnesiaco littori infunditur. In hoc igitur solo modo loquendi, Velut cum Sicut similitudinem habet: cum reliquis illis, quæ iam enumerauí: dissimilitudinem, quæ nequaquam licet ponere in tali genere sermonis. Significant enim imaginem, id est, non ipsam planè ueritatem: aliquando tamen propè ipsam quoq; ueritatem, tum affirmando, tum uerò negando: ut Pater, tu non amas me quasi filium, imò te fili amo quasi filium. Ego non amplector illũ ueluti filium, licet mihi filius sit. Ille diligit me tanquam filium, licet non attineam. hîc planè imago est. Habet autem quasi quiddam proprium, quale est: Obijcis mihi, quòd uxorem repudiauerim, quasi tu idem non feceris: uel quasi uerò. Quæ exempla nusquam non plurima sunt: Vti etiam accipi
Aeneid. 1. solet pro Vt, & hæc duo, pro Quòd. Vergilius:

Nanq; uidebat uti bellantes Pergama circum,

Hàc fugerent Graij. Quintil. Neq; ego grauissimum patrem suprema sua inueni iactasse crediderim, ut hæredem filium scriberet. Ceu, magis est poëtarum, sed quo multi, & præsert

præsertim Plinius utuntur. Quidam indoctè his temporibus utitur pro Sicut.

De Non quia, & Non quòd, de Quò, & Vt Quia, & Vt quòd. CAP. XXXVII.

NOn quia negẽ hoc bene esse cõpositum, sed quia legem hanc esse componendi in omnibus principijs recusem. Iterum idem Quintil. Et febrem quiete, & abstinentia, non quia rationem uidebat, sed quia ualetudo ipsa coëgerat, mitigauit. Iterum: Quod ego nõ idcirco potissimũ in hac parte tractare sum aggressus, quia non in cæteris quoq; doctoribus idem hoc examinandum quàm diligentissime putem, sed quòd magis eius rei necessariã mẽtionem facit ætas ipsa discentium. Iterũ: Nõ quia prodesse unquã satis sit, sed quia hoc prospicere debet, ne quid peius, quàm fecerit, faciat. Ex his exemplis uidere licet, nunc bis Quia repeti: nunc unum Quia esse, & unum Quòd: & ubi est Quia, ibi semel, bis' ue posse esse Quòd. Præterea in secundo membro nunc subiunctiuum esse, nunc indicatiuum, nunquàm tamen idem repeti uerbum, præsertim modo uerbi mutato, ut fecit quidam, qui ait: Non quia amicus non esses, sed quòd ita amicus eras: Quum dicere debuisset, Non quia non amicus, sed quia: uel, sed quòd ita amicus esses. In quo illud obseruatione dignum, de causa efficiente dicendum esse Quia, & Quòd: de finali, Quò uel Vt: de duobus prioribus exẽpla inspeximus, de posterioribus Cic. in Philip. Non ut proficerẽ aliquid, siue nõ quò proficerem aliquid. Quidã ignari huius differẽtiæ, scribunt non rarò Quò, pro Quòd: ut apud eundem, & eodem in loco: Primum igitur acta Cæsaris seruãda censeo, nõ quò probem, cùm scribendum sit Quòd, pro eo, quod est Quia. Quid signi? certè quòd in altero membro est Quia, quum dicit: Sed quia rationem habendam censeo pacis, atque otij. Et

Lib. 2. cap. 18.

nemini dubium est, Quòd, resolui per Quia: & Quò, per Vt: & hoc in loco à Cicerone significari causam efficientẽ, cui competunt Quòd, & Quia: non finalem, cui competunt Quò, & Vt: quod liquidè probatur, quum in eadem sententia de utraque causa fit mentio. Quale est, Non castigo te, quòd odio habeam, sed quò meliorem efficiam. In primo mẽbro est causa efficiens, in secundo causa finalis. Mutemus iterum causas sic: Castigo te, non quòd odio habeam, sed quòd amem. Rursus, Non castigo te, quò uoluptatem ex contumelia tua cõtraham, sed quò meliorem reddam. Vbi est Quòd, illhic posse poni Quia: & ubi Quò, illhic Vt, duplex, uel simplex, iam dictum est.

De facio ut, & Committo ut. CAP. XXXVIII.

Cicero de senectute.

Ad Herẽ. li 3.

In procœmio lib. 4. Inst.

INuitus feci, ut C. Flaminium de Senatu eijcerem: Et alibi idẽ Cic. Faciẽdum puto, ut paucis rationem nostri consilij demus. Et Quint. Quòd si nemo miratur poëtas maximos sæpe feciſſe, ut in principijs operum suorum Musas inuocarent. Discrimen habet hic loquendi modus ab altero. Alibi namq; fit aliud propter aliud, ut quum quis inuigilat diligentius faciendæ mercaturæ, cur id faciat interrogatus, ut liberi mei honestius uiuãt, respondebit. Aliud est ergo, quòd ipse facit: aliud propter quod hoc ipsum facit. Nõ ita in exẽplis à me modò recitatis. Quid Cato fecit, ut Flaminiũ eijceret de Senatu? Nẽpe id ipsum quod fecit. Quid faciunt poëtæ, ut musas inuocẽt? Nẽpe nil aliud, nisi quòd musas inuocant. Idẽ est igitur in genere huiusmodi principium & finis:

Lib. 3. Offic.

siue opera, & effectus. Idẽ fecit Cic. quodã in loco, in uerbo, Cõmitto: Qui secundum naturã uiuere uolet, nunquam committet, ut alienum appetat: & quod alteri detraxerit, sibi aßumat. Idẽ est hoc, ac si dixisset: Qui secũdum naturam uiuere uolet, nunquàm alienum appetet, ut in superioribus,

Inuitus

Inuitus C. Flaminium Senatu eieci: & paucis ratio nostri consilij est reddenda: & ita in cæteris.

De Quod, & Quum. CAP. XXXIX.

QVod, & Quum, quiddam peculiare in oratione exhibent: ut in Bruto Cic. *Augebat etiam molestiam, quòd magna sapientium, ciuiumq; bonorũ penuria iam in ciuitate esset.* Idem ad Plancum: *Quo in periculo nonnihil me cõsolatur, quum recordor hæc me tum uidisse. Quid est, quod augeat Ciceroni molestiã? aut quid eum cõsolatur? uel quòd magna penuria sapientum esset, uel quum recordaretur suæ prouidentiæ? Nempe hoc ipsum, quòd magna penuria sapientum esset, & quòd illud suum consilium recordaretur. Idem est igitur id, in quo molestiam, consolationem ue capit, & propter quod ipsam molestiam, ac consolationem capit.* Epist. 14. li. 5. fam.

Qua de causa, Vt, Tamen, & similia abiiciuntur quandoque ab oratione. CAP. XL.

SAepe admirari soleo, *quòd nunquàm tibi grauem senectutem esse senserim. Quid miraris Scipio te nõ sensisse, quod sentire non possses? Quippe quod nunquàm fuit. Miraris, quòd nunquàm senseris me fuisse luscum, qui nunquã fuit? Mirãdum potius foret, si sensisses me luscum, aut grauiter tolerantẽ senectutem. Verum sic locutus est Scipio cum Catone, quasi diceret. Miror senectutem tibi, ut sentio, non esse grauẽ. Et alibi idẽ Cicero: Declarat autẽ studium bellicæ gloriæ, quòd statuas quoq; uidemus ornatu fere militari. Nõ quòd uidemus, sed ut uidemus, quòd sunt statuæ ornatu fere militari, declaratur studiũ bellicæ gloriæ. Et alibi: Nõ tã me ista fama delectat, falsa præsertim, quàm quòd spero amicitiæ nostræ memoriam sempiternam fore, pro eo, quod est, Quàm quòd amicitia nostra (ut spero) sempiterna erit. Et alibi: Num etiã cõtẽnitis, quòd sensistis tam charam populo* Cic. in Cato. Maio. Lib. 1. Offic. c. de magnanimitate. In Lælio. Philip. 1.

Digitized by Google

Romano Auli Hirtij uitam fuisse? pro eo quod est, Quòd,
Ad Heren. in proœm. ut sensistis, tam chara uita Hirtij pop. Rom. fuit. Et alibi: Et eò studiosius hoc negotiũ suscepimus, quòd te nõ sine causa uelle cognoscere rethoricam intelligamus, pro eo quod est, Vt intelligo, non sine causa uis cognoscere rethoricam.
Cap. 18. Quintil. in 11. Sicut Polycratem quum Busirim laudaret, & Clytemnestram, quanquàm is, quod dissimile non est, cõposuisse orationem, quæ est habita cõtra Socratem, dicitur. Nõ est hoc, Quòd composuisse dicitur oratione contra Socratem, simile illi, Quòd laudauit Busirim & Clytemnestrã, sed hoc ipsum, quòd composuit orationẽ, ut dicitur. Namq; dum fortius opus permisit ætas, terram manibus subegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito solo nõnihil tamẽ fœcunditatis expressi, subintellige quamuis: sic, Quãuis solum esset inuitum, tamẽ nonnihil expressi fœcunditatis. Et, In his pristinæ fortunæ reliquijs miseris, & afflictis, tamen haberet quosdã quorũ animos ne supplicio quidẽ suo satiare posset, id est, quamuis reliquiæ pristinæ fortunæ miserè sint, & afflictæ, tamẽ haberet quosdam, &c. Illud hoc loco non omittamus, quærentes ubi est quamuis, licet, etsi, quanquàm, similiaq;, & tamen, unde incipiẽda sit cõstrui oratio? Vtrinq; prohiberis. Sed nimirũ à uerbo cui adhærebat tamen, ipso tamen excusso: quod idcirco in ligatura, & quasi iunctura orationis incertum est, quia oratio unde nõ debuerat, inceperat. Vt, Etsi uereor iudices, & cætera. Quòd si à
Cic. pro Milone. principali uerbo cœpisset, superuacuum fuisset inserere tamen. Nunc igitur quum rectè inchoatur, illam dictionem ut superfluam, quasi functam officio suo debemus abijcere.

De Duntaxat. CAP. XLI.

DVntaxat, licet idẽ significet quod Solùm, tamẽ ferè solet aliter in orationis serie disponi, nec recipere post se illud

illud, sed etiam, ut solùm, ut tantùm, ut modò faciunt. Cicero pro Deiotaro: Quod ipsum etsi non iniquum est in tuo duntaxat periculo. Et de Oratore: Ita loquamur, ut ei tradamus ea duntaxat, quæ nos usus docuit. Quintilianus in undecimo: Ergo quũ iudex in priuatis, aut præco in publicis dicere de causa iusserit, leniter consurgendũ, tũ cõponenda toga, uel (si necesse erit (de integro inijcičda, dũtaxat in iudicijs apud principem enim, & magistratus, ac tribunalia, non licebit. Paulò pòst: Narratio magis prolatam manum, amictũ recidentem, gestum distinctum, uocem sermoni proximam, & tamen acriorem, sonum simplicem frequẽtißimè postulabit, in his duntaxat, qualia hæc sunt. Caius tamen, & Paulus præter morẽ hac dictione sunt usi. Alter enim ait sic: Fabros lignarios dicimus non eos duntaxat, qui ligna dolant, sed omnes qui ædificant. Alter sic: Quum tutor non rebus duntaxat, sed etiam moribus præponatur, in primis mercedes præceptoribus, non quas minimas poterit, sed pro facultate patrimonij, pro facultate natalium constituet. Semel quoque T. Liuius lib. XLVI. Nec animum uobis dũtaxat fidelem ac bonum præstitit, sed omnibus interfuit bellis, quæ gessistis.

Cap. 3.

Eod. lib. & ca.

De Quandoquidem, Quando, Quatinus, & Quatenus. CAP. XLII.

QVandoquidem, & Quando, idem significant: & significant Quoniam. Cicero & Vergilius frequẽtius superiore utuntur, Quintilianus posteriore. Cicero igitur de Oratore: Quæ sunt in hominũ uita, quãdoquidẽ in ea uersatur orator, atq; ea est ei subiecta materia, oĩa quæsita, audita, lecta, disputata, tractata, cognita esse debent. Vergilius:

Quandoquidem Ausonios coniungi fœdere Teucris. Aeneid. 10.

Sine Quidẽ: Hic tibi (fabor enim) quãdo hæc te cura remordet, &c. Mirorq; cur Priscian. illud Vergilianum Quando, Aeneid. 1. Prisc. lib. 15.

pro Aliquando expoſuerit:

Aeneid. 10. *Aſpera queis natura loci dimittere quando*
Suaſit equos.quod accipiendū eſt pro Quoniam:ut alibi:
Aeneid. 2. *-His ſe, quando ultima cernunt,*
Extrema iam morte parant defendere telis.

Mib. 12. cap. 1. *Quintilianus:Quando igitur orator eſt uir bonus(is autem citra uirtutem intelligi non poteſt:uirtus etiamſi quoſdā impetus ex natura ſumit,tamen perficienda doctrina eſt(mores ante omnia oratori ſtudijs eruni excolendi.Eiuſdē ſignificati eſt Quatinus apud ſeculum duntaxat Quintiliani.* Declam. 6. Si verum elegantiarū Vallæ codicē nactus fuiſſet Mancinellus, non hīc ſuam in eū exercuiſſet limam. *Is ita ait:Sed quatinus luctus noſtri in ius uocātur,& flenti diſputandum eſt, & orbitati ſuæ mater iraſcitur, ſuperemus,quā exorare non poſſumus. Et eius diſcipulus Plinius Iunior:Et quatinus negatur nobis diu uiuere, relinquamus aliquid, quo nos uixiſſe teſtemur. Quatenus autē ſignificat in quātum,ſicut Eatenus intantum. Cicero in Lælio: uidendum eſt quatenus amicitiæ tribuendum eſt. Seculum autem Quintiliani,quod dixi,à Liuio, Vergilio,Horatio exordior: quorum ultimus in Sermonibus ſic ait:*

Epiſt. 7. lib. 1.

Satyr. 7. lib. 2.

Surrentina uafer, qui miſcet fece Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo,
Quatinus ima petit uoluens aliena uitellus.

De Igitur, Ergo, Quare, Quamobrem, Quapropter. CAP. XLIII.

IGitur,atq; Ergo breuioribus adhibentur concluſionibus. Quare, Quamobrem, Quapropter, maioribus: niſi ita dicas, Neſcio quare ſic loquaris, Intelligo quamobrē ſic facias.Illud autē primū,quod protuli,ſæpe ad ſignificandā coniunctionē partium orationis adhiberi ſolet, & ferè poſt aliquam rem interiectam,quaſi in hunc ſenſum,Vt autem continuē:aut ut pergam ad ſequentia, Ac ne ſim longus in exemplo,

Digitized by Google

plo, ut neceſſe foret, afferam breue ex poëta ſumptum.

Et certamen erat Corydon cum Thyrſide magnum: Ver. eclog. 7.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo:
Alterius igitur contendere uerſibus ambo Cœpere.

Ergo, etſi rarius, tamẽ nonnunquã, & hoc modo uſurpatur.

De Adeò, Vſqueadeò, Vſque eò, & Tantùm. CAP. XLIIII.

ADeò exponũt pro ualde: ut Terent. – Adoleſcentẽ adeò nobilẽ. Significat etiam In tantum, nonnunquã ſequente Vt, nonnunquam non ſequente: ut apud Quintilianum: Cuncta (ſi uidetur) iura percurrite, nuſquam adeò pro nobis ſolicita lex eſt, ut quod præſtat extorqueat. Dedit cæco talionis actionem, non manus recuſantis impellit: iniuriarum, cædis agere permiſit, ſed non cogit inuitos: adeò penè leuius eſt ultionem perire, quàm poteſtatẽ. Genus ſeruitutis eſt coacta libertas. Hic eadem ſententia fuerit, ſi dixero: Adeò ut penè leuius ſit ultionem perire, quàm poteſtatẽ. Nã ſæpe hoc modo legimus adeò poſitum cum uno uerbo, non cum duobus, quale fuerat exemplum ſuperius: ut apud eundem, At quum protinus reſpondendũ eſt, omnia parari non poſſunt, adeò ut paulò minus promptis etiam noceat ſcripſiſſe, ſi alia ex diuerſo, quàm opinati fuerint, occurrerint. Licuiſſet hoc etiam ſic dicere, Adeò paulò minus prõptis etiam nocet ſcripſiſſe. Idem efficit uſq; adeò, & uſq; eò, ut apud eundem: Hinc rumor, & uana de ſe perſuaſio, uſq; adeò ut illo diſcipulorum tumultu inflati, ſi parum à præceptore laudentur, ipſi de illo malè ſentiant. Sine ut, & per indicatiuum apud Ciceronem: Ne ſiquando ei dicendum erit de iuſtitia, de fide, mutuetur à Platone, qui quum hæc exprimenda uerbis arbitraretur, nouam quandam finxit in libris ciuitatem, uſq; eò illa, quæ de iuſtitia dicenda putabat, à uitæ cõſuetudine, & à

In Eunuch. act. 1. ſcen. 2.

De Ora. lib. 1.

ciuitatum moribus abhorrebant. Multi ad hunc ipsum modum usupant Tantùm.

De Quin,&Quinetiam. CAP. XLV.

Aeneid. 1. QVin, *pro* Quinetiam, *siue* Atq; etiam. Vergilius.

—Quin aspera Iuno,
Quæ mare nunc, terrasq; metu, cœlumq; fatigat,
Consilia in melius referet.

Quin, *pro* Vt non,*ubi desideratur utiq; subiunctiuum uerbum,idemq; non principale,ut idem lib.* III. Aeneidos:

Hîc tibi nequa morę fuerint dispendia tanti,*&c.*

Et paulò pòst,

Quin adeas uatem,precibusq; oracula poscas. Quin pro Cur non, semper interrogatiue, *&* per indicatiuum. Idem:

Eclog. 1. Quin tu aliquid saltem potius,quorum indiget usus,
Viminibus mollíq; paras detexere iunco?

Nescio quid uiderit Seruius,qui hunc locum exposuit per Quinetiam. *sed duo priores sensus uulgò sunt noti, in carmine, & in prosa frequentes, & obuij. De tertio afferã ex oratoribus quoq; exemplum. Cic. pro* Rabirio:Quin conpescitis istam uocem iudicem stultitiæ, testem prauitatis?

Declam. 15. circa fin. Quintilianus *in paupere amatore:* Quin potius iuuenis admittis consilij rationem?

De Secundum præpositione. CAP. XLVI.

Georg. 3. SEcundum, *nonnunquam pro iuxta, & post. Vergilius:*

Saltibus in uacuis pascant,*& plena* secundum

Declam. 1. Flumina,— Quintilianus *in pariete palmato:* Tu iaces secundum occasionẽ, *& expeditum tibi in proximo facinus*

Epist. 12. lib. 4. Epist. fa. Cic. *est. Sulpitius:* M. Marcellũ *post cœnæ tempus à Magio Chilone familiari eius pugione percussum esse, & duo uulnera accepisse,unum in stomacho,alterum in capite secundum aurem. Hîc iuxta significat. Item quod ab altero secundũ est,id*

iuxta

iuxta est, atq; post. Ideoq; Secundũ pro post accipitur. quasi secundo loco, Idem Quintilianus in Gladiatore: Nam quod unum mihi secundum patrẽ fortuna uidebatur parasse præsidium, id ego sperare in illa sorte nõ poteram. Cicero: Proxime autem, & secundum Deos, homines hominibus maxime utiles esse posunt. Idem appellat L. Annium, qui erat institutus secundum filiam. Liuius lib. IX. Hetrusci belli fama exorta est: nec erat ea tempestate gens alia, cuius secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent. Secundum etiã accipitur pro eo, quod est Pro: ut Secundum te litem do, Secundum me iudicat: Secũdum se iudicium des uult: id est, pro me, pro te, pro se. Et pro In: ut, Secundum quietem: id est, in quiete somni. Secundum autem Platonem, secundum Pythagoram, sensus hic notissimus est. Declam. 9. De Offi. lib. 2.

De Iam, & Iamiam. CAP. XLVII.

IAm, eleganter usurpari solet, aliquando quasi pro Tunc: ut Cicero, Ipsa uerba compone: & quasi coagmẽta (quod ne Græci quidem fecerunt) iam neminem anteponas Catoni. Quintilianus: Quòd si satis prudenter ea uiderint, iam propè consummata fuerint præcipientis opera. Aliquando significat Prætereà, quasi nodus quidam inter sententias: ut Vergilius: De clar. orat.

Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum, Georg. 3.

Iam uarias pelagi uolucres. Huiusmodi exempla sunt crebra. Idem efficiet iuctũ cum Vero: Iam uerò urbibus constitutis, &c. Iamiam de futuro, palàm est, quid significet: ut, Iamiam aderit. Et de præsenti, licet ad futurum resoluatur: Georg. 1.

–Iamiamq; manu tenet, & præmit hasta, quasi nũcnunc tenebit. Nonnunquã figuratè per indignationẽ, miserationem ue accipitur: ut idẽ Verg. –Iamiam nec maxima Iuno, Aeneid. 2. Aeneid. 4.

Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.

Cic

Digitized by Google

Cic. in Verrem: Iamiam Dolabella neque me tui, neq; tuorum liberorum, quo te aliqui innocentem putant, casus misereret. Quintilianus: Iamiam malo uenena, ferrum, subitos ictus, improuisamq; mortem: qui incestum non credit, torquere nō debet: qui credit, statim debet occidere. Et hæc per indignationem. Per miserationem uerò, Sallust. in Iugurtha: Iamiam animo meo, charißime frater, quanquam tibi immaturo, & unde minimè decuit, uita erepta est, tamen lætandum magis, quàm dolendum puto casum tuum. Per exhortationē quoq; ut apud Quintil. Iamiam commulto quicunq; casus manet, etiamsi te Imperator damnaturus est, habes solatium, satius est, quàm à patre occidi.

De Tantisper, Paulisper, Aliquantisper, Parumper, & similibus. CAP. XLVIII.

TAntisper, ferè postulat post se Dum pro Donec, siue Quandiu. Nam & Donec duobus modis accipitur. *Dabo operā uoluptatibus donec moriar: id est, usq; ad mortē: & Dabo operā uoluptatibus donec uiuo: id est, quandiu uiuo. Eiusdē naturæ est Dū. Ideoq; in priore senju amat subiunctiuum: in posteriore indicatiuum more* Donec: *ut apud Cic. Deinde est in carcerem deductus, ut ibi esset tantisper, dum culeus, in quē cōiectus deferretur, compararetur. Terent. Ego te meum esse dici tantisper uolo, Dum quod te dignum est, facies. Sunt tamē qui pro Tantummodo accipiant. Sunt qui etiam pro Interea. Cætera quoq; sic à Per, composita, ad temporis breuitatē referuntur: Parumper, Paulisper, Aliquantisper. Sunt qui per imperitiam hæc accipiunt pro suis primitiuis, quæ sunt Parum, Paulum, Aliquantulum.*

De Inuē. li. 2.

In Heaut. act. 1. sce. 1.

De ferè, & Temerè. CAP. XLIX.

FErè, significationē habet nō omnibus uotam, nisi quando significat Penè, cuius significatio est, *Paulum abfuit quin*

Digitized by Google

quin:ut Penè,siue ferè in manus hostium incidi,id est paulũ abfuit, quin in manus hostium inciderem. Altera significatio est,quum subintelligitur aliqua uniuersalitas:ut Quint. Hæ sunt ferè emẽdatè loquẽdi,scribẽdiq; partes, id est, ferè omnes. Ideoq; ferè omnes adiũgitur:ut idem,Nam in omnibus ferè minus ualent præcepta,quàm experimenta. Similiter de loco,de tempore,similibusq;:ut,Vtor ferè hac ueste in faciẽdis sacris,id est,in omni ferè tẽpore.Ferè Romani orbem subegerunt,id est,ferè totum orbẽ. Ferè fit,ut iuuenes ament,id est,ferè ubiq;. Cuius significationis inperiti corruperũt illud Ciceronis de Amicitia: Memini illum in eum sermonẽ incidere,qui tum ferè multis erat in ore,quũ scribẽdum sit,Qui tũ ferè erat in ore,id est,ferè omnibus. Pro Ferè accipitur Temerè apud omnes post Ciceronem natos: ut Quintil.Illud ingeniorum uelut precox genus non temerè unquam peruenit ad frugem. Sunt enim quædam,quæ sequens,ac proximum M.Tullio seculum adiungẽda existimauit:ut Procul dubio,Obiter pro specialiter, tali causa, uel pro statim:Quoties pro quãdo.Nã Cic.ferè nũquàm utitur,nisi addat toties. Citra pro sine:ut ibi,Plusq; si separes, usus sine doctrina,quàm citra usum doctrina ualeat,Interim pro aliquando.Meo nomine,Tuo nomine,Hoc nomine,pro mea tua,hac causa, siue hoc respectu:ut ibi,Minus est quòd flendum meo nomine,quàm quòd illius gaudendum est. Et alibi: Ago quinimo gratias hoc solo nomine crudelissimis fatis,quòd maximum facinus nõ in prima æui mei parte posuerunt.Cicero rarissimè: ut in Bruto,At uerò inquam ego tibi Brute nõ soluam,nisi prius à te cauero,amplius eo nomine neminem,cuius petitio sit,petiturum.Et pro Sylla:An cum tãto imperio,tantaq; potestate nõ dicis fuisse regẽ,nunc priuatum regnare dicis?quo tandem nomine?Sed hoc declinabile

Lib.1. cap.4.

Quintil.lib.2. cap.6.

Quintil.in proœm.lib.6. Instit.

nabile est. Nunc autem de indeclinabilibus agimus, qualia & hæc sunt: Alioqui, Aliâs, Nihilominus, Super, & Supra, diuersius aliquantulum à Ciceronis usu. De qua differentia in commentarijs à me in huius orationes, & illius declamationes componendis disseretur.

De Périnde, Próinde, Súbinde, Identidem, Itidem, & Item. CAP. L.

PErinde, *flagitat post se* Ac *si, uel* Atq; *si, quum significatio eius sit* Ita: *ut,* Fac perinde, *ac si tua res esset: id est, ita quasi. Cum negatione uerò etiam* Quàm: *ut* Sueton. *de uita*
Cap. 5. *Domitiani,* Nulla tamen re perinde motus, quàm responso, casuq; Asclepiodoti mathematici. *Quòd si nõ sequatur nec* Ac *si, nec negatio, accipietur pro æque: ut* Plinius Iunior, *Fanus* Virginij Rufi *maximi, & clarissimi uiri, & perinde felicis.*
Epist. 1. lib. 2. *Pro ita, id est, multum: ut idem* Suetonius *de uita Gal-*
Cap. 13. *bæ,* Quare aduentus eius non perinde gratus fuit. Proinde *idem est quod* Ideo, *uel potius* Ideoq;: *semper enim dependet*
Lucret. lib. 4. *à superiore sententia.* Quidam, *quorum est* Lucretius, *acci-*
Porrò omnes quæcũque cibum capiunt animantes, Vt sunt dissimiles extrinsecus, & genera tim, Extima membrorum circum textura coërcet, Proinde & seminibus constant, uariãtq; figura. *piunt* Proinde *in eam significationem quam dedimus perinde: ubi* Proinde *duas syllabas habere facit. Subinde reperitur pro,* Inde, *uel* Deinde, *Statim, ut Tit. Liu. lib. III. Subinde acceptus à Publio Numitorio Spurius* Oppius. *Et Horat. ad Cel. epist. VIII. lib. I.*

Si dicet rectè, primùm gaudere, subinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento.

Etiam pro Identidem, siue Frequẽter cum quodam intervallo: ut si iter faciens crebrò ad comitem respiciam, an me sequi possit, dicam, Subinde respicio. Cic. autem diceret Identidem. Nam Subinde uti non solet, ne æquales quidem eius, Varro, Sallustius, Cæsar: licet illi utantur Nouissimò pro ultimo, multiq; alij, quod Cicero non facit. Itidem, & Item, signific

Digitized by Google

significant id, quod Similiter. Hæc omnia ab Inde composita Priscianus, multiq; alij pronuntiari uolunt accentu in antepenultima syllaba, qualia sunt (ut eidem placet) composita à Quando, Aliquando, Siquando, Nequando, Nunquando. Est enim hoc ultimum & ipsum compositū, ideoq; per n, in tertia litera scribendū est, non per m, pro eo quod est Num aliquando. Est autem huius monosyllabæ significatio penè eadē quæ An. subintelligitq; utiq; negationē. Vt, Num ego te spoliaui? quasi dicat, Ego te non spoliaui. At quoties per negationem interrogamus, subintelligitur affirmatio: ut, Non ego te spoliaui? quasi dicat, Ego te spoliaui. Affirmatiua autem responsio hæc propria est, Etiam. Vt uidisti me hodie? si uidi te, respondere debeo, Etiam, uel Sic. Plinius ad Tacitum: Studes inquam? respondit, Etiam. Vbi? Mediolani. Vulgò autem respondemus, Ita: neque hoc sine autoritate. Simo apud Terentium dicenti Dauo, Mihi ne? respondit, Ita. Priſc. lib. 15. Epiſt. 13. lib. 5. Terent. in And. ſce. 2. act. 5.

De Nunc. CAP. LI.

NVnc, solet usurpari sine significatione temporis: ut de Diuinatione Cicero: Quæ quidem multò plura euenirent, si ad quietem integri iremus: nunc onusti cibo, & uino, confusa, & perturbata cernimus. Et de Oratore: Et si in huiusmodi genere nihil esset nisi falsum, atq; imitatione simulatum, maior ars aliqua esset requirenda: nunc ego quid dicam? Et in eodem: Nam si ita diceres, & cætera. Nunc uerò fateris, & cætera. Lib. 1.

De Bene, Male, Peius, Pessime. CAP. LII.

BEne, nonnunquam accipitur pro Valde: ut Cic. Habetis sermonem bene longum. Quintil. Quum multa diserte, summisq; clamoribus. quæ neq; ad iudicem, neq; ad declamationem pertinent, decantauerunt, bene sudantes, beneq; comitati per forum reducuntur, Huic simile quidam habet Male, ut De Ora. lib. 2. Lib. 12. cap. 8.

Digitized by Google

ut Comici frequenter utũtur, Male mihi timeo: pro eo quod est, Valde Timeo. Cicero in Bruto: Addebat etiam, idq; ad rẽ pertinere credebat, scriptores illos male mulctatos, id est, ualde, & & quasi bene mulctatos, sed in malũ illorũ: ideoq; non benè dixit mulctatos, sed male. Neq; id solũ in positiuo aduerbio, sed in superlatiuo quoq; : ut Peßimè mulctatos. Atq; adeò in comparatiuo, sed frequẽtius cum uerbo Odi: ut idem in Philip. Quo neminem ueterani peius oderũt. Peius, quasi magis, & ualidius. Idem ad Marium: Oderam multò peius hunc, quàm illum ipsum Clodium: Illum enim oppugnaueram, hunc defenderam. Nec tantùm per comparatiuum cum hoc uerbo, uerùm etiam per positiuum. Vt Terẽt. in Adelphis: _Illud rus nulla alia causa tam malè odi, niſi quia propè est. tam malè, pro eo quod est, Tam ualde. Per aliud autem uerbum, ut Ouidius Heroidum:

Epiſt. 2. lib. 7. fam. epi.

Act. 4. scen 1.

Epi. Phæd. ad Hyppoly.

Peius adulterio turpis adulter obest.

De Super, Supra, Intra, Infra, Subter. CAP. LIII.

SVper, & supra, licet in eodem loco sedere poßint, tamen in hoc plerunq; differunt, quòd illud contiguum est, hoc interiecto spatio. Vt, sedeo super lapidem, magis quàm supra lapidem. Rursus aquila uolat, uel nubes pendent supra nos potius, quàm super nos. Nõ tamẽ sic semper: ut apud Quint. Nec ulla est supra terras adeò rabiosa bellua, cui non imago sua sancta sit. Et Liuium lib. XLIIII. Vbi circa muros subter terrã per dies quindecim pugnatum est. Intra, & infra etiam differunt: quia Intra ad numerũ, & spatium refertur: ut Intra uiginti dies: & Intra muros: nõ autem infrà uiginti dies: uel infra muros. Infra ad dignitatem, & ad locum: ut, Infra dignitatem meam est: & , infra tectum, id est, subter tectum. Deniq; Intra habet relatiuum. Extra: Infra uerò Supra. Subter quoq; relatiuum habet Super: ideoq; tactum rei

rei, ferè significat. Vt, Hic urinator mirificè natat, duratq; subter aquam.

De Sicut, Ita, Itaque, & Sic. CAP. IIII.

Sicut, habet nonnunquam uenustatem magnam, atq; utilitatem in disponendo, quoties antecedentem annectit cũ sequente sententia: ut apud Quintil. Sunt & alia ingenita quidem quæ adiuuant, uox, latus patiens laboris, ualetudo, cõstantia, decor: quæ si modica obtigerunt, possunt ratione ampliari. Sed nonnunquam ita desunt, ut bona etiam ingenij, studiaq; corrumpant: sicut & hæc ipsa sine doctore perito, studio pertinaci legendi, scribendi, dicendi, multa, & continua exercitatione per se nihil prosunt. Plin. lib. VII. Ferunt Lib. I. proœ. Cap. 19. *Crassum auum Crassi in Parthis interempti nunquã risisse, ob id ἀγέλαστον uocatum, sicut nec flesse multos. Seruius grammaticus hac dictione & bene, & frequẽter utitur. Possumus eodem modo, quo Sicut, usurpare duo alia, Quemadmodũ, & Quomodo, aut si quid aliud est eiusmodi naturæ. Habet & aliam naturã Sicut, ut non modò res similes copulet (quod est frequentissimũ) sed diuersas quoq;, & sæpe cõtrarias: ut idẽ Quint. Sed hæc eloquẽdi præcepta sicut cognitioni sunt necessaria, ita non satis ad uim dicendi ualent, nisi illis quædam facilitas, quæ apud Græcos ἕξις nominatur, accesserit. Quod licet dicere etiam per Vt, & quidẽ frequentius: ut idem, Quod ut optimum, ita longè difficillimũ. Sed in hoc genere sermonis bonam sibi partẽ uendicat illud, Ita. De quo hoc etiã addã, quod nonnunquã accipitur pro Itaq;, sed hac differentia, ut nunquam ipsum antecedat in eadem sententia altera dictio. Cicero in Tuscul. Ita nobilissima ciuitas Græciæ, & olim potentissima sepulcrũ ciuis sui ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Possumus per Itaq; sic dicere, Itaq; ciuitas, uel ciuitas itaq;, eodem modo quo Sic,*

pro Sicq;. Quintil. ubi de adolescente in opere duro, ac uirili se exercente dixisset, intulit: Sic effectum est, ut quemadmodum aliqui putant, posset citò militare. Accipi-
Philip. I. *tur etiam Ita pro ualde, ut Cic. Nec ita multò pòst edictum Bruti affertur & Cassij. Quintilianus: Nec res est ita magni temporis, ac laboris.*

De Nam, Nanque, Nam quòd, Quòd autem, & Quòd uerò. CAP. LV.

NAm, & Nanq; quiddam simile habent, quod Ita, & Itaq;: quippe cùm Nanq; soleat & primum locum sortiri, & secundum, aliquando etiam tertium: Nam, non solet, sed prima semper est dictionum. Præterea hoc aliquando accipitur, pro Autem, ad distinctionem sententiarum: ut in Sallustium Cic. Nam quòd in uxorem, atq; filiam meam tam petulanter inuectus es. Idem ualet, ac si dixisset, Quòd autem in uxorem, & cætera: siue, Quòd uerò: ueluti sæpe incipere solemus, ut idem, Quòd autem scribis, quid de exitu belli sentiam, magis consilium petere possum, quàm
Lib. I. *ipse alijs dare. Idem de Orat. Quòd uerò uiros bonos iure ciuili fieri putas, quia legibus & præmia proposita sint uirtutibus, & supplicia uitijs, equidem putabam uirtutem hominibus (si modò tradi ratione possit) instituendo, & persuadendo, non minis & ui, ac metu tradi.*

De Iterum, Antehac, Posthac, Deinceps, & Rursus. CAP. LVI.

ITerum, refertur etiam ad primã uicem, non tantùm ad posteriorẽ: nam, Iterũ uoco te, id est, iterata uice, usitatũ est. Iterũ uocaui te, id est, præter hanc uicẽ, minus est usitatum. Cic. pro lege Manil. Quum tantam multitudinem cum tanto studio uideremus, quantam non iterum in eodem homine præficiendo uidimus. Antehac, & Posthac huic similia sunt: hoc est, ante hoc, uel post hoc tempus. Aliquando tamen

men reperimus Ante illud,uel Post illud tempus. Salluſtius: Sic erat accenſa libidine,ut ſæpius peteret utros,quàm peteretur:ſed ea ſæpe antehac fidē prodiderat,creditum abiurauerat. Sueton. in Domit. uita: Pari arrogantia cùm procuratorum ſuorum nomine formalē dictaret epiſtolā,ſic cœpit: Dominus, & Deus noſter ſic iubet fieri. Vnde inſtitutum poſthac,ut ne ſcripto quidem,ac ſermone cuiuſquam appellaretur aliter. Deinceps, ſimiliter accipitur pro Debinc, & pro Deinde,atque etiam pro Gradatim. Cic. in Tuſcul. Omnes qui deinceps accubarent,ad lyram canerent. Et ad Thermum: Sed tamen tres fratres, ſummo loco natos, promptos, non indiſertos, te nolim habere iratos, quos uideo deinceps Tribunos plebis per triennium fore. Sed redeamus ad iterum,quod aliquid nouitatis exhibet,quum dicitur:—Iterumq; ad tarda reuerti corpora. Quomodo iterum nunquid ſemel anteà redierant? minimè. Quid ergo? Aut accipiendum eſt quomodo Rurſus,pro econtrario: Cic. Offi. lib. III. Neque me doloribus dedi,quibus eſſem confectus,niſi reſtitiſſem,nec rurſus indignis homine docto uoluptatibus. Aut Reuerti,Redireq; pro uenire: ut idem de Fato,Ad Chryſippi laqueos reuertamur. quum nihil de Chryſippo meminiſſet. Quintil. Si uerum eſt poſt uetuſta ſecula, & innumerabiles annos reddi rurſus alijs corporibus animas,fortaſſe in me renatus ſit aliquis ex illis. Reddi quaſi dari: nam idem hoc uerbum efficeret. Et alibi: Sed ad illos iam perfectisq;,conſtitutisq; uiribus reuertamur: quod in cœnis grandibus ſæpe facimus,ut quum optimè ſatiati ſimus,uarietas tamen nobis ex uilioribus grata ſit. Non ait reuertēdum ad uiliores libros,quaſi ab his incipiendum ſit,ſed quum ſatiati fuerimus bonis libris tanquam cibis, poſteà nos ad uiliores conuertamus. In Catil. Cap. 13. Epiſt. 17. lib. 1. Aeneid. lib. 6.

De Vltro citroque, Huc, Illhuc, Sursum, Deorsum, Vltro, & Sponte. CAP. LVII.

Declam.2. VLtro citroq; , *in factis, & in dictis* Quintil. *in Cæco: Cæcus quoq; inuentus in limine est, sicut solet, ultro citroq; commeare.* Cic. *lib.* VI *de Rep. Multisq; uerbis ultro citroq; habitis, ille nobis cõsumptus est dies. Quum ego te alloquor, tunc uerba ultro, quasi ultrà eũt: quũ te alloquentem audio, tunc uerba citro, quasi citrà ueniunt: sicut pedes, quum à loco recedo, tunc ultro eunt: quum redeo, tũc citro. Nec elegans esset, Huc atque illhuc commeabat, nisi errabundum, & incertum iter significes. Quidam tamen Sursum & deorsum utuntur, opinor, imitantes* Teren. *qui in*
Act.2.sce.2. *Eunu. ait: Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam, Ne sursum deorsum cursites. Nescio an de Athenis hoc dictum sit, quibus portus in imo, urbs uerò editiori loco sita est: fortè sic loqui deceat per Sursum deorsumq; si de fortunæ mutabilitate dicatur, quæ nunc tollit, nunc deprimit. Vltro tamen à sponte sic uidetur (ut breuiter dicam) differre, quòd Vltro est quasi sine requisitione: ut, Vltro ad te ueni: id est, à te non requisitus ueni: Sponte ad te ueni: id est, meo consilio: licet ad res inanimatas transferimus: ut, Multæ arbores sua sponte nascuntur: id est, per se.*

De Et, Ac, Que, cum suis compositis. CAP. LVIII.

ET, *multifariam solet in usu accipi, cuius conditionis est,*
Eclog.9. QUe, *& ab eo composita negatiua* Neq; *& per Apo-*
Lib.14.epi.9. *copen* Nec. Verg. *Audieras, & fama fuit.* Mart.
Lib.1.cap.1. *Quòd nummos cernis, mitti nos credis amicæ:*
Falleris, & nummos ista tabella rogat. Quint. *Has primum audiet puer, harum uerba effingere imitando conabitur: & natura tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percepimus. Et, pro quia accipiendũ est.* Ouid. *in Fastis.*

Nil

Digitized by Google

Nil aliud Veſtam, quàm puram intellige flammam, Lib.6.

Natáq; de flamma corpora nulla uides. Que pro Quia, ſiue Nãq;. Similiter Cic. Non ſolum nobis nati ſumus Lib.1.Offic. ortuſq; noſtri partem ſibi patria uendicat, partẽ amici. Duplicãtur interdum hæ cõiunctiones, ſed in rebus diuerſis ueruſtius: ut, Te admirantur & ciues, & hoſpites. Verg.

-O qui res hominumq;, deũmq;. Id eſt, ò qui res & ho- Aeneid.1. minum, & deorum. Sall. in Iugur. Seq; uobiſq; dignum eſt, id eſt, & ſe, & uobis dignum eſt. Rarò tamen in proſa, in carmine uerò frequentius. Quintil. Nihil otioſum pati, quodq; in inuentione, quodq; in elocutione annotãdũ erit. Quare de Nec, & de Neq;, & de Siue, ſimilibuſq;, quoties geminantur (quum facilia inuentu ſint) omitto exempla. Et, quoq; initijs ſententiarum competit, ut idem lib.1. Et finitæ quidẽ ſunt partes duæ, quas hæc profeſſio pollicetur. Eiuſdem naturæ eſt Ac, & Atque. Cic. Ac ſi uolumus eius rei, quæ uocatur eloquentia, ſiue artis, ſiue ſtudij, ſiue exercitationis cuiuſdã à natura profectæ conſiderare principium, & cætera. Idẽ: Atq; cæteri Imperatores, qui de illo triumpharunt, & cætera. Interdum etiam, Et, affectui ſeruit: ut idem, pro Mil. Et ſunt qui de uia Appia loquantur, taceant de Curia? Et in Phil. Et ad eum legatos de pace mittemus qui pacis nuntios repudiauit? Idẽ: Et poſtea miramur, quare ferat moleſtè pop. Rom. Interdum neq; copulã, neq; affectum ſignificat, ut ſi hoc modo loquar: Superaui illũ in palæſtra, & eſt tam uaſtus, & ſum tam puſillus. Vt idẽ de Senectute: Defendi legẽ Voconiam magna uoce, boniſq; lateribus, & uidetis annos meos. Ac ſi dixiſſet, Defendi legem Voconiã iuuenili uoce, atq; lateribus, & ſum ita ſenex. Interdum etiam tali modo: Defendi fortiſſimè illã legẽ: & hoc in tam prouecta ætate: uel, Et id in tam prouecta ætate. Vel

per Que, siue per idq; sic, idq; in tã proiecta ætate. Repudiaui uxorem, idq; autore patre eius. Item per negationem: Duxi Paulam uxorem, neq; hoc: uel, neq; id sine prudentum hominum autoritate: uel, Nec id sine cõsilio: uel, Et hoc non sine consilio. Quæ exẽpla & mihi relatu longiora sunt, & legentibus (ut suprà dixi) facilia inuentu. Illud non indiget admonitione, Quæ pro Et, & Quoq; pro Etiã debere accipi: ut alterum quasi mẽbra cũ mẽbris, alterũ quasi corpora cum corporibus copulet, aliter absurdum esset. Hoc admonendum est, Et, pro Etiam apud Cic. nusquam reperiri, sicut
Lib. 6. Aeneid. in cæteris illo posterioribus, ut à Verg. incipiamus: ut, Natus & ipse dea. Quint. Tamen si quid aduersus te ipse cõmisit adolescens, sit hostis & meus. Cic. dixisset, Sit hostis etiam meus: uel, Meus quoq;. Idẽ inquit: Quod inter omnes cõstat, nisi inter eos, qui ipsi quoq; insaniunt, insanissimum. Quint. (id est seculũ ab illo proximũ) dixisset tum illo modo, tum etiã sic: Nisi inter eos, qui & ipsi insaniũt. Simili ra-
Declam. 5. tione de Nec, pro Nec etiam. Vt idẽ: Persolui gratia nõ potest, nec malo patri. Cicero & superiores omnes dixissent, Nec malo quidem patri. Interdum miscemus Et, atque, Nec, nunc ab hoc, nunc ab illo principiũ sumentes: ut, Et pacẽ respuis, nec bellum geris: uel, Nec bellũ geris, & tamẽ respuis pacẽ: uel sic, Et pacẽ non uis, nec tamen bellum geris: uel, Et pacẽ non uis, & bellum gerere non potes. Nam in Nec, siue in Neq; (de utroque enim loquor) inclusa est Et, uel Que, in quæ resolui potest: & ubi est Nec, uel Neq;, id resolui potest per Et non, uel, Que non. Poëtæ etiam maiorem in his sibi licentiã permittunt. Nec, & Neq;, sequente Enim, aut Verò, pro simplici, non pro composita negatione accipiuntur. Siquidem idem est Nec enim, siue Neq; enim, quod Non enim, nisi ita resoluimus, Non etenim: Neque uerò,

idem

ĕdem quod non uerò, si modò Non uerò dicere licet.

De Vicissim, Inuicem, Mutuò. CAP LIX.

VIcißim, *non memor sum usquam esse apud Cicer. & Quintil. & ferè maximos quosq; autores, nisi pro Secundo loco, siue Ediuersò, uel Econtrario. Vergil. tantùm semel, neq; id aperte, uidetur usus pro Inuicem, & Mutuò:* Quid posßit uterq;, uicißim Experiamur. *Quod imitatus est Sueto. & alij plures. Cic. semper (quod ego quidem sciam) sic: Id acciperet ab alio, uicißimq; redderet. Et iterum: Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicißim opinione fortasse nonnulla quam de moribus meis habebat, me dilexit. Itidem Quintil. apud quem, & cæteros illius ætatis, non modò Inuicem tali modo usurpatur, quale est in Declamationibus: Inuicĕ sustinĕtes, Inuicĕ innixi, id est, alter alterŭ sustinens, & uterq; alteri innitens, sed etiam in sensu, cuius est Vicißim, ut in lib. x. Tam contumelioßos in se ridet inuicem eloquentia, & qui ßultis uideri eruditi uolunt, ßulti eruditis uidentur. Et iterum: neq; enim uideo quæ iußtior acquirendi ratio, quàm ex honeßtißimo labore, & ab ijs de quibus optimè meruerunt, qui ßi nihil inuicĕ præßent, indigni fuerunt defenßione. Plin. posterior: Habes res urbanas inuicĕ rußticas ßcribe. In eadem ßignificatione est Mutuò, de quo modo attigi, non ßolùm in hac, qualis est, Inuicem ße amant, & Mutuò ße amant, & Mutuus amor, ßed in ea de qua dißputaui.* Idem Quintil. *in eodem ßtatim pòßt loco: Ac ne pauper quidem tanquam mercedem accipiet, ßed mutua beneuolentia utetur, id est, reßpondente. Cicero: Fac ualeas, meq; mutuò diligas, hoc est, mihi in amore reßpondeas.*

Eclog. 3.

De Amic.

Declam. 7.

Cap. 7.

Lib. 12. cap. 1.

Epiß. 15. lib. 3.

De Scilicet, & uidelicet. CAP. LX.

SCilicet, & Videlicet uidĕtur ßignificare idĕ quod Certè. *ßed ußum ßuum habent, & præcipuum, per amaritudinĕ*

Digitized by Google

Aeneid. 4. quandam cum derisu permistam apud Verg. Scilicet is sua
In And. act. 1. perit labor est. Et apud Terent. Id populus curat scilicet.
scen. 1. Et apud Quintil. Hæc uidelicet expectasti, ut ne captio-
Declam. 12. sum esset officio tuo, maturius redisse, ex industria tempus
triuisti. Nonnunquam sine hac amaritudine, & irrisione,
ut apud eundem: Sed est uidelicet ultima quædam calami-
Sic tamen a- tatum rabies, & nouissimè in furorem uota ipsa uertuntur.
pud Suet. re- Nonnunquam post relatiuum, sicut solet poni Quidem,
periri uidetur nonnunquam & ante, uel sine relatiuo. Et hi sunt fere modi
in Augu. cap. utendi his duabus dictionibus apud doctissimos: apud quos
35. Ait enim: uix reperias illum uulgò usitatissimum modum, cùm ea quæ
Sanxit ne plus confusè dicta sunt, per singula posteà exponimus: quale
quàm bis in esset. Quatuor sunt uirtutes, scilicet, uel, uidelicet pruden-
mense legiti- tia, iustitia, fortitudo, modestia. FINIS.
mus Senatus
ageretur, scili
cet calendis,
& idibus.

LAVRENTII VALLAE IN TERTIVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

PERLEGI proximè quinquaginta Digestorũ libros ex plerisq; Iurisconsultorũ uoluminibus excerptos, & relegi cùm libẽter, tum uerò quadã cum admiratione. Primùm, quod nescias utrũ diligẽtiá ne, an grauitas: prudentia, an equitas: scientia rerum, an orationis dignitas præstet, & maiori laude digna esse uideatur. Deinde quod hæc ipsa ita in unoquoq; illorum omnia sunt egregia & perfecta, ut uehemẽter dubites, quẽ cui præferendum putes. Cui simile quiddam (ut de ultima tantùm parte, quæ ad nos pertinet dicam) in Epist. Ciceronis admirari solebã, quæ

quæ cùm à pluribus scribantur, omnes tamen ab uno, eodẽq; (audacius dixerim) si personas sustuleris, ab uno Cicerone scriptæ iudicentur: ita uerba, ac sententiæ, characterq; ipse dicendi ubiq; sui est similis. Quod eò magis in Iurisconsultis est admirandũ, quòd illi eadem ætate cũcti extiterũt in eodẽ quasi ludo, ac schola instituti: hi uerò inter se etiam seculis distant. licet omnes post Cicer. Ideoq; in quibusdam uerbis ab eo differentes, quales omnes à Verg. usq; ad Liuium fuerunt. Nam Seruij Sulpitij, atq; Mutij Scæuolæ nihil extat. sed alterius Mutij recentioris. Et prisci illi quidem Iurisconsulti quales, quantiq; in eloquendo fuerint, iudicare nõ possumus: quippe quorũ nihil legimus. His autẽ, qui inter manus uersantur, nihil est mea sententia, quod addi, adiniue posse uideatur, non tam eloquentiæ (quam quidem materia illa nõ magiopere patitur) quàm Latinitatis, atq; elegantiæ, sine qua fæda omnis doctrina est, & illiberalis, præsertim in iure ciuili. Vt enim Quintil. inquit, Omne ius, aut in uerborum interpretatione positum est, aut æqui, prauiq; discrimine. Et quantum momenti in uerborũ interpretatione sit ipsi Iurisconsultorum libri maximè testãtur, in hac re præcipuè laborantes. Vtinamq; integri forent, aut certè isti non forẽt, qui in locum illorum, etiam Iustiniano uetante, successerunt. Noti sunt eorum, & nimis nota nomina, ut superuacuum sit ea per me recenseri, qui uix quintã partem iuris ciuilis intelligunt: & ob id imperitiæ suæ uelamentũ aiunt non posse doctos euadere in iure ciuili facundiæ studiosos, quasi Iurisconsulti illi aut rusticè locuti sint, id est, istorum more, aut huic scientiæ non planè satisfecerint. Quid de illis loquor? ego mediocri ingenio, & mediocri literatura præditus, profiteor me omnes qui ius ciuile iuterpretantur, ipsorum scientiam edocturum. Quòd si Cicero ait, sibi homini uehementer

Quintil. li. 12. cap. 3.

Cic. pro Muræna.

menter occupato, si stomachum moueant, triduo se Iurisconsultum fore: non ne & ipse audebo dicere, si Iurisperiti (nolo dicere iurisimperiti) stomachum mihi moueant, aut etiam sine stomacho, me glossas in Digesta triennio conscripturum, longè utiliores Acursianis? Merentur enim merentur summi illi uiri nancisci aliquẽ, qui eos ueré, riteq; exponat, uel certè à malè & Gotthicè potius, quàm Latinè interpretantibus defendat. Gotthi isti, quidni & Vandali existimandi sunt? Nã postquã hæ gentes semel, iteruməq; Italiæ influentes Romã cœperunt, ut imperium eorũ, ita linguam quoq; (quemadmodum aliqui putant) accepimus, & plurimi forsan ex illis oriundi sumus. Argumento sunt codices Gotthicè scripti, quæ magna multitudo est: quæ gens si scripturam Romanam deprauare potuit, quid de lingua, præsertim relicta sobole, putandum est? unde post illorum aduentum primum, alterumq;, omnes scriptores nequaquam facundi. Ideoq; prioribus multò inferiores fuerunt. En quò literatura Romana recidit. Veteres admiscebant linguæ suæ Græcam: isti admiscent Gotthicam. Neq; uerò hoc dico ut iuris studiosos carpam, imò ut adhorter potius, persuadeamq; sine studijs humanitatis non posse, quam cupiunt, assequi facultatem: malintq; Iurisconsultorum, quàm legum Leoni similes esse. Nam (ut Vergiliano uersu utar)

Georg 2. *O fortunatos nimium, bona si sua norint Agricolas.*

Ita ego appellem iuri operã dantes fortunatos, si norint sua bona. Quæ enim disciplina, scilicet, quæ publicè legitur, tam ornata, atq; (ut sic dicam) tam aurea, ut ius ciuile? An (ut hinc incipiam) ius Põtificum (quod canonicũ uocãt) quod ex maxima parte Gotthicum est? An Philosophorum libri, qui ne à Gotthis quidem, an Vandalis intelligerentur? quos ego ob hoc maximè errare, quod loquẽdi facultate caruerunt, in libris

Digitized by Google

libris meis de Dialectica ostendo: quos iam edidissem, nisi amici me hos potius edere coëgissent. An Grammaticorum quorum propositum uidetur fuisse, ut linguam Latinam docerent? An denique Rhetoricorum, qui ad hanc usq; etatem plurimi circunferebantur, nihil aliud docentes, quã Gotthice dicere? Vna supererat Iuris ciuilis scientia adhuc inuio lata, & sancta, & quasi Trapeia arx urbe direpta. Hanc etiã istí Gotthi, non Galli, per speciem amicitiæ polluere, atque euertere tentanerunt, euertereq; pergunt. Hanc ipse (quantum in me erit) ut M. Manlius Torquatus protegam, imò omnes qui hoc nomen profitentur, protegere debent. Quod si fecerint (ut spero, & opto) non legulei, sed Iurisconsulti euadent. Quod ad meum autem hoc opus attinet, non fraudabo iuris conditores debita laude. Tantum igitur deberi puto huius facultatis libris, quantum illis olim qui Capitolium ab armis Gallorum, atq; insidijs defenderunt: per quos factum est, ut non modò tota urbs nõ amitteretur, uerùm etiã ut tota restitui posset. Itaq; per quotidianam lectionem Digestorum, & semper aliqua ex parte incolumis, atq; in honore fuit lingua Romana, & breui suam dignitatem, atque amplitudinem recuperabit. Sed ad reliqua pergamus.

De hoc Liui. lib. 5. ab Vrbe condita.

De Tanti, & Quanti, cum suis compositis: deque Pluris & Minoris. CAP. I.

ATQVE *ut ab eo potissimùm incipiam, quod nec ab aliquo (quod sciam) traditum, & traditu dignissimum est: duo, Tanti, & Quanti, cõpositiq; ab eis Tãtidem, Quantilibet, & Quãticunq;: totidemq; comparatiua Pluris, & Minoris: præterea nulla alia nec cõparatiua, nec nomina, nec dictiones queũt in genitiuo casu adiũgi his uerbis, Emo, Vendo, Venundo, Veneo, Mercor, Comparo, Aestimo*

Digitized by Google

Aestimo, Taxo, Liceor, Addico, Distraho, Metior pro æstimo, Constat, Conduco, Loco, Fœneror, Paciscor, Pango pepigi, Condemno, Postulo, & si qua sunt alia similis horum significationis. Neq; enim audiuimus dici unquam, Vendidit patriã hic auri: aut, Achilles uendidit corpus Hectoris auri:

Aeneid.6. Priamusq; illud redemit magni põderis auri: sed per ablatiAeneid.1. uum sic: Vendidit hic auro patriam, &c. Exanimumq; auro
Cap.4. corpus uendebat Achilles. Hæc Verg. Valer. quoque lib. 5. Magno ubique prætio uirtus æstimatur. Quanti uerò, & Tanti, cæteraq; (ut dixi) genitiuum nõ mutant, ut Terent. in
Act.1.sce.1. Eunu. Quid agas? nisi ut te redimas captum quàm queas minimo: & si nequeas paululo, at quanti queas. id est, tanti te redimas, quanti queas. Cur non dixit Quanto, ut cõgrueret cum illis Minimo, & Paululo? aut minimi, & Pauxilli, ut
Declam.12. cõgrueret cum hoc Quanti? nisi quia Tanti, & Quãti mutare nõ licet, & ab eis, quæ dixi composita. Quin. in Pasto cadauere: Hoc unum supererat, ut deuectũ tantidem uenderes. Et in Verr. Cic. Aiebat te tantidem æstimasse, quãti sa-
Saty.7. cerdotem. Iuue. Quanticunq; domus constet. Idẽ (quod ad
In ead.Saty. prædicta comparatiua pertinet) Balnea sexcẽtis, & pluris porticus empta. Cur non dixit, Et pluribus, ut copularet coniunctio eosdem casus? T. Liu. lib. XLVIII. Mancipia minora annis uiginti, quæ post proximum lustrum decẽ millibus æris, aut pluris uenissent, ea quoque decem tanto pluris quàm quanti essent, æstimarentur. Adeò ut interrogati per eundẽ sæpe casum respondere nequeamus, ut Plau. in Epid.
Saty.3.lib.2. Quanti eam emit? uili. quot minis? quadraginta minis. Hora.
De Ora.lib.2. Quanti empta? paruo. quanti ergo? octussibus. beu beu. Nam illud apud Cic. Quanti addictus? mille nummûm. non est illud mille genitiui, sed ablatiui casus, ut mox docebo: quasi millenario nummûm, id est, nummorũ. Et hæc quidem

interrog

interrogatio est per genitiuum, responsio autem per ablatiuum. Aliquando è diuerso: ut, Emisti ne decem minis istum equum? Imò pluris. Aliquando hi duo casus iuxta idē uerbum hærent: ut, Emisti istum equum decem minis, an pluris? Quòd si aduerbia forent (ut nonnulli existimare solent) cur potius dictū est Tanti, & Quanti, Pluris, & Minoris, non Tãto, & Quanto, Pluri, & Minori, quum huiusmodi uerba utiq; ablatiuum desiderent? Cur nõ idem fit in cæteris comparatiuis, quæ palàm aduerbiantur? Non enim dicitur, Emi equum uilioris, carioris ue, quàm tu: ne Viliori, cariorí ue quàm tu: sed, Vilius quàm tu: aut carius: neq;, Vendidi ædes melioris, peioris ue, quàm tu: sed melius, peius ue quàm tu. Cur deniq; (quod nõ minus mirãdũ est) hæc ipsa quæ nominaui, quoties substantiuis maritantur, formam naturalem, & legem uerborum custodiunt? excepto Tantidem, quia est substantiuum, quod ablatiuum, datiuumq; non agnoscit Tãtodem: solasq; has uoces habet Tantundem, & Tantidem. Dicẽdumq; erit, Quanta pecunia istum equum emisti: sicut quot minis, Iuuenal. —Quanto. Saty. 9.

Metiris pretio, quòd ni tibi deditus essem,
Deuotusq; cliens, uxor tibi uirgo maneret.

Liuius lib. XXII. Hic miles magis placuit, cum pretio minore redimendi captiuos copia fieret. Itaque genitiuos illos Tanti emi equum, quanti potui: sic exponere non possumus, Tanti pretij, & quanti pretij potui: sed sic, Tanto pretio, quanto potui. Et per comparatiuum: ut illud Ciceronis, Officior. 3. Non pluris uẽdo quàm alij, fortasse etiam minoris. Cùm aliquem doces, non ita exponas, Pluris, id est, pretij: & Minoris, id est, pretij. Nam huiusmodi expositio fecit ut pleriq; fallerentur: sed hic, Pluris, id est, pluri pretio: Minoris, id est, minori summa.

De

De Mea, Tua, Sua, & Cuia. CAP. II.

NOn tantum in his causis, quas ostendi, nonnunquã aliter respondemus, quàm quo modo interrogati sumus sed etiam in illis tribus pronominibus, de quibus proximo libro disputaui, tam primitiuis, quàm deriuatiuis: quorum diuersam cõuincimus naturã esse: & præter hæc unum, Cuius cuia, cuiũ: quod à ueteribus nõ inter nomina, sed inter pronomina numerabatur, ut Meus mea meum. Nec Græci relationum, unde hoc nomen descendit, inter nomina, sed inter articulos collocant: & nos pronomina quædam articularia solemus appellare. Ideoq; ut dicimus, Mea est, tua est, sua est: & Mea, tua, sua interest: ita Cuia est, & cuia interest. Plaut. in Epid. Ego illum conueniam, atque adducam ad te, cuia est fidicina. Cic. pro Mur. Ea cædes potißimum crimini datur ei, cuia interfuit: non ei, cuia nihil interfuit. Igitur interroga ti, Cuius hominis est hoc opus? respondebimus Meum, non mei. Cuius domini hic fundus? Tuus, aut suus: non Tui, aut sui. Rursum, Meum'ne fundum poßides, an tuum? respondebo Neutrius, uel illius. Interrogamus adhuc, respondemusq; per uarios casus: Meum'ne prædium est, an illius? respondebo, Illius certè, non tuum. Similiter de Cuius nominatiui casus, ad quod nunquam respondeas per eundem casum, nisi in tribus pronominibus deriuatiuis: ut, Cuium pecus? respondeas Meum, uel illius. Interrogatur etiam per diuersos casus: ut Cuium pecus? tuum'ne, an Melibœi? sed per talem dictionem nunquàm respondetur: nisi dicas, Est cuium est: uel, Est cuium esse debet. & si quid est simile.

Vt à Diomede lib. 1.

Verg. eclo. 3.

De Tanti, Quanti, Magni, Parui, cum Interest. CAP. III.

EAdem Tanti, & Quanti positiua quoq; duo, Magni, & Parui, sola in genitiuo iungũtur cũ illis geminis uerbis, Interest

Interest, & refert. Cætera autem, uel aduerbialiter, uel uoce nominatiui, siue accus. & in primis horum comparatiua, superlatiuaq; Magis, & Minus, Maximè, & Minimè, atq; horum germana, Multum, Plus, Plurimũ, Parum, Paululum, Paulùm, Pauxillùm, Nihil, Aliquid, & si qua sunt alia. Tanti interest, Quanti interest, Magni refert, Parui refert, ac Multum refert, Plurimum interest, Maximè refert, Magis refert, Paulum refert, Minus refert, Parũ refert. Quinetiam nõ modò quatuor hæc nomina id naturæ habẽt cũ his duobus uerbis, uerũ etiam cum multis alijs: ut Magni æstimo, Parui facio, Parui pendo, Quanti facis, Tanti facio. sed cũ huiusmodi uerbis nõnũquã alia nomina iũgũtur, ut Plurimi æstimo.

De Mille, & Millia. CAP. IIII.

ATq; (ut promissum exoluam) illud Ciceronis Mille nũmum singul. numeri esse, tum exemplo eiusdem, tum præcepto M. Varronis comprobabo. In Phillip. Inuentus est, qui L. Antonio mille nummũm ferret expensum? Et pro Milone. In quibus propter insanas istas subtructiones facilè mille hominum uersabatur. Qualia exempla plura repetere, nisi Varronis præceptio satis esset, qui in libris de Analogia inquit, Cùm peruentum est ad millenarium, assumit singulare neutrum, quod dicitur hoc mille denariũm, à quo multitudinis numerus fit millia denariũm. Et paulò pòst: ut sit utrunq; sine casibus uocis, dicemus: ut hoc mille, huius mille: ita hoc decies huius decies. Hæc hactenus. Illud quoq; præter hæc addamus, Mille hominum dici, & Millia hominũ. Iterũ Mille homines dici, Millia uerò homines nõ dici. cuius rei causa est, quòd proprie dicimus Mille homines, ut centũ homines, Millia hominũ, ut cẽtenaria, uel turbæ hominũ. Hoc substantiuum est, illud uerò adiectiuum. Itaq; non licet dicere Millia homines, quia duo substantiua non cohærent

Philip. 6.

Lib. 2.

sine

ſine copula: neq; in his ullus certus ineſſet ſenſus. Mille hominum licet dicere, quia mille ſubſtãtiuatur. ut Multũ homi num, pro multi homines. Item Mille hominum, pro mille ho mines: idemq; erit, quòd Millium hominũ, ſi millia ſingulare haberet millium, quod non habet, niſi pro milliario, quod cõ ſtat ex mille paſsibus: uel pro ſeminis genere: uel more Varronis, quia dicimus hoc mille, uel quia (ut maximè reor) nec adiect. planè, nec ſubſtan. eſt, ſicut Hic, hæc, hoc: Iſte, iſta, iſtud, & nonnulla alia pronomina. Nam cætera adiectiua non patiuntur ſibi ita adhærere adiectiua, ut pronomina. Dicimus enim, Hic robuſtus meſſor, Iſta robuſta mulier. Nec dicimus, Antiquus robuſtus meſſor, Antiqua robuſta mulier. At nomina numerorum ſunt iſtis pronominibus ſi milia: ut Centum aureæ pateræ, Mille armatæ naues. Ergo Latinè dicetur Mille ex hominibus, ſicut dicetur, Iſti ex illis. Quæ locutio idè eſt, quòd Mille hominũ. Cætera nomi na numeralia, ſiue ſubſtant. ſiue adiect. ſint, inter ſe iungi re cuſant, quia nec duo ſubſtãtiua, nec duo adiect. ſola eſſe poſ ſunt: ut Duo centum, Tria mille: quũ præſertim ſint ſua pro pria nomina, ut Ducẽti, Trecenti, & ſupra mille eſt Millia, quod planè ſubſtãtiuum eſt. Ideoq; dicimus, Mille hominum: Duo Millia hominum, non duo mille: Tria millia, Quatuor millia hominum, & deinceps. Nec (ut dixi) Tria aut qua tuor mille, ſed bis mille, Ter mille: Bis centum, & Ter centũ non Duo centũ, Tria centũ: aut (ut aliqui indocti loquũtur) Ducentum, Tricentum, ſed Ter centum. Vergilius:

Georg. 1. *Ter centum niuei tondent dumeta iuuenci.* Et *alibi:*

Aeneid. 1. *Hic iam ter centum totos regnabitur annos. Reperi mus tamen apud eccleſiaſticos ſæpe hoc modo dici, quale eſt: Debebat decem milia talenta: & Duodecim millia ſi gnati, Quod defendi non poteſt, niſi reſoluas ſic: Signati, duod*

Digitized by Google

duodecim millia talenta, decem millia: quasi dicatur, numero duodecim millia, & numero decem millia, & subintelligatur entia: sic, Debebat talenta entia decem millia. Signati entes duodecim millia. Nisi interponas uerbum substantiuũ: sic, Signati erant duodecim millia, quod in altero exemplo fieri nequit. Quo certe modo ipse non loquerer, sed potius Duodecim millia signatorum, aut Duodecim millia signata: & Decem millia talentorum, & Duodecim millia drachmarũ argenti. Cuius erroris (si error est) causa (ut opinio mea fert) hinc fluxit, quod sæpe legimus Decem millia pondo ãrgenti, quasi illud Pondo sit nominatiui, aut accusatiui casus, & non potius genitiui. Sæpe decem millia quingẽti pedites: non Peditum. Ita cùm numerus posterior defuerit, putãt rectè dici posse. Decem millia pedites: quod falsum est. Nam cùm dicimus, Decem millia quingenti pedites, sic intelligimus, Decem millia peditum, & quingẽti. Quo sæpe modo loquimur, nec aliter loqui possumus. Atque ut nunc ad hoc Quingenti subintelligimus Pedites, ita ad illud Millia, subintelligimus Peditum. Quale esset in superioribus exemplis, Duodecim millia & ducenti signati, uel Duodecim millia signatorũ & ducẽti: & ita in cæteris. Rarius autẽ reperitur Mille, pro millia. Nam illud: Quicũq; te angariauerit mille passus, uade cũ illo & alia duo: subintelligitur millia passuũ. Matth. 5. Alloq; dixisset Alios duos, nõ alia: uel potius, Alios bis mille.

De Numeralibus. CAP. V.

ET quoniam de numeris cœpimus, de ipsis aliqua dicere prosequamur. Et primũ hoc admoneamus, in quo pleriq; falluntur, Treceni scribendum esse, non Trecenteni, nec Triceni, quum significat trecentenarium numerũ, quod syncopatum est, sicut cætera. Dicimus enim Duceni, pro ducenteni: Treceni, pro trecenteni: Quadringeni, Quingeni,

Digitized by Google

Sexceni, Septingeni, Octingeni, Nongeni, uel Nonigeni, pro quadringenteni, quingenteni, sexcenteni, septingenteni, octingenteni, nongenteni, uel noningenteni. Centeni autẽ, & Milleni, non syncopãtur, quia non sunt prælongæ dictiones, sicut superiores. Triceni autem caret syncopa, sed immutauit g, in c: sicut Viceni, pro uigeni, & Triceni, pro trigeni. Sunt enim similimæ uocis c, & g, quemadmodum d, & t, propter quod dicimus Quadringenti, pro quatrincenti. In quo nomine & t, in d, & c, in g, mutatũ est. Atq; quoniam dixi quosdam falli similitudine uocum, recenseamus hæc ipsa infra centũ, ut supra centũ fecimus. Dicimus igitur Singuli, bini, terni, quaterni, quini, seni, septeni, octeni, noueni, deni, undeni, duodeni, ternideni, quaternideni, quinideni, senideni: uel deniquaterni, deniquini, deniseni, denisepteni, deniocteni, deninoueni: uiceni, uicenisinguli, uicenibini, uiceniterni, uel (ut posteà ostendemus) singuli & uiceni, bini & uiceni, & ita deinceps. Tum triceni quadrageni, quinquageni, sexageni, septuageni, octogeni, non octuageni octoginta enim dicimus, non octuaginta) nonageni, uel nongeni, non nouageni: deinde cẽteni. Ideo autem hæc nomina in plurali protuli, quòd in prosa scribẽtes ferè plurali utũtur, in carmine frequenter etiam singulari. Et singularẽ quidem horum nominum numerũ non prosa oratione scribentium,

Prisc. lib. 2. *ait Priscianus esse, sed poëtarum. Vt Lucanus lib.* VIII.

Gurgite septeno rapidus mare summouet amnis.

Veruntamen non tantùm poëtarum uideo esse, sed nonnun-

Cap. 23. *quam etiam aliorum: ut Pli. lib.* XVII. *Traduces Gallica cultura binis utrinq; laterib. Si pars quadrageno distet spatio*

Cap. 8. *quaternis, uiceno inter se obuij miscentur. Et in* XXV. *Altera maior, solijs laterũ modo inclusa, quæ quia septena sunt.*

Cap. 10. *Et in* XXVI. *Prodigiosa sunt, quæ circa hoc tradit Theophrastus*

Digitized by Google

phraſtus autor alioqui grauis, ſeptuageno coitu durare libidinem contactu herbæ, cuius nomen ſpeciemq; non poſuit. Septuageno, id eſt, ſeptuaginta coitibus per ſingulas noctes. Nam ita hæc nomina exponuntur: ut, Creabantur olim bini cõſules, id eſt, per ſingulos annos duo. Vtuntur ergo oratores legitima ſignificatione horum nominum: Binus enim, ſiue Bini, ſignificat ſingulis duo: Ternus, ſiue terni, ſingulis tres: Quaternus, ſiue quaterni, ſingulis quatuor. At poëtæ non ita. Septenus enim gurges non eſt ſingulis ſeptem, ſed ſeptẽ tantum uni flumini Nilo. Nec in ſingulari modo ſignificatione hac abutuntur, uerumetiam in plurali. Vt Verg.

Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra. Georg. 1.

Duodena aſtra, pro duodecim aſtra. At hoc Septeno, Priſcianus exponit ſeptenario: quod mihi nõ placet, quum inauditum ſit flumẽ aliquod habere ſeptenarium alueũ, & fontem edere ſeptenarium riuum. Siquidem hæc nomina numerum aliarũ rerum, quæ non nominantur, indicant, non multiplicationẽ ſui ipſorum: ut, Lapis centenarius, non quòd ſit centuplus lapis, ſed centum librarũ: Homo centenarius, non quòd ſit centum geminus, ſed quòd habet centũ annos: Grex centenarius, non quòd ſint centum greges, ſed grex centum capitum. Rurſus non dicimus Centenariam libram, ſed centuplam: nec Centenarium annum, ſed centuplum annorũ. Tamen dicimus Centenarium, Septenarium, Duodenarium numerum. Siquidẽ Numerus omnia cõplectitur, ſiue Centenarius, ſiue Decenarius, ſiue alius quiuis numerus cæterarum rerum, librarum, annorum, ſimiliumq;. Ideoq; rectè dicimus Centenarium numerum annorum ingreſſus eſt: non autem, Centenarium annũ: & Millenariũ numerũ portat pondo: non autem, Millenaria põdo. Potuiſſet igitur Priſcia. commodius exponere, Septeno gurgite, pro ſeptenarij numeri Priſc. lib. 2.

gurgite. Qua expositione uti solemus in illis numeralibus, quæ ultimum numeri eius significãt: Decimus, Vndecimus, Centesimus, Millesimus, id est, qui ultimus est ex decem, ex undecim, ex cẽtum, ex mille. Aliquando etiã sic: Hoc aruum attulit centesimum, illud uerò sexagesimũ, tuum uerò trigesimum fructũ: id est, cẽtenarij numeri, sexagenarij, tricenarij fructum, uel cẽtuplũ, sexagẽtuplum, tricẽtuplũ. Plinius
Cap.16. lib. XVIII. Admiscetur huic far, ut mitiget amaritudinem eius, & tamẽ sic quoq; ingratissimũ est uẽtri: nascitur qualicunq; solo cum cẽtesimo grano: ipsumq; pro lætamine est. Non ultimum granũ è cẽtenario numero intellexit, sed grana centenarij numeri, siue granum centuplũ, siue centenum, eo modo quo idem autor dixit uiceno. Hac etiã ratione appellata est Quadragesima, quod quadraginta dies continet: quo uocabulo eloquentissimi Christianorum utuntur. Quidam etiam Quinquagesima, Sexagesima, Septuagesima. Atq; (ut ad rem redeã) utimur superioribus illis nominibus crebrius in plurali numero, Singuli, Bini, Terni. Trinũ igitur cum habeat singulare numerum, apparet nõ esse naturæ istorũ. Quinimò nõ memini cõperisse me illud in plurali, licet & singulare perrarũ sit, ut Trinum nũdinum. Promulgari enim debebat antiquitus rogatio apud Roman. trino nũdino: quòd (ut opinor) aut tribus in locis uno die, aut tribus diebus uno in loco celebrabatur: ut Trimus triũ anno-
Prisc.lib.7 rum, ita Trinus triũ dierum, aut trium locorum. Priscianus autem ait Trinũdinũm pro trinundinarum, Ciceronis exẽplo pro Cornelio, Primò ex promulgatione trinũdinũ dies ad ferendũ potestasq; uenisset. Quod si ita esset, à tris compositũ eßet, nõ à trinũ, ut ait Priscianus, sicut Trinoctium: sed forsan per apocopen dicimus Trinundinum, pro trinum
Cap.4. nundinum, aut plane trinundinũ. Quintil. lib. 11. Siue non trino

trino forte nundino promulgata, siue non idoneo die, siue cõtra interceßionẽ, uel auſpicia, aliud ue quod legib. obſtet, dicitur latũ eſſe uel ferri. Titius Liuius lib. III. Poſtquam uero comitia decemuiris creãdis in trinũdinũ indicta ſunt. Idẽ lib. V. (niſi editioni mẽda ineſt) ait: Anteà trina loca cum cõtẽtione ſumma patritios explere ſolitos, nunc iã octoiuges ad imperia obtinẽda ire. Donatus tamen hoc nomine utitur, & diſcipulus eius, non tamen magiſtro indoctior, Hieronymus, cùm alibi, tum ad Marcellã: Et Trinam negationem, trina poſteà confeßione deleuit: id eſt, triplici. Cæteri quoque eodem nomine utũtur. Vnde dicta eſt Trinitas, trium perſonarum una diuinitas. Seruius ſuper illud Vergilianum, Lib. 8. Aen.

—Terna arma mouenda: ait, Figura poëtica: nam Trina debuit dicere. Arma enim ſunt tantum numeri pluralis. Sed hæc ratio Seruij, quam ſit efficax, ipſe uiderit, qui uult hoc nomẽ aptum eſſe nominibus numeri pluralis: quod etiã reperimus cõiunctum cum nominibus ſingularẽ numerum habẽtibus. Et quid præterea dixißet, ſi apud Vergiliũ foret Quaterna arma? nunquid legendum eſſet quatrina? Verùm nõ eſt Trinum de numero eorum, de quibus diſputauimus, quorum ſingularem nõ frequẽtari ab oratoribus diximus, ſed à poëtis, & quidẽ impropriè. Etiam nonnunquam impropriè plurale, quod aliquãdo ipſi quoq; oratores faciunt, ſed neceſſitate in his nominibus quæ ſingulari carent: ut Codicilli (licet Iuſtinianus utatur) ut Liberi, ut Pugillares, ut Nuptiæ, ut Arma, ut Caſtra, Aut ſi non carent, ſuntq; uel diuerſi generis, ut Nundinum, & Nundinæ, Delicium, & Deliciæ: uel diuerſæ ſignificationis, ut Hæc ædes & hæ ædes: uel diuerſi, & generis, & ſignificati, ut Epulum, & Epulæ. Neceſſarium eſt autem dicere Binos codicillos, & ternos: & quaternos, non Duos, tres, quatuor, ratione dicẽdi.

Quid enim si de diuersis codicillis dicendum mihi sit, quomodo dicã, duos codicillos scripsit pater unum ad me, alterũ ad uxorem? illud enim Vnum, & illud alterũ ad quid refertur? ad codicillum, quod non reperitur? Dicendũ est ergo Vnos,

Ad Heren. libro 3. Quòd si Vnos, ergo & Binos dicendum erit, quod ex Cice. exemplo liquebit: Duplices similitudines esse debent, unæ rerum, alteræ uerborũ. Quòd si dixisset duplex similitudo, subiunxisset, Vna rerum, altera uerborũ, uerùm quia in plurali locutus est, nõ putauit alteri numero locum esse oportere. Dicamus ergo Binos codicillos, non duos. Rursus Duo testamẽta, non bina. De cuius naturæ nominibus quibusdã nominatim faciamus mẽtionẽ: si tamẽ illud monuerimus ex prædictis colligi, utroq; modo posse dici: Relinquo filijs meis testamẽto singulis, siue cuiq;, si multi: siue utriq;, si duo fuerint, dena prædia: uel Singulis, siue unicuiq;, siue utriq; decem prædia: cùm ego & fratres mei ex bonis paternis habuerimus singuli, siue unusquisq;, siue uterq;, unum prædiũ: uel singuli, siue unusquisq;, siue uterq; singula prædia: quæ etiã uno loco cõiunxit Cic. in Paradoxis: Capit ille ex suis prædijs sexcenta sestertia, ego centena ex meis. Nõ dixit aut sexcenta & centum, aut sexcena, & cẽtena, quæ tamẽ diuersa sunt: ut intelligamus ab illo sexcenta capi uno anno, nõ singulis annis, ab hoc centena non uno anno sed singulis annis. Ego tamẽ puto scribendũ esse, Sexcena, non sexcenta. Multa hic, & multifariam uitiosè dicta repetere liceret, sed uereor tantos uiros carpere. Vnum tantummodo dixerim ex tertio lib. Regum: Septena retinacula in capitello uno, & septena retinacula in capitello altero: quum dicendum esset, Septẽ in uno, & septẽ in altero: aut Septena in singulis: aut Septena in utroq;. Et si fuisset plura duobus. Septena in uno quoq;. Cuius conditionis est illud in eodem lib. Quod abscõderim

Digitized by Google

derim de prophetis domini centum uiros, quinquagenos & quinquagenos in speluncis, hoc modo nõ rectè dicitur, sed eo modo quo paulò antè dictũ erat. Tulit ille centũ prophetas, & abscondit eos quinquagenos in speluncis, i. in singulis speluncis quinquaginta. Quidam iuris studiosi accipiunt Dena, pro uiginti, non intelligentes significari singulis duorum de cem: de quorũ imperitia quid multis dicendum, cùm putẽt recte dici Vna quinq; quasi Vna sit nomen, & non aduerbiũ. Ne illud quidẽ obticebo (quemadmodũ superius ostendi) illa nomina supra centum syncopari, infra uerò centum minimè. Ita è diuerso aduerbia infra centum syncopari, ultra non syncopari: ut Vities, pro uiginties, Tricies, pro triginties, deinde Quadragies, Quinquagies, Sexagies, Septuagies, Octogies, non octuagies, nonagies non nouagies. Cætera nõ syncopantur, Quinquies, Sexies, Septies, Octies, Nouies, Decies, Centies, Ducenties, Trecenties, Quadringenties, Septingenties, Octingenties, Noningenties, Millies: deinde Bis millies, Ter millies, Quater millies, Quinquies millies, Decies millies, Vicies millies, & deinceps cætera. Nunc ad institutum redeamus, ab hoc potissimũ nomine incipientes.

De Litera, & Epistola. CAP. VI.

Litera in singulari numero significat elementum ipsum, ut A, & B: uel manum scribentis: ut ad Attic. Cic. Nam Alexidis manum amabam, quòd tam propè accedebat ad similitudinem tuæ literæ. In plurali uerò epistolam, præterquàm apud poëtas, qui pro epistola, uersus gratia, in singulari semper utuntur. Vt Ouid. Epist. 2. lib. 7.

Quam legis à rapta Briseide litera uenit. Epist. Brisei ad Achil.

Nam quod Cicero ad Caninium scribit, ad se nullã literam Bibulum misisse: ita ait, quasi nullum uerbum misisset: quod ut uehementer extenuaret, non dixit uerbum, aut syllabam, Epist. 16. lib. 2.

ſed literam. Frequentiſſimum igitur eſt Literæ, pro epiſtola: inter quæ duo nomina hæc elegantiæ differentia eſt: Quòd dicimus, Vnam epiſtolam, Vnas literas: Duas, tres, quatuor, quinq; epiſtolas: Binas uerò literas, ternas, quaternas, quinas, ſenas, ſeptenas, octonas, nouenas, denas nunquàm aliter: quale eſſet, Vnas, binas, ternas epiſtolas: Duas, tres, quatuor literas. In hoc tamen conueniunt, ut dicamus, Dedi ſingulis, uel unicuiq;, uel utriq;, ſiue ſingulas literas, ſiue ſingulas epiſtolas. Item in maiori numero non conueniunt: ut, Dedi ſingulis duas literas, uel binas epiſtolas: ſed Binas literas, & duas epiſtolas: non autẽ ſecus, de quo iã dixi. In quo obſeruandum eſt de cæteris quoq; uocabulis: ut ſi dicas, Accepi abs te binas literas, non ſubiungas, Quarum alteri reſpondi per proximũ tabellarium, alteri nunc reſpõdeo, ſed Alteris. De Epiſtola uerò apertum eſt: ut, Accepi duas epiſtolas, quarũ alteri iam reſpondi, alteri nunc reſpõdeo. Cicero uerò ferè ait, Accepi literas, accepi epiſtolas. Plinius frequenter etiam Recepi, niſi libri mendoſi ſint.

De Aedes, & eius deriuatiuis. CAP. VII.

AEdes in plurali tantùm accipitur pro domo, nec unquã aliter: ut Aedes meas non proſcribam. In ſingulari atq; adeò in plurali pro templo: ut Cic. in Philip. li. 1. Ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati ſumus, in quo templo (quãtum in me fuit) ieci fundamenta pacis. In quo templo, id eſt, in qua æde Telluris. Sed hac in re differt à tẽplo, quòd ſemper in utroq; numero habet adiectionem, ut in æde Iouis, Mercurij, Mineruæ: in æde Concordiæ, Telluris, Honoris, Virtutis: in æde ſacra, & in plurali ſacras ædes: ædes Deorum, ædes Nympharũ. Nam quum ait Lucretius de Ioue loquens, —Et ædes Sæpe ſuas diſturbet, perinde eſt, ac ſi dixiſſet, Iouis ædes. Igitur pro templo dicemus Duas, tres, quatuor

Cic. in princ. Phillip. 1.

Lib. 2

quatuor deorum ædes, Duas sacras ædes: pro domo, Binas, ternas, quaternas, priuatas ædes. Aeditui autem ab ædibus sacris, quas tuentur, appellati sunt, non à priuatis. Aediles quoq; magis à sacris ædibus dicti sunt, quibus curandis præ positi erant. Aedificare autem magis ad domos hominum spectat, quàm deorum: ne domos tantùm, uerùm etiam naues: ut Cic. Qui posteaquàm maximas ædificasset, ornasset q; classes. Neq; hoc indignũ est admonitione, eum cui domus ædificatur, dici Aedificare, ut idem de consulari uiro inquit: Qui quũ ædificasset ĩ palatio plenã dignitatis domũ. Similiter in cæteris uerbis: ut Horatius de prædiuitibus:

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis. Epist. 1. lib. 1.

Pro lege Manilia.

De Liberi, Pugillares. CAP. VIII.

Liberi pro filijs singularem non agnoscit, cuius natura à superioribus dissentit. Nam ut dicã, Lego Titio ternas ædes, unas in foro, alteras in Ianiculo, tertias in Suburra: ita non dicam, Ex ternis liberis meis, unos, alteros, tertios; sed Ex tribus liberis meis unũ in alienam familiam dedi, alterum abdicaui, tertium hæredem instituí. Cuius rei causa est, quòd quum dico Vnũ, alterũ, tertium, adiungi solet Filium: & Tres liberos, quasi tres filios: quod ita non fit in Aedes, & in Literas, nisi subintelligas domum, & epistolam. Sed quid facies in cæteris? ut in Nuptias, & in Pugillares? absurdũ sit dicere, Vnam nuptiam, Vnũ pugillarem. Pugillares autem significat tabellas cereas, siue ligneas, siue alterius materiæ, in quibus stylo scribimus. Liberum tamen pro filio & apud Quintilianum, & apud Paulum, Caiumq; reperio.

Apud Modestinum tit. de pact. ff. l. Ius autem. & Vlpianum ti. de reg. iur. l. nemo prædo. leges liberũ singulariter pro filio.

De Hortus. CAP. IX.

Hortus quoq; eiusdem naturæ est. Nam in singulari plurali q; pro hortis olitorijs accipitur: id est, olera producẽtibus. Est enim Olus, omnis herba satiua, qua uescimur,

& cuius folijs, ut caule in edulium utimur. Horti uerò in plurali tantùm, arboribus consiti dicuntur, & uoluptatis, amœnitatisq; causa parati. In superiore igitur significatione dicemus, Vnum hortum, duos, tres hortos. In posteriore, Vnos, binos, ternos, quaternos hortos, nisi alicuius auctoritas aliud sibi uendicauerit.

De Odor.

ODor huic simile est, qua uoce notum est quid in utroque numero significetur: in plurali uerò tantùm, odoramenta: ut odores ex Arabia sunt. Hoc tamen nomen rarò cum numeralibus iungitur, sed cum alijs adiectiuis.

De Commeatus. CAP X.

COmmeatus autem, & si qua sunt similia, non recipiunt talem ambiguitatem. Siquidem superiora in uno sensu habent utrunq; numerum, in altero tantùm pluralem: hoc uerò in altero tantùm singularem. Est enim Commeatus in singulari tantùm, pro facultate ad tempus à militia. ab alio ue ministerio recedendi (quam præbet militi Imperator, præpositus ue inferiori) eundiq; quò uelit ad præscriptũ diem reuersuro. Licet Liu. lib. XXIII. aiat: Magna pars sine cõmeatibus dilabebatur. In utroq; autem numero pro cibarijs ad alimoniam Reipub. aut exercitus, aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatim. Cic. pro lege Manil. Iam commeatu & priuato, & publico prohibebamur.

De usu Plurali pro singulari, & de Rediru parenthesis. CAP. XI.

EX his, quæ dixi, colligi potest, nõ uerũ esse, quod aliqui uolunt, quoties autor in numero plurali loquitur, declarari dignitatẽ quandã, & (ut sic dicã) magisterium. Quid enim causæ est, cur hæc nomina pluraliter, non singulariter efferantur? quid Athenæ potius, quàm Athena? quid Roma

potius

Digitized by Google

potius,quàm Romæ? Sed ne in re aperta dicam pluribus, huic opinioni repugnat cùm ipsa rethorica ars, quæ iubet nos uti modò plurali,pro singulari numerò, modò singulari,pro plurali:tum plurima exẽpla,adeò ut uno atq; eodem loco de se orator in utroq; numero loquatur. Vergilius.

O Melibœe,deus nobis hæc otia fecit. Eclog.1.
Nanq; erit ille mihi semper deus,illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues. Hìc de se loquens Tityrus nunc nos,nunc me ait.Homerus quoq; Iliados XIII.

Ἔρχονται εἴτι τοι ἄρχος ἐνὶ κλισίῃσι λέλειπται
Οἰσόμενος,τόνυ γὲ καλεξάμενα ὁ φρὶν ἔχεσκον.

Et in prosa,ut Quint.in Aegro redẽpto: Vtinã hoc saltem mihi serò fata præstarent, ut residuum laborantis animæ in tuo poneremus amplexu.Et Cic.in Philip.quod exẽplum in alium etiã usum uolo afferre prolixius:ait igitur,Itaq; ego ille,qui semper autor pacis fui,cuiq; pax,præsertim ciuilis, quãquã omnibus bonis,mihi tamen in primis fuit optabilis. Omne enim curriculũ industriæ nostræ in foro, in curia,in amicorum periculis propulsandis elaboratum est.Hinc honores amplissimos,hinc mediocres opes,hinc dignitatem,si quã habemus,cõsecuti sumus.Ego itaq; pacis(ut ita dicam) alumnus,qui quãtuscunq; sum(nihil enim mihi arrogo)sine pace ciuili certè non fuissem.Periculosè dico:quemadmodũ accepturi P.C.sitis,horreo. Sed pro mea perpetua cupiditate uestræ dignitatis retinẽdæ,& augẽdæ,quæso,oroq; P.C. ut primò,si erit uel acerbum dictu,uel incredibile à Marco Cicerone esse dictũ,accipiatis sine offensione,quod dixero: neue id prius,quã quale sit explicauero,repudietis.Ego ille (dicam sæpius)pacis semper laudator,semper autor,pacem cum M.Antonio esse nolo.Hæc in cum quoq; finẽ retuli,aut

Philip.7.

Declam.5.

ostend

oſtenderem oratores cùm incœptæ orationi aliquid lõgius inſeruerũt, redire iterum ad id quod incœperãt. Aliquando etiã frequẽtius memoriæ iudicum reficiendæ gratia, uel eodem uerbo repetito, ut in proximo exemplo, uel quod idem
Philip. 7. efficiat. Vt apud eundem, & in eodẽ opere: Collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna, quæ bona ipſi uidetur, mihi (ne grauius quippiã dicam) auorum, & auunculi ſui conſulatum ſi imitaretur, fortunatior uideretur: ſed eum iracundum audio factum. Aiunt, & audio, idem efficiunt.

De queſtubus & Quæſtibus. CAP. XII.

QVeſtus in plurali pro querela, à Queror, unde fit Cõqueror, cuius datiuus & ablatiuus Queſtubus, ut portubus. Quæſtus in utroq; numero, cuius in plurali datiuus & ablatiuus eſt Quæſtibus à Quæro, unde fit Cõquero deriuatur per ſyncopem à ſupino Quæſitum, ſignificatq; lucrum nummariũ. Nã Lucrum uocamus etiã nõ nũmarium, uelut amicitiæ, gloriæ, ſcientiæ, cæterorumq; huiuſmodi. Quæſtum quoq; nõnũquã recipi pro actione ipſa, atq; artiOffic. 1. ficio lucrãdæ pecuniæ: ut apud Ciceronẽ, Iã de artificijs, & quæſtibus, qui liberales habẽdi, qui ſordidi ſint. Et Quintiln procem. li. lianũ: Nã aut primũ lingua eſſe cœpit in quæſtu, inſtitutũq; 1. Inſtit. eloquentiæ bonis male uti. Quæſtu dixit, quaſi acquiſitione.

De Scala, & Pondo. CAP. XIII.

SCala à quibuſdam in ſingulari uſurpatur. Salluſtius cum alijs quibuſdã oſtendit pluralẽ tantùm habere, quum dixit in Iugurthino: Deinde ubi unæ, atq; alteræ ſcalæ communitæ ſunt, qui ſuperſtiterant afflicti ſunt. Nõ dixit, una atq; altera. Põdo autẽ caret ſingulari numero, teſte Foca. Dici-
Cap. 9. mus autẽ Duo pondo, Tria pondo: non, Bina pondo, Terna pondo. Quintil. in primo: Quid quòd quædam quæ ſingula procul dubio uitioſa ſunt, iuncta ſine reprehẽſione dicũtur?

Nam

Nam Dua, & Tre, & Pondo, diuersorum generũ sunt bar-
bariſmi: at Dua pondo, & Trepõdo uſq; ad noſtrã ætatem
ab omnibus dictum eſt, & rectè dici Meſſala cõfirmat. For-
ſitã huius rei cauſa eſt, quòd ſicut ſuperius de liberis dixi-
mus, ita hìc ſiquis ita loquatur, Relinquo liberis meis duo põ
do auri: alterum ſignatũ, alterum rude: intelligitur libra. Idẽ
eſt enim Duæ, tres, quatuor libris, quod Duo, tria, quatuor
pondo, ut quidã uolunt, quod multi autores nõn probãt, ut
Liuius lib. XXII. Argenti pondo bina, & ſex libras in mili
tem præſtaret. cùm legendum ſit ſelibras. Quidam etiam ſin
gularem huic nomini dant, & huius ipſius autoris (ſi editio
uerax eſt) nonnulla exempla ſunt. Quale eſt etiã Columel-
læ: Scillæ aridæ põdo libram, & quadrãtem adijci oporte-
re. Sed nunc pro pondere uidetur accipi. Huiuſmodi condi-
tionis eſt ludus, & Ludi. Sed hæc in alterum librũ reſerua-
mus. Nunc aliquid etiam de numeris addamus.

De ordine numerorum. CAP. XIIII.

PLato uno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt. Iſo Cicer. de Se-
crates quarto & octogeſimo anno eũ librum qui Pana- nectute.
thenaicus inſcribitur, ſcripſiſſe dicitur: uixitq; quinquenniũ
poſteà: cuius magiſter Leontinus Gorgias cẽtum & ſeptem
cõpleuit annos. hæc Cic. Cuius ex uerbis datur intelligi, an-
te cẽtum præponi numerũ minorem, poſt cẽtum uerò poſt-
poni: quod Quintilianus quoq; cõfirmat, quum ait: Artium Lib. 3. cap. 1.
autẽ ſcriptores antiquiſſimi Corax, & Thiſias Siculi, quos
inſecutus eſt uir eiuſdẽ inſulæ Gorgias Leõtinus, Empedo-
clis (ut traditur) diſcipulus. Is beneficio lõgiſſimæ ætatis (nã
centum & nouem uixit annos) cum multis ſimul floruit. Et
paulò pòſt: Nã & Iſocratis præſtantiſſimi diſcipuli fuerunt Eodem cap.
in omni ſtudiorum genere. Eoq; iam ſeniore (octauum enim
& nonageſimum cõpleuit annũ) pomeridianis ſcholis Ari-
ſtoteles

ſtoteles præcipere artem oratoriam cœpit, Hoc tamẽ uidetur fieri intercedente copula. Nã ea ſublata, ut quiſq; numerus maximus eſt, ita primo loco ponitur, duntaxat citra cẽtum: ut, Maior uiginti quinq; annis, non autem Maior quinque uiginti annis. Etiam in illis quæ ſuprà tractaui, numeralibus, Viceni ſinguli, Vicenibini, Viceniterni: aut Singuli & uiceni, Bini & uiceni, Terni & uiceni. Supra centũ naturalem ordinem ſequimur, ut ſuperiora exempla docent: Centũ & ſeptẽ cõpleuit annos, Cẽtũ & nouẽ uixit annos.

Cap. 49. Plin. lib. VII. naturalis hiſtoriæ, Centum & uiginti natos annos Parmæ tres edidere. Brixelli unum CXXV. Parmæ duos CXXX. Placẽtiæ unum CXXXI. Fauẽtiæ unã mulierem CXXXII. Bononiæ L. Terentium Marci filium, Arimini uerò M. Apomum, CL. Tertulam, CXXXVII. Citra Placẽtiã in collibus oppidum eſt Velleiaciũ, in quo CX. natos annos ſex detulere, quatuor cẽtenos uicenos. unum CL. Marcus Mutius Marci filius, Gallerius Felix: ac (ne pluribus moremur in re confeſſa) in regione Italiæ octaua centenûm annorũ cenſi ſunt homines LIIII. cẽtenii denũ homines LVII. centenum uicenũ quinum homines duo, cẽtenûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm, aut ſeptenûm totidẽ, centenûm quadragenùm homines tres.

Cap. 52. Idem tamẽ Plinius paulò pòſt ait: Vt tamẽ in ſeptimum & quinquageſimum atq; centeſimũ uitæ duraret annũ. Ex quo appareret ſine copula maximum quenq; numerũ præcedere: quum copula nonnihil uariet, præſertim retrorſum eundo. Adhuc quæ diximus, & recitauimus exempla, intra numerum millenarium ſunt, ſed in ipſo quoq; maximum quẽq; numerum ſemper præponemus: ut, à natali ſaluatoris anni ſunt mille quadringenti & XXXVIII. uel mille & quadringẽti ac triginta octo. Illud tamẽ notandum eſt, in millibus eandem

dem esse naturam, atq; in numeralibus citra centum: ut Milites nostri sunt sex & uiginti millia: non autem, Viginti & sex millia: uel, Milites nostri sunt uiginti sex millia: siue, Militum nobis sunt uiginti millia: siue Milites nostri sunt uicies mille: siue, Nobis singulis sunt decies mille milites, siue, Nobis singulis sunt dena millia militum: siue, Nobis singulis sunt decem millia militum. Omnia autem quæ locuti sumus, ultra uicesimum numerũ intelligi uolo. Nam decem & septem, Decem & octo, Decẽ & nouem, norman illam, quã dixi non tenent. His inferiora ne ipsa quidẽ seruant suam legem. Illa enim coniunctionem habent interpositam, hæc non habent, ueruntamen nec habere possunt, quum sint composita, nec plura, sed singula nomina: Vndecim, Duodecim, Tredecim, Quatuordecim, Quindecim, Sexdecim: sicut illa quoq; composita atq; unica sunt nomina, Vndeuiginti, Duodeuiginti, Vndetrigintà, Duodetrigintà, Vndecentum, Duodecentum: hoc est uno, aut duobus demptis de uiginti, de triginta, de centum. Vt ab incarnatione saluatoris sunt anni mille quadringenti duodequadraginta. Et per denominatiua: ut ab incarnatione agitur annus millesimus quadringentesimus duodequadragesimus. Plin. lib. xxxv. natural. histor. Cap. 2. Duodeuicesima Olympiade interijt Candaules. Licet pleraq; exemplaria habeant Duodeuiginti Olympiade. Idem proximo lib. Atq; adeò duodequadragenûm pedũ Lucullei marmoris in atrio Scauri collocati. Cap. 2. lib. 36. Duodequadragenùm, pro duodequadragenorũ. T. Liu. li. 1. Duodequadragesimo ferme anno, ex quo regnare cœperat Tarquinius.

De Domus. CAP. XV.

DOmus genitiuos duos habet, unum secundæ, alterum quartæ declinationis, Domi, et Domus. Sed prior significat locũ, ubi quis manet: posterior corpus ipsum, atq; ædificium

ficium,quod ex parietibus constat, & tecto : ut,Domi meæ neo : non domus:& Partem domus demolitus sum,Superiora domus ascendi : non domi. Nam illud,Domus meæ imperium teneo,non pro loco accipitur,sed pro familia,quæ continetur ædificio,figuratè cõtinens pro contẽto. Quod etiam dicere licet Domi meæ : quasi, in domo meæ. Quòd autem idem sit Domi,& In Domo,notũ est. Vnũ tamen afferã exẽplum:Quintilianus lib.v. In domo furtum factum ab ea qui domi fuit. Datiuus tantùm quartæ est : Accusatiuus indifferens:Ablatiuus secundæ. In accusatiuo & ablatiuo, uel cum præpositione, uel sine præpositione loquimur : ut, Reuertor domum,uel ad domum.Exeo domo,uel è domo:&,Sum in domo,uel domi :hoc grammaticæ est,illud uerò Latinitatis,& elegantiæ. Hunc genitiuum secũdæ non coniungimus nisi cum tribus,siue quinq; pronominibus : Meæ,Tuæ,Suæ, Nostræ, Vestræ, & uno nomine alienæ : ut, Ego uiuo domi meæ:Nõ uiuo domi tuæ:Erat domi suæ, Nostræ,non uestræ domi habitare uolo. Cic. in libris ad Herennium : Qui cum ista ætate, & forma alienæ domi,nolo dicere. Quidam uolunt illud Domi aduerbiascere.Sed quomodo coniungeretur cũ adiectiuis?quod siquãdo quinq; hæc pronomina adiectiua supprimãtur,tamẽ subintelligũtur:ut Domi ero,id est, meæ. Domi erimus.i.nostræ: Domi eris:eritis ue.i.tuæ,aut uestræ:Domi erit,aut erũt :i.suæ: sicut in altero sensu,& in pleriſq; nominibus:ut Partem domus locaui, in altera parte ipse habito:i.partẽ domus meæ. Et,Pater mihi iussit, mater te uocat, frater nos expectat : hoc est, pater meus, uel noster:mater tua,uel nostra:frater noster. Quòd autem hic genitiuus secundæ regat,alterũ genitiuũ,siue pronomẽ,siue nomen,certũ est:ut,Ego erã domi illius,domi huius, domi Cæsaris,domi Põpeij.Domi autem publicæ,domi priuatæ,domi honestæ,

honestæ, domi infamis, domi paternæ, domi maternæ habito, & similia, non dicere, iam tradidimus.

De compositis à Quis, uel Qui. CAP. XVI.

QVisquis, & Quicunq; pro eodem accipi solent: ut, Quisquis es, huc uenias: & Quicunq; es, huc uenias. Quicquid, & Quodcunq; non accipiuntur pro eodem, quũ alterum sit substantiuũ: ut, Quicquid festiuũ, quicquid molle, quicquid tenerum, quicquid iucunditatis, quicquid gaudij, quicquid pecuniarum: alterum adiectiuũ: ut, Quodcũq; telũ, quodcunq; scutum, quodcunq; iaculũ. Cuius differentiæ causa est, quòd uoces hæ in masculino conuenientes, in neutro posteà discordant. Erat enim Quidcunq; & uox significato similior, si reperiretur eo modo quo dicimus Quidq;, & Quicquid. Quodq; enim, siue Vnumquodq;, componitur à quod: sed ut non reperitur Quidcunq;, ita nec Quodquod. illud nanq; componitur ex Qui, quæ, quod: hoc autem ex Quis & quid. Caretq; genere fœminino, quinetiã masculino in accusatiuo casu, tantumq; habet nominatiuũ. Quisquis Quicquid, accusatiuum Quicquid, ablatiuum Quoquo, tum in masculino, tum in neutro: nonnunquam etiam in fœminino Quaqua: ut apud Sueto. de uita Titi: Galba mox tenente Remp. missus ad gratulandũ, quaqua iret cõuertit homines quasi adoptionis gratia accerseretur. Cap. 5. In accusatiuo quoque interdũ in alio genere quã neutro, sed uix apud oratores. Plaut. in Capt. duo: Nam meus ballista pugnus est, cubitus catapulta, humerus aries, cum genu ad quenquã iecero, ad terram dabo: dentilegos omnes mortales faciam, quenquem offendero. Quenquem, id est, quencunq;. Sergius autem Donatum commentans ait: Vtraq; parte declinatur hoc pronomen Quisquis, cuiuscuius, cuicui, quenquem, quisquis, à quoquo, quiqui, quorumquorũ, quibusquibus, quosquos, quiqui,

à quibusquibus. Noli putare hoc casu declinationis esse, ut apud Cice. remansit cuicui: Hæc Sergius. Igitur quum sit compositum Quicquid ex quid, Quodcunq; ex quod, debuit illud esse substantiuum, ut Quid, & aliquid: hoc adiectiuum, ut Quod & aliquod. Dicimus enim, Quid feci? non autem, quod feci? Aliquid feci: nō autem, aliquod feci. Itē, Quod malū feci? non autē quid malum feci? sed, Quid mali? Et, Scio quid faciam, non autē, scio quod faciam: Video quid facis, sæpius quàm, Video quod facis. Ita & cætera ab his composita Quiddam, Quoddam. Nam Quiddam adhæret adiectiuo, Quoddam substantiuo: ut, Mirabile quiddam, obscœnum quiddam, quiddam maius: &, Quoddam templum, quoddam nemus, quoddam antrum, oppidū quoddam: in quo nulli ferè errant, hic autem nulti, pro Quidq; ponentes Quodq; : ut, Optimum quidq;, honestissimū quidq;, saluberrimū quidq;: ubi non liceret poni Quodq;. Ex his liquet exēplis, Optimū quodq; prædium, Honestissimū quodq; consilium. Ex iumentis quæ cepi, decimū quodq; sit tuum. Nam substantiui natura est coniungi cum adiectiuo, adiectiui uerò cū substantiuo, quasi connubio quodam. Ideo ubicunq; est substantiuum, desiderat adiectiuum quasi coniugem, impatiens alterius substantiui. Rursus adiectiuum sine substantiuo, tanquam sine uiro esse non potest, cum altero adiectiuo nihil consortij habens. Eoq; factum est, ut hi quos dixi, enarrent, quod quandoq; uidetur sine substantiuo esse Quodq; : ut, Reliquit mihi pater multa prædia, quorum optimū quodq; sublatum mihi est: uel Ex meis multis prædijs optimum quodq; mihi sublatum est. Sed omnibus liquet subintelligi substantiuum. sic, Optimum quodq; prædium. Quodq; autem idē esse quod Vnumquodq;, antè significaui. Quintil. Nec causas cur quodq; eorum accidat, prosequi proposito operi necessarium est. Hoc quoq;

addam

addamus, Quid solere usurpari pro, in quo: ut apud eundē: Quid tibi tantum mali feci? quid offendi? & alibi: Si quid offendi. Cic. in Lælio: Quid enim indigens Africanus meis? Eodem modo Nihil: ut, nihil te offendi. De differentia autem inter Quidam & aliquis, siue Quispiam, siue Quisquam, quòd illud certum hominem, hoc unum quemlibet significat, in libris dialecticis disputauimus. Hic tantum admonendum est, quosdam his posterioribus eo modo uti, quo ego nō uterer, pro illo superiore: ut Hieronymus, qui sic librum de Hebraicis quæstionibus exorditur: Qui in illis principijs librorum debeam secuturi operis argumētum proponere, cogor prius respondere maledictis, Terentij quippiam sustinens, qui comœdiarum prologos in defensionem sui dabat. Ego dixissem. Quiddam potius, quàm Quippiam. De certo enim crimine loquitur, non de incerto. Idem est enim Quippiam, quod aliquid. Sed de hoc in libris his, quos dixi, latius. Sed fortè Hieronymus scriptum reliquerat Quiddam, & librarij in Quippiam mutauerunt. Declam. 6.

De affinitate Genitiui, & Ablatiui. CAP. XVII.

MAgna autoritate est uir, uel Magnæ autoritatis (utroque enim modo dicimus) sed rarò sine adiectiuo, duntaxat in genitiuo: nam in ablatiuo nunquam: ut Cic. in Sallu stium, Nunquid quos protulit Scipiones, & Metellos antè fuerunt aut opinionis, aut gloriæ? Cæterum in eadē oratione non est utendum genitiuo, & ablatiuo, nisi uelimus illud Plinianum ex lib. septimo naturalis historiæ sequi: Choromādarum gētem uocat Tauron syluestrem sine uoce stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Poterat dicere, Stridore horrendo. Quanquàm (quod ad elegātiam pertinet) ego pro lege accipio, quicquid magnis autoribus placuit, quorū in primis est Pli. Præsertim quum Lib. 2. cap. 79. Cap. 2.

Epist.7.lib.1. Cic. ad Lentulum ita scribat: Lentulum nostrum eximia spe, summæ uirtutis adolescentem, cùm cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac eruadius. Licet illud, Eximia spe, posset uideri separatum ab illo, Summæ uirtutis, quod regitur ab illo adolescentem. Vt si dicas, Habeo summa spe filium, adolescentem optimæ indolis. Quod si ita non est, licebit in eadem oratione uti genitiuo & ablatiuo, tamen (ut ego sentio) parcè. Nã illud ab hoc loco separatum est, quod idẽ dixit: Scipio Africanus id ætatis, atque his rebus gestis. Illud enim, Id ætatis, uel idem est quod Ea ætate, sicut dicimus Decem annis uixi: & more Græco, Decem annos, quẽ honestiorem locutionẽ Seru. putat: uel aduerbialiter ponitur: uel subintelligitur Habens, uel Agens. uel Natus Id ætatis. In quo protinus admoniti sumus oratores summopere synecdochem refugisse: quale foret, Gentem hirtã corporibus, oculis glaucam: historici non refugerunt, ut Sallust. At ex altera parte C. Antonius pedibus æger in prælio adesse nequibat. Cicero Quintilianusq; dixissent Pedibus ægris. Nec dixissent, Doleo caput, Doleo ilia, aut ilibus, esset enim Synecdoche: sed Dolet mihi caput, & Ilia tibi dolent. In hoc uerbo & illud notãdum est, quod de re extra nos posita, sicut de corpore nostro loquimur: ut, Istud quod facis, dolet mihi, utinã doleret tibi: ut apud Terẽt. Dolet dictum imprudẽti adolescẽti, & libero. Et iterum: Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet. Et in eadem comœdia: Illi facile fit Quod doleat. Quod nũquam per Synecdochem dicere possumus. Nam, Ego doleo istud quod fecisti (qui sermo, ut superior, apud autores est frequens: ut Sallust. Quasi dolens eius casum) non est Synecdoche. Hæc enim figura tãtũ ad animi & corporis qualitatem pertinet, nihil ad externa respiciens: qualia fuerint,

Ser. in illud 1. Aen. Vna cũ gente tot annos Bella gerõ.

In Catil.

In Eunuch. act 3. scen. 1.

Act. 1. scen. 2.

In Eunuch. act. 3. scen. 1.

Doleo

Doleo caput, Doleo ilia: &, Hic pulcher faciem, Ornatus animum. Ideoq; illa Synecdoche non erunt, Potens diuitijs, Grauis pietate, Præditus dignitate.

De In auro, & In æs. CAP. XVIII.

IN marmore inciſæ ſunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno, in auro: non autem, In marmor, in gemmam, in lapidem, in lignum, in aurũ. E diuerſo In æs, non in ære. Ita enim apud omnes autores (quantùm inueni) ſemper ſcriptum eſt. Liuius lib. III. Priuſ quàm in urbẽ ingrederetur, leges decemuirales (quibus duodecim tabulis eſt nomen) in æs inciſas in publico propoſuerunt. Sed quid exẽpla ponimus paucorum, quod omnes facere affirmamus?

De uenuſtate diſcordiæ Relatiui cum Antecedente. CAP. XIX.

RElatiuum frequenter non reſpondet antecedenti neq; in genere, neq; in numero, utiq; quum reflectitur eius ſententia ab antecedente ad ſequens ſubſtantiuum. De maſculino in neutrum, ut Salluſt. Eſt locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Quod aliter dixit Val. Maxim. lib. II. Anteà ſenatus aſſiduam ſtationem eo loci peragebat, qui hodie Senaculum appellatur. Et Plinius: In coitu uerò lunæ, quod interlunium uocant, quum apparere deſierit. Mutato etiam numero, ut Cic. Quibus tandem gradibus Romulus in cœlum aſcendit? his ne quæ iſti appellant bona? De maſculino quoq; in fœmininum, ut idem: Omnes tenues atq; humiles, quæ maxima in populo multitudo eſt, ſibi præſidium paratum putant. Et Vergil.

In Catil.

Lib. 18. ca. 32

In paradox.

Aeneid. 6.

Nec partem poſuere ſuis, quæ maxima turba eſt.

Manente quoque genere uidetur fieri quædam mutatio, ut Quintil. Vbi uerò uniuerſas familias fames extinxit, quæ maxima pars eſt, inanes domus ſitum ducunt. E diuerſo

de fœminino in masculinum nõ mutato numero. Sallust. Et
In Iugur. *fines habet ab occidente fretum nostri maris & Oceani, ab ortu Solis decliuĕ latitudinĕ, quĕ locũ καταδρομὸν incolæ appellant. Mutato etiam numero, ut Quintilianus: Resistam his, qui omissa rerum (qui nerui sunt in causis) diligentia, quod sit inani circa uoces studio senescunt. Et alibi: Et supplicationes, qui maximus honor uictoribus bello ducibus da*
In Iugur. *tur, in toga meruit. De neutro in aliud genus, Sallust. Ipse ex flumine, quam proximam oppido esse aquam supra diximus, iumenta onerat. Mutato etiam numero, ut Liuius: Anxur fuit, quæ nũc Tarracinæ sunt, urbs prona in paludem. Aliquando sine ullo certo antecedenti: ut Quintil. Ego, quæ felicissima uel lassitudo, uel satietas est, uirtute cõsenui. Diuersum huic genus est, quum dictio respondet antecedenti, quum deberet respõdere sequĕti substãtiuo, ut apud Verg.*
Aeneid. 1. *At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo.*
Liuius lib. xxv. Scipio, cui Africano fuit cognomen. Qui modus per datiuum licet frequentior sit, tamĕ nonnunquam & nominatiuo, quod est magis generale, utimur: ut Cic. Argentarius Sextus Clodius, cui nomen est Formio. Et Quint. Notum est quid Gliconi acciderit, cui Spiridion fuit cognomen. Neq; per relatiuum modò, sed etiam citra relatiuum:
In prol. Hec. *ut Terent. Hecyra est huic nomen fabulæ. & hoc per nominatiuum. Per datiuum: ut Liuius lib. 1. Faustulo fuisse nomĕ ferunt. Et Solinus de memorabilibus: Lapis iste in aquis mollis est, humo duratur exemptus: nunquàm duo simul reperiuntur, inde unionibus nomen datur. Hæc de datiuo.*

Est & accusatiuo quoq; sua natura, ut antecedens sequatur casum relatiui, relicto suo: ut apud Vergilium,
Aeneid. 1. *Vrbem quam statuo, uestra est, subducite naues.*
Oratores autem postponunt antecedens, quale foret, Quam urbem

urbem statuo, uestra est. Vt apud Ouidium:

—Cecidere manu, quas legerat herbas. Et quale est Quint. Timeone quos porrexerim cibos, uenena fiant. In quo est habita ratio uenustatis, ut relatiuum & antecedens sint in eodē casu. Sed sæpius antecedēte postposito, quanquā apud Cic. nonnulli illud in Sallustium sic legunt: Nunquid eos quos protulit Scipiones et Metellos ante fuerūt aut opinionis, aut gloriæ? quidam legunt, Nunquid hi quos protulit: quidam, Nunquid quos protulit. Tale est in Euangelio: Sermonem quem uos audistis, non est meus. quod in Græco, hoc est, in fonte, est Sermo, non Sermonem: unde interpres noster transferens mauit Latinè, quam Græcè loqui. Nec ignoro qualia imperiti in hoc Euangelij loco disputare soleant, profectò nequaquam sic disputaturi, si Græcam linguam mediocriter, Latinam perfectè tenerēt. In tali sermonis genere uel idem nomen repetemus, uel accusatiuū in debitū casum resoluemus. Nam utrunq; fieri exemplis comperimus. Siquidē ita frequenter locuti sunt autores, Quas res tibi tum terra, tum mari nuper cōmisi, hæ res sint cū fratre communes: uel, Hæ sint tibi cum fratre communes: uel, Ex eis aliquas cōmunicabis cum fratre. Et item per cæteros casus: ut, Quarū rerum non indiges, eas res donabis mihi: uel, Hæ meæ erunt: uel, Hæ res auxilio mihi esse poterunt. Et ita multis modis per casus uariare orationem licebit. Cic. pro Lig. Sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Et paulò pòst: Quotus enim istud quisq; fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili nō esset receptus, essetq; etiam cum crudelitate reiectus, ad eas ipsas rediret? Idem tamen in Rhetoricis inusitatius: Sulpitio cui paulò antè omnia cedebāt, eū breui spatio non modò uiuere, sed etiam sepelirī prohibuerunt. Illud magis Lib. 14. Meta.

Digitized by Google

poëticum, quale apud Horatium in Epodo.

Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliuiscitur? Et iterum in prima Satyra:
Quî fit Mecœnas, ut nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus uiuat, laudet diuersa sequentes?

De interiectu huius uocis, Ne dicam: &, Dicere oportet: similiumq;. CAP. XX.

HOmo prudens, nec dicam sapientẽ, melius quàm, Ne dicam sapiens. Cic. pro Deiotaro: Crudelis Castor, ne dicam scelerati, & impium. Et hoc substantiuo præcedente, seu eius autem sequente: quale esset, crudelis, ne dicam scelerati, & impius Castor. &, Prudens, ne dicam sapiens homo. Nam si ponamus in accusatiuo, perquàm absurdum foret: sic, Crudelis, ne dicam scelerati, & impium Castorem. &, Prudẽs, ne dicam sapientem hominem. In priore enim modo subintelligitur Eum: sic, Crudelis Castor, ne dicam eum scelerati, & impium. In alijs casibus non est hæc neq; diuersitas, neq; causa: ut idem. An sperasset hoc uiuo Milone, ne dicam Consule? uel sic, An sperasset hoc uiuo, ne dicam Consule Milone? Illud eiusdem in libris ad Herennium neq; dissimile his, neq; usqueadeò simile est: Obfuit plurimùm eo tempore Reip. consulũ siue malitiam, siue stultitiam dicere oportet, siue potius utrunq;. Nam ubi erit suppositum? certe deest. Illud nanq; uerbum quod interiectum est, de nominatiuo mutauit in accusatiuum. Sed sicut in Euripo aut Siciliæ freto inflata uento uela, aquarũ impetus retroire cogit: ita oratiõe lege grammatica euntẽ autoritas ipsa cõsuetudoq; inhibet, ac repellit. Verùm (ut grammaticorum expectationi satisfaciam) sic erit construendum: Aut stultitia consulum aut malitia, aut potius utrũq; obfuit plurimũ eo tempore Reip. siue

siue illud factum consulum dicere oportet stultitiam, siue malitiam, siue potius utrunq;. uel sic: Obfuit plurimum Reip. eo tempore consulum factum, siue illud malitiam, siue stultitiam eorum, siue utrunq; dicere oportet.

De Infinitiuo, uel interiecto, uel postposito. CAP. XXI.

AVdiui te ut cæteros affuisse in prælio: & Audiui te affuisse in prælio, ut cæteri. Hic subintelligitur affuerunt, ibi intelligi non potest statim sequente infinitiuo, & omnia ad suum regimen trahente. Itaq; sic exponitur: Audiui te affuisse in prælio, ut audiui cæteros affuisse. Alterum uerò (ut dixi) hoc modo: Audiui te affuisse in prælio, ut cæteri affuerunt. Quod nequaquam conceditur sic dicere: Audiui te ut cæteri affuisse in prælio. Hoc enim declarat, audiui, ut cæteri audierunt. Alterum fortasse sic, audiui te affuisse in prælio, ut cæteros.

Vbi utimur Nominatiuo pro Vocatiuo, uel contrà. CAP. XXII.

DEfende me domine, Adiuua me optime uir, Tace imperite homo, mutato uocatiuo in nominatiuum non recte dicetur. Item, Defende me tu Deus meus, Adiuua me tu uir optimus, Tace tu homo imperitus. Hîc per nominatiuum recte loquimur, subintelligitur enim Ens: hoc modo, Tu ens dominus meus. Qua ratione defendi posset illud in psalmo: Domine dominus noster, nisi sumptum esset è Græco. Idem fit in uocatiuo alicuius nominis. Verg. Psal. 8.

Nate meæ uires, mea magna potentia solus. Aeneid. 1.

Idem fit in nominibus proprijs, quod fit in hoc pronomine, & in uocatiuis casibus: sic, Aue Cæsar summus imperator. Neq; illud tantùmodo imperatiuo, uerùetiam, & quidè faciliùs, in alijs modis: ut, Quò tendis Aenea extremus omnium

Troianorum? uel, Extremè. Viuis, & regnas Helene domo Deûm, & regnas medius sæuissimorum hostium: melius quàm Medie. Male per solum proprium nomen, aut iunctũ cum pronomine: ut, Quid facis tu Seruius? aut per nomen appellatiuum sine pronomine: ut, Quid facis dominus meus nisi tali modo: ut, Quid sedes inter seruos dominus? hîc subintelligitur Ens, ibi subintelligi non potest. Quare illud

Cap. 30. *Plin. in lib. VII. de Naturali histo. nisi mendã librarij est, non placet mihi, Salue primus omnium parens patriæ appellate: ubi non modò Appellate à Primus, in casu discordat, (quod etiam imperitis ad reprehensionem patet) sed ne Appellatus quidem si diceretur, planè Latinum foret: quum fuerit dicendum Prime: siue sic, Salue Marce Tulli primus omnium parens patriæ appellatus: siue, Salue tu primus omnium parens patriæ appellatus: uel, Salue parens eloquentiæ, primus omnium pater patriæ appellatus, Est enim illud Parens uocatiuus.*

Vbi utimur Nominatiuo pro accusatiuo. CAP. XXIII.

SPero tibi esse bonus amicus, Credo tibi fuisse fidelis, proprie dicitur: per accusatiuum uerò non, nisi alterum accusatiuum addas, qui antecedat infinitiuum (nam hîc sequitur) hoc modo: Spero me tibi esse bonum amicum, Credo me fuisse tibi fidelem. Quædam uerba cum nominatiuo iungi recusant, imò pleraq;. Nam ut rectè dico, Incipe mihi esse familiaris, & Noli esse illi intimus: ita inusitatè dicam, Præcipe illi esse familiaris mihi, Ne libeat tibi esse illi intimus. Hoc tamen genus loquendi nonnunquam reperimus: ut apud Luca. in IX. – Tutumq; putauit Iam bonus esse socer. Alius dixisset, Iam socerum esse bonum. Et apud Ouidium de Ponto:

Lib. 1. epist. 8. *Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,*

Me

Digitized by Google

Me tamen excepto, qui precor esse tuus? Dicere potuisset, sed non tam uenuste, Quem precor esse tuum. Terentius in Andr. Quæ sese inhoneste optauit parare hìc diuitias Potius, quàm in patria honeste pauper uiuere. Apertius apud eundem Ouidium lib. 11. sine titulo: Act. 4. scen. 5.

Spemq; dat in molli mobilis esse toro. Et ille uersus uulgatus: Sperne repugnando tibi tu contrarius esse. Quòd si dixisset, noli repugnãdo tibi tu cõtrarius esse, uersusq; patereturnullum de constructione dubiũ esset. Talis tamen modus loquendi è Græco fluxit, ubi usitatissimus est. Eleg. 4. lib. 2. Amorum. In distichis Cato.

Qui personæ, generi, numero, uerbum respondere debeat. CAP. XXIIII.

VErbum sequi debet ultimũ suppositũ in persona, numero, & genere: ut, Ego illum de suo regno, ille me de nostra Rep. percontatus est. Duo supposita sunt, Ego, & ille, quorum utriq; uerbum accommodatur. Sed sequẽti palàm, antecedẽti per subintellectionẽ: ut sit, Ego illũ de suo regno percontatus sum, ille me de nostra Rep. percõtatus est. Cõuerte ordinẽ personarum, simul personã uerbi mutaueris: sic, Ille me de nostra Rep. ego illum de suo regno percõtatus sum. Muta genus sic, Ego illam de suo regno, illa me de nostra Rep. percontata est. Muta numeros sic: Ego illos, illas ue de suo regno, illi illæ ue me de nostra Rep. percontati, percontatæ ue sunt: & itẽ econtrario. In hãc tamẽ formulam nõ cadit quoties per comparationẽ, aut similitudinẽ loquimur: quale est, Melius ego istud, quàm uos, feciſſem: non autem, Quàm uos feciſſetis. Hoc ille ita prudẽter, ut ego, feciſſet: nõ autẽ, Vt ego feciſſem. Hìc enim subintelligitur sic, Hoc ille ita prudenter, ut ego, feci, & ipse feciſſet. Melius ego istud, quàm uos feciſtis, feciſſem. Verbũ enim principale debet efferri, subintelligi autem quod non est principale: Cicer. in Somnio Scipio.

Vbi

Vbi collocandum sit Adiectiuum. CAP. XXV.

ADiectiuo, quum præcedit, debent obsequi substantiua, aliter uitiosum est: ut hoc modo: Nulla uirgo est dicenda corrupto uel animo, uel corpore. Dic pro animo mente: sic, Nulla uirgo dicenda est corrupta uel mente, uel corpore: aut, corrupto uel corpore, uel mente, non erit Latinum. Quod contrà fit aut præcedente substantiuo, aut reiecto in finem adiectiuo: sic, Nulla uirgo dicenda est, uel mente corrupta, uel corpore: aut, uel corpore corrupto, uel mente. Item, uel mente, uel corpore corrupto: aut, uel corpore, uel mente corrupta. Similiter in plurali (uariabo exempla ad euitandum fastidiũ) Nemo dies est, uel ualetudine infirma, uel sensibus: aut, uel sensibus infirmis, uel ualetudine. Item, Nemo felix est uel conscientia, uel membris affectis: aut uel membris, uel conscientia affecta. Cic. tamen in Philippicis inquit: Optima sunt & mente, & uiribus. Nescio an culpa librariorum sit, qui ita scripserunt, pro eo quod est, et mente optima sunt, & uiribus: uel, optima sunt mẽte, et uiribus.

Quid momenti faciat Coniunctio, Aduerbiumq; diiunctiuum ex collatione. CAP. XXVI.

EX his quæ tradidimus, palam est, nequaquàm rectè dici, Corrupto uel corpore, uel mente. Debet enim adiectiuum illud ad utrũq; substãtiuum applicari in genere, & numero. Neque de Vel tantummodo intelligo, sed de cæteris quoq; coniunctionibus. per Et, ut modò ex Cic. attuli exẽplũ: per Nec, per Siue, per cætera huiusmodi: neq; hoc solũ ubi adest substantiuum cum adiectiuo, sed etiã sine eo, quale hoc est: Tu nec faceres, nec ego permitterem. Nõ est hic sermo Latinus. Dicendum nanq; erat, Nec tu faceres, nec ego permitterem: aut sic, Tu nec faceres, nec à me facere permittereris. Tota enim oratio dependet à prima dictione. Item,

Potes

Digitized by Google

Potes cognoscere partim ex aliorum sermone, partim te docebit ipse tabellarius: non est Latinum: sed sic, Partim potes cognoscere ex aliorum sermone, partim ex tabellario. Itē, Puto tum ex superioribus literis te omnia intellexisse, tum ex his intelligere potes: dicendum erat, Tum ex his intelligere posse. Item Paratus sis uel pugnare, si qui te lacessunt, uel si qui non sunt, ne recuses facere pacē: dicēdum erat aut sine illo, ne recuses: aut sic, uel paratus sis pugnare. Ex his quæ dixi, uideor reprehendere legem illam duodecim tabularum: Liberi parentes in egestate aut alant, aut uinciantur: quasi dicēdum fuerit, liberi aut parētes in egestate alant, aut uinciantur. Sed non est uetustas illa reuocanda ad hanc regulā, quæ constat ex usu eorū, qui more, illo uetusto nō sunt locuti: tametsi haud dubiè opinor primum Aut à quibusdam adiectum, legiq; ita in uetustissimo quodā codice Declamationum Senecæ: Liberi parentes alant, aut uinciātur. Huius etiam loci illud est, ne hoc modo uerba commiscemus diuersam naturam habentia, quale est, Ille mihi nec nocuit unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec profui: dicendū erat, Ille mihi nec nocuit unquā, nec profuit: aut sic, Ille nec nocuit mihi unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec adiuui: aut, Ego nec offendi eum, nec eidem profui.

De usu negationis. CAP. XXVII.

TRes aliquādo negationes non plus efficiunt quàm duæ, collocatione ipsa dictionum efficiēte. ut, Nunquàm mihi nec obfuisti, nec profuisti. Tres hic sunt negationes: mutā primā negationē in medium, aut in postremum, iam euanescet, quū ibi locum nō inueniat: sic, Mihi nec obfuisti unquā, nec profuisti. aut sic, Mihi nec obfuisti nec profuisti unquā. Nescis nec in pace, nec in bello uiuere: nec in pace nec in bello scis uiuere. Ibi tres negationes sunt, hìc duæ quum eadem

sit sen-

sit sententia. Vereor, Metuo, Timeo, & si qua sunt alia, idem efficiunt, uel cũ negatione, uel sine ea: ut, Vereor ne ueniat, &, Vereor ut ueniat: Timeo ne moriatur: & Timeo ut moriatur. More Cic. Vt ne, pro Vt non: Metuo ut ne pereat. Et Terentius: Apprime in uita esse utile, ut ne quid nimis. pro, Ne quid nimis. Ex quo miror Seru. ita scripsisse primo Geor. Vnde male quidã hunc locũ in Terẽtio scribunt: Pater adest, caue ne te triste sentiat. Si enim hoc est, dicit, uide ut te tristem sentiat: nam & ne, & caue, prohibentis est. Neutiquã pro nequaquã, & ipsum Nequaquã, & Nusquã, & Nusquã simplicem negationẽ indicãt: ideoq; unico uerbo contenta sunt: ut, Nequaquam ueniam. Necubi uerò duplicẽ, ideoq; duplex uerbum postulat. Volo necubi mihi obuium fias, id est, ne alicubi: ut Sicubi, pro si alicubi: Sicundæ, pro si alicunde. Cætera quæ de natura negationum disputari solẽt, in libros Dialecticæ nostræ cõtulimus: quæ ideo prætermisimus, quòd ferè non sunt ignota oratoribus, dialecticorum uerò nemini cognita. Illud tamẽ ad uerbum huc illhinc trãsferamus: Vir malus nulla lacessitus iniuria ab amicitia recedit: uir autẽ bonus nulla lacessitus iniuria ab amicitia recedet, uel recedat: nescio tamẽ an liceret dicere recedit. Hoc loco eadem uerba dantur malo uiro, & bono: sed tamen malus recedere ab amicitia intelligitur, bonus non recedere: & ille non lacessitus iniuria, hic lacessitus. Et haud scio, an hoc sit satis ad hæc distinguẽda dixisse, quòd alibi rem significamus, alibi admonemus. Huc addamus unum, in quo non pauci falli solent, ubi debeat geminari negatio, ubi non debeat, ut hoc exemplo: Non modò stellæ, sed ne luna quidẽ ad solẽ seruat splendorẽ suum, rectè dicitur. Item hoc modo rectè: Nõ modò nullæ stellæ, sed ne luna quidem, & cætera. At quoties dictionibus quædam adest cõtrarietas, nõ possis tollere

In And. Act. 1. scen. 1.

Seru. in illud Verg. 1. Geor. Flaua Ceres alto nequicquam spectat olympo.

Digitized by Google

tollere alteram negationem, ut hoc modo: Non modò stellæ non apparent, sed etiam luna ad solem obscuratur. Sine negatione geminata non rectè loquaris. Item, non modò non absoluo hunc, sed ne leui quidem pœna cum eo transigendum esse puto. Quidam tamen nuper scripsit: Non modò absoluendum hunc, sed nec etiam grauiter puniendum puto: quum dicere debuisset, Non modò non absoluendum: sunt enim diuersa Absoluendum & Puniendum. Item, Non tantùm non constanter, sed etiam trepidè, & confusè locutus est. Item, non tantùm inconstanter, sed fortiter, & propè tainaciter locutus est. Male hoc secundum dixisti, dempta negatione: erat enim dicendum, Non tantùm non inconstanter. In quod uitium incidit Boëthius lib. III. in Ciceronis Topica, dicens: Si non confusè solùm, uerùm etiam distributim, & suarum partium proprietate noscantur. Dicendum erat, Non solùm non confusè. Diuersum est eorum uitium, qui ad illud Non modò, applicant, Sed etiam: quum deberent applicare, Sed saltem: aut, Sed certè: aut Sed uel: quale est Lactant. lib. I. Quis enim mentis emotæ Cap. 4. non modò futura prædicere, sed etiam cohærentia loqui possit? Dicendum erat, Sed uel cohærentia, aut Sed saltem, aut Sed certè cohærentia possit loqui. Nisi fortè culpa librarij est. Ego uerò in utroq; non autorem, sed tale genus orationis reprehendo.

Quot modis iubemus. Quid etiam interfit inter Præteritũ Futurumque coniunctiui modi. CAP. XXVIII.

VEni ad me, Venito ad me, uenias ad me, uenies ad me. Scribe ad me, Scribito, Scribas, Scribes, indifferenter pene his quatuor utimur. Horũ tamen uno in negatione, Ne uenias: & altero, quo in affirmatione nõ utimur in hũc modum, Ne ueneris. Nam ipsum Veneris duobus modis accipitur.

tur. Vno modo *subiunctiuè:ut, Si ueneris:uel,* Quũ *ueneris: altero sine subiunctione:ideo illud non est uerbũ principale, hoc est,Si me iuueris, rem optimam feceris.* Dimitte me,*& diuitem feceris.Aufer huic magistratũ,& eum iugulaueris. Eamus in portum, iam naues uenerint.* Cic. Atqui nobis gratissimum(*ut etiam pro Scipione pollicear*)feceris,*si quando, &c. Sciendum tamen est,quòd hæc omnia uerba futuri sunt temporis:ueluti si ita commutemus,Si abstulero huic filiam, eum iugulauero : non autem iugulauerim.* Ego *hoc uidero, tu uideris, uos uideritis : quasi* Ego *hoc uidebo,uel uideam, tu uidebis, uel uideas.* Ne *ueneris, futuri item est temporis:* Non *ueneris,præteriti:illud uetat,hoc negat : quod secundũ, commune est cum prima persona, & tertia : ut,* Neq; *uerò crediderim, neq; uerò fuerim in ea opinione , qua ceteri.* Et *sine negatione,* Improbè *dixerim,* Dixerit *aliquis.* Ne *ueni, ne fac, ne iugula,apud oratores ferè nunquam,sed apud Poẽtas : ut* Verg. *Ne sæui magna sacerdos.* Et Teren. Ne *nega.*Liu.lib.11. *Crastino die oriente sole in aciem redite,erit copia pugnandi,ne timete.*Et Quint. *Tu illam tuere,defende, ama, ne relinque.* Hîc nos Quint. *admonet, ne pro illo,* Ne *feceris, dicamus,* Non *feceris: quia alterum negandi est, alterum uetandi.* Ideoq; Ne , *cum prima persona singularis numeri nunquàm coniunctum inuenimus , ob eandem causam,propter quam imperatiuũ caret prima persona in singulari,quia nemo sibi soli imperat,aut uetat.* Vnde *frequenter legimus ,* Ne *timuerimus , ne timeas , ne timueritis , ne timeant.Nunquã autem,*Ne *timeam:nisi ne pro* Vt non:*sed,* Non *timeam,non ausim,non sperem,non timuerim,non sperauerim non crediderim.i.* Timere, *audere,sperare,credere non possum,aut non debeo : ita in alijs personis : ut idem* Quintilianus, Non *expectes , ut statim gratias agat, qui sa-*

6.Aeneid. In Heauton. act. 3. scen. 3. Declam. 6.

natur

Digitized by Google

natur inuitus. id est, Expectare non debes. Non enim eo modo hoc dixit, quo dicere solemus, quum uetamus, Ne me expectes amplius. Hìc enim negatio est, non uetatio. Ita, Non expectaueris, & Ne expectaueris, quorum alterum præteriti temporis est, negatq; alterum futuri, & uetat.

De lepore, Si non, & Nisi, cum aliis uerbis. CAP. XXIX.

HOc quod adhuc de negatione subijciam, ad solam elegantiam dicendi pertinet: quod quale sit, subiectis exemplis per se apparebit. Quintil. Non est difficile ut maritum uxor occidat, si non est difficilius ut filius patrem. Idē Atq; eò causam dimittimus, ut non sit absoluendus adolescens, nisi etiam laudandus. Idem: Quare non petit, ut miserum putetis, nisi & innocens fuerit: non petit, ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorem, quòd patrem amisit, quàm quòd oculos. Seruius Sulpitius: At uerò malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc peius sit, hæc sufferre, & perpeti. Sallustius: Parcite dignitati Lentuli: si ipse pudicitiæ, si famæ suæ, si dijs, aut hominibus unquam ullis pepercit, Ignoscite Cethegi adolescentiæ: nisi iterum patriæ bellum fecit. Titus Liuius lib. XXXI. Nam quod ad ea attinet, quæ nobis obiecit, nisi gloria digna sint, fateor ea defendi non posse. Ouidius lib. XIII. Metamor.

Nec tamen hæc series in causam profit Achiui.
Si mihi cum magno non est communis Achille.

Huic simile est quale apud eundem, lib. II. eiusdem operis,

Mentior obscurum nisi quum nox fecerit orbem,
Nuper honoratas summo mea uulnera cœlo
Videritis stellas. Et Quintil. Mentior, nisi quum peregrinatio mea nos diduceret, maluit esse cum matre. Et iterum, Assidere enim, cibos ministrare, manum porrigere qui

Declam. 2.

Declam. 1.

Epist. 5. lib. 4.

Epist. fa. Cic.

In Catil.

libet poterat, mentior nisi factum est. Idem uerbum apud Ambrosium eodem modo positum, tum in libris Officiorum, tum Hexameron, tum in alijs reperies. Et Apud Cyprianum ad Donatum: Mentior, nisi alios, qui talis est, increpat: turpes turpis infamat.

De Vter Vtri, Alter Alteri, Neuter Neutri, & Quis Cui CAP. XXX.

VTer utrum accusat, Latinè dicitur: ut Cic. pro Milone, Vter utri insidias fecerit. Vterq; utriq;, uix ausim dicere. Neuter neutri, omnino non dixerim. Teren. in Phormione inquit: Quia uterq; utriq; est cordi. In duodecimo quoq; commentario rerũ à Cæsare gestarũ, siue ab Hircio, siue ab Oppio (nam incertus autor est) edito, sic legi: Interim dissẽsione orta inter Achillã, & Arsinoën, quũ uterq; utriq; insidiaretur, & summam imperij ipse obtinere uellet. Cicero autem & Quintil. (quantum inueni) sic nunquàm locuti sunt, quorum prior sic ait: Quorum uterq; suo studio delectatus, contempsit alterum. posterior sic: Quũ enim uterq; alteri obijciat, palàm est utrunq; feciſſe. Atq; sic dicendum esse per illud frequentißimũ probatur, Alter alteri obijcit, alter alterum contemnit, alter alterum accusat: alter enim alterum, non ambo ambos accusant. Idẽ dico de Neuter, ut idẽ Quint. Ita fiet, ut cùm æquali cura linguam utranq; tueri cœperimus, neutra alteri officiat. Quare peccauit tum amicus meus (si amicos palàm licet reprehẽdere) qui mihi nuper ad se scribenti, uter utri bellũ intulisset: respõdit, neuter neutri, aut potius uterq; utriq;. Tum Priscia. qui li. II. ait Fiscina uerò à fisco, an fiscus à fiscina, an neutrum, à neutro, dubium est. debuerat dicere, An neutrum ab altero: Nã quòd à se non deriuetur, superuacuum est dicere: sed dicendum tantum Ab altero, non autem A neutro, quasi nec ab altero, nec à se. Ne illud

Act. 5. scen. 4.

Cæs. libro 4. Comment. de bello ciuili.

Offic. 1.

Lib. 1. cap. 2.

Digitized by Google

illud quidem ſtleamus, ut dicimus Vter utri, ita Quis cui, ut Verg. Quæ quibus anteferam. Et Cic. Quid cui præponendum ſit. Quintilianus: Quid quo loco collocandum ſit. Idem Quintilianus: Vt dubium ſit, quid quò referri oporteat. Lib. 4. Aen.

De Prior, Primus, & ſimilibus. CAP. XXXI.

VOcaui te prius, nõ eſt idem quod Prior: illud ſignificat tempus, quaſi prius, quàm nũc, uel tunc: hoc uerò perſonã, id eſt, ego duorum prior, & hoc quando duo ad unum referũtur. Siquidẽ ego, & hic te uocauimus, ſed ego prior, hic autem poſterior. Idẽ fit quum unus ad duos refertur. Vocaui te priorem, melius quàm prius: illum autẽ poſteriorẽ, melius quàm poſterius. Per paſſiuum quis iam hoc nequeat dicere? Vocatus es à me prior, ſi duo eſtis: Vocatus es à me priore, ſi duo ſumus. Eadem ratio eſt ſuperlatiuorum Primus, & Poſtremus, & ſiqua ſunt alia. Vocaui te primus, uel poſtremus, ſi multi ſumus: uel, Vocaui te primũ, uel poſtremum ſi multi eſtis. Nonnunquam ex neutra parte ſunt duo, ſed utrinq; ſinguli, & tamen per hoc idem comparatiuum loquimur: ut Vocaui te prior, Percuſſi te poſterior, ſupple quàm tu me. Nonnunquam unus hinc eſt, illhinc plures: ut, Vocaui uos prior, ſupple quàm uos me: Vocauimus te priores, ſupple quàm tu nos. Idem de ſuperlatiuo, ubi multa mẽbra ſunt: ut, Primi nos uenimus, uos poſteriores, ille ultimus: Primus ego intraui uallum, tu ſerior, illi tardiſſimus.

De regimine nominum Criminalium, & Pœnalium. CAP. XXXII.

SI quis furetur rem ſacram de profano, tenetur ne ſacrilegij, an furti, an utroq;? non autem, An utriuſq;. Qui ſuſtulerit rẽ ſuam de ſacro, furti ne tenetur, an ſacrilegij, an neutro? non autẽ, An neutrius, Accuſare hũc potes uel furti, uel ſacrilegij, uel de utroq;, uel de ambobus: nõ autem utriuſq;,

aut amborum. Condemnare non licet de utroque, sed de altero, uel furti uel sacrilegij: nõ autẽ, Sed alterius, uel furti, uel sacrilegij. Cur ita fit, ut demus uarios casus eidẽ uerbo, præsertim sub coniunctionibus, quæ eosdẽ cõtingere debent casus? Nempe quòd nomina peccatorũ cum huiusmodi uerbis idem ualent in genitiuo, quod in ablatiuo præpositionẽ habente, uel non habente: non idem in cæteris. Neque hoc in his modò nominibus, quæ certũ peccatũ significant, & speciale, sed in his etiam, quæ generale, & incertum: ut Cic. An non intelligis primùm, quos homines, & quales uiros mortuos summi criminis arguas? Et iterum: Sceleris, atq; nefarij parricidij condemnabimus? Per hæc uerba licebit Tanti, & Quanti, cùm substantiuis adiunguntur, per genitiuum uti: ut, Quantæ pecuniæ condemnasti? Tantæ summæ damnaui, quantæ postulasti. Liuius lib. XLVII. Sed nequaquam tantum relictum est, quantæ summæ damnatus fuerat.

Pro Rabir.

De Impleo, Refercio, Plenusq;, ac refertus. CAP. XXXIII.

CONtrarium propè huic est, quod subijciam. Impleo, & Refercio, & similia uerba ablatiuum sine præpositione postulant: ut, Impleui nauim frumento, Referfi apothecam uino. Et tamẽ aliquando addimus præpositionẽ De: sic, Impleui nauim de omni genere frumẽti: Referfi apothecam de uaria natura uinorum, uixq; ausim dicere, Impleui omni genere frumenti, & Referfi uaria natura uinorum. Hoc quod diximus exẽplo cõprobãdum est. Cic. de Orat. Quòd si tantam uim rerum maximarum arte sua rhetorici illi doctores complecterentur, quærebat, cur de proœmijs, & de epilogis, & de huiusmodi nugis (sic enim appellabat) referti essent eorũ libri. Hîc nequaquã licuisset sine præpositione loqui. Non enim libri illi referti sunt proœmijs & epilogis, sed

Lib. 1.

Digitized by Google

sed præceptis proœmiorum, & epilogorum. Sicut in superioribus, non est nauis impleta omni genere frumẽti, sed frumento omnis generis: neque apotheca referta omni natura uinorum, sed uino omnis naturæ. Quia de Refercio, & Impleo feci mentionem, dicã hoc amplius de Refertus, & Plenus. Exemplum quod modò attuli, ostendit Refertus postulare ablatiuum, sicut Impletus, sicut Vacuatus, sicut Vacuus: idem tamen Cic. ait pro lege Manilia: Referto prædonum mari. Et Pro Plãcio: Audieram refertã esse Græciã scelera-tissimorum hominũ, ac nefariorũ. Sed nunc trãsit in nomen, tametsi, cætera huiusmodi nomna ablatiuum semper habẽt, ut, Vacuus incolis, nõ incolarum: Frequẽs populis, nõ populorum, præter quàm Plenus, cui Cic. semper genitiuũ dedit. De cæteris autoribus non possum in uniuersum pronuntiare, cùm multi etiã ætatis eius dederint ablatiuum: ut Varro lib. 1. Rer. rustic. Sua nihil interesse, utrum his piscibus stagnum habeat plenum, an ranis. Et Sallust. in Iugurt. Quæ quanquàm grauia, & flagitio plena uidebantur, tamen quia mortis metu mulctabantur, sicut regi libuerat, pax conuenit. Suo itaque arbitrio scriptores utũtur. Posteriores uerò omnes, ut hoc nomẽ Nouissimus pro ultimo, ita etiã Plenus uino dixerunt, non solùm Plenus uini. Quare qui solùm genitiuo cõtẽtus erit, Ciceronẽ imitabitur: qui utroq; casu utetur, cæteros. Sed mutandò habebit & uenustatis rationem, & lucis: quod uel ex proximo exemplo ostenditur: Aue gratia plena. Ego ad euitandam amphibologiam dixissem, Aue gratiæ plena: quemadmodum in alio factum est, ubi non erat ambiguitas: Plenum gratiæ, & ueritatis. Licet diuersa uerba hìc sint, atque illhic: in altero est κεχαριτωμένη: in altero πλήρη χάριτος καὶ ἀληθείας. Liuius ut nomini Plenus dat etiã ablatiuum, ita uerbo Impleo dat etiã genitiuum, Luc. 1. Ioan. 1.

Digitized by Google

ut in quinto: Ipſe multitudinem quoq; quæ ferme ſemper regenti eſt ſimilis, religionis iuſtæ impleuit.

De Potior, Primus, & compos. CAP. XXXIIII.

POtior hos eoſdẽ caſus habere poteſt, ſed cum cæteris frequentius ablatiuum: cũ hoc nomine res, ferè ſemper genitiuum: ut, Lacedæmonij rerum diu potiti ſunt, id eſt, rerum imperium diu tenuerunt. In alijs nominibus magis ſignificatio exponitur per obtinuerunt, quàm per tenuerunt: ut, Potitus ſum uictoria, Sum potitus amica, id eſt, pugnando, uel laborãdo obtinui uictoriam, uel amicã. In præſenti tempore plerunque pro fruor. Cicero: Quòd ſi uoluptatibus his bona ætas fruitur libentius, primum paruulis fruitur rebus, ut diximus: deinde his, quibus ſenectus, etiam ſi nõ abunde potitur, non omnino caret. Pro eodem poſuit Fruitur, & Potitur. At, Potitur pro Potitus eſt, præſertim more hiſtorico legimus. Potior à Potis deſcendit, ideoq; illi in ſignificatione ſimilimum eſt. Nam, Sum compos mẽtis, compos animi, cõpos rationis, compos ſanitatis, quòd hæc habeo: at Cõpos uoti, cõpos uictoriæ, cõpos optati, quòd hæc opera mea, atq; labore obtinui, obtineoq;. Illud tamẽ ſciendum eſt apud Ouid. in XII. Metamor. ſic legendum: Tuq; tuis armis, nos te poteremur Achille. Non Potiremur, ante penultima breui, nõ longa, à tertia ſcilicet, non à quarta coniugatione.

In Cato. Maio.

De Traiicio. CAP. XXXV.

TRaijcio exercitum, id eſt, tranſporto exercitum trans mare, aut trans flumẽ. Traijcio mare, uel flumen, id eſt, tranſeo. Aliquando utrunq; coniunctum: ut Liuius, Traiecit copias Iberum. Et Plancus: Copias Iſaram traieci.

Epiſt. 23. li. 10. Epiſt. ſa. Cic.

Do tibi, & ad te literas. CAP. XXXVI.

DO tibi literas, tãquam tabellario: Do ad te literas, ſcilicet ad te perferẽdas. Aliquãdo hæc duo cõiungũtur: ut Cic. Dedi illi ad te literas. Et Salluſtius: Vulturtio literas ad Cat

In Catil.

Digitized by Google

d Catilinã dat. Ergo qui mittit literas, dat: cui literæ dãtur, perfert, reddere dicitur, ſicut ille ad quem dãtur, accipere.

De In, & Ad, cum aliis uerbis. CAP. XXXVII.

CO in uillam, & eo ad uillam. proficiſcitur in campũ, et ad campum: confero me in agrum, & ad agrum, idem nt. Et item in ſimilibus, præterquàm in hoc ultimo uer- , quoties refertur ad perſonam. Dicimus enim, Contuli e ad Catonem, & Contuli me ad patrem: non autem In atonem, & In patrem, ad diſtinguendum uidelicet ſigni- :ationem. Nam quum dico, Contuli in perſonam, non poſ- m addere alteram perſonã, uelut me: ſed rem, uelut bene- :ium. Eritq; ſignificatio donationis: ut, Multa contuli in atonem: id eſt, multa donaui Catoni: Nemo in patrem po- ſt tanta beneficia conferre, quanta contulit pater in filium.

De Refero tibi, & ad te. CAP. XXXVIII.

Retulit mihi, & Retulit ad me, ita differunt, quòd illud eſt narrauit: hoc uerò in conſultationẽ tulit: ut Quin- ianus, Relaturus uobis iudices ordine malorum meorum entum, quem nemo tam crudelis, nemo tam ſæuus au- et, ut me non paſcat. Sed hoc nemini ignotum eſt. Idem: Declam. 5. ultis ſcire iudices, nihil [redacted] patientia charitatis feciſſe pa- m, non retulit ad matrem, non propinquos conſuluit, n amicos. Cicero in Catilin. Refer inquis, ad ſenatum. eſt, refer in conſultationem ſenatus. Verg. III. Aeneid. Delectos populi ad proceres, primumq; parentem Monſtra Deũm refero. Et ne dubitares de ſenſu ſere- nis huius, more ſuo aperuit, ſubiungens: Declam. 8.

Et quæ ſit ſententia, poſco. Paulóq; póſt: Surge age, & hæc lætus longæuo dicta parenti Haud dubitanda refer. Eodem lib.

ut enim Deorum uerba, non conſilium ab Anchiſa peten-

Digitized by Google

tium, sed illum quid agendum sit docentium. Ideoq; additur illud, Haud dubitanda. Porrò utraq; harum sententiarum in uerbo uersatur, aliquando etiã in facto, sed diuersa est significatio: ut Quintil. Ad patrem arma non retuli. id est, reportaui. & Cicero: Si ad unũ omnia referenda sunt, dignissimũ esse Pompeium. hoc est, Si in unũ omnia conferẽda sunt. de re intelligitur, non de oratione. Quale illud eiusdẽ est pro Deiotaro: Qui rumores ad se referrent. Et quale est Cæsaris, Lib. 1. Comm. de bel. Gall. *Vt quæ diceret Ariouistus, cognoscerent, & ad se referrent. Hic de uerbis agitur, & tamen nõ significatur ferri in consultationem, sed potius narrari, & renuntiari mandata ab altero data. Præterea hic solet adhiberi accusatiuus, uel nominatiuus: ibi crebro (in prosa præsertim) ablatiuus cum præpositione De: ut, De omnibus his referam ad senatum. Omnia autem hæc referam ad senatum, rarius dicitur. Tamen significat idem quod est, In senatorum consilium feram.*

De Interdico. CAP. XXXIX.

INterdico tibi aqua, & igni: non autẽ Interdico tibi aquã, & ignem: neq; Interdico te aqua & igni. Quo autem modo mutabitur in passiuum hæc oratio? Sunt tres modi (quantùm colligere possum) mutandi actiuum in passiuum. Vnus, ubi est solus accusatiuus, ab eo in nominatiuum mutato incipiendi: ut Dedi tibi equũ, Equus à me tibi datus est. Alter ubi sunt duo accusatiui, alterũ in nominatiuum conuertendi, alterum relinquendi: ut, Docui te musicã, Tu à me doctus es musicam: non autem, Musica docta est à me te. Tertius utrũlibet horum accusatiuorum mutandi in nominatiuũ, alterum uel relinquendo, uel in ablatiuũ cum à, uel ab, transferendo: sic, Ego rogaui te ueniam, Tu rogatus à me es ueniam: uel, Venia abs te rogata est mihi: licet per hoc secundum tu magis uidearis rogasse pro me, quàm ego te. Quem horum modorum

dorum huic uerbo tribuemus? nullum. Et tamen tres isti similes sunt. Vnus hic est, Tibi interdictum est aqua, & igni: quod est frequentissimum. Alter hic: Aqua, & ignis tibi interdictus est: ut Liu. lib. VIII. Interdictumq; mare Antiati populo est. Quòd si esset mari, prioris modi foret exemplum. Tertius est. Tu interdictus es aqua, & igni: sed tamen hic modus cæteris est rarior. Metel. Numidicus: Illi uerò omni iure atq; honestate interdicti sunt: ego neq; aqua, neq; igni careo.

De Pluit, & Ningit. CAP. XL.

PLuit caret supposito, habens appositum ablatiuum: ut Liuius, Nuntiatum regi, patribusq; est in monte Albano lapidibus pluisse. Licet nunc dicamus: Deus pluit carnem: pluit manna, pluit escam: Ningit uerò suppositum, & appositum respuit. Liui. lib. 1. ab Vrb.

De Decet, Iuuat, Conducit. CAP. XLI.

DEcet, Iuuat, Conducit pro utile est, & si qua sunt alia, nec personalia sunt plane, nec impersonalia, quum habeant numeros. Vestes hæ decent nos, Isti cibi iuuant te, Studia secreta conducunt maximè. Explicit, Explicunt nunquàm (quod sciam) legi.

De Auscultо, & Audiens tibi sum. CAP. XLII.

AVsculto te, Audio te: Auscultо tibi, obtempero tibi: Sum audiens te, quòd te audio: Sum audiens tibi, quòd tibi obedio: ut lex XII. tabularum apud Quint. Filiũ minus audientem dicto, liceat abdicare. Cic. in Philip. Et audiens esset huic ordini. Et pro Deiotaro: Aut qui dicto audientes in tanta re nõ fuissent. Cum uerbo reperisse apud scriptores possæ orationis tale loquendi genus non memini, sed apud Plautum in comœdia, quæ inscribitur Captiui duo: Memini quum dicto haud audiebat, facto nunc lædat licet. Hinc est quæ unum Obedio ex cõpositis ab Audio postulat datiuũ.

De Dono tibi, & te. CAP. XLIII.

DOno tibi munus, notum est, quid significet: Dono te munere, plerunq; præmij gratia, sed interdum admirationis, interdum beneuolentiæ, interdum misericordiæ. Cicero pro Archia: Sylla cùm Gallos & Hispanos ciuitate donasset, uidelicet in præmium. Quæ exempla sunt plurima: ut, Militaribus donis, corona uallari, immunitate donatus sum. Idem pro eodem: Itaque si ciuis Romanus Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit: certè imperator non remunerationis causa Archiam ciuitate donasset, sed admiratione ingenij, & beneuolentia. Vergil. Aeneid. v.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Eodem lib. Nimirum non præmij gratia. Nam tres præmia primi Accipient. Beneuolentiæ ergo, non meriti illorum gratia, cùm postremi nihil omnino mereantur. Quale est Valerij Maximi lib. II. Rex Antioch. bello quod cum Romanis gerebat, filium Scipionis à militibus suis interceptum, honoratißime excepit: regijsq; munerib. donatum ultro & celeriter patri remisit, utique amicitiæ gratia. Et Amphitryon apud Plautum: Verũ ita animatus fui, itaq; nunc sum, ut ea te patera donem. Et paulò pòst Alcmena inquit: Pateram profectò feras, qua hodie meus uir donauit me. In quorum utroq; sola in donando beneuolentia declaratur. Idem Plau. in Aulularia: Dij immortales, quibus & quantis me donatis gaudijs.

Declam. 9. Quintil. in Gladiatore: Quod me facere conuenit, qui per maria latrocinijs infesta solus petitus sum, qui lucem, libertatem, deniq; quicquid pati debeo non ignarus (ut primo mihi horæ tempore) sed uidens, sentiensq; acceperim: nec solùm donatus his bonis, sed summis periculis liberatus sum. Verba sunt hominis exaggerantis beneficia amici, ut sim-

xime

xime illi ostendat obstrictum. Sola ergo fuit ratio beneuolentiæ. Idem in Pariete palmato: Quàm blandè ille sepoſuit miſerum ſuum, quàm diligẽter uxoris gaudẽtis excluſit oculos, quàm multo cæcum pudore donauit. Hîc habita eſt miſericordiæ ratio. Sueton. in uita Auguſti: Et ne enumerem quot, & quos diuerſarum partium uenia, & incolumitate donatos. Cornelius Nepos de uita Attici, Auxit hoc officiũ alia quoq; liberalitate. Nam uniuerſos frumento donauit, profectò clementiæ, non remunerationis gratia. Declam. 2. Cap. 51.

De Incumbo huic rei, & in hanc rem. CAP. XLIIII.

INcumbo ſtudijs, & incumbo remis. Verg. Validis incũbite remis. Incumbo in ſtudia, & ad ſtudia, ſed non, Incũbo in remos, & ad remos. Cic. Pergite, ut facitis, adoleſcentes, atq; in id ſtudium in quo eſtis, incumbite. Et alibi: Quare incumbamus, ô noſter Tite, ad illa præclara ſtudia, & eò unde diſcedere non oportuit, aliquando reuertamur. Neque hoc in bonum tantummodo accipitur, ſed etiam in malum: ut Idem, M. Catoni incumbenti ad eius perniciem. Sed illud, Incumbite remis, non eſt per translationem dictum, ut hoc: Nam ut quum remiges incumbunt remis, uel quum nos operi faciundo incumbimus toto pectore, ſignificatur diligentia, & conatus: ita & cum accuratius quid mente agimus, incumbere dicimur: quemadmodum econtrario Supini dicuntur, qui negligenter agunt. Lib. 10. De Ora. lib. 1. Epiſt. 16. lib. 2. ad Attic. Pro Murena.

De diuerſo uarioq; regimine uerborum, cum diuerſa, ſimiliue ſignificatione. CAP. XLV.

TImeo te tanquam inimicum, Timeo tibi tãquam amico. Illhic tanquam offenſurus ſis: hîc tanquam defendendus. Commendo te regi, id eſt, committo: Commendo te apud regẽ, id eſt, laudo. Cedo tibi, unde & Cõcedo tibi, pro non repugno tibi: facitq; præteritũ ceſſi. Cædo te, pro flagello te,

cuius

Digitized by Google

cuius præteritum est Cecidi, pro flagellaui, & supinũ Cæsum. Vnde Cæsus, qui uel flagellatus est, uel qui amputatus est, siue occisus. Rarò pro occido hoc uerbum accipitur.

Philip. 3. circa finem. *Cic. in Philip. Cædit greges armentorum. Dimitto te discedens: id est, relinquo. Dimitto te discedẽtẽ: id est, abire permitto. Vel Dimitto te, id est, mitto: unde dimiſsi legati dicũtur. Inceſsit mihi cupiditas: id est, subijt. Inceſsit me ille: id est, offensurus me petit, & accusat. Ineſt huic loco, & Ineſt in hoc loco: primum apud Quintil. cæterosq; frequẽtius: ait enim, Verũ hoc melius faceret natura ipſa duce, ſed naturis ipſis ars inerit. Secundum apud Cic. frequentius: ut tibi, Illud enim honeſtum, quod ſæpe diximus, ſi in alio cernimus, tamen nos mouet, atq; illi, in quo id ineſſe uidetur, amicos facit. Comparo hanc rem illi, & cum illa. Confero te illi, & cum iſto. Ego ſum ſimilis tibi, & tui. Hoc est commune omnibus, & omniũ: uel cõmune mihi tecũ, & cum cæteris. Ego ſum particeps laborũ tuorũ: & tibi ſum in laboribus particeps. Quintil. Et in pleriſque ruris operibus marito particeps. Curtius: Quòd fuiſſet illis in periculis particeps. Accedit huic rei, & ad hanc rem: uel accedit huc, uel eò, uel eôdem. Quintil. Atque ut accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea est.*

Pro Sex. Roſc. *Cic. Vt ad illam optimam, plæclaramq; prædam damnatio Sexti Roſcij uelut cumulus accedat. Impendo curã, uel operam: uel laborẽ, & ſimilia, huic rei, & in hanc rem: quod in Quintiliano ſæpe reperies. Partior laborem multis negotijs, & in multa negotia: ut apud eundem. Adijcio huic rei, & ad hanc rem. Reſpondeo tibi, & ad te. Celo te hanc rem, & celo te de hac re. Tu es natus ad laudẽ, & laudi. Cic. pro Sextio: Nã quid ageret uir ad dignitatẽ, & gloriam natus? Et in eadem: Qui ſe patriæ qui ciuibus ſuis, qui laudi, qui gloriæ, nõ qui ſomno & con*

Digitized by Google

& conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. Aggrega-
bo te illis, uulgò dicimus. Idem: Quare ego te semper in no- Pro Murena.
strum numerũ aggregare soleo. Idem pro Archia: Adscribi
se in eam ciuitatem uoluit. Et pro eodem: Quum fuerit in
alijs quoq; ciuitatibus adscriptus. Idem in Philip. Tu uerò Philip. 2.
adscribe me talẽ in numerum. Idẽ pro Rabirio: Si quis hunc
reprehendendum putat, adscribat, ad iudicium suum nõ mo-
dò meam, sed huius etiam ipsius, qui cõmisit, sententiã. Idem
cõtra Rullum: Illum sibi collegam adscriberes. Tibi hoc ad-
scribendum est, id est, tibi tribuendum, & imputandum.

De noua ratione regendi quorundam impersonalium. CAP. XLVI.

COepit eum pœnitere, Poßet te pigere, Desinet me tæ-
dere: sæpius dicimus, quàm Cœpit ille pœnitere, Pòsses
pigere, Desinam tædere. Quintil. in milite Mar. Neq; si sit Declam. 5.
cupidißimus uitæ, pœnitere eum sui facti potest. Cic. de pe-
tendo consulatu: Si hic ciuis liber est, cuius autoritatis nemi-
nem posset pœnitere. Idem in Verrem: Iamiã Dolabella me-
neq; tui neq; tuorum liberorum, quos tu miseros in egesta-
te, atq; in solitudine reliquisti, misereri potest. Simile est il- In Heaut.
lud Terẽtij: Ita me dij amabunt, ut me tuarum miseritum est act. 3. scen. 1.
Menedeme fortunarum. Me, pro à me miseritum, dixit. ubi illud se-
cũdum me, in
emendatis co
dicibus nõ ha
betur.

Quum uenustè uerba aut desunt, aut redundant. CAP. XLVII.

DEsunt nonnunquam uerba in oratione, sed non sine gra-
tia, ut Horatius:

Quò mihi fortunam, si non conceditur uti? Epist. 5. lib. 2.
Id est, ad quid uultis esse mihi bona fortunæ? Hic modus inci-
pit per quò, alius incipit per unde: ut idem,

Vnde mihi lapidem? quorsum est opus? unde sagittas? Lib. 2. Sermo.
Supple putes, uel dicas mihi esse. Iuuenalis Satyra XIII. Satyr. 7.

Vnde

Vnde tibi frontem, libertatemq; parentis,
Quum facias peiora senex?

Epi. 24. lib. 7. fam. epist. *Cicero ad Fabium: Martis uerò signũ, quò mihi pacis autoris? Quint. Quò per fidẽ diuitias iuueni, (de cæco loquitur)* Declam. 2. *apud quem omnium rerum diuersitas perit? Et alibi: Quò* Declam. 12. *nunc tãtum frumẽti: quò classem cõmeatu grauẽ?* Declam. 6. *Idem: Vnde* Declam. 2. *hunc illi animum? Et alibi: Vnde tantum uirium cæco, ut in* Declam. 10. *uno ictu mors tota peragatur? Idem tamen ait alio loco: Vnde miseræ tunc, unde somnus? supple erat, uel est. Ter-*
Lib. 2. cap. 17. *tius modus, ut apud eundem: Sequitur quæstio, an utilis rhethorice: nam quidam uehementer in eam inuehi solent, & (quod sit indignissimum) in accusatione orationis utuntur orãdi uiribus: eloquentiã enim esse, quæ pœnis eripiat scelestos, cuius fraude damnentur interim boni, cõsilia ducantur*
De Amic. *in peius, supple, dicunt enim eloquẽtiã. Cic. Habendas esse, quàm laxissimas amicitiæ habenas: caput enim esse ad bene uiuendum securitatẽ, supple dicũt enim caput, qui modus loquendi apud Græcos est frequẽtissimus. Idẽ uerbum aliquã-*
Lib. 2. *do redũdat: ut de Oratore Cic. Illũ Titiũ, qui cùm studiosè pila luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesq;, cùm in campum non uenisset, requirerẽt, excusauit Vespa Terẽtias quòd eũ brachium fregisse diceret. Satis erat dixisse, quòd brachium fregisset. Et nõ lõgè illhinc: Cui cum familiaris quidã quereretur, quòd diceret uxorẽ suam suspẽdisse se de ficu: amabò te, inquit, da mihi ex ista arbore, quos seram surculos. Sat erat sine illo, Quòd diceret: sed hoc uerbum libẽter apponit Cic. Quartus, quum suppletur respondeo: ut idem frequenter: Quòd autem scribis de illo, aut illo negotio, ego nescio quid cõsilij capiam: uel, ego iam anteà timueram, supple respõdeo. Raroq; uel nunquàm hoc uerbum profertur. Aliquãdo subintelligitur simile uerbum:*

ut

Digitized by Google

ut apud Quintilian. Sed si confessionem culpæ meæ exigitis, ego fui pater durus: & patrimonij, quod iam melius ab his administrari poterat, tenax custos, supple confiteor, quòd ego fui, &c. Quintus modus, ut apud Ciceron. *In obsequio autẽ comitas (quoniã Terẽtiano uerbo libẽter utimur) adsit, & ultio uitiorum adiutrix procul amoueatur. Subintelligitur (quoniam Terẽtiano uerbo libenter uti mur. Cato) ibi: Satiari delectatione non possum, ut meæ senectutis requiem oblectationemq; noscatis. Subintellige, hoc dico ut noscatis.* Sextus modus, *ut apud Plinium Iuniorem: Studes, an piscaris, an uenaris, an sirpeul omnia? supple facis.* Quint. *Nil aliud quã remuet. id est, nil aliud faciet, quàm remuet. Et iterum: Et acceptis literis meis iuuenis filius nihil aliud quã cum matre fleuisset. id est, nil aliud fecisset, quã cũ matre fleuisset. Martial. Nil aliud bulbis, quàm fatur esse potes. id est, nil aliud facere. Cui consine est illud, ubi prolato aliquo aduerbio qualitatis, subintelligitur pro cõditione materiæ, aut dixit, aut fecit: ut, Bene Ennius, præclare Anaxagoras, fortiter Scipio, prudenter Fabius. supple dixit, aut fecit: prout ex his quæ aut iam diximus, aut dicturi sumus, colligitur. Et per comparatiuum: Dij melius, supple fecerint, aut faciãt, aut certè uelint. Nec de dijs solũ, uerũ etiã de hominibus: ut apud Quintilia. Tu melius uxor quæ factu rum retinebas. supple fecisti. Interdũ etiam per nomen (nam illud, Melius est aduerbium) ut Dij meliora. Lucanus ipsum uerbum apposuit: Dij meliora uelint. Nec procul ab huius natura abest, quando utimur hoc nomine Res sue in nominatiuo, siue in accusatiuo, fortè etiam in alijs casibus: ut, Restat mihi exponenda uita, quam hic egit in magistratu, res digna auditu in primis: uel, Reliquum est, ut exponam uitam huius, quæ fuit in magistratu, rẽ dignã auditu in primis.*

De Amic.

In Cato. Maiore

Epist. 8. lib. 2.

Ouid. lib. 3. Meta. Dixeme lius, dii nempe suas habuere sorores.

Sophocles apud Cicer. in Cato. Maiore Dii meliora. inquit, libenter uerò isthinc tãquam à domino agresti, ac furioso profugi.

Quòd

Quòd amœnè tempus aliquando pro tempore ponitur. CAP. XLVIII.

ANnibal apud Titum Liuium alloquens milites inquit: *Si tales animos in prælio habebitis, quales hic ostendistis, uicimus.* Quintil. *Si tales milites omnes habebimus Mari uicimus. Cur de futuro non per uerbum futuri temporis locutus est? Nempe ad asseuerandam rem, ut non futura sed iam esse uideatur: multoq; plus ponderis habet, Vicimus, quàm Vincemus.* Idem Quint. *Dimitte tantùm, & euocasti. id est, euocaueris.* Cicero: *Vnum ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum, & uicisti.* pro *Viceris.* Idem pro Sextio: *Restitisses, repugnasses, mortem pugna oppetisses.* pro eo quod est; *resistere, repugnare, mortem pugna oppetere debuisses.* Ouid. lib. IIII. Metamor.

Præmiaq; eripies, quæ si tibi magna uidentur,
Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses.

Act. 4. scen. 4. In Heauton. act. 1. scen. 2. Id est, *petere debuisses.* Terent. in Andria: – *Prædiceres:* pro eo quod est, *Prædicere debebas.* Et alibi: *Fortasse aliquanto iniquior erat propter eius fatuitatem: Pateretur,* pro *pati debebat.* Item Cic. tertio Offic. *Male etiam Curio quum causam Transpadanorum æquam esse dicebat, semper addebat, uincat utilitas: potius diceret, non esse æquam quia* Lib. 2. *non esset utilis* Reipub. *id est, dicere debebat. Huic simile est, quale apud* Ouid. de Remed.

Gnosida fecisses inopem, sapienter amasset. Id est, *si* Lib. 1. Serm. *fecisses inopem.* Horatius: –*Decies centena dedisses*
Huic parco, paucis contento, quinq; diebus.

Epist. 11. lib. 1. *Nil erat in loculis.* Id est, *si dedisses.* Plin. Iunior: *Dedisses huic animo par corpus, fecisses quod optabat.* Id est, *si de-*
Aeneid. 6. *disses.* Illud magis poëticum. Vt Verg. –*Tu quoq; magnam*
Partẽ opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes. Id est, *si sineret.*

Digitized by Google

ſineret. Iuuenal. *Græculus Eſuriens in cœlum, iuſſeris, ibit.* Satyr. I.
Id eſt, ſi iuſſeris. Adhuc diuerſum hæc eſt, quale eſt apud
Ciceř. Conchyliatis Cnei Pompeij periſtromatis ſeruorum Philip. I.
in cœlis ſtratos lectos uideres, id eſt, uidiſſes. Quint. *ſem-*
per uidiſſes: ut ibi, Vidiſſes non quemadmodum tenues
umbræ corpus accipere cogitationibus ſolent. Apud hunc
ſæpe modus loquendi: Si perſeueraſſem, duos excæ-
cauerim pro excæcaſſem. Quale eſt illud Horatianum II.
Carminum, quod metri cauſa Priſcianus dici putat:
Me truncus, illapſus cerebro Sustulerat, niſi Faunus ictum
Dextra leuaſſet. Apud illum quiddam pene contrarium:
ut ibi: Dictatoris nomen quod ſæpe iuſtum fuiſſet. pro, fue-
rat. Nam de imperfecto ſubiunctiui, quod ſolet poni pro
imperfecto indicatiui, in proximo lib. iam dixi, cuius hoc
exemplum fuerat, Non quia amicus non eſſes. Cic. *de Re-*
pub. lib. VI. *Et quòd de uia feſſus eſſem, & ad multam no-*
ctem uigilaſſem, pro feſſus eram, & uigilaueram.

Vehementius utimur Actiuo, ubi Paſſiuo. CAP. XLIX.

OPortet legere libros, Expedit euoluere autores,
Vtile eſt cognoſcere plurima, Operæpretium eſt ha-
bere quos imitemur, Neceſſe eſt adhibere uſum, Conduci-
bile eſt deſcendere in certamen, & agitare cum alijs con-
trouerſias. Vel per paſſiuum, Oportet legi libros, euolui
autores, cognoſci plurima, habere quos imitemur, adhibe-
ri uſum, agitari cum alijs controuerſias. Hunc poſteriorem
modum magis ars grammatica probat, illũ magis autoritas.
Secius in præterito: nanq; non ita ſæpe legimus, Feciſſe hoc
oportuit, ut Factum hoc oportuit. Cicero in Verr. Tamen
id factum non oportuit. Et in eundẽ: Apollinis ſignũ ablatum
certè non oportuit. & alibi: Totam rem illi integram ſer-
uatam oportuit. Non diſſimile ſanè eſt illud per alterum uer-

p bum

bum (de uolo loquor) ut idem: Liberis consultum uoluimus,
Pro Au. Cecin etiam si posthumi futuri sint. Idem: Percurram tamen breui,
ut non minus hominem ipsum, quàm ius commune desiderium
uelitis. Quintil. An incidisse in sordidum nomen, non eo
contemptum hominis, quem destructum uolebat, auxisse.

Propositiones, rationesque interdum miscer[illegible]

NAm ubi uinci necesse est, expedit cedere: [illegible]ra
sunt de quibus quæritur, facilior erit in cæteris fides:
siue unum, mitior pœna solet irrogari uerecundiæ. Miscuit
hoc loco Quintil. propositiones, rationesq; cùm sit uti-
tissimum sic dicere: Siue plura sunt, de quibus quæritur, siue
unum. Si enim plura, facilior erit in cæteris fides: sin unum
Lib. 2. cap. 6. mitior pœna solet irrogari uerecundiæ. Atq; iterum: Firmis
autẽ iudicijs, iamq; extra periculũ positis, suaserim & an-
tiquos legere (ex quibus si assumatur solida, & uirilis inge-
nij uis, deterso rudis seculi squallore, tum hic noster cultus
clarius enitescet) & nouos, quibus & ipsis multa uirtus
Philip. 2. adest. Alius dixisset, Suaserim & antiquos, & nouos: anti-
quos quidem, &c. nouos uerò, &c. Cicero in Anton. O te
miserum, siue illa tibi nota non sunt (nihil enim boni nosti)
siue sunt, qui apud tales uiros tam imprudenter loquare.

De usu uenusto uerbi, Videor. CAP. LI.

NOn uidetur tibi quòd bene faciam: &, Mihi non uide-
detur quòd bene loquaris. Sicut uobis uidetur quòd
malè facimus, ita nobis uidetur quòd malè facitis: Videtur ti-
bi quòd ille bene scribat, & uidetur mihi quòd isti bene ca-
rent. Rusticanus hic sermo est, & agrestis. Eruditi enim
sic loquuntur: Non uideor tibi bene facere: &, Tu non ui-
deris mihi bene loqui. Sicut uobis uidemur male facere,
ita nobis uos uidemini: Ille uidetur tibi bene scribere: &,
Isti mihi uidentur bene arare.

De

Digitized by Google

De uulgari quodam usu Mihi, & Tibi. CAP. LII.

IS mihi gloriabitur se omnes honores sine repulsa obtinuisse: & alibi idem Cic. narrans Bruto rem in qua ille non adfuerat, inquit: Ecce tibi Pompeius noster. Illud mihi, & tibi, nō magis ad me, uel ad te, quàm ad cæteros pertinet: sed est oratio sumpta de medio, qua uulgò utimur. Tu mihi semper dormis. Ille mihi assidue sedet. Quum super cœnaßemus, ecce tibi ostium crepuit. Hic sermo neq; ad me, neque ad te, neq; ad quenquam refertur. Ideoq; differens est ab illo figurato, quale est apud Vergilium: Cic. in Piso.

Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas. Et iterū. Georg. 3.
Ne ue tibi ad solem uergant uineta cadentem. 2. Georg.

Hic præcipitur ad uniuersos sub prima, & secunda persona: ibi non præcipitur, nec ad aliquem sermo est.

Quando maiori tempore expresso, partem eius accipimus, & quando deest Post. CAP. LIII.

SVperioribus diebus ueni in Cumanum. & iterū: Qui his paucis diebus pontifex factus est. Et in futuro: Paucis diebus eram domesticos tabellarios missurus. & iterum: Triduo aut ad summum quatriduo perituū. Hæc Cic. Et Sall. In Iugur. Legati triduo nauim cōscendêre. Non est accipiendum per superiores dies, & per paucos dies per triduū, & quatriduum: sed Intra superiores dies, intra paucos dies, intra triduum, & quatriduum. Nā illud, quod aliqui dicunt, tempus cōtinuatum, & solidum significari per accusatiuū, secus uerò per ablatiuum, plane falsum est: Cic. enim, atq; Vergilius sæpius accusatiuo, & quidem indifferenter utuntur, posteriores uerò pleriq; ablatiuo. Aliquando in huiusmodi genere sermonis omittimus Post: sic, Intra decem dies, quàm uenit, cōfecit omne negotium. In paucis diebus, quàm Rhodum

appulit, uxorẽ duxit. Id *eſt, poſtquàm uenit, poſtquàm appulit: quæ exempla apud hiſtoricos ſunt plurima.*

Vbi deceant, Niſi, Quàm, & Præterquàm. CAP. LIIII.

QVid *eſt animal, niſi corpus cum anima concretum? recte & Latinè.* Quid *eſt animal, quã corpus cum anima concretum? nõ recte, nec Latinè.* Adde Aliud, uel Aliter, uel Secus: *& utroq; non licebit dicere.* Quid *eſt aliud animal, quàm corpus: uel niſi corpus cum anima concretum?* Ci-
De Senectu. cero: Quid *eſt aliud gigantũ more bellare cum dijs, niſi naturæ repugnare?* Idẽ *faciet comparatiuum: ut,* Quid *eſt melius quàm gaudere? uel, niſi gaudere? ut* Quint. Nihil *eſt facilius, niſi totam cauſam omnino non agere.* Præterquam, eãdem aut propè parem uim obtinet, quam Niſi. Cuius exempla, *ut facilia prætermittimus, unum illud admonẽtes, ubi eſt* Præter, *ibi locum habere* Præterquàm, *ad hunc modum: ut,* Nullius rei *ſum auarus præter laudem: uel præterquàm laudis:* Nulli places, *præterquàm mihi, uel præter me.*

De uſu hũius uerbi Transfero. CAP. LV.

QVem morem Spartiatæ *tranſtulerunt in fœminas. & alibi idem* Cic. Quod niſi in amicitiam *transferatur.* Quæ *in alios transferuntur, nõ ſolent remanere penes eos, à quibus transferuntur.* Mos *autem (ut* Cic. *uult) ita trãsferatur, ut penes priorem quoq; remaneat.* Et lib. I. Offic. Quod *ab Ennio poſitum in una re, transferri in multas poteſt.* Et *in eodem:* Eademq; mediocritas *ad omnem uſum, cultumq; uitæ transferenda eſt.* Lucanus in X.

Nondum translatos Romana in ſecula luxus.

De Committo. CAP. LVI.

Offic. I. NOn cõmittas, *ut quum omnia tibi à nobis ſuppeditata fuerint, tu tibi defuiſſe uideare.* Et *iterum,* Non cõmittas, *ut dicendum ſit,* Non putaram. Hæc Cic. Quintilianus

quoq;:

Digitized by Google

quoq;:Nõ committã,ut illa dubia faciã defensionis solicitudine.Et alibi:Nihil tibi minus cõmittẽdum,quàm ut ulciscaris hoc flagitiũ,in eo præsertim,qui apud malignos poterit uidere te permittente fecisse.Cic.tamen quodam in loco non per Vt,sed per Quamobrem locutus est, dicẽs:Considerare debes nihil tibi esse committendum quamobrem eorũ quos laudas,te non simulimum præbeas. Idẽ pollet Quamobrem quod Vt:& licebit illud tollere,& hoc subijcere. Ex quibus exẽplis datur intelligi hoc uerbum sequente Vt,uel simili dictione semper accipi in malã partẽ: nec rectè dicas:Fac committas,ut omnes te laudent:aut sic,Non commisisti unquã,ut laudareris.Prætereà semper habet secũ negationem.

De Oriundus, & Ortus. CAP. LVII.

ORiundus quòd non habeat uim participij,credo alij dixerunt.Cuius utẽdi hic modus est:Ego sum ortus Romæ,oriundus à Placentia. T. Liuius: Nati Carthagine sed oriundi à Syracusis. id est, à Syracusis originem trahentes, unde fuerunt parentes.Vel sine præpositione.ut idem:Alba oriundum sacerdotium. In personis ferè cum præpositione. Idem:Is longè princeps Latini nominis erat(si famæ credimus)ab Vlysse,deaq; Circe oriundus,Idem:Quid hoc,si pol luit nobilitatem istam uestram,quam pleriq; oriundi ex Albanis,& Sabinis non genere,nec sanguine, sed per cooptationem in patres habetis?Nonnunquam per indeclinabilia: ut,Inde ego sum oriũdus,unde tu.*Liuius tamẽ(si rectè scribitur)ait libro octauo:Palæpolis fuit haud procul inde,ubi nunc Neapolis sita est; duabus urbibus idem populus habitabat,cuius erant oriundi.

*Li.3.ab Vrb. condita. Voluit Valla oriũdus genitiuo posse iũgi, autoritate Liuii dicentis, Cuius erãt oriundi:uerum ibi non cuius, sed Cumis legendum est: ideoq; dixit si rectè scribitur.

De Memini. CAP. LVIII.

MEmini, pro recordor,tum genitiuũ, tum accusatiuum postulat.Vt Ter.in Eun. Faciam ut huius loci,dieiq;

Act. 5. scen. 7.

In Cat. Maio. *meiq; semper memineris.* Cic. *Omnia, quæ curant senes meminerunt, admonita constituta, qui sibi, cui ipsi, debeant: Quid iurisconsulti, quid põtifices, quid augures, quid philosophi senes, quàm multa meminerunt? Idem uerbum pro eo, quod est, mẽtionẽ facio, recusat accusatiuum, postulatq; genitiuum, uel ablatiuum cum præpositione De: ut Quint.* Neq; Lib. II. cap. 2. *omnino huius rei meminit poëta ipse. & iterum:* De quibus *multi meminerunt. Hinc uidetur deriuari Mentio, quasi à meno præsenti, & geminato præterito memini: unde supinũ Mentum, ex quo Mentio, & Mens, quæ omnium recordatur: & Mentum, quia in mentione facienda, hoc est, in lo-*
Plin. libr. 8. cap. 25. *quendo, præcipuè mento utimur. Nullum enim animal mouet partem oris superiorem, nisi Crocodillus, sed omnia inferiorem, sicut & nos mentum. Hinc etiã Mentior, quia contra mentem loquor. Fortè & hinc uenit Mẽta. Sed nolo eius etymologiã aliquam afferre, ne cui fortè uidear argutulus.*

De differentia inter Alter, & Alius. CAP. LIX.

Lib. 7. cap. 4. *Alter de duobus dici, alius de multis, notũ est omnibus licet non omnes rectè utantur. Macrob. de Saturn. Quum igitur asseruerimus quatuor in corpore fieri digestiones, quarum altera pẽdet ex altera. dicendum erat, Quarum alia pendet ex alia. Idẽ in alio opere de Naturalibus: Illæ uerò insolubiles causæ sunt, quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur, & alterum altera facit, ac uicissim de se nascũtur, nunquam naturalis societatis amplexibus separãtur. Nã Ouid. de nouẽ picarum transformatione loquens, quanquã eũ excusare metri necessitas potest: tamẽ quòd singulæ singulas, ac certæ certas intuerẽtur, intellexit, quum inquit:*

Lib. 5. Meta. Cap. 56. *Alteraq; alterius rigido concrescere rostro*
Ora uidet. Sueton. de uita Caij: Nec cessauit ex eo alterum alteri criminari, atq; inter se omnes cõmittere. Nescio

an

an sic accipiendum sit, Vnũ uni, & rursus hunc illi. Plin. lib. XI. inquit de formicis: Et quoniam ex diuerso conuehũt alteram alterius ignara. Quare dicimus aliquando sic loqui esse permissum. E diuerso nonnunquam de duobus dicimus Alius & alius, nec dicere aliter possumus: ut, Dubitatur uter excellat, Sallustius an Liuius, & alius alium præponit: non autem, Alter alterum. Ratio postulabat, ut diceremus, Alius alterum. Nam Alius ad plurimos refertur, qui de duobus iudicãt: Alter ad Vnũ de duobus, de quibus iudicatur. Sed quia uidebatur inuenustum sic loqui, maluerunt mutare alterũ in alium. Afferamus exemplũ. Sall. in Catilin. de Cæsare, & Catone loquens inquit: Genus, ætas, eloquentia, prope paria fuere, magnitudo quoq; animi, & gloria, sed alia alij. Vel est ea ratio, quã dixi: uel hæc, quod idẽ est Alia alij, quod diuersa diuerso: ut Alia est facies mea, alia est facies tua. i. diuersa. Proprie igitur Alter refertur ad unum de duobus: ut Annibal in transitu Apennini amisit alterum oculũ, siue ad unã duarũ partiũ, quod superius etiam significaui, ubi hoc Ciceronis exemplo usus sum: Duplices similitudines esse debent, unæ rerum, alteræ uerborum. Et quale est Verg. exemplum: Aurea mala decem misi, cras altera mittam. Aliquoties etiam accipitur Alter, pro secundo ex duobus, pluribus ue. ut, Vnus, alter, tertius, quartus: Vnæ, alteræ, tertiæ quartæ literæ. Et, Hic est alter annus bel. Punici. &, Ego altero mense repudiaui uxorem. i. secũdus annus ab origine belli Punici: & secundo mense à ductione uxoris. Aliquando pro ipsis duobus: ut, Vnus aut alter. i. unus aut duo. Quod etiam in aduerbijs respondet Semel, aut iterum: id est, semel aut bis. Item Semel, & iterum: Cicero in Bruto semel, & iterum in Philippic. Dubitari tamen potest, cùm dicitur, Iterum consul, an secunda uice, an bis consul intelligatur:

Cap. 30.

Ad Herẽ. li. 3.

Eclog. 3.

quæ dubitatio in cæteris non erit. Tertium enim consul, & Quartum consul, sic differt ab illo Ter consul, & Quater consul: quod in altero significatur tertia, & quarta uice, in altero tribus, & quatuor uicibus. Aliqui tamen dubitarent, an in hanc significationem uice, & uices reperiatur.

De Quisque, & Vterque, cum uerbo aut participio. CAP. LX.

Hirundines uere ineunte redeunt, in suum pristinũ unaquæq; nidum immigrantes. Muta illud Vnaquæq;, sic In suum pristinum nidum unaquæq; immigrantes: aut sic, Vnaquæq; in pristinum nidũ immigrantes: iam non erit Latinũ. Item, Offendi parẽtes suo utrũq; morbo affectos. Trãsfer illud utrunq;, ut modò ostẽdi, iam non erit elegans. Nam si ita mutemus, ille pluralis numerus, Immigrantes, & Affectos, referretur ad illum singularẽ Vnaquæq;, & Vtrũq: quod fieri non potest, At illo modo superiore secus: refertur enim numerus pluralis ad pluralem, sic, Hirundines uere ineunte redeunt immigrantes in nidos pristinòs, unaquæq; in suum, supple immigrans. Offendi parentes morbis affectos, utrunq; supple, suo affectum morbo. Verg. in XII.

Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt,
Quisq; suum populatus iter. Et paulò pòst.

Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui. In priore exemplo, si uersus pateretur, non decuisset dicere, Quisq; suum populatus iter. sed Populati: nec in posteriore, Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui. Secus autem solet fieri, ubi abest Suus, aut Se. Vt Quintil. Commendo tibi senem, quem facimus uterq; mendicum. Nec rectè dicas, Commendo tibi senem, quem nos filij alleuare debemus, eum uterq; mendicum facientes: uel sic, Quem nos uterq; capti ui mendicum fecimus, nisi more poëtico, ut apud Ouid.

Declam. 5.

Lib. 2. de Remed. amor.

Satyr. 5. lib. 1.

Vtraq; formosæ Paridi potuere uideri. Et apud Hora.

Magnis

—Magnis missi de rebus uterq; Legati Quod apud oratores non reperitur: sicut nec illud quidem (licet Aulus Gell. utatur.) quale apud Terent. Quod pleriq; omnes fa- ciunt adolescẽtuli. Quod quidam exponunt pro eo quod est, Pleriq; omnium: quidam pro eo, quod est, omnes. Gel. li.8. ca.2. In And. act. 1. scen. 1.

De Tamen, & Sed, cum relatiuo. CAP. LXI.

HOmo illiteratus est, cui tamen paucos in rerum gerendarum scientia anteponas. Latinum est. Homo illiteratus est, sed cui paucos in rerum agendarum scientia anteponas. etiam elegans est. Item in negatione, Homo quidem illiteratus est, quem tamen non postponas multis. Latinum est, ut dixi. Elegans etiam sic: Homo quidem illiteratus, sed quem multis non postponas. Ideo dixi elegans, quia subintelligitur Talis, quod in alio non fit: ut sic: Homo illiteratus, sed talis quem, & c. uel, sed is, pro talis: ideoq; & hoc eleganter dicetur, Homo illiteratus, non tamen quem multis postponas. id est, non tamen is, quem multis postponas. Aliquando non subintelligitur Talis, neq; Is: ut, Hic ager est meus, sed cuius usu careo.

De Id quod cum alio antecedente. CAP. LXII.

VIdeo te amatorem studiorum, quod me maximè iuuat: uel, quæ res me maximè iuuat: uel, Id quod me maximè iuuat, amator es studiorum. Item, Video te (quod me maximè iuuat: uel quæ res me maximè iuuat: uel, id quod me maximè iuuat) amatorem studiorum. Quæ exempla sibi quisque conquirat.

De Aliquis, Quisquam, Quispiam, & Vllus. CAP. LXIII.

ALiquis, Quisquam, Quispiam, Vllus idem significant, differuntq; à Quidam, ut in alio opere (quod de Dialectica propediem edemus) ostendetur. Vllus tamen quodam modo claudicat, nec ferè citra negationem quasi citra bacu-

lum ingredi poteſt, niſi interrogatiuè: ut, uocat me ullus? aut ſubiunctiuè: ut, ſi ullus me uocat. Nunquàm planè affirmatiuè, ſicut illa ſuperiora.

De eadem perſona tanquam alia. CAP. LXIIII.

ME occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus ſeponere ad ſtudendum poteram. Vel, Me occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus mihi reliquum erat. Rariſſimè Latini ſic locuti ſunt, Græci frequenter, ſed hoc modo potius, Occupatus in adminiſtratione magiſtratus, nullum tẽpus ſeponere ad ſtudia poterã: uel, Occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum mihi tempus ad ſtudia reliquũ erat. Dixi rariſſimè, non tamen nunquã: nam quidam ſic locuti ſunt, ut Horat. de Arte poët.

–Laudator temporis acti.

Se puero, cenſor, caſtigatorq; minorum. Quintus Epiſt. penult. lib. 16. epiſ. *Cicero ad Tiron. Non potes effugere huius culpæ pœnam te patrono, Marcus eſt adhibendus. ſubintellige pro ipſo patronus. Simile quiddam ſapit* Per, *quale eſt apud Marc.* De Orat. lib. 1. *Tullium: Cùm & per me ipſum egiſſem, & per Druſum ſæpe tentaſſem. Illud enim* Per, *ſignificare ſolet medium quendam, aliumq; interceſſorem. Nunc uerò quis queat mẽlius eſſe inter ſe & alium? & tamen ſic uulgò loquimur,* Per meipſum rogaui, Per te ipſum obtinuiſti.

Auxilium do feroque: Opem fero tantùm. CAP. LXV.

AVxilium do, feroq; dicimus: Opem do, non dicimus, ſed fero: unde opitulor, quod Tullianum uerbum eſſe Seneca autor eſt: quo tamen & Salluſtius utitur, & Plautus, & alij nonnulli.

De A, Ex, & De, cum aliis. CAP. LXVI.

AVdiui à patre meo: &, Audiui ex patre meo: et Audiui de patre meo, idẽ ſignificare inueniet, qui bonos libros euoluet,

Digitized by Google

euoluet. Cic. tamen sic præcipuè locutus est. Similiter apud eũdẽ: Quæsiui te ab ostio, ex ostio, de ostio. Vocaui te à uia, è uia, de uia: sed hoc ultimum apud eundẽ in aliũ quoq; sensum accipitur, ut in Phil. Cumq; de uia languerẽ, & mihimet displicerem. Et de Rep. Et quòd de uia fessus essem, & quòd ad multam noctẽ uigilassem. Et de Academicis: In Cumano nuper quum mecum Atticus noster esset, nuntiatũ est nobis à M. Varrone, uenisse eum Roma pridie uesperi, & nisi de uia fessus esset, continuò ad nos uenturum fuisse. Quasi de labore uiæ. Hìc enim uia significat iter, hoc est, actionem ambulandi: illhic locum, quà ambulamus. Philip. 1. In Som. Sci. Lib. 1. à principio.

De Solus, & Vnus. CAP. LXVII.

INter omnia adiectiua, quæ non sunt superlatiua, duo ferè hæc, Solus, & Vnus, more superlatiuorum regunt genitiuum: ut, Solus omnium non remittit sibi, ut incredibilior sit in parricidio cæcus, quàm fuit quum uideret. Hæc Quin. Et Plin. Accipenser unus omnium squamis ad os uersis contra aquam nando meat. Similiter ablatiuum cum præpositione: nam ut dicimus, Maximus ex omnibus, & inter omnes maximus: ita, Vnus, & solus ex omnibus, uel inter omnes. Verũ Vnus pro solus accipio, ideoq; ferè cũ illo adiectiuo Omnis tantummodo coniungitur. Nam Vnus ex fortibus Vnus ex populo, alterius significationis est. Cum substantiuo quoq; iungitur: ut idem Plin. Caluitium uni tantum animalium homini, sed quasi subintelligitur omnium. Quintilian. declam. 2. Lib. 9. cap. 17. Lib. 11. cap. 37.

De In diem, In dies, In horam, In horas, Propediem, ac Propemodum. CAP. LXVIII.

IN diem aliud multò est, quàm In dies. Illud plerunq; cum hoc uerbo Viuit, iungitur. Vt Quint. Non ut ferè uoluceres præsentis modò cibi memores in diem uiuũt, duraturus hyeme reponitur uictus, Aliquandò, sed rarò, cum alio iungitur

In Iugur. gitur uerbo, ut Sallust. Panem in diem mercari. quasi dicat, præsentis diei habere rationem, nihilq; cogitare de crastino. In dies, idem est quod quotidie, sed proprie cum quodã incremẽto: ideoq; plerũq; cum cõparatiuo: ut, Quum in dies
Cic. Philip. 1. malum arctius premeret. Et, Quum in urbe infinitũ malum serperet, idq; manaret in dies latius. Etiã sine comparatiuo sed tamẽ per uerbum significans incrementũ: ut Liuius, Crescente in dies multitudine. Quod non liceret dicere, Concurrente in dies multitudine: sed quotidie, aut in dies magis: quum tamen liceat superiora exempla dicere per Quotidie: Quum quotidie malũ arctius premeret: & Quum in urbe infinitũ malũ serperet, idq; manaret quotidie latius. Et per
Epist. 7. lib. 5. In singulos dies: ut Cic. ad Att. Quotidie, uel potius in dies singulos, breuiores ad te literas mitto, id est, nõ modo quotidie breuiores, sed etiã in dies. Nam hæ quotidianæ literæ sunt breuiores his, quas anteà mittere solebã: quæ poterant esse omnes pari breuitate. Atqui hæ quas in dies singulos, siue in dies mitto breuiores, tales sunt, ut hodiernæ sint breuiores hesternis, & crastinæ hodiernis, & perẽdinæ crastinis: & ita assidue. Et pestilẽtia in dies fit maior, & quotidie fit maior: sic possunt uideri hæc duo differre, quòd in hoc possunt hodie suprà numerum hesternũ decessisse quatuor, quum heri decesserint decẽ supra numerum eorum, qui decesserãt nudiustertius. Nõ ita in illo, ubi ultimus quisq; dies maximè increscit: ut si nudiustertius decesserint duodecim, heri quatuordecim, hodie necesse est decedãt saltem decẽ & septem, cras saltem unus & uiginti, perendie saltem sex & uiginti. Eandem differẽtiam habent In horam, & In horas,
Philip. 5. quam In diem, & in dies. Cic. in Phil. Hæc ij, qui in horã uiuunt non modò de fortunis, & bonis ciuium, sed ne de utili-
Eclog. 10. tate quidem sua cogitauerunt. Vergilius:

Gallo

Digitized by Google

Gallo cuius amor tantùm mihi crescit in horas.
Quantùm uere nouo uiridis se subijcit alnus.

Si quis autem in dies, & in horas, siue in dies singulos, & in horas singulas, sine illa exacta ratione incrementi accipere uelit, non denegandum ipsi hoc puto. Propediem, est quasi propè est dies, quando hoc fiet. Cic. Et præsens propediem (ut spero) & dum aberis absens loquar. Eodem modo quo dicimus Propemodum, quasi prope mensuram: quod accipitur pro penè, siue propè, quum est aduerbium. In peroratã. Offic.

De Animaduerto. CAP. LXIX.

ANimaduerto te, & animaduerto in te differunt, cùm Intueor te, & Intueor in te non differãt. Animaduerto in te, est punio te: sed cum hac differentia, quòd Punire est quoruncunq; siue iure, siue iniuria: Animaduertere, est eius qui in alterum habet potestatẽ ordine, ac ritè, id est, cũ animaduersione puniendi. Sed hoc proprie refertur ad personas. Animaduerto, pro intueor personam, & rem dicimus.

Filius, Natus, Genitor, Vir, Pater, Mater, Genitrix, Parens. CAP. LXX.

ORatores sæpius dicunt Filius, quàm natus: Pater, quàm genitor: Mater, quàm genitrix: Parens pro utroque: etiam sæpe Homo potius, quàm uir, quoties ita accipitur ille, de quo agimus, aut loquimur, quale est hoc: Illi deuxerunt hominem in palæstram. Poëtæ potius è contrario. Historici mediam quandam uiam tenent: ut Sallustius, Eos mores, atq; eam modestiam uiri cognoui. In Catil.

De In primis. CAP. LXXI.

IN primis potens, si de masculo loquaris, intelligitur inter primos: si de fœmina, inter primas, si de neutro, inter prima. Nam idem pollet In primis, quod inter primos, uel inter primas, uel inter prima. At si defuerit adiectiuum, utique accip

Georg.2. Aeneid.1. *accipietur in neutro, quale est illud Vergilij, In primis venerare deos. Nisi sit tale quale apud eundem.*

–In primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.

In primis, nõ inter primas, aut inter prima accipiendum est sed inter primos. Vna enim inter mares fœmina nominatur sine fœminis alijs: aut, inter primos, & inter primas.

Hic non est cum illo comparandus. CAP. LXXII.

HIc non est cum illo comparandus, melius de minore ad maiorem dicitur: ut Vergilius cum Homero, Horat. cum Pindaro non est comparandus: quàm e diuerso, sic: Homerus cum Vergilio, Pindarus cum Horatio non est comparandus. E diuerso tamen nonnunquam reperitur.

Intercedo. CAP. LXXIII.

INtercedit mihi tecum amicitia, Intercedit tibi cum illo affinitas, Intercedit tibi mecum necessitudo: hoc est, amicitia, affinitas, necessitudo inter nos est media quædam, quæ nos conciliat. Tribuni intercesserunt: Scipio intercessit: Cato intercessit: hoc est, in medium se uerbis, aut ui opposuit.

Amare inuicem, mutuò, pariter, & inter se. CAP. LXXIIII.

AMamus nos inuicem, amatis uos mutuò, amant se pariter. Quum uerò adhibemus præpositionẽ Inter, tollitur accusatiuus, qui regitur à uerbo, ne turpe foret, si replicaretur, sic: Amamus inter nos: non autẽ, Amamus nos inter nos: Amatis inter uos, amant inter se: non autem, Amatis uos inter uos, amant se inter se. Cic. ad fratr. Pueri ualde inter se amant. & de Amicitia: Neq; solum inter se diligent, & colent, sed etiam uerebuntur. Terent. in Adelp. Video nos fapere, intelligere, in loco uereri, inter se amare. Idem, & in

Act. 5. scen. 3. Act. 2. sce. 4. cæterũ sic in omnibus exẽ

eadem: Quasi non norimus inter nos. Bene habeo, bene habes:

Digitized by Google

bes: id est, bene ualeo, bene uales. In tertia autem persona etiam sine supposito. Bene habet: id est, bene se res habet, quod exemplum ubiq; frequens est.

plaribus nunc legitur, Quæ si nunc nō norimus nos inter nos Ctesipho.

De Facio, Ago, Frango, & Accipio. CAP. LXXV.

Facio te certiorem, non certum. Nam Vergil. Anchisen facio certum, ideo dixit, quòd syllaba breuis inter lōgas non potest collocari in uersu Heroico. Prosa oratione scribentes, semper certiorem dixerunt. Et semper facio, nūquam Ago certiorem, Facio tibi gratum, nunquā Ago tibi gratū, Facio ludos, facio tibi rem diuinā, facio sacrificium, facio solennitatem, nunquam Ago: & multa huiusmodi. Item, Feci iacturam, feci damnum, feci naufragium: uix unquam, Passus sum iacturam, damnum, naufragium. Cic. Magna in Rep. facta iactura est. Idem: Damnum enim illius immaturo interitu res Romana, Latinæq; literæ fecerunt. Quintil. In portu naufragium fecimus. & in cæteris quibusdam. Feci tamen fugam, quòd ego fugi alterum, non quòd alter me. Feci timorem, non quòd ego timui alterū, sed quòd alter me. Item: Feci iter: non, egi iter. Aliquando etiam Feci uiam, Feci copiam tibi rerum mearum: nunquā Egi, aut Dedi, aut Præstiti copiam. Feci potestatem tibi uendendi meas res domesticas: non autem Dedi. Feci lucrū, non autē, Acquisiui lucrum. Honore dicto, Vrinam fecit: Stercus fecit, non autem emisit. Simile huic est quod dicimus: Fregit nauim, Fregit brachium: quasi ipse fregerit, id est, ipse egerit, non potius passus sit. Terentius: Nauim is fregit apud Andrum. Cic. Græcales q; eum cùm in campū nō uenisset, requireret: excusauit Vespa. Terentius, quòd eum brachium fregisse diceret. Alius dixisset, Quòd ei brachium fractum esset. Ita etiam accepi molestiam, accepi cladem, accepi contumeliam, accepi ullas, accepi iniuriam, accepi dedecus, accepi ignominiam, uix

Aeneid. 3.

De clar. orat.

In And. act. 1. scen. 3.

Lib. 2. de Ora.

Digitized by Google

uix autem passus. De quo uerbo commodius alio loco dicam. Accepi etiam uoluptatem, gaudium, lætitiam.

De Conuenit. CAP. LXXVI.

Conuenit hoc mihi, aut cõuenit hoc nobis. id est, decens est, & Conueniens. Conuenit hoc inter nos: id est, constat, & controuersia caret. Conuenit hoc mihi tecum: id est, sine controuersia est inter nos quod ego dixi. Conuenit tibi mecum: id est, sine controuersia est inter nos quod tu dixisti. Nonnunquam sine suppositio: ut, Conuenit inter nos. Nonnunquam sine appositio, sed tamen subintellecto: ut, Hoc conuenit. Nonnunquam sine utroque: ut, Conuenit.

De Obuio tibi, Obuius tibi fio, Obuius sum tibi, & similibus. CAP. LXXVII.

Pro Milone. *Obuio tibi, obuius tibi fio, obuius sum tibi, obuium me tibi fero, obuium me tibi fortuna obtulit. Cicero, Obuius fit ei Clodius expeditus in equo.* Vergil. Aeneid. 1. *Cui mater media sese tulit obuia sylua.* Domitius Afer *apud Quint. Forte uos in ea solitudine obuios casus miseræ mulieri obtulit. Obuiam quoq; per eadem, & alia plura uerba uariatur: ut, Obuiã processi, obuiã iui, & alia multa.*

De uerbis ad Finitionem pertinentibus. CAP. LXXVIII.

Epicurus omnia terminat uoluptate. Zeno cuncta finit honestate. Hiero uniuersa definit, determinatq; indolentia corporis. Carneades singula metitur naturæ bonis. Aristippus nihil non ad commodum suum refert. Pyrrhon nihil reliquit, quod non reuocet ad scientiam. Ille summum bonum in gula constituit, ego bonum ipsum pono in dilectione Dei. Tuus finis ad quem tendis, tibijpsi ignotus est. Tot igitur uerbis unam, eandemq; rem declaramus: quæ exempla passim inquirentibus sese offerent.

De uerbis ad Coniecturam pertinentibus. CAP. LXXIX.

Coniectio

Digitized by Google

Coniecto, Coniecturo, Coniecturam facio, Coniecturam capio, Coniectura consequor, Coniectura colligo, Coniectura ducor, pro eodem accipiuntur, aut parum differunt: quia efficacius quiddam est in Coniectura consequor, & Coniectura colligo, quàm in cæteris: quorum exempla adducere longum esset.

De uerbis ad Notitiam pertinentibus. CAP. LXXX.

Non me fallit, Non me præterit, Non me fugit, Non me capit, idem significare quod Non ignoro, Quintilianus autor est.

De uerbis ad Spem pertinentibus. CAP. LXXXI.

Capio spem de te, Concipio de illo spem, Ducor in spem huius negotij, Vocor in spem, Ingredior in spem: non tantùm spei firmitatem significant, quantùm, Colloco in te spem, & Repono in te spem. Cicero: In quibus tum spem maiores natu dignitatis suæ collocarant. Quintilianus: In quo spem unicam senectutis reponebam. De Ora. lib. 1

De uerbis ad Recordationem pertinentibus. CAP. LXXXII.

In mentem uenit mihi, Occurrit mihi, Succurrit mihi, Subit mihi, pro eodem accipi solent. Sed hoc ultimum frequenter quoq; ad miserationem. Quintilianus: Nobis uerò natura aduersus exanimes ingenuit non solùm miserationem (quæ cogitationi nostræ subit) sed etiam religionem. Vbi non ita decuisset, Succurrit, Occurrit, In mentem uenit. Ver. Aeneid. 2.

—Subijt chari genitoris imago. —Subijt deserta Creüsa.

Vbi nequaquam decuisset, In mentem uenit mihi de charo genitore, & de Creüsa deserta. Iungitur etiam hoc uerbum cum accusatiuo: ut Curtius, Sera pœnitentia subijt regem. Lib. 3.

De uerbis ad Visionem pertinentibus. CAP. LXXXIII.

Videas, uidere licet, licet cernere: apud quosdam etiam cernere est, pro eodem accipiuntur, Vt, itaq; uideas iu-

stos iniustis rebus maximè dolere, imbecillibus fortes, moderatos immodestis. Licet uidere nonnullos tanta stultitia, ut uix differant à natura brutorum. Licet ora cernere ira-
Offic. 1. *torum, uti mutentur. Ciceronis hæc exemplа sunt.*

De Parenthesi per Quis, & Is. CAP. LXXXIIII.

SI potuisset redimere oculos matris (qua pietate fuit) uicarios suos dedisset. id est, tãta pietate in matrẽ fuit. Idem Quintilianus: Hoc si scisses pater affirmo, promitto (cuius pietatis es) nemo te anteceßisset. Et alibi: Quæ pietas tua est. Tribus enim modis utimur per relatiuum, totidem per pronomen Is: Primo modo sic, Ea pietas tua est. Secundo sic, Eius pietatis es, sed hoc rarius. Tertio sic, Ea pietate es. Ea pro Tanta accipitur: Ideoq; & ipso Tanta uti licet eodem modo, quo & pronomine. Habet autem aliquid plus talis oratio, quàm si dicas, Pro tua pietate.

De uerbis ad finem operis pertinentibus. CAP. LXXXV.

De Amic. *HAbes quæ sentiam Brute de ratione dicendi. Hæc habui de amicitia, quæ dicerem. Hæc sunt quæ putaui dicenda hoc tempore. Sunt uerba Ciceronis ad extremum materiæ à se tractatæ, quibus & cæteri autores uti solent. Vt*
Lib. 12. in fine. *Quintil. Habes Marcelle Victori quibus præcepta dicendi adiuuari per nos posse uidebantur. Et iterum: Nihil habui amplius, quod in uniuersum præciperem. Et iterum: Hæ ferè sunt emendatè loquendi scribendiq; partes.*

De nominibus quibusdam in io. CAP. LXXXVI.

VEni in opinionem, actiuè accipitur, quod talem opinionem habeo: aliquando etiam paßiuè, quum Opinio significat famam, opinio inquam, quæ de me habetur ab alijs, non quam ipse habeo de aliquo. Sicut existimatio est opinio atq; sententia, quum accipitur actiuè: ut, Existimatio mea, id est, ita existimo. Aliquãdo paßiuè: ut, Homo magnæ existi-

mationis

Digitized by Google

mationis, id est, famæ, & nominis, quòd eum homines magni existimant: ita Homo magnæ opinionis: ut Quintil. Quod accidisse etiã Porcio Latroni, qui primus clari nominis professor fuit, traditur: ut cum ei summam in scholis opinionem obtinenti causa in foro esset oranda, impensè petierit, uti subsellia in Basilicam trãsferrẽtur. Cicero. Sermonibus familiarium peruenimus etiã nos in opinionem. Venio in suspicionem, semper pasiuè: ut idem, Etiam si falsò P. Sextio ueniisses in suspicionẽ. id est, in suspicionem tui, non tuã. Veni in obliuionem, semper etiam pasiuè: ut idem, Vt si fuerint excellentes uiri, certè iam uenerint in obliuionem. id est, quòd cæteri de illis obliti sint, non quòd illi de alijs, aut de se. Similiter, Venio in uituperationem. Idẽ. IIII. Verr. Vt propter eum in sermonem hominum atq; in tantam uituperationem ueniret. Offensio etiam propè semper pasiuè accipitur. Ideoq; idem non Clodij offensiones dixit, sed offensas: suas uerò offensiones. Et alibi: In ægro corpore odiosa est omnis offensio. id est, molesta omnis pasio. Vectatio quoq; huic simile est: cuius rei causa est, quòd uector quum deberet significare id quod uehit, ut nauis, equus, uehiculum, significat potius id quod uehitur, qui est homo. Cic. Tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent. Quintil. Sic in nauim filij mei male permutatus uector imponor. Nõ tamẽ uectorem accipias pro nauta. Hinc est quòd inuenimus nõnunquã dictum, Nautas & uectores. Sunt enim Vectores, qui pretio in aliena naui uehuntur. Idẽ Quintil. Cur infrænatis equis uector insidet? Nõnunquã pro eo qui uehit, ut Seneca in Hercule insano: Tyriæ per undas uector Europæ nitet. Idem in Hippolyto: Pro sua uector timidus rapina. Quum de eodem tauro, eademq; Europa loqueretur. Nam cætera ferè

Lib. 10. cap. 5.

In Vatini.

In Cat. Maio.

Philip. 7. in fine.

quæ à supinis ueniunt, tam actiuè, quàm passiuè accipi solent: ut Accusatio Marci Tulij, actiuè: Accusatio Verris, passiuè: Donatio mariti, actiuè: Donatio uerò bonorum, passiuè: & cætera.

De Bene & Male, cum uerbis. CAP. LXXXVII.

MAle iudico, male censeo, male pronũtio, male opinor, male sentio, male existimo, hoc male ad me ipsum refertur, erroremq; meum declarat. Malè cogito, ad alterum
In Cat. Maio. refertur, significatq; perniciem, non errorẽ: ut Cicero: Carthagini male iam diu cogitanti bellum inferatur, multo antè denuntio, de qua non antè uereri desinam, quàm excisam cognouero. Male cogitantem, uidelicet mala in alterum, perniciemque cogitantem, non autem se ipsum fallentem. Item Male dico tibi, male opto, male precor tibi, male imprecor. His nonnihil similia sunt, Male de tè sentio, male tu de me existimas, male de illo iudicamus. Nõ error hic sentientis, existimantis, iudicantisq; innuitur, sed uitium de quo iudicamus, existimamus, sentimus. Male quoq; audio, id est, infamor crimina mea audiens, cuius contrarium est, Male dico. Sallustius in Ciceronẽ: Respõdebo tibi, ut si quã male dicendo uoluptatem cepisti, eam male audiendo amittas. Bene quoq; maxima ex parte huic simile est: ut, De te bene sentio, bene tibi precor, bene de te mereor.

De Loco patris, & In locum patris, & similibus. CAP. LXXXVIII.

LOco patris, loco fratris, loco filij te habeo, non ita accipitur, quòd ubi illa anteà erãt, ibi tu nunc apud me sis, sed quòd in ea charitate qua illi aut fuerunt, aut sunt, aut esse
In And. act. 1. scen. 5. sent, aut esse debẽt: ut Chrysis Pãphilo apud Terẽtiũ loquitur: Si te in germani fratris dilexi loco. Cic. in Verrem: In parentum loco quæstoribus suis prætores esse oportere. Illa autem

autem sententia in locum potius, quàm in loco, requirit tale aliquod uerbum, quale est apud Quintil. Nam quomodo pugnã ineuntibus tot simul metus laborum, dolorum, postremò mortis ipsius exciderunt, nisi in eorum locum pietas, & fortitudo, & honesti præsens imago succeßerint? Et alibi: Non perdidit filium quisquis occidit: explicat à dolore patrem, quòd sibi uidetur feciße rem maximam, & iuuenis in locum amißi, substituit de uanitate solatiũ. Ergo ita dicitur, ubi aliud erat, aliud succeßit. quæ diuersa à superiori sententia est. Loco uoluptatis mihi est, loco turpitudinis, loco honoris: id est, uoluptuosum, turpe, honorificum. Illud autẽ hac in parte cõpetit, ut dicamus, nõ recordari me an usquã repererim genus illud sermonis, quo Eccleſiastici paßim utũtur: Ego habeo te in patrẽ: tu es mihi in filium: accipio te in fratrẽ. Dicunt enim ueteres, Habeo te loco patris, Tu es mihi loco filij, Accipio te loco fratris: uel, Habeo te pro patre, Tu es mihi pro filio, Accipio te pro fratre: & nonnullis alijs modis. Atque hic uidetur aliquid non utiq; tale eße, sed perinde eße, ac si tale foret, Ideoq; expoſitiones noſtræ locum habent, ubi tale aliquid non est, ut dixi, sed pro tali habetur: ut in illo, Ex illa hora accepit eã discipulus in suam. quod liceret dicere, Accepit eam loco matris, uel pro matre, siue pro sua: non autem ita in illo, quod pro uero accipi debet: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Licuisset ergo dicere, id est, dixisset ueteres, Ego ero illi pater, ipse erit mihi filius: sed more Græcorum, unde hæc sumpta sunt, noſtris eccleſiaſticis ita loqui placuit. Idem ueteres qui illo modo locuti non sunt, sic tamen loquebantur: Reuertor in patrem, Tibi redij in amicum: sed hîc uerbum est significans motum. Quintilianus: Et post exitum amici reuertor in patrem. Quintus Curtius lib. v. Igitur rex arci

Declam. 8.

Ioan. 19.

Babyloniæ Agaticem in præside esse iussit.

De uerbis ad autoritatem pertinentibus. CAP. LXXXIX.

More maiorum comparatum est, Legibus ita comparatum est. Legibus ita constitutum est, Ita natura comparatum est, Ita natura constitutum est, Ita natura præscriptū. Hoc nobis ipsa natura præscribit, Nobis natura datum est, ut periclitantes alleuemus. Hoc ratio ipsa præscribit, Ita uidetur ratio dictare.

De Nihil ad te, & Quid ad te. CAP. XC.

Addidit etiam illud: Equites non optimos misisse credo Cæsar, nihil ad tuum æquitatū. id est, nihil ad cōparationē tui equitatus. Idem Cic. Persium non curo legere: hic enim fuit, ut noramus, omniū fere nostrorū hominum doctissimus: Lælium Decimum uolo, quē cognouimus uirum bonum, & nō illiteratum, sed nihil ad Persium. id est, nihil ad Persij cōparationē. Quale est quum subintelligitur Pertinet: ut hoc quid ad te? hoc nihil ad te. supple pertinet: uel potius parum est: ut sit in cōparatione Persij parum doctus, & in comparatione tui equitatus sint parum boni equites. Terrent. Est ne, ut fertur, forma? P. sanè. C. at nihil ad nostram hanc. Non plane nihil, sed parum potius accipiendum est.

Libro 2. de Orat.

In Eunuch. actu 2. sce. 5.

De communione gerundii, & nominis. CAP. XCI.

Inter agendum, inter actionem, in agendo: Inter cœnandum, inter cœnam, in cœna, super cœnam: Inter cōsulendum, siue consultandum, inter consilia, siue consultationes, in consulendo, siue consultando.

Et appellant te homines sapientem. CAP. XCII.

Et appellāt te homines sapiētem, & existimant te malum esse, & dicūt, & sentiūt: Illum & putant probum, & loquuntur: Hi & habentur mali, & appellantur. Diligentia honores & gignit, & cōtinet. Studio literæ & parantur,

Digitized by Google

rantur, & conseruantur.

De Memoria, & Memoriter, cum aliis uerbis. CAP XCIII.

MEmoria teneo non memoriter: Pronuntio memoriter non memoria. Cicero: Memoria teneo bello Marsico cum Quinto Octauio. Idem: Quintus Mutius Augur Scæuola niulta narrare de C. Lælio socero suo memoriter & iucundè solebat. Repeto memoria, & memoriter. Quint. Si longior complectenda memoria fuerit oratio, proderit per partes edisscere. Cicero: Complectebatur memoriter, diuidebat acutè. Quintil. Memoria repeto conuictos à me, qui reprehendere erant ausi, quòd hoc uerbo pepigi usus essem. Terent. Cognoscit ne? c. ac memoriter. Aliud tamen est ille ablatiuus, quàm illud aduerbium. Memoria enim quid significet apparet. Memoriter uerò est, quod literatores nostri imperiti dicunt, corde tenus, mente tenus. Apud Plinium tamen ad Romanum lego: Tu facilimè iudicabis, qui tam memoriter tenes, ut cum hac conferre possis, si rectè sic scriptum est, rectè sic dici iudicabo. De Amic. à princ. Lib. II. cap. 2. Lib. I. cap. 10. In Eunuc. act. 5. scen. 3. Epist. 33. lib. 6.

De Facio tibi iniuriam: & Afficio te iniuria. CAP. XCIIII.

FAcio tibi iniuriam: &, facio tibi contumeliam. Afficio te iniuria: &, afficio te contumelia. Facio tibi molestiam, non ita libenter dixerim, ut, afficio te molestia.

De uerbo Impono. CAP. XCV.

IMpono tibi hoc oneris, notum est quid significet. Impono tibi, idem quod decipio te. Quint. Quid quod hoc ipsum tam placidè, tã quietè facit, quasi captet imponere? Et alibi: Fefellit te ingenitus honestis animis gloriæ amor, spes tibi perpetuæ laudis imposuit. Vnde impostores dicuntur, qui alios uerbis magna pollicentibus, incãtationibusq; seducunt, ac decipiunt. Paulus: Item aleatores, & uinarios non conti-

neri edicto, quosdam respondisse Pomponius ait: quemadmodum nec gulosos, nec impostores, aut mendaces, aut litigiosos. Vlpianus: Non tamẽ si incantauit, si imprecatus est, si (ut uulgari uerbo impostoris utar) exorcizauit, non sunt ista medicinae genera, tametsi sint qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirment.

De uerbo Spectat. CAP. XCVI.

AD me spectat, id est, ad me pertinet. Ad mortem spectat, id est, ad mortem quasi respiciendo tendit. Cicero Offic. lib. III. Ad extremum si ad perniciem patriae res spectabit, patriae salutem anteponet saluti patris. Quintilianus in Paupere amatore: Et quod ad pessimum spectat euentũ, miserabilis sis oportet, ut amator esse uidearis. Declam. 15.

TERTII LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN QVARTVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

SCIO ego nonnullos, eorum præsertim qui sibi sanctiores, & religiosiores uidentur, ausuros meum institutũ hoc, laboremq; reprehendere, ut indignum Christiano homine, ubi adhortor cæteros ad librorum secularium lectionem: quorũ, quòd studiosior esset Hieronymus cæsum se flagellis ad tribunal Dei fuisse confitetur, accusatumq; quòd Ciceronianus foret, non Christianus: quasi non posset fidelis esse, & idem Tullianus. Eoq; spopondisse, & id diris execrationibus, libros seculares posteà se non esse lecturum. Hoc crimen non magis ad præsens opus pertinet, quàm

quàm ac me ipſum, ac cæteros literatos, quorum ſtudium ac doctrina literarum ſecularium reprehenditur. Reſpondeamus igitur iſtorum accuſationi, eosq; uicißim & quidem in præteritũ quoq; accuſemus, quorum culpa nõ ex minima parte Latinæ literæ iacturam, naufragiumq; fecerunt. Quid? ais tu non eſſe legendos (autore Hieronymo) ſeculares libros? Qui ſunt iſti quæſo libri? omnes ne Oratores, omnes Hiſtorici, omnes Poëtæ, omnes Philoſophi, omnes Iuriſconſulti, cæteriq; ſcriptores? an unus Cicero? Si illos dicis, ut debes dicere, cur non cæterarũ quoq; literarum ſtudioſi abs te reprehenduntur, cum quibus me aut dãnare debes, aut abſoluere? Sin ita non ſentis, & ſolũ Ciceronẽ reum facis, uide ne ſtultum Hieronymũ uideri uelis, qui neminẽ ſecularium promiſit ſe lecturum, quum de Cicerone tantùm promittere deberet. At non quid ille promiſerit, inquis, eſt intuendum, ſed quid accuſatus ſit. Fuit autem accuſatus, quòd eſſet Ciceronianus. Ita ne? miſſum ergo faciamus Ciceronem, relinquamus, abijciamus. Quid de alijs autoribus ſenties? Quid de tot diſciplinis? certè omnes ſeculares ſunt, atq; adeò gentiles: id eſt, non à Chriſtianis, nec de Chriſtiana religione conſcriptæ. Si legendas ais, tibi ipſi repugnabis, qui mihi harum obijcis lectionem. Si negas, etiam atq; etiam conſidera, ne ſecularium diſciplinarum familiæ in te impetum faciant, teq; omnes (nemine auxilium ferente) diſcerpant. Minime, inquis ita eſt. Sed quum Hieronymus quòd Ciceronianus eſt, reprehenditur, id reprehenditur, quòd ſtudioſus eloquentiæ eſſet. Ideoq; dãnati, & repulſi intelliguntur, qui comparãdæ eloquentiæ gratia lectitãtur. Iam uideo, times inuidiam, ſed ſerò times, & in eodem hæſitas luto, ſi tantùm eloquentes excludis. Cur modò in uniuerſum mihi uetabas (ut ſæpe facere ſoles) legendos ſecularium libros? at poſteà accuſationem tẽ

peraſti, & de eloquentibus duntaxat intelligis. Ita ſit: Erraueris ſane, do ueniam imperitiæ, parco cupiditati feriendi, licet laceſſitus. Cur tamen ab Hieronymo diſſides, qui ſeculares, non autẽ eloquentes ſe nolle tangere promiſit? Cur tu neq; cum iudice illo unum Ciceronem intelligis, neque cum Hieronymo uniuerſos ſeculares? Quid ſibi uult iſta anceps, uacillansq; ſententia? quanquàm (dij boni) nihil ne in illis libris, niſi eloquentia eſt? nõ memoria temporũ, gẽtiũq; hiſtoriæ, ſine quibus nemo non puer eſt? non multa ad mores pertinentia? nõ omnium diſciplinarũ tractatio? Nunquid hæc omnia negligam, ne ſorte dũ talia diſcere uolo, eloquentiam diſcam, & uenenum bibam hoc uino dilutum, malimq; aquam & quidem cœnoſam potare, quàm cum hoc timore Falerna dulciſsima? Porrò quĩnam ſunt iſti libri, in quibus uenena eloquentiæ occultantur? Certè nullos ego ſcio nõ eloquentes niſi tuos, tuorumq; ſimilium, quibus nec robur ullũ adeſt, nec ſplendor: contraq; cæterorum opera pro ſua unũquodq; portione miram quandam præ ſe ferunt bene dicẽdi elegantiam. Ita aut eloquentes, aut nulli libri legendi erunt. An ex his duobus, de quibus Hieronymus meminit, aut ille Græcus infacundus fuit, aut noſter Latinus ulli duntaxat Latinorum in philoſophia ſecundus? quorum uterq; neſcias præſtantior ſit philoſophus, an orator. Quòd ſi omnes libri ueterũ ita ſunt eloquentes, ut uel plurimũ ſapientiæ, ita tradentes ſapiẽtiã, ut uel plurimũ eloquentiæ habeãt: quinam iſti erunt, quos ob eloquentiam damnandos putemus? Atq; quum eos duos lectitaſſe ſe Hieronymus fateatur, uide ne non tam de Oratorijs Ciceronis operibus, quàm de Philoſophicis dictum exiſtimare debeas. Ego certè de Philoſophicis dictum accipio, ubi ſoli philoſophi nominantur: quodq; Platonicus eſſet, non ideo non obiectum, quaſi ſanctè faceret

faceret Platonem legẽs, sed tantum Ciceronianus, quod homo Latinus magis Ciceronis stylum cupiebat exprimere, stylum inquã, quali ille utebatur in quæstionibus philosophiæ, non quali in forẽsibus causis cõcionibus ue, aut in senatu. Nõ enim orator causarum ciuilium Hieronymus, sed scriptor sanctarum disputationum studebat euadere. Cur nõ ergo credamus, non minus Platonẽ nocuisse ei, quàm Ciceronem? cur nõ magis philosophos, quàm oratores? At ornatus ipse dicendi reprehensus est, non scitia. Si ita est, omnes ad unum reprehenduntur. quis enim caret ornatu? in quo tu intolerabili calũnia uteris, quum non sit facta mentio de ornatu in illa accusatione, sed quòd tantum Ciceronianus esset. Nunquid tantùm in Cicerone ornatus? non ne & philosophia? non cæteræ artes? non (ut dixi) in Platone facundia? non in cæteris? cur non omnes pariter exterminamus? cur non potius Ciceronis philosophia nocuiße putanda Hieronymo est, quàm ars dicendi? Nolo hoc in loco comparationem facere inter philosophiam, & eloquentiam, utra magis obesse poßit, de quo multi dixerunt, ostendentes philosophiã cum religione Christiana uix cohærere, omnesq; hæreses ex philosophiæ fontibus profluxisse: rhetorica uerò nihil habere nisi laudabile, ut inuenias, ut disponas, quasi ossa & neruos orationi des: ut ornes, hoc est, ut carnem, colorem q; inducas: postremò ut memoriæ mandes, decenterq; pronunties: hoc est, ut illi spiritum, actionem q; tribuas. Hæc ego cuiquam nocere posse credam, nisi ei qui cætera negligat, & præsertim ueram sapientiã, atq; uirtutes, quod Hieronymus non faciebat? Hanc ego artem obfuturam putem? profectò non magis quàm pingendi, fingendi, cælandi, & (ut de liberalibus dicam) quàm musices artem. Et si ex his qui bene canunt, bene pingunt, bene fingunt, cæteriq; artibus

multum

multum usus atq; ornamenti diuinis accedit rebus, ut prope ad hanc rem natæ esse uideantur: profectò multò plus accedet ex eloquentibus. Quare nõ fuit illa accusatio quòd Ciceronianus esset Hieronymus: sed quòd non Christianus, quæ lem se falsò eße prædicauerat, quum literas sacras despiceret. Nõ studium huius artis, sed nimium studiũ, siue huius artis, siue alterius, ita ut locus melioribus non relinquatur, reprehensum. Non cæteri, sed solus Hieronym. accusatus est: alioqui cæteri simuli castigatione correpti fuissent. Neque enim una omnibus medicina conuenit, & alios aliud decet. Neq; semper, & ubiq; idẽ aut permittitur, aut uetatur: neq; ille hoc alijs uetare ausus est ne facerent: contráq; plurimos laudauit tum superiorũ, tum suorũ tẽporum eloquẽtes. Verum quid multis agimus? Quid Hieronymo ipso eloquentius? quid magis oratorium? quid (licet ille sæpe dißimulare uelit) bene dicendi solicitius, studioßius, obseruantius? Quid? quod ne dißimulabat quidem (nam obijciente sibi hoc somnium Rufino, hominẽ deridet) planeq; fatetur se lectitare opera gentilium, & lectitare debere. idq; cùm in alijs multis locis (quãquàm etiam sine cõfeßione palàm est) tum uerò epistola illa ad magnum Oratorem. I nunc, & uerere, ne aliena accusatio tibi obsit, quum illi nõ obfuerit sua: & non audeas facere, quod illa rescissa pactione facere non timuit. Tametsi nõ desunt, qui credãt eum puerili ætate illa percepisse, semperq; postea memoria tenuisse. O ridiculos homines, & omnis doctrinæ imperitos, qui opinẽtur eum tantam rerum copiã, ac scientiã, qua nulli Christianorũ cedit, aut tam citò potuisse discere, aut tandiu nõ potuisse dedisce re, quum & rarißimi reperiantur, qui centesimam partem scientiæ illius assequi poßint, & nõ minore labore (ut antiquitus dictum est) hæc facultas retineatur, quàm paretur. Et

tamen

tamen quantulum interest iuter furari, & furtum non reddere? Quid prodest alijs furtum prohibere, ne furētur, si tu furto tuo palam potiris? Si nō debemus discere eloquētiam, nec uti certe, si didicimus. Quid quòd libros gētilium sæpe in testimonium assumit quos si nō licet legere, minus profectò legendos exhibere: & si nos dehortaretur, à lectione gentilium (quod non facit) magis intuendum putarem quid ipse ageret, quàm quid agendum alijs diceret: uerumtamen semper ipse idem dixit, & fecit. Nam postquàm teneram illam ætatē saluberrimo sacrarum scripturarum alimēto pauit, ac in ea quam despectam habuerat, scientiæ sibi uires fecit, iamq; extra periculum positus, ad lectionem gentilium rediit, siue ut illhinc eloquentiā mutuaretur, siue ut illorum bene dicta probans, male dicta reprehenderet: quod cæteri omnes Latini, Græciq; fecerunt, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Lactantius, Basilius, Gregorius, Chrysostomus, alijq; plurimi, qui in omni ætate pretiosas illas diuini eloquij gemmas, auro argentoq; eloquētiæ uestierunt, neq; alterā propter alterā scientiā reliquerunt. Ac mea quidē sententia, si quis ad scribendum in theologia accedat, parui refert an aliquam aliam facultatē afferat, an non: nihil enim ferè cætera conferunt. At qui ignarus eloquentiæ est, hunc indignum prorsus qui de theologia loquatur, existimo. Et certe soli eloquentes, quales ij quos enumeraui, columnæ ecclesiæ sunt, etiam ut ab Apostolis usque repetas, inter quos mihi Paulus nulla alia re eminere, quàm eloquētia uidetur. Vides igitur ut in cōtrarium res ipsa recidit. Nō modò non reprehendendum est studere eloquentiæ, uerùm etiā reprehendendum, non studere. Et ego sic ago, tanquā eloquentiæ contra calumniantes patrocinium præstem, quod est maius proposito meo. Non enim de hac, sed de elegantia linguæ

Latinæ

Latinæ ſcribimus, ex qua tamẽ gradus fit ad ipſam eloquẽtiã. Verùm ſi quis eloquẽs non ſit, ita demum non erit caſtigandus, ſi talis non potuit euadere, nõ ſi hunc laborem effugit. Qui uerò eleganter loqui neſcit, & cogitationes ſuis literis mãdat, in theologia præſertim, impudẽtiſſimus eſt, & ſi id conſultò facere ſe ait, inſaniſſimus: quãquam nemo eſt qui nolit eleganter, & facundè dicere: quod quum ipſis non cõtingit, uideri uolunt (ut ſunt peruerſi) nolle aut certè non debere ſic dicere. Ideoq; aiũt gẽtiles hoc modo locutos eſſe, nõ decere eodem loqui Chriſtianos: quaſi illi, quos nominaui, more iſtorum locuti ſint, & nõ more Ciceronis, cæterorũq; gẽtiliũ: qui qualiter loquãtur nec cognitũ iſti, nec expertum habẽt: nõ lingua gentiliũ, nõ grãmatica, non rhetorica, non dialectica, cæteræq; artes dãnandæ ſunt (ſiquidem Apoſtoli lingua Græca ſcripſerunt) ſed dogmata, ſed religiones, ſed falſæ opiniones de actione uirtutum, per quas in cœlum ſcãdimus. Cæteræ autem ſcientiæ, atq; artes in medio ſunt poſitæ, quibus et bene uti poſſis, & male. Quapropter conemur obſecro eò peruenire, aut ſaltem proximè, quò luminaria illa noſtræ religionis peruenerunt. Vides quàm mirabili ornamẽto ueſtes Aaron diſtinguãtur, quã arca fœderis, quàm templum Salomonis: per hoc mihi ſignificari eloquentia uidetur, quæ (ut ait nobilis tragicus) regina rerum eſt, & perfecta ſapiẽtia. Itaq; alij ornant domos priuatas, bi ſunt qui ſtudẽt iuri ciuili, canonico, medicinæ, philoſophiæ, nihil ad rem diuinã conferẽtes: nos ornemus domum Dei, ut in eã ingrediẽtes non ex ſitu ad contẽptum, ſed ex maieſtate loci ad religionem concitentur. Non poſſum me cõtinere, quò minus, quod ſentio, dicam. Veteres illi theologi uidẽtur mihi uelut apes quædam in longinqua etiam paſcua uolitantes, dulciſſima mella, ceraſq; miro artificio condidiſſe: recentes

Euripides in Hecuba.

Digitized by Google

recentes uerò formicis similimi, quæ ex proximo sublata furto grana, in latibulis suis abscondunt. At ego (quod ad me attinet) non modò malim apes, quàm formica esse, sed etiam sub rege apium militare, quàm formicarũ exercitum ducere. Quæ probatum iri bonæ mentis iuuenibus (nam senes desperandi sunt) confidimus. Nunc ad incœptum reddeo: quanquàm ea quæ sequuntur, à superioribus nonnihil differant. Tractabimus enim de uerborum significatione, neque de omnibus uocabulis, sed quasi gustum quendam, & eorum maximè, quæ ab alijs tractata non sunt: nam de omnibus dicere prope infinitum est.

De Libertinus, & Libertus. CAP. I.

LIBERTINVS, & Libertus sola elegantiæ gratia habẽt differẽtiam, quã nec grãmatici, nec iurisperiti (quod maximè pudẽdum est) sciunt, quã ne eorũ quidẽ aliquẽ, qui his tẽporibus merita bene scribendi laude celebrantur, inueni scientẽ: quod nolim uideri cõtumeliosè dictũ, sed necessariò potius, atq; honestè. Vereor enim ne per facilitatẽ, qua semper candidè quæcunq; studio inuestigassem, cũ amicis cõmunicaui, amici ipsi (si modò tales, amici dicendi sunt) laudem mihi præripiant: quod crimẽ lõgè à me semper abfuit. Et ex omnibus quæ in hoc opere præcipimꝰ, profiteor nihil omnino ex aliquo huius ætatis uel audiuisse, uel tegisse. Itaq; sic mihi meam ab alijs gloriam præripi molestè fero, ut illorum à me præripi nefas puto. Nemo autẽ literatorũ erit, quorum pauciſsimi mihi familiares non sunt, qui se hoc anteà ignorasse, & à me uel uerbo, uel scriptis didicisse neget. Igitur Libertinus relatiuum est ingenui, Libertus relatiuum est patroni: licet unus, idemq; sit & libertinus, & libertus. Per Libertinũ significamus conditionem hominis, sicut per ingenuum: per

Liber

Libertum significamus priuatum quendam respectum, sicut per patronum. Ideoq; Libertinus adiectiuum est, sicut Ingenuus: eoq; non fit à Libertina libertinabus, ut à Liberta libertabus. Libertus substantiuum, sicut patronus. Illudq; solemus definire, hoc non solemus: ut in iure ciuili, Libertini sunt, qui iusta seruitute manumißi sunt. Quemadmodũ è contrario, Ingenui sunt, qui libera matre nati, nec posteà serui facti sunt. Significatur enim (ut dixi) cõditio hominis per ingenuum, & libertinũ: ut Libertinus homo, libertina mulier, libertinæ cõditionis: nõ autẽ Libertus homo, liberta mulier, liberæ conditionis. Hæc enim priuatũ quendã significant respectum, ad patronum, patronam ue relata. i. ad eum, eam ue qui anteà dominus, aut quæ domina huius fuit, quum seruus, ancilla ue esset: ut, libertus Cæsaris, libertus Messalinæ, liberta Claudij, liberta Agrippinæ: non autem, libertinus Cæsaris, aut libertina. Ideoq; interrogamus, Hic ingenuus est, an libertinus? nõ autẽ, an libertus: & quũ responsum est libertinus, interrogamus, Cuius libertus? non autem cuius libertinus: Respondeturq;, Est libertus meus, an tuus, aut illius, aut Catonis, aut nullius. Atq; libertus sine patrono, patrona ue nõ est, libertinus esse potest, quãuis necesse est eũ aliquando habuisse: quo factũ est, ut dicamus Colliberti, Colliberteq;, quemadmodum Cõserui, Conseruæ, quòd ij plures sub umbra unius patroni sint, sicut illi sub imperio unius domini: non autẽ Collibertini, aut Coingenui: ad nullã enim alteram priuatam personam plures horũ referri possunt, nec alij ab alijs distinguuntur. Colliberti à collibertis diuisi sunt ut mei à tuis, & conserui à conseruis, quemadmodum conciues mei à conciuibus tuis, qui alterius ciuitatis es: condiscipuli mei à tuis, commilitones mei à tuis, qui sub alio uel præceptore, uel duce es, Libertinis uerò, atq; ingenuis hoc non

Lib. 1. Instit. de liber. in princ. Eo. lib. titu. de inge. in princ.

conting

contigit, quum non magis nexus mihi sit cum ingenuis meæ urbis, & tibi cum libertinis tuæ urbis, quàm cum alijs quibusuis. Ideoq; non dicuntur coingenui, & collibertini. Et libertus, collibertusq; esse aliquando quis desinit, libertinus esse non desinit. Denicq; licet poteramus altero horum nominum esse contenti, tamen distinguere ueteribus placuit priuatum respectum à publico. Et ideo Libertinitas dicimus, non Libertitas. Ex seruo tamen, non quòd ad priuatum dominum refertur fit Seruitus, sed quod ad publicum: dicimus enim nõ modò Seruus tuus, seruus meus: sed etiam sine respectu patroni, ut hic seruus, & homo seruus, quod in liberto non fit. Cæterùm cogitãti mihi unde factum sit, ut in tãta exẽplorũ copia elegantiam hanc accuratißimè custodientium, tamen tot hominũ millia nunquã annotauerint: hoc existimo causæ fuisse, quòd frequenter inuenirent sine mentione patroni, libertum nominari, quo falli sopitæ negligentiæ fuit. Si enim nonnunquàm reperiebant liberto nõ apponi patronũ, tamen reperiebant libertino nunquàm apponi, quanquàm semper adhæret liberto patronus uel nominatim, uel subintelligendo, ut in multis fit: quale est, uendidi patrimonium, suppletur meum: collocasti filiam, suppletur tuam: publicauit opus: suppletur suum. Ita hoc loco, quale apud Quintil. Licet nihilominus amicum grauem uirũ, aut fidelem libertũ lateri filij sui adiungere, uidelicet suum. Cic. pro Sext. quum ait, Quintum fratrem auxilio seruorum libertorumq; ereptum à ferro Clodianorum non genus seruile, libertinumq;, nec cuiuscunq; seruos, libertosq; significat, sed suos ipsius. Quid attinet plura ex iure ciuili exempla repetere, quum etiam sint distincti tituli de libertis, & libertinis? Quam differentian qui ignorat, (omnes autem legulei ignorant) pluri ma, & capitalia in ipso iure ciuili peccata committit. Seru. Lib. 1. cap. 3.

Seru. in illud Verg. 8. Aen. Nascenti cui treis animas Feronia mater,&c.

grammaticus(si codex est fidelis) pro libertino posuit liber tum in octauo Aeneid. Feronia,Nympha Campaniæ, quam etiam suprà diximus.Hæc etiam libertorum dea est,in cuius templo raso capite pileum accipiebant. Adijciam quod ait Suet. in uita Claudij, in ipsum Claudium:Ignarus tĕporibus

Cap. 24. Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.

Inter Accessus, & Accesio: Actus, & Actio: Gestus, & Gestio, quid interst. CAP. II.

ACcessius, & Accesio differunt. Siquidem Accessus est aditio,siue Appropinquatio: Accesio autem adiectio, atq; incrementum. Quæ differentia rara est in consimilibus nominibus.Satus enim,& Satio idĕ sunt: Cultus,& cultio, Motus,& motio:Actus,& actio (nisi quod dicimus Actionem causarũ,non actũ:& Actum comœdiarũ, non actionĕ) Cursus,& cursio:Abusus,& abusio.Gestus quoq;,et gestio non parũ differunt. Nam Gestus est actio quædam,& quasi pronuntiatio corporis: Gestio uerò est administratio, & actio: quamuis parum in usu est. Hæc autem duo de quibus dicere instituera m, ideo differunt,quòd uerbum unde descĕdunt,dupliciter & regit,& significat: ut,Accede ad ignem

Terẽ. in Eun. act. 1. scen. 2. hunc, id est, addi, atq; appropinqua. Et, Hoc calamitatibus meis pondus accesit: uel,ad calamitates meas. id est, adiunctum est,& increuit.A prima significatione nascitur Acces-

Offic. 1. sus,cuius contrarium est Recessus.A secunda,Accesio:ut Ci-

Lib.1. in Som. cero, Accesionĕ adiunxit ædibus.id est,adiectionĕ,et incre-

Sup. cap. c. mentum. Præter usum tamen superiorum Macrobius in cõmentarijs naturalibus dixit. Aut enim accesio, aut in læuã

Eod.lib.ca.12. dextram ue reflexio, aut sursum quis, aut deorsum mouetur, aut in orbem rotatur. Et iterum,Has solis portas physici uocauerunt, quia in utraque obuiante solstitio ulterius

Solis

Solis inhibetur acceßio. Acceſſus ipſe dixiſſem potius Cicero
nem imitatus, qui tertio de Oratore lib. ita ait: Vt Lunæ
acceſſu, & receſſu ſuo Solis lumen accipiat. Nam quòd Fe-
bris acceßio ſæpe legitur, ego pro incremento accipio non
pro acceſſu: alioqui aliquando legeremus Acceßus febris, ſi
idem eſſet, quod nunquam fit. Plin. lib. XXIII. Sed id dan- Cap. 1.
dum quidam non niſi in acceßione cenſent, alij in remißio-
ne: illi ut ſudorem coërceant, hi quia tutius putant, &c. Ac-
ceßionem remißionemq; pro contrarijs poſuit: & ſi remiſ-
ſio imminutionem ſignificat, profectò acceßio ſignificat in-
crementum. Quia dixi nomina in us, & in io, à ſupinis
profecta ferè eiuſdem ſignificationis eſſe, hoc exceptionis
addo, quòd ea, quæ poſitionem habent in io, latius ſignifica-
re ſolent, nec actionē modò, ſed rem etiã, ac corpus: ut, Ara-
tio, Poßeßio, Seßio. Cic. in Philip. Hæ quondam arationes Philip. 2.
Campani, & Leontini agri in populi Romani patrimonio
glandiferæ, & fructuoſæ ferebantur. id eſt, agri ad arandum
idonei. idem in eiſdem: Quid poſſeßiones datas, quid ereptas
proferam? Idem de Oratore: Tot locis ceßiones gymnaſio- Lib. 2.
rum. id eſt, tot ſedilia. Ea tamen, quæ ſunt in us, pro perſonis
accipi ſolent. Conuentus non eſt conuentio, ſed homines, qui
unum in locum conuenerunt. Confeſſus non eſt confeßio, ſed
homines in uno loco conſidentes.

Obſeruatio, & Obſeruantia. CAP. III.

OBſeruatio, & Obſeruãtia ſimili quodam modo, ut Ac-
ceſſus, & Acceßio differunt. Obſeruo nãq; duo ſigni-
ficat, unum eſt, quòd cuſtodio aliquid oculis: animoq; in mo-
dum ſpeculatoris, ne nos filẽtio, tacitoq; prætereat: ut Ob- Terent. in
ſerua trãſeuntes. Obſerua filiũ, quid agat, quid cũ illo cõſilij And. act. 1. ſce-
captet. quaſi cuſtodi, & adnota. Et hinc fit Obſeruatio, qua- na 1.
ſi annotatio, & animaduerſio. Itẽ Obſeruo nõ ſpeculãtis mo-

do,sed admirãtis, uenerãtisq;,& id tãtum in homines,nõ in res,quoties quẽ uel uirtute,uel dignitate suspicimus;& colimus:unde fit Obseruãtia,quæ est ueneratio quædã,& honoris exhibitio. Quare melius Obseruationẽ,quã Obseruãtiam hi,qui nominãtur fratres,suum institutum nominarẽt.

Potus,& Potio. CAP. IIII.

POtus,& Potio nõ differunt,nisi ob huiusmodi causam. Potus enim uini,aquæ,similiumq; dicitur: Potio uerò à medicis datur ægrotãti,quòd Græce dicitur φάρμακον. Nõnunquam tamen potio,pro potus accipitur. Seneca de Trãquillitate: Aliquãdo uectatio,iterq;,& mutata regio uigorem dabunt,conuictusq;,& liberalior potio. Cic. in Tuscu. Quid quòd ne mente quidem rectè uti possumus; multo cibo,& potione repleti? Et alibi: Tantum cibi,& potionis adhibendum,ut reficiantur uires,non opprimantur.

In Cat. Maio.

Senes,Veteres,& Antiqui. CAP. V.

SEnes uocantur,quantùm ad priuatam ipsorum uitã,quòd usque ad senilem ætatem uixerunt. Veteres,quãtùm ad publicum tempus,quòd alia ætate uixerunt,etiamsi ad senium non peruenerunt. Vnde quidam iuniores fuerunt seniores ueteribus. Antiqui utrique dicuntur, sed magis ueteres, quàm senes.

Defectus,Culpa,& Defectio. CAP. VI.

DEfectũ medicorum multi perierunt: plures tamen culpa eorum. Is nanque defectu medici perit,cui medicus præstò non est. Culpa uerò medici,qui moriturus non erat, nisi præstò ipsi medicus fuisset,quam maiorem partem esse arbitror. Hoc ideo dixi,quòd nonnulli pro culpa medicorum,aiunt defectu. Et uitia hominum,rerumq; uocant Defectus,quum dicere deberent Vitia,uel culpas, uel Mendas, ut menda libri. Defectio plurimùm à defectu dissenetit,

Digitized by Google

tit, quum sit receßio aut militum, aut ciuitatis à domino, uel à superiore. Est enim deficere, descisc̃ere, & à ductu alterius recedere, & quasi rebellare. Et defectio, quasi rebellio: quæ exempla paßim reperiuntur.

Rumor, & Fama. CAP. VII.

RVmor, & Fama idem sunt, quorum alterum Latinum, alterum è Græco est. Cic. in Philip. Improbißimis rumoribus dißipatis. Et non longe pòst: Hoc triduo, uel quatriduo tristis à Mutina fama manarat. Et statim pòst: Famam istam fascium dißipauerunt. Significatur autẽ his duobus nominibus, sermo quidam in populo, sine certo autore, de re aliqua recenti siue bona, siue mala. Exemplum Rumoris de re bona ponamus. Liuius lib. II. Manat tota urbe rumor, Fabios ad cœlum laudibus ferunt. Frequenter tamen fama etiã pro sermone non rei recentis, sed iam inueteratæ, & pro opinione quadam: ut, Fama est Athenas iam plus annorũ uiginti millibus fuisse cõditas. Et pro laude, & pro celebritate hominis: ut, fama Camilli, fama Scipionum, Metellorum, Fabiorum: & eorum quoq; qui uiuunt: ut, Fama mea, fama tua, fama illius: pro quo non recte dixeris Rumor. Philip. 14.

Murus, Paries, Mœnia, Porta, & Ianua. CAP. VIII.

MVrus, & Paries quid differant, superuacuum erat admonere, niſi his temporibus (ut sunt omnia depraua) murus, pro pariete à pluribus usurparetur: quãquam apud Græcos eodẽ sono pronũtietur utrunq;, distinctũ tamen & literis, & genere. Murus, est urbis lapideus ambitus, qui Græcè dicitur τὸ τεῖχος. Paries uerò domorũ Græcè ὁ τοῖχος. Murus est etiam non urbis, sed urbis tamen similiũ, ut munitionũ, castrorumq;. Mœnia, pro muris accipi solẽt, & pro ædificijs ipsius urbis. Porta, murorum est, munitionumq;, atque castrorum. Ianua, parietis, ac domorum.

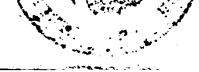

Digitized by Google

Gesta, & acta. CAP. IX.

Gesta, & Acta hoc differunt, quia illa sunt in administratione magistratus, & in rebus maioribus, & ad Remp. uel ad plurimos spectantibus: ut, Gesta Alexandri: gesta Pompeij, gesta Cæsaris. Acta uerò etiam rerum priuatarum, & minorum, ac familiarium. Vt Cicero: An in commentariolis, & chirographis, ac libellis se uno autore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit pro nihilo habebuntur. Philip.1. Equidem sic Existimo, nihil tam esse in actis Cæsaris, quàm leges Cæsaris. Quidam illud eiusdem ita legunt in Sallust. Quòd si de mea uita, atq; actibus huic conuiciatori respondeo, inuidia gloriam consequetur. Reor scribendum esse Actis. Lib.5. Quòd si scribi potest Actibus (ut est apud Lucan. Licet ingenteis abruperit actus) minus miror, cur, Actus Apostolorum magis, quàm acta dicamus. Idem tamen sunt Actus, & Actiones.

Natalis, Natalis, Natalitius. CAP. X.

Natalia significant idem quod Natales, qui est dies natalitius, utrunq; conuersum in substantiuũ ab adiectiuo, hic & hæc Natalis, & hoc natale: ut Natalis horæ tempus, Declam 9. apud Quintil. in Gladiatore. Natales uerò magis conditionem sanguinis, & familiæ: ut Generosi natales, obscuri natales: ut idem Quint. in eadem declamatione: Cuius interfectio mari non fortunam quisquam nosse, non natales, nõ patrem poterat. Plinius ad Mesium: Nonnunquam candidatus Epist.10.lib.3. aut natales competitoris, aut annos, aut etiã mores arguebat. Hìc pro ignobilitate accipitur, illic pro nobilitate.

Præcepta, & Præceptiones pro eisdem accipi: Instituta, & Institutiones differre. CAP. XI.

Præcepta

PRæcepta, & Præceptiones indifferenter utimur pro disciplina. Instituta, & Institutiones per differentiam. Instituta enim sunt mores consilio, & ratione sumpti. Nam Mores bonos, & malos dicimus: & In morem: id est, similitudinem: ut In morem leonis. In morem stagni, placidæq; paludis, inquit Verg. Institutum autem bonus mos: ut, Faciam meo instituto. Licet Institutum nonnunquam significet inceptum, propositũ: ab instituto, quod est incipio. Instituta uero (ut institueram dicere) boni mores sunt consilio & ratione sumpti. Quint. Nam is quanquam triennium, nutricibus dederit, tamen ab illis quoq; iam formandam, quàm optimis institutis mentem infantium iudicat. Cur autem ad literas non pertineat ætas, quæ ad mores iam pertinet? Eandem rem appellans instituta, & mores. Apud Valer. Max. titulus est, de Institutis antiquis, quasi de moribus antiquis. Institutiones, sunt præceptiones, quibus instituuntur, & docentur homines: ut libri ab eodem Quint. ac Lactantio, multisq; alijs autoribus inscripti de Institutione oratoria, siue ab alio nomine, atq; materia.

Aeneid. 8.

Lib. 1. cap. 2.

Institutiones.

Aduocatus, & Patronus. CAP. XII.

ADuocatus, & Patronus sic differunt, quod illud generalius est nomen, quàm hoc, ut non tantùm significet eum qui alterius causam agit. Siquidẽ quicunq; adest alteri in causa officij gratia, Aduocatus appellatur, etiam si nihil dicat, neq; agat, sed qui tamen paratus sit defendere. Vt Terent. in Eun. Tu abi, atq; ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum. Volo ego adesse hîc aduocatos nobis in turba hac. Et Cic. cum in alijs multis locis, tũ pro Cecinna: Qui ad possidendum prædium contulit se cum aduocatis, quorum præsidio ab aduersarij iniuria tutus esset, qui & ipse uenit cum aduocatis suis, sed armatis ad arcendum

Act. 4. scen. 6.

Cecinnam à prædio. Patronus autem propriè est, qui agit causam, sed accusati, non accusantis. Quint. Quum accusatori satis sit plerunq; uerũ esse id, quod obiecerit, patronus neget, defendat, transferat, &c. Et paulò pòst: Accusator præmeditata pleraq; domo affert, patronus etiam inopinatis frequenter occurrit. Accusator dat testem, patronus ex eo refellit. Ex quo colligitur, Accusatorem nunquàm patronum esse. Verùm quoniam non omnis lis circa accusationem, & defensionem criminum uersatur, ut in mutuis, depositis, locato, & conducto, similibusq;, in ea re tam actor quàm defensor solet appellari patronus. Quippe quum uterq; nõ alterius oppugnandæ, sed suæ defendendæ partis gratia dicat: ut idem: nec immeritò quidem: quanquam in dicendo mediocres, hac tamen altercandi præstantia meruerunt nomen patronorum. Patronus etiam dicitur respectu liberti. Et nescio an hic ab illo, an ille ab hoc nominatus sit, utrunq; tamẽ à patre uenit. Vterq; enim simile quiddam patris habet: & ut dominus manumissione serui liberat eum misera cõditione, ita aduocatus hominem obnoxium potestati iudicum, & periculo litis opera sua liberat. Propter quod Clientẽ uocamus ipsum litigatorem, cuius causam agimus: & eum qui sectator est sub tutela alterius, & penè famulus, quales sunt liberti in patronos. Et Patrocinari, tam uerbo, quàm facto imbecilliorem protegere: à quo fit Patrocinium.

Lib. 5. cap. 13.

Eod. lib. & ca.

Facies, & Vultus. CAP. XIII.

FAcies magis ad corpus: Vultus magis ad animum refertur, atq; uoluntatem, unde descendit. Nam uolo supinum habebat Vultum: inde dicimus irato, & mœsto uultu potius, quàm facie: & contrà, læta aut longa facie, non uultu. à quo compositum est Superficies, non sanè discrepans à suo simplici: ut, Facies maris, facies terræ, quasi superficies: & facies

facies hominis, quasi primum illud, quod intuemur in homine. Est tamen aliquando ubi utroq; uti liceat: ut, Fœdata facie, & fœdato uultu: sciſſa facie, & sciſſo uultu: conuerſa facie, & conuerſo uultu: quæ exempla ſunt plurima.

Series. & Ordo. CAP. XIIII.

SEries *ab* Ordine *in ſignificatione differt. Nam* Ordo *eſt digeſtio, & in ſuo loco cuiuſq; rei collocatio, ueluti in acie fit, ubi pedites, ubi alæ equitum, ubi leuiter armati, ubi ſagittarij, ubi fundibularij, ubi cæteri ex utilitate rei diſtribuuntur: & in argumentatione, ubi ponẽda ſunt firmiſſima argumenta, ubi infirmiora, ubi mediocria. Vnde in ciuitatibus, & Romæ præſertim, ordines ſunt: Ordo conſularis, prætorius, ſenatorius, equeſtris, adeò ut* Ordo *quoque pro ipſis hominibus accipiatur illius conditionis. Cic. In hoc* Offic. 3. *ordine, pro in ſenatu, aut pro equitibus* Romanis *frequentiſſimè dixit. Idẽ quodam loco ait: Qui apud omnes ordines eſſet gratioſus: id eſt, apud omnium ordinum homines. Series, eſt rerum quædam continuata progreſſio: ut, In ſerie orationis, id eſt, in continuato contextu. Quintil. Quod non niſi in contextu orationis, ſerieq; contingit. Verg.* Lib. 1. Aenei.

–Ductæq; ab origine gentis

Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum. Statius: Lib. 1. Theba.

Longa retrò ſeries.

Decus, Decor, & Dedecus. CAP. XV.

DEcus *eſt illa (ut ſic dixerim) honorificentia ex bene geſtis rebus: unde decora militiæ, laudes, honores, honeſtamẽta militi in bello comparata: cuius cõtrarium eſt dedecus propriè ignominia quædã, aut ignominiæ genus, & infamis turpitudo: unde* Dedecoro. *Cic. inquit de quodã: Magiſtratum ipſum dedecorabat. id eſt, turpificabat, & contumelia atq; ignominia afficiebat. Transfertur etiam ad animum:*

Digitized by Google

quippe Decus *pro honesto, Dedecus pro inhonesto accipitur: ut idem, sequetur decus atq; honestum.* Quint. *Satis dedecoris, atq; flagitij castra cœperunt.* Decor *est quasi pulchritudo quædã ex decentia rerum, personarũq;, in locis, temporibus, siue in agendo, siue in loquendo. Transfertur quoq; ad uirtutes: appellaturq; Decorum, non tam ipsum honestũ, quàm quod hominibus, & communi opinioni honestum uidetur, & pulchrum, & probabile. Vnde uerbum* Decoro *media longa. Nam* decoro *media breui à* decus *uenit.*

Iocus, & Ludus. CAP. XVI.

IOcus, & Ludus *quid significẽt, tum ex Cicerone de Oratore, tum ex* Quint. *de Ridiculis colligi potest: ut sit* Iocus *in uerbo,* Ludus *in facto. Sed utrũq; tamen patitur exceptionem. Vt Iuuenalis.* — *Quoties uoluit fortuna iocari.* Satyra 2. De Arte lib. 3. *Videlicet non de uerbo intellexit, sed de facto. Ouidius:*

Hos ignaua iocos tribuit natura puellis:
Materia ludunt uberiore uiri.
Mille fac esse iocos, turpe est nescire puellam
Ludere: ludendo sæpe paratur amor.

Epist. 14. Primo Serm. Satyra 1. Iocos *pro ludo & ipse posuit. Ioca quoq; pro iocos nonnũquam legimus. Cice. ad Atticum lib.* XIIII. *Itaq; ioca tua plena facetiarum. E diuerso ludus pro iocus. Horatius:*

Præterea, ne sic, ut qui iocularia ridens
Percurram, quanquam ridentem dicere uerum
Quid uetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa uelint ut discere prima:
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.

Libro 3. circa princ. *Hinc ludere pro iocari frequẽter inuenitur. Cicero de natu. Deor. Quum uerò deos nihil agere, nihil curare confirmat, membrisq; humanis esse præditos, aut eorum membrorum* Epi. 4. lib. 3. *nullum usum habere, ludere uidetur. Plinius ad Valerianum:*

Quum

Digitized by Google

Quum alij diuinum me, alij rapinis meis, meæ auaritiæ occursum per ludum acceptum dictitãt. Plin. idem ad Fabium Iustum: Ludere me putas? serio peto. Ludere dixit pro iocari, & se non ioco agere, sed serio. Quæ duo contraria esse Quint. autor est, inquiës: locum uerò accipimus, quod est contrarium serio. Idẽ in eodẽ loco inquit: Ludere nunquàm uelimus. Quod non tam pro eo, quod est iocari, puto dixisse, quã pro eo, quod est scurriliter, & leniter loqui, uel deludere alterum, siue eludere. Nã cõposita à ludo ad uerbum quoq;, & orationẽ pertinent, non modò ad actionẽ: ut Cicero: Sed uos ab illo irridemini, & ipsi uicissim illum eluditis. Ludere etiam dicitur uersibus scribere, sed nõ nisi in opusculis ferè, qualia sunt epigrammata: & hæc opuscula dicuntur Lusus: & hoc ita sentire summos autores annotaui. Alludere est, quum aliud dicimus, & ad aliud sententiã latẽter referimus: ut Vergil. Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis. Dũ enim narrat ludos Aeneæ, alludit ad Augusti uictoriam, qua cõtra Antonium in his locis potitus est. Ludus itẽ differt à lusu, siue lusione. Ludus enim tum periculũ, tum spem sibi propositam habet: Lusus nihil præter merã uoluptatem. Itaq; qui pila, qui trocho, qui tesseris, qui etiã quocunq; genere talorum delectationis gratia ludunt, lusum potius, quàm ludum exercent. Cic. Ex multis lusionibus nobis senibus talos relinquant, & tesseras. De uoluptate uidelicet senili locutus est, non de spe lucri: cuius spei causa plerique ludunt. Ideoq; Ludũ talariũ dicimus, nõ lusum: & Ludum aleæ, qui etiã lege prohibetur. Quidam & hunc lusum uocant: ut Sueton. lib. IIII. Ac ne ex lusu quidem aleæ cõpendium spernens. Dicimus etiam Ludum, scholam ipsam, ubi & periculum, & spes est, & certè labor, atque uapulatio, ut; Dionysius tyrannus regno eiectus, factus est ludimag

Epist. 11. lib. 2.

Lib. 6. cap. 4.

Acad. quæst. lib. 4.

Aen. 3.

In Cat. Maio.

In Caio, cap. 41.

Liu.5. ab vrb. condita. di magiſter. Et, Camillus ludi magiſtrum diſcipulos hoſtibus prodentem, eiſdem pueris cædẽdum in urbem uſq; præbuit. Eſt igitur Ludus literarius tum aliarum quarundã artium, tum ſchola grammaticæ, quam Triuialem ſcientiam dicimus, quòd in triuijs, & compitis docetur. Hoc ideo admonui, quòd quidam imperiti Triuialem ſcientiam appellant Grammaticam, Rhetoricam, & Dialecticam: Quadriuiales alias quatuor liberalium artium. Ludus igitur (ſicut dicebamus) eſt aliarum quoque artium, ſicut Muſicæ, ut apud Terent. de fidicina, quæ quotidie diſcebat in ludo. De grammaticæ ſchola (ut mea fert opinio) magis, quàm rhetorice intelligit Cic. de Oratore, quum inquit: Hoc in ludo non præcipitur, faciles enim cauſæ ad pueros deferuntur. Et ſtatim poſt: Hæc eſt in ludo cauſarum fere formula. Nam ut inquit Quintilian. Rhetores ſuas partes omiſerunt, & Grammatici alienas occupauerunt. Si quidẽ Grãmatici Latini, rhetoricam etiam docent, quod indicant ipſius quoque Cic. uerba, quum pueros, non iuuenes nominat. Eſt & Ludus armorũ, qui idẽ (ut ſentio) Gladiatorius dicitur, ubi diſcunt gladiatores: ut apud Quintilia. Quòd me diu piratæ in carcere retentum, quia diutiẽ illius promiſeram patrem, in ludum uẽdiderunt, tanquam decepti. Et iterum: Et inter debita noxæ mancipia contẽptiſſimus tyro gladiator, ut nouiſſimè perderem calamitatis meæ innocentiam, diſcebam quotidie ſcelus. Ludos tamen gladiatorios frequentius, quàm ludum dicimus, quoties unum, pluráue paria gladiatorũ ad ſpectaculum pugnatura producuntur. Quæ res, munus gladiatorium appellatur, quia populo tanquã munus donatur: & qui donat, Munerarius: et qui familiã gladiatorũ habet, gladiatoresq; domi in diſciplina, & (ut dixi) in ludo exercet, ac poſteà uendit, Laniſta. Vocantur autem Ludi gladiatorij,

In Phor. act. 1. ſcen. 2.

Lib. 2.

Lib. 2. cap. 1.

diatorij, sicut Ludi Apollinares, Ludi Circēses, Ludi seculares. Nam spectacula publica utiq; in honorem Deorum, Ludos antiqui uocabant: ut non absurdum sit solēnitatem in natali die sanctorum, præsertim cum apparatu illo, & põpa, ludos uocari. Nam quo alio nomine uocemus illã spectaculi exhibitionem, qualis fit in multis Italiæ ciuitatibus, & (ut audio) in multis alijs prouincijs? Hæc de ludo, & de ludis hactenus. De Lusu quoq; aliquod afferatur exẽplum Quintil. Nec me offenderit lusus in pueris, est & hoc signum alacritatis. Et iterum paulò pòst: Sunt etiam nonnulli acuendis puerorum ingenijs non inutiles lusus. Quintil. lib. 8. cap. 4. Eod. lib. & ca.

Libertas, & Licentia. CAP. XVII.

Libertas in loquendo accipitur in bonum, quum quis nõ timidè (quod seruile est) sed ingenuè, & liberè, hoc est ut liberum hominẽ decet, loquitur: Licentia uerò in malum, quando hac libertate abutitur usq; ad temeritatem, & procacitatem: unde Quint. Quæ in alijs libertas est, inquit, in alijs licentia uocatur. In agẽdo quoq; simili modo: ut, Liberè fecit, liberè egit: id est, digna libero homine. Cic. sæpe de liberè dictis, ac factis loquitur: & de licẽtia Clodiorum queritur Quint. Porrò qui confessum defendit non absolutionẽ sceleris petit, sed licentiam. Terentius: Declam. 13. In Heaut. act. 3. scen. 1.

—Deteriores omnes sumus licentia.

Est autem huius nominis significatio, impunita quædã facultas agendi quicquid uelis, de facto loquor, nã de uerbo iam dixi, quod dubitationem non habet. Ideo hoc dico, quòd uidetur uocari posse in dubium de facto. Siquidem Sallustius in Iugurthino ita ait. Romam legatos ire iubet, agendarum rerum, & quocunq; modo cõponendi licentiam illis permittit. Quod nescio an in malum accipi debeat, quasi & male, & cum damno, atq; dedecore regis possint componere.

Quale

Declam. 12. Quale est Quintil. An existimas hanc legatis peccãdi dari licentiã, ut quæcunq; scelera in eo officio cõmiserint, cum his omnibus hac una lege decidant? An etiã in bonum, ut solent dicere iurisconsulti: Data est mihi licẽtia eundi, redeundiq;: qualiter etiã pleriq; ecclesiast. scriptorum locuti sunt.

Indulgentia, & Venia. CAP. XVIII.

INdulgentiam uulgò nunc accipiunt pro uenia: ut, Indulgẽtiam Deus tibi tribuat: uel, Deus tibi indulgeat: quod quis neget dici non Latinè? Indulgere enim est concedere, & (ut sic dicam) obsequenter, delicateq; tribuere. Cuius rei admoneri certè debuerant trito illo uersu, nescio cuius, sed certè inter autores minutos Latinissimi, & quo mille annis nemo carmen scripsit elegantius: Indulgere gulæ noli, quæ uẽtris amica est. Nunquid in gulã nequaquã misericordes iubemur esse antè, quã peccauit? an ne committemus, ut illa peccet? Quintilia. mollis illa educatio, quam indulgentiam uocamus, neruos omnes & mentis, & corporis frangit. Non ergo indulgẽtia, pro uenia accipienda est. Est enim Venia remissio culpæ: ut idem, Peccaui, ueniã peto: & errare hominis est, & ignoscere patris. Melius qui è contrario ueniam, pro indulgentia accipiunt. Vt Verg. 1. Aeneid.

In Cat. dissichis.

Lib. 1. cap. 3.

Orantes ueniam, & templum clamore petebant.

Et Cic. pro Archia: Dabitis mihi hanc ueniam. id est, indulgebitis, concedetisq; mihi hoc, si fortè peccauero. Nam apud hunc uix unquam indulgẽtia reperitur. Terent. Da ueniam. P. sine hoc te exorem. Hæc duo, pro utroque posuit, id est, da ueniam, & sine, ut hoc, etiã si improbum sit, abs te impetrem. Et, Cum uenia tua dixero: hoc est, si quid erro, tamen cum pace tua, & (ut isti loquuntur) cum licẽtia tua dixero: Frequẽter legimus: Facio tibi potestatẽ eundi, & redeundi: quem in modum mallem ego dicere, quàm Do tibi licẽtiam.

In And. act. 5. scen. 3.

Porrò

Digitized by Google

Porrò Dare potestatem est plus, quàm Facere potestatẽ. Est enim Dare potestatẽ rem alterius arbitrio committere. Ex hoc Veniam dare, admoneor, ut dicam de Pœnitere, quod nonnunquam pro pudere, siue tædere accipitur: ut Liuius lib. 1. Nec me eorum sententiæ esse pœnitet. Cic. de Senect. Num igitur si ad centesimum uixisset annum, senectutis eum suæ pœniteret? Vergil.

Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Quod qui exponunt pro, parum uideatur, mihi non probatur. Eclog. 2.

Ambitio, & Ambitus. CAP. XIX.

AMbitio in animo est, Ambitus in actu. Nam qui præter modum cupit aut honores, aut laudem ambitione peccat. Qui uerò dilargitur pecuniam suam, aut populo muneribus, ludisq; blanditur, aut cæteris artibus, quæ legitimæ non sunt, ad publicos honores tendit, ambitũ committit. Cui similis est, quam hodie Simoniã uocant, à Simone Mago, nisi quòd hanc tantùm in rebus sacris uolunt esse. Ambitus ab ambio uenit, siue quòd is, qui non suæ uirtuti confidit, non rectè graditur, sed per circuitum: siue quòd Romani qui honores peterent, singulos circuibant, præhensantes, rogantesq;, ut se in suffragijs adiuuarent: siue quòd qui pro adipiscendis honoribus soliciti sunt, quum rogant exordio quodã lõgiore, & uerborum circuitu utuntur. Hæc omnia, quæ ambitus facit, ambitio facere compellit, à qua Ambitiosi dicuntur, non ab ambitu. Nõnunquã Ambitus pro affectu ambitionis accipitur apud Quint. siue pro spe quadã fauoris, et quasi captatione misericordiæ: ut, Si iuuenis innocẽtissimus, iudices, uti uellet ambitu tristissimæ calamitatis, poterat allegare uobis amissam cum oculis cogitationũ omnium temeritatẽ. Ab hoc etiam ambitiosus dicitur: ut apud eundẽ lib. VI. Nõ sum ambitiosus in malis, nec lacrymarum augere causas uolo, uti In præem.

namq;

namq; esset ratio minuendi. Ouid. lib. III. de Ponto:

Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.

Vicus, & Suburbana. CAP. XX.

VIcus pars urbis. Diuisa est enim urbs in uicos, qui ſi in membra minora, ſicut Suburra, Carinæ, Exquiliæ, uici Romæ (ut opinor) erant. Nam regiones circa XX. fuerant, hodieq; tantum tredecim ſeruant nomina. Vici autẽ & olim & nunc ultra mille. Extra urbem uerò frequentes uillæ, ac frequentes domus inſtar uici. Vrbani uici uocantur, ſi modò ſuburbana non ſint. Tunc nanq; Suburbana dicũtur, plurali quidem numero: nam ſingulari ſignificatur prædium in ſuburbanis: ut Suburbanũ meũ, et ſuburbana mea: ſi plura ſunt. Quale eſt in ſimilibus: ut, Fui in Cumano, in Tuſculano: id eſt, in fundo meo Cumano, & prædio meo Tuſculano: Erasmus in Formiano tuo, & in Pompeiano Varronis: id eſt, in uilla tua, & Varronis. Cæterùm (ut ad rem redeamus) hic uicus paganus fere muris caret: nam ſi haberet muros, Caſtella nomẽ acciperet. quod à Caſtrũ deſcendit, quo ſignificatur locus muris munitus, & (ut Seruius ait) urbs. In plurali uerò notum eſt appellari locũ, in quo milites tentoria fixerũt. Quanquã uarius mos eſt caſtrametãdi. Veteres ſolebãt illa, foſſa, uallo q; circundare, & alijs pro natura loci munitionibus. Oppidũ omnis urbs eſt præter Romã: quæ peculiari nomine Vrbs uocari cœpta, fecit ut cæteræ urbes oppida uocarẽtur, quia ipſa oppidũ amplius nõ eſt. Vnde dicatur urbs, et oppidũ tum alij dixere, tũ parum attinet de etymologia diſputare, quæ plerunq; fallax eſt, & in primis (niſi fideli fundamẽto nitatur) friuola. Vicinia autẽ nõ tã homines qui eundẽ incolũt uicũ, ſignificat, quã qui prope domũ tuã habitãt. Vicinitas autẽ non homines, ſed propinquitatẽ: proprie quidem

dem uicinorum, abusiue uerò etiam cæterarum rerum. Non-nunquàm continens pro contento: ut, Laudanda, uel potius amanda uicinitas.

Commentarium. CAP. XXI.

COmmentarij nomen quid significet, tertio Declamationum libro Seneca declarat, quum dicit: Sine commentario nunquàm dixit, sed commentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur. Et Cicero in Bruto: Non est oratio, sed capita rerum, & orationis commentarium paulò plenius. Et Quintil. Plerunq; autem multa agentibus accidit, ut maximè necessaria, & utiq; initia scribant: cætera quæ domo afferunt cogitatione complectantur, subitis ex tempore occurrat: quod feciſſe M. Tullium ſuis commentarijs apparet. Sed ferũtur & aliorũ quoq;, & inuenti forte, ut eos dicturus quisq; composuerat, & in libros digesti, & causarũ, quæ sunt actæ à Seruio Sulpitio, cuius tres orationes extant. Sed hi, de quibus loquor, commentarij, ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memoriam posteritatis uideantur esse compositi. Per hæc Quintil. uerba colligitur, non modò id quod dicebã, simulq; in plurali hoc nomen esse generis masculini, quũ in singulari sit neutri, de quo mox etiam dicã: uerũ etiam cõmentarios idem esse quòd libros: quod Cicero cõfirmat, tũ tertio libro de Finibus, dicẽs: Tu ipse quum tantũ librorum habeas, quos hic tandem requiris commentarios? quosdam inquã Aristotelicos. Tum secundo de Oratore: Tres patris Bruti de iure ciuili libellos tribus legendos dedit, ex libro 1. fortè euenit, &c. Ac statim pòst: Vbi sunt hi fundi, Brute, quos tibi pater publicis commẽtarijs consignatos reliquit? quòd nisi puberẽ te iã haberet, quartũ librũ cõposuisset, & se in balneis locutum cum filio scriptum reliquisset. Ecce eandem rem tribus uocabulis Cic. declarauit, Libellis, Libris, Commentarijs Lib. 10 cap. 7

rijs. Quare ita sentio omnes commẽtarios libros esse, sed nõ continuò libros commentarios. Nanq; ubi res sunt latè diffusèq; explicatæ, & non breuius, quàm poterãt, tractatæ, libri tantùm sunt, non commẽtarij. Vnde Cæsaris commentarij, in quibus ad exequendam historiam alijs uidetur subiecisse materiam: qui si fuerint singuli, Commentarium, uel Commẽtarius, uel Liber dicitur. Liu. lib. XLVIII. Quæri iußit ab eo, quem de his rebus cõmentarium à patre accepisset. Quũ respondisset, accepisse se, nihil prius, nec potius uisum esse, quàm regis ipsius de singulis responsa accipere, librũ poposcerunt. Si plures, primus, & secundus cõmentarius non primum, & secundum commentarium: ut Hirtius, siue Oppius, qui acceßionem adiecit Cæsaris cõmentarijs, ait: Proximus, alterue commentarius. nunquam commentarium. Ita mihi in magnis autoribus uideor annotasse. Quidam tamen aliter faciunt, utiq; in alia significatione, quæ est (ut sentio) expositio, & interpretatio autorum, utroq; genere promiscuè utentes: ut Au. Gellius, Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiosè factus. Et iterum: Nonnulli grammatici, qui commentaria in Vergil. cõposuerunt. Iterum quoq;: Naster Scaurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis cõposuit, scriptum reliquit. Boëthius: Quod in his commentarijs diligentius expediuimus, qui à nobis in eiusdẽ Cicer. Topica scripti sunt. Et iterum: Quo autem modo de his dialecticis locis disputetur, in his commentarijs, quos in Aristotelis Topica à nobis translata conscripsimus, expeditum est. Quidam etiam alia huiusmodi opera Commentum uocauerunt: ut Nigidius, Donatus, Prisci anus, aliiq; nonnulli. Seruius Commentarium, Commentariosq; pro homine accipere uidetur, quum inquit in VII. Aeneid. Dicit quidam cõmentarius, cõuecta legendum. Et in Georg. I. Superfluò moueant

In illud, Deserit Hesperiam, & cœli conuexa per auras.

In illud, prima Ceres ferro mortales uertere terrã.

uent quæstionem commentarij.

Cœnaculum, & Cœnatio. CAP. XXII.

COenaculum locus ad cœnandum in loco superiori: cœnatio locus ad cœnandum, sed in imo potius. Iuuen. — Et Satyra 7.
digentẽ rapiat cœnatio solũ. Veruntamen Cœnaculum non tam pro loco cœnãdi, quàm pro parte domus superiore accipitur, quæ frequẽter hospitibus ad habitandum locari solet, qui totam domum conducere non possunt: & parte inferiore, siue illa taberna, siue officina sit, non habent opus. Cuius rei proferrem exempla, nisi abunde Varro sufficeret, di- Lib. de lingua
cens: Vbi cœnabant cœnaculum uocitabant. Postquàm in su- Lat. 5.
periore parte cœnitare cœperũt, superioris domus uniuersa cœnacula dicta, postquã ubi cœnabãt, plurã facere cœperũt.

Epulæ, Epulum, & Dapes. CAP. XXIII.

EPulæ sunt cibi ministerio hominum, & in nostrũ usum cõparati. Epulum, solenniores quædam epulæ, & proprie publicum cõuiuium in propatulo uniuersis ciuibus exhibitum, siue in dedicationẽ tẽpli alicuius, siue in honorem Deorum, uel in magnificentiæ ostentationem, siue in funere magni alicuius uiri. Cui simile est, quod hoc tẽpore fit, quũ publicè pascimus pauperes, ut in mortibus propinquorum. Quod idem est penè quod Parentare, si Hieronymo credimus, qui in tertio libro in Hieremiam inquit: Mos autẽ in gentibus, ferre cibos, & præparare conuiuium, quæ Græci περιδεῖπνα uocant, & à nostris uulgò appellantur parentalia, eò quòd à parentibus ista celebrantur. Dapes uolunt esse uel Deorum, uel nostras in sacrificijs Deorum.

Sementis, & Messis. CAP. XXIIII.

SEmẽtis est satio, siue (ut sic dicã) seminatio. Liuius: Campani sementem facere possent. Miror quare cum in alijs locis apud Hieronymum plurimis, tũ in Geneseos principio

sementis pro semine positum est. Messis tum ipsa messio est, tum seges iam matura. Cicero de Oratore: Vt sementem feceris, ita metes.

Lib.2.

Seges, & Fruges. CAP. XXV.

SEges est eorum seminum, ex quibus cõficitur panis, nõdum demessa. Nonnunquam contentum pro continente usurpantes, ipsam humum ad accipienda semina subactam, segetem uocamus, ut Vergilius:

Georg.1. Illa seges demum uotis respondet auari
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit.

Fruges uerò quicquid ex fructu terræ in alimoniam uertimus. Liuius: Eam gentem tradit fama dulcedine frugum, maxime uini, noua tamen uoluptate captum. Idem: Non arbore frugifera, non satis in spem relictis. Plinius titulum dedit de naturis arborum frugiferarum.

Lib.15.

Malleolus, & Sarmentum. CAP. XXVI.

Lib.3.cap.6. MAlleolus à Sarmento sic distat, ut pars à toto. Est enim Malleolus (ut placet Columellæ) in modum mallei rostra habens, aptus plantationi. Quando autem arefacta sarmenta sunt cum malleolis igni reseruata, indifferenter uocãtur. Nam & Annibalem legimus sarmenta cornibus boum alligasse, eaq; incendisse, ut hostes falleret. Et nonnullis ciuibus Romanis, quòd domos haberent plenas malleorum, ad Capitolij, uel urbis incendia, fraudi fuit.

Liui. decadis 3. lib. 2.

Cic. pro Milo. Salluſt. item in Catil.

Arbor & Frutex. CAP. XXVII.

ARbor à Frutice ita differt, ut frutex ab herba. Est enim Frutex, qui ad iustam magnitudinem arboris non assurgit, & statura similis est multis herbis, sed non demoritur, neque arescit ut herba, sed perennis est. Inter frutices est soboles quoq; illa arborum, & plantula. Ab hac Fruticari uerbũ, quasi fruticem renasci ex arbore. Marc. Tull. ad

Attic

Atticum: Excisa est enim arbor, non euulsa: itaq; quàm fruticetur uides. Nam illud, quod sæpe legimus fruticari pilum, translatum est. Epist. 3. lib. 15.

Acinus, Bacca, Pomum, & Nux. CAP. XXVIII.

ACinos inter & Baccas hoc interesse puto, quòd Acini inter fructus minutiores arborum, fruticumue densius nascuntur: Baccæ uerò dispersius, & rarius. Inter Acinos enim numerãtur grana uuæ, grana hederæ, grana sambuci, grana ebuli, grana mali punici, addo etiam morum, & quicquid his est simile. Inter Baccas uerò fructus lauri, fructus oliuæ, corni, loti, quam fabam Syriacam uocant, myrti, lentisci, similiumq;. Supra hæc autẽ poma dicuntur, dũtaxat quibus uescimur. Cerasum uerò, uel (ut Seruio placet) cerasium, & prunum, & mespilũ, poma, nõ acini, neq; baccæ nominãtur. Glãs in numerum istorũ nõ uenit, sylueſtris enim, & pastio porcorum est. Castanea in nuces referuntur: unde Verg. Castaneasq; nuces. sicut pinus, corylus, siue à loco auellana, amygdalus, iuglans, & siqua sunt his similia, non poma dicuntur, sed nuces. Nonnunquam acini, & baccæ indifferenter ponuntur: ut Vergilius,

Sanguineis ebuli bacis, minioq; rubentem.

Ser. in illud Verg. 2. Georgi. Pullulat ab radice aliis dẽ fissima sylua. Vt cerasis. Eclog. 2. Eclog. 10.

Crepitus, Strepitus, Fremitus, & Stridor. CAP. XXIX.

CRepitus, sonitus est uiolentus ex impulsu resultans. Vnde Increpare, est cum eruptione uocis, & immani sonitu reprehendere. Cymbala, tympanaq; crepitant. Vnde fit Crepitaculum. Tubæ quoq;, & cornua, similiaq; crepãt, siue crepitant. Crepitus quoq; speciali uocabulo quid significet, malo me tacẽte minus notum esse, quàm me dicente nimis. Strepitus fit ex corporum tactu, siue collisione rerũ, & multarum uocum in unũ confusione, si modò non sit immodicus: tunc enim dicitur Fremitus, ut ex alto maris sonus fluctuum

Stoici, ut ait Cic. epist. 22. li. 9. fam epist. aiunt crepitus æquè liberos, ac ructus esse oportere. Est autẽ sonitus ille, qui à pedente fit.

ctuum: & in populo murmur, uocatur etiam fremitus: quia ex indignantis, & excandescentis, & quasi humanam uocē præ iracundia immutantis uox, oratioq; Fremitus dicitur. Stridor est acrior, & quasi sibilans collisio. Strepitus tamen propriè pedum ambulantium, manuumq; aliquid pertractātium sonus est. Appellatur etiam fastus, & pompa diuitarum, quasi à strepitu comitantium, ut apud M. Fabium, Hic quum me euocasset subitò trepidum, totoq; fortunæ suæ strepitu circumstetisset.

Declam. 13.

Officium, & officia. CAP. XXX.

OFficium est uirtutis actio, quod Græci καθῆκον uocāt: uel, ut latius explicem, pro loco, pro tēpore, pro rerum dignitate, similibusq;. Inde illud est, quod dicitur à multis, In familia beñe instituta omnes in officio sunt: id est, omnes agunt, quod debent. Et, Missi sunt legati obuiam ei ues officij gratia, & Circunstabant Senatores Cæsarem sedentē in aurea sella officij gratia, id est, honoris gratia, quē legatis Cæsarī ue exhibere debemus. Nihil enim tā nos decet quàm mercēti uel honorē exhibere, uel opem ferre. Quo factum est etiā, ut Officia significent beneficia, siue obsequia.

De Amic.

Vnde illud Cic. Odiosum sane genus hominū, est officia exprobrantium, quæ meminisse debetis, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit. Et illud Ouidianum, Dixit me similis ætas, euicerunt officia, cepit fides, nec tantum odisse non potui. Magistratus quoq; officium dicitur, siue quia honoris causa factus est, siue opis populo ferendæ, siue quia ius suum cuiq;, & quod cuiq; debetur, reddat. Cæterum autē artes, quæ modò honestè sint, suā rationem officium uocāt: ut officium grāmatici est, officium medici, officium architecti.

Histrio, & Mimus. CAP. XXXI.

HIstrio qui personatus in scena tragœdias agit, comœdiasq;

diásq; uoce, & corporis gestu. Mimus qui uel intra, uel extra scenam gesticulationes quasdam exercet, imitaturq; mores hominum, ac naturas, præsertim obscœne. Nam mimorum scriptores, res obscœnas, ut amores, tractant. Primùm e Thusco quodam homine tractum nomen esse, T. Liuius, ac Valer. Maximus autores sunt. Alterum è Græco uenit, ἀπὸ τῦ μιμέομαι. Mimi tam homines, quàm poëmata uocantur.

Hister, Thusco uerbo ludio dicitur.

Id est, imitor.

Actor, & Autor. CAP. XXXII.

Actor, & Autor ita differunt, quòd Actor dicitur orator, qui agit causam, quiq; gestum uultus, & corporis agit. Vnde tum ipsa pronuntiatio, tum oratio quæ habetur, tum oratio scripta, Actio est appellata. Item Comœdus, & Tragœdus: id est, histrio qui agit gestus in scena, & quod huic generi simillimum est, qui agit Atellanas, & Mimus omnis. Actor uocari potest: & partes comœdiæ, Actus dicũtur. Nam Comicus Tragicusq; poëta ipse est comœdiarum, tragœdiarũq; conditor. Autor autem est (ut sic dicã) factor. Nam Factor in usu non est, nisi in quibusdã è Græco translatis. Et illud quotidianum, Credo in unum deum patrẽ omnipotentem, factorem cœli, & terræ: Græce est ποιητὴν hoc est, poëtam. At nos poëtas, cæterosq; operum conditores, Autores uocamus: & illum qui fecit aliquod opus, qui egit bellum, egit pacem, autorem operis, autorem belli, autorem pacis dicimus, nunquam actorem. Quidam originem eius è Græco repetũt ἀὐξάνω, sed à Latino quoq; facilius formari potest, nisi quòd nullum Latinum in or à supino descendens, est communis generis, ut autor. Nam quum est ab augeo (si modò unquam reperitur) Auctor, & Auctrix facit, ut Servio placet in Vergilium scribenti. Idẽ super Donati artẽ ita ait: Quæritur, autor utrum per se, an de uerbo oriatur. Sed sciendũ est quòd à se nascitur. Nam illud quod est augeo, non

Ser. in illud Verg 12. Aen. Autor ego audendi, sic exhor. reliq.

nos seducat, quod inde ueniat. Aliud enim est Augere, aliud Autorem esse. Ego uerò à Seruio nõ omnino dissẽtio, quũ hu ius uocis non uideatur mihi origo esse, nec augeo, nec αὐξάνω: & inauditum est, significationis illius hic & hæc autor esse. Nam nunquàm aliud (quantũ ego sentio) significat, quã duo: Vnum quod dixi, & alterum, quod est huic simile, homi nem, in quo est uis, potestas, & dignitas. Vnde autoritas dicta est, ut apud Liuium dicitur: Decreuerunt enim, ut quũ populus regem iussisset, id sic ratum esset, si patres autores fierent, hoc est, autoritatem (ut aiunt) suam, & decretum in terponerẽt, ratum haberent, atq; ratificarent, siue compro barent. Et alibi: Maiores nostri nullum ne priuatam quidem rem agere fœminas sine autore uoluerũt: in manu esse parẽ tum, fratrum, uirorumq;. Et autores pupilli uocãtur, in quo rum administratione infirma ætas, resq; eius sunt. Ideoq; re gum pupillos sub autoribus fuisse legimus. Vnde Paulus Iu risconsultus: Etiam si non interrogatus tutor, autor fiat, ua let autoritas eius, quũ se probare dicit, id quod agitur. Hoc est enim autorem fieri. Et Pompon. Etsi pluribus datis tuto ribus, unius autoritas sufficiat, tametsi tutor autoretur. Qua re Autores sententiæ alicuius consilij uocantur hi, quorum sententiam, consiliumq; secuti sumus. Et duces militum, Auto res uocabantur. Vnde Autorare. Liu. lib. XLVI. Signo dato suo impressas tabellas misit, & uero pignore uelut autoratũ sibi proditorem ratus est. id est, obligatum, & subiectum. Et Valer. Max. lib. IIII. Autorato socijs officio. Sueton. lib. III. De legendo, uel autorando milite, ac legionum, & au xiliorum discretione. E quo fit, Autoramentum, uel quasi obligatio, nexusq;, uel quasi stipendium quoddam, & quasi pretium cuiusdam militiæ, ac pugnæ, actionisq;: ut Quint. Nec difficilem sanè, sub illo præsertim autoramento, habuis set miss

Liui. lib. 1. ab Vrb.

In Tiber. cap. 30.

Digitized by Google

set missionem, sed noluit gladiator uiuere. Sueton. Munus gladiatorium dedit, rudiarijsq; quibusdam deuocatis autoramento centenûm millium. Cicero, Est enim in illis ipsa merces autoramentum seruitutis. Seneca lib. VII. epist. Nullum sine autoramento malum est. Auaritia pecuniam promittit, luxuria uarias uoluptates, ambitio purpurã, & plausum, et ex hoc potentiã, & quicquid potentia potest: mercede te uitia solicitant. Deniq; Autor nihil habere cõmune cũ augeo, neq; cum αὐξάνω, Auctio probat, quæ uenditio quædam est in publico, ac celebri loco. Et hinc Auctionari, publicè, & ferè sub hasta uendere, non ea quæ ad esum spectant, sed ea quæ ad supellectilem, atque ad alios usus, nec ferè nisi quæ penes alium in usu fuerunt. Differt igitur Auctus ab haustu, quia diuersam originem sortita sunt. Auctus enim est incrementum, ab augeo descendens, ut Haustus, ab haurio. In Tiber. capite 7. Offic. I.

Pupillus, & Orphanus. CAP. XXXIII.

PVpillus est, qui caret quidem patre, sed tantisper dum est in ætate, cui adhibetur tutor. Orphanus, qui caret patre, præsidioq; paterno, & qui summopere desiderat illius opem, quum sine eo male habeat. Græcum tamen nomen est, non sane à ueteribus usitatum.

Triclinium, & Conclaue. CAP. XXXIIII.

TRiclinium à tribus toris, mensis ue appellatum est. Ibi enim comedebant, præcipuè in conuiuium accepti, quã res ipsa postularet tres toros, mensas ue extrui. Qui autem huic ministerio præerat, Architriclinum uocant. Quintilianus quidem Triclinium uocat, quod Cicero Conclaue. Nam de eodẽ cõuiuij loco, ubi Simonides artẽ memoriæ traditur inuenisse, ille sic ait: Vix eo limen egresso, triclinium illud supra conuiuas corruit. Hic sic: Hoc interim spatio, conclaue illud ubi epularetur Scopas concidisse. Est igitur Triclinium Quint. lib. II. cap. 2. Cic. 2. de Orat.

nium cõclaue discubitorium. Nam Conclaue generalius est: quod est etiam pars quædam in penatibus remotior, in qua uel uiri colloqui, uel mulieres confabulari solent: Aulã autẽ quod Græcum est, nostri semper transferunt atrium. Nã Aulam pro olla, Plauto uetustissimisq; dicendum relinquamus.

Penus, & Commeatus. CAP. XXXV.

PEnu ea omnia contineri dicuntur, quæ ad uictum pertinent, sed priuatum: si modò domi reposita ac recondita sunt. Nã locũ ubi ista reponuntur Varrone teste, Penarium appellamus. Quæ uerò ad uictum publicum spectant (sicut alio loco diximus) Commeatus uocãtur: sed ex paucioribus constat, ut sumus diligentiores pro re priuata, quam pro publica. Fere nihil aliud continet Commeatus, quam annonam, & quicquid annonæ uicem habere potest. Quanquã (ut iterum dixi) priuatorũ etiam commeatus est: nec annona tantũ frumentaria. Cicerone dicente lib. 11. de Diuinatione: Aut si Epicurei de uoluptate liber rosus esset, putarem annonam in macello cariorem fore. Nescio tamen an Macellum non tantũ pro loco, ubi caro uenditur, accipiatur, sed ubi & annona.

Ceruix, Iugulus, & Collum. CAP. XXXVI.

CEruix est posterior colli pars, unde origo est omnib. neruis. Iugulus anterior, unde uox, halitusq; procedit. Collũ omnes partes insolidum complectitur. Et quoniam nerui, qui corpus erectum, rigidumq; faciunt, in ceruice sunt collocati, dicimus Hominem duræ ceruicis, quasi indomabilem, more ferociũ boũ: uel quòd qui ceruice erecta, & rigida est, contumaciã quandã, & rigorẽ mentis præ se ferat, tanquã nemini caput inclinare uelit, tali nomine uocatur, quasi auri capitis, duræq; mentis. Ceruices etiam dicimus pro ceruice: imò singulari numero neminẽ ante Horatium dixisse, Quintilia. est autor. Similiter quoniam in iugulo morti

Lib. 8. cap. 8. de Ornatu.

fera

fera statim plaga est præ cæteris membris, eademq; pars corporis uulneri obnoxia, ad quam mucro inter ipsa arma facile subit, à ueteribus dicebatur. Petere iugulum, Ferire iugulum: pro eo quod est, petere in mortem, inferre mortem. Quint. Inituruſq; forensium certaminum pugnã, iam in schola uictoriam spectet, & iugulum petere, & ferire uitalia, aut tueri sciat. Cicero in Verrinis: Sua confessione inducatur, ac iuguletur necesse est. Verr. 7.

Sinus, & Gremium. CAP. XXXVII.

Sinus est intra pectoris, brachiorumq; complexum: unde sinus uestium, quales erant tunicæ Romanorum, & modò quorundam religiosorum supra cinctura laxitas illa uestis, quæ cingulum operit. Litora quoq; curua, & quasi brachijs mare amplectantia, Sinus uocamus. Gremium est inter complexum femorum, feminum ue: quo in cõplexu mulieres concipere solent. Et per translationem Gremium terræ appellamus, quum semen suscipit, conceptumq; retinet, quasi uiuente fœtum posteà paritura. Quare quum lactantur infantes, ad sinum admouentur: pueri uerò iam facti, à sedentibus matribus, utiq; quum illis blandiuntur, ad gremiũ accipi solent. Vt Verg. de Cupidine sub imagine pueri Ascanij. Aeneid. 1.

Hæret, & interdum gremio fouet insciа Dido.
Quinetiam matres, nutrices ue quum super genua collocãt infantem, aut extremis uestibus repositum, & ad uterũ usq; sublatum gestant, in gremio magis, quàm in sinu, tenere aut gestare dicuntur. Vt idem de eodem:

—Et fotum gremio dea tollit in altos Idaliæ lucos. Aeneid. 1.

Socius, Comes, & Sodalis. CAP. XXXVIII.

Socius socio dicitur, Comes comiti rarò dicitur. Nãq; socius est par, Comes uerò minor, quippe qui sequitur & ducem habet: ut Cicero, Nec se comitẽ illius furoris, inquit, De Amic.

sed

sed ducem præbuit. Et alibi: Neq; enim princeps tunc ad salutem esse potuissem, si esse alij comites noluissent. Ideoq; duces in bello quoties milites alloquuntur, conciliandæ benevolentiæ gratia, non ferè appellant comites, sed socios, communicantes quodammodo ipsorum dignitatem cum illis: ut ediuerso quum eosdem commilitones uocant, communicantes, eorum cõditionem, ac sortem cum ipsis. Neq; enim dux cõmilito est militum, sed milites inter se commilitones: ut apud Aeneid.1. Vergilium Aeneas comites suos consolans ait:

Aeneid.3. O socij. Et autor ipse sua persona loquens de Achemenide, inquit: Comes infelicis Vlyssi. Et iterum:

Aeneid.1. _Vno graditur comitatus Achate.

Neq; rectè dixeris de Vlysse, & Aenea, hunc esse comitem Aeneid.2. Achatæ, illum Achæmenidis. Idem tamen ait:

Aeneid.2. Arma, deosq; parat comites. Et iterum:

Sacra, deosq; tibi commendat Troia penates:

Hos cape fatorum comites. Nunquid dij erant comites Troianorum, atq; Aeneæ, an duces? certè dij penates comites erant, confessione tum Aeneæ, tum ipsorum: quoq; deorum. Nam lib. 1. Aeneas ait: Raptos qui ex hoste penates

Classe ueho mecum. Et in tertio dij aiunt:

Nos te Dardania incensa, tuaq; arma secuti:

Nos tumidum sub te permensi classibus æquor.

Sub te, id est, te duce: & te secuti sumus: id est, tui comites fuimus. Idē quoq; de Græcis dicendum est, & de eorū deis. Idem etiam de Sibylla, & de Aenea, quandoquidem modò hic, modò illa dux erat, aut comes: tamē quia sequebatur Aeneæ uoluntatem Sibylla, & quasi ministram se præbebat, comes erat. Quia uerò ducebat præmonstrãs iter, & declarãs ea

De Inuent. libro 2. quæ ignorabat, dux eadē dicitur: tametsi aliquando Comitē pro socio dicimus: ut Cic. in Rhetor. de illo uitatore, qui

quum

quum ante lucẽ surrexisset, Comitẽ, inquit, suum inclamauit semel, & sæpius: quum de eodem anteà dixisset, In itinere quidẽ proficiscentẽ ad mercatum quendã, & secũ aliquantũ nummorum ferentem est comitatus. id est, insecutus. Quare peccauit tum Priscianus ad Iulianum scribẽs: Tibi ergo hoc opus deuoueo omnis eloquẽtiæ præsul, ut quãtumcunq; mihi deus annuerit, susceptí laboris gloria, te comite, quasi sole quodam, dilucidius crescat. Quid magis absurdũ, quàm quẽ dicas tuum solẽ, eundẽ appellare comitẽ tuũ, hoc ipso quòd sol est? Tum ille (parco nomini sacrosancti uiri) qui dixit, Ebrietas est comes libidinis, & intemperantiæ: Superbia comes est odij: Diuitiæ sunt comites superbiæ. Nam potius dicendum erat, Libido & intemperantia comes est ebrietatis. Sequitur enim libido, & intemperantia: ebrietas antecedit. Odiũ comes superbiæ est: superbia comes diuitiarum. Cicero: Est gloria comes uirtutis. Gloria enim sequitur honestatẽ, sicut umbra corpus. In eodẽ opere nuper à quodam perdocto uiro illud, Iracundiã laudant, cotẽ fortitudinis esse dicunt: emendatum sic erat: comitẽ fortitudinis, ut sciremus uerum esse, quod ait Quint. Dum librariorum inscitiam insectari uolunt, suam confitentur. Idem Cicero alio loco: Eloquentia pacis est comes, otijq; socia. Siquidẽ pacem sequitur dicendi cupiditas. Quid ergo si hæc comes est? Illa dux erit: dicemusque, Pax est dux eloquentiæ, & Ebrietas est dux libidinis, & intemperãtiæ. Nõ est hic sermo quidẽ ustatus, sed potius per alia uerba, quorum tria nunc in mentẽ ueniunt: magister, magistrá ue: pater, matér ue: materies, materiá ue: ut, ebrietas magistra est libidinis, & intemperãtiæ: superbia est mater odij: diuitiæ sunt materia superbiæ quibus tribus fere indifferẽter uti possumus. In personis uerò magis conuenit dux, aut in his rebus, quæ personis sunt similes

Prisc. in præf. magni operis.

Tuscu. quæst. lib. 1. & 3.

De clar. Orat.

Digitized by Google

similes: qualis est fortuna, quæ dea fingitur. Cicero non se-
Epist. 3. lib. 10. *mel dixit. Fortunã nõ ducem, sed comitem fuisse quibusdam*
Epist. fam. *imperatoribus. Est præterea (ut eò redeam unde egressus*
sum) alia differentia inter comitem, & socium: quòd Comes
est, qui utcũq; sequitur alterius ductũ: Socius pterũq; in ne-
gotijs, serijsq; rebus, & fortunæ arbitrio subiectis: ut Cæ-
sar in commentarijs, Itaq; Androsthenes prætor Thessaliæ,
quum se victoriæ Pompeij comitẽ esse mallet, quàm socium
Cæsaris, in rebus aduersis omnem ex agris multitudinẽ ser-
uorũ, ac liberorũ in oppidũ coëgit. Verùm huiusmodi dif-
ferẽtia aptior est inter socium, & sodalẽ. Est enim proprie
Sodalis in rebus leuioribus, ac sæpe uoluptuosis. Quintilia.
Quo tandem pateris animo, si delicatus adolescens, præ-
sertim spendidis opibus uel ex ætate mores, uel ex fortuna
traxisse & tempestiuà conuiuia, & peruigiles iocos aduo-
In Cat. Maio. *cata sodalium turba solutus, atq; affluens agerem. M. Tull.*
Sodalitates autem me quæstore constitutæ sunt, sacris Idæis
magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum sodalibus o-
Pro Plancio. *mnino modicè. Idẽ alibi: Ego Plancium Laterẽsem & ipsum*
gratiosum esse dico, & habuisse in petitione multos cupi-
dos sui, gratiosos: quos tu si sodales uocas, officiosam amici-
tiã nomine inquinas crimino so. Caius autẽ, Sodales, inquit,
sunt, q eiusdẽ sunt collegij, quos Græci ϑιασίτας & ἑταίρους
uocant. A quo non sane discordat apud M. Tull. Antonius,
qui Norbanum quæstorem, suum appellat sodalẽ. Comis est
benignus homo, & facilis, qui alijs non grauatè inseruit.

Pompa, & Spectaculum. CAP. XXXIX.

Pompa omnis spectaculum est, sed non contrà. Pompa
quidẽ in prosperis est, & in aduersis, qualis est in trium-
pho, & in funere, quasi quidã solennis apparatus, & osten-
tatio. Cicero: Sed iam è Pompa in uerã aciem descendamus.
Vergil.

Digitized by Google

Vergil. *Iam nunc solenneis ducere pompas Ad delubra* Georg. 3.
iuuat. Quintilianus: *Quid enim si respondere iubeas orbitatem, cur in exequijs totos egerat census, quid sibi uelit ille funebrium longus ordo pomparum? Spectaculum uerò, nunc illud est, quod spectatur: ut,*

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane. Ver. in Opusculis.

Nunc ipsa spectatio: ut, O *spectaculum miserum, atq; acerbum. Nunc locus unde spectatur: ut, Sedebat in spectaculis:* Cic. 7. Verr.
&, de spectaculis excitatus est.

Senecta, & Senectus: Iuuenta, & Iuuentus. CAP. XL.

Senecta est senilis ætas. Iuuenta autem iuuenilis, & (ut quibusdam placet) dea ipsa melioris ætatis, & iuuentutis. At senectus idem est quod senecta. Iuuentus uerò etiam frequentia iuuenum, non solùm ætas. Senium quoq; pro senectute accipitur.

Continentia, & Abstinentia. CAP. XLI.

Continentia ab Abstinentia ita differt, quòd Abstinẽtia iustitia est. Continentia uerò illa, quæ inter uirtutes quarta numeratur, quæ eadem dicitur Tẽperantia, & Modestia. Est enim hæc, quum à uoluptatibus nos cõtinemus. Abstinentia, quum abstinemus ab alienis, nulli uim inferentes, nihil cuipiam eripientes. Cic. Si in una uoluptate cõtinuerit, in alia se effuderit. Rursus: Quod beneficium est, quòd te abstinueris à nefario scelere. Nonnunquam tamen indifferẽter, ut apud Valerium Maximum titulus est de Abstinentia, & Continentia: ubi exempla istarum uirtutum promiscua sunt. Vt tamen sentio, continentiæ dare poteris nomen Abstinentiæ, potius quàm è diuerso. Illud enim specialius uidetur, hoc generalius: quemadmodum temperantia putatur sub iustitia esse, uel ab ea non posse separari: illa uerò sine hac frequenter est. Quare recte continentia uocatur abstinentia.

Pecus

Pecus pecudis, & Pecus pecoris. CAP. XLII.

PEcus pecudis, & Pecus pecoris, propè nihil differunt. Significatur enim hoc nomine animal, quod sub imperio hominum ex pabulo terræ pascitur: ut Bos (qui taurum, uaccamq; cõprehendit, præter suum proprium significatũ) Equus, Caballus ue, qui asinariam potius operã exercet. Asinus, nõ autem Onager, nec Laliſio. Mulus qui proprie generatus est ex Asino, & Equa. Nam Hinnulus dicitur, qui patre Equo, matre Asina genitus est, quem quidam Burdonem nominant. Camelus quoq;: nam non tantũ pascitur sub magistro, uerùm in quibusdã locis inter armenta. Et eius significatio nõ modò ad marẽ, fœminamq; pertinet, ut passer, & aquila, sed cum genere fœminino nonnũquam iungi inuenitur: ut

Eclog. 1. Camelos fœtas, quale est bos: ut apud Vergil. Ille meas errare boues, ut cernis.— Quod ideo minus mirum est: quòd Lupus etiam apud Varronẽ, & Ennium, et Fabiũ pictorẽ in genere fœminino reperitur, sic ut hic Lupus Lupam quoq; significet. Huic simile est Bubalus. Cæterùm & ipsi Cameli, & cætera quæ enumeraui, Armenta faciunt; licet quidam uelint tantùm esse Boum, quasi ab arando aramenta dicta, deinde sublata tertia litera armenta. Prætereà Ouis quæ marem, fœminamq; significat. Capra, cũ qua Caper siue Hircus: Porcus cum quo Porca intelligitur. Vnde fiunt greges: ut grex ouium, grex caprarũ, grex porcorũ. Ouid. Met. IIII.

Mille greges illi, totidemq; armenta per herbas
Pascebant, Vergilius tertio Georgicorum:
Hæc satis armentis: superat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges, hirtasq; capellas.

Idem tamen de ceruis primo Aeneidos dixit:

Eclog. 6. —Hos tota armenta sequuntur. A tergo. Vt minus mirandum sit, si de bobus Gregem dixerit, ibi: Aut aliquam in magno

magno sequitur grege. Tamen ad distinctionem adiecit magno, sicut Horatius adiecit mugientium in Epod.

Aut in reducta ualle mugientium
Prospectat erranteis greges.

Quasi grex sit generalius nomen, Armentum uerò specialius, & illud sine apposito de pecoribus minutis intelligatur, cum apposito possit etiam ad maiora transferri. ut Cic. in Philip. Fudit apothecas, cecidit greges armentorum: Hæc omnia Pecudes, & Pecora dixeris: quorũ exempla tot sunt, quoties hoc uocabulum reperimus. Veruntamen Pecus pecoris, nonnunquam reperitur pro multitudine pecorum, siue pecudum, sed gregalium potius, quàm armentalium: ut Vergilius:

Dic mihi Damœta, cuium pecus? — Et paulò pòst: Eclog. 3.
Infelix ô semper ouis pecus. — Et alibi:
Caprigenumq; pecus nullo custode per herbam. Aeneid. 3.

Ouidius Metamorphoseos libro XIII.

Hoc pecus omne meum est: multæ quoq; uallibus errant,
Multas sylua tegit, multæ stabulantur in antris.
Nec (si forte roges) posim tibi dicere quot sunt.
Pauperis est numerare pecus: de laudibus harum
Nil mihi credideris: præsens potes ipse uidere,
Vt uix sustineant distentum cruribus uber,
Sunt fœturæ minor tepidis in ouilibus agni.
Sunt quoq; par alijs ætas in ouilibus hœdi. Cur dixit multæ, & harum, cùm nullum genus anteà nominasset? nisi quòd intellexit oues, & capras, quas posteà nominat. Cicero in Verr. Nominat iste seruum, quem magistrũ pecoris esse diceret. Vergilius tamem Georg. III.

Pascitur, idq; pecus longa in deserta sine ullis
Hospitijs tantùm campo iacet, omnia secum

Armentarius Afer agit. Armentarium pecoris dixit. Non nunquam Pecus pecoris significat ouẽ, nec solùm uulgò, ubi hæc animalia pecora dicuntur: uerùmetiam apud graues au-
Cap. 94. *tores, quorũ est Plin. qui lib. VIII. inquit: Est & in Hispania, & maximè Corsica, non absimile pecori, genus mufimonium, caprino uillo, quã pecoris uelleri propius. Quorũ è genere & ouibus natos prisci Vmbros uocauerunt. Infirmißimum pecori caput. Et non longè pòst: Suis fœtus sacrificio die quinto purus est, pecoris die octauo, boum trice-*
Cap. 51. *simo. Quint. Cur in usum uestium sæpe pecori lanæ detrahuntur? Præter pecudes autem cæteræ quadrupedes Feræ sunt, licet proprie uideantur Feræ dici, quæ feritatem habent, ut Leones, Vrsi, Pardi, Lupi, Vulpes. Harum quæcunq; mansuefactæ sunt, Cicures uocantur. qualis Canis, qui nec pecus, nec fera est, licet sit natura ipsa non tantùm fera, sed etiam ferus: qualis Elephas, siue (quod usitatius est) Elephantus ad bella domitus, alioqui fera natura. De quo nomine idè quod de Camelo fortasse dici potest, quod & cõmunis gen. sit, & armentum faciat. Quidam Suem domesticum tantùm, cicurẽ uocant. Ego potius Aprum dixerim, qui ex fero cicur est factus. Nec aprũ modò, sed etiam Onagrũ, Ceruũ, Capreolũ,*
De ling. Lati. lib. 6. *Damã, Capream, Leonẽ quoq; denique quicquid cicurari potest. Cicurare enim (ut Var. ait) est mãsuefacere. Quod enim à fero discretũ est, id dicitur cicur: & ideo dictũ, Cicur ingenium obtineo. id est, mansuetũ. Innatũ à cico cicur uidetur. Cicũ dicebant membranam tenuem, quæ est in malo punico discrimen. Hæc Varronis uerba confirmat Cic. ubi ait: Nam aliæ sunt feræ, aliæ cicures, aliæ natantes, aliæ uolucres.*

Collis, Iugum, Cliuus, & Promontorium. CAP XIIII.

Collis, est (ut ita dicã) monticulus, siue per se, & à mõte separatus, siue pars montis. Iugum (ut etiam ita dicam) ipsa

ipsa arduitas mõtis, & procliuis, ac prona supinitas, cui similis est in colle Cliuus, tamen mollis magis, & clemens, ut cliuus Capitolinus, cliuus qui ducit ad Ianiculũ, cliuus mõtis Auẽtini, quos omnes scimus esse in urbe Roma colles. Vnde quidã uocãt eam urbem Septicollẽ. Et antiquitus fiebãt festa quædã Septimõtalia. Liu. Itaq; quum per Caßilinũ euadere Lib. 2. deca 3.
nõ poßet, petẽdiq; mõtes, & iugum Calliculæ superandum esset. Et alibi: Quantum in altitudinẽ egrediebantur magis, magisq; syluestria, & pleraq; inuia loca excipiebãt. Vt uerò iugis appropinquabãt (quod rarũ in alijs locis esset) adeò omnia cõtecta nebula, ut haud secus, quàm nocturno itinere impedirẽtur. Promontorium, locus est in mari prominẽs, ut
Pli. lib. XXVI. Promõtoria aperiuntur mari, & rerum na- Cap. 1.
tura agitur in planum. Liu. lib. XXXIII. Aut aperiẽtibus classem promõtorijs. Idẽ XLV. Adiũctaq; insula Euboëa, & excurrente in altum, uelut promõtorium, Attica terra sita.

Officina, & Taberna. CAP. XLIIII.

OFficina, est ubi opera fiũt: Taberna ubi opera ipsa, cæteræq; merces uẽditãtur. Officina est statuarij, fusoris, flatoris, cælatoris, excusoris, uitrearij, sutoris, fabri: qui multiplex est, lignarius, & hic non unius generis: ferrarius nec hic simplex: lapidarius, qui & ipse in multas diuiditur species. Taberna uocãtur uinaria, lanaria, olearia, & mille huiusmodi: unde Opifices, & Tabernarij uocantur. Cic. pro Lucio Flac. Opifices, & tabernarios, atq; omnem illã fæcẽ ciuitatum, quid est negotij cõcitare? Nec negauerim aliquã do unum, eũdemq; locum officinã, & tabernã esse, ut Sutrina, in qua calcei & fiunt, & uenduntur. Quædã igitur Artificia (quanquã sola artificia sunt opificum) cætera Quæstus, & Operæ dicũtur: sed quædam huiusmodi semper habent suum nomen, ut hæc ipsa Sutrina sutoris, & lignarij

proprie Fabrica, aurificis Aurificina, cauponis Caupona, tamẽ & eã, quæ uinum uenditat, cauponã uocamus. Quidam malunt dicere cauponam, pro loco. Argentarij Argentaria, quod nomẽ quidã, pro artificio, & Argẽtarium, pro artifice (qui idem est aurifex) accipiunt: atq; ita est in Hieremia. Titus autem Liuius, Cicero, Quintilianus, cæteraq; omnis antiquitas pro his accipit, qui Campsores uulgò dicuntur, non illos dico minutos, qui Nummularij, & Mensarij à nobis, κολυβισται à Græcis dicũtur, q ijdẽ Trapezitæ uocari possent. Nam Colybistæ trapezas habent. Sed Plaut. in Curculione trapezitam, & argentarium pro eodem accipit.

Auis, & Volucris. CAP. XLV.

AVis est, quæ oua parit, pẽnisq; est prædita, præter unũ uespertilionem, qui utroq; caret: quatuor enim pedes habet, & semimus est. Volucris est quæcunq; uolat, nec auis solum, sed illæ bestiolæ quoq; minutiores, ut, Apes, Vespa,
Declam. 13. *Culex, Tabanus, Locusta, Musca, Cicada. Siquidem Quint. apes uolucres uocat. Et Plin. non semel hoc signat, unde & Cupido uolucer dicitur.*

Indoles. CAP. XLVI.

INdoles est non solùm in pueris, & adolescentibus significatio futuræ uirtutis: ut apud Quintil. In primis annis
In Cat. Maio. *ludaretur indoles. Cic. Vt enim adolescentibus bona indole præditis sapientes senes delectantur. Et Valerius titulum de indole fecit, non tantùm puerorum, adolescentiumq; exempla repetẽs, sed etiã in uiris, & quidem præsentis uir-*
Lib. 3. *tutis, ut idem Cic. de Offi. In quibus est uirtutis indoles, cõmouentur. Idem pro Cælio: Si quis iudices hoc robore ani-*
Lib. 1. decad. 1. *mi, atque hac indole uirtutis, & continentiæ fuit. Liuius de*
Lib. 5. *Lauinia, iam matre, & post mortem Aeneæ res administrante inquit: Tanta in ea uirtutis indoles fuit. Lucanus.*

Indole

Digitized by Google

Indole si dignum Latia, si sanguine prisco
Robur inest animis. Indole quasi generositate quadam uirtutis, atque animi. Liuius ad malam quoq; partem, & ad Lib. 1. deca. 3.
muta, atque inanimata transfert, loquens de Annibale: sic, Cum hac indole uirtutum, & uitiorum triennio sub Hasdrubale imperatore meruit. Et alibi: Sicut in frugibus, pecudibusq; non tantùm semina ad seruandam indolem ualent, quantum terræ proprietas, cœliq; sub quo aluntur: generosius in sua quicquid sede gignitur, institum alienæ terræ in id quod alitur, natura uertente se degenerat.

Concio. CAP. XLVII.

CONcio est populi multitudo congregata uel ex magistratus iussu, uel ex publici sacerdotis, uel interdũ sua autoritate, & sponte propria ad audiendum oratorem concionantem in bonum publicum: cuius etiam oratio uocatur Concio. In priore significato est Græcè ἐκκλησία quam nos pro Latina uoce habemus. Multiq; ecclesiam nescio quo iure ædes sacras appellant, quum cœtum hominum, ut dixi, significet, non loca.

Aliud Leges esse, aliud Iura. CAP. XLVIII.

LEges, iuraq; scripta, sæpe inuenimus: ex quo datur intelligi aliud esse Leges, aliud Iura. Sunt igitur Leges aut principis, aut liberi populi. Quæ à rege cõduntur, alterius cõsensum nõ requirũt: quæ ad populum ferũtur, quæq; sine eius iussu ferè ratæ nõ sunt, quia rogari, id est, interrogari de his populus solet, Rogationes etiã dicuntur. Iura autẽ magis generalia sunt. Siquidẽ & Ius gentium est, & Ius ciuile. Nam ius naturale dicere, quod natura omnia animalia docuit, ridiculum est. Appetitum coëundi, atq; adeò, nocendi imbecilliori animali, spoliandi, occidendi, quis ius esse dixerit? Ideoq; M. Tull. in lib. Offi. de iure naturali filẽtium egit

inter solos homines ius esse significas,idq; Gentium esse,uel
nuc. li. 2. *Ciuile. In rhetoricis tamen ius naturale statuit,sed quod in homines tantummodo cadat:cuius species sex esse uoluit,Religionem,Pietatem,Gratiam,Vindicationem,Obseruantiã, Veritatem. Sed hæc hactenus. Ius ciuile dicimus tam leges, quàm plebiscita, senatusconsulta, decreta principum,responsa prudentum:quod ultimũ uelut interpretatio est superiorũ: quod qui profitetur,iurisconsulti nominatur. Qui uerò legẽ fert ad populum,ferè Orator est,aut præsidio oratoris indigens,ut appareat quãtò præstantior Orator est,quã Iurisconsultus,quum hic sit quasi illius scriba:aut ille præceptor, hic pædagogus:ille dux,hic ducis legatus,atq; assecla. Quid dicam de iurisperitis,hoc præsertim tempore,qui cùm maximo ab illis consultis interuallo distent,se literatorum arcem tenere arbitrãtur? quorũ quãta sit eruditio,uel hinc colligi cõiectura potest,quòd quoties Pauli, Vlpiani,aliorũ uetestimonium assumũt, Legẽ nominãt,quũ longè aliud sit legem esse,& habere uim legis: quodq; deformius est, unam legem in plures partiuntur:uerbi causa: Ad legẽ Aquiliam quoties Scæuol.s,quoties Papinianus,alius ue quis loquitur, etiam si bina uerba, & quidem à superioribus dependentia, toties nouam legẽ appellant:nõ ab aliquo legislatore unam legem, sed ab infinitis interpretibus legum, infinitas leges esse iudicantes. Etiam titulum de Verborum significatione non legem,imò leges appellant:quo quid absurdius?*

Aceruus,Strues,Strages,& Sarcina. CAP. XLIX.

ACeruus, minutarum proprie rerum congeries est,ut frumẽti,& leguminis,ut salis. Interdum aliquãtò etiã
Aen. 8. *maiorum,ut Aceruus scutorum apud Vergil. & ferè gene-*
is eram, *rale ad omnia est. Strues autem proprie lignorum. Strages*
rimam *uerò cadauerum interfectorũ uno in loco,ac proprie iacen-*
i. *tium*

tium multitudo, siue humanorum, siue mutorum. Sarcina utensilium, & eorum quæ ad cultum, ad ornatum, & ad cæterũ usum pertinent (ut si dicam) fascis, quem quis in itinere faciendo comportare possit. Siquidem milites cum castra mouere uolunt, sarcinulas colligere dicuntur: & qui in aliam domũ immigrant, sarcinas suas componere. Res enim nostras domi cistis, capsisq; compositas, Sarcinas uocamus. ut apud Quintil. Iacent relictæ sine hærede sarcinæ. Præneste sub ipsa Straui, seu torrẽtis; incendi uictor aceruos.

Inter Ministerium, & Mysterium. CAP. L.

Ministerium, ministri opera est proprie: sed pro omni operatione quoq; accipitur: ut de rege Latino. Ver.

–Auersusq; refugit Fœda ministeria.– Aeneid. 6.

Mysteriũ uero Græcum est, μυστήριον, arcana quædam res, & proprie diuinis uiris, sacerdotibusq; tantummodo cognita. Illud prius in numero plurali solet accipi pro ministris, sicut Seruitia pro Seruis. Nam Seruitium, aut seruitus ipsa, aut seruitutis actio est: ut Dauus apud Terentium,

Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo, In Andr. act. 4. scen. 1.
Conari manibus, pedibus, noctesq;, & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.

Afferamus etiam in alijs exempla. Sallust. Interea seruitia repudiabat, quorũ in initio ad eum magnæ copiæ concurrerant, quia opibus coniurationis fretus, simul alienum suis rationibus existimãs uideri, causam ciuium cum seruis fugitiuis communicasse. Quintil. sæpe Ministeria pro ministris dixit: ut ibi, Non torsit ministeria cæci. Et officia, pro officia, obsequiaq; exhibentibus. Paulus iurisconsulte Labeone ait, urbica ministeria dicimus etiam, quæ extra urbem nobis ministrare consueuerunt. Vlpianus deniq; concubinã, filios naturales, alumnos, constituit generali appellatione contineri, & si qua alia sunt eiusmodi ministeria. Liuius In Catilinario.

lib. IIII. Frumento nanq; ex Hetruria priuata pecunia per hospitem, clientumq; ministeria coempto.

Scurra, & Parasitus. CAP. LI.

SCurra est, qui risum ab audientibus captat, non salua dignitate personæ. Parasitus, qui omnia ad uoluntatem eius loquitur, in cuius contubernio est: omnia assentatur, omnia illius facta, simul ac dicta laudat, nihil repugnat, nihil facere recusat uentris gratia, in quo summum bonum constituit: quorum magna copia in principum domibus est.

Bucca, Gena, Mala, & Cilium. CAP. LII.

BVccam, & Buccas pro eodem accipimus. Oratores frequentius in singulari: unde illud usitatum: Dicam quicquid in buccã uenerit. id est, in os: sed non in labra, ut uulgus existimat, Quintil. probante, qui ait: Ore enim magis, quàm labijs loquendum est. Sed uulgus errat, atq; fallitur, cùm legit Buccam, & duas buccas: in illa accipiens unum os, in his duo labra. Verùm ego ostendi: Os, ipsam concauitatem esse, unde uox prodit, non oram labrorum. Etenim Iuuenal. cum ait, Bucca fœculum excitat. non de extremitate oris, sed de interiori parte dixit, quæ inflari solet, uentumq; concipere. Et iterum de tubicinibus loquens: —Notæq; per oppida buccæ: de illa deformi utriq; inflatione intellexit tubam inflantium, non de labris, quæ latent, cùm tuba canit. Nam & Horatius quoq; quum inquit:

Satyra 3.

Satyra 3.

Lib. 1. Serm. satyra 1.

—Quin illis Iuppiter ambas Iratus buccas inflet.

Non de labris locutus est, quæ inflari non possunt, Quod Plautus apertius docet in Pœn. Nescias utrum ei maiores buccæ, an mammæ sient. Quid autem Buccæ significent, ex Plin. audiamus, simulq; quid Malæ, quid Genæ, quid Cilium. Hæc enim eodem loco tractat is, præterquã quòd alibi dicit,

Cap. 37. Buccarum sinus: & iterũ, Buccarum inanitas: ita lib. XI. ait,

(sequar

(sequar autem ipsius ordinem, seriemq; libri) Quibus fragilia operiměta, ijs oculi duri. Omnia talia, & pisces, & insecta nō habēt genas, nec integunt oculos. Omnibus mēbrana uitri modo translucida obtenditur. Pauloq; pòst: sed qua drupedi in superiore tantùm gena, uolucribus in inferiore, Ac paulò pòst: Grauiores alitum inferiore gena conniuēt. At quadrupedes, quæ ouà pariūt, ut testudines crocodili inferiore tantùm sine ulla nictatione, propter præduros oculos. Extremū ambitum genæ superioris, antiqui ciliū uocauere, unde & supercilia. Hoc uulnere aliquo diductū nō coalescit in paucis corporis humani membris. Infra oculos male homini tantùm, quas prisci genas uocabant, XII. tabul. interdicto radi à fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maximè ostenditur rubor. Infra eas hilaritatem, risumq; indicantes, buccæ, Et altior homini tātùm (quem noui mores subdolæ irrisioni dicauere) nasus. Non alij animalium nares eminent. Auibus, piscibus, serpentibus, foramina tantùm ad olfactus, sine naribus. Et hinc cognomina Simorum, Silonū. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium, & narium defuere. Labra, à quibus Bronci, Labeones dicti. Ex his Plinij uerbis apparet etiam eam in uultu partem uocari Buccas, quæ uento inflari solet: Genam membranam illā, & quasi uestem, qua oculus integitur, & conniuet, id est, aperitur, & clauditur, hoc enim est conniuere. Malam uerò illud inter genam, & buccam, quasi rotundū in speciem mali (nā utrunq; horum uocabulorum primam longam habet: Malus uerò mala malum, primam breuem) cuius interior pars, quæ oris hiatum efficit, ubi molares affixi sunt, Maxilla dicitur, nomen diminutiuū, non re, sed uoce. Malam quoq; genā dici Plin. idem fatetur. Ideoq; dens ille intimus, & ipsi genæ affixus, Genuinus dicitur, qui quia maximè latet, ea re

factum est iam tritū uetustate prouerbium, Genuino rodere dente. id est, latenter per inuidiam carpere famā alterius. Et hoc (ut ille testatur) à posterioribus: nam ueteres tantùm mē branam illam oculi, genam appellabant. Quam uetustatem à posterioribus quibusdā seruatam reperimus, nec pōtis modò, ut draconis genæ, pro oculis, continens pro contento: & Seneca in tragœdia de Oedipo loquens inquit, Et perirati sibi genas parentis. etiam continēs pro contento: uerùm oratoribus quoq; : ut Quintil de cæco loquens, Illa perpetua nocte clausæ genæ non custodierunt.

Pastio, Pastus, Pabulum, Esca, Pasco, Pascor, & Vescor. CAP. LIII.

PAstio, uidetur significare cibum, sed tamen potius ad alimenta pecudum pertinet, quæ pasci dicimus, quanquàm suapte natura significat ipsam actionem pascendi, nunc frequentius cibum. Pastus homini competit. Varronis liber de
b. 3. cap. 2. Re rust. titulum habet de Villaticis pastionibus: uidelicet, quæ ad bruta pertinent. Cicero Tusc. lib. v. Cum oblectatione solertiæ, qui est unus suauissimus pastus animorum. Pabulū est pecudū quidem, & tamen aliorū quoq; brutorū, quantumq; ego sentio, magis cibus herbaceus, fœniceusq; ac paleaceus, & stramentitius, similiumq; , quàm ex seminibus. A pasco enim & hoc descendit, sicut Pastio. Escam antiqui accipiebant etiam, quod dabatur auibus, piscibus ue ad decipiendū, non solùm pro cibarijs humanis, aliorumq; ani-
Prisc. lib. 1. malium. Quomodo autem Pasco neutrū, & Pascor deponēs, idem significent, Priscianus uiderit, qui hoc sibi persuasit. est enim Pascor comedo, & uoro, semperq; regit accus. illud
Eclog. 5. uerò sine accusatiuo: ut, – Pascentes seruabit Tityrus hœdos. Propriè Pascere bestiarum est, sicut Vesci hominum, nisi quòd hoc regit ablatiuum, & aliquando potum quoq;

complect

cõplectitur: ut Anacharsis apud Cic. Carne, caseo, lacte ue- Tusc. quæst.
scor. Pro quo significato non rectè dicam carnem, caseum, lib. 5.
lac pascor. Aliud ergo est pascor, aliud uescor.

Incola, Inquilinus, & Accola. CAP. LIIII.

INcola, qui in alterius regione habitat, & in aliena ciui-
tate, atque Repub. Inquilinus, qui in alieno priuato, pro-
prie tamen in conducto, siue in urbe, siue ruri. Cic. de Offic. Lib. 1.
Peregrini, & incolæ est, nihil præter suum negotium agere,
nec esse in aliena Repub. curiosum. Idem in Philip. Quæ in Philipp. 2.
illa uilla antè dicebantur? quæ literis mãdabantur? iura pop.
Rom. monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq;
doctrina. At uerò te inquilino, non domino, personabant
omnia uocibus ebriorũ. hoc est in quo incola differt ab in-
quilino. Rursus Incola ita differt ab Accola, quòd Incola,
qui in loco: Accola, qui ad locum habitat: ideoq; quicunque
iuxta aquas sunt, Accolæ dicuntur, nec refert in suo, an in
alieno: ut, accola Vulturni, accola Padi, accola Rhodani.
At qui in montibus domos, urbesq; positas habent, Incolæ
dicuntur: qui iuxta mõtes, Accolæ. Nec immeritò legendum
est illud in psalmo cIIII. Et Iacob incola fuit in terra Chã:
non autem accola, quia uox Græca etiam consentit παροι-
κησαν: licet multis alijs in locis apud Hieronymum quoque
hoc uocabulum reperitur sic positum.

Campus, Area, & Ager. CAP. LV.

CAmpus est planities terræ ampla, et grãdis, ideoq; spa-
tiosæ plateæ, areæ ue, campi nomen acceperunt. Vnde
Romæ Campus Martius: nã locus huiusmodi angustior uo-
catur Area. Ager uerò, tum circumiectum ipsi urbi territo-
rium: ut, Ager Cãpanus, ager Leontinus, ager Falisc us: tum
locus in rure, quẽ colimus siue arãdo, siue cõserendo. Nam
is, qui seritur frumentis, Aruum nominatur. Verùm in hoc
secundo

ſecundo ſignificato habet pluralem numerum: ut, Omnes agros ciuium depopulatus eſt. in priore non habet, duntaxat dum loquimur de ſingularium urbium territorijs: non enim dices rectè ſic, Antonius dedit militibus ſuis agros Campanos, & Leontinos: nam hoc pacto non complector nemora, ſaltus, paſcua, deſertos montes. ſed ſic potius: Dedit militibus ſuis agros, Campanum, & Leontinum: id eſt, agrum Campanum, & Leontinum: quo quidem modo complector omnia, quæ in territorio illo ſunt. Ager etiam flumina, lacus, cæteraq; omnia includit.

Sylua, Lucus, Saltus, & Nemus. CAP. LVI.

SYlua, & Lucus, Saltuſq; ſic differũt, quòd Sylua generalius nomen eſt: prætereà ſolet eſſe cædua. Lucus nequaquam cæduus eſt, quin potius manu conſitus, religioſus, atq; uel alicui deo, uel alicuius hominis cineribus conſecratus. Ideoq; aut circa delubra numinum, aut circa ſepulcra uirorum poſitus eſt. Saltus uerò, ſylua inuia, nec tranſeuntibus peruia, in quo paſci, atq; æſtiuare pecudes ſolent: aut ſi locus, aërq; patiatur, hyemare. Nemora autem uoluptatis cauſa comparata ſunt: & plena amœnitatis.

Femora, Femina, & Coxa. CAP. LVII.

FEmora partem illam exteriorẽ ſignificãt: Femina partem interiorem, molliorem q;, quæ ſe contiguunt: uel, Femora partem anteriorem, Femina poſteriorem. Liuius lib. XXII. Quoſdam & incentes uiuos ſucciſis feminibus, poplitibusq; inuenerunt. A quo conficitur nomen Femoralia, ſiue Feminalia (utroque enim modo ſcriptum reperio) pro braccis. Tamen nominatiuus Femen non reperitur. Coxa pars ſupra femora: uertebrumq; ipſum quoties uitiatũ eſt, aut os illud, quod in uertebro uoluitur fractum, coxa uitiata, fractáue dicitur.

Crimen

Crimen, & Flagitium. CAP. LVIII.

CRimen non modò pro delicto, sed pro ipsa etiã crimi-natione. Cic. in Phil. Hæreditatem mihi negasti obue-nisse, utinam hoc tuum uerum crimen esset. Flagitium pro-prie in libidine, quasi flagris dignũ crimen: sed pro cæteris quoque peccatis accipitur, nec tantùm turpibus, uerùm his etiam, quæ per negligentiam, imprudentiam, obliuionemq; committuntur: ut idẽ in Bruto, Tantam'ne fuisse obliuionẽ, inquit, inscripto præsertim, ut ne legens quidem senserit quantum flagitij admisisset? id est, erroris.

Vectigal, & Fœnus. CAP. LIX.

VEctigal nõ solùm ex publico, uerùm etiam ex priuato capitur: ut in Paradoxis Cic. Ex meo tenui uectigali detractis sumptibus, &c. Et iterum: Nõ intelligũt homines quã magnum uectigal sit parsimonia. Paulus: Cæsæ arundi-nis, uel pali compendium, si in eodẽ fundo uectigal esse con-sueuit, ad fructuarium pertinet. Ex omni tamẽ prædio uecti gal est. Fœnus uerò ex sõlo ipso. Nam dicitur naturalis fru-ctus terræ Fœnus. Posteà autem ad usuram translatum, qua-si pecunia per se fructum producat, sicut terra. Eod. lib.

Luctus. CAP. LX.

LVctus est dolor, qui exterius proditur uultu ipso, atq; aspectu. Sæpe ipse habitus, uultus, atq; uestis, luctus est. Vnde de secundo bell. Pun. post cladem illam Cannensem decensuerunt Patres conscripti, ne fœminæ ultra triginta dies in luctu essent: non uidelicet, ne in dolore (non enim imperare dolori possumus) sed ne in illo lugubri habitu. Et matronæ Iunium Brutum anno luxere, tanto tempore item Publium Valer. Liu. lib. 2. de-cad. 3. Liu. 2. ab Vrb.

Otium. CAP. LXI.

OTium uacatio à labore, quod notum est, cuius contra-rium est Negotiũ. Sed quia hi qui studijs operam dãt, necesse

neceſſe eſt,ut non negotioſi ſint,factum eſt,ut Otium *pro literario ſtudio accipiatur: ut* Quintil. *Inquirendo ſcribendoq; talia,cõſolemur otium noſtrum. Non deſiderat otium ſolatium, ſed labor: ergo pro labore ſtudij otium accepit* Cic. *Quid eſt enim dulcius otio literario? id eſt ſtudio, & (ut ita loquar) negotioſo otio. Tale quid habet apud Græcos,σχολή.*

Tuſc. quæſt. lib.5.

Amor,& Charitas:Caritas,& Penuria. CAP. LXII.

AMor *genus eſt,Charitas ſpecies. Illud ad omnia pertinens,hoc autem ad homines demum, & quidem pro dignitate,ac qualitate perſonarum. Maxima quidem charitas debetur parentibus,proxima filijs, & deinceps reliquis. Caritatem etiam pro* Penuria *accipimus: ſed frumenti quidem, & annonæ caritatem dicimus.* Penuriam *uerò uini, aquæ, pabuli pecorum,pecuniæ,uirorum, cæterarumq; huiuſmodi rerum. Vel* Penuria *eſt (ut ſic dicam) carentia omnium rerum:* Caritas *uerò, quæ contraria eſt utilitati. Ideoq;* Iunior *ait,acceſſiſſe agris ſuburbanis caritatem. Et* Quintil. *quum ait: Itaq; caritas annonæ,rarum frumentum,cædes,ac direptio pecorum,id eſt,ac ſi dixiſſet caritas annonæ,penuria frumenti.*

Plin. Epiſt. 9. lib.6.

Seditio,& Factio. CAP. LXIII.

SEditio,*uel à ſeorſum ſedendo,uel (ut Ciceroni placet) à ſeorſum eundo dicta,tũc eſt,quum populo ſecum diſcordante,res ad manum uocatur. Qualem ciuitatis ſtatum* Vergilius *deſcribit,ſic dicens,*

Aeneid.1. *Ac ueluti magno in populo quum ſæpe coorta eſt*
Seditio,ſeuitq; animis ignobile uulgus:
Iamq; faces, & ſaxa uolant,furor arma miniſtrat.

Similiter dicitur Seditio in exercitu, in claſſe, in ſchola, & ſiquid eſt tale. Factio eſt diuiſio ciuiũ in diuerſa ſtudia,quũ aliqui

Digitized by Google

aliqui se principes, & primarios in ciuitate efficere conantur, inter quos emulatio est, qui & Factiosi dicuntur, pro se quisq; quàm maximam potest ciuium multitudinem (qui Clientes uocantur) ad se trahens, cibiq; quouis pacto per fas nefasq; concilians: quæ pestis intestina cunctas ciuitates duntaxat Italiæ infecit.

Bellum, Prælium, Pugna, & Certamen. CAP. LXIIII.

BEllum, est tum ipsa pugna, tum totũ tempus, quo in militia sumus, quam illiterati Guerram uocant. Præliũ, ipsiũ tantummodo armorũ certamen. Nam & pugna Certamenq; etiam citra arma fit interdum etiam fit nudis uerbis.

Copia, & Copiæ. CAP. LXV.

COpia, facultas, potestasq; est: ut, Faciam tibi copiam inspiciẽdi libros meos. id est, dabo tibi facultatẽ, uel faciam tibi potestatem. ut enim alio loco dixi, semper iunctum est cum uerbo Facio duntaxat apud oratores. Nam poẽtæ cũ alijs uerbis, & præcipuè cum Do. ut Vergil.

Affari extremum miseræ data copia matri. Et iterum: Aeneid. 9.
Postquam introgressi, & coram data copia fandi. Aeneid. 1.

Sine his autem duobus uerbis, Copia plerunque pro abundãtia accipitur. Vnde dicta est copia orationis, & copia pecuniarum, & copia frumenti. In plurali quoq; pro eodem significato: ut, Noui copias tuas: Omnium rerum copias habeo. Peculiariter tamen appellamus militum multitudinẽ: ut Copiæ Pompeij, Copiæ Cæsaris, Copiæ aduersariorum: pro quo imperiti dicunt, Gẽtes aduersariorũ, Gentes nostræ. Et in hoc etiam significato nonnunquam in singulari: ut Pompeius ad Domitium: Neq; solus cum ista copia tantam multitudinem sustinere poteris. Et paulò pòst: Etiam atque etiam hortor, ut cum omni copia quàm primùm ad me ueniãs. Sallu. Postremò ex omni copia Catilinæ neque in Epist. 19. lib. 8. epist. ad Att. In Catil.

præl

prælio, neq; in fuga quisquam ciuis ingenuus captus est. Verg. II. Aeneid. _Et quæ sit me circum copia lustro.

Elogium. CAP. LXVI.

ELogium, est testificatio de aliquo siue honoris, siue uituperationis causa. Vituperationis: ut Quintil. Non est iudices, quod putetis ideo nullum adiectū ad exhæredatio nem iuuenis elogium, quia de scelere constaret. Et alibi: Si exhæredatū à se filium pater testatus fuerit elogio, propter ea quòd is meretricem amaret. Multa sunt huiusmodi exempla apud Iurisconsul. sed unum sufficerit Modestini, ubi huius nominis (nisi ab altero adiecta sit) interpretatio reperitur. Cuius hæc uerba sunt: Desertorem auditum ad suum ducem cum elogio (id est cū uituperatione) mittat. Honoris causa, ut M. Tullius: In quod elogium plurimæ consentiunt gentes, uirum esse ciuitatis primarium, &c. Et iterum: Quid elogia sepulcrorum? Quæ qualia sint, Sueton. in Claudij uita ostendit, dicens: Nec contentus elogium tumulo eius uersibus à se cōpositis insculpsisse, etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit. Seneca in Declam. Decessit negotiator, testamento omnium bonorum reliquit formosam uxorē hæredem, & adiecit elogium, quia pudicam comperi. Pro simplici autem sententiæ suæ testificatione, Cicero: Solonis quidem sapientis elogium est, quo se negat uelle suam mortē dolore amicorum, lamentisq; uacare.

ib. 2. de fini.

uisc. quæst. b. 1.

Cap. 1.

Cato. maior.

Condictio, & Conditio. CAP. LXVII.

COndictio, à condico nascitur. Cōditio, à condo. Illud rarius est, quod ita Iustinian. (si credimus hominem Græcum Romanis iura potuisse præscribere) definit: Condicere est denuntiare, prisca lingua. Nunc uerò abusiue dicimus Condictionē, actionē in personā quā actor intendit sibi dari oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denuntiatio

tio sit. Ergo Condictio erit uel hæc actio, uel illa denuntiatio. Conditio uerò multi his temporibus male (ut pleraq;) usurpant, accipientes pro mentis qualitate, ueluti, Hic est homo mansuetæ, & bonæ conditionis: quod antiqui dicebant, boni, & mansueti ingenij: nos quoq; mansueti animi, & mansuetæ mentis. Nos cum dico, de illis dico, qui Latinè loquuntur. Nam homo bonæ conditionis, Latinè dicitur, si ad fortunas referatur, non si ad mores. Vt, Ille est uir magnæ, paruæ, mediocris cõditionis. id est, diues, pauper ue aut inter hos medius. Ego sum positus in hac cõditione: id est fortunis, ac sorte. Cic. O miseram conditionem administrãdi cõsulatus. Huic significato illud pene par est, quum inter plura eligendæ sortis est oblata electio: ut apud Mar. Fabium, Oblata est à iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uisendam matrem, ad diem præstitutũ reuersurũ, ita ut nisi accurrisset ad diem, de eo, qui restiterat, pœna sumeretur. Dicimus igitur, Offero conditionem: uel, Fero, uel pono conditionem. Nunquam ferè per aliud uerbũ. Quæ cõditio dum placuit, etiam ferè semper dicimus, Accipio conditionem. Vt apud Terentium, amatores Chrysidis tulerũt mulieri conditionem, si uellet eis morem gerere, se daturos illi pretium, liberalem q; mercedem. Ipsa uerò accipit conditionem, hoc est, pactioni, promissioniq; assensit. Ab illo significato non longè absunt, Offero electionẽ, Do optionem. Hæc tamen solent esse inter plura, illud uerò in uno frequentius: ut, Offero electionem utrũ uelis eligendi: & Do optionem, quod uelis potissimum optandi: deinde tu aut eligere te dicis, aut optare. Offero conditionem Chrysidi, unam scilicet. In Andr. act. 1. scen. 1.

Frondes, & Folia. CAP. LXVIII.

FRondes arborum sunt tantùm. Fõlia autem & arborum, & herbarum, & florum quoq;.

Excubiæ, & Vigiliæ. CAP. LXIX.

EXcubiæ diurnæ, & nocturnæ. Vigiliæ tantummodo nocturnæ.

Suffragia. CAP. LXX.

SVffragia sunt (ut sic dicam) uoces, quæ dicebantur ad comitia, in tabella ue scribebantur, quibus suâ quisq; declararet uoluntatem de aliquo eligendo in magistratum: qualis est hoc tempore electio summi Pontificis, & eius quem Cæsarem Augustum Christiani non erubescunt appellare, à damnatis nominibus tyrannorum, qui non modò oppressere Rempublicam, ut nemo iam posśit uocari rex Romanorum, sed sub eorũ gladio, REX uerus cœli, & terræ occisus est. Et posteà isti insani, & nostræ religionis immemores, uocant diuum Augustum, diuum Claudium, diuum Traianum, quasi uulgus, atq; homines posśint principes referre in deos. Sed hæc omittamus, hoc tantũ dicentes, Romanos non agnoscere regem aliquem. Et cùm cæteræ gentes in libertatem se asseruerint, hoc multò magis nobis licere. Suffragia igitur (ut dicebam) sunt uoces in electionibus: quod suffragium, quia cui præstamus, nimirum eidem gratum facimus, hinc factum est, ut Suffragium pro auxilio sæpe ponamus: & Suffragor, pro auxilium fero. Refragor, repugno, proprie quidem in dictis, sed nonnunquam & in factis.

Catulus, Pullus, Hinnulus, & Fœtus. CAP. LXXI.

CAtuli, sunt ferarum siue immitium, siue mitium. Nã & Catulos murium legimus: Pulli uerò pecudum. Fœtus auium, & piscium: quanquam & hoc generalius nomen est. Vnde Fœtificare, pro parere: & Fœtura, pro partu, ad omnia animalia nuta pertinet. Ceruorũ hinnulos dicimus, capreolorum quoq; caprearũ, damarum, leporũ, similiumq;. Georg. 3. Catulos quoq; serpentum, ut Vergilius de colubro: Catulos

los tectis,atq; oua relinquens. Immaniumq; piscium,qui non edunt oua. Proprie tamen catuli sunt filioli canum. Vergil. Eclog.1.
Sic canibus catulos similes. Cicero de Diuin. Erat autem mortuus catellus eo nomine. Lib.1.

Lues,& Pestis. CAP. LXXII.

LVes,& Pestis hoc differunt,quo genus,& species. Nã quum in urbe,aut in agro febris,aliud ue genus morbi sæuit,siue solos homines,siue sola pecora,siue utroſq; corripiens,Lues dicitur: interdum etiam si arbores,ac sata. Pestis uerò aut citò occidit,aut citò abit ab eo, quem inuasit, quæ eadem dicitur Pestilentia. Nonnunquam tamen pro lue ponitur,atq; ad animi uitium sæpe transfertur.

Corpus,& Caro. CAP. LXXIII.

CORpus potius,quàm carnem,noſtrum uiuentium dicimus: & hominem corpulentum potius,quàm (ut alii qui loquuntur) carnosum. Quintilianus in sexto: Corpulento litigatori,cuius aduersarius item puer circa iudices erat, ab aduocato latus,quid faciam? te ego baiulare non possum. Item in primo: Ossa detegunt: quæ ut esse & adstringi neruis suis debent,sic corpore operienda sunt. Idem in quinto, Neruisq; illis,quibus causa continetur,adijciunt,inducti super corporis speciem. Et alibi: Hæret adstricta nudatis ossibus cutis,& in fame sua homine consumpto iam membra sine corpore: Cicero ad Gallum: Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam. Nam & uires, & corpus amisi. Sed si morbum depulero,facile(ut spero) illa reuocabo. Quod etiã significauit Martialis,quum ait: Epist.27.lib.7.epist.fam.

Viuebant laceri membris stillantibus artus,
Inq; omni nusquam corpore corpus erat. Epigr.7.ad Cæl.
Videlicet quòd in corpore illius non erat caro.

Lamina,& Bractea. CAP. LXXIIII.

LAminam tam ferream, æream, plumbeam, ſtanneam, quàm auream, argenteam, electream, orichalceam dicimus: Bracteam potius ex his poſteriorib. Aut certè Bractea tenuis eſt, & ſua ſponte plicabilis: Lamina uerò craſſior, ex qua armatura cõficitur, & qua incẽſa olim homines torquebantur: nec crepitat, ut bractea præ tenuitate. Verg. in VI.

Talis erat ſpecies auri frondentis opaca
Ilice, ſic leni crepitabat bractea uento.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea eſt, ut crepitare non poſſit: ut illa ex qua fit auratura, & argentatura.

Munimenta, & Monumenta. CAP. LXXV.

MVnimenta ſunt munitiones caſtrorum, cæterarumq; rerum, quæ contra aduentum hoſtium muniunt, ſine uallo, & foſſa, ſiue alio quouis modo, quo ſint milites (ut dixi) ab hoſtium aduentu muniti. Monumenta, i mutata in u, ſepulcra, ſtatuæ, tituli, libri, cæteraq; quæ nos alicuius rei præteritæ moneant. Nam de futuro (ut quidam uolunt) ideo ſepulcra appellari monumenta, quòd nos noſtræ ipſorum mortis admoneant, falſum eſt. In honorem enim mortui illa tantummodo fiunt, nõ in publicam præceptionem: uixq; monumenta dixerim, niſi literæ, aut alij tituli appareant: quæ ſi deſint, magis ſepulcrum, quàm monumentum erit. Liu. lib. XLVIII. Vtrobiq; monumenta oſtenduntur, & ſtatuæ. Nã & Literni monumentum, monumentoq; ſtatua ſuperimpoſita, quam tempeſtate diſiectam nuper uidimus ipſi: & Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres ſtatuæ ſunt, quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe, tertia poëtæ Quinti Ennij.

Opera, & Opus. CAP. LXXVI.

Lib. I. OPera eſt actio, ut dabo operam: & in iure ciuili, de Operis libertorum. Cic. de Officijs, Non male præcipiunt:

cipiunt, qui seruis uti iubet, ut mercenarijs ad operam exigendam, & iusta præbeda. id est, ad laborem, & operationem corporis, siue (ut ait Vlpianus) Operæ sunt diurnum officium: Opus est finis, fructusq; operæ. Vnde Opera autoritu dicuntur, & Opera publica, ipsa publica ædificia. Nonnunquam uidetur Opus pro opera accipi: ut Vergilius: Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit. quasi ad operas. Sed (ut uidere uideor) quoties non ad laborem corporis, sed ad laborem animi, & artem, industriamq; respicimus, magis Opus, quàm Opera, dicendum est: ut, In opere rustico, in opere faciendo, in opere fabrili, in opere textorio. Hanc differentiam ita ponit Seruius. Hoc Opus, & hæc Opera tunc dicimus, quando negotium ipsum significamus, quod geritur. Si autem fœminino genere dixerimus Operas, ipsas personas, quæ aliquid faciunt: sicut Custodia dicitur, quæ custodit: ut, Cernis custodia qualis. Nam ut hi, qui custodiuntur, Custodiæ dicantur, usurpatum est: unde male est in usu, custodiæ audiuntur. Hæc Seruius. Sed non absolutè definit opus, & operam: utrunq; autem horum nominum in eodem posuit loco Terentius: Quod in opere faciendo operæ cõsumis tuæ, si sumas in illis exercendis, plus agas. Operæ autem pretium ab opera est, ut uersus indicat Iuuenalis:

Aeneid. 8.

Seru. in illud Verg. 11. Aen. Extulerat lucem referens opera, atq; labores.

Aeneid. 6.

In Heaut. act. 1. sce. 1.

Est operæ pretiũ penitus cognoscere, toto Quid faciãt, agitentq; die. Id est, fructuosum est, & ad rem pertinens, ideo uel quia decens, uel quia utile, uel gloriosum, uel quia iucundum. Ab hoc nomine Liuius exorsus est, dicens, Factu rus ne operæ pretium sim, si res gestas populi Romani ab initio perscripsero, necdum scio, nec si sciam, dicere ausim.

Satyra 6.

Lib. 1. ad Vrb.

Solatium, Consolatio, & Solamen. CAP. LXXVII.

Solatium, & Consolatio idem sunt, nisi quòd illud re, hoc uerbis fit. Quintil. Cæcitatis miseræ solatium est habere

bere rem uidentium. Idem: Iris obuiam consolationibus: & (quod omnem modum feritatis excedit) captatis in magna calamitate laudari. Nec mirum, quum consolari sit oratione, Solari uerò semper ferè aliter. Nolo afferre plura malè utentium exempla, quæ facilè quilibet sibi inueniet. Cicero tamen de Amicitia ait: Ipse me cõsolor, & maximè illo solatio, quòd eo errore careo, quo in amicorum discessu plerique angi solent. Vtrunq; rectè dictum est. Quid enim non rectè Cicero dicat? Nam quum se tanquam alterum, quasi colloquio à mœrore reuocet, debuit dicere cõsolatur. Quia uerò oratione non utitur, solatium dicere potuit. Solamen idem quod solatium est, sed magis poëticum. Vergil.

Solamenq; mali de collo fistula pendet. Quo tamen Aeneid. 3. Boëthius, & quidam alij utuntur.

Affectus, Affectio, & Affectatio. CAP. LXXVIII.

AFfectum nusquã uideor reperisse apud Marcum Tullium, frequentissimè Affectionem. Contrà, apud Quintilianum frequẽtissimè Affectiũ, rarò Affectionẽ: ut illo loco (si modò non est mendosus) ubi ait: Cupiditas causa sceleris fuit, quæuis eius ira quantũ efficiat in animis hominum, talis affectio. Nescio an sit affectus. Et in alio loco: Illa uerò frigida, & puerilis in scholis affectio. Affectionem Cic. modò sic definit: Affectio est animi, aut corporis ex tempore aliquo de causa commutatio: ut lætitia, cupiditas, metus, molestia, morbus, debilitas, & alia quæ in eodem genere reperiuntur. Modò sic: Affectio est quædam ex tẽpore, aut ex negotiorum euentu, aut administratione, aut hominũ studio commutatio rerum, ui non tales quales antè habitæ sunt, aut plerunq; haberi solent, habendæ uideãtur esse. In Tusculanis idem autor, & alibi uolũtatem hominis affecti ad uirtutem, atq; ipsam uirtutem animi, appellari Affectionem ait, qualis

De Inuent. lib. 1.

De Inuent. lib. 2.

non

Digitized by Google

non est Affectus, qui Græce dicitur πάθος, quod ipse Cicero interpretatur, Perturbationem malens dicere, quàm morbum, quo nomine sæpissimè utitur. At Quintil. non perturbationem, sed Affectum nominat: neq; ipse aut solus, aut primus sed pleriq; ante eum, ut Seneca, Plinius, Rutilius, Columella, Valerius, Liuius, aliiq; multi. Ita enim ille Quintil. lib. 6. cap. 3. ait: Alteram Græci πάθος uocant, nos uertentes rectè, ac proprie affectum dicimus. Illa igitur (ut ego quidem sentio) affectio Græcè πάθος dicitur, quam nostrates philosophi in Latinum uertentes appellant Dispositionẽ. Aliquibus tamen uideri posset definitio illa Ciceronis hunc quoq; significatum, qui est πάθος complecti. Quibus quia ad rẽ non nultum attinet, nõ sanè repugno: cũ præsertim omnes ferè Iurisconsulti, omnesq; ecclesiastici scriptores affectionem pro affectu accipiant. Est autẽ Affectus pars illa animæ qualitatis, quæ è regione rationis est. Quicquid enim in anima, præter partem illã memoriæ, ratio nõ est, affectus est: & rursus quicquid non est affectus, ratio. Ab hoc fit Affecto, quo etiã Cic. ipse sæpe utitur in libris ad Herennium: Non tam affectanda, quàm illæ superiores, sed tamen adhibenda nonnunquam: Apud eundem nunquàm (nisi me incuria fefellerit, aut memoria fallat) legi Affectationem, frequenter apud Quint. & cæteros, ut ibi: Nihil odiosius affectatione. i. affectu, conatuq; æmulandi alterius uirtutẽ, quã assequi nequeas refragante natura: uel nimio affectu, nimioq; conatu alterius uirtutẽ æmuladi: ita ut turpe sit ac deforme, sic auidè æmulari. Lib. 4.

Larebræ, & Latibula. CAP. LXXIX.

LAtebræ, hominum proprie dicuntur: Latibula ferarum. Quintilianus: Et quamuis odio euersoris nostri euocatus è latebris suis populus, subsellia non implet. Cicero: Vitandũ, ne quæratur latebra periurio. id est, excusatio periurij. Declam. 12. Lib. 1. de Off.

Latibula nonnunquam hominum: Latebræ etiam ferarum. Liuius lib. XLVII. *Inter uepres in latebris ferarum noctem unam delituit.*

De Luce, & Tenebris, Die, ac Nocte. CAP. LXXX.

LVce, & *Tenebris, pro Die, ac Nocte accipere solemus. Differt tamen Prima luce, à Prima die. Nam ibi intelligitur prima pars diei, & quasi diluculum: hic autem prima dies. Ita Primis tenebris, & Prima nocte. Ibi de prima parte noctis loquimur, hic de nocte ipsa. Ideoq; Ante lucem melius dicimus quã Ante diem, si diluculum significamus. Nam Ante diem, pro ante tempus, dici solet: præterquàm si de certo die loquamur: ut, Ante diem decimum: uel Ante sextũ Calendarũ Nouembrium: id est, sexto die ante Calend. Nouem. In quo loco præceptum Pauli inferere nõ inutile fuerit, qui ait: Ante diem decimum Calendarum, & post diem decimũ Calendarum, æque utroque sermone undecima dies significatur. Verùm non quemadmodũ Ante lucem melius, quàm ante diem, pro diluculo dicimus: sic Ante tenebras, quã ante noctem pro crepusculo, sed è diuerso potius. Reperitur autem Luci pro luce, ut Vesperi pro uespere, & Ruri pro ru*

Philip. 12. circa finem.

re. Cicero in Philip. Quis enim audeat luci? quis in militari uia? Diem pro diurno tẽpore, itemq; pro certo tẽpore uolũt esse masculini generis, notaueruntq; Vergilium indifferenter accepisse. Ego tamen & apud hunc, & apud cæteros pro tempore ipso semper annotaui esse fœmininum: ut, Ipsa dies facit hominẽ prudentẽ: & Multa dies magnam dat hominibus rerum experientiã. Vnde Pædianus uult fieri Dieculam, pro paruo tempore. Et apud Iurisc ōsultos, Bima, trima, quadrima die, pro tẽpore Biennij, triennij, quadriennij: quod Iurisperiti non intelligunt. In certo tempore Pædianus idẽ consentit, debere esse generis masculini. Dicimus ergo Hesterno

Digitized by Google

sterno die, & crastino : non hesterna die, & crastina. Ad diem non uenit, ad diem non affuit : id est, die præstituto.

Orator, Rhetor, & Declamator. CAP. LXXXI.

ORator, qui causas orat uel in iudicijs, uel in concionibus: qui Græce dicitur ῥήτωρ, id est, rhetor. Nos tamen rhetorem professorem rhetoricæ uocamus, non oratorem. Mirorq; cur in hoc tam facili, peruulgatoq; nomine exponendo Victorinus errauerit. Declamator est, qui studens apud rhetorem in conuentu scholasticorũ fictã causam orat, id agens, ut in ueris posteà causis possit orare. Ipse quoque rhetor, & quicunq; alius etiam extra scholã hoc ipso genere utitur, siue ut alios, siue ut se exerceat, Declamator uocatur. Nonnunquam tamen more Græco reperimus poni, ut Cic. lib. II. de Nat. deo. Hæc quum Cotta dixisset, tum Velleius, Ego, inquit, incautus, qui cum Academico, & eodem rhetore congredi conatus sum. Nam neq; indisertũ Academi cum pertimuisse, neq; sine ista philosophia rhetorẽ, quãuis eloquentem. Rhetorem dixit uel oratorem, uel rhetoricum.

Victorinus in sua præfa. in lib. I. Cicc. de Inuent.

Peregrinus, & Hospes, Diuersorium. & Hospitium. CAP. LXXXII.

PEregrinus, & Hospes hoc differunt : quòd Peregrinus uocatur, qui in ciuitate sua non est : Hospes, qui in aliena est. Vel peregrinus, qui ex nostra ciuitate oriundus non est : Hospes qui in nostra est. Cic. Vos hospites in hac urbe uersamini, uestræ peregrinantur aures? Quintil. Atticanus Theophrastum hominem alioqui disertissimũ, annotata unius affectatione uerbi, hospitem dixit. Nec alio id se deprehendisse interrogata respondit, quã quòd nimium Attice loqueretur. Pro hoc imperiti dicunt Forenses, aut Extranei: loquendũ enim mihi barbare est, ut barbariem emendẽ, Hospites igitur sunt, tã qui in priuato alicuius hospitio sũt, quã

Lib. 8. cap. 2. Pro Milo.

qui in publico, quod diuersorium, uel tabernã meritoriã appellam⁹: tãq; qui recipit, quã q recipitur. Vnde Ouid. Non hospes ab hospite tutus. Cic. Per dextrã istam, quam hospes hospiti porrexisti. Sed ille receptor proprie uocatur Hospes, qui priuatim, & amicitiæ causa recipit: unde Hospitiũ: ut idẽ, Fuit mihi cum illo uetus hospitium. i. amicitia familiariter uel mihi hospitandi apud illum, uel illi apud me. Vnde Hospitales homines, qui amore non prætio hospitiũ suũ cõmunicãt. Hospitium et priuatum, et publicũ dicitur. Liuius, Tarẽto Annibali per dolum prodito, ait hospitia tãtummodo Romanorum à militibus fuisse directa. Certe priuata, nõ publica. Cic. ex hac uita sic decedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo: cõmorandi enim natura diuersorium, nõ habitãdi dedit. Pro eodẽ posuit diuersorium & hospitium.

Metamor. 1. Pro Deiotaro.

In Cat. Maio.

Conciuis, Conterraneus. CAP. LXXXIII.

Conciuis, qui eiusdẽ ciuitatis est: Conterraneus, qui eiusdem terræ, hoc est, territorij. Maior est enim terra, quã urbs, oppidum´ue, cuius habitatores uocantur Ciues. Cic. Eorum qui in hac terra fuerunt, magnamq; Græciam (quæ nunc quidẽ deleta est, tum florebat) institutis, & præceptis suis erudierunt. Plin. tamẽ Catullum conterraneum suum uocat: uel quòd ex diœcesi illa, uel quòd ex urbe sit Veronensi. Vterq; enim dictus est Veronensis. Nam illius nepos, & per adoptionem filius fuit Nouocomẽsis, & ideo Plin. Secundus & ipse dictus est. Quidam librum nuper sic inchoauit, Fauonius ciuis meus, optime princeps, & consul tuus. Quum dicere debuisset, Conciuis meus, Dominus enim ciuitatis, ciuem suum uocat, quia nõ potest appellare cõciuem. Quẽmadmodũ miles socium in militia, nõ militẽ suum uocare põt, sed cõmilitonẽ. Et discipulus eum, qui unà eidẽ præceptori dat operã non discipulum suum, sed condiscipulum. E diuerso præceptor

De Amic.

Pli. in præfat. hist.

ceptor nõ uocat auditores suos, cõdiscipulos suos, sed discipulos. Et dux in bello, nõ commilitones, sed milites suos appellabit. Licet Cæsar, & quidam alij appellauerint milites suos cõmilitones, comparãdæ beneuolentiæ gratia: ut apud Vergil. Aeneas qui sub eo erant socios uocat. Hic ergo homo priuatus nõ debuit quẽquã suum ciuẽ appellare, sed cõciuem: nec rursum aliquẽ principẽ consulẽ dicere. Nonnunquam tamẽ inuenitur ciuis pro cõciui, ut Lælius apud Luc.

Verg. Aen. 1. O socii, neq; enim ignari sumus antè malorum.

Nec ciuis meus est, in quem tua classica Cæsar.

Audiero. –Dicam tamen municeps meus, pro eo quod est, cõciuis meus, quia communiceps non inuenitur. At quoties non apponimus pronomen, rectius sine appositione loquimur: Audite ciues, succurrite milites, legite discipuli. etiã si mei fuerint conciues, commilitones, condiscipuli. Quod si quando per hæc posteriora sine pronomine loquor, tamen pronomẽ subintelligendum est: ut, Omnes me cõcies amãt. Cur tu non das commilitonibus partem? Ille semper exagitat condiscipulos quæstionibus. subintelligitur, meis, tuis, suos. Dicimus tamen, Vos estis ciues nostri: quasi Reipublicæ nostræ, non quasi singularium aliquorum ciuium.

De Prætor, Prætorius q;, & aliis magistratuum nominibus. CAP. LXXXIIII.

PRætor, qui prætura: Consul, qui consulatum: Quæstor, qui quæsturam: Aedilis, qui ædilitatem: Censor, qui censuram: Tribunus, qui tribunatum: Primipilus, qui primipilatum gerit. Senator, qui senator est, aut fuit. Prætorius, qui prætura: Consularis, qui consulatum: Quæstorius, qui quæsturam: Aedilitius, qui ædilitatem: Censorius, qui censuram: Tribunitius, qui tribunatum: Primipilaris, qui primipilatũ gessit, Senatorius non dicitur senator, sed (ut dixi) uel senatorij ordinis, aut de domo senatoria. Triũphator, qui triũphat

phat proprie, sed etiam qui aliquando triumphauit. Vt uictor exercitus, qui uicit. Triumphalis, qui triũphauit. Cæterum illa priora nomina sunt substãtiua, quia iunguntur cum adiectiuis: ut, diligens consul, bonus tribunus, iustus prætor, seuerus censor. Hæc posteriora sunt adiectiua, eò quia iunguntur cum substantiuis: ut, Homo cõsularis, tribunitia mulier, prætoria familia, cẽsorium edictũ. Quòd si absint substantiua, subintelliguntur: ut, Consulares rogãtur primi sententiam in senatu, proximi prætorij, deinde tribunitij, intelligimus homines: quemadmodum in illis, plebeij, nobiles, potentes, ingenui, libertini. Proconsul, non qui pro alio consule præest prouinciæ, sed qui cũ potestate consulari extraordinem ad aliquam prouinciam administrandam mittitur: præterquam quòd non duodecim fasces eum præcedunt, qui præcedunt consulem, sed tantùm sex, ut etiam prætorem, & præsidem. Proprætor non pro alio prætore præturam, sed extraordinariam gerit. Itaq; dicitur Proquæstor, & si qui sunt alij huiusmodi nominum magistratus.

De locorum quorundam nominibus, & possessiuis horum. CAP. LXXXV.

RHegini ex oppido Calabriæ, Rhegienses ex oppido Galliæ Cisalpinæ: quorũ oppidorum utrunq; uocatur Rhegium. Albani, & Albẽses, ex oppido Alba in Latio Albani: ex oppido Alba ad lacum Fucinũ, Albenses: qui à quibusdam Albani dicuntur. Cumani ex oppido Cumarum in Campania, quam nunc prauè uocãt Terram laboris: Campaniam uerò illam regionẽ, quæ illi finitima est Romã uersus. Comenses ex oppido Como in ea Gallia, quã nunc Lombardiã nominãt, in qua ipsa Gallia, & finitimum Como est Bergomum, unde Bergomẽses. Pergamũ, ex qua urbe Pergameni, in Asia: à qua, quia ob penuriam chartæ, ab Attalo rege

rege missa est membranarum copia membranæ Pergamenæ sunt nominatæ. In Asia cùm dico, prouinciam intelligo. Nam in ea, quæ est tertia pars orbis terrarum, regio quædam est eodem nomine, quam Turchiã nunc uocant, non autem, ut quidam uolunt, Teucriam: quemadmodum in Africa, quæ & ipsa tertia pars orbis dicitur, est etiã regio eiusdem nominis. unde Afros dicimus homines, non autem Afrã regionem. Thebani à Thebis in Græcia: Thebæi è Thebe in Aegypto. sed Thebæi secundum Græcam formam fit: nam & Thebani, Græcè Thebæi dicuntur. Non tamen occurrit, ubi in libris gentilium legerim Thebæos.

Priscus, & Pristinus. CAP. LXXXVI.

PRisca, quæ superioribus seculis, aut superiore ætate: ut, prisci Latini, priscus Tarquinius, prisca tempora. Pristina, quæ superioribus annis, mensibus, diebus, & quæ nostra memoria fuerunt: ut pristina nostra amicitia, pristina beneficia nostra. Neq; rectè hìc dicas prisca, neq; illhic pristina. At uerò si de rebus, quæ non senescunt, loquaris, Pristinum, non priscum decebit: ut, Pharos & Tyrus nunquàm in pristinum statum redibunt. Maria in freto Messanensi laborãt, ne montes, si Lucano credimus, repetant pristina confinia. Atqui tantum temporis est, ex quo illhuc mare irrupit, ut memoriæ non inueniatur proditum. Padus post quingentos, & eo amplius annos solet reuerti in pristinum cursum.

Lucan. lib. 3. Vis illhic ingens pelagi, semperq; laborãt Aequora, ne rupti repetant cõfinia montes.

Prosper, & Felix. CAP. LXXXVII.

PRosper qui dat: Felix qui recipit prosperitatem. Sydus Veneris (si credimus mathematicis) Prosperum est: natus sub illo sydere Felix est. Dicimus ergo propriè homines quidè Felices: Deos autem, tẽpora, loca, actiones, fines, successus Prosperos, & si qua sunt similia. Vtrunq; tamè aliquãdo recipit exceptionẽ. Nam & non semel legimus prosperam

Cap.45. *speram alicuius ualetudinē: ut Suet. de Cæsare, Fuisse eum*
Cap.68. *prospera ualetudine: id est, bona, & quasi felici. Et de Tibe-*
In Catil. *rio, ualetudine prosperrima usum eum esse ait. Sallust. Sed*
postquàm res ciuibus, muris, agris satis aucta, satisq; prospe-
Aeneid.1. *ra uisa est. Rursus Verg. Sis felix, nostrumq; leues quæcūq;*
laborem. Pro eo quod est, sis pro|pera, & benigna.

Saluber, & Sanus. CAP. LXXXVIII.

Saluber, siue (quod usitatius est) Salubris dicitur, aër, ci-
bus, potus, locus, multaq; huiusmodi: idem ferè quod Salu-
tifer, siue Salutaris. Sanus homo dicitur, cæteraq; animalia.
Res salubris præbet sanitatem, homo uerò recipit: qui po-
test & præbere, tuncq; saluber, quasi salutifer dici. Sed in
utroq; etiam aliqua reperitur exceptio. Siquidem Sanum
aërem, sanum cibum, sanum locum uocamus, quasi salubrem,
In Iugurth. *& præbentem sanitatem. Contrà Salubris pro sano. Sallu-*
stius: Genus hominum salubri corpore, uelox, patiens labo-
rum, plerosq; senectus dissoluit. Liuius: Grauiore tempore
anni iam circumacto, defuncta morbis corpora salubriora
Lib.10. epigr. *esse cœpere. Martialis dum describit uitam beatam, inquit:*
47.

Lis nunquàm, toga rara, mens quieta,
Vires ingenuæ, salubre corpus,
Prudens simplicitas, pares amici. Hi *tres quos produ-*
xi loci, idem nomen habent cōiunctum cum corpore. Quare
non ausim dicere, ut dixit Boëthius in translationibus suis,
Aeger an saluber. Nam de æquali suo Cassiodoro, qui apud
nonnullos in pretio est, nunquàm ideo facio mentionē, quia
cùm regibus suis Theodorico, & Alarico, quorum scriba
fuit, Gotthicum sonat, & barbarum.

Iucundus, & Gratus. CAP. LXXXIX.

Iucundus, & Gratus sic differunt, quòd Iucūdus proprie
in prosperis, Gratus in aduersis. Iucundum uoco non qui
lætus

Digitized by Google

lætus est, sed qui lætitiæ est alteri: ut prosper, ac saluber. Vsq; adeo potest quis tristis, mœstusq; esse, & tamen iucundus: ueluti quum hostis meus in dolore est, tunc mihi iucundus est: & ego gaudens, sum illi minimè iucundus. Quare non recte locutus est, qui ait, Iucundos nos faciat suæ intereſſe commemorationi. Sed ad differentiam Cicero ad Sulpitium consolantem de morte filiæ inquit: Seruius tamẽ tuus omnibus officijs, quæ illi tempori tribui potuerunt, declarauit, & quanti ipse me faceret, & quàm suum talem erga me animum tibi gratũ putaret fore: cuius officia iucundiora sciebam licet sæpe mihi fuerunt, nunquã tamen gratiora. Idem ad Lucceium: Omnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis, quas à te proximè accepi: non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus & optatus: dicerẽ iucundus, nisi id uerbum in omne tempus perdidissem. Idẽ ad Attic. Fuit enim mihi sæpe & laudis nostræ gratulatio tua iucunda, & timoris consolatio grata. Idẽ tamen lib. IIII. inuectiuarũ: Est mihi iucunda in malis, & grata in dolore uestra erga me uoluntas. Iucunda dixit, quasi lætitiæ plena, & uoluptuosa, qualis est in prosperis. Grata, quasi plena affectus, ac fructus. In iucũdo enim quædam gratia est delectationis, in grato uerò etiam cõmodi. Quippe aspectus rosarũ, liliorũ, uiolarũ, florumq; ac similium iucũdus est. Aspectus plenæ messis uberũ olearũ, grauium fructu uitiũ, pinguiumq; pecorũ, gratus. Et pueritia filiorum, atq; infantia iucundior: adolescentia uerò, ac iuuentus gratior, utpote uilior. Idem de Offi. lib. II. Atq; etiam illæ impẽsæ meliores sunt, muri, nauales, portus, aquæductus, omniaq; quæ ad usũ Reip. pertinẽt. Quãquã quod præsens, tanquã in manu datur, iucũdius est, tamẽ hæc in posterũ gratiora sunt Hieron. nõnunquã his duobus nominibus cum ea, quã ostẽdi, proprietate & distinctione usus est. Epist. 6. li. 4. famil.

Epist. 15. lib. 5. famil.

Plura

Plura, Complura, Plerique, & Plerunque. CAP. XC.

PLura, & Cõplura sic differunt, quòd Plura possunt esse duo: Complura duo esse non possunt: illud comparatiuũ est, hoc uerò minimè: ideoq; non regit casum. Pleriq;, modò autores pro maxima parte accipiunt, modò pro nõnulli.

In Iugurth. Sallust. In diuisione orbis terræ, pleriq; in parte tertia Africam posuere, pauci tantummodo Asiam & Europã. Paulò pòst: Pleroſq; senectus dissoluit, nisi qui ferro, aut bestijs interiere: nam morbus haud sæpe quenquã superat.

Declam. 15. Quint. Videas pleroſq; ita paratos: id est, nonnullos. Plerunq; magis à priore significato, quã à posteriore uenit, id est, pro eo quod est ferè semper. Quint. in amatore: Excussa sunt plerunq; languentium, uitia uerberibus, id est, nõnunquam. Tamen in hunc sensum hæc dictio (siue nomen, siue aduerbium sit) rarò reperitur. Seruius quidem nescio an unquam utatur aliter.

Clarus, & Præclarus. CAP. XCI.

CLarus & Præclarus figuratè accipiuntur pro eo qui tanquam fulgore quodam famæ, & gloriæ resplendet. Vnde Clarissima, & præclarissima gesta dicimus. Sed Præclarus nonnunquàm pro bono reperitur apud Cicer.

Philip. 7. sicut apud eundẽ Luculentus pro magnus, ut in Philip. Luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. In

Philip. 3. eodem opere ait: O præclarũ custodẽ ouium (ut aiunt) lupũ, Non Claritas in custode desideratur, sed probitas: ergo Præclarum pro bono posuit. Idẽ in Lælio: Cũ illo uerò quis neget actum esse præclarè? Et paulò pòst: Cũ illo quidem (ut supra dixi) actum est optimè, mecũ incommodius. Nã non su prà dixerat actum cum illo optimè, sed præclarè. Verũ ideo sic dixit, quia Præclarè, et Optimè idẽ roboris, & uirium in significatione obtinẽt. Eoq; κράτιστον (quod est optimũ) & apud Græcos accipi solet, & à nobis transferri præclarum.

Festus

Digitized by Google

Festus, & Festiuus. CAP. XCII.

FEstus dies potius quàm Festiuus: Res festiua, potius quã festa. Nam Festus, festa, festum, ad diem festum pertinens. Festiuus, festiua, festiuum, res iucunda, & lepida: ut, Oratio festiua, dictum festiuum: frondem festiuam legimus, non quæ ad festum comparata sit, sed quæ iucunda, & læta. Nam & festum frondem uocamus, quæ festis adhibetur. Festiuum multi pro festo accipiunt.

Venale, & Vendibile. CAP. XCIII.

VEnale, & Vendibile, hoc habent differẽtiæ, quòd illud significat rem uenditioni expositam, hoc rẽ quæ facilè potest uẽdi. Hæc domus est uenalis: id est, proscripta, uel exposita uenditioni. Et hoc de Curione significat Lucanus, Lib. 1. quũ dicit, Audax uenali comitatur Curio lingua: id est, prætium, non ueritatem honestatemq; sequens ex suæ linguæ facundia. Cic. in Brut. Horum ætati propè coniunctus L. Gel. non tam uendibilis orator, quàm ut nescires, quid ei deesset. Et in eodem: Nam populo non erat satis uendibilis præceps quædã, & cum idcirco obscura, & peracuta, tum rapida, & celeritate citata oratio. Et alibi: Nam ut sint illa uendibiliora, hæc uberiora certè sunt. Vendibile dixit, pro gratum, & quod animos hominum solicitet, ritu rerum, quæ ad se alliciunt emptorem. Hoc à uendo uenit, illud à ueneo. De finib. lib. 1.

De Sciens feci, Prudens feci, & similibus. CAP. XCIIII.

SCiens feci, & Prudens feci: item Insciens, & Imprudens, atq; ignorans feci: hoc est, quod cum facerẽ aliquid, sciui me facere illud, aut ignoraui. At Scienter feci, idem est, quod cum scientia, ac doctrina feci: semperq; in laude est scienter quid fecisse, Scientẽ uerò quid fecisse, tum laudare, tum uituperare solemus pro rei qualitate. Si ergo Sciẽter facere semper laudabile est: è diuerso Inscienter facere semper est uituperabile

perabile. Prudenter quoq; facere, opus prudentiæ nimirum est: Imprudenter uerò stultitiæ. Tandem quid imprudenter facere ignoranter ue, rarò in usu est, in cuius locum uelut succedit. Per ignorantiam, & Per imprudentiam factum, per se neq; laudi, neq; uitio dandum. Idem enim est Per imprudentiam siue per ignorãtiam feciſſe aliquid boni, uel mali, quod imprudẽtem, ignorantemq; feciſſe: quorum neutrum aut præmium meretur, aut pœnam.

Marinus, & Maritimus, & Tranſmarinus. CAP. XCV.

MArinum piſcem dicimus, & Auem marinã, & Deum marinum, uel Deam, uel nympham marinam. Nominatim quoq; Vitulum marinum, Lupum marinum, Turdũ marinum, Turturẽ marinum. Præterea Colorẽ marinum, Casũ marinum, Periculum marinum, ſonum, fluctum. Aquam marinam, non maritimam: Nauem marinam, quidã etiam nauem maritimam. Rurſus Oram maritimam, gentem maritimã, res maritimas, bellum maritimum, non marinum. Item Hominẽ gentem, urbem, triumphum tranſmarinum, non tranſmaritimum. Horum omnium hæc differentia eſt, quòd Marinũ uocatur, quod incolit mare, aut ex mari eſt: Maritimũ quod mare accolit, & ad mare eſt, uel ad mare fit. Tranſmarinum, quod trãs mare eſt: Tranſmaritimum enim fieret, quod trans loca maritima eſſet, idem proprie quod mediterraneum.

Frequens, & Celebris. CAP. XCVI.

FRequentẽ locũ dicimus, quem frequentare mutli ſolent: ut urbs frequens, oppidum frequens, platea frequens, ubi multi homines aut habitant, aut diuerſantur. Quando autem de perſona, aut de re animata loquimur, duobus modis dicitur: uel de ſola ſic: Sit miles frequẽs ſpectator præliorum. id eſt, creber, & aſſiduus. Vel de turba, ſic: Frequẽs populus, frequens ſenatus: id eſt, copioſus, & multus. Et quidem cum nomine

nomine collectiuo in singulari, cum cæteris uerò in plurali: ut, Frequentes ciues, frequentes senatores. hoc est multi, & numerosi. Veruntamẽ quum dico, Sis frequẽs, innuo actionẽ: quum dico Frequẽs locus, passionẽ. Ille frequẽtat, hic frequẽtatur. Cui simile est Celebris semper passiuè positũ, tam ad rẽ, quàm ad personã relatum. Locus celebris, quòd celebratur: Homo celebris, quòd cum honore celebratur, & colitur. Propter quod in hãc ducor opinionem. ut Locus celebris proprie sit honoratorum frequentia cultus: non ita frequens, neq; frequẽtia: quo nomine qualiscũq; hominum multitudo significatur: quod ex uocabulo hinc ducto probatur, quod est Celebritas, quæ tũ hominũ cœtũ honoratorũ declarat, tum dignationẽ ipsam, atq; honorẽ. Quint. Ante omnia futurus orator, cui in maxima celebritate, & in media Rep. uiuẽdum est, assuescat iam à puero nõ reformidare homines: neque illa solitaria, & uelut umbratili uita pallescere. Cic. Its qui in maxima celebritate, atq; in oculis quondã ciuium uiximus, nunc fugiẽtes cõspectum sceleratorũ hominũ, quibus omnia redundant, abdimus nos quantum licet, & sæpe soli sumus. Idẽ in alteram significationẽ: Hac tanta celebritate famæ, quum esset iam absentibus notus, Romã uenit, Mario, & Catulo cõsulibus. Quare improprie, licet frequẽtissimè dicitur, locus celebris, an desertus, quasi cõtrarium sit Celebrẽ esse ab illo, Desertũ esse. Vbi enim baiuli, aut aleatores, aut lenones, scortaq; esse cõsueuerunt, quis eum locum proprie dixerit celebrẽ: nõ aliter, quàm Celebrem meretricem, aut nobilem: ut sæpe legimus & singularem improbitatem, & unicam turpitudinẽ: ut in bonum, ita & in malum.

De Offi. lib. 3.

Pro Archia.

Ferus, & Ferox. CAP. XCVII.

FErus homo, qui animũ ferinum obtinet, ut Leonis, Vrsi, Pardi, Lupi. Ferox, qui peranimosus est ad decertãdum

cum altero, & ad uim alteri faciendam, atque ad nocendũ.

Corporeus, & Corporalis. CAP. XCVIII.

COrporeum est existens ex materia, atq; substantia corporea, & ediuerso Incorporeum: ut lapis est res corporea, uirtus incorporea. Corporale uerò existens in materia substantiaq; corporea: & ediuerso incorporale: ut Domus, fundus, mancipium, corporalia sunt, non corporea: Legatum, hæreditas, iura, incorporalia sunt, non incorporea. Namq; hîc de qualitate agimus: quæ ineſt substantiæ, ibi de ipsa substantia: quas res diligentius exequemur in dialecticis nostris. Et sanitas, uires, pulchritudo, bona corporalia appellantur, non corporea. Prætereà (ut alia ratione hanc differẽtiã distinguamus) corporeus, & incorporeus nõ nisi cum hoc nomine Res, aut substantia iunguntur, aut ubi res subintelligitur: ut Lapis est res, siue substãtia corporea, non autem est corporeus. Virtus est res incorporea, nõ autẽ uirtus incorporea, Omnia autẽ corporea aut tãgũtur, aut uidẽtur, id est, omnes corporeæ res: nõ autẽ sic, res incorporeæ.

De Lassus, Laxus, Lapsus, Fessus, Def. ssus, Fatigatus, Defatigatus. CAP. XCIX.

LAssum, quod labore fatigatum est, tam animo, quã corpore: ideoq; ad ea demum spectat, quæ laboris molestiã sentiunt. Laxum uerò magis ad inanimata, quæ sunt lenta, mollia, flexibilia, non dura, non rigida: ut, Laxi rudẽtes, laxi funes, laxæ chordæ. Lapsus à labendo, quod uel corpore, uel per translationem animo, & opinione labitur. Fessus idem est, quod fatigatus siue animo, siue corpore. Defessus, defatigatusq;, qui ita fessus, atque fatigatus est, ut non queat amplius, & sæpe à labore, atque incepto quod instituerat, desistat: ut in Bruto Cic. Et ne defatigaretur, ora-

Lib. 3. uissent. Et de Oratore: Profectò nunquam cõquiescam, neq; defat

defatigabor antè, quàm illorum ancipites uias, rationesq; & pro omnibus, & contra omnia disputandi percepero.

Bonum, & Bonitas. CAP. C.

BOnum generale nomen est, honesta partiter, atque utilia complectens: ut Bonum animi, bonum corporis, bonum fortunæ. Bonitas uerò non (ut multi opinantur) idem, utiq; quod bonum, honestum, sed idem quod benignitas. A primo fit Bonus uir, bonus seruus, bonus iudex: id est, iustus, & exequens officij sui debitum: ab hoc, bonus pater, bonus dominus, bonus Deus, bonus Aeneas: hoc est, benignus, & clemens, quâ alteram iustitiæ partem esse cõstituunt, uocantes eandẽ Beneficentiã. Nã iustitiam partiuntur in duas partes: Iustitiam, quæ est seueritas: & Beneficẽtiã, quam ego uoco Bonitatem. Ergo qui planè bonus eße uult, planeq; iustus, bis bonus sit necesse est. Et hoc quidem ad uirtutẽ pertinet. Est autem & alia bonitas, non ex industria, sed ex natura, tam homini, quàm quibusdã alijs rebus attributa. Cic. Quæ & bonitate naturæ multi assequuntur, & progreßione discendi. id est, excellentia, & dote naturæ. Quintil. At in sõlo fœcundo plus cultor, quàm ipsa per se bonitas sõli efficiet. Nõ dixit, plus bonitas cultoris, quam bonitas sõli, quia excellens cultor industria sit, nõ natura. Nonnunquã tamen Bonitas pro iustitia siue pro honesto accipitur. Cicero de Officijs tertio: Quum enim bonitatẽ alicuius, fidẽq; laudant, dignum eße dicunt, qui cũ in tenebris muces. Quint. in XII. Quòd si in mediocribus etiam patronis conuenit hæc, quæ uulgò dicitur bonitas: cur nõ orator ille, qui nondũ fuit, sed potest esse, tam sit moribus, quàm dicendi uirtute perfectus? Nõnunquã etiã Bonum accedit ad naturã uirtutis, & bonitatis. Nã quũ dicimus de Aequo, et bono, nõ de rigore iustitiæ, & de summo iure loquimur, sed quasi de bona æquitate.

De Offic. 3.

Cap. 1.

Lubricus. CAP. CI.

LVbricus locus est, in quo nequeas insistere, nec ingredi, quales sunt herbæ perfusæ sanguine (ut apud Vergil. de Niso, & Homerum de Aiace Oilei) aut aliter humectatæ. Marmora læuigata, lapidesq; uel humore cõsperſi, terra glaciata, aqua gelata, pauimẽta, cæteraq; huiusmodi, lubrica dicuntur. Inde per trãslationẽ adolescẽtiã uocamus lubricã, in qua qui sunt, uelut in glacie facile labuntur. Anguilla quoq;, cõgrus, muræna, & similia lubrica sunt. Alio tamẽ modo uidetur Cic. dixisse Lubricos oculos, & imitatus eum Lactãtius in lib. de Dei opificio. Ita enim ait ille de natura deorũ. Sed lubricos oculos fecit, & mobiles, ut declinarẽt, si quid noceret: & aspectum quò uellent, facilè conuerterent. Dicti sunt Oculi lubrici eo modo, quo à quibusdam pes lubricus, pro eo quod est in lubrico. Ita oculi quasi in lubrico positi sunt, ut uix queãt cõsistere: quale est quum dicimus: Spargo humum floribus: pro eo quod est spargo humi flores: & Sterno lectum pallio, pro eo quod est, sterno pallium lecto.

Lib. 2.

Aequalis, & Aequabilis. CAP. CII.

AEqualis quid sit notum est, ut in illo: Sintq; pares in amore, & æquales. Sæpe accipitur pro coætaneo, siue coæuo, Vt Verg. Aequalemq; ab humo miserans attollit ami eum. Cic. Ego Q. Maximum eum qui Tarentum recepit, senem adolescens ita dilexi, ut æqualem. Et iterum: Nec cum æqualibus solùm qui pauci admodum restant, sed cum uestra etiam ætate, atq; uobiscum. Aequabilis idem quod æqualis in priore significato: ut idem, Non ius æquabile, quid utilitatis haberet, acceperat. Iterum: Et uox reducitur in sonum quendam æquabilem, atque constantem.

Lib. 5. Aeneid. In Cat. Maio. Eodem lib. De Inuen. li. 1. Ad Her lib. 3.

Perfidus, & Infidus. CAP. CIII.

PErfidus, qui fidem uiolat: Infidus cui non est fidendum. Hoc à fido descendit, quod habet primam longam, sine fido

fido à fidus: illud à fides, quod habet primam breuem. Ideoq; hæc duo adiectiua uario accentu efferuntur.

Moratus, & Morigeratus. CAP. CIIII.

MOratus, *qui moribus bonis est præditus: Morigeratus participium ex morigeror, quod est morem gero, id est, obsequor, & obedio. Vnde Morigerus, obsequens, obediens, & facile morem gerens. Quod Accursius non intelligens (quid autẽ intelligat, si ignorat, quid sit morem gerere?) pro glossa scriptũ reliquit, Soluat Apollo: quasi aut ænigma esset, aut Apollo soluere ænigmata soleret magis, quà proponere soluenda. Et alibi: Primipilus inquit, nomen Græcũ est.*

Porteruus, Procax, & Petulans. CAP. CV.

PRoteruus, Procax, & Petulans, *multum similitudinis habent, & quasi aliud alio magis increscit, tam in factis, quàm in dictis. Tria hæc tam quandã lasciuiam, libidinemq; declarant, tum iniuriam: nam, & proteruam, petulantemq; eodem loco de inhonesta fœmina apud Cic. legimus pro Cælio: Si uidua liberè, proterua petulanter, dies effusè, libidinosa meretricio more uiueret. Proteruã minore gradu, quã petulantem significauit. Petulans, pro libidinoso, lasciuoq; accipi notum est: ut, Petulansq; iuuenta. Et Ouid.*

Quinetiam ut possem uerbis petulantius uti,
Non semel ebrietas est simulata mihi.

Id est, lasciuius, & licentius. Procaces quoq; meretrices legimus, qualis Bacchis Terentiana, cæteraq; impudicæ mulieres, quæ pudori suo (quæ una dos fœminarum est) ne uerbis quidẽ mordacibus, simul et turpibus parcunt, à ieipsis suæq; conditionis fœminis capientes principium. Proteruia, læuior quædam contumelia, Procacitas maior, Petulantia maxima. Cic. in Sall. Ne in idẽ incidã uitium procacitatis, quod huic obijcio. Et iterum: Non enim procacitate linguæ, uitæ sordes eluunt. In eadem.

In eadem. eluuntur. Atq; iterum: Nã quòd ista inusitata rabie petulãter in uxorem filiamq; meam inuasisti. Et iterum in eadẽ: Desine bonos petulantissima insectari lingua: desine morbo procacitatis isto uti. Sallu. in Cic. Graniter & iniquo animo maledicta tua paterer Marce Tulli, si te scirem iudicio animi

In eadem. magis, quam morbo, petulantia ista uti. Et iterum: Bibulum petulantissimis uerbis lædis. Hæc eadem nomina in factis quoque nonnunquã reperiuntur: ut si quis ambulans per impotẽtiam mentis, obuium cubito feriat, aut cõtumelia sibi cedere

Verg. 1. Aen. cogat, hunc proteruum dicimus. Et Verg. Austros procaces uocat. Et ab eodem: Hædiq; petulci Floribus insultent.

In uada cæca tulit penitúsque procacibus austris. dictum est, quòd hœdi soleant iniuriam facere, per animositatem quandam transcendendo sepes, & in alia loca penetrando: quæ iniuria petulantia est.

Georg. 4.

Orbus, & Celebs. CAP. CVI.

ORbus, est quicunq; aliqua re chara priuatus est. Proprie autem parẽs amissis liberis, quasi amissa luce oculorum. Vnde illud frequẽs, Parẽs liberorum, an orbus sit, plurimum distat. Et hinc orbitas, quæ est illa qualitas patrum post amissos liberos, ut uxoris uiduitas post amissum maritum. Quintil. de patribus, in ipsos loquens pro uxoribus,

Quintil. lib. 5. cap. 10. ait, Nõ habet orbitas uestra lacrymas super ardẽtes rogos, tenetis inconcussam, rigidamq; faciem. Contrarium huic est,

In Phor. act. 1. scen. 2. quum dicitur Orbus, quasi orphanus, ut apud Teren. Orbæ qui sunt genere proximi, His nubant. Et hinc Orbitas apud M. Tull. lib. III. de Orat. quasi orphanitas. Deplorauit enim causam, atq; orbitatem Senatus, cuius ordinis à Consule qui quasi parens bonus, aut tutor fidelis esse deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patrimonium dignitatis. Cœlebs, tam qui caruit semper uxore quam qui nunc caret: & inde cœlibatus.

Diut

Diuturnus, Diutinus, Precox, Serotinus, Præmaturus, Maturus. CAP. CVII.

Diuturnus, & Diutinus nihil differũt. Vtrunq; enim & in bonum, & in malũ reperiitur: & utrũq; à Diu, siue Diutius uenit. Sed unum eo modo formatur, quo à die Diurnus, à nocte Nocturnus: alterum quomodo à sero Serotinus à mane siue à Matuta, quæ dea est, Matutinus: utq; aliqui utuntur, à uespere Vespertinus. De diuturnus plurima exempla sunt. De Diutinus apud Cic. perpauca. Ad Brutum sic scripsit: Libertatis desiderio, odioq; diutinæ seruitutis Quin. Non sic confundunt obuios grauibus catenis colla strideñtia, nec diutino squallore concreta facies. Quia dici Serotinus à serò, uideor significasse Serò pro uespere, non pro eo, quod est tardè, siue post tempus. Hæc enim tria Serò significat, quæ tamẽ penè idẽ sunt. Vna & uera significatio est pro uespere, quod est post occasũ. Altera quæ hinc nascitur, quæ est post tempus. Quod enim post solis lucẽ est, id uerè potest post tempus dici. Cic. quũ accusator Milonis identidẽ interrogans, instaret, quo tempore Clodius esset occisus, urbanè respõdit, serò. non tam horã intelligens, quàm tardius occisum, & post tempus, quo debuisset occidi. Tertia significatio est, pro tardè: ut apud Senecam in Hercule furente,

Epist. 8. lib. 11. famil. epist. Quintil. lib. 6. cap. 4.

Serò nos illò referat senectus.
Nemo ad id serò uenit, unde nunquàm,
Cùm semel uenit, potuit reuerti.

Serotinus igitur quum à primo significato (ut quibusdã placet) uenit, qui dicunt Horã serotinam, tempus serotinum, pluuiam serotinam, tum à posterioribus. Appellamus enim ut Præcoces uuas, præcoces ficus, præcocia poma, quæ antè legitimum cõsuetumq; tẽpus, siue citò matureſcunt, ita Serotinas uuas, serotinas ficus, serotina poma, quæ post legiti-

mũ tẽpus, cõsuetumq; cæteris pomis, uel tardè matureſcunt. Præcox quoq; ingenium per translationem dicimus, quod nimis citò maturitatẽ conſecutum, nimisq; citò uidetur adoleuiſſe. Ideoq; ait Quint. Illud ingeniorum uelut præcox genus non temere unquàm peruenit ad frugem: id eſt, non ferè unquam ad perfectionẽ, tanquam ad frugem, fructumq; peruenit. Præcox quaſi ante tempus excoctum. Huic ſimile ac diſſimile eſt, Præmaturus, quod eſt antè, quàm ſit maturus, et ante maturitatem: ut, Segetes præmaturæ, frumenta præmatura, poma præmatura: id eſt nondum matura. Et per tranſlationem, Præmaturus ſum militiæ, præmatura ætas, præmatura legatio, præmatura allocutio, præmatura poſtulatio: id eſt, immatura. Quanquam Maturum ipſum in frugibus proprie dicitur, & id uno modo: in perſonis uerò figurate, & hoc duobus modis: Vno ſic: Ego ſum maturus audiendæ philoſophiæ, Tu es maturus rei militari: id eſt, perfectionem temporis habeo ad hanc rem. Vnde ſenilis ætas uocatur matura, quaſi omnino perfecta, & tempus debitum aſſecuta. Altero ſic: Ego ſum homo maturus, id eſt, perfectis moribus, & in hac ſignificatione non componitur. Inde Matureſco, maturus fio. Et maturo, maturas, maturum facio, uel per ficio, atq; feſtino, Vt Verg. Maturate fugam. — Cic. ad Here. In ætate maturrima dixit: pro in ætate feſtinatiſſima. Et Maturè aduerbium, pro citò.

Lib. 1. cap. 4.

Aeneid. 1.

Annuus. CAP. CVIII.

ANnuus eodẽ modo dicimus, quo Diurnus: Spatium diurnum, ſpatium annuum, unius diei, unius ue anni. Annuus quoq; quomodo Quotidianus. Febris quotidiana eſt quæ ſingulis diebus uenit. Ita apud Verg. — Atq; annua magna Sacra refer Cereri. Id eſt, ſingulis annis. Et duo illi Epicurei philoſophi annua febri quo die nati fuerant, corri piebant

Georg. 1.

Digitized by Google

plebantur: qua febri & mortui sunt. atque eodem quidem die. Dictum est ergo Annuum, quasi anniuersarium. Nam ut festa, ita febres quibusdam, quorum etiam Augustus fuit, anniuersariæ sunt.

Capitalis. CAP. CIX.

CApitale odium, quod caput, & uitã alterius petit: Cic. Cum is tribunus plebis capitali odio à Q. Põpeio, qui tum erat cõsul, dissideret. Itẽ Capitale supplicium, Capitalis morbus, qui caput alterius petit. Capitalis autẽ homo, capitale uitium. capitale peccatum, nõ quod petat alterius caput, sed cuius caput, aut propter quod caput cõmittẽtis peti debeat ad pœnam: ut idem: Capitalis Etheocles, uel potius Euripides. Et alibi, Fieri ait in ciuitate uitia capitalia. De Amic. De Offi. lib. 3.

Meritorius. CAP. CX.

MEritoriã tabernam, diuersorium, atq; hospitium mercenarium uocamus, quò cuiq; introire licet dãti mercedem. Nam Merere, mercede operari, laborare, atq; alteri inseruire est. Ideoq; Merere, in militia est exerceri, proprie tamen spe stipendij, ac præmij, quod dicitur, Stipendia facere. Hinc Meretrices dictæ, suam & ipsæ militiam exercentes, ac stipẽdia sua facientes. Et inde adiectiuum Meritorius, meritoria, meritorium: unde scorta masculs, Pueri meritorij uocãtur: nam puellæ nõ uocantur meritoriæ, quippe proprium suum habẽtes nomẽ, quod est Meretrix. Quidam aiunt hos pueros, dici Catamitos, quod mihi nõ uidetur, sed potius Concubinos: Meritorij nanq;, ut meretrices, pretio merẽt. Cic. in Antonium: Ingenui pueri cum meritorijs, scorta cum matribusfamiliãs uersabantur. Ingenuos liberos dixit, meritorios: ergo non liberos: quos mango, qui ideo homines mercatur, ut uendat, commodare etiam abutẽdos prestio solet. Siue illi dominorũ permissu, aut ipsi suo iure prostant. Philipp.

Digitized by Google

ſtant appellamus Corpus meritorium tam puerum meritorium, quàm meretricem: Orationem quoq; meritoriã quaſi uilem, & malè coëmptam.

Infenſus, & Infeſtus. CAP. CXI.

INfenſus uehementer iratus, & odium gerens: Infeſtus uehementer moleſtus, atq; in aduerſum uadens. Inde Inſtare, incurſibus crebris moleſtia afficere: & Signa infeſta, quæ in aduerſum tendunt: hoc eſt, uexilla in hoſtem euntia, ut moleſtiam inferant. Moleſtare autem rarius reperitur, quàm Infeſtare. Modeſtinus Iuriſconſultus ait: Ab Aurelio Sẽpronio fratre meo, neminem moleſtari uolo.

Præſens. CAP. CXII.

PRæſens, non modò quod eſt huius tẽporis, ſed etiam alterius: ut Cic. Ego incolumitati ciuium primùm, & poſteà dignitati: ille præſenti potius dignitati, quàm futuræ conſulebat. De mortuo loquitur: ergo nõ nunc præſenti, ſed
Lib. 12. ca. 10. tunc. Quint. de ipſo Cicerone iam defuncto loquẽs ait: Poſteà uerò quàm triumuirali proſcriptione conſumptus eſt, paſſim qui oderant, qui inuidebant, qui æmulabantur, adulatores etiã præſentis potentiæ, non reſponſurum inuaſerunt. Præſentis potentiæ, quæ tunc erat præſens. Neq; in præteritum modò, uerùm etiam in futurum: ut Horatius,

De Art. poët. Pleraq; differat, & præſens in tempus omittat:
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis autor.

In præſens: id eſt, in ſuum tempus, ut dixi, & quando tempus dicendæ rei aderit: niſi accipiatur pro Impræſentiarum. Vt idem ſecundo Carminum:

Od c. 16. Lætus in præſens animus, quod ultrà eſt,
Oderit curare, & amara lento
Temperet riſu: nihil eſt ab omni parte beatum.

Præſens quoque dicitur ſubitus, & non dilatus in alterum tem pus

tempus. *Vt Vergilius.* Aeneid.1.

Præsentemq; uiris intentant omnia mortem. Iuuenal. Satyra 1.

Pœna tamen præsens. Et, *Præsens ultio.* Vnde *Præsentissimum periculũ, & Præsentissima medicina, remediũ præsentissimum, uenenũ præsentissimũ, quod etiã præsentaneum uocatur. Præsentissimum, quia statim aut sanat, aut occidit.* Et *quoniã ea quæ præsentem uim, affectumq; exhibẽt præstantiora, ac potentiora cæteris uidẽtur, ideo in hunc quoq; sensum accipi solet: ut, Præsens animus dicitur præstãs, atq; excellẽs.* Et *præsens remedium, præsensq; uirtus, id est, potẽtes, & in primis efficax. In rẽ præsentẽ, nõ tẽpus, sed locum significat. ut* Cic. *Offi. lib. 1. Vt si constitueris cuipiam te in rẽ præsentẽ eße uenturum: id est, ad locũ, de quo cõtrouersia est.* Liu. *lib.* XXXVIII. *Responderi legatis utriusque partis placuit, missuros se in Africã, qui inter populum Carthaginẽsem, & regẽ in re præsenti disceptarẽt.* Idem *libro* XLVIII. *Eodem anno inter populũ Carthaginiensem, & regem Masinißam in re præsenti disceptatores Romani de agro fuerunt.* Valer. Max. *lib.* VII. Q. *Fabius Labeo arbiter à senatu finium cõstituendorũ inter Nolanos, & Neapolitanos datus, quum in rẽ præsentẽ uenisset, utroſq; separatim monuit.* Ad *tempus, duobus modis sumitur. Vno ad conditionem temporis, necessitatẽ, opportunitatẽ.* Cic. *pro Mil. Quàm ad tempus aptæ simulationes.* Quintil. *Fingere nimirùm ad tẽpus uidebor, & rẽ nimium manifestã imprudẽter cõplorare. Altero ad spatium temporis: ut, Silebo ad annum, latebo ad tẽpus. id est, usq; ad annũ, usq; ad tẽpus quoddã, uel in tempus. ut* Quintil. *Optimum emẽdandi genus, si scripta in aliquod tempus reponãtur, ut ad ea post interuallum uelut noua, atque aliena, redeamus. id est usq; ad aliquod tempus.* Lib. 10. cap. 4. *Nam sæpe subintelligitur Vsque: ut idem,*

Neq;

Digitized by Google

Neq; id ueteribus Romanis dedecori fuit: argumentum est sacerdotum nomine, & religione durans ad hoc tempus salutatio. id est, usq; ad hoc tempus.

Stultus, Fatuus, & Stolidus. CAP. CXIII.

STultus, qui imprudens est, & improuidus: multiq; non insipientes homines aliquando stulte agunt. Fatuus plane insipiens est, tractum à sapore ciborum. Nam cum illi non sapiunt, fatui dicuntur: Ita homo qui non sapit, fatuus uocatur. Martialis.

Li. 13. epig. 13. Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quàm sæpe petet uina, piperq; coquus.

Melior huius uocabuli uidetur hæc causa, quã ea quæ quibusdam placet, fatuos dictos, qui furore quodam (quali uxor regis Fauni Fatua nomine, corripi solebat) futura prædicũt: ut illa faciebat. Stolidus est, qui proximè accedit ad naturam sensumq; pecudum.

Beatus. CAP. CXIIII.

BEatus, qui rebus omnibus ad uitæ usum, ornatumq; spectantibus abundat. Ideoq; locupletes sanè omnes Beatos uocamus, ut apud Iuuenalem: _Vetulæ uesica beatæ. Et Cic. Sint florentes, sint beati. Et Alibi: Crotoniatæ quondam quum florerent omnibus copijs, & in Italia quum in primis beati numerarentur. Vnde apud inferos in Elysijs campis beati uocantur, & à nobis qui apud superos uiuunt: ut penè idem sint Felices & Beati, Felicitas & Beatitudo. Felices, inquã, omniũ bonorum cõpotes. Sunt & aliæ res pro sua quæq; natura beatæ, felicesq;, ueluti de uoce apud Quintilianum Ornata erit pronuntiatio cui suffragatur uox facilis, magna, beata, flexibilis, firma, dulcis, durabilis, clara, pura, secans aëra, auribus sedens. Beata dixit pro eo quod est plena, & perfecta. Et alibi: Nam uocis, quãtum in nullo cognoui felicitas.

Satyra 1. De Inuen. li. 2.

Lib. 11. cap. 3.

Digitized by Google

Mollis homo, Molle opus. CAP. CXV.

MOllis homo dicitur, & molle opus: hoc in laudem, illud in uituperationem. Verg.

Inuidia nitrit ebur, molles sua thura Sabæi. Idem. Georg. 1.
Excudent alij spirantia mollius æra:
Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus. Aeneid. 6.

Quod non sine ratione factum est. Nam qui non fuerit seuerus, fortis, & constans, & in morem rei duræ patiens, resistensq; fortunæ uel aduersæ, uel blandæ, hic mollis est, similis ceræ, & tenellis plantis: quum præsertim qui mollicula membra habent, fere molli sint mente, ut pueri, fœminæq;. Contrà autem milites, nautæ, agricolæ, ut corpore, ita animo indurati, putantur. Hoc igitur modo Mollis accipitur in uitium. In laudẽ uerò, quod ut uitio datur durum, ut Durus cibus, durum cubile, durum sõlum, ita durũ ingenium, ueluti durus equus ad domandum, durum ingenium ad docendum, & ad (ut sic dicam) sculpendum: eadem ratione Molle dicetur, quod non est durum, eritq; laudábile. Quint. de signis loquens inquit: Illius opera duriora, huius molliora. Dicuntur autem Signa, opera sculptilia, siue fusilia, siue cætera eiusmodi ad effigiem animalium fabricata, quemadmodum tabulæ, opera pictorum. Siquidem in tabulis antiqui pingebant, non in parietibus. Hæc talia magis dicentur mollia, quæ fiunt, quàm ingenium, quod facit.

Crudus. CAP. CXVI.

CRudus uocatur, non qui cibum indigestum habet in stomacho, sed qui ægre, difficileq; digestibilẽ, & à quo offenditur, uel tanquam nimio, uel tanquam noxio: ut Cic. de Rosc. Qui in cœnam non ueniret, quòd esset crudior. Et Quint. Crudo oratori declamandum non putat. At cibo indigesto ferè & oramus, & negotia agimus, uel magis, quàm

quàm digesto. Siquidem digesto, & modificato cibo, iterum refici malumus: quàm cætera facere. Appellamus autem Hominẽ crudũ, præsertim qui est truci aspectu, quòd eius aspectu oculi nostri offenduntur, ut stomachus cruditate cibi: uel quòd facies crudum habentis animum insuauis, & fœda est ut facies crudum stomachum habentis, siue crudũ cibum in stomacho. Est etiam crudum idem quod recens: unde Crudus dolor, crudum uulnus. Et Recrudescere dolor, & uulnus dicitur, quasi renouari. Et Cruda poma dicimus, quæ non sunt matura: ut Cic. Quæ cruda sunt, ui auelluntur: quæ autem cocta, & matura, decidunt.

QVARTI LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN QVINTVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

ERTIVS iam mihi, & propè quartus annus agitur peregrinanti semper, & per omnia maria, terrasq; uolitanti proxima etiam æstate, & quidẽ tota militiam experto, quod utrum honestiore, an magis necessaria causa fecerim, haud equidem scio. Illud tamen uel me nõ affirmãte, indubitatum cunctis esse nõ ambigo, quæ maxima, atq; adeò sola studiorum præsidia sunt, ea mihi omnia defuisse, literatorum consuetudinẽ, librorum copiam, loci opportunitatem, tẽporis otium, ipsam postremò animi uacuitatem. Quorum singula cùm plurimum incõmoditatis afferãt, cùm desunt, qui tandem putandum est, uniuersa fecisse? Tametsi repugnauimus assiduè, & quoad licuit necessitatibus reluct

reluctati sumus. Interq; nauigandum, peregrinandum, militandum, frequenter ad studia respeximus: ita ut si nihil lucri in literis (quod optabamus) certè (quod proximum est) nihil damni faceremus: quod si non contigit, iacturam hanc multarum rerum notitia, quas uel uidimus, uel sumus experti, fortasse pensabimus. Hac enim præcipuè uia Homerus informandum esse uirum sapientem præcipit, Vlyssis exemplo. Ita nanq; Odysseam inchoat:

Dic mihi Musa uirum captæ post tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum uidit, & urbes.

Quanquam quid tergiuersamur, quid blanda, aut inani excusatione nos fallimus? qualescunq; redierimus, nihil tamen quo dotem filiæ iam me absente adultæ ampliare queamus, attulimus, & collocandi iam tẽpus est, satiusq; multò quàm primùm nuptui dare, quàm diutius custodiendo, pudicitiæ periculum adire. Mira enim est puellæ, uel procorum, uel amatorum multitudo. Ipsa quoq; teneri amplius non uult. Et (quod me ualdè solicitum facit) alios magis incipit amare, quàm patrem. Quare nõ uacat cõparare plura, quò splendidius, ac magnificentius collocemus. Sex nanq; talenta, quæ ante profectionẽ nostram parta, ac reposita erant, in dotem dabimus. quod quum satis esse debeat, tamen plus est, multo quod posthac temporis accessione adijcere possemus. Et certè similia impedimenta (ut de morte taceam) extimescenda sunt. Ne forte (quod Dij omẽ auertant) uel absente patre, uel mortuo, filia (ut quæ ea ætate, atq; adeò ea mente sit) prostet. Sufficiant igitur huic operi quatuor superiora uolumina, quintumq; hoc de uerbis, accedẽte sexto de notis autorũ. Quòd si etiam plura scribẽdi facultas, tempusq; suppeteret, nescio an faciendũ putarẽ: eũ sciam, ea quæ uel optima, atq; pulcherrima sunt, nisi compẽdij gratia iuuentur, ut põtifica-

les olim cœnæ, longitudinis fastidio laborare: simulq; huius, de qua loquor, materiæ, neminem (de prudentibus loquor) uniuersum corpus aggredi esse ausum, suam sibi unusquisq; particulam ad scribendum delegit, siue ne longiore opere legentibus fastidium moueret (quod enim uocabulum nō suam habet in significando elegantiam?) siue immensitatem, infinitatemq; uoluminum ueritus. Quibus rebus me quoq; motum fuisse fateor, cùm mea sponte, tum illorum exēplo maximè, ne semper imperfectum, ne semper inclusum habere, ne semper efflagitantibus opus negare uideamur: neue quibus obsequi, & à quibus laudum suffragia nancisci cupimus, eiusdem iustæ querelæ, iustæq; uituperationis materiam præbeamus. Tum eò quòd insidiatores, & fures re expertus (ut secundo libro dixi) cauere debeo, quos nunc multò plures esse ac fore amici ostendūt: quæ causa Prisciano (ut ipse testatur) fuit, ut festinantius opus illud de arte Gramatica ederet. Hæc eadem nos causa, & cæteris, quas enumerauimus, sumus adacti non modò ut festinantius libros nostros, uerùm etiam ut pauciores ederemus. Et illi tantùm æmulorum insidiæ nocebant, mihi etiam præter cætera fautorum, atq; amantium studia nocent. Tradatur ergo aliquando uiro puella, contenta hac (quantulacunq;) dote. Non enim formosam esse credibile est, quæ maritum, nisi magnitudine dotis conciliante, non inuenerit, uirgo præsertim. Maritum autem puellæ cœtū literatorum intelligimus, à quo sanctitatē uxoris, pudoremq; & custoditum esse cupimus, et custodiri debere testamur. Sed ad promissā uerborū disputationem (cuius hoc libro locus est) descendamus.

Prisc. in præfat. magni operis.

Digitized by Google

Disco, Edisco, Dedisco, Dedoceo, & Instruo. CAP. I.

DISCO, & Edisco manifestè differunt. Nam Discere est, ut intelligas: Edisce re uerò, ut memoriter cõplectaris. Ideoq; caput apud Quintil. quod inscribitur de Ediscendo, ita incipit: Illud ex consuetudine mutandum prorsus existimo in his, de quibus nunc disserimus ætatibus, ne omnia, quæ scripserint ediscant, & certa, ut moris est, die dicant. Dedisco, quod dedici obliuiscor. Dedoceo te, ostendo falsum esse quod doctus es, docens quod uerum est: ut apud eundẽ in secundo: Et quidem dedocẽdi grauius, ac prius, quàm docẽdi. Illud, quo quidem utuntur, Instruo (quale est, Instruam te in uia hac, qua gradieris) nobis apud idoneos autores incõpertum est. Dicimus enim Instruo classem, instruo aciem, instruo causam, instruo militem: non autem discipulum, aut mẽtem alicuius, nisi eo modo, quo instruimus ea, quæ dixi. Lib. 2. cap. 8. Cap. 3. Psal. 31.

Excogito, Reperio, Inuenio, Offendo, Nactus sum. CAP. II.

EXcogitare, est per cogitationem inuenire, idq; ad res tantum incorporeas pertinet: ut, Excogitauit argumenta, rationes, figuras, causas. Est ergo Excogitare, & Inuenire, consilij: Reperire uerò fortunæ. Vnde Ouid. Tu non inuenta reperta es. Sed iam usus obtinuit, ut idẽ sit reperio, quod inuenio. Est autem Inuenire uel consilio, uel casu, siue corporea, siue incorporea reperire. Offendo ferè quod reperio, neq; solùm reuertẽdo, & ad statum rerũ publicarũ, uel priuatarum pertinet: ut Offendes Rẽpublicã perturbatam cõsilijs nepotis mei: Verum etiã sine his, ut idẽ Cic. Sed tamẽ neminẽ tam maleficum offendi, qui illum negaret Antonij dignum senatu. Nactus sum etiã pro inueni, seu reperi, Lib. 2. Meta. Cic. in somn. Scip.

frequenter accipitur. Vt idem in Paradoxis: Eum tu hominem terreto, si quem eris nactus, istis mortis, aut exilij minis. Et de Senectute: Vitis quidem, quæ natura caduca est, & nisi fulta est, fertur ad terram, eadem ut se erigat clauiculis quasi manibus, quicquid est nacta, complectitur.

Desipio, Desipisco, & Resipisco. CAP. III.

DEsipio, siue desipisco significat, uel quod aliquid à cõmuni sensu, sapientiáq; minus habeo, uel quòd à meo sensu destituor. Quod fere uitium aut ex ætate uenit, aut ex morbo, aut timore, aut amore, aut simili aliquo affectu. Cuius contrarium est Resipiscere: & senes quidem iam demẽtes nunquam resipiscunt, cæteri autem resipiscere, id est, ad priorem mentis statum, uel ad meliorem mentem redire solent. Terentius: Multò omnium nunc me fortunatissimum
In Heaut. act. 4. sce. 8. Factum puto esse gnate, quum te intellego Resipisse.

Prohibeo, & Inhibeo. CAP. IIII.

PRohibeo uel generale nomen est, uel ante rem inceptã. Inhibeo autem re iam inceptã. Illud uetat, ne quid facias, uel ne quid incipias: hoc ne pergas ire, desistasq; ab incepto. Vergilius.

Aeneid. 1. Quod genus hoc hominum? quæ ue hũc tã barbara morẽ
Aeneid. 12. Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ. Idem:
Parcite iam Rutuli, & uos tela inhibete Latini.

Vtor, Fungor, & Fruor. CAP. V.

VTor, & Fruor aperte differunt, sed nõ ea ratione, qua quidam uolunt, omnia sua imperitia confundentes, quũ aiũt nos Vti humanis, Frui uerò diuinis: imò & diuinis utimur, & humanis fruimur. Quis enim mihi usum diuinorũ interdicat? quis rursus uetet me frui rebus meis, labore, & industria paratis? Aut quis dicat me frui sacris, cũ in illorũ uersor usu, atq; administratione? Vel quis neget, quũ uoluptati

ptati operam do, me frui his rebus, unde capio uoluptatem? Quòd si dicerent, debere nos frui rebus diuinis, uti uerò humanis (quãquàm ne in hoc quidem illis accedo) fortasse audirẽ. De rebus enim, nõ de uerbis disputarẽt. Nunc uerbum exponunt, nõ res. Sed hos cum sua imperitia, & (quod fœdius est) cum sua pertinacia relinquamus. Vti igitur est alterius rei gratia: Frui nullius, sed (ut sic dicã) propter se. In illo iter est, in hoc meta. Hoc alterius finis, ad quẽ illud tendit. Qui hoc habet, quiescit, & contẽtus est: qui utitur, nunquàm contentus est, semperq; ulterius tendit. Ideoq; reprehensus est Annibal, qui cùm posset uti Cãnensi uictoria, frui maluit. Vtor armis, utor domo, utor libris, utor studio, diligentia, operaq;, ut ex hoc posteà emolumenti aliquid bonique consequar. Fruor bonis meis, fruor tuo aspectu, tuo colloquio, tuo cantu, hoc est, delectationẽ, uoluptatẽq; percipio ex hac re, atq; ex huius rei usu. Nonnunquã eadẽ re duo pariter, hic utitur, ille fruitur: ut si alter ad focum sedeat sanitatis causa, alioqui id non facturus, alter uoluptatis: hic non tẽdit ultrà, sed apud finẽ ipsum quiescit: ille nõ cõtẽtus præsenti cõditione, ad ulteriora tendit: qualis Annibal si fuisset, nec tam præsenti uictoria requiescere, quàm progredi maluisset, nõ eum Maharbal scire uincere, sed uictoria nescire uti dixisset: id est, qui frui illa, quã uti maluerat. Dicimus tamẽ nõnũquã Vtimur pro Fruimur, uerecũdiæ cuiusdã causa: ut Vtor pane triticeo, utor palmulis, utor ficis, quasi uiuẽdi potius causa edamus, quã edẽdi causa uiuamus. Deniq; Frui est delectationẽ capere ex utẽdo. Itaq; in idẽ recidunt, idẽq; efficiunt Frui, Delectari, Voluptatem capere. Quòd fit, ut nõ fuerit causa, cur recẽtiores hoc uocabulum Frui, unde uenit Fruitio, solis rebus diuinis dare uoluerint. Habet enim hoc uerbum supina, Fruitum, & Fretum: quorum primum

Liu. 3. decad. lib. 2.

uix in usu est, nisi apud eos, qui uerborum nouitatibus & gaudẽt, & gloriãtur. Secundum significat confisum: ut, Fretus sortis esse familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Adiungimus etiã alterum uerbum ad personam (de Vtor dico) significatq; conuersor, & opera utor. Idem Cic. ad Cælium: Fabio uiro optimo, & homine doctissimo, familiarissimè utor. Et inde fit Vsus: ut, Vsus mihi fuit tecum: id est, cõuersatio, familiaritas: & consuetudo, Quint. Mulierem cum qua longa consuetudo, seu longus illi fuerat usus. Atq; quia solemus aliqua re ideo uti, ut ex ea fructum percipiamus, factum est, ut dicamus Vsum pro utilitate, & fructu, tam in singulari, quàm in plurali: quorum exemplorum plena sunt omnia. Fungor autem idem est, quod officium, munusq; ago: ut Fungor magistratu, fungor prætura, fungor legatione, fungor officio delegato, fungor munere iudicis. Fungor autem uita, quod fungor officio uitæ, & munere administrãdi, gubernandiq; corpus: munere, inquam, assignato nobis ab imperatore Deo. Inde Defunctus est uita: id est, finiuit officium uitæ. Vergilius:

Epist. 13. lib. 2. epist. fam.

Aeneid. 6. O tãdem magnis pelagi defuncte periclis. Titus Liu. Defuncta morbis corpora salubriora esse cœpere. Defunctus periculis, quòd finita sunt pericula: & defuncta morbis corpora, quòd finiti sunt morbi corporum. Legimus etiam Defunctus morte, id est, mortẽ finiuit. De Potior dixi alio loco.

Sto, Sedeo, Sido, Sisto, & Stator. CAP. VI.

STare, est nõ ire, in his duntaxat, quæ eunt sine pedibus, aut quæ erecta non sunt: ut, Nauis stat, flumẽ stat, currus stat, sol stat, unde est Solstitium, & Iustitium, quia ius stat, forumq; clausum est. Anguis etiam, & piscis, & lacertus, et auis in aëre stãt. Quæda ediuerso dicũtur Stare, quũ erecta sunt, quãdiu nõ cadunt, sed hæc fere sunt inanimata: ut, Arbor

bor stat, simulacrum stat, domus stat, columna stat. Quædam uerò non dicuntur Stare, nisi nec eant, & erecta sint: ut, Homo, equus, uolucris q; stat. Nanq; homo quũ sedet, & equus quum recumbit, & auis quum cubat, non stant, nec tamen eunt. Illud tamen notandum aliter dici Sedere de hominibus, aliter de auibus. Nam cætera non sedent, nisi simia, & si quid est simile. Ipsum uerò Sedere auium, est in loco altiori esse: ut Passer sedet in tecto, hirũdo sedet in pertica, cornix sedet in arbore: nec recte dixeris, Stat in arbore: sed tali potius quodam modo cornix stat, non cubat. Verg.

Aeneid. 12.

Alitis in paruæ subitò conuersa figuram:
Quæ quondam in bustis, aut culminibus desertis
Nocte sedens, serum canit importuna per umbras.

Quintil. Vt si queratur, an sit credibile super caput Valerij pugnantis sedisse coruum, qui os, oculosq; hostis Galli rostro, atq; alis euerberaret. Deniq; eodem modo dicitur Sedere auis supra rem quãpiam, ut homo super equũ aut iumẽtum: qui dum super equum est, nõ dicitur Stare, aut manere, sed Sedere quocunq; modo, aut quocunq; corporis habitu, gestuq; compositus sit. Sidere autẽ à Sedere multum distat. Est enim Sidere deorsum descendere, pessumq; ire. Verg.

Lib. 2. cap. 4.

Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

Id est, ab alto demittuntur. Vnde Subsido, Desido: ut Ouid.

Metam. 2.

Subsidere ualles. Et Lucan. Subsedit dubius. Nam (ut ego sentio) à Sedeo præteritum mutuatur. Inde Insido quoq; insedi, & Resido resedi, Assido, assedi. Siquidem Assidere est apud aliquem, ut ægrotum, ut regem, sedere. Cũ enim Sallu. inquit. Postquã Cato assedit. magis ab Assido, quã ab Assideo præteritũ hoc esse, significatio potest esse documẽto. Vt autẽ à Sedeo distat Sido, ita à Sto Sisto: ut, Siste lacrymas, siste fugam, siste gradum: id est, fac stare gradum: stare fugam, stare

Lib. 1.

In Catil.

lacrymas. Atq; ut illa superiora idem præteritum habent, uel alterum ab altero mutuum sumit: ita hæc duo idem supinum, uel sisto, à sto, uel sto à sisto accipit, quod est Statum. Vnde fit Stator, quod magis à Sisto, quàm à Sto descendit: ob idq; Iupiter Stator uocatus est, qui Romulum orantem, ut fugã suorum sisteret, audiuit. Quare nescio cur Hieronym. contra Iouinianum dixerit: Offendet Iouem Statorem, qui li benter sederit. quasi Iupiter Stator à stando dicatur, & non à sistendo. Nimirum oblitus historiæ est, ut super Ionam, fabulæ: ubi ait, Ex Ioppe Iudææ portu Andromedam à Perseo liberatam. In quo eorum manifestus est error, qui quũ legũt quòd Ionas surrexit, ut fugeret in Tharsis, & uenit Ioppen, opinantur hanc esse Andromedæ urbem, quum sit in India ciuitas Tharsis, unde illa fuit, ut ipse quoque Hieronymus meminit. Ouidius libro 1. de Arte amandi:

Liui. lib. 1. ab Vrbe.

Perseus Andromeden nigris portauit ab Indis.

Et Sappho ad Phaonem:

Candida si non sum, rapuit Cepheia Perseum
Andromede patriæ fusca colore suæ.

Eadẽ obliuio eiusdem fuit, quod Gallos matris Deũ in Osee ait esse ex gente Gallorum, qui à Romanis ob ignominiam illius nationis uindice animo effœminantur, quum à Græcis hoc anteà, ut tunc, fuerit factitatum. Sistere dicimus etiam pro repræsentare, & præsentiam corporis exhibere, dictum ab eo quòd non tantùm comparere quis debet: nisi & manserit: unde de iudicio sisti, hoc est de sistendo aliquem in iudicio. Cic. ad Att. Des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Calendas Ianuarias, ubicunq; erimus: sistas. Et hinc Stator, nuntius, tabellarius ue consulis. Idem de Offi. li. III. Vas factus est alter eius sistendi, ut si ille non reuertisset, moriendum esset sibi. Vergil. —Et patrio te limine sistam.

Epist. 26. li. 3.

Aeneid. 2.

Appeto

Digitized by Google

Appeto, & Expeto. CAP. VII.

APpeto cum Affectu: Expeto cum ratione. Appeto quaeliacunq; : Expeto honesta, planeq; bona. Vnde de rebus expetendis scripsere philosophi, quæ scilicet peti debent: nõ autem de Appetẽdis: ex quo deriuatur Appetitus, qui immẽsa, & immoderata cupiditas dicitur. Quare qui dixit, Oia bonum quoddã appetere uidentur, mallẽ dixisset Expetere.

Vendico, & Vindico. CAP. VIII.

VEndico idem est quod (ut sic dicã) approprio, ac meum esse dico. Quintilian. Circo usitatum nomen Pœni sibi uendicant. Et iterum: Rusticus petit partem bonorum, orator sibi totum uẽdicat. Et ferè hoc uerbum postulat datiuũ, & hunc frequentissimè ex pronominibus primitiuis: ut, Hũc agrum ego uendico mihi, tu uẽdicas tibi, frater uendicat sibi. Vindico, ulciscor, unde Vindicta, quoties iniuriam, contumeliam ue illatam punio. Interdum Vindico idem quod ab iniuria contumeliaue, siue iactura facienda, defendo. Cic. pro M. Marcello: Nobilissimamq; familiam iam ad paucos redactam penè ab interitu uindicasti. Idem de Senectute: Et est senectus natura loquacior, ne ab omnibus eam uitijs uidear uindicare. Vitijs, id est, uituperationibus, quemadmodum criminibus, pro criminationib. Dicimus Vindicare in libertatẽ, aut in seruitutem, quasi asserere in libertatem, aut in seruitutẽ non (ut quidam uolunt) Vendicare: ut Liuius lib. XXIII. Intermori uehementioribus, quàm quæ pati posset, remedijs ciuitatem sinere in ipsa uindicta libertatis periturum. Et in secundo: Præmium indici pecunia ex ærario, libertas, & ciuitas data. Ille primùm dicitur uindicta liberatus. Quidam Vindictæ quoque nomen tractum ab illo putant: Vindicio ipsi nomen fuisse. Ego nescio an uendico reperiatur, sed tantiam uindico.

Explodo, Complodo, Supplodo. CAP. IX.

EXplodo non tantùm significat eijcio, sed eijcio manibus & quidem cum sono pulsantibus, qualiter quempiam è domo, è theatro, ex aliquo concilio iniectione manuum atq; pulsatione eijcimus. Quod apparet ex alijs à plodo compositis. Complodo, & Supplodo. Est enim complodere aduersus manus inuicem collidere, quod fieri pluribus de causis solet: uel ad testificandum, more fœminarum dolorem: uel præ gaudio: uel per subitam admirationem: uel si quæ sunt aliæ causæ. Supplodere, est pedè terræ incutere, quod interim solet in oratore laudari. Itaq; quum dicit Cic. Quoniam Pyrrhonis, Aristonis, Herilli tampridem explosa sententia est: appositissimo uocabulo (ut semper) est usus. Non enim dixit eiectam sententiam eo modo, quo cætera eijciuntur: sed quasi pulsatione manuum, tanquam ipsi illi huius sententiæ auctores è cœtu ab ipso cœtu, iniectis in eos manibus, eiecti sint, ut apertius alio loco indicat: Histrio si paulum se moueat extra numerum, aut si uersus pronũtiatus est una syllaba breuior, aut longior, exibilatur, & explodituꝛ.

De Offici. libro 1.

In Parado.

De Dico, & quibusdam deriuatis ab eo. CAP. X.

DIcere proprie est oratorum, & eleganter, facundeq; loquentium. Quintil. lib. x. Nam mihi nec dicere quidem uidetur, nisi qui dispositè, ornatè, copioseq; dicit. Cic. de Offi. Vt non modò Græcarũ literarum rudes, sed etiam docti aliquantulum se arbitrentur adeptos & ad dicendum, & ad iudicandum. id est, in oratoria arte, & in philosophia. Omnes fere codices habent Discendum pro Dicendũ. Quod exemplum ideo subieci potissimum, ut uulgus emendarem. Vnde Dictio uocatur, oratoria & facunda oratio. Nam ab illo generali huius uerbi significato fit Dictio, quæ est uocabulum, siue uerbum. Ex hoc ipso uerbo Dico, duo frequentatiua

In præf. lib. 1.

Digitized by Google

tiua oriuntur, Dicto, & Dictito: sed posterius potius frequẽtatiuum est, & idẽ est quod frequẽtibus temporibus, frequẽtibusq; locis dico, & narro. Alterum autem est, quod dico, si id alter scribens excipiat, & manu, stylo q; notet: ut Cic. ad Atticum quadam epistola testatur se illam non scripsisse, sed reparandi lateris gratia obambulantem dictasse. Et Quint. delicias dictandi appellat, sentiens delicati, nõ laborioſt esse dictare, nec accuratè dictando scribi. Ita dicta sunt Dictito, & dicto, à Dico, ut Ventito, & Aduento à Venio, & eadem penè ratione significant. Nam Ventitare est frequẽter uenire: Aduentare uerò proximum iam esse ueniendo. Victitare autem eodem modo dicitur, significatq; non frequenter uiuere, sed uesci, & quasi uictu uti, siue tali genere uictus frequentissimè, & fere semper uti: ut, Sarmatæ uictitant lacte. Dictum, & Dicta, de omni sermone intelliguntur, sed speciale m quoq; significationem habent pro dicaci sermone: unde dicta est Dicacitas, quam Quintilianus ita definit: Dicacitas sine dubio à dicendo, quæ ex omni genere communi dicta est. Proprie tamen significat sermonem cũ risu aliquos incessentem. Ideo Demosthenem urbanum fuisse dicunt, dicacem negant. Dicacitas igitur (ut dicebam) sermo cum risu aliquos incessens, Dictum uocatur, quod Græcè σκῶμμα dicitur: quale est Ciceronis: Nisi forte iure Germanum Cimber occidit. Germani, quos Francos nunc dici Hieronymus ait, & Cimbri, nationes sunt olim inter se dißidentes. Cicero autem de quodam, cui nomen erat Cimber, à quo frater occisus est, loquitur, captans risum ex hac ipsa ambiguitate sermonis. Et illud Terentiani Thrasonis in adolescentulum, quod Gnatho uetus dictum credidisse se simulat, id est, ueterem facetiam, ac uetus ridiculum:

Epist. 23. lib. 9.

Lib. 10. cap. 3.

Lib. 6. cap. 4.

Philip. 12.

Lepus tute es, & pulpamentum quæris.

In Eunuc. act. 3. sce. 2.

Valer

Valerius Martialis ad Domitianum:

Lib.1.epigr.5. Consueuere iocos uestri quoq; ferri triumphi,
Materiam dictis nec pudet esse ducem. Qualia autem sunt dicta, quæ in ipsum triumphantē milites iaculari solebāt, illud quod Cæsari dictatori fuit decātatum, erit exēplo:

Sueto. in Cæsa.cap.49. Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Illud Subegit, & Cæsarem, in quē dicitur, mordet: & alijs, apud quos dicitur, risum mouet.

Adorare, & supplicare. CAP. XI.

ADorare, ab Oro, quod est ore precor, componitur: Supplicare, à Plico, quòd genu, poplitemq;, aut ceruicē plicamus, quum à potentiore aliquo magnum quid precamur. Et tamen adorare sine ore, hoc est, sine uoce fit, non sine plicatione genuum, ac gestu corporis. Supplicare sine plicatione genuum, ac gestu corporis, nō sine ore, & uoce. Hinc est, quare Supplicare tantùm homini datur. Adorare etiam multis: unde elephas, & phœnix, & alia quædam irrationalia Solem adorare dicuntur. Nosq; rebus mutis, & sensu carentibus non supplicamus, sed adorationis honorem exhibemus, ut regum statuis, signis, uestibus, literis, alijsq; similibus. Et præcipuè picturis, imaginibusq;, tum Dei, tum sanctorum, tum ipsius etiam crucis, quam sapientes adorāt, stulti etiam orant. Quod de cruce, idem etiam de sudario dico, cæterisq; similibus: idē de reliquijs sanctorum, quorum corpora præsentia adoramus, animas uerò absentes oramus. Si quid autem ad hæc muta, quæ uidemus, dicimus, salutatione utimur, non precatione, quale est: Salue sancta crux.

Assurgo. CAP. XII.

ASsurgunt sani, ut stent, aut obuiam eant: assurgunt ægroti, ut sedeāt, aut ut cubito innitātur. Vtroq; modo in alt

in alterius honorem, aut officij, aut beneuolentiæ causa hoc agentes. Ideoq; fere adiungitur datiuus: ut, Aduenienti magistratui omnes assurgimus, etiam morbo affecti, uidelicet ob honorem. Et, Pater quum iaceret in lecto, redeunti à peregrinis militiis filio assurrexit, optatissimum illud caput amplexurus, nempe ob charitatem.

Tollo. CAP. XIII.

SVstuli filium ex uxore, id est, habui filium. Item, Sustuli filium, id est, educaui: & ab utroq; fit Sublatum. Primū est à Tollo, pro capio: secundum à Tollo, pro educo. Paulus: Tamē intelligendum est de his legē sentire, qui liberos tollere possunt. Itaq; si castratum libertū iureiurando quis adegerit, dicendum est, non puniri patronum hac lege. Quint. Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium sustuli, natum educaui, in adolescentiam perduxi. Aliud est igitur hic Sustuliße, & educaße. Et alibi: Qui ex duobus legitimis, alterum in adoptionē dederat, alterum abdicauerat, sustulit nothum, id est, habuit: quāquàm parum proprie significo, quod uolo. Nam ut fœmina quum mater fit, dicit, Peperi filium: ita uir quum fit pater, dicit, Sustuli filium. Terent. Quicquid peperisset, decreuerunt tollere: id est, educare. Idem: Memini-stin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum, si puellā parerē, nolle tolli? CHREMES, Scio quid feceris, sustulisti. Eodē modo dicimus, Tulit filium, ut sustulit. Suet. in Domitiani uita: Deinde uxorem Domitiani, ex qua in secundo cōsulatu suo filium tulerat, repudiauit. Alia duo significata notiora sunt, quorum alterum est summouisse, ut Vergilius: —Iubet & sublata reponi Pocula. Alterum, in altum tulisse: ut idem: —Et sublatum altè consurgit in ensem. Quæ duo declarantur ex illo in Neronem epigrammate:

Quis neget Aeneæ magna de stirpe Neronem?

In Andr. act. 1. sce. 3.

In Heaut. act. 4. sce. 1.

Aeneid. 8.

Aeneid. 9.

Suet. in Nero. cap. 35.

Sustulit

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem. Hic sustulit matrem, qui, occidit, & de medio abstulit. Ille sustulit patrē. id est, supra humeros sumpsit, & ab incendio eripuit.

Prouoco, & Lacesso. CAP. XIIII.

PRouoco, *in malam partem dicitur, & in bonam. De mala notum est. De bona uerò*, Cic. *ad Brut. Tuis literis amantißimis sum prouocatus. Lacesso plerunq; in malum: ut idem, Sed iustitiæ primum munus est, ne cui quis noceat, nisi lacessitus iniuria. Sed nōnunquā in bonum: ut idem* v. *Tusc. Tuis me amantißimis libris lacessisti. Et ad Att. lib.* XIII. *Cùm ipse homo nunquàm me lacessisset, id est, nunquàm me libris suis prouocasset ad respōdendum. Est autem Prouocare, & lacessere, tentare ad pugnam, & ad concertationem.*

Offic. 1.

Hio, Hisco, & Dehisco. CAP. XV.

HIare, *est aliquid sua sponte, & externa aliqua ui dißindere, ut,* Tellus æstu, *& lingua ariditate aut nimio calore hiant. Hiscere est tantùm oris, & quidem humani, & accipitur pro eo quod est loqui, aut os aperire ad loquendum, sed ferè per negationē: ut, Coram illo non auderes hiscere, aut per interrogationem: Quid nunc habes, quod hiscere audeas? Ouidius tamen poëticè dixit,*

In epist. Hypsiph. ad Iaso.

Hiscere nempe tibi terra roganda foret.

Cùm oratores soleant potius dicere Dehiscere, id est, deorsum, pessumq; se aperire.

Do, & Habeo fidem. CAP. XVI.

DO *fidem, non est (ut nunc multi loquuntur) Des fidem uerbis illius: & Non dedit fidē illi secum tantis uerbis loquenti. Hi uidētur significare, quòd nō credatur illius uerbis, quod Latinè dicitur, Fidē habere, loquēdūq; sic potius:*

In Andr. perocha.

Habeas fidē uerbis illius Nam Dare fidem est aliquid sanctè promittere. Vt Terent. *Grauidaq; facta, dat fidem uxorem sibi*

sibi Fore hanc. Vergilius: Accipe, daq; fidem. id est accipe sponsionem factam à me, & tu mihi uicissim da tuam. Aeneid. 8.
Quintilianus: Fidem habeas hominibus, quos mentiri alius affirmat. Accius apud Ciceronem: Neq; dedi, neq; do infideli cuiquam fidem. id est, non promisi uere ex animo: quia ipse meretur, ut uicissim fallatur. De Offi. lib. 3.

Præ se ferre.

CAP. XVII.

PRæ se ferre, est dicto, facto ue, & ipsa statim fronte qualem opinionē de aliqua re aut homine habeas, confiteri. Quintil. Fiduciam igitur præ se ferat orator, semperq; ita dicat tanquam de causa optime sentiat. id est, ex ipso aspectu oratoris, ex ipsa uoce, ex ipsa tota oratione eluceat fiducia: quemadmodum qui pugnaturi sunt in uultu & gestu indicant tacitā uel formidinē, uel fiduciam: hoc est, præ se ferunt fiduciam, uel formidinē. Cic. Nā ille qui accipit iniuriā, meminit, & præ se fert. id est, ait se accepisse iniuriam, memtem ue se habere persequendæ iniuriæ ostendit. Iterum: At beneficio sum usus tuo, quod quanquam illud ipsum, quod commemoras, præ me semper tuli, malui tamen me tibi debere confiteri, quàm cuiquā minus prudenti non satis gratus uideri. Præ se ferre, & Cōfiteri, pro eodem posuit. In eundem sensum accipi solet Præfero, itē præ me duco, Præ me gero, Ante me duxi. Idem: Et tamen cùm ita uiuit, neminem præ se ducit hominem. Vbi accipitur Præ se, pro ante se, uel in cōparatione sui. Et alibi: Præ se utilitatem gerit. Et alibi: Tamē iniuriam à te in me factam, semper ante me duxi.

Rationem habeo. Ratio constat.

CAP. XVIII.

RAtionē habeo, idem est quod Respectū habeo, sed tantummodo in bonum: ut, Habenda est ratio salutis, ratio honoris, ratio rei familiaris, non autem infirmitatis, turpitudinis incommodorum, ut quosdam annotaui scribentes. &,

Tu,

Tu facis contra rationem ualetudinis: id est, non habes respectum ualetudinis, sanitatis inquam, non ægritudinis: quæ duo hoc significat nomen. Quæ exempla, quia passim inueniuntur omitto. Epist. 3. lib. 6. fam. epist. *Cic. ad Martium inquit inusitatius: Pudori tamen malui, famæq; cedere, quàm salutis meæ rationem ducere. Et in* II. *Offic. Siue ratio constantiæ, uirtutisq; ducitur, aut hæc ars est, aut nulla omnino, per quam eam assequamur. Et hoc fit cum genitiuo. Cum ablatiuo autẽ præposita præpositione Cum, habet aliam significationem: ut Cicero in Catone maiore: Rationem habet cum terra, quæ nunquã recusat imperium: id est, negotium, & commertium habet cum terra.* Lib. 5. *Quod probatur ex illo in Tusculan. Quis est omnium qui modò cum Musis, id est, cum humanitate, & doctrina habeat aliquod commertium, qui se non hunc mathematicum malit, quàm illum tyrannum?* Epist. 5. lib. 2. *Idem ad Att. Nunc uerò, quoniam ea quæ putaui præclara, expertus sum quàm essent inania: cum omnibus Musis rationem habere cogito. Rationẽ cõstare (ut breuiter dicam) est æquam legitimamq; rationem aut ostendi, aut apparere ostendi posse.* Epist. 5. lib. 1. *Plinius Iunior: Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi illo autore ratio constabit.* Epist. 9. lib. 1. *Et iterum: Mirum est quàm singulis diebus in urbe ratio constet, aut constare uideatur pluribus, cunctisq; non constat. Vlpianus: Planè ne si defendendi gratia aliquid fecerit, rationem ei constare oportet: id est, rationem cum iustam aut ostendere, aut facilè posse ostendere.*

De E, & Ex, diuersisq; nominibus, & uerbis eisdem appositis. CAP. XIX.

E Republica est, id est, pro Republica est. Quint. At hoc nemo dubitabit quin si nocentes mutari in bonã mẽtem aliquo modo possint, sicut posse conceditur, saluos esse eos, magis è Repub. sit, quã puniri. E Republica dicẽdũ est, ut in

Digitized by Google

ut in Orat. Cic. testatur, non ex Repu. Tollitur enim x, sicut in omnibus fit, fere quæ ab r, incipiunt. E regione: id est, ex opposito, uel ex aduerso, atq; è contrario: nõ ex regione. E re mea, è re tua, è re nostra. Liu. lib. XXXIII. Perinde æ si non postulauerint, quæ è re sua essent, sed suaserint, quæ nobis cẽserent utilia esse. Similiter è dignitate, ex utilitate, ex usu: pro eo quod esset, pro dignitate, uel ad dignitatẽ, utilitatem, uel usum. Cic. Facis ex tua dignitate, & è re pub. Et alibi: Legẽ (ut æquum est) ex utilitate Reip. considerare. Terent. Quod ex usu fiet. Cæsar in Commẽtarijs: Vtrũ prælium committere ex usu sit. Ex tempore dicere, est ex improuiso, & impræmeditatum dicere, nec domi compositã orationem afferre. Hinc uocatur extemporalis oratio. Persius autem ait: Atq; ex tempore uiuis? Ex tempore quoq; agere. Cic. Offi. II. Quos credimus expedire rem, & consilium ex tempore capere posse. Aliter idem tertio eiusdem operis libro dixit: Vtius generis quæstiones sunt hæ omnes, in quibus ex tempore officium quæritur: ex tempore, quasi ex temporis conditione. E renibus laborabat, idem inquit: hoc est, morbum in renibus patiebatur. Ex uinculis causam dicere, est alligatum respondere criminibus: ut Ex equo pugnare, est in equo sedentem pugnare.

Ad Brutum, epist. 2. De Inuen. li. 2. In. Heautont. act. 1. scen. 2. Satyra 3.

Aestimo, & Existimo, Cogito, & Excogito. CAP. XX.

AEstimo, & Existimo, à pleriſq; confunduntur, quũ diuersa sint: sicut Cogito, & Excogito. Ante enim est Cogitare, deinde Excogitare, licet non quicunq; cogitat, statim & excogitet. Ita prius rem æstimamus, deinde qualis sit, existimamus. Aestimare enim est considerare. Existimare uero iudicare. Quint. Consumptis affectibus, non reperiens quo digne modo uultum patris posset exprimere uelauit eius caput, & suo cuiusq; animo dedit æstiman- Lib. 2. cap. 14. Lib. 1.

dum. Cic. de legib. Sisenna eius amicus, omnes adhuc scriptores, nisi qui forte nondum ediderunt, de quibus æstimare
Act. 7. non possumus, facile superauit. Et in Verrin. Expedite deinde hæc, atq; æstimate pecunia. Vnde dictum est Aestimare, pro taxare, ab æs æris, & τιμὴ Græce, quod est pretium Latine. Ouid. III. de Trist. lib.

Quod quicunq; leget (si quis leget) æstimet ante,
Compositum quo sit tempore, quoq; loco.

Coniuro, & Conspiro. CAP. XXI.

Coniurare, & Conspirare, fere in malum accipiuntur quoties in patriam, aut bonū principem coniuratio fit,
Liuius libr. 2. ab Vrbe. atq; conspiratio. Sed si honesta causa id fiat, in bonum etiam accipi debent. Nam & Mutius Scæuola ad Porsennam regē inquit: Trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romanæ ut in te hac uia grassaremur. Et Cic. ad Cæsarem pro Ligario, Fratrum conspirationem dixit, quasi unanimitatem. Verum Cōspiratio, ut in hoc ipso loco, nonnunquam nemini perniciosa est, in neminemq; grassatur: Coniuratio semper in alterius perniciem grassari solet.

Cordi est, & in animo est. CAP. XXII.

Cordi est, & in animo est, differunt. Nanq; hoc secundū notum est significare in animo habeo, uel animus est mihi, uel uolo, atq; constituo: ut ad Terentiam Cic. Nobis erat
Epistola 11. libro 14. fam. in animo Ciceronem ad Cæsarem mittere, Illud uerò, est dele
De Amic. ctat, & placet. Vt idem: Itaq; non tam me ista sapientiæ, quam modo Fannius commemorauit, fama delectat, falsa præsertim, quàm quòd spero amicitiæ nostræ memoriam sempiternā fore: idq; mihi eò magis est cordi, quod ex omnibus seculis uix tria, aut quatuor numerantur paria amicorum. Quo in genere sperare uideor Scipionis amicitiam, & Lælij, notam posteritati fore, id est, eò magis me delectat, & placet,

placet. Terentius: Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. Et alibi: Quia uterq; utriq; est cordi. id est, Nuptiæ iucundæ sunt tibi, & uterq; alterum amat. In Andr. act. 2. scen. 1. In Phor. act. 5. scen. 3.

Inuerto, & Interuerto. CAP. XXIII.

INuertere est quasi in contrarium uertere, ut interiora uestis, aut pellis, aut aliarum rerũ exteriora facere, præposterecq; uerba pronuntiare: ut pro Lauo Vola. Interuertere est rẽ aut commodatã, aut depositã, aut creditam, callidè, dolóq;, ne domino restituatur, efficere. ut Cic. in Verr. Candelabrum, quod rex Syriæ Ioui Capitolino dono tulerat, à Verre, qui illud à rege cõmodato acceperat, interuersum esse cõqueritur. Marcellus iurisconsultus, Si duo, inquit, hæredes rem apud defunctum depositam dolo interuerterint. Act. 6.

Compertum est, & Exploratum est. CAP. XXIIII.

COmpertum est mihi, & Exploratum est mihi, idẽ est quòd scio per inuestigationẽ: similiter compert, & explorauí. Cõstitutum est mihi, Deliberatum est mihi, Decretũ est mihi, idẽ quod Apud me cogitãdo firmatũ est: similiter constitui, & decreui, at nõ ita deliberaui. Poßum nanq; deliberasse, & nihil tamen constituisse. Quint. in ægro redempto: Oderitis licet confeßionẽ meam, deliberaui. hoc est, dubitaui, & hesitaui. Itaq; differt an dicamus Senatus deliberauit: an, Senatui deliberatum est, id est, decreuit. Plinius Iunior: Tum ego, si fixum istud tibi ac deliberatum est, sequar tẽ. Cic. in Verr. Deliberatum autem est, si res opinionem meam, quam de uobis habeo, fefellerit, non modò eos prosequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, sed etiam illos ad quos conscientiæ contagio pertinebit. Explorauí tamẽ pro inueni ferè accipitur, quum Exploro idẽ sit, quod inquiro sagaciter: unde dicuntur Exploratores. Idem fit in nonnullis aliis, ut Exigo, quod est uehementer, & iure Declam. 5. Epi. ulti. lib. 7. Act. 7.

quodam postulo: inde Exegi, & Exactum, pro postulando obtinui, & postulando obtentum. Tale est quæsitum, pro partum à quæro.

Fœnero, Fœneror, Mutuo, & Mutuor. CAP. XXV.

FOenero tibi dicitur: sicut Mutuo tibi: Fœneror abs te, sicut Mutuor abs te. Qui mutuat pecuniam, dat mutuò. Qui fœnerat pecuniam, dat ad usuram. Qui mutuatur pecuniam, mutuò accipit. Qui fœneratur pecuniam, ad usuram accipit.

Gradum facio, & Gradum iacio. CAP. XXVI.

GRadum facere, non est trãsitum facere, sed ad aliquã rẽ gradum, & quasi scalã ad alia facere. Ideoq; à quibusdam dicitur, Gradum iacere: ut si riuum transire, si in arborem, fenestram ue aut tectum scandere uelim, & saxo, & scamno, aliquid ue alia re gradum facio: ut apud Quintilian. Nanq; & illud frequens est, ut ea, quibus minus cõfidimus, quũ tractata sunt omittamus: interim spõte nostra uelut donantes, interim ad ea quæ sunt potentiora, gradum ex his fecisse contenti. Hoc eodem modo Ambrosius in libris Offic. utitur. Cic. contra Rull. Nunc quasi gradum quendam, atq; aditum ad cætera iactum intelligetis. Idem pro Cluẽtio: Antequàm ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi alijs sceleribus ante muniuit.

De Certum est. CAP. XXVII.

CErtum est, non modò accipitur pro Manifestum est. ut Quint. Nempe legem esse certum est: sed etiam pro Deliberatum, & constitutum est. In quo secundo plerumque adiungitur datiuus cum infinitiuo: ut, Certum est mihi ire in Hispaniam. Nonnunquam datiuus subintelligitur, ut apud Verg.

Eclog. 10. Certum est in syluis, inter spelæa ferarum Malle pati.

Liceor,

Liceor, Licitor, & Addico. CAP. XXVIII.

Liceor uidetur carere præterito, tamẽ quasi præteritum habeat, formatá se frequentatiuum (sed eiusdem tamen significationis) Licitor: unde sunt participia Licitans, & Licitaturus. Vtriusq; igitur uerbi significatio est, pretium deferre in auctione faciẽda: hoc est, in uẽditione, quæ publice fit. Hinc unum cõpositũ fit Polliceor, nõ multũ á primitiua significatione diſſidẽs. Est enim Polliceri, ultrò aliquid promittere. Ita qui licẽtur, aut licitãtur, ultrò pro re emẽda pretiũ, alius alio maius pollicentur, ut sibi potius, quã alteri uenalia addicãtur. Nam tali modo uẽdere, Addicere est. Et inde apud iuriſconſultos, De in diem addictione titulus est, quem noſtri iuriſperiti emendant De in diẽ adiectione, non uerbum modò, ſed ſententiã quoq;, atq; ius ipſum corrũpentes. Afferamus ergo exempla utriusq; uerbi. Vlpia. Si res eius uenierit, & exiſtat qui plus liceatur, an in integrum propter lucrum reſtituẽdus ſit? Et quotidie prætores reſtituunt, ut rurſum admittatur licitatio. Caius: Licitatio nectigalium, quæ calore licitãtium ultra modũ ſolitæ cõditionis inflatur, ita demum admittẽda eſt, ſi fideiuſſores idoneos, & cautionẽ is, qui licitatione uicerit, offerre paratus ſit. ad cõducendum uectigal inuitus nemo cõpellitur. Et ideo cõpleto tempore cõductionis, licitatores alloquẽdi ſunt. Licitatores nectigalium ad iterandã conductionẽ ante, quàm ſuperiori conductioni ſatisfaciãt, admittendi non ſunt. Paulus: Si uenditor ſimulauerit meliorẽ allatã conditionem, cum minoris, uel etiã tantidem alij uenderet, utriq; emptori in ſolidũ erit obligatus. Sed ſi emptor alium non idoneũ ſubiecit, eiq; fundus addictus eſt, nõ uideo, inquit, quemadmodum priori ſit emptus, cum alia conditio, & uera ſubſecuta ſit. Sed ſi neuter ſubiecit emptorẽ, maiore autẽ pretio addictum eſt prædium ei,

diũ ei, qui soluẽdo nõ est, abitũ est à priori emptione, quia ea melior intelligitur, quã uẽditor cõprobauit, cui licuit nõ addicere. Quibus ex uerbis intelligitur, quid sibi uelit illud Cic. in Offi. lib. III. Nõ licitatorẽ uenditor, nec qui contra se liceatur, emptor opponet. Idẽ pro Cæcinn. Quum esset (ut dicere inst tueram) constituta auctio Romæ, &c. Itaq; mulier facere constituit, mandat ut fundũ sibi emat, &c. Ebutio negotium datur, adest ad tabulã, licetur Ebutius, deterrẽtur emptores multi, partim gratia Cæsenniæ, partim pretio: fundus addicitur Ebutio, pecuniam argẽtario promittit Ebutius. Quo testimonio nunc uir optimus utitur, sibi emptum esse, quasi uerò aut nos ei negemus addictum, aut tum quisquã fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Cæsenniæ, cũ id plerique scirẽt, omnes ferè audissent, hi cõiectura assequi possent, cũ pecunia Cæsenniæ ex illa hæreditate deberetur, eam porrò in prædijs collocari maximè expediret, essent autem prædia, quæ mulieri maximè cõuenirẽt, ea uænirẽt, liceretur is quem Cæsenniæ dare operam nemo miraretur, sibi emere
Declam. 12. nemo posset suspicari. Quintil. de Pasto cadauere: Si nobis nihil ex comeatu nostro partiris, nos uicinæ ciuitati uendimus, liceat seruire ubi frumentum est. Non exigua res est.
Declam. 5. pro uita, pro sepultura, pro innocẽtia licemur. Idẽ in Aegro redempto: Omnes facultates in pretia collegi, rus, seruulos, penates, & omnia utiliora properanti festinatione parentis addixi. Inde addicti apud ueteres dicebantur, qui prætoris pronũciatione, ac iussu, quum soluẽdo nõ essent, creditoribus nẽdebantur. De quibus magna apud Liu. fit mentio. Et Addictus morti, destinatus dicitur. Cic. de Offi. li. III. Et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies cõmendatorũ suorum causa postulasset, uas factus est alter. Aliquando sine auctio-
Lib. 4. ne fit licitatio: ut apud Curtium de Dario, qui pollicebatur

pretium

pretium pro capite Alexādri, ſi quis eum dolo occidiſſet, ita inquit: Et cum habeatis arma, licitamini hoſtium capita. Si quid tamē inter Liceri, & Licitari differt, id eſt, quod Liceri uidetur, aut ſine reſpectu eſſe aliorum emere uolentium, aut tantū ſemel deferre pretium. Licitari uerò cū multis, & ſæpius augere pretiū, ut emere uolētes deterreas ab emēdo.

Audio, & Exaudio, Oro, & Exoro. CAP. XXIX.

AVdio, & Exaudio, indifferenter ponuntur pro duplici ſignificatione. Vna pro eo quod eſt, auribus accipio: altera pro eo quod eſt, audita petenti concedo: ut, Audire docem uiſa ſum modò militis, &, Terent. in Eunucho, act. 3. ſcen. 2.

Vox quoq; per lucos uulgò exaudita ſilentes. Idem: Verg. Geor. 1.

Audiſt, & cæli genitor de parte ſerena Intonuit læuum. Aeneid. 9.

&, Nulli exaudita deorum Vota præceſq; meæ. Aeneid. 8.

Audio tamē frequenter accipitur pro eo quod eſt, credo, accedo, pareo præcipienti, ſed ferè cum negatione, & frequentius per particip. quod tranſit in nomen, quod eſt Audiendus: ut apud Quint. Nec audiendi quidam, quorum eſt Albutius, qui tres modò primas eſſe partes uolunt: quia memoria atq; actio, natura, non arte contingant. Audiendus non eſt, idem eſt, quòd audiri non debet. Ideoq; licebit dicere. Neq; uerò quoſdam, quorum eſt Albutius, audire debemus. Sine particip. Cic. Tuſc. lib. 1. Nec Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptū ait propter formam. Sine negatione, idē in eodem: Endymion uerò (ſi fabulas audire uelimus) neſcio quando in Lycio obdormiuit. Sed coniunctio hæc, tacitam quandā in ſe habet negationē. Aut certè idem hoc loco dicemus, quod diximus lib. III. de ullus. Sed nonnunquam ſine negatione apte dicitur, ut apud Liu. Ciuem tuum non audiſſe arma capere, ac ſequi ſe iubentē Annibalem. Paulò pòſt: Auditis caſtra prodi, & arma tradi iubentem. Audio inſu- Lib. 3. cap. 3.

per, pro fateor, quæ similis significatio superiori est. Ideoq; sæpe sic scriptum legimus: Audio, & fateor: quasi posterius declaret primum. Exoraui hoc munus, idem est, quod orando impetraui. Exoraui patrem, exorando induxi: quod licet etiam pueris notū sit (quippe Terentium legentibus, ubi hoc uerbum millies est, nec unquam reperitur aliter acceptum) tamen quidam sic loquuntur, Exoramus te Deus.

De Lego, & Perlego, multisque aliis à Per, compositis. CAP. XX.

LEgo, & Perlego differunt, & multa huiusmodi. Legere quid sit notū est. Perlegere uero ad finē usq; legere: ut Quintil. in XII. Ideoq; opus est intueri omne litis instrumentum, quod uidere non est satis, perlegendū erit. Qui. Perlegis? an coniux prohibet noua? Lactā. in proœmio lib. V. Non iniuste petere uidemur, ut si quis erit, qui inciderit in hæc, si leget, perlegat. Ita differt Scribere, & Perscribere, quæ exempla sunt plurima. Tit. Liu. lib. I. statim in proœm. Facturus ne operæ pretium sim, si à primordio urbis res gestas Pop. Rom. perscripsero. Perferre, usq; ad constitutum finem ferre. Verg.

Cap. 8.

Epist. Oeno. ad Parid.

Nec spatium euasit, nec totum pertulit ictum.

Et multiferunt literas, sed eas uel negligentia, uel dolo, uel casu non perferunt. Cic. sed nuntius ille, qui literas accepit, non pertulit. Seneca in Tragœdijs:

Aeneid. 2.

Leue est miserias ferre, perferre autem graue. Id est ad spatium temporis in miserijs esse, leue est: ad finem uero usq; uitæ, graue est: ut in illo simili exemplo Martialis:

Nam uigilare leue est, peruigilare graue. Hoc est parte noctis uigilare, leue est: usq; ad finem uero, & totam noctem insomnem ducere, graue: quod dicitur etiam Pernoctare, unde & Pernox, quod à peruigilando ita differt, quod hoc interdiu

Li. 9. epig. 72.

interdiu quoq; fieri potest, illud utrò tantummodo noctu, quanquā pernoctare peruigilantes possumus, id est, totā noctē insomne ducere. Peruigil draco dictus est, non quòd pernox esset, sed quòd nunquā dormiret, semper uigilans. Peragere reum, est non tantū agere reum, nisi peruenias ad illius condemnationem. Dicitur enim accusator reum cōdemnasse, cùm illum condemnandum curauit. Vlpianus: Peregisse autem quis reum non aliter uidetur, nisi & condemnauerit. Perorare, finem orationis orare. Vnde Peroratio, finis orationis dicitur. Sed quia in hac parte utimur plerunq; affectibus, ideo usurpamus interdum Perorare prò ipsa cōmotione affectuum: ut Quintil. At ista legem recitat, & in cadauer filij perorat, id est, indignationē cōmouet. Persuadere, est suadendo inducere: ut Cic. in Philip. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarē Pompeio suaserim, ea uelim reprehendas si potes. Vnū ne quinquennij Cæsari imperium prorogaretur: alterum ne patereturfieri, ut absentis eius ratio haberetur. Quorū si utrumuis persuasissem, in has miserias nunquam incidissemus. Suasit ergo, & non persuasit Cicero Pompeio. Ideoq; dicere solemus, sic mihi persuadeo: non autem, sic mihi suadeo. Persuasum habeo persuasum est mihi: non autem suasum habeo, suasum est mihi. Idem ad Brut. Persuasum est enim adolescenti, & maxime per me eius opera nos esse saluos, ille tamen qui alios, si ue alios (utrūq; enim dicimus) persuasit, non Persuasor eius sententiæ appellari solet, sed Autor. Cic. lib. Offic. III. Atq; huius deditionis ipse Posthumius qui debebatur, suasor & autor fuit, quasi dixisset, suasor, & persuasor. Apud Quint. autem, cæteros q; sui temporis dicitur Persuasio, pro certa opinione, atq; sententia, quā nobis persuasimus: ut lib. 1. Si quis publicè est recepta persuasio. Quæ (quātū ego qui Declam. 6. Philip. 2. Epist. 3.

dem sentio) id significare uidetur, quod Christiani dicũt, Fidem. Et si originẽ Græcã inquiramus nescio an commodius dicamus Persuasio, quàm fides, præsertim re ipsa pro nobis faciente. Fides enim proprie Latine dicitur probatio: ut, Facio fidem per instrumenta, per argumenta, per testes. Religio autẽ Christiana non probatione nititur, sed persuasione, quæ præstantior est quàm probatio. Nam sæpe probationibus non adducimur: ut malus seruus, malus filius, mala filia, mala uxor, optimo cõsilio, quod confutare nõ potest, nõ tamen acquiescit. Qui persuasus est, plane acquiescit, nec ulteriorẽ probationẽ desiderat. Non enim solum sibi probatum putat, sed sese cõmotum ad ea exequenda intelligit. Sed quia fides etiam pro (ut sic dicã) credulitate accipitur, quale est, Habeo tibi fidem, recte etiam nostra religio nominata est fides, sicut à Græcis πίστις. Verùm eò, unde egressi sumus, reuertamur. Persuadere est in effectu: Suadere autem in actu, itemq; Dissuadere. Itaq; nonnulli peccant, cũ dicunt, Dissuasi hoc illi, pro eo quod est, reuocaui ab opinione, in qua erat. Siquidem pro hoc sensu dicimus, persuasi ne faceret sicut è diuerso, Persuasi, ut faceret, Quare & Suasor, &
Lib. 3 cap. 10. Dissuasor nisi persuadeat, nihil efficerũt. Quint. Ergo pars deliberatiua, quæ eadem suasoria dicitur, de tempore futuro cõsultãs (quærit etiã de præter.) officijs constat duobus: suadendi, & dissuadendi. Non dixit persuadendi, quoniam non est officium oratoris positiũ in euentu, qualis est persuasio: neq; est eius ars persuadendi, sed suadendi, & dissuadendi in deliberatiuo genere. In uniuersum autem bene dicendi, quod est in actu, non in euentu. Præterea deliberatio uocatur Suasoria, quoniam utrinq; suadetur: qui enim dissuadet, nil aliud quàm in contrarium suadet. Cic. in Catone Ma. Dissuasimus nos. Deinde, ut scias finem euentumq; dissuasionis,

subiun

subiunxit: Itaq; lex popularis suffragijs populi repudiata est. id est, dissuasimus, & dissuadendo ne fieret, persuasimus. Quantum errant philosophi nostri, quorum Albertus unus est, qui quum de comparatione dialecticæ, & rhetoricæ disputant, huius uerbi significationem nescientes, quisquis illos leget, intelliget. Permanere, est usq; ad finem manere. Plinior: Tunc demũ lente, cunctanterq; ueniunt, nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alij dissimulanter, & furtim: alij simpliciter, & libere. Epist. 12. lib. 1.

De quibusdam aliis à Per, Præ, uel Re, compositis. CAP. XXXI.

IOcuti sumus nonnihil de præpositione Per, quãdo cõponitur: addamus adhuc aliquid amplius. Nõnunquam hæc per compositionẽ in malum accipitur, Periurus, Perfidusq; qui iusiurãdũ, fideq; uiolat. Pertinax, qui nimis est tenax. Perfuga, qui ad hostes trãsit. Perditus, qui in omne scelus est traditus. Percitus, qui iracũdiæ, furoreq; est incitatus. Peruersus, qui uersatur in malo, & à bono uersus est. Perpessus, laboriose passus. Sæpe accipitur quasi per medium, ut Perlucidũ, siue Pellucidũ, id est, per cuius mediũ fulgor emanat. Perspicuũ, per cuius mediũ, licet opertũ sit, oculos dimittimus, & per eius medium uidemus: ut aqua, glacies, laterna, uesica, uitrũ, crystallus, gẽma. Sed perspicuũ plerunq; ad mentem refertur: ut, Id quod ais perspicuum est, id est, tale, quale uitrum, aut crystallus. Pellucidum magis ad corporea. Plaut. in Aul. Ita is pellucet, quasi laterna Punica. Seneca de tranquillitate: Quid pellucentes ad imum aquas, & circumfluentes ipsa coniuuat? Quint. Sed ut inter se iuncti, atq; ita cohærentes, ne commissura pelluceat. Aliquãdo, sed figurate, ad mentem refertur, ut apud M. Tull. in Bruto. Ita recõditas, exquisitasq; sententias, mollis & pellucẽs uestie-

bat

bat oratio. Idem est Pellucens, & Translucens, adeò ut Plin. maior ferè nunquam utatur perlucens, siue perlucidus sed translucens, siue translucidus, quod etiam figuratè ad mentē
In proœmio. refertur: ut apud Quint. lib. VIII. Similiter illa translucida, & uersicolor quorundam elocutio res ipsas effœminat, quæ illo uerborum habitu uestiantur. Perfluere, per medium alicuius fluere, ut si lagœna male materiata maleq; cōpacta sit, perfluit, id est, per eius medium humor, qui intus est, fluit.
In Eunu. act. 1 scen. 1. Teren. Hac, atq; illhac perfluo. id est in modum nō fidelis lagœnæ, quæ mihi cōmittuntur, effundo. Plin. idē sæpius utitur Trāsfluo pro perfluo, quæ idem sunt, ut perfuga, & Transfuga. Perpluere, per medium alicuius pluere, ut, Hæc domus
Cap. 4. perpluit, hoc tectum perpluit. Quint. in VI. Quum cœnaculum eius perpluere. Frequentissimè accipitur pro valde, ut alio libro ostendi: Permagnum, Pergrane, Periucundum. Quo in loco notandum est, quòd cùm Præ in eadem significatione reperiatur, tamē quædā uocabula cum Præ coniunguntur, nō cum Per: ut, Præpotens, præcelsus, prælatus, præfulgens, prædiues, prædulcis, prælongus, prædurus, præclarus, præcultus. Quòd si quid inter has præpositiones interesse uelis, id erit, quòd uehementius auget Præ. Nā prælongus homo, Prælōga oratio, ea dicitur, quæ enormi longitudine est: & Præpotēs, Præcelsus, & similia, maiorē in modum potēs, celsusq;, ex quasi præter modū, morem ue aliorum potens, ac celsus. Unde etiam Præcox fructus, præter morem cæterorum coctus, siue ante cæteros. Unde uuæ, ficusq; præcoces dictæ: & Præmaturus, antè quàm sit tempus maturum, collectus. Quidam tamen Præcoquus dicunt, ut Martialis:
L. 11. epig. 46. Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perficiscara sumus.

Eadem

Eadē præpositio iuncta cum uerbo, nonnunquam habet pene nihil diuersum à sui simplicis significatione, ut Præludo, præcido, præmorior, præcingo. Idem sunt enim quòd ludo, cædo, siue incido, morior, cingo. Cuius naturæ est etiam, Re, ut Reseco, recido, recingo, repurgo, residio, repromitto, reuinco: quæ sæpe uix quippiam à simplicibus dissentiunt in significatione. Per, in obtestationibus, atq; adiurationibus ferē solet separari à suo accusatiuo, interiecto nominatiuo, qui frequentissimè est Ego, ut Ver. Per ego has lacrymas: dextramq; tuā, te, &c. Quint. in Mathem. Per ego has te optime pater (si uis) tantum fortes manus. Lib. 4. Aenei. Declam. 4.

Inter Prosequor, & Persequor. CAP. XXXII.

PRosequor, & Persequor multi nesciunt distinguere, qui ne falli possint, ita accipiant, Prosequi non ferè carere ablatiui comitatu, ut Prosequor te oculis, charitate, odio, honore, uersibus, cantu, conuicijs: significaturq; actio, declarans alterius affectum in alterum. Persequor autem in malā partem, id est, insequor, & insector: uel in bonam, cum perseuēro exequi, quod agere cœperam.

Partio, & Impertio, & Partior. CAP. XXXIII.

PArtio, & Partior quidam pro eodem legunt. Sed mihi uidetur raro reperiri Partio sine In, & Partior cum In, quādo est deponēs, sed quādo est passiuum. Est nanq; Impertio idē, quod impendo, uel partē do. M. T. Aliquid temporis impertias huic quoque cogitationi, quasi impendas. Idem: Oneris mei partem nemini impertio, quasi partem do. Epist. 14. li. 9. ad Att. Pro Sylla.

Reperitur aliquando mutata constructione, ut apud Teren. Plurima salute Parmenonē summum suū impertit Gnatho. quasi plurimam salutē Parmenoni suo impertit Gnatho: eo modo quo dicitur, Dono tibi hunc equum, & Dono te hoc equo. Huius passiuum est Impertior, ut Cic. Atq; etiam uiro forti In Eunu. act. 2. scen. 2.

Digitized by Google

ro forti collegæ meo laus impertitur. Partior idem est, quod partes facio, partesq; distribuo: sicut Sortior, sortem facio, sortemue recipio. Vergil. Aeneid.1. —Et socios partitur in omnes. Quint. Partire uel gratis, dum quo respiremus afferas. Partiri itaq; de partibus dicimus. Impertio magis de re incorporea, & quasi communico. Impartiri tamen aliqui dicunt, pro impertire, ab ipso deponente Partior.

In manu est, & In manibus. CAP. XXXIIII.

IN manu est, In manibus est, utrūq; accipitur pro eo, quod est, in potestate: sed dupliciter, de præsenti, & de futuro. De præsenti, Cic. Verum hæc non sunt in nostra manu. Et filius in patris, & seruus in domini manu dicitur esse. Vnde Mancipium, & Manumissio. Epist.2.lib.14. fam.epist. Lucanus:

Lib.7. In manibus uestris quantus sit Cæsar, habetis. Vergil. Aeneid.9. Terra autem in nostris manibus. De futuro, Sallust. Ve- In Catil. rumenimuero prò Deorum atq; hominum testor fidem, uictoria in manu uobis est: uiget ætas, animus ualet. Contrà, illis annis, atq; diuitijs omnia consenuere. Tantum incepto opus est, cætera res expediet. In plurali tamen frequentius, quum dicimus, Victoria in manibus est: quasi iãiam tenetur. Etiam dicimus In manibus est, in alia significatione, pro eo quod est inter manus est, aut quia admirationi est, aut quia nõdũ operi summa manus imposita. Quãdo est admirationi: Cic. in Cat. Ma. Est in manibus laudatio: quã quũ legimus, quẽ philosophorum nõ eõtemnimus? Quando res nõ est cõsummata: idẽ in eodẽ libro: Septimus mihi liber Originum est in manibus, omnia antiquitatis monumenta colligo.

Præditus sum, & Affectus sum. CAP. XXXV.

PRæditus sum bono dicitur, & Præditus sum malo: sicut Affectus sum malo, et Affectus sum bono: id est (ut breuiter magis, quã optimè dicã) habeo bonum, & habeo malum:

lum: ut, Præditus sum humanitate, uirtute, diuitijs, dignitate, uiribus: qui sermo est usitatissimus, nunquàm tamen cum ablatiuo, & præpositione à, uel ab, ut fit in Affectus: uelut, Ego sum à rege magnis honoribus affectus: non autem Sum præditus à Deo magnis uiribus. De malo rarius. Cic. pro Sylla: Ni uerò unum me uis ferum præter cæteros, me asperum, me inhumanum existimari, me singulari immanitate, & crudelitate præditum. Idem pro Rabir. Senectute affectus, morbo præditus, Contingit idem in singulari, ut in proximo exemplo, Existimari me singulari immanitate. Sæpe legimus, Ille est singulari improbitate, Tu es singulari stultitia. Similiter fit in alijs tribus, quatuor ue: Notabilis, Nobilis, Insignis, & Eximius. Quint. Hunc tu animum modò inter libidines, ac scorta perdebus, macie notabilis, pallore deformis, solaq; impatientiæ tuæ fabula notus. Nobile scortum, quasi in ordine meretricio excellens, uel maximè inter alia notum. Et apud Liu. Nobilis ille clade Rom. locus. Et apud Cic. Testis est Phalaris, cuius præter cæteros est nobilitata crudelitas. Et latrones uocamus insignes, qui maiore manu, maioreq; audacia graßantur. Et insignis improbitas, insignisq; stultitia dicitur, quemadmodũ singularis eximiaq; stultitia, quod rarius est. Cic. Ver. 4. Sin hanc uos in rege tam eximiam iniuriam, tam acerbam neglexisse audient. Declam. 15. De Offic. li. 2.

Descendo.

CAP. XXXVI.

DEscendo in prælium, descẽdo in forum, descendo in campum dicimus: non quia de loco superiore in inferiorem descendimus, sed quia de loco tuto in locum discriminis: opinor, quod qui in loco celsiore se tenet, pugnã detrectare existimatur, quem cùm reliquit, & in locum æquum uenit, atq; descendit, mentem se pugnandi habere declarat. Ideoq; non ferè dicitur In forum descendere, nisi qui pugnandi, & defendendæ

fendendæ litis causa uenit in forum, nõ rerũ uenalium coemptor ac negotiator. Et in campũ descendere, non nisi qui litis dignitatis ue causa (sicut in Campo Martio fiebat) certaturus uadit. Nec in prælium, pugnam ue descendere, quod in loco inferiore descendãt. Nõ enim locus est pugna, & prælium, cum nihil interest qualis locus sit, planus, an montosus, in quem se confert, quĩ in pugnã descendere dicitur: ut apud Aeneid. 11. Verg. (satis autem erit in re perspicua unum exemplum protulisse). —Instructos acie Tyberino à flumine Teucros, Tyrrhenamq; manum totis descendere campis.

Amo, & Diligo. CAP. XXXVII.

AMare, est generalis significati, idem quod diligere, nisi quòd putetur plus quiddã esse, in amãdo, quam in diligendo: ut Cic. ad Brut. L. Clodius trib. pleb. designatus valde me diligit, aut (ut ὑποβλητικώτερον dicunt) valde me amat. Et iterum: Sic igitur facies, & me aut amabis, aut quo Epist. 14. li. 9. famil. contentus sum, diliges. Idem ad Dolabel. Quis erit, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum nunc accessit, ut mihi deniq; amare uidear, an Declama. 12. te dilexisse. Adamare est amatorie amare, ut Quintil. multis in locis, sed unus sufficerit: Me quidem mariæ si quis interroget, omnes matres liberos suos tanquã adamauerint, amant. Videbis oculos nunquã à facie uultuq; deflectere, comere caput, habitumq; cõponere, suspirare quũ recesserint, exultare cùm uenerint, cõserere manus, pendere ceruicibus, non osculis, non colloquijs, non præsentiæ uoluptate satiari. Amicus cùm honesta res est. Amica, quando ad uirum refertur, inhonesta: ut, Hæc amica est, id est, concubina. Ego uerò ipsius non amicus, sed amator sum. Ideoq; apud Teren. dici In Andr. act. 4. scen. 3. tur: —Heræ putabã hunc Pamphilum Amicũ, amatorem, uirum. Ne putares amicum in malam partem accipi, adiecit

amator

amatorem. Sed apud prosam hoc obseruatum semper inue-
nies, apud poëtas fortasse non semper.

Declaro. CAP. XXXVIII.

DEclaro frequentius ad facta pertinet, quàm ad dicta. Cicero, Declarauit id modò temeritas C.ª Cæsaris, qui omnia iura diuina & humana peruertit. Aliquando etiam in dictis. Idem ad Ligarium: Posteà uerò quàm magnam spẽ habere cœpi, fore ut breui tẽpore te incolumẽ haberemus, facere non potui, quin tibi & sententiam & uoluntatem declararem meam. Et in eadẽ epistola: Quando quid sentirem exposui, quid uellẽ tua causa, re potius declarabo, quàm oratione. Interdũ accipitur pro significo: ut idem lib. 11. de finibus, Nullũ uerbum inueniri potest, quod magis idẽ declaret Latinè quod Græcè ἐνδοχὰ, quàm declarat uoluptas, declaret: id est, significet, uel ostendat, uel indicet. De Off. lib. 1

Epist. 13. lib. 6. fam. epist.

Ingredior. CAP. XXXIX.

INgredior componitur quidem ex in, sed diuersa ratione: nunc ad locum, ut ingredior forum, uel in forum. Quo modus loquendi nemini ignotus est. Nunc in loco, quod est ambulo, & incedo. Vergilius:

Continuò pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit. Georg. 3.

Cic. lib. v. ad Att. Si dormis, expergiscere, si stas, ingredere: si ingrederis, curre: si curris, aduola. Idem est ergo Ingrederis hoc loco, quod gradieris, quod est ambulas. Epist. 23. lib. 2.

Consulo te, & tibi. Consulto, Consultor, Consultus, & Inconsultus. CAP. XL.

COnsulo te, consilium peto à te, uel interrogo, & inquiro. Quint. Quid per fidem fecere uultis? Iuuenem quẽ de parricidio consuluit pater ille seruatus, miror hercule (non dixisse uolui) fuit ueneficus, fuit parricida. Idem: Ergo Lib. 10. cap. 2.

primum est, ut quod imitaturus est, quisq; intelligat, & quare bonũ sit, sciat: tum in suscipiendo onere cõsulat suas uires. Et iterũ: Ego aures consulens meas. Consulo tibi, consilium do tibi, uel prouideo tibi: sed hoc frequentius, & magis proprie in rebus: ut, Consule uitæ tuæ, Consule ualetudini, consule dignitati, consule saluti, consule rebus tuis: adeò frequentissimè, ut cùm dicitur, Consulere uolo mihi, & liberis meis, intelligitur potius de corpore, & de rebus externis, quàm de animo. In plurali autem numero interdũ reperitur, sine appositio tamen: ut, Consulunt senatores: quod frequentius dicimus, consultant, id est, deliberãt. Nisi enim adsit qui consilium petat, & qui cõsilium det, nõ erit deliberatio, siue consultatio. Atq; ut consulunt dicimus, pro consultant, hoc est, quod altera pars petit, altera dat cõsilium: ita è contrario nonnunquã Cõsultare est unius, nõ plurium partium, sed ita si apud se duas partes sustinet, seciũq; deliberat. Hinc duo nomina nascuntur, Consultor, & Consultus. Consultor ferè pro eo, qui alium consulit, accipi solet: nonnunquam tamen pro eo qui alij consulit. Sallust. in Iugurth. Simul ab eo petiuit, uti suntor, consultorq; sibi adsit. Et iterum: Ita cupidine, atq; ira peßimis consultoribus, grassari, neq; facto, neq; dicto abstinere. Consultus, est homo prudens, ac sciens, dignusq; à quo consilium petas. Cæterùm non occurrit mihi ubi repererim, nisi aut participium: ut ibi, Consulti medici dixerunt eundem esse languorem. Aut nomen pro Iurisconsulto, ut Horat. lib. 1. Serm. Sat. 1. Ere tu, qui modò miles, Mercator: tu consultus modò rusticus. Quint. in VII. Scripti, & uoluntatis frequentißima inter consultos quæstio est. Liu. tamen li. 1. ait de Numa Põpilio: Consultißimus uir, ut illa quisquam ætate esse poterat, omnis diuini, atq; humani iuris. Et in decimo: Callidos, solertesq; iuris, atq; eloquentiæ

In arg declamat. 8. Quintil. Vergil. 3. Georgic. Nec respõsa potest consultus red dere uates.

quentiæ consultos. Horatius primo Carminum: Ode. 34.

Parcus Deorum cultor, & infrequens,
Insanientis dum sapientiæ Consultus erro. In compositione frequens est, sed adiectiuum: ut apud Quint. O inconsultam muliebrem semper amentiam. id est, imprudentem, incõsideratam, & nullius consilij. Alterum quoq; cõpositum, si compositum est, Iuriscõsultus, quod etiã dici solet Iureconsultus. Nonnunquam in simplici, ut Ouid. 1. de Arte amandi Declam. 19.

Sit tibi credibilis sermo, consultaq; uerba.

Ago gratias, Habeo, Refero, ac Reddo gratias. CAP. XLI.

AGere gratias, est uerbo: quod quidam barbarè dicunt, Regratior. Habere gratias, in animo: quum memorem accepti beneficij mentẽ, animumq; habeo, & inuicè gratificandi uoluntatem. Referre, siue reddere gratias, est facto: ut, si tu à me subleuatus aut pecunia, aut patrocinio, aut manu, alioue subsidio, uicissim me aliquo modo subleuaueris, gratias retulisti, reddidistiq;. Licet Seneca nolit malas referri poße, sed reddi. Cic. tamen in Sallustium ait: Nã quòd ista inusitata rabie in uxorem, & filiam meam inuasisti (quæ se facilius mulieres abstinuerunt à uiris, quã tu uir à uiris) satis docte, ac perite fecisti. Nõ enim sperasti me mutuam tibi gratiã relaturum, ut uicissim tuos cõpellarẽ. Quanquã Cicero nunquam ferè ait Reddere gratiam, sed Referre. Porrò hoc exẽplum in aliũ quoq; usum attuli, quod uidetur significare gratiam etiam uerbo referri, non sõlum facto. Sed multum tamẽ differt ab illo, Agere gratias, quo tantùm innuitur cõfessio accipientis beneficium. Qui uerò refert gratiã, reddit beneficium, & interdum maleficiũ, siue facto, siue dicto, quoniam dicẽdo nõnunquam prosumus æquè, atq; faciendo. Plancus ad Ciceronem: Immortales ago tibi gratias, Epist. 16. lib. 10. fam.

agamq̃, dum uiuam: nam relaturũ me affirmare nõ possum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi respondere posse. Ecce respondere officijs, & satisfacere beneficijs est, gratias referre. Cæterùm frequentius est Refero gratias, quàm Habeo gratiam. Item frequentius Habeo gratiam, quàm Ago gratiam. Vix enim audiuimus Ago gratiam, sed gratias. Et rarò refero gratias, sed gratiam. Cuius rei testimonium est illud in lib. XLVI. Titi Liuij: Satiatusq̃ tandem complexu filij, Renuntiate, inquit, gratias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non posse, quàm ut suadeam, nõ antè in aciẽ descendat, quàm ut in castra me rediisse audierit. Dicimus item Ago grates, sed sæpius apud poëtas, qui necessitate uersus, Ago gratias dicere non possunt. Nonnunquam etiam apud oratores, ut Cic. Aliquantoq̃ pòst fusp exit ad cœlum, & Grates tibi, inquit, ago summe Sol, uobisq̃ reliqui cœlites. Nisi legẽdum est Gratias, & non Grates, pro eodem significato, siue pro eo quod est, Reddo grates. Seneca in tragœdia, quæ inscribitur Agamemnon, dixit: Reddunt grates tibi grãdæui, Laßiq̃ senes compote uoto. reddunt grates, id est (ut ego interpretor) agunt Gratias. Quis enim referre posßit gratiam Deo? quod etiam fando nunquam cognitum est, præterquam apud quosdam recentes, nihil nisi barbarè loqui scientes: sed Gratias agimus. rarò etiam Gratiam Dijs habere dicimur, quoties agnoscimus, apudq̃ nosipsos fatemur ab illis beneficium accepiße, citra spem gratiam referendi: ut in And. Terent. —Dijs pol habeo gratias, Cùm in pariundo aliquot affuerunt liberæ.

In Somnio Scipionis.

Act. 4. sce. 4.

Gratulor, & Grator. CAP. XLII.

GRatulari, est uerbo testari te gaudere fortuna, ac felicitate alterius apud eũ ipsum qui affectus est felicitate. Nonnunquam apud te ipsum ob tuã felicitatem. Ideoq̃ ferè postul

postulat datiuum: ut Gratulor tibi ob tuam præturam adeptam: Gratulor manibus meis, quibus ut te contingerẽt, datum est. Quintil. Non efficiet tamen infandum præsentis Declam.15.
reatus, indignumq; discrimen, ut misera puella non gratuletur sibi, quòd ipsam pauper accusare iam potest. Poëtæ nõnunquã prætereunt datiuum, utiq; quũ fuerit pronomẽ: quæ fuit causa, ut quidã existimarent, quorum est Apuleius, hoc uerbum idẽ significare, quod gaudeo. Ouid. in Heroidibus:

Gratulor Oechaliam titulis accedere nostris. Epist. Delan.

Gratulor, inquam, tibi, uel mihi, uel nobis. Idẽ III. de Arte ad Hercul.
amã. Prisca iuuẽt alios, ego me nũc denig; natum Gratulor. Gratulor, subintellige, mihi. Et interdum etiam orãtores, Quintil. in Pasto cadauere: Gratulemur iam, quòd nulla ci- Declam.12.
uitas fame laboret. subintellige, nobis. Verba autem Apuleij hæc sunt in apologia, de Magia: Eo in tempore, quo me non negabunt in Getuliæ mediterraneis montibus fuisse, ubi pisces per Deucalionis diluuia reperiantur. Quod ego gratulor nescire istos, legisse me, &c. Prætermisit datiuum: aut gratulor, pro gaudeo accepit. Quod tãtum abest ut approbem, ut possit gratulari quis, quum minimè gaudeat, atque adeò doleat: quod frequẽter usu uenit, utiq; inter falsos amicos, quum alter inuidus, atq; æmulus tacitè quidem dolens, quòd alter honoribus auctus sit, tamen illi gratulatur. Fortè & Apuleius subintellexit mihi. In eadem significatione accipitur grator, sed poëticum, historicumq; est. Verg. Aeneid.4.

Inueni germanã uiam, gratare sorori.

Titus Liuius lib. VII. Tuum sequentes currum, Iouis optimi maximi templum gratantes, ouãtesq; adire. Dicimus aliquãdo Gratulari pro eo quod est, gratias agere: sed nõ sine nisi dijs immortalibus. Ideoq; propriè idẽ est, quod supplicare. Siquidem triumphãtes in Capitolium ascẽdebant, Ioui

optimo maximo cæteriſq; dijs gratulatum. Eiuſdē quoq; ſignificationis fortaſſis eſt Grator, quod ſignificat Liu. lib. x. dicens: Itaq; prætor extemplo edixit, uti æditui ædes ſacras tota urbe aperirent, quo circumeundi, ſalutādiq; Deos, agēdiq; grates per totam diē populo poteſtas eſſet. Nec mirum, ſi dicimus gratulari, gratarī ue dijs, quaſi oſtendere nos illis aggaudere, quum dicamur etiam eoſdem Salutare, quaſi ſalutem illis optare, quod hominibus conuenit, non Dijs.

Fingo, & Effingo. CAP. XLIII.

Fingere proprie eſt figuli, qui formas ducit ex luto. Inde generale fit uocabulum ad cætera, quæ ingenio, manuq; hominis artificioſe formantur, præſertim inuſitatē, & noue. Effingere eſt ad alterius formam fingere, & quodam modo fingēdo repræſentare. Cic. II. de Oratore: Tum accedat exercitatio, qua illum, quem antē delegerit, imitando effingat, atq; ita exprimat, & c. Quint. Nam id quoq; eſt docilis naturæ, ſic tamen, ut ea, quæ diſcit, effingat. Et iterum: Nā mihi uidetur M. Tul. quum ſe totum ad imitationem Græcorum contuliſſet, effinxiſſe uim Demoſthenis, copiam Platonis, iucunditatem Iſocratis. Vnde ductum eſt nomen Effigies, figura ad uiuam alterius ſimilitudinem, uel ad ueritatis imaginem facta, tam in picturis, quàm in ſculpturis.

Obeo, Oppeto, & Defungor. CAP. XLIIII.

Obeo legationē, exequor munus, & officium legationis. Obeo prouinciam, exequor officium prouinciale. Ita Obeo mortem, exequor, uel perago mortē, uel adeo mortem, quemadmodum dicitur quis Obijſſe diem, pro adiuiſſe. Item, Obijt diem ſuum, idē eſt, quod mortuus eſt, & iuit ad diem fati: ut apud Quintilianum, Nuntiatum eſt Marcellum diem ſuum obijſſe. Prætermittimus autem nonnunquā illum accuſatiuum dicentes, Marcellus obijt. Quod idem fit in illis ſignific

significatione similibus uerbis, Oppetijt, *&* Defunctus est, *atq; etiam in* Detulit, *& si qua sunt alia. Nã in priore subintelligitur accusatiuus,* Mortem, *in posteriore ablatiuus,* Vita. *Quid signi? quod sæpe reperimus hæc nomina esse his uerbis adiuncta. Est autem oppetere frequentius quidẽ mori, nõ fatali, sed illata morte: interdum tamen & fatali.* Vt Cic. de Officijs tradit, Aiax millies mortem maluisset oppetere, quã mulieribus (si Circe, & Calypso mulieres appellandæ sunt) ut Vlysses facut, inseruire. Idem de Diuin. Aequius esse cẽsuit se maturã oppetere mortẽ, quã P. Africani filiã adolescentem. Fœminã emisit: ipse paucis diebus pòst est mortuus. Sine accusatiuo apud Vergilium: O terq; quaterq; beati, Lib. 1. Aeneid. 1.

Queis ante ora patrum, Troiæ sub mœnibus altis

Contigit oppetere. Defunctus quoq; dicitur, quasi perfunctus munere uiuendi. Ideoq; ut dicimus, Perfunctus est, siue Defunctus officio prætorio, munere ædilitio, cura tribunitia: ita Defunctus uita, id est, ab hac administratione, ab hoc munere, ab hac procuratione cessauit: ut apud eundem: Aeneid. 6.

Defunctaq; corpora uita. Detulit autem (quod tertio loco posui) in idem significatum accipio, quod est accusauit, ubi subintelligitur Reus: ut Quintilianus, Diuitem detuli reum, pauper inimicus, occisi pater. Declam. 7.

Vestigo, Peruestigo, & Inuestigo. CAP. XLV.

PEruestigo, & Inuestigo, non solum quæro, sed etiam (& quidem frequentius) quærendo inuenio: ut sit Vestigo, quæro: Inuestigo, & Peruestigo, quasi acquiro. Ductum autem est hoc uerbum à uestigijs, tanquam signis indicijsq;, quibus ad rei notitiam peruenimus. Cic. III. de Ora. Ipsa tractatio, & quæstio quotidie ex se gignit aliquid, quod cũ desidiosa delectatione uestiges. Idem in eodem, lib. II. Nosse regiones intra quas uenias, & peruestiges, quod quæras.

Idem pro Ligario: Sed quoniam diligentia inimici inuestiga-
In Heau. act. 4. scen. 2. *tum est, quod latebat, confitendum est, ut opinor. Terent. Nihil tam difficile est, quin quærendo inuestigari possit.*

Nutrio, & Alo. CAP. XLVI.

NVtriri, est & paruulorum ut crescant (unde Nutrices dicuntur, Nutritijq;, qui curam infantium habent, habuerunt'ue) & adultorum, ut uiuant. Ali quoq; in eodem significato: unde Lex illa XII. tabularum: Liberi parentes alant, aut uinciantur. At in rebus incorporeis frequentius, ut crescant. Quintilianus: Sed alere facundiam, uires augere eloquentiæ possit. Perinde ac si dixisset, Augere facundiam,
De Amic. circa finem. *augere uires eloquentiæ possit. Cic. Sed nec illa extincta sunt, aluntur q; potius, & augentur cogitatione, & memoria. Coniunxit & ipse hæc duo, sicut solemus in multis, quæ similia sunt: ut possum & licet, ut Munus & officium, ut*
Aeneid. 5. *Mens animusq;. Vergil. Hos successus alit, id est, quasi horum animos successus augescere facit.*

Spero, & Confido. CAP. XLVII.

SPero pro Credo usitatum est, siue de præsenti loquamur, siue de præterito. De præsenti, Quintilianus: Facilis (ut animaduertere uos spero) defensionis meæ cursus est. De præterito, idem: Et innocentiam quidem puellæ satis (ut spero) defendimus. Et Cicero, Spero iam probatam esse amicitiam nostram. Similiter Confido pro credo, tum in præterito, tum in præsenti, tũ in futuro. In præterito: Quoniã probatam rationem officij mei uobis esse confido. In præsenti:
Lib. 3. de Off. in procemio. *Quanquam à Cratippo nostro principe huius memoriæ philosophorum, hæc te assidue audire, atq; accipere confido. In futuro: Ita fore confidimus. Hæc exempla ex Cicer. sunt.*

Dico, & Fero sententiam: Dico, & Fero legem. CAP. XLVIII.

Dico

Dico sententiam consiliarius, Fero sententiam iudex. Quorum exempla frequentiora sunt, quàm ut à me repeti debeant. Nonnunquam autem dico pro fero: ut apud Quintilianum, Apud iudices quidem secundũ legẽ dicturos sententiam de confessis præcipere, ridiculum est. Iuris quoq; consultos hoc uerbo in hunc sensum frequentissimè usos uidemus. Dico leges, aliud quàm fero leges. Est enim Ferre ad suos, dicere fere ad uictos, ut Liuius lib. XLVI. Nihil ea mouerunt regem, tutam fore bellis Asiam ratum, quando perinde ac uicto, iam sibi leges dicerentur.

Circunsio, & Circunfissio. CAP. XLIX.

Circunsto, & Circunsisto, utrunq; facit Circunsteti: sed primum pro circundo, alterum pro inuado, & irruo, & quasi terrificatione aggredior. Vergilius: Aeneid. 6.

Circunstant animæ, dextra lævaq; frequentes. Idem: Aeneid. 8.

At fessi tandem ciues infanda furentes
Armati circunsistunt. Et alibi: Aeneid. 2.

At me tum primùm sæuus circunsteti horror.

Quintil. in Apes pauper, Quum me euocassent subitò trepidum, totoq; fortunæ suæ strepitu circunsteti sent. Nonnunquam non terrificandi, sed terroris auferẽdi gratia ponitur. Declam. 15. ut Cæsar in Commentarijs: Si quis grauiore uulnere accepto decederat, circunsistebant, hoc est socij iacentem exhortabantur, tela hostium arcentes. Nonnunquam etiam ut Circunsto accipitur: ut apud eundem: Et mercatores in oppidis uulgus circunsistit, quibusq; è regionibus ueniant, quæq; ibi res cognouerint, pronunciare cogit. Quo etiam modo apud Quintilianum accipi potest. Lib. 4. de bello Gall.

Vsurpare. CAP. L.

Vsurpare, est uti, siue usitari: tum dicto, tum facto. Cic. in Oratore: Pòst inuẽta conclusio est, qua credo usuros

illos ueteres fuisse, si iam nota, atq; usurpata res esset, quæ inuenta, omnes usos magnos oratores uidemus. Hoc etiam sic dicere licebat in eandē sententiam, Post inuenta conclusio est quā credo usurpaturos illos fuisse, si iam nota, atq; usurpata res esset, quā inuentam omnes usurpasse magnos oratores uidemus. Idem: Quod semper usurpamus in omnibus dictis, ac factis minimis, ac maximis, cum hoc decere dicimus, illud nō
In Paradoxis. decere. Idem: Præclarè enim hoc est usurpatum à doctissimis, quorū ego autoritate non uterer, si mihi apud aliquos agrestes habenda esset oratio. Sed quum apud prudentissimos loquar, quibus hæc inaudita non sunt, cur ego simulem, me, si quid in his studijs operæ posuerim, perdidisse? Dictū est igitur ab eruditissimis uiris, nisi sapientem, liberū esse neminē. Vsurpatū, & dictum, pro eodē accepit, sicut doctissimis, & eruditissimis. Quid multa? cùm frequēter iurisconsulti utantur Vsurpo pro dictito: nam pro factito, minus dubium est.

Præstò sum, & Adsum. CAP. LI.

PRæstò sum, idem est quòd adsum, nec alteri ferè uerbo cohæret, nisi uerbo substantiuo, & huic simplici: nam Præstò adsum, magis poëticum est. Quid igitur significat Adsum? Triaunum naturaliter, duo per quendā flexum, & deriuationem. Primum est, Præsens sum, quod modò cum ablatiuo iungitur, In præpositione seruiente: ut apud Cic. de Oratore: Paulus in pugna non adfuerat. Modò cum datiuo: ut apud eundem in Philippicis: Omnibus his pugnis Dolabella adfuit. Et apud Quintil. Nam in libris Obseruationum à Septimio editis, adfuisse Ciceronē tali causæ inuenio. Secundū est hinc ductū, quod sæpe corrogamus, qui nobis adsint periclitantibus, quales sunt aduocati: quorū officium est adesse in iudicio. Sed ipsum illud Adesse, fauere est præsidio, esseq; ideoq; dicimus Adesse, pro eo quòd est, esse præsidio

ſidio. Vergilius:–Modo Iuppiter *adſit.* Et *iterum:* Aeneid.2.
Adſis ô tandem, & propius tua numina firmes. Aeneid.8.
Et *in proſa,* Quint. Nunc omnes *in auxilium* Deos, ipſumq; *in primis,* quo nec præſentius aliud, nec ſtudijs magis proprium numen eſt, *inuocem: ut* quantum nobis expectationis adiecit, tantum ingenij aſpiret, dexteráq;, ac uolens adſit. Idē: Si tamen pater, qui diuiſit patrimonium, & reos parricidij defendit, ſic agat, quod contra legem ſufficit. Parricidium obijcitur iuuenibus, quorum pater uiuit, atq; etiam liberis ſuis adeſt. Tertium eſt Aduenio, ſeu magis Aduenio. Nam propè idem ſunt, iam ueniet, & iam præſens erit. Itaq; adeſt, accipitur pro utroq;, ſiue pro utrouis. Verg.
Iamq; aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus. *Iterum:* Aeneid.2.
Huc ades ô formoſe puer. Et, Eclog.2.
Huc ades ô Galatea, quis eſt nā ludus in undis? Et iterū: Eclog.9.
Huc ades ô Melibœe, caper tibi ſaluus, & hœdi. Eclog.7.
Vbi ſi eadem foret ſignificatio, quæ eſt in illo Præſens ſis, hic ades, non huc diceretur. Ergo Huc ades, pro adſis, idem eſt, quòd huc ueni. Has eaſdem ſignificationes habet Præſtò ſum, & eadem ratione. In prima, Ciceronis exemplum eſt in Bruto: Quibus quidem cauſis tu etiam Brute præſtò fuiſti. In ſecunda eiuſdem pro Murena: Ius ciuile didicit, multùm laborauit, uigilauit, præſtò multis fuit. Et pro eodem: Tu interea Romæ ſcilicet amicis præſtò fuiſti. In tertia eiuſdem ad Herennium: Hirundines æſtiuo tempore præſtò Lib.4.
ſunt, hyeme pulſæ recedunt. Et in epiſtolis frequenter: Stator tuus mihi cum literis præſtò fuit. Et proprie accipi ſolet hoc ultimum, pro eo quod nunc dicimus, compareo: ut ſiquis aliqua dignitate, imperioue affectus, alteri ſic inbeat: eras mihi ad hunc locum, & hanc horam præſtò ſis. id eſt, compareas, & te repræſentes, atque exhibeas mihi.

Fleo,

Digitized by Google

Fleo,Gemo,Ploro, Plango,Eiulo,Lamentor, Vociferor. CAP. LII.

FLere,est lacrymis,ideoq; tãtum hominum,sicut Ridere. Gemere,est in pectore,quum præ angustia in sonũ prorumpit.Ideo & iumẽta sub nimio pondere gemũt,& inanimata quoq;,quum nimis onusta sunt, gemere dicuntur. Vt Aeneid.6. apud Vergil._Gemuit sub pondere cymba.Plorare,est uoce flebili & effusa dolorem suum aperire.Vnde Implorare, est plorãdo opẽ orare.Plãgere est percussione,ac uerberatione pectoris,capitis,uultus, aliorum ue mẽbrorũ se in dolore affligere:regitq; post se accusatiuum.Ideoq; per trãslationẽ dicuntur fluctus plãgere littora:quasi ad declarãdum dolorẽ,in modum lamẽtationis. Eiulare,est uoce sublata flere,quod magis mulierum est proprium.Vociferari,est uoce effrænata non modò dolorem,sed etiã indignationem(quanquàm indignatio doloris genus est)ostendere. Interdum sine affectu,sed tamen uehementius exclamare.Lamentari est uoce querula,& tristi oratione cladẽ testari suam.Quæ exempla lecturis hoc opus inuestigãda relinquimus.

Exiſtit,& Extat. CAP. LIII.

EXistit,atq; Extat, quorum uerborum unum, atq; idem præteritum est,simile quiddã significant, quod est emi- Lib.1. net,& supereſt.Sed primum cum motu,alterũ sine motu:ut illud sit,prodit,uel exurgit:hoc uerò,superstat. Cic.de Diuin.Atq; delapsus in flumẽ nunquam comparuisses,me contremuisse timore perterritum, tum te repentè lætum extitisse. Et iterum in eodẽ lib. Summersus equus uoraginib.nõ extitit: Adhuc iterum in eodem: Vocem ab æde Iunonis ex arce extitisse,Atq; iterum: Neq; diu ulla uox extitisset. Et in secundo:Anguem ab ara extitisse.Et iterum:In Lysandri statuæ capite Delphis extitit corona. De rebus quoq; mu-

tis

tis existere dicimus: ut idem in Lælio, Existit hoc loco quæstio subdifficilis. De extare exemplum unum Vergilij sufficerit Georgicorum III. _Stant circunfusa pruinis
Corpora magna boum, confertoq; agmine cerui.
Torpent mole noua, & summis uix cornibus extant.
Quo fit ut de libris, qui demortui non sunt, dicamus Extare: ut, Extant pauciſſimi Varronis libri, plurimi non extãt. Nã ut de homine, qui adhuc uiuit, loquimur, Superest, quaſi non subter eſt: ſub terra humatus: ita de rebus, Extant, quaſi extrà ſtant, non intrà, & in tenebris latent. Cicero in Oratore: Quæ (ut ſcis) extat oratio. Et de Senectute: Et tamen ipſius Appij extat oratio.

Conciliare amorem, & Beneuolentiam nos dici,
Inire autem gratiam. CAP. LIIII.

CConciliamus amorem nobis alicuius, Cõciliamus beneuolentiam: non autẽ Conciliamus nobis gratiã. Rurſus Inimus gratiam, non autẽ Inimus amorẽ, aut beneuolentiam. Quarum omnium orationum eadẽ ferè ſententia eſt, ac ſi hoc uerbo uterer Cõtraho, uel cõparo: niſi quòd Inire gratiã, eſt magis fauorẽ cõparare, quã amorẽ: ut apud Quintil. Quinetiã hoc timeo, ne ex eo minorẽ gratiã hic liber ineat, quòd pleraq; non inuenta per me, ſed ab alijs tradita continebit. Recõciliari tamẽ, et In gratiã redire, idẽ ſunt: quoties amici interpoſita aliqua offenſa, quum aliquãdiu fuerũt inimici, in priſtinã redeunt beneuolẽtiã, ac familiaritatẽ. Sed redire in gratiam etiã cum inanimatis ſolemus: ut Cic. de Senectute, In gratiam cum uoluptate redeamus. Præterea Conciliamus nobis laudẽ, famã, honores, ſimiliaq; nõ autẽ Inimus. Quintil. lib. II. Nam & plus autoritatis afferunt ea, quæ nõ præſentis gratia litis ſunt comparata, & laudẽ ſæpe maiorem, quàm ſi noſtra ſint, conciliant. Rurſus, Ineo rationem, ineo fœdus,

fœdus, ineo pacẽ, ineo societatẽ, ineo bellum, ineo pugnam, ineo uiam, quaſi capeſſo atq; ingredior: quod non ſere niſi in re momentoſa, aut graui, grandiue dici ſolet. Nã nõ ita recte loquar, Ineo *prandium, cœnam ue, ut* Ineo conuiuium.

Lib. 4. ab initio. *Vnde principiũ rei maioris* Initiũ *uocatur, ut* Initiũ rationis, *Quintiliano quoq; teſtante, qui ait: Quod principium Latinè, uel exordium dicitur, maiore quadã ratione Græci uidẽtur procœmium nominaſſe, quod à noſtris initium modò ſignatur. Et huius uerbi participium abſolutè poſitum, ſine regimine, maioribus rebus adhibetur: ut,* Ineunte pueritia, ineunte adoleſcẽtia, ineũte ætate, ineũte uere, ineunte æſtate, hyeme ineunte, ineunte anno nouo. *Non autẽ dormitione ineunte, conuiuio ineunte, die ineunte, nocte ineunte, hora ineunte, ſed incipiẽte: niſi dicamus illud ipſum ineunte, certis nominibus debere adiungi, quæ ſunt ea, quæ modò expoſui.*

Obruo, Ingurgito, & Crapulor. CAP. LV.

Ouid. lib. 1. de Reme. amo. *Obruere eſt operire, ſiue aqua, ut Obrutus undis: ſiue terra, ut Obrue uerſata Cerealia, ſemina terra. Siue per translationem ad animum: ut Quint. Tot uoluptates obruere poſſunt unum dolorem. Sed de multo uino potando etiam Obruere dicimus, ſicut Ingurgitare de abſumendis multis cibis. Cic. pro Deiotaro ait: Vino ſe obruiſſe, nudũq; ſaltaſſe. Et in Antonium: Vt fratrẽ imitetur, ſe obruit uino. Et in eundem idem: Quũ ſe cibis ingurgitaſſet. Ingurgitare aliquando utrunq; complectitur, ſicut Crapulari non modò in uino, uerùm etiam in cibo, unde fit Crapula. Vt idem in eundem: Edormi inquam crapulam, & exhala.*

Philip. 2.

Deuenio, Peruenio, Deuoluo, Deſpicio, & Diſpicio. CAP. LVI.

Deuenimus in mõtẽ, Deuenimus ad diuitias, minus uſitatum, ac minoris rationis eſt, quàm Peruenimus in mõtem,

tem, Peruenimus ad diuitias. Similiter è diuerso, Deuenimus in planũ, Deuenimus in uallẽ, quoties ab editiore loco profecti sumus, ustatius, probabiliusq; quàm Peruenimus in planum, Peruenimus in uallem. Ita Deueni in paupertatem, quasi descendi, & delapsus sum in humiliora. Deuoluo, deorsum uoluo: ut, Deuoluere rogos, deuoluere trabes, deuoluere saxa, deorsum præcipitare. Despicio, deorsum aspicio: sicut Suspicio, sursum aspicio. Inde per translationem quũ quis alium contemnit, ac parui facit, despicere uidetur, quasi infra se, & ad pedes suos proiectum aspicere: quemadmodum & Suspicere est uenerari, quasi supra nos aspiciamus illum esse collocatum. Nam Dispicere est prouidere, & circumspicere mente, tanquam in omnem partem lumina mentis intendere, omniaq; discernere. A quo Dispicientia dicta est, circumspectio, & prouidẽtia, & consideratio diligens, atq; discretio.

Occupo. CAP. LVII.

OCcupare, est locum tenere, aut capere, & ui capere: ut apud Liuium lib. XXXIII. Nam & ipsis uocantibus urbem hanc accepi, non occupaui, id est, non ui accepi, aut mea sponte accepi, sed aliorum rogatu. Sæpe uerò antè capere est, & (ut aliqui loquuntur) præoccupare. Vnde schema illud, Occupatio appellatur, quoties quæ dici ab alio poterant, ea ipsi præueniendo dicimus in nostrã partem, ne nobis postea officerent retorquentes. Cic. Offi. lib. 1. Sunt autẽ nulla priuata natura, sed aut ueteri occupatione, ut ij qui quondam in uacua uenerunt. Certè primi illi, qui uenerũt in uacua, non potuerunt in aliena, ut isti aiunt, qui uolunt occupare, utiq; in aliena re se possessorem facere. Propriè est enim Occupare, quod in medio, siue in mediũ, atq; in cõmune positum est, ante cæteros capere. Quod testatur Quint. inquiens: Multa nihilominus, quæ libera fuerant, transeunt in ius

in ius occupantium: sicut uenatio, & aucupatio. Inde Occupatus dicitur, qui antè negotio aliquo detentus, non potest negotio alterius operam dare. Cicero: Nemo adhuc me conuenire uoluit, cui fuerim occupatus: hoc est, cui causarer me quibusdam alijs negotijs antè præuentum. Atq; hinc uocatur Occupatio, cùm alicui necessariæ rei, & cui ante omnia operam dare debemus, cum diligentia uacamus.

Peto, Posco, Postulo, Flagito. CAP. LVIII.

PEtere est *in bonum, & in malum: quod declaratur per ipsam rem, aut bonum, aut malum significantem. Vt, Medicus sanitatem ægri petit, pater laudem filij, tu diuitias, ego uoluptatem peto. Item multi filij petunt mortem patris, serui mortem dominorum, medici longitudinem morbi. Petere autem uitam alterius, itemq; Petere caput alterius, petere famam, petere pudorem accipitur in malum, quòd illa in hominis perniciem petas, siue quòd ea oppugnes. At quum non in rem, sed in personam refertur Peto, utique cum ablatiuo in malam partem accipitur: ut, Peto te gladio, peto te ueneno, peto te insidijs. Nam illud apud Vergilium:*

Eclog. 3. *Malo me Galatea petit lasciua puella: idem est, quod, malo me inceßit, & pomorum iactu percutere me solet. Et*

Ead. Eclog. 3. *ideo quasi audaciæ, culpæq; sibi conscia, dicitur: Et fugit ad salices. Ab hac significatione absunt alia uerba, Posco, quod est proprie rem debitã, & honestam peto. Inde Reposco, quod est rem meam, & quod mihi reddi debet, peto. Postulo, est quodammodo requiro (ut res, tempus, locus, persona, causa postulat) & tanquam rem iustam peto. Curtius: Po-*

Lib 4. Seru. in illud Verg. Aen. 9. Si tibi quæ posco promittunt, &c.

stulabat autem magis, quã petebat, nisi accipiamus, ut Varro apud Seruium uult, humiliter petebat. Sic enim aut Poscere est, cùm aliquid pro merito nostro deposcimus. Petere uerò est, quum aliquid humiliter, & precibus postulamus. Expo-

stulo

Digitized by Google

ſtulo, quod eſt cum querela apud amicos requiro, & quaſi officium amicitiæ in alio deſidero: ut Terent. in Adel. Qui ita putant ſibi fieri iniuriam, ultrò ſi quam fecere ipſi expoſtulant. Sed frequentiſſimè poſt ſe habet ablatiuum, ſeruiente præpoſitione Cum: ut, Quid habes quod mecum expoſtules? Flagito uehementer, & plus quã poſtulo: ut Cic. pro Quintio, Quanquam hæc cauſa poſtulat: & ſi poſtulat, non tamen flagitat. Quint. ad Triphonem: Efflagitaſti quotidiano conuicio, ut libros quos ad Marcellũ meum de inſtitutione Oratoria ſcripſeram, iam emittere inciperem. Quæ uerba etiam Ciceronis ſunt in epiſtola ad Quintum fratrem.

Act. 4. ſcen. 3.

Epiſt. 9. lib. 2. ad Q. frat. ait Ci. Epiſtolam hãc conuitio afflagitarunt, codicilli tui.

Labo, & Labor. CAP. LIX.

LAbo, & Labor ita differunt, quòd Labare eſt ruere, & repentè cadere: ut apud Verg: —Labat ariete crebro Ianua. Labi uerò leniter, ſenſimq; deorſum ire: ut Labuntur flumina, labitur cœlum, labitur anguis, labuntur ab æthere pennæ, labuntur dij à cœlo, non labant. Quint. Vt numen & deus delabi ſyderibus, & uenire de liquido, puroq; aëre uidebatur. Cic. Sicut aliquem nõ ex hac urbe miſſum, ſed de cœlo delapſum intuentur. Ideoq; dæmones magis è cœlo labarunt, quàm lapſi ſunt. Angeli uerò aſſiduè ad nos labũtur. Labi quoq; dicuntur, qui in lubrico imprimẽtes ueſtigia, ad terram feruntur, non cum ruina, ſed lentius, & cum aliqua mora: tametſi nonnunquam Lapſus, pro ruina accipiatur: & per tranſlationẽ de corporeis ad incorporea, de eo, qui aut per infirmitatem animi, aut per imprudentiam deliquit, dicimus; Lapſus eſt, quaſi pes animi unus, ambo'ue, qui ſunt fortitudo, & prudentia, in lubrico lapſi ſint. Et alibi quoq; periculũ fugere dicitur eo modo, quo anguis lubricus, muræna'ue, aut anguilla manu prehenſa lapſu fugit: quod eſt, è manu elabitur. Ita qui è medio periculo euaſit, Elapſus di-

Aeneid. 2.

Pro lege Manil.

Aeneid.2. citur. Verg. Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites. Sed hìc non est translatio, utpote in re corporea: erit translatio in incorporea. Quin. Serui quidem Galbam miseratione sola, qua non suos modò liberos paruulos in concionem deduxerat, sed Galli etiam Sulpitij filium suis ipse manibus circuntulerat, elapsum esse, tum aliorũ monumentis, tum Catonis oratione testatum est. Cic. Hic Tito fratre suo Censore, qui proximus ante me fuerat, elapsus est, id est, accusatorum, quasi prehensantiũ manus effugit. Translatũ quoq; illud Te

In Eun. act. 1. scen. 2. rẽtianum est à labo, non à labor: Labascit, uictus uno uerbo, quàm citò. Labo primam breuem habet, Labor primam longam. Hinc Labor laboris, & Laboro laboras prima breui, quod an ab altero illorum deriuetur, & ab utroq; potius, liberum opinaturis relinquo. Hoc tamen non omittens, Inelaboratum dici, quod non artificio satis excultum est: Illaboratum uerò, quod sine labore uidetur factũ. Illud uitio dari so-

Lib. 10. let, hoc laudi. Quint. de Cic. ita ait: Quũ interim hæc omnia quæ uix singula quisquam intentißima cura consequi posset, fluunt illaborata: & illa, qua nihil pulchrius auditu est, oratio præ se fert tamen felicißimam facilitatem.

Deligo, & Eligo. CAP. LX.

DEligere, & Eligere sic differũt. Deligere est, quod magis idoneum ad rem agendam est, cernere. Eligere uerò uel ad nostrum emolumentum, uel ad illius, qui eligitur dignitatem. Delegit sibi sæpe pop. Rom. imperatorẽ ad bella, ut Pompeium ad bellum Mithridaticum. Imperator quoq; deligit milites non eligit, ad rem uidelicet bellicam idoneos, & inter eos agit delectum, qui cui rei sit magis commodus. Et agricola delectum agit inter tauros, quos scindendo sõlo, quosq; procreandæ soboli destinet. At si ex multis daretur optio, quem sibi uellet, eligeret, non deligeret. Ideoq;

semper

semper ferè dicitur in eodem sensu, Datur tibi, siue offertur optio: & Datur tibi, siue offertur electio. At Cic. Deligere, inquit, oportet, quam uelis diligere: de uxore loquēs. Deligere dixit, quasi ad res domesticas administrandas. Nec inficias eo posse fieri, ut in aliquā cadat delectionis, & electionis nomĕ, ut in ipsum principem, quĕ ad honorĕ pariter, & ad remp. bene gerendam assumimus. Cæterùm Deligo sine præpositione accusatiuum habere solet: ut, Populus Romanus delegit Cn. Pōpeium imperatorĕ. Eligo alterum accusatiuum sine præpositione, alterum cū præpositione: ut, Idĕ populus elegit in principem sibi Octauium. Cic. inquit: Quos Cæsar in senatum elegerat. Porrò utrunq; horū uerborum tā in superiores, quàm in inferiores cadit: ut illud quod modò dicebam, Quos Cæsar in Senatum elegerat. Et sacerdotes eligunt sibi pōtificĕ, & clerus episcopum. Rursus cōsul milites deligit, & milites imperatorem, nautæ gubernatorĕ, discipuli præceptorem sibi deligunt. Nam inter collegas, pares q̄, aut ferè pares dicitur Cooptare. Liu. Dictatorem dici placet. Dicitur M. Furius Camillus, qui magistrum equitum L. Aemylium cooptat. Vt Cic. in Bruto: A quo in collegium augurum fueram cooptatus. Illud non est silentio transeūdum: duobus tantum dici modis Deligere, præterquam per hoc uerbum ipsum. Vno agere delectum: altero, Habere delectum: nunquā Facio delectum. Qui duo modi differunt ab ipsa significatione deligendi, quòd Deligimus aliquādo unū tantum. Agere uerò, uel habere delectum, ad multa semper refertur. Apud Quintilian. legi Facere, pro agere, quod haud scio, an uitio librariorum factum sit, an etiam sic dicere liceat. Ita enim legitur: Proprietates ingeniorum dispicere prorsus necessarium est. In his quoque certum studiorum facere delectum, nemo dissuaserit. Nanque erit alius Lib. 2. cap. 9.

historiæ magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius utilis studio iuris, & nonnulli rus fortasse mittendi.

Percontor, Interrogo, & Scisciter. CAP. LXI.

Lib.2.cap.9. *PErcontari, significat interrogare, quamuis suapte natura spectet ad finem coarguendi: ut Quintilianus testatur dicens: Quid enim tam cõmune, quàm interrogare, uel percontari? Quorum utroq; indifferenter utimur, quum alterũ noscendi, alterum arguendi gratia uideatur adhiberi. Interrogo igitur (ut ego interpretor) noscendi gratia adhibetur, Percontor uerò arguendi. Sciscitari (ut ipsa uox indicat) sciendi causa interrogare est.*

Debello, & Expugno. CAP. LXII.

DEbellare, est bello uincere, aut bello capere. Expugnare pugnando capere, uel potius pugnando, & oppugnando uincere: quod significauit Liu. lib. XLV. Haud paulò facilius, quàm antè, duæ unam, tunc una duas naues expugnauit, cepitq;. Sed debellamus potius homines: unde Debellatum esse dicimus, pro eo quod est bello certatum, belloq; res parta est, aut perdita. Expugnamus autem opera, molesq;, ut castra, ut urbes, ut castella, ut naues. Quocirca mi-

Psal.103. *ror illud in psal. Sæpe expugnauerunt me à iuuẽtute mea, dicat nunc Israël, Sæpe expugnauerũt me à iuuẽtute mea: etenim nõ potuerunt mihi. pro eo quod est, oppugnauerũt, siue impugnauerunt me. Si enim non potuerunt mihi, profectò nõ expugnauerunt, sed oppugnauerunt tantùm. Græce autem ἐπολέμησαν, magis est oppugnauerunt, siue impugnauerunt, quàm expugnauerunt. Pro eodem tamen significato interpres accepit, nisi librariorum uitium est.*

De compositis à Re. CAP. LXIII.

FIgo, inde Refigo, quod fixũ erat, educo. Tego, inde Retego, quod tectũ erat denudo. Texo, inde Retexo, quod

erat

Digitized by Google

erat textum, reddo nõ textum, & quasi infectum, quod erat factum. Claudo siue cludo, Recludo, quod clausum erat aperio. Velo, Reuelo, uelamentum tollo. Signo, Resigno quod erat signatum, obsignatum ue relaxo, uel patefacio. Et multa alia huiusmodi sunt: multa non sunt: ut, repeto, reposco, renouo, repræsento, reuello, remoueo, remaneo.

Præparo, & Apparo. CAP. LXIIII.

PRæparare, & Apparare ita differunt, quòd præparare est anteà parare sibi quæ utilia sunt, aut fore credit. Apparare, ad dignitatẽ quãdã, ac uerius põpã. Ideoq; oratores præparãt, quibus obtinere causam possint. At proœmiũ apparatum reprehẽditur, quòd plus pompæ, atq; ostẽtationis, quã utilitatis habere uideatur. Cic. Offi. 1. Facilè totius cursum uitæ uidet, ad eamq; degendã præparat res necessarias, ut pastum, ut latibula, ac alia generis eiusdẽ. Idem de Orat. III. Illa quæ in apparatu fori appellantur insignia. Quanquam Apparatus uidetur interdum significare utrunq;, Apparatus belli, quasi præparatio. Sed ut dicimus naues non modò instructas, sed etiam ornatas, quòd quo res instructiores ad bellum, eò pulchriores sunt, ita Apparatum belli uocamus, ubi instrumenta bellica etiam adornata sunt.

Præsum, & Præsideo. CAP. LXV.

PRæsum & Præsideo differunt. Ab hoc fit Præses, sicut à Desideo Deses, à Resideo Reses. Ab illo uerò Præsens, quod à suo uerbo in significato recedit: de quo antè diximus. Præesse, est præpositum esse rei cuipiam gerendæ, atq; administrandæ. Præsidere, est ad opem præstandam præesse, quam proprie præstant homines iniuriam quidẽ patiẽtibus, aut in discrimẽ adductis: diij uerò beneficentiã fauoremq; inuocantibus. Aliquando tamen indifferẽter. Sueton. de Tybe- Cap. 6.
rio: Præsedit & Actiacis ludis, quasi dixisset, præfuit. Cic.

pro Sylla: Noli animos eorum ordinũ, qui præsunt iudicijs, offendere. Idem pro eodem: Quam ob rem uos dij, & patrij penates, qui huic urbi, atque imperio præsidetis. Idem pro Milone: Vos inuicti, & in ciuis inuicti periculo centuriones, atque milites, uobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta uirtus ex urbe expelletur, exterminabitur, eijcietur? Quint. in x. Nam beneuolum auditorem inuocatione deorum, quas præsidere uatibus creditum est, & intentum, propositæ rerum magnitudine, & docilem summa rerum celeritate comprehensa facit. Et non longè pòst: Quem præsidẽtes studijs deæ propius audirent. Vnde tam dij, quàm homines Præsides dicti sunt: illi quidẽ in suo quisq; numine, suaq; ui: hi uerò in sua quisque prouincia aut ab rege, aut à populo sibi commissa. Idem Quint. Quòd omnia sic egerit, ut genitum præside bellorũ deo incredibile non esset. quasi cuius in manu eßet imperium bellorum, aut auxilium: ut apud Liuium lib. v i. Dij, deæq; omnes, qui Capitolium incolitis, siccine uestrum militem, ac præsidem sinitis uexari ab inimicis? Præsidem dixit pro auxiliatorem, ac defensorem: ut alibi etiam sæpe. Præses (ut definit Vlpianus) is est, qui maius in prouincia imperium habet omnibus post principem. Hinc Præsidium dictum est auxilium principale. Nã subsidium id, quod in auxilium succedit, dicitur. Et milites qui ad tutelam oppidi, castelli, similiumq; collocati sunt. Præsidium uocantur: ut Impositum est præsidium Caietæ. Nam Præsul antiquitus is dicebatur, qui primus erat inter Salios, id est, Martis sacerdotes, Romæ duntaxat, à saliendo dicti in portandis ancilibus.

Assentor, Adulor, Blandior. CAP. LXVI.

Assentari, Adulari, Blãdiri ita differunt, quod Assentari est insidiosè, & conciliãdæ alicuius utilitatis gratia, effusius,

effusius, & plerunq; falsò quempiam laudare: adulari verò inseruire, & captare, ut fauorem emereamur quoquo modo uel uoce, uel gestu: estq; tractum ἀπὸ τῦ δ'άδ'υ, quod est seruus. Et sanè adulari seruile est, non liberale, & ingenuum. Blandiri proprie ad tactum pertinet, & per abusionem ad alios sensus transfertur, nonnũquam etiam ad animũ. Quin. Tu non cogitas, quemadmodum suspensa manu sonantem blandè cardinem flectas. Idẽ: Blandiar paulisper iudices, calamitatibus meis, & sic agam, tanquam inuenerim utrunq; sanum. Ideoq; idem quodam loco pene pro eodem posuit hæc duo posteriora uerba. Transeo oblatam nolenti munerũ uacationem, & blandius, quàm militiæ disciplina postulat, adulatum militi tribunum. Adulatum blandius dixit, ne aut blandius blanditum, aut adulantius adulatũ diceret, si tamen adulantius reperitur. Et alibi: Et animalium quoq; sermone carentiũ ira, lætitia, adulatio, & oculis, & alijs signis corporis deprehenditur. Sunt enim mutæ animalia hominũ seruæ, quæ signa maximè apparent in canibus, de quibus inquit Verg. Hinc canibus blandis rabies uenit. Nã assentari nõ cadit in mutæ animalia, nisi credimus hoc modo coruum à uulpe fuisse deceptum, quum optimum cibum ore gestaret.

Declam. 1.

Declam. 3.

Georg. 3.

Excuso, & Causor. CAP. LXVII.

EXcusare apertam significationẽ habet: itemq; Causari. Excusamus crimen obiectũ: quod quũ uidetur satis purgatum, recentes dicunt. Habeo te excusatũ: ueteres dicebant, Accipio excusationem: sicut in illo, dum quis mihi tulit cõditionem (uerbi gratia) an uelim negotiari in sua pecunia in commune lucrũ, dicam, Accipio conditionem. Est & altera huius uerbi significatio, quæ à priore defluxit, quoties id quod in causa fuit, ut peccaremus, afferrimus in excusationẽ. Nec dicemus (ut aliqui loquuntur) Accuso, sed Excuso: quã-

Digitized by Google

uis potius uideatur ratio exigere, ut per accuſo quã per ex-
Declam. 12. cuſo loquamur: ueluti ſi latrones, aut flumina impedimento fuerint, ne ad diem adeſſe poſſem, dicam eo modo, quo Quintil. Tu tamen ſi interpellatus tempeſtatibus ſerius ueniſſes, excuſares mare, & ambiguos flatus, & tibi bonam cauſam habere uidereris, quum diceres, ante non potui. Excuſares dixit, non accuſares. Liu. lib. VI. Exactæ iam ætatis Camillus erat, comitijs iurare iam parato in uerba excuſandæ ualetudinis ſolitæ, conſenſus populi reſtiterat. Et lib. XLVII. Vbi dies uenit, citatiq; abſens eſt cœptus, L. Scipio morbum cauſæ eſſe cur abeſſet excuſabat. Luc. in VIII. Littusq; ma-
In Caio. capite 23. lignum Excuſat. Cauſari, eſt cauſam rei geſtæ afferre. Suet. Syllanum item ſocerum ad necem, ſecandasq; nouacula fauces compulit, cauſatus in utroq;, quod hic ſe ingreſſũ turbatius mare non eſſet ſecutus. Aliquando pene quod illa ſignificatio ſuperioris uerbi (de Excuſo dico) in ſecundo ſignificato. Quint. Nec cauſanti pupillo ſic tutor iraſcatur unquã ut non remaneant amoris ueſtigia: & ſacra quædam patris eius memoria cauſanti pupillo, quaſi excuſanti acerbitatem tutoris, cui ſimile eſt illud Papiniani: Iuſſus rationem reddere & liber eſſe, ſi hæres accuſabitur accipere rationes, nihilominus liberũ fore: id eſt, ſi impedimẽta prætendet. Verg.
Eclog. 6. Cauſando noſtros in longum ducis amores. Id eſt, impedimenti cauſas afferendo. Vlpian. Proſcribere palàm, ſic accipimus, claris literis, ut plane recte legi poſſint, ante tabernam ſcilicet, uel ante eum locum, in quo negotiatio exercetur, non in loco remoto, ſed euidenti: literis Græcis, an Latinis? puto ſecundum conditionem, ne quis cauſari poſſit ignorantiam literarum. Et alibi, Cauſari tempeſtatem, ac uim fluminum. Vbi liceat dicere, excuſare ignorantiam literarum, & excuſare tempeſtatem, ac uim fluminum.

Mando.

Digitized by Google

Mando, Præcipio, Iubeo, Impero, Edico, & Indico. CAP. LXVIII.

MAndare, est cuiuis personæ gerendũ aliquid exequendumq; committere: ut Quint. Mandata tamen tua fili perago. id est, (ut nũc loquimur) cõmissionem, nõ autẽ iussa. Nam deforme alioqui esset, si filius iuberet, imperaretq; patri. Præcipere, est tum magistrorum, quod est præcepta tradere, tum magistratuũ, & superiorum personarum. Sallu. in Catil. Iudices rerum capitalium quibus præceptum erat. Idẽ in Iugurth. Micipsa pater meus moriẽs mihi præcepit. Iubere frequenter idem est quod imperare: ut Quint. Pater me iussit. Et alibi: Nam quãuis infestum latronibus mare iussus intraui. Neq; dissimulauerim magnas fuisse causas patri, cur hoc mihi imperaret, quod ipse facere non potuerat. Pro eodem accepit iubere, & imperare. Hîc tamẽ annotandũ est, quòd sicut eleganter dicimus, Impero mihi: ut apud eundem, Imperauit sibi, ne quas admitteret amplius preces. ut etiam Permisi mihi, permisisti tibi, permisit sibi, ita nõ eleganter dicas Iussi mihi. Prætereà quum ita dicamus imperata, ut iussa huic apponimus uerbum Exequor, Perago, & si quid est simile: illi autem ferè unum uerbũ quod est Facio: ut apud eundem, Neq; ipse hoc periculum ignoro, expertus non leui documento, quanti steterit mihi, quòd semel imperata non feci. In hoc etiam hæc uerba differũt, quòd Impero tibi hanc rẽ, dicimus: Iubeo uerò præter hanc cõstructionẽ, potest habere & illam, cuius exemplum modò protuli, Pater me iussit. Est etiam iubere, non planè imperare, sed quasi hortari: ut idem: Spera tu, iube sperare matrem. Cic. etiam frequenter hoc modo loquitur: ut pro Deiotaro, Literis quas ad me Tarracone misisti, bene sperare iussisti. Cui simile est Terent. Saluere Hegionem plurimum Iubeo. Verg. in v. Declam. 9. Declam. 8. In Adelp. act 3. scen. 5.

–Reddiq; uiro promissa iubebat. Quàm quæso decorum fuisset, ut regi milites, ac comites sui imperarent? Edicere est magistratuum, regum ue. Vnde edictum cõsulum, sunt literæ consulum, quibus aliquid iubent, atq; imperant. Nam Indicere, proprie denuntiare est: ut, Indictum est bellum, indixi bellum fortunæ, indixi bellum uoluptatibus, indixit Romulus spectaculum. Liui. Indici deinde finitimis spectaculum iubet. Iterum: Indixit in posterum diem ut adessent. Idem: Indicto iustitio. Iterum: Delectusq;, & iustitium indictum est.

Introcludo, & Intercludo. CAP. LXIX.

INtrocludo te, id est, in interioribus claudo. Intercludo te, iter tuum impedio, & quasi iter cludo. Verg.

Aeneid. 2. Intercluſit hyems, & terruit Auster euntes.

In Paradox. Cic. Qui Carthaginiensium aduentum corporibus suis intercludendum putauerũt. Qua ratione etiam dicimus Inter-

Declam. 13. sepio. Quintil. His textis ne uniuersi mellis pondus effluat, interscpta onera clauduntur. Quasi circunsepta, uel, quà effluere mella poterant, septa.

Ex sententia, & Ad uotum habere. CAP. LXX.

EX sentẽtia aliquid habere, & Ad uotũ, licet illud uidea tur rationis esse, hoc affectus, eôdem tamẽ ferè significationis ueniũt, ut Quint. Habes ne uxorẽ ex animi tui sentẽtia? Et alibi: Et ad omne uotũ fluente fortuna lasciuit otium.

Facere iter vel viam, & Iter habere. CAP. LXXI.

ITer facere, Viam facere, Viam munire: Itẽ, Iter facere, & Iter habere differunt. Iter facere, est (ut imperiti loquuntur) itinerare, & (ut periti) ingredi iter, aut uiam: ut Ci. de Sene. Masiniſſam, quũ pedibus iter ingressus est, in equũ non ascendere: quum in equo, ex equo non descendere. Idem li. 1. Offi. Tempus à natura ad eligendum, quã quisq; uiam uiuendi sit ingressurus, datum est. Viam facere proprie est, ubi nõ

erat

erat uia,uiam,& transitum aperire. Quint. Seratur igitur non semitis,sed cãpis,nõ uti fontes augustis fistulis colliganꝫtur,sed ut latißimi amnes totis uallibus fluant, ac sibi uiam (siquando non acceperit) faciat. Quod non probè dixeris, muniat. Est enim Munire uiam,repurgare,reficere,ac substruere interdum lapidibus,quales sunt uiæ Romanæ à pleriſq; portis,in multorũ dierũ iter silicibus stratæ. Cic. pro Milone: Ideo'ne Appius ille cæcus uiã muniuit,nõ qui populus uteretur,sed qua sui posteri latrocinarẽtur? Et per trãslationem de corporalibus,ad incorporalia. Quint. lib. III. Propterea quòd plurimi autores quamuis eôdẽ tẽderẽt,uias tamẽ diuersas munierunt,& in suã quisq; induxit sequẽtes. Dicimus etiã ut uiam,ita ripã munire, alueum munire,aditum munire,quum illa reficimus,uel reparamus. Cic. etiam Aditum munire,pro uiam munire dixit pro Cluentio: Aditum sibi alijs sceleribus antè muniuit. Iter habere, est iter aliquem esse facturum. Cic. Habebant iter ad Laium regẽ. Epist. II. lib. 2. fam. Et ad Q. fratrem: Et quòd ille in Sardiniam iter habebat. Epist. 4. lib. 2.

Propono,& Ostendo,cum aliis uerbis. CAP. LXXII.

PRopono præmium,propono metum, Ostendo spẽ,ostẽdo metum,ferè in eadem significatione: hoc est,hinc hortor,illhinc deterreo: nisi quòd Proponere est potius potestatem,imperiumq; habentis: Ostẽdere uerò consilium dantis. Cicero: Quis est, qui propositò tanto præmio non excitetur? Idem: Propositis mortis, & exilij minis. Item: Tum spem,tum metum ostendere. Atq; iterum: Magnum huic urbi periculum ostenditur. 6. Ver.

Pacificatus,Pacatus,& Placatus sum. CAP. LXXIII.

PAcificatus sum,pacem feci: Pacatus sum,in pace sum,uel ab armis recessi: Placatus sum,ab indignatione animi ad lenitatem redij: uel,animo leni sum.

Parem

Parem esse,& Paria facere. CAP. LXXIIII.

PArem esse,idem est quod sufficere alicui operi,siue resistendo illi,siue exequendo. Cic. ad Attic. lib. XI. Tum interpellat fletus,repugno quoad possum,sed adhuc pares non
Declam.8. sumus. Quint. in Geminis languentibus: Nunc infelix non par est dolori,nunc non inuenit ulla solatia, ex quo uidetur sibi filium perdidisse uicturum. Idem: Non fallit nos nefande quid captes hoc, quòd supra silentium trahis alta suspiria, quòd in prorumpenti uidêris exclamatione deficere: mẽdacio paratur autoritas, & in fidem erupturæ uocis affertur, ut fateri uidearis inuitus: dic tamen, par est huic rei matris integritas, ut mentiaris? Lucanus:

Lib.2. Hunc habuisse pares Phœbæis ignibus undas.

Et hoc in resistendo. In exequendo autem, idem Quintilian.
Declam.15. Aspicio par laboribus corpus. Nonnunquam Par idem est, quod decens: ut idem, Si propter matrimonia uiolata urbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est? Paria facere, est quod alibi amissum est, uel quod aliunde acceptum,
Declam.6. alibi, uel aliunde compensare. Idem Quintilian. Paria tecum facio Respubl. quæ propter me unum ciuem perdideras.

Et alibi: Sic paria faciemus. Tu illhic eris uicarius meus.
Lib.2.cap.86. Plinius Auunculus: Nascuntur & alio modo terræ, ac repente aliquo mari emergunt, uelut paria secum faciente natura, quæq; hauserit hiatus, aliquo loco reddente. Plinius Iu-
Epist.10. nior ad Priscum lib. VIII. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in aduersis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reuersarum non feci tamen paria: atq; eò magis hanc cupio seruari, ut mihi soluendi tempora superstnt. Seneca: Vt statim tibi soluam, quod debeo, & quantum ad hanc epistolam paria faciamus.

Solicito. CAP. LXXV.

Solicito

SOlicito te, uel quòd ſpem, metum'ue tibi oſtendo, ut ſolicitare plebem: uel inquieto, & tibi curam inijcio.

Gratum facio, & Gratificor. CAP. LXXVI.

GRatum facio, & Gratificor (ſi quid differunt) ita differunt, quanquam utrunq; eſt ex gratum, & facio, non tamẽ utrunq; compoſitum. Differunt autem ita, quòd Gratum facere eſt quiddã minus, & propè idem quod obſequi, & inſeruire: ut Cicero, Si hunc iuueris, gratiſſimum mihi feceris. Gratificari quiddam maius. Vnde Deum gratificari hominibus dicimus, nõ autem gratum facere, quaſi idem ſit, quod beneficia conferre.

Deduco, Reduco, Comitari, & Aſſectari. CAP. LXXVII.

DEduco, & reduco generalẽ habent ſignificationẽ, ſed in hoc ſpecialem, quoties alicui officij gratia præſtamus comitatũ: ut Deduxi Catonẽ in Senatũ, eumq; ut domũ reducam, hìc expecto. Sed proprìè hoc eſt inter homines nõ multum dignitate, & autoritate diſtãtes: Comitari uerò minorum potius erga maiores. Cæterũ Deducere, et Reducere, eſt quaſi ad certũ loçũ. Aſſectari uerò, quaſi comitatum præſtare, nõ tantũ in itinere, aut nauigatione, aut militia, ſed ferè per urbẽ: ut Cic. de Orat. lib. II. Quũ ædilitatẽ Craſſus peteret, eumq; maior natu, & cõſularis Sergius Galba aſſectaretur, quòd Craſſi filiam Cn. filio ſuo deſpondiſſet.

Satio, & Saturo. CAP. LXXVIII.

SAtiare ad omnes ſenſus attinet: Saturare ad unum guſtũ. Nam figuratè locutus eſt Cic. Iracundiam meam ſatura tuo ſanguine. quaſi ſitim meam ſatura. Satiare frequenter ad animum transfertur.

Incedo, & Ambulo. CAP. LXXIX.

INcedere, eſt ambulare: inde Inceſſus, ſiue tardus, ſiue feſtinus, ſiue commotus, & incompoſitus, immoderatusq;.

Proprìè

Proprie tamẽ ſublimior quidã,& faſtum præ ſe ferẽs. Verg.
Aeneid.1. Regina ad templum magna ſtipante caterua
Aeneid.1. Inceßit. Et iterum: Et uera inceſſu patuit dea.
Quod Seneca quodam loco declarat: Tenero, ac molli paſſu ſuſpendimus gradum, nec ambulamus, ſed incedimus.

Aduerſor, & Auerſor. CAP. LXXX.

ADuerſor tibi, & Auerſor te. De primo nihil dubij eſt: ſecundum ſumit ſignificationem à geſtu, quoties ab aliqua re, quam deteſtamur, uultum auertimus. Quintil. in XI.
Cap.3. Aſpectus enim eôdem ſemper uertitur, quò geſtus, exceptis quæ aut damnare, aut non concedere, aut à nobis remouere oportebit, ut idem illud uideamur uultu auerſari, manu re-
Aeneid.3. pellere. Maro: Dij talem terris auertite peſtem: In Deuteron. & alijs pluribus locis eſt: Gẽtes quas dominus auerſatur. id eſt, deteſtatur, atque abominatur, & à quibus præ odio uultum auertit. Mũlti tamẽ indocti ſcribunt, leguntq; Aduerſatur Dominus.

De Leuo, & compoſitis ſuis. CAP. LXXXI.

LEuo, eſt alleuo, & moleſtiam, laboremq; extenuo. Nam pro illo ſignificato, quod eſt ſuſtollo, notũm eſt: ut Liuius lib. XXI. Mox aqua leuatur uento, quum ſuper gelida montium cacumina cõcreta eſſet. Subleuo, auxilium, defen-
Tuſc.quæſt. lib.4. ſionemq; præſto. Cic. Zopyrus, qui ſe naturam cuiuſq; ex forma proſpicere profitebatur, deriſus à cæteris eſt, qui illa in Socrate uitia non agnoſcerent, ab ipſo autẽ Socrate ſubleuatus, cùm illa ſibi ſigna ratione à ſe deuicta diceret. Alleuo in altũ tollo, uel de imo, & ubi quid iacet, atq; proiectũ eſt ſurſum tollo. Quint. Vidi multos, quorũ ſupercilia adſin gulos uocis conatus alleuarẽtur. Idẽ Homini in aquã lapſo, atq; ut alleuaretur orãti. Inde per translationẽ ad qualitatẽ
Declam.1. fortunæ: ut idẽ: Quare non petit ut miſerum putetis, niſi & innocens

innocens fuerit. Non petit ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorem, quòd patrẽ amisit, quàm quòd oculos. Etiam nonnunquam Subleuo pro alleuo: ut apud Suet. de Vespasiani uita dumq; surgit ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est. Eleuo, imminuo, & extenuo: ut idẽ Quint. Nam quis ignorat, quin id longè sit honestissimum, ac liberalibus disciplinis, & illo quem exigimus animo dignissimum, non uendere operam, nec eleuare tanti beneficij autoritatem, cùm pleraq; hoc ipso possint uideri uilia, quòd pretium habent? Nusquam memini in alium sensum reperisse me. Nam Hieronymus testatur quodam loco Esaiæ. Eleuatum est super limina templi: debuisse transferri Sublatum est: sed ad tollendam ambiguitatem (ne quis putaret sensum esse talem, qualis est, sublatum est mihi pallium) ad aliud uerbum recursum fuisse. Proprium tamen erat Sublatum: ut idẽ Quint. Tunc te fas est sublatis ad cœlum manibus proclamare, Mathematice, mentitus es.

Cap. 24.

Lib. 12. cap. 7.

Declam. 4.

Perpendo, Expendo, Appendo, Impendo, & Impendeo. CAP. LXXXII.

PErpendere, est exactè ponderare, atq; examinare: non autem (ut aliqui uolunt) intelligere, atq; animaduertere. Cic. Quid in amicitia fieri oportet, quæ tota uirtute perpenditur? Expendere, eiusdem ferè significationis est. Idem in Ver. v. Expendite hæc deinde, atque æstimate. Idem Offic. 1. Quæ contemplantes expendere oportebit, quid quisq; habeat sui, eademq; moderari, nec uelle experiri, quàm se aliena deceant. Appendere est tum suspendere, ut notum est: ut, Appendi uuas: tum ad lancem, stateram ue ponderare. Idem in Anto. Vt iam appendatur pecunia, non numeretur. Et in proœmio orationum Aeschinis, ac Demosthenis à se translatarum figuratè ad incorpera transtulit: Ea putaui non

non annumerari lectori debere, sed tanquam appendere. Impendo habet participium præsentis tale, quale est ab impendeo, ut admoniti sumus cauendum esse, ne ista nos fallat ambiguitas. Quale est apud eundem de Senect. Mortem igitur impendentem omnibus horis timens, quis posßit animo constere? Hoc participium est ab impendeo, nõ ab impendo. Est autem Impendêre, supra caput iamiam casurum pendêre, ut nubes impendent. Et gladius ille equina seta appensus supra Dionisij conuiuæ caput imminens impendebat. Impendêre, ab Impendere, apice distinguendum est.

Rapio, Eripio, & Præripio. CAP. LXXXIII.

RApere manifestam significationem habet, quum de alijs rebus loquimur: quum uerò de personis, duobus modis accipitur. Vno, qui ad res quoq; pertinet: ut apud Verg.

Georg. 4. Aeneid. 8. Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret? Rapta dixit pro ablata. Et alibi: –Raptas sine more Sabinas. Altero pro eo quod est uim afferre, siue uitiare, uel si non asportet, nec fœminam loco deducat: quod proprie de uirginibus, quæ uitiatæ sunt, dicitur: ut apud Senecam, qui eandem legem nõ eisdem uerbis repetit, quodam loco sic retulit. Rapta raptoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet, Alio loco sic: Vitiata uitiatoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Ab hoc uerbo duo composita sunt, Eripio, & Præripio: quorũ primum quoties habet cũ accusatiuo datiuum, ferè in malã partem accipitur: ut Eripuisti mihi omnes bene uiuẽdi facultates. Quoties uerò ablatiuũ cum præpositione à, uel ab, siue abs, plerunq; in bonam, ut, Eripuisti me à periculo. interdũ in malam: ut Eripuisti à me filiam. Quod uerbũ ita differt à Præripio (præterquam quòd nunquàm hoc postulat talem ablatiuũ (quòd qui alteri aliquid eripit, potest id non in suos usus eripere: ut, Eripuit illi uitam: qui uerò Præripit in suos

propr

proprios usus rapit: neq; præpositio illa anteces sionem temporis declarat. Cic. *pro Gallo: Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus orator: tu illi, ne solus.* Nõ *hoc intelligit* Cic. *quòd* Demosthenes *huic aut aliquid eripuit (ut qui auferre nihil posset nondum nato) aut priorem se fecerit. Non enim* Demosthenes *primus oratorum antiquitate tẽporis dicitur, sed facultate: neq; hunc solus* Demosthenes *ætate anteceſsit eò quidem magis, quod hic ipse, æqualis* Ciceronis *non potuisset inuicem antiquissimo illi aliquid antè auferre. Ergo ille præripuit tibi. id est, rapuit sibi istam dignitatem, ut summus orator esse uideatur, futurus etiam solus, nisi tu partem in te illius laudis transtulisses, esses q; tu dignus nomine oratoris, quamuis non æquandus* Demosthẽi, *quo nomine adhuc post illum præter te dignum uidimus neminem.* Nonnũquam *hoc uerbum significat antè capere, sed magis in passiuo: ut immatura morte præreptus nõ potuit præstare, quale promiserat regẽ. Sunt autem hæc uerba* Plinij Iunioris *de uiris illustribus, quasi dixisset, immatura morte præuentus.* De Anco Martio Rom. rege quarto.

Titubo, Nuto, ac Vacillo. CAP. LXXXIIII.

TItubare, *est pedibus non ualentis insistere, quales sunt ebrij aut infirmi, aut uulnerati, aut decrepiti senes: ut apud* Quintil. *At non tua culpa fames cœpit, sed uulneratũ iugulasti, titubantem strauisti, fumantem incendisti. Transfertur etiam ad animum: ut apud eundem,* Neq; *ulla unquam tanta fuerit dicẽdi facultas, quæ non titubet: aut hæreat, quoties ab animo uerba dissentiunt. Titubare quoq;, lingua, & dentes dicuntur: hinc linguæ, & oris titubantia. Nutare est propriè alicuius male solidatæ molis ruinã minantis. De animo quoq; dubitante, & nesciente, quò se potissimũ conferat,* Nutare *dicitur.* Vacillare, *est alterno motu incõstantẽ esse: ut idem, Est & illa indecora in dextrũ, & sinistrũ latus uacillatio*

Declam. 12.

Lib. 12. cap. 1.

De cla. Orat. cillatio alternis pedibus insistentiũ. Cic. Cũ ex eo in utranq; partẽ toto corpore uacillante quæsiuit. Vnde & naues utiq; Epi. 13. lib. 16. epist. fam. uacuæ uacillant. Et idem Cic. de quodam præ infirma ualetudine non rectè scribente inquit: Vacillantibus literulis. Ad animum quoq; transferimus,, ut apud Iurisconsultos: de fide testis uacillãte, qui incõstãtia, & diuersa testimonia dixerit.

Vacc, Vacat, & Careo. CAP. LXXXV.

In Cato. Ma. VAcas sapientiæ, das operã sapientiæ: Vacas sapientia, cares sapientia. Quanquam Carere proprie, est uacare quibus indiges: quòd significauit Cic. quum inquit, Satiatis uerò, & expletis iucũdius est carere, quàm frui: quanquã non caret is, qui non desiderat. Improprie tamen dicimus, Cares culpa, cares periculo, cares damno. Cum nomine tamen significante actionem quãdam, siue qualitatem, adiungimus, à, præpositionem: ut Vacas à labore, uacas à componendo, uacas ab agricultura, uacas ab omni molestia. Similiter per nomen: Vacuus sum ab omni occupatione, atq; ab omni solicitudine. Hoc autẽ uerbũ cùm est impersonale, quæri po-
Lib. 11. cap. 1. test, quid significet. Quintil. inquit, Non imò oderit reum uerba aucupantem, & anxium de fama ingenij, & cui dis-er to esse uacet. Hìc uidetur Vacet, accipi pro eo, quod est,
Lib. 1. cap. 20 curæ sit. Idem alibi: Tunc inchoare hæc studia uel non uacabit, uel non libebit. Hìc uidetur esse pro eo quod est tẽpus uacuum erit. Nã libebit, idem est, quod curæ erit. Et ne quis au-
Epist. 10. lib. 1. deret immutare, Licebit, pro libebit: Plin. Iun. (quanquàm infinita sunt huiusmodi exẽpla) quærẽs, quod nõ posset operam dare admirãdo cuidam philosopho, ita ad amicũ scribit: Quò magis te, cui uacat hortor, cùm in urbem proximè ueni-es (uenies autem ob hoc maturius) illi te expoliendum, limandumq; permittas. Quid igitur duas has significationes huic tribuimus uerbo, cùm præter id, quòd ambiguum erit, utrum

utrum potius significetur, superuacuum uideatur dicere uel non uacabit, uel non licebit: satis sit dicere, non uacabit: quo uidebuntur fortassis illa duo significari? Quare exponamus, ut cæteros locos. Ita & illum, Cui esse diserto uacet: Vacet, uacuum est, hoc est, uacuum tempus est. uel si uis, cui est uacuus animus, quod significauit Verg. quum inquit:

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Aeneid. 2.

Hoc quantum ad uoluntatem, quod est, si libet. Deinde quãtum ad facultatem temporis, uel uacuitatem animi:

Et uacet annales nostrorũ audire laborũ. Dixerat enim:

–Et iam nox humida cœlo

Præcipitat, suadentq; cadentia sydera somnos. Quasi non uideretur tẽpus illud tantam narrationẽ pati, aut ipsa Dido eo tẽpore æquo animo posse audire quod audire cupiebat.

De Conscisco, Ascisco, Descisco. CAP. LXXXVI.

Conscisce re, ferè ad mortem pertinet. Plerunq; enim sic legimus: Mortem sibi ipse consciuit: Mortem tibi ipse consciscis: Mortem mihi ipse consciscam: cogam te ad mortem tibi per teipsum consciscendam. Ascisce re est remotum aliquid, quasi scitè uocatum capere. Cicero de Oratore: Expertes esse prudentiæ, quam sibi ascisce rent. Idem in Oratore: Quod minimè politæ, minimeq; elegantes sunt, asciuerunt aptum suis auribus opimum quoddam, et quasi adipale dictionis genus. Descisce re, est ab imperio se, ductuq; alterius subtrahere: ut milites à duce, populi à domino, discipuli ab opinione magistri, quam prius sequebantur, præsertim ad alterius uel imperium, uel sententiam se transferentes. Lib. 1.

Asseuero. CAP. LXXXVII.

Asseuerare est inter ipsa argumenta, probationesq; admiscere uim animi, motumq;: quod declarat Quintilia. quum inquit, Altera ex asseuratione probatio est: ego hoc Lib. 5. cap. 12.

feci, tu hoc mihi dixisti. &, ô facinus indignum. Et alibi: Quum præsertim quorundam probatio sola sit in asseueratione, & perseuerantia.

Exhibeo, Facio uel Facesso negotium. CAP. LXXXVIII.

EXhibere illi negotium, Facere, uel Facessere negotium, est alterum molestia, ac labore afficere, frequẽter quidẽ per accusationẽ: ut Cic. Offi. III. Criminabitur etiam quòd Titum filium, qui posteà Torquatus est appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset. Quod quum audisset adolescens, negotium uidelicet exhibiturum patri, hoc est, patrem accusari, uel molestia, laboreq; affici. Nam Negotium sæpe pro labore apud hũc præsertim legimus: ut, Quid negotij est, ista poëtarum, & pictorum portenta conuincere? quomodo? quid operis? Quæ exempla passim reperiuntur. Idem de natura deorum, Quod beatum, & immortale est, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. Quint. lib. V. Vt uulneratus, aut filio orbatus, non fuerit alium accusaturus quam nocentem, quando si negotium innocenti facit, liberet eum noxa, qui admiserit. id est, si innocentem reũ facit. Cic. ad Appium: Quum est ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium facesserent. id est, accusarent, insectarentur, ad pœnam uocarent.

Tuscu. quæst. lib. I.

Lib. I.

Cap. 12.

Epist. 10. lib. 3. epist. fam.

Deturbo, Exturbo, & Disturbo. CAP. LXXXIX.

DEturbare, est deorsum cum uiolentia deijcere. Verg. –Puppi deturbat ab alta. Exturbare, è loco eundem in modum deijcere. Disturbare, dissipando, diruendoq; disijcere. Quint. Nõ enim discussos alicuius operis angulos, aut disturbatos parietes obijcimus. Cic. Vt dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publicè ex Senatus sententia ædificatam domum.

Aeneid. 5.

Philip. I.

De Admoueo, & Amoueo: Aduerto, & Auerto: Aduersus, & Auersus. CAP. XC.

Admoueo

Digitized by Google

ADmoueo manum, appono manum. Amoueo manũ, remoueo manum. Aduerto oculos, mẽtem ue: aliquò oculos, mentem ue conuerto. Auerto oculos, aut mẽtem: alicunde conuerto oculos, aut mentem. Aduersus, oppositus, opposito pectore, atq; obiecto. Auersus, terga ostendens. Vnde illud Tullianum aliquantò obscœnius, sed ad rem declarandam pertinens: Et aduersus, & auersus impudicus es. Li.2. de Orat.

Consternere, & Consternari. CAP. XCI.

CONsternere est corporis: Cõsternari autem animi quũ mens turbata est, & de statu mota, & quasi humi strata. Ideoq; sæpe coniungi animum uidemus, ut consternatus animo. Sallustius tamen primo Historiarum inquit: Equi sine rectoribus exterriti, aut saucij consternantur, quum sit ustatius consternuntur.

Non placeo, Displiceo, & Placeo mihi. CAP. XCII.

NOn placeo mihi, & Displiceo mihi, ab illo, Placeo mihi diuersæ significationis sunt præter negationẽ. Nam ea prima aperti intellectus sunt, ut de Oratore Cic. Nũquã mihi minus, quã hesterno die placui. Et in Philip. Cumq; uia languerẽ, & mihimet displicerẽ. Tertium est idem quod superbio dote aliqua, bono ue, quod mihi adsit, & glorior, & mihi eo nomine cõfido, plerunq; cum inferiorum contẽptu. Quint. Placeas licet tibi, opum tuarum fiducia diues, si mihi idem inuidere non expedit, pares sumus. Penè in hunc sensum accipitur, Mirari se. Nam id efficere in alterum, laudabile est. Vnde apud eundem de Socrate dicitur: Nam ideo dictus est εἴρων, id est agens imperitum, & admirator aliorum tanquam sapientum. De seipso crebrius in uitium est. Idem: Quòd se silentio parricida miraretur. Martialis: Lib.2. de Orat. Lib.2. Philip.2. Lib.13.epig.

Ipse ego quàm dixi, quid dentem dente iuuabit
Rodere? carne opus est, si satur esse uelis.

Ne perdas operam, qui se mirantur, in illos
Virus habe, nos hæc nouimus esse nihil. Se mirantur dixit, quasi sibi placent, uel de se magnificè sentiunt.

Moror te, & Maneo te. CAP. XCIII.

MOror te, & Maneo te, à quibusdam exponuntur, pro expecto. Sed mea tamen sententia, magis poëticè, quã
Aeneid.10. *oratoriè. Verg. Et tua progenies mortalia demoror arma. Terẽtius: Quem hîc manes? Oratores potius accipiunt, Moror te, pro retineo te, & in mora teneo. Ideoq; hæc duo uerba sæpe iunguntur, ut apud Quint. Quid me adhuc pater detines? quid moraris abeuntem? Maneo pro eo, quod est, futurum est, ut ipse accipio, apud ipsos interdum etiam*
Aeneid.6. Philip.2. *poëtas. Verg. Te quoq; magna manent regnis, penetralia nostris. Id est, tibi futura sunt. Cicero: Cuius quidem te fatum, sicut C. Curionem manet. hoc est, cuius fatum tibi futurum est, sicut fuit Curioni.*

Conflaui, Contraxi, & Dissolui æs alienum. CAP. XCIIII.

COnflaui æs alienum, & Cõtraxi æs alienum, idem est, quod factus sum debitor alienæ pecuniæ. Dissoluo æs alienum, id est, quod contraxerã æris alieni, restituo, ac pluribus soluo: uel quasi catena qua ligabar, me soluenda pecunia, dissoluo. Quint. Non ego æs alienum luxuria contraxi. Cic. patri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret. Quibus exemplis plena sunt omnia.

Migro, Decedo, Discedo, & Recedo. CAP. XCV.

MIgro, Decedoq;, sic à Discedo, Recedoq; differũt, quòd Migrare est domicilium mutare, & aliò se ad habitãdũ cõferre, relicta priore habitatione. Et est apud Iurisconsultos titulus, De Migrando. Similia huic sunt, Emigrare, Demigrare, Commigrare. Remigrare autẽ, reuerti in pristinum domicilium. Transmigrare, est in longinquioris loci

domic

domicilium, habitationem'ue migrare. Immigrare, in domum aliquam habitandi gratia ire. Ea propter homines, qui moriuntur, migrare dicũtur. Sed rectius cum appoſito, quã ſine appoſito, ut multi faciunt, neſcientes Ciceronẽ cum appoſito ſolere loqui, ut de Republica lib. VI. Antequã ex hac uita migro, conſpicio in meo regno, & his tectis P. Cornelium Scipionem. Et Quintil. in Corpore proiecto: Seu quũ ad inferna ſedes anima migrauit. Etenim qui moriuntur, tanquam domicilium corporis relinquentes, aliò ad habitandum (duntaxat anima) ſe transferunt. Contraq; nequaquam milites, quum caſtra mouẽt, aut de ſtatione, munitionibus'ue decedunt, Migrare dicuntur, utpote ubi domicilium non habuerunt, nec in domicilium ſe conferũt. Decedere quãquam accipiatur nonnunquam pro eo quod eſt diſcedere, aut recedere, tamen proprie eſt à mandato cuſtodiæ ſuæ loco recedere. Vnde conſules, proconſules, præſides, prætores dicuntur ex prouincia decedere. Item præſidia de urbibus, atque caſtellis. Sine appoſitione intelligitur pro mori, quaſi à cuſtodia, & gubernatione corporis proficiſci. Cic. de Senect. Vetatq; Pythagoras ſine iuſſu imperatoris, id eſt, Dei, de præſidio, & ſtatione uitæ decedere. Idem de Repub. Ideoq; & tibi Publi, & cæteris omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iuſſu eius, à quo ille eſt nobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus humanum aſſignatũ uobis à Deo defugiſſe uideamini. Eo igitur modo dicitur Deceſſit, quo dicitur Defunctus, ut ſubintelligatur Vita. At in Excedo additur Vita nõ ſubintelligitur. Idẽ in Ant. In ipſa cura, & meditatione obeundi ſui muneris, exceſſit è uita. Declam. 6.

Precor, & Imprecor. CAP. XCVI.

PRecari quid ſignificet certum eſt, quum merum accuſatiuum habet: adiuncto autem datiuo, idem eſt, quod im-

precari, hoc est, optare alicui, Deos precando, bonam fortunam, aut malam. Qui datiuus sæpe subintelligitur: ut apud M. Tull. in Pisonem: Vt omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precẽtur, quod mihi accidit, an quod tibi proficiscenti euenit, ut omnes execrarẽtur, male precarẽtur? Et
Declam. 12. Quintil. Inde fugientia uela longo uisu prosecuti, facilè emptionem, secundos uentos, placidum mare, non secus ac si ipsi
In præfa. li. 1. nauigaremus, precati sumus. Cum datiuo, idẽ: Sed si tantopere efflagitantur, quàm tu affirmas, permittamus uela uentis, & oram soluentibus bene precemur. De Imprecamur uerò,
Declam. 15. hoc eiusdem sit exemplũ: Non imprecamur debilitates, naufragia, morbos: pauper sit, & amet quancunq; meretricem, & amare non desinat. Quod crebrius accipitur in malum.

Habeo orationem, Facio sermonem. CAP. XCVII.

HAbui orationem, non Feci orationem. Feci sermonem potius, quàm Habui: nõnunquam etiam Habui. Cic. de Senect. Cyrus quidem in eo sermone, quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquã sensisse senectutẽ suam imbecilliorem factam, quàm in adolescentia fuisset.

Polliceri, Conuenire, & Audire habeo. CAP. XCVIII.

Epist. 5. lib. 1. fam. epist. TAntùm habeo polliceri, inquit Cic. ad Lentulum. Idem in Catone Maiore: Neq; eos solùm conuenire habeo, quos uidi, sed etiam quos audiui, & legi. Idem de Oratore: Audire habeo, quid hic sentiat. Quod (ut ipsè interpretor) idem est, quod pollicendum, conueniendum, audiendũ est mihi. Quod probatur ex illo, licet diuerso loquẽdi modo, qualis apud Quintil. Adeò ludibrijs miseræ sum diuersitatis implicitus, nt impetrandum à uobis habeam odij mei fauorẽ, id est, Vt impetrandus mihi sit à uobis odij mei fauor. Quod licet cõmutare in superiorẽ modũ: sic, Vt impetrare habeã odij mei fauorem: sicut contra illum in hunc: sic, Tantùm habeo

pollicend

Digitized by Google

pollicendum, neq; eos solùm conueniendos habeo, audiendam habeo huius sententiam. Vel Habeo pro uolo: ut non mirum sit, quare aliqui legant, aueo. Sed non rectè legere eos, ex illis Cæsaris Augusti uerbis ostenditur, quum dixit, Quid aliud habeo, quàm deos immortales precari?

Mereor bene vel male de te, Demereor, & Emereor. CAP. XCIX.

MEreor de te, est aliquid in te confero: si beneficij quidē, bene mereri de te dicor: sin autem offensionis, male de te mereri. Nonnunquam utrunq; reticemus, sed in ambiguū sensum: ut, Quid de te sum meritus? Nonnunquam per negationem: sic, homines nihil de me meriti, id est, qui nihil in me beneficij, aut officij contulerunt. Quibus exemplis omnes M. Tullij libri scatent. Demereor quoq; pro bene de aliquo mereor, accipitur, sed cum accusatiuo: ut Ouid. Heroid. In epi. Phyl. ad Demoph.

Dic mihi, quid feci, nisi non sapienter amaui?
Crimine te potui demeruisse meo.

Et Quintilianus: Simul ut pleniore obsequio demererer amantissimos mei. Emereor, idem pene est quòd mereor, præteritum eius Emeritus. Vnde Emeriti stipendia, qui militia perfuncti sunt, nominantur. Et in significatione pasiua, Stipendia emerita, ut idem, Emeritis huic bello stipendijs. Et per translationem à Vergilio Emeriti boues dicuntur, & quædam alia: Emeriti autem senes solent habere eos, qui pro se laborent, qui dicuntur pro alio opus agere. Quintil. de apibus inquit: Habebam qui pro me opus agerent. In procem. lib. 1. Instit. Declam. 13.

Refero, & Fero. CAP. C.

REtulit Pompeius ad Senatum, id est, cōsuluit. In eadem tamen sententia Pompeius ad populum tulit. Ex illo fit Senatusconsultum, ex hoc Rogatio, quæ instar est legis. Dicimus præterea Refero tibi acceptū, pro eo quod est, fateor

me hoc abs te accepisse: neq; id modo bonam partem, uerùm etiam in malam, ut pro Deiotaro Cicero, *Vitam acce-*
Philip. *ptam refert clementiæ tuæ.* Idem in Antonium: *Omnia denique quæ posteà uidimus (quid autem mali non uidimus?) si rectè ratiocinabimur, uni acceptæ referemus* Antonio. Idem *est,* Fero tibi *acceptum, siue pro eo quod est,* Habeo pro *recepto abs te, quod mihi debebas, etiam si solutio nulla intercesserit.* Vnde *fit* Acceptilatio, *quam* Iustinianus *per interrogationem, & responsionem fieri uult.* Retuli *expensum, id est rationem de impensis confeci, uel exhibui.*

Exhorreo, & Abhorreo. CAP. CI.

EXhorreo *hanc rem, idem est quòd expauesco.* Abhorreo *ad hac re, idem est quòd perquam alienus sum ab hac re.* Hoc *semper postulat huiusmodi ablatiuum: illud uerò nunquàm, sed accusatiuum.*

Bene agi cum aliquo quid sit, & quid Actum esse. CAP. CII.

BEne *mecum agitur, idè est, quod in bona conditione sum.* Item, Præclarè *tecum agitur,* Optimè *cũ illis agitur: melius cum hominibus ageretur, si paruo cõtenti essent.* Ita Ma-
De Amic. *le mecum agitur & peius, incommodius ue, & pessimè.* Cic. *Cum illo uerò quis neget actum esse præclarè, mecum incõmodius?* Nonnunquam *actiuè.* Valer. Max. lib. v. Bene *egissent* Athenienses *cum* Miltiade, *si eum post trecenta millia Persarũ in* Marrhatone *deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & uinculis mori eoègissent.* Actum *est, semper in malam partem accipitur: ut,* Actum *est de Republica, id est, respub. extincta, & desperata, & perdita est.*

Salio, & Salto. CAP. CIII.

SAlio, *unde* Saltus, *pro eo, quòd est saltum facio.* Salto, *tripudio: unde* Saltatio. Interdum Salio, *pro* Salto. Verg. II. Georg.

Digitized by Google

Georg. *Mollibus in pratis unctos saliere per utres.*
Quid autem distent Saltus, & Saltatio, notũ est. Saltus enim est qualis ceruorum, leporumq́; : Saltatio uerò, illa hominum iactatio, quam uulgò tripudium uocant. Et licet Salio pro Salto accipiatur, non tamen Saltus pro Saltatio, Saltatus ue, quæ eiusdem significationis sunt. Liu. *Ferre, ac per urbem* Lib. 1. ab Vrb. *ire cum tripudijs, solennioq; saltatu iussit.*

Abdico, & Exhæredo. CAP. CIIII.

ABdicare, est expellere à bonis filium, dum uiuit pater. Exhæredare uerò, post mortem. Sed Abdicare est gra uius, quod etiam in se exhæredationem continet.

QVINTI LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN ELEGANTIARVM linguæ Latinæ Librum sextum, qui de Notis Autorum inscribitur, proœmium.

SVLPITIVS *ille Seruius, cuius quanta in iure ciuili fuerit autoritas, plurimorum monumenta testãtur, siue aliorum exemplo, siue priuato cõsilio fretus, non existimauit turpe sibi ad famã fore, ut librum de Notis Scæuolæ cõscriberet, nõ modò antistitis in ea facultate, atq; omnium principis, uerùm etiam præceptoris sui. Cogitabat enim neq; id posse sibi uitio dari, quod publicæ utilitatis causa susciperet, neq; iniuriã illi fieri, qui reprehẽderetur, si modò ritè reprehẽdatur, quod in se fuisset ipse facturus, si errata sua animaduertisset. Probè itaq; Sulpi. & ingenuè, ac uerè Romanè. Quin ipse quoq; populus prudenter, & grato inuicem*

Digitized by Google

uicem animo, qui factum huius non reprehensione, sed laude dignum & gloria putauit: nec minore uolumen hoc, quàm cætera, honore prosecutus est. Nam præcepta aliqua doctrinæ tradere, cuilibet mediocribus saltè literis imbuto, promptum est. Errores maximorum uirorum deprehendere, id uerò cùm doctissimi hominis est, tũ opus utilissimũ, & quo nullum dici possit utilius. Quis enim dubitet, nõ minus agere, qui aurum, argentum cæteraq; metalla expurgat, quàm qui illa effodit? qui triticũ mundat, quã qui metit? qui pinus, amygdala, cæterasq; nuces seligit, quàm qui easdem legit? Ita eum, qui emẽdat (nisi pauciſsima sunt, quæ emẽdat) nõ inferiorem existimare debemus, quàm ipsum illum inuentorẽ, nec minorem ab illo, quã ab hoc percipi fructum. Insuperq; non modò huic ex illius castigatione nullum dãnum afferri, atq; iacturam, uerùm etiam pretium, ac dignitatem, perinde atque auro, ac cæteris, quæ modò commemoraui, quantum corpori purgatio ipsa detrahit, tantùm residuo pretij (ut dixi) & dignitatis accrescit. Adeò plus utilitatis in parte est, quæ superat, quàm quæ fuerat in solido. Quare si quis apud inferos Scæuolæ de Sulpitij facto sensus fuit (quæ erat illi æquitas, & iustitiæ amor) ausim affirmare fuisse gauisum, secumq; præclarè actum esse dixisse, quòd suorum librorum aurum ab omni scoria esset, ac fæce compurgatum: nihilq; foret, per quod cõciues sui per eius scripta falli possent. Neque immeritò Plinius Iunior ad amicum ita scribit: Ita enim magis credam cætera tibi placere, si quædam displicuisse cognouero. Quomodo igitur nõ sit beneficiũ id offerre, quod solet beneficij loco postulari? Quòd si hoc non præstatur aut iam defunctis, aut tale beneficiũ respuentib. profectò his præstatur, ad quos ex ipsa magnorum autorum emẽdatione multa in primis utilitas peruenit. Ideoq; ab optimis quibusq; cuiuslibet

Epist. 13. lib. 3.

cuiuslibet artis profeßoribus præceptum eſt, ut eorũ ipſorum, quos diſcentibus ad imitationem proponunt, etiam uitia (ſi qua fuerint) oſtendant. Huiuſmodi igitur ego & exẽplis, & rationibus adductus, faciẽdum mihi putaui, ut unum librum hunc de Notis ſcriptorum componerem, non quò illos carperem (nam præterquàm quòd hæc inhumana uoluptas foret, certè & alibi maior mihi hæc facultas daretur, & de hac ipſa re penè infiniti libri cõſcriberentur) ſed quò prodeſſem aliquid linguam Latinam diſcere uolentibus non modò ex noſtris præceptis, ſed ex aliorum quoque erratis ubi & de noſtro nonnihil ad rei teſtificationem admiſcebimus. Dedimus autem noſtrorum librorum ſuam cuiq; materiam, ut ſi per ſe opus non multum ſibi fauoris pararet, ipſa certè uarietas commẽdatione blandiretur: ex hoc præſertim uolumine, in quo & uniuerſa, quæ in ſuperioribus ſingula continentur, & de pluribus, præſtantißimiſq; autoribus pronuntiatur, iudiciumq; contra eos ſit. Sumus autem ijdem ſimul & accuſatores, & iudices, ſed qui aliorum pariter accuſationẽ, iudiciumq; ſubeamus, niſi legitimè & autoris, & iudicis fuerimus officio functi. Sed iam in forum deſcendamus.

In Nonium Marcellum de Alumnus. CAP. I.

ALVMNVS *eum ſignificat, Nonius Marcellus inquit, & qui ab aliquo alitus eſt, & qui aliquem aluit. Cui in prima ſignificatione ſuffragor, in ſecunda refragor. Nec illius exẽpla ſecum facere oſtẽdã, ſed mecum: quæ ſunt, tum Ciceron. in Verrem: Italia autem alumnum ſuum ſeruitutis extremo, ſummoq; ſupplicio fixum uideret. tum Varronis: Et ecce de improuiſo ad nos accedit cana ueritas Atticæ philoſophiæ alumna. Quorum exemplorum (ſalua Nonij pace) utrunq; ſignific*

Var. Eudæmonibus.

Digitized by Google

significat educatum, non educatorẽ. Nam Cicero quidẽ Italiam quasi altricẽ, & illum ab ea alitum dixit. Varro uerò nõ modò alio locutus est, quã Quint. ubi ait: Verba omnia, & uox eius alumna urbis esse solet, ut oratio Romana planè uideatur, non ciuitate donata. Vult enim uerba nostra, & uocẽ uideri debere natam, & alitã intra Romam, Varro inter Athenas, atq; in sinu altricis philosophiæ. Adijcit etiã Nonius Alumnum significare dominum: ut apud Verg.

Aeneid.11. *Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acetes*
Seruabat senior, qui Parrhasio Euandro
Armiger antè fuit, sed non felicibus æquè

Tum comes auspicijs, charo datus ibat alumno. Durè nimis (ne dicã ineruditè) uir sanè eruditus exposuit, quasi nesciamus non domini mortem à seruo, uel comite, Vergilium fecisse deplorari, sed quod est plus, quam si uel Euander ipse fuisset occisus, ac multò tristius ab altore, siue nutritio mortem eius quem aluerat, & quẽ loco filij habebat qualis Phœnix ille Homeric. in Achillem fuit, quẽ quoniam educasset, filium semper appellat, pro alumno. Et certè armigeri magnorum principũ semper & ipsi magni uiri fuerũt. Si quidẽ (ut taceam de Phœnice, qui bonæ parti Myrmidonum imperabat) Patroclus auriga Achillis, princeps erat: & Sthelenus Capanei regis filius auriga Diomedis, & Merriones inter primos duces Cretẽsium auriga Ilionei: & Hectori aliquis fratrum ferè aurigabatur currum. Talis fuerat Acetes Euãdro. Ergo nõ erat seruus, aut seruo similis apud Euandrum, multò minus apud filiũ, sed patri similis & pro patre, præsertim illo absente. Duo autem hæc nomina, quæ ab eadẽ litera incipiunt, Armiger, & Auspicium, quæ apud Vergilium modò legimus, nõ nota omnibus, etiam explicemus. Armiger est, qui in prælio gerit tela domini sui, ut scutum,

Digitized by Google

tum,ut arcum, lanceam,& cætera huiusmodi.Imperiti Armigerum uocant armatum equitẽ. Auspicium est uel à pastu auium,uel ab inspectione auium. Sed quia consul antè,quàm iret in expeditionem,capiebat auspicium:hinc factum est,ut dicamus Auspicia ducum atq; principum,quæ à solo duce capiuntur. Et hinc Auspicari non modò auspicium capere,sed etiam incipere:nec in bonã tantùm partẽ(quod frequentissimum est) uerùm in malam quoq; : ut apud Plinium, Athomo infeliciter natus, manibus pedibusq; deuinctis, animal cæteris imperaturũ:à supplicijs uitam auspicatur. Nã quando non est uerbum,ferè in bonum accipitur:ut apud Terentium : _Haud auspicatò me huc appuli, id est, non feliciter, quasi auspicijs repugnantibus. Quod declarat Quintilian. de Achille(ut opinor) loquens,qui ad mortem,quam dij futuram denuntiauerant, cupiditate ulciscendi Patrocli ruebat. Sic nanq; ait : Eant nunc poëtæ antiquarum fabularum conditores, & se ad exhortandam amicitiæ fidem, magna quædam composuisse carminibus putent, si dixerint aliquos per maria, terrasq; asperiorem fortunam amicorum tantùm secutos,aut principem Græciæ uirum in ultionem interfecti amici inauspicata bella gessisse. Et alibi : Itaq; ut apud illos Homerus, sic apud nos Vergilius auspicatissimum dederit exordium. Auspex qui præerat nuptijs celebrandis, quia Auspicium pro nuptijs capere solebat: adhibebaturq; hic pro parte mariti : ut Pronuba, quæ præest & ipsa nuptijs celebrandis, pro uxore:aliquãdo etiam magis propriè pro eo, qui dux militiæ est : ut primo carminum apud Horat. Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro. Ode 7.

In proæmio lib.7.

In And. act. 4. scen. 5.

Lib. 10. cap. 5

In eundem, de Citare. CAP. II.

Citare,idem inquit,pro laudare accipitur, ut turq; Salamis clarissimæ testis uictoriæ. Nescio cur id dixerit Cic. Cite- De Offi. lib. 1.

Digitized by Google

dixerit:non enim tantus uir,tam parua neſciuit, niſi putet ſe acutiorem uiſum iri, ſi clara faciat obſcura. Citantur teſtes, non laudantur.Nam Salamis (qui fuit locus uictoriæ Themiſtoclis)nihil laudis meretur,quippe qui nihil egit, ſed teſtis fuit,quia interfuit, uel quia in ea poſita ſunt trophæa uictoriæ,quæ rem geſtam teſtificantur tranſeuntibus. Ergo ſi teſtificari locus poteſt, poteſt meritò ut teſtis citari, non tamẽ tanquam uenturus, ſed ad quem eant, qui teſtimonium deſiderant.Vel citentur Salaminij, continens pro contento: uel citentur autores,& libri qui de hac Salaminæ victoria meminerunt,teſtimoniumq; dicunt.

In eundem,de Capio. CAP. III.

CApio ſecundum eundem in paſſiuo ſignificat propitiationem,ut apud Lucretium:

Lib.2. Nec bene pro meritis capitur,nec tangitur ira.

Act.2.ſce.2. Capere,facere:Terent.in And.Non,ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omnes homines. Capere, perpeti: Terent. in

Act.2.ſcen.4. Heaut.Dũ abs te abſum,omnes fuere mihi labores,quos cepi,leues. Capere,tollere,tenere.Verg.Georg. IIII.

Hic tibi nate prius uinclis capiundus. Varro in Meleagris,Quem idcirco terra non cepit,& cœlum non recepit. Idem in Eumenidibus:Stolam,calceosq; muliebres propter

Act. 4.ſce.1. poſitos capio.Capere,eligere.Terent,in Hecyra:Quum il-

Lib.2. lum in generum cepimus.Vergil.in Georg. Antè locum ca-

Lib 3. pies oculis.M.Tul.de Offic.Quòd inſit aliquid probi,quod capiat ignaros. Capere,delectare,ſuſtinere,habere, decipere,circumuenire,occupare, detinere,ſatiare, accipere,complecti,inuenire:ſingulorumq; exempla ſubijcit,quæ ipſe (ne longior eſſem)prætermiſi. In quibus nõ eſt illius probabilis expoſitio.Nam quis credat autores uni dictioni tot ſignificata,& quidẽ pro ſe quenq; noua dare uoluiſſe, tanquã linguã ipſam

Digitized by Google

ipſam confundere cuperent? Cur igitur ita locuti ſunt? Nempe quòd nihil intereſt inter has ſignificationes, Capio hoſtẽ, capio generum, capio ſaxũ. Prætereà duæ proprietates in hoc uerbo notandæ ſunt. Vna quòd habet reciprocum quendam uſum, ut idem ſit, Cepi uoluptatem, & cepit me uoluptas. Cicero: Magnam cepi ex literis tuis uoluptatem. Quint. Nec me tanta capiebat uoluptas, quòd fluentia ceris mella conderem. Plin. ad Caluiſium lib. VIII. Capio aliquam uoluptatem, quòd ulla uoluptate non capiar. Cepi ſomnũ, captus ſum ſomno, uix dicitur: ſed dici poſſet, ut oppreſſus, uidelicet qui opprimitur ſomno, capitur ſomno. Cepi delectationem, uix unquã Delectatio cepit me: ſed in paſſiuo potius, Captus ſum delectatione. Et item in cæteris, quæ ad delectationem pertinent. Captus ſum amœnitate loci, dulcedine uocis, ſpecie mulieris, amore pecuniarum, ſpe bonorum, magnitudine ſublimitateq; materiæ. Iſta enim omnia delectant, ideoq; ſubintelligi ſolet delectatio: quale ipſum illud M. T. Quòd inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros, id eſt, delectet. Ergo probitati ineſt delectatio, ut ſit ita exponendum: cuius probi delectatio capiat ignaros, ſiue ignari capiantur delectatione. Certè captus eſt, inquit Terent. Habet. ſubintelligе amore, ſiue pulchritudine fœminæ, id eſt, delectatione: nõ autem (ut teſtatus ſum) actiuè, cepi amorem. Nec longè ab hac ratione abeſt illud, Captus ſum oculis, pro orbatus ſum oculis. Nec hoc unquam reperies, niſi in paſſiuo, & nunquàm ferè niſi de oculis dici. Miſericordia cepit Deos, non dij miſericordiã, dicimus. id eſt, non delectatio, ſed dolor ille ex alieno malo. Et, Merita mea cœperunt Deos, ut ait Lucretius: qui ſermo rarus eſt, id eſt, admiratio, uel delectatio, uel affectus eos cepit. Capio dolorẽ tamẽ potius, quàm Cepit me dolor, dicimus. Non quia non poſſumus etiam ſic dicere,

Declam. 3.

De Offi. li. 1.

In And. act. 1. ſcen. 1.

ſed quia habemus alium in uſu modum magis proprium, Tenet me dolor, ſicut Tenet me deſideriũ. Delectatio enim uidetur tantùm capere, nec diu permanere: dolor autẽ, & deſiderium tenere, quaſi permanendo. Item, Cepi indignationẽ: cepi ſiue cõtraxi moleſtiam, potius quàm, Cepit me indignatio, cepit me moleſtia. Contrà, Cepit me tædiũ, cepit me obliuio, cepit me odium, potius quàm retrorſum. Verg.

Georg. 4. *Tanta meæ ſi te ceperunt tædia laudis.*

In Eun. act. 5. ſcen. 6. *Terent. Neq; agri, neq; urbis odium me unquam cepit. Cicero tamen, Quibus rebus tantum odij, atq; inuidiæ cepit eloquentia, ut homines ingenioſiſſimi quaſi ex aliqua turbida tempeſtate in portum, ſic ex ſeditioſa, & tumultuoſa uita ſe in ſtudium aliquod traderent quietum. Idem: Vt eos iuſtitiæ capiat obliuio. Plin. tamen li.* VII. *Natur. hiſt. ait: E præalto tecto lapſus matris, & affinium, propinquorumq; cepit obliuionẽ. Altera proprietas, quod capere ſignificat uel ſpõte, uel non ſponte accipere, Sumere tamen ſponte: atq; hinc eſt illud, cepi labores, cepi moleſtiam, cepi dolorem, cepi uel ſuſcepi inimicitias, ſuſcepi curas, ſuſcepi ſumptus: accepi calamitatem, accepi cladem, accepi damnũ, accepi iniuriam, accepi contumeliam, accepi repulſam, accepi uulnus: quod nunquàm ferè aliter dicimus: non Suſtinui, non Perpeſſus ſum uulnus, ſed ferè ſemper accepi, niſi more poëtico: ut apud Ouid. lib.* II. *Metam. Nullam patiere repulſam.*

Cl.

Offic. 3. *cero: In domum multiplicatam honoris non ſolùm repulſam retulit, ſed etiam ignominiam, & calamitatem: cùm dixit, nequisquã cõtra hoc, quod præcipio facit. Nam ſumo ſupplicium, ſumo pœnam: non in me, ſed à me, in alium infligi intelligitur. Ideoq; adiungitur ablatiuus cum præpoſitione de.*

In argumen. Declam. 16. *Cic. De illo paulò pòſt ſupplicium ſumitur. Quint. Vt niſi occurriſſet ad diem, de eo qui reſtiterat, pœna ſumeretur.*

Poteſt,

Potest tamen quis de se etiã sumere supplicium, eruntq; tanquam duæ personæ, quæ agit, & quæ patitur. Porrò quia sumere est ultrò, quasi nõ permissu aliorum capere, eò fit ut intelligatur pro nimium: & interdum pro arroganter sibi tribuere: ut Cic. de Offi. Orationem autem Latinam efficies profectò legendis nostris pleniorem. Nec uerò arroganter hoc dictum existimari uelim. Nam philosophandi scientiam concedens multis (quod est oratoris proprium) aptè, distinctè, ornateq; dicere: quoniam in eo studio ætatem cõsumpsimus, si id mihi assumo, uideor id meo iure quodammodo uẽdicare. Assumpsisse sibi ait eam laudem, quæ nisi uera esset, ac palã uera, propter rei magnitudinẽ, arrogans uideretur. Ergo Assumere, est multum, & penè nimium sibi tribuere. Idẽ pro Plãcio: Quanquã nõ mihi tãtum sumo iudices, neq; arrogo. Inde ineruditorum uocabulũ Præsumptuosus. Denique quodã loco Val. Max. ita planè horum uerborũ proprietatẽ distinxit, ut hãc differentiã penè præcipere uideatur, quũ de Catone Cẽsorio loquitur, qui ensem de medijs hostibus recepit: quãquã hoc aliqui filio Catonis tribuunt, inquiẽtes, ut nõ coactus acciperet, sed sua sponte sumere uideretur. Quare si Latinè & nos loqui uolumus, dicamus dominum IESVM carnẽ quidẽ humanã sumpsisse, mortẽ uerò accepisse. Meo iure, quod modò apud Cic. legimus, si quis fortè desiderat, exponamus. Significat autẽ idẽ quodãmodo, quod mea autoritate, meq; licẽtia, & cõcessa mihi ab hominibus libertate: ut idem pro Archia: Quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poëtas. Suo iure, inquit, quòd poëta erat, & probatissimus poëta. Idem est Pro meo iure: ut idẽ alibi, Pro meo iure hoc dico, uos eo me priuastis: quasi cõfidẽter dico. Est enim efficiens causa, non finalis: qualia cætera sunt hoc modo dicta, Pro mea in uos beneuolentia, In proœ. lib. Ad Herennĩ.

pro uestra in me humanitate, pro tua mãsuetudine, pro sua pietate: ubi efficiens (ut dixi) causa intelligitur, non finalis.

In eundem, de Contendere. CAP. IIII.

Aeneid. I. *COntẽdere, idem ait, est festinare: ut Verg. Quæ proxima littora cursu Contendunt petere. Contentio est perseuerantia, uel elatio. M. T. de Offi. lib. 1. Ex contentione uocis, & submissione, & cæteris simulibus facile iudicabimus. Sallust. Historiarum quarto: Rursus iumenta nacti, ad oppidum ire contendunt. Contendere, cõtinuare. Cic. de Orat. secundo: Id quod eius scripta declarant, & contentiones uocis, & remissiones continuarentur. Et in tertio: Nihil pernicios ius est, quã sine intermissione contentio. Præterea ait, Cõtendere esse astringere, intorquere, comparere, certare, extorquere, proripere, uel dirigere signum. Iterum pro festinare, intendere. Sed neq; præcepta, neq; exempla satis distincta sunt. Quid enim differt, Contentio est perseuerantia, & contendere est continuare? Quum præsertim eadem exẽpla utrobiq; subiũcias. Quid iterum Vergilianum illud, Contendunt petere? Et illud Sallustianum, Ire contendunt? Quæ duo idem declarant, quod tendunt, uel pergunt ire, stare petere. Iam uerò apud Cic. Contentio non est perseuerantia, neq; contendere continuare, sed intentio, atq; intendere: indifferenter enim dicimus hoc loco contentio, & intentio, contendere, & intendere. Nam plurimi falluntur, accipientes Intentionem pro uoluntate atque proposito. Affe-*

Lib. II. cap. 3. *ram ad hoc probandum ex M. Fabio exemplum, per quod & ipsa res, de qua agimus, probabitur: Neque grauissimus autem in musica sonus, nec acutissimus orationibus cõuenit. Nã & hic parum clarus, nimiumq; plenus, nullum afferre animis motum potest, & ille prætenuis, & immodicæ claritatis, quum est ultra neruũ, tum neq; pronuntiatione flecti,*

nec

Digitized by Google

nec diutius ferre intentionem poteſt. Nã uox ut nerui, quò remiſsior, hoc grauior, & plenior: quò intentior, hoc tenuis & acuta magis eſt. Sic ima uim non habet, ſumma rumpi periclitatur. Mediis ergo utẽdum ſonis. Hi quoq; quũ augẽda intentio eſt, excitandi: quum ſummittenda, ſunt temperandi. Manifeſtum ergo eſt, quid ſit Intentio, cuius etiam ſimilitudo neruorum manifeſtius docet, unde ſimilitudo ſumpta eſt. Nam ut neruus in cithara, aut neruus in arcu, quò magis intenditur, eò uehementiorem ſonum, uel ictum efficit: quò magis relaxatur, eò remiſsiorẽ: ita & uox, quæ utiq; uſum neruorum corporis exigit, quos uidere licet in acutiſsimè exclamãtibus maximè intẽdi, tanquã in cithara aut in arcu, ſiue cõtẽdi: quæ (ut dixi) idẽ ſunt, atq; idẽ eſſe ex uerbis utriuſq; autoris, quos nominauimus, liquet. Neq; uerò quiſquam negauerit Continenter eſſe, quod continuè ſiue cõtinuatè, quod Marcellus ait; ſed à contineo uenit: Contentus uerò à Contendo, licet Contineo faciat contentum.

Cæſar li. 1. de bel. Gel. Proximiq; ſunt Germanis, q trans Rhenum incolũt, quibuſcum continẽter bellum gerunt.

In eundem, de Curſus. CAP. V.

CVrſus, inquit, idem quod uolatus: ut Verg. –Curſumq; per auras Dirigite in lucos. quaſi nõ figuratè dicamus de uolatu curſum, et de curſu uolatum: ut ille apud Terẽ. feſtinatò ſeruũ ire iubẽs, inquit, Vola: pro eo quod eſt, curre. De nauigatione quoq; feſtina, dicimus curſum: ut M. T. Nauesq; in curſu frumento onuſtas petentes Rhodum uiderit. Et Quint. nauigationem dixit fugam, ſiue naues fugientes, quæ uelocẽ curſum cõficerent, quum inquit: Inde fugientia uela lõgo uiſu proſecuti. Is enim q fugit, uelociſsimè currit. Eoq; Verg. inquit, –Pedibus timor addidit alas. Idem quoq; Quint. inquit: Multa ſunt & Græcè, & Latinè nõ denominata. Nã & qui iaculum emittit, iaculari dicitur: qui pilam, aut ſudem, appellatione priuatim ſibi aſsignata caret. Et ut

Aeneid. 6.

In Hecy. act. 3. ſcen. 4.

De Offi. lib. 3.

Declam. 12.

Aeneid. 8.

Lib. 8. cap. 2.

Digitized by Google

Lapidare, quid sit, manifestum est: ita glebarum, testarumq; iactus nō habet nomen. Vnde abusio, quæ κατάχρησις dicitur, necessaria est. Quare ad hanc Quint. formulam nō aliter nauem uelociter euntem, & auem uelociter uolantem currere dicimus, quam iaculari sudem. Illud autē apud oratores obseruaui. Volitare potius, quā uolare pro discurrere dici solere: ut apud eundem: Me per omnia maria uolitantē. & apud Cic. Qui per forum uolitant. Quale est Reptare. Nam cùm Repere sit animalium carētium pedibus, & nē tre euntium, licet quædā reptilia pedes habeant: ut lacertæ, tamē Reptare hominem dicimus, qui segniter, lentē, & quasi testudineo passu incedit: quales sunt, qui in hortis, aut uineis, similibusq; locis spatiantur. Horatius:

Epist. 4. lib. 1.

An tacitum sylua inter reptare salubres. Pli. ad Bebium:

Epist. ult. lib. 1.

Scholasticis porrò dominis, ut hic est, sufficit abundē tantum soli, ut releuare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unam semitem terere, omnesq; uiticulas suas nosse, & numerare arbusculas possint. Idem: Frequentior currentibus, quā

Act. 4. sce. 6.

reptantibus lapsus est. Teren. in Adel. Perreptaui usq; omne oppidum, ad portam, ad lacum, Quò non?

In eundem, de Carpere. CAP. VI.

Georg. 1.

CArpere, inquit, pro attenuare, & aperire. Verg. Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ. Hoc ne puellæ quidem ipsæ dicerent. Nā ut carpimus linum uirens ex humo, quum uellimus: ita puellæ sinistra manu de colo pēsum trahentes sensimq; uellentes carpunt. Et ut decerpimus rosam primis digitis, sic puellæ primis & ipsæ digitis decerpunt particulatim linum, lanam'ue. Iterum carpere, celeriter præterire: ut Vergil. Et acri

Georg. 3.

Carpere prata fuga. Et in eodem: Carpere mox gyrum incipiat. Quasi in primo non celeritas illa magis intelligatur per hoc, quod

quod dixit Fugi, qui est celer cursus, quàm per illud, Carpere. & in secundo significetur uelociter præterire. Aliud nãq; est ire in gyrum, aliud Præterire, quod de equo, & sessore utrunque poëtice dictum est.

In eundem de Accipere. CAP. VII.

ACcipere pro pascere, idem inquit Terent. Accipit homo nemo melius prorsus, atq; prolixius. Et hunc imitatus Seruius in Vergilium: In Eun. act. 6. scen. 9.

Illos porticibus rex accipiebat in amplis. Vrbanius profecto, & lautius loqui poterant: Pecora gregatim, altiliaq; dicuntur pasci, non homines. Nos enim quoties accipimur, siue excipimur in conuiuium, non ad saginam, sed ad iucunditatẽ illam, atq; apparatum inuitamur, ut minima pars cibis assignetur. Vnde Conuiuere dicimur eo tempore, non Comessari, aut Compotare, aut (quod deformius est) Compascere, siue Compasci. Siquidem Terent. de Thrasone, non tanquã de saginatore locutus est, sed tanquam de splendido apparatore conuiuiorum. Et Verg. Helenum regem uult regiam quandam magnificentiam in exhibendo conuiuio declarasse, non solùm (ut ita loquar) pastionem, & (ut dixi) saginam. Fateor tamen Accipere, nõnunquam significare in domum suam, honoris, & amicitiæ gratia aliquem conuiuam capere: ita tamẽ ut subintelligatur in conuiuium: ut, Acceptus sum à te lautè, id est, acceptus sum in conuiuium: uel tractatus. Nã frequenter in contrarium dici reperimus: Indignis cùm egomet sim acceptus modis: hoc apud Terent. At apud Cic. Ex quo illud laudatur Architæ, qui cum uillico factus esset iratior, Quo te modo, inquit, accepissem, ni iratus essem? Aeneid. 3. In Adel. act. 2. scen. 1. Cic. libro 4. Tusc. quæst.

In eundem, de Graue. CAP. VIII.

GRaue, inquit, significat grauidum. Verg. Donec regina sacerdos Marte grauis. Circumlocutio fecit, ut Aeneid. 1.

intelligatur grauida. Nam si dicam regina, aut Ilia est grauis, nemo prorsus intelligat, sed addam ex rege, aut ex marito, fortasse intelligatur esse grauida. Ita apud Vergil. Mar-
Eclog. 1. te grauis, pro semine Martis impleta. Graue, plenum. Verg. Non insueta graueis tentabunt pabula fœtas. Si accipit fœtas pro grauidas, superuacaneum est exponere Graueis pro plenas. Per illud enim quòd prægnantes sunt, plenæ esse intelliguntur. Graues uerò esse, per epitheton appositum est: quippe grauidæ omnes graues, ut ipsa quoq; uox indicat: nam à Grauis fit Grauidus. Sin accipit Fœtas pro his, quæ peperterunt, ut puerperas mulieres, quæ proximis diebus matres sunt factæ, graues lacte dicemus, quasi onustas non quasi plenas: durum sit nanq; appellare oues capras ue plenas lacte,
Georg. 3. sed ubera plena lacte, ut est apud eundem per translationẽ, grauida: Et grauido superant uix ubere limen. Quòd si quando reperiatur grauis pro plenus, hoc tamen in loco nõ ita accipitur. Hũc eundem quem ego protuli uersum, & ille affert, quasi de grauido, & nõ de graui sit quæstio. Nec poẽ
Declam. 12. tæ modò, uerùm etiam oratores sic loquuntur: ut, Quintil. Luctantur intra uiscera animæ, & uterum funeribus grauidum in os agunt. Sed ad graue reuertamur. Grauis inquit,
Aeneid. 1. plenus. Verg. Tum pietate grauem, ac meritis si forte uirum quem Conspexere, silent. Virum pium, & bene meritum, appellare plenum pietate, & plenum meritis quis audeat? Non ergo ita exponendum est, ut nec est utendum. In quo paulò pòst meam sententiam ostendam. Graue, inquit
Aeneid. 5 Grandæuum. Vergilius:

Hîc grauis Entellum dictis castigat Acestes. At ego potius accipio grauis prudentia, & moribus, quomodo proximè grauis pietate, & meritis dicebatur. Multa præterea significata dat huic eidem nomini, quæ profectò forent infinita,

Digitized by Google

infinita, si ad illum modū, poëtarū omnium exponamus exem pla. Quod longè abest tum ab utilitate discentium, tum ab ipsa rei natura. Etenim Graue suapte natura ponderosum significat: ut, graue saxum, grauis sarcina, grauia arma, grauue scutum, quod scilicet grauat nos in ferēdo, & quod ægrè & cū molestia fertur. Inde per abusionē transferimus ad senectutē, ad morbū, ad laborē, ad dolorē: quia hi, qui molestiā ex senectute, morbo, cæterisq; sentiunt, quasi onere intolerabili præmuntur, quod cupidè, uelut graue pondus, à se uellēt deponere. Neq; solùm ad molestias corporis translatio hæc fit, uerùm etiam ad molestias animi: ut, Grauis contumelia, grauis iniuria, grauis mœror, grauis iactura, quæ animum genere quodam ponderis premunt. Itaq; unus modus est, quæ corpori, aut animo molesta sunt, eaq; grauia appellare. Eoq; Molestia à mole, id est, à re magna, magniq; pōderis uocitata est. Alter modus est, quòd quemadmodū grauia saxa, & grā des trunci non facilè loco mouentur, sed ad omnem temporis mutabilitatē hærēt: ita homines cōstates, ac præditi sapientia meritò per figuram Graues nominātur, quòd nec precibus, nec minis, nec uanitate, nec promissis ab æquo, & iusto sū mouētur: ut hi faciūt, quos leues uocamus, qui in similitudinē pulueris, & palearū ad omnem aurā uentilātur. Sciamus tamē Grauis tunc regere datiuū, cùm est in priore significato: ut, Tu es grauis mihi. Quare non probè quidam legunt apud Cic. de Offi. Quod ætati tuæ esset aptissimum, & autoritati meæ grauissimū. Nam hoc Grauissimū superuacuum est. Cæterùm quid mirer, si in his quæ sunt altioris intelligentiæ fallitur, cùm leuioribus, atq; apertis hallucinetur Marcellus? Lib. I. proœ.

In eundem, de Inficiator. CAP. IX.

INficiatores, inquit, sunt falsi criminis obiectores: ut Cic. de Orat. lib. 1. Vt si ille inficiator probasset iudici antè

petitam esse pecuniam, quàm esset cœpta deberi. Hoc de reo dictum est à Cicerone, nec reo criminis, sed pecuniarum: ille uerò accepit nõ tantùm pro eo, sed pro actore etiam, & accusatore falsi criminis. Vbi enim pecunia, & petitor nominatur, ibi nulla est criminatio. Inficiator igitur is significatur, qui negat se uel debere quod actor petit, uel cõmisisse quod accusator obijcit. Vnde Status contecturalis dicitur Inficiatis, in quo semper reus inficiatur, uel inficias it. Inficiari enim, & id quod dixi, inficias ire, est uerbo negare. Nam negare est aliquando etiam facto: ut Vergilius:

Aeneid. 10. Egregij forma, sed queis fortuna negarat
In patriam reditus. Veto notum est aliud esse, quàm Nego, & (ut breuiter signem) contrarium est illis Impero, & Iubeo. Non est autem huic nomini accusatiuus casus, & unũ uerbum Eo, is, it, de Inficias loquor: cui simile est Suppetias,

Cæs. 5. de bel. ciuil. pro eo quod est auxilium: ut in XIII. Commen. Cæs. Et nuntiabantur auxilia magna equitatus oppidanis suppetias uenire. Et in eodem, Suisq; rebus timens, elephantisq; XXX. relictis suis finibus, oppidisq; suppetias profectus est. Et iterum in eodem: Atq; suis fugientibus suppetias ire contendit.

Cap. 4. Suet. de Vespas. Legatum insuper Syriæ consularẽ suppetias ferentem, rapta aquila fugauerunt. Plaut. in Epidic. Sed memento, si quid sæuiunt senes, suppetias mihi cum sorore ferre. Idem in eadem, nominatiuo est usus: Auxilia mihi, & suppetiæ sunt domi.

In eundem, de Inciſim. CAP. X.

INciſim, inquit, quaſi ſimul. Cic. in Ora. Hæc quidem duo binis pedibus inciſim, deinde membratim dicere ſolebat. Quid magis contrariũ, quàm inciſim: id eſt, minutatim, & ſimul, quod eſt coniunctim? quaſi neſciamus, quid ſint cola, cõmata, & periodi, de quibus Cicero pluribus in locis diſſeruit,

tat, appellans ea inciſionem, membrum, circuitum, ſiue ambitum, ſiue comprehenſionem, ſiue continuationẽ, ſiue circunſcriptionem. Cuius ultimi (quod multis nominibus Cic. uocat) duo genera Quintil. facit: priora autem ſic definit: Incideſum, eſt ſenſus non expleto numero concluſus, pleriſq; pars membri: ut, Domus tibi deerat? at habebas. pecunia ſuperabat? at egebas. Fiunt autem ex ſingulis uerbis inciſa. Membrum, eſt ſenſus numeris concluſus, ſed à toto corpore abruptus, & per ſe nihil efficiens. Lib. 9. cap. 4.

In eundem, de Candeo. CAP. XI.

QVid ergo? nihil'ne bene dixit Marcellus? imò uerò aliquid, atq; adeò multa, ſed nunc bene dictis non eſt locus, tametſi in his, quæ laudari queunt, nõnihil interdum deſidero: ut, Candet, ignitum eſt. M. T. de Offi. Candente cabone ſibi adurebat capillum. Candet, candidum eſt. Vergil. Aen. IIII. Candentis uaccæ media inter cornua fundit. Sed hic (ut dixi) nonnihil deſidero. Nam & excandeſcere hominẽ dicimus, quum uehementer iraſcitur. Præterea oſtendenda eſt paſſim cauſa, quãobrem unum uerbum plura ſignificet, ut in hoc: Quũ enim ignis obſtãtia exuperat, ac fumum uincit; candorem flammæ concipit, uel quòd Sol quantò candidior, tantò ardentior: ita animus dum ira concitatus eſt, inflammatus, incenſus, & excandeſcens dicitur: uel quòd mare uentis confractum, & in morem aquæ ebullientis in lebete, uel ipſa aqua lebetis ebulliens, ſpumas albentes ciet: ita animus ſimili perturbatione percitus, excandeſcere dicitur, ut tanta commotio mentis ſignificetur, quanta eſt uel maris, uel aquæ ad ignẽ iam albeſcentis: quod ex unius à Quintiliano expoſiti uocabuli pateſcet exemplo: Vertex (inquit) eſt cõtorta in ſe aqua, uel quicquid aliud ſimiliter uertitur. Inde propter flexum capillorum, pars ſumma capitis: ex hoc in- Lib. 1. Lib. 8. cap. 2.

quam

quam in montibus eminentißimum.rectè dixeris hæc omnia uertices,proprie tamen unde initium duxit. Quare nemini debet mirum uideri, cur interdum una uox plura significet.

In Seruium,de Lætus. CAP. XII.

Seru. in illud 1. Geor. Vnde prius lętum si liqua quassan te legumẽ:ac in illud 1. Aeneid. Vela dabant læti,&c. aliis quoq; in locis multis.

LAetum Seruio placet multa significare,fœcundum,pingue, grauidum, pulchrum, uiride, & multa alia. idq; apud Verg. modò:quòd si alios quoque poëtas expoſuiſſet, adhuc alia multa ſignificata adieciſſet. Sed ipſe rationem reddã,cur in uarios ſenſus abutamur,cum unũ natura ſignificet. Lætũ id appellamus,quod aſpectu gaudiũ promit. Nã Gaudere,proprie eſt intrinſecus,Lætari extrinſecus. Rectè igitur animata dicũtur læta,quoties lætãtur,Et quia natura ſic cõparatũ eſt,ut quæ bona corporis habitudine ſunt,alacriora:quæ uerò debili,triſtiora ſint:eò fit,ut pinguia uocemus læta,ut lætas oues,lætos greges,læta armenta. Transferimus hoc ad ſimilia,ad ſegetes,ad uites,ad oliueta, ac cæteras arb. Vnde ſicut ex illis ſuperioribus Domini percipiunt fructus, & quemadmodum illa,ita hæc quoq; qualia ſint,declarat aſpectus: appellanturq; lætæ ſegetes, lætæ uites,læta olieta,læta arbuſta,eò quidẽ magis,quòd multi uolunt hæc animata eße. Vel Læta dicimus ab effectu,quòd nos lętos facit ut Locũ tutũ.quia nos tutos efficit. Ideoq; nõ appellãtur homines læti ob fœcunditatẽ,pinguedinẽ,pulchritudinẽ, grauitatem, & ſimilia:ſed tantum ea, quæ in noſtros uſus cedunt,aut (ſi ita contingat) in noſtrã delectationẽ,lætitiã nobis uoluptatemq; pariẽtia. Hãc igitur regulã tenẽtibus, hoc nomen & apud autores inuẽtum facile intelligetur,& multifariam ſine ambiguitate in utendo ſuppeditabit.

In eundem,de Accuſo, & Incuſo. CAP. XIII.

Ser.in illud 1. Aen. Talibus.

ACcuſare (ut idem cum multis alijs uoluit) eſt maioris de minore: Incuſare eſt minoris de maiore, uel paris de pari:

de pari: quorũ singularis insciția uehemẽter est castiganda. Apud quẽ enim autorũ obseruatio ista reperietur? Non ne apud autores adolescentuli solebãt probitatis, simul & eloquentiæ laudem capessere ex magnorum uirorum accusatione? Atque (ut ait M. Fabius) crediti sunt etiam clari iuuenes obsidem Reipub. dare malorum ciuium accusationem: quod significauit Cic. quum dixit: Quàm est illa misera, quã dura seruitus, adolescentibus paulò loquacioribus seruiendum est. Nunquid Demosthenes quum tutores suos adolescẽtulus in iudicium uocauit, aut Cic. quum Verrẽ reum fecit, prætorium uirum ipse quæstorius non accusauit? maleq; loquutus est, dicens accusationem suam semper, nunquàm incusationem? Et hoc quidem de Accusando. Quid autem de Incusando? Certè si illud non est de maiore in minorem, neq; hoc erit de minore in maiorem: & alioqui nullo unquam in iudicio auditum est nomen Incusationis: quid porrò extra iudicium? Vergilius inquit: incusat, gressumq; ad mœnia tendit. Lib. 12. cap. 7. Aeneid. 2.

Quem non incusaui amens hominum'ue, Deum'ue?

Dij quidem maiores Aenea sunt, homines uerò Troiani dũtaxat minores. At est apud Terent. pater ad filium loquens: Quid me incusas Clitipho: Hoc enim isti exẽplum ponunt, cæterorum exempla omittunt, quæ contra eos faciunt, quæ sunt infinita: ut Cæsar Commentario primo, Hæc quum animaduertisset Cæsar, conuocato consilio, omniumq; ordinum ad id consilium adhibitis cẽturionibus, uehementer eos incusauit. Sed (ne multis morer) Accusare, est uel apud iudices, uel apud alium quẽuis, etiã apud illum ipsum, quem accuses, significare, atq; ostendere aliquem peccasse: Incusare uerò reprehẽdere mores alterius, & plerunq; cum querela, quòd ab illo iniuria sis affectus. Et ita apud Verg. Terentium, Cæsarem, cæterosq; autores accipiendum est. In Heaut. act. 5. sce. 2.

In eund

In eundem, de Barba, & Barbæ. CAP. XIIII.

Ser. in illud 2. Aenei. Squallentē barbam & concretos sanguine crines: & in illud 3. Georg. Nec minus interea barbas, incanaq; mēta. Sat. 8. li. 1. Sermo.

BArba, idem inquit, hominis est: Barbæ uerò quadrupedum. Sed non est barba tantùm hominum, neq; barba tantùm quadrupedum: quin & barba quadrupedis, & barbæ hominum, utriq; multorum, dicuntur. Horatius:

Vtq; lupi barbam uariæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris. Pli. lib. XXVIII. Rabiē hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, nō abire eos in alienum gregem. Nam illud Vergilianum.

Stiriaq; impexis induruit horrida barbis:

magis de hominibus dictum est, quàm de hircis. Et illud:

Cap. 13. Georg. 3. Nec minus interea barbas, incanaq; menta
Georg. 3. Cyniphij tondent hirci.

Ad multos hircos refertur, perinde ac si diceremus caudam: quum tamen singulæ singulis hircis sint, ita & barbis. Sunt etiam & Barbæ aliorum quàm quadrupedum: ut Plinius in Cap. 11. XXX. Quum Geminos transit sol, cristis, & auribus, & unguibus gallinaceorum. Si luna, rasis barbis eorum.

In eundem, de Nuntius, & Nuntium. CAP. XV.

Seru. in illud Verg. 6. Aen. Infelix Dido nec tius mihi nū tius ergo, &c. & in illud 11. Interea Turnum in syluis sequissimus implet Nuntius.

NVntius, inquit idem, est qui nuntiat, quod autem nuntiatur, licet neutro dicatur, tamen inuenitur & masculino. Miror cur ita dixerit. Ego quidem nusquam hoc Nuntium legi: at ne ipse quidem, ut opinor, quum Festus Pompeius, uetustior eo autor, ita scribat: Nuntius & res ipsa & persona dicitur.

In eundem, de Arceo, Abigo, Abigeus, Abactor, Abigeatus. CAP. XVI.

ARcere idem ait esse prohibere. Sed mihi uidetur potius esse uetare, ne accedāt hi, qui ueniunt. Iuno septem tantùm annos arcuit Troianos ab Italia, quam ubi cōtigerunt, non arcebat ab ea amplius, sed in ea esse prohibebat. Transfertur

fertur (ut pleraq;) de corporeis ad incorporea. Cic. in Paradox. Quæ uis enim est, quæ magis arceat homines ab improbitate, quàm si senserint nullum in delictis esse discrimẽ? Cõtrarium huic uerbo est Abigere, quod significat à loco fugare, atq; expellere: ut, Abige muscas à facie mea scribentis: abige canes à popina tua: abige sturnos sonitu à uinea. Quint. Ibo in litus miser, planctibus aues abigam. De pecoribus uerò idem, quod de cæteris animalibus accipiendũ est, quæ si nobis odiosa sunt, abigimus, id est: expellimus: ut oues, capras, asellos, ab hortis, à uinetis, à pratis. quòd si ita non sit, sed furto tollimus, utiq; gregatim abigere aliud significat: id est, furto tollere, aut etiam latrocinio: ut apud eũdem, Adhuc spolia transeuntium, & abacti pecorum greges sub hoc titulo defendebantur. Vnde abactores uocantur pecudẽ riorũ animalium fures, latrũculiũue. Hos quidam abigeos uocant. Vlpian. autem inquit: Abigei proprie hi habentur, qui pecora ex pascuis, uel ex armentis subtrahunt, & quodãmodo deprædantur, & abigendi studium quasi artem exercent, equos de armentis, uel oues de gregibus abducentes. Cæterũ si quis ouem oberrantẽ, uel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigeus, sed fur potius. Hic abigeum, à non abigeo distinguit loco, non numero: Claudius numero, non loco inquiens. Quãtitas discernit furẽ ab abigeo. Nã qui unã suem furripuerit, ut fur coërcebitur: qui gregem, ut abigeus. Hic furem ab Abigeo separat, ut superior fecit. Macer non separat, cũ ait: Abigeatus crimẽ publici iudicij non est, quia furtum magis est: sed quia plerũq; abigei & ferro utuntur, si deprehendantur, ideò graviter puniri eorũ admissum solet. Quomodo autem hi iurisconsulti inter se conueniant, aut non conueniant, nihil ad hoc tẽpus. Hoc tantùm dixerim, nõ modò fures siue furtim aliqui solent abigere armenta, uel Declam. 6.

Digitized by Google

uel greges, sed etiam latrunculi, qui facta prædonum manu in alienum agrum incursionem exercentes, pecora etiam interdum abigunt, & abigei nominari possunt. Præstare (quo uerbo sæpe & iurisconsulti & oratores utuntur) est prohibere ne alicui fiat aliquid incommodi, & si non prohibuerint, satisfacere: ut, Venditor debet præstare uitium rei quam uendit. id est, prohibere, atq; efficere, ne emptor damni quid
Lib. 3. faciat, alioqui satisfacere. Neq; illud in alterum modò, uerùm etiam in nosipsos. Cicero in Tusc. Quum id quod ab homine non potuerit præstari ut non eueniret, euenerit. id est, cauueri, & prohiberi.

In eundem, de Innocuus, & Innoxius. CAP. XVII.

INnocuus, inquit Seruius, est cui non nocetur. Innoxius qui non nouit nocere. Vellem exempla recitasset, quibus ostenderet eam expositionem Innocui ueram esse. Namq; illud Vergilianum quod eum impulit in hanc opinionem:

Aeneid. 10. Donec rostra tenent siccum, & sedere carinæ

Omnes innocuæ. Non est accipiendum, quòd subsederunt, tales, ut eis nihil noceretur: sed uel more poëtico, quod nihil peccauerunt, quasi innocentes homines (Nocentes enim sunt quicunq; ab honesto recedunt, etiam si nemini noceant) uel quod non nocuerunt neq; sibijpsis, neq; uectoribus, aut nautis.

In eundem, de Instar. CAP. XVIII.

Aeneid. 1 INstar montis equum diuina Palladis arte. Instar, id est, ad similitudinem, Seruius ait. Quid similitudinis equo ad montem? quòd si etiam similis esset, nõ tamẽ eum magnũ potius, quàm paruum esse, quod Ver. senserit, intelligeremus. Archimed. ille geometricus globũ ad similitudinem cœli fabricatus est, in quo effigies cœli aderat, magnitudo non aderat. Idem fit de tabula illa depicta ad similitudinẽ orbis terrarum

rarum, quam non ausim dicere depictam instar orbis terrarum. Neq; alia multa huiusmodi: ut, Instar Antonij ambulas, instar patris scribis, instar languidi sedes: sed ad similitudinẽ, uel in similitudinem, uel in modum, uel in morem, uel sicuti, & similia. Instar potius significat ad æquiparationem, uel ad mensuram: ut apud Verg. Argolici clypei, aut Phœbææ lampadis instar. Cic. Hexametrorum instar uersuum. Nam illud apud eosdem: Instar montis putant: & Turbinis instar: significat æquiparationem doloris in morte, & impetus ex turbine. Quòd si quando reperiatur proximè accedere ad significationem similitudinis, admoniti simus, ut nimiam utendi licentiam deuitemus. Nam ego sic auderem uix uti, ut Seruij familiarissimus Macrobius cũ sæpe aliâs, tũ statim in proœ. Saturn. ita inquiens: Vt quæ indistinctè, atq; promiscuè ad subsidium memoriæ annotaueramus, in ordinem instar membrorum cohærentia conuenirent.

Aeneid. 2. De offi. lib. 2. Verg. Aen. 12. Volat atri turbinis instar.

In eundem, de Passim, Vbique, & Vsquam. CAP. XIX.

PAssim, inquit, significat ubiq;. Mihi autem aliud uidetur Vbiq;, quàm Passim. Nanq; in prato ubiq; est herba, non passim. Cõtrà, grex passim pascit, potius quã ubiq;: quippe aliquid interualli est inter pecudẽ, & pecudẽ: nõ ita inter herbam & herbam. Est autẽ passim, quasi passu distante, uel sparsim, quemadmodum dicimus passis manibus, & passis crinibus. Quod accipi solet etiam pro crebrò, dum de rebus mentis loquimur. Lactantius tamen pro Vbiq; accepit, cùm inquit: Creditur ei passim tanquam cognitæ ueritati. Neq; solùm pro Vbiq;, sed etiam (quod usitatius est) pro Vndiq; idem Lactant. accepit: Cumq; is numerus condendæ urbi parum idoneus esse uideretur, constituit asylum: eò passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quiq;, sine ullo conditionis discrimine. Vsquam, duo hæc potius significat, in loco,

Seru. in illud Ver. Georg. 1. Et passim riuis currentia uina repressit.

Lib. 2. cap. 7.

Lib. 2. cap. 7.

Digitized by Google

Act. 2. scen. 3. *simul & ad locum: ut Terent. in Eun. Occidi, neq; uirgo est usquam. Cic. in Philip. Nec uerò usquam discedebant.*

De aduerbijs in im exeuntibus. CAP. XX.

Addamus de quibusdam aduerbijs in Im, uocem exeuntibus. Priuatim nihil differt à Priuatè, si priuatè dicere liceret: nihil separatim à separatè, si hoc reperiatur. nihil Properatim, à properanter: nihil Dissimulatim, a dissimulāter. Vbertim idē est, quòd copiosè: Affatim, quod abūdē: Raptim, quod festinanter: Cursim, quod currendo. Tamē aliud est Generatim, quàm generaliter. Hoc enim significat, omnia simul, quæ sub genere sunt, amplectendo: illud uerò per singula genera, seu magis per singulas species. Siquidem species genera uocamus: ut, Quot sunt genera arbo-

Georg. 2. *rum, uitium, potius, quàm quot sunt species. Verg. Generatim discite cultus. Varro, Non in uolucribus generatim seruatur analogia. Non ex aquilis aquilæ, neq; ex turdis procreantur turdi. Sic ex reliquis sui quisq; generis. An aliter hoc fit, quàm in aëre, quā in aquæ nō hic conchæ inter se generatim innumerabili numero similes. Eodē modo, ut Generatim per singula genera dicimus, ita Summatim, per singulas summas: aliquando dicimus summatim, & generatim non per singulas summas, generaq;, sed per unam, unumq; uel ut, Dicam de hac re summatim. Cic. de Ora. lib. 11. Infinitū mihi uidetur id dicere, in quo aliquid generatim quæritur, hoc modo; expetendā ne esset eloquentia? expetendi ne honores? Cæterùm quomodo differat ab illis Ad summam, In summa, posteà reddam. Viritim per singula capita uirorum: ut, Gracchus diuidebat uiritim sex modios frumenti. tamen*

Lib. 7. *de uno aliquādo dicimus: ut apud Cur. Si quis uiritim inimica re uellet, prouocauit. Nominati per nomina singulorū: ut, assi-*

Philip. 2. *gnati sunt cōiurati nominati custodi carceris. & de uno etiā: ut, Alt*

ut Alte extollens M. Brutus cruentum pugionẽ, nominatim Ciceronem clamauit. Membratim, per membra. Cæsim, per inciſiones gladij. Punctim, per punctiones, infixionesq; gladij: ſiue incidendo, & pungendo. Strictim, ſtringendo ſingula, uel certum aliquid. Carptim, hinc & hinc decerpendo, non ipſam ſeriem ſequendo. Tractim, trahẽdo, non interrũpendo ſeriem. Cateruatim, Gregatim, Turmatim, Manipulatim, per diuerſas cateruas, diuerſos greges, diuerſas turmas, diuerſos manipulos. Domeſticatim, Vicatim, Regionatim, Oppidatim, Municipatim, Prouinciatim, per uarias domos, uarios uicos, uarias urbis Romæ regiones, uariaq; oppida, uaria municipia, uarias prouincias. Venio nunc ad id quod promiſeram. In ſumma, & Ad ſummam, magis modo utẽdi differũt à Sũmatim, quã ſignificato. Quint. in corpore proiecto: In ſumma non recedo: Declam. 6.

Fas eſt mihi etiam inuitis parentibus piè facere. Cic. de Offi. ad ſummam (ne agam de ſingulis) communẽ totius generis humani hominum conciliationem, & conſociationem colere, tueri, conſeruare debemus. Lib. 1.

Differt autem Ad ſummam, & Ad ſummum, quòd ſecundum ad numerum refertur: ut idem Cic. pro Mil. Vnus, aut ad ſummum duo inuenti ſunt, qui Milonis cauſam non probarent. id eſt, non plures quã unus, aut duo ex omnibus. Idem ad L. Meſſinium: Epiſt. ult. li. 5. fam. epiſt.

Nolim enim exiſtimare te mihi non ſolitudinem iucundiorem eſſe, qua tamen ipſa uti non licet, quàm ſermones eorum, qui frequentant domum meam excepto uno, aut ad ſummum altero. hoc eſt, excepto uno, aut (ut multum) duobus. Quint. in ſenſu priore ſolet uti tali genere dicẽdi per aduerbiũ, Semel: Deniq; ut ſemel finiã, ſic ferè cõponendum, quo modo pronuntiãdum erit. Et alibi: Et ut ſemel omnia complectar. Et iterum: Et ut ſemel, quod eſt potiſſimum dicam, Secretum in dictando perit. id eſt, ut in Lib. 10. cap. 3.

ſumma dicã. Cuius rei cauſa eſt ipſum illud Semel, quod ſignificat una uice pro omnibus, ita ut poſteà non oporteat quid addi. Ideoq; ſolet accipi pro immutabiliter, & irreuocabiliter. Quod enim ſemel tantùm fit, id non habet regreſſum ut iterum fiat. Idem in Mathematico: *Quid hæc fulgentium ſyderum uenerãda facies, quòd quædam uelut infixa, ac cohærentia perpetua, ſemelq; capta ſede collucent, alia toto ſparſa cœlo uagos curſus certis emetiuntur erroribus?*

Declam. 4.

Aeneid. 11. Verg. *–Qui, ne quid tale uideret,*
Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.

Epiſt. Oeno. ad Parid. Lib. 9. Ouidius: *–Nulla reparabilis arte*
Læſa pudicitia eſt, deperit illa ſemel. Lucanus.
–Dixitq; ſemel naſcentibus autor
Quidquid ſcire licet.

Declam. 8. *Semel, inquit, ut nullum poſteà uerbum addat.* In eundẽ ſenſum idem Quint. accepit Breuiter: *ut in Geminis languentibus, Breuiter tamẽ lõgæ crudelitatis explicanda ſæuitia eſt, ex omnibus quæ pertulit, læuiſſimũ fuit, quòd occiſus eſt.* Plinius maior: *A reliqua uerò Gallia, latere Septentrionali, mõtibus Gebẽna, & Iura agrorũ cultu, uirorũ, morumq; dignatione, amplitudine opum nulli prouinciarum poſt ferenda: breuiterq; Italia uerius, quã prouincia.* Et iterũ de luſcinia, *quæ uulgò dicitur philomena. Nunc cõtinuo ſpiritu trahitur in longum, nũc uariatur inflexo, nũc diſtinguitur cõciſo, copulatur intorto, promittitur, reuocatur, infuſcatur ex inopinato: interdũ & ſecum ipſa murmurat: plenus grauis, acutus, creber, extentus, ubi uiſum eſt, uibrans, ſummus, medius, imus. Breuiterq; omnia tã paruulis in faucibus quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominũ excogitauit.*

Lib. 3. cap. 4.

Lib. 10. ca. 19.

Ser. in illud 1. Aene. Et quo ſub cœlo tandem, &c.

In eundem, de Tandem, Demum, & Deniq. CAP. XXI.

TAndem idem ait, poni non neceſſitatis, ſed ornatus cauſa, ut in illo Vergilij Aen. 1.

Sed

Sed uos qui tandem: quibus aut ueniſtis ab oris?
Nec cuius ornatus, aut quare ſit ornatus, explicat. Idem ſentit Priſcianus, dicēs: Tandē nō ſolùm pro aduerbio temporali, ſed etiā pro cōiunctione expletiua inuenitur: ut Cic. Inuectiuarum lib. 1. Quouſque tandem abutêre Catilina patientia noſtra? Mihi quidē nullum ornamentum uidetur eſſe in ſuperuacuis, & nihil agentibus uerbis. Quanquam apud Græcos dictiones nōnullæ ſunt, quæ aut numerum, aut ſonū implent: quod in hac dictione non eſt, quæ habet potius urgens quiddam, & accelerans, eoq; fere per interrogationē: quæ exempla uulgò ſunt plurima, ut Cic. in Catilinam cuius oratio ſic incipit: Quouſq; tandē abutêre Catilina patientia noſtra? Quo exemplo uſus eſt Priſcianus. Quidam tamē inter primos huius ætatis docti, ſolent citra interrogationem hoc aduerbio uti, non tam autoritatem ſequentes eiuſdem Vergilij, & in eodem loco: Lib. 15. Cic. inuect. 1. in Catil. Aeneid. 1.

Et quo ſub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas iter. Et Horatij, qui ait:
Quamuis Scæua ſatis per te tibi conſulis, & ſcis Lib. 1. epi. 12.
Quo tandem pacto deceat maioribus uti,
Diſce docendus adhuc. quam Ciceronis in Catone maiore dicentis: Qua tandem ſpe ſibi tam audacter obſiſteret, reſpondit, ſenectute. Et pro Roſcio: Quum ab eo quæreretur, quid tandem accuſaturus eſſet in eo. Nonnullisq; alijs in locis. Sed tamen utrunq; interrogationem habet, & eam directam latenter ad ſecundam perſonam. Nā hìc qui loquitur, uerba alterius refert. Siquidem Piſiſtratus à Solone ſic quæſiuit: Qua tandem ſpe mihi tam audacter obſiſtis? Et Fimbria ab illo (quiſquis fuit) ſic petiuit: Quid tandem in eo accuſaturus es? Neq; uerò legem illius dictionis ſcribo, ſed uſum frequentiſſimum trado. Sine interrogatione autē quid

Aeneid.6. *ſignificet, nemo ignorat: ut* Vergilius,

Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras. Eiuſdem ſignificationis *ſunt* Demum, *&* Deniq; *ut notum eſt: ut idem* Vergil. *Tunc demum admiſſi ſtagna exoptata reuiſunt.* Cic. *Quum exceſſiſſet è uita, tum deniq; uiueret. Sed plerunque quum ſint multa enumerata, tum ſubiungimus* Deniq;, *ſignificantes hoc ultimum eſſe omnium: ut idem* Verg.

Eclog.2.

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,
Nil noſtri miſerere, mori me deniq; cogis.

Et Cic. *Quum ſibi non multitudinem militum, non idoneos Imperatores, non pecuniam ſibi præſtò eſſe uideret, non deniq; ullã rẽ quæ pertineat ad bellum adminiſtrandum. Demum ſolet accipi pro ſolùm, ſiue pro omnino, præcipueq; iunctũ cum* Is, *&* cum Ita, Cic. *in Sall. Ea demũ magna uoluptas eſt* Criſpe Salluſti, *æqualem ac parem uerbis uitã agere.* M. Fabius: *Illud ingeniorum uelut præcox genus, non temerè unquam peruenit ad frugem. Hi ſunt qui parua facilè faciunt, & audacia prouecti, quicquid illhic poßunt, ſtatim oſtẽdunt. Poſſunt autẽ id demum, quod in proximo eſt: uerba continuant, hæc uultu interrito nulla tardati uerecundia proferũt. Et iterũ:* Tũ illa quoq; ex cauſa, quòd mentẽ tantæ rei intentam uacare omnibus alijs, etiã culpa carentibus curis oportet. Ita enim libera, ac tota nulla diſtringente, atque alio ducẽte cauſa, ſpectabit id ſolum, ad quod accingitur. Et

Lib.1.cap.4.

Declam.10. *alibi:* Iacebat hæc inſomnis, inquieta, quũ diceret, iam ſtatim apparebit, iam ſtatim ueniet, nunquam tamen tardius uenit. *Miſeram me fili, proxima nocte iam ueneras. Ecce iam meadios ſydera tenent curſus, indignor, iraſcor. Ita mihi demum ſatisfacies, ſi apud patrem fuiſti. Ideo autem dixit Solùm, ſiue* Omnino, *quod* Plin. *uidetur accipere pro omnino, de hirundine dicens: Ea demum ſola auium, non niſi uolatu depaſcitur.*

Lib.10.ca.24.

pascitur. — *Quidam uolunt ab is, & demum componi Idem.*
Ouid. pro demum, posuit deniq;, lib. III. *sine titulo:* Ouid. Ele. siue Amor. lib. 3. elegia 4.
Si qua metu dempto casta est, ea deniq; casta est.

In Macrobium, de stella, & sidus. CAP. XXII.

STella, & Sydus differunt, si Macrobio credimus, ita scribenti: Nũc uideamus, quæ sint duo hæc nomina quorũ pariter meminit, quum dicit, Quæ sydera, & stellas uocatis. Neq; enim hic res una, gemina appellatione monstratur, ut Ensis Gladius: sed sunt Stellæ quidem singulares, ut erraticæ quinq;, & cæteræ, quæ non admistæ alijs solæ feruntur: Sydera uerò, quæ in aliquod signum stellarum plurium compositæ feruntur: ut Aries, Taurus, Andromeda, Perseus, uel Corona, & quæcunq; uariarum generum formarum in cœlum recepta creduntur. Sic & apud Græcos ἀστὴρ, & ἄστρον diuersa significant. Et Aster stella una, Astron signũ stellis coactum, quod nos Sydus uocamus. Hæc differẽtia (Macrobij pace) nusquam reperitur, ut apud eundem. Lib. I. ca. 14. in Som. Scip.

Cic. de Vniuers. Itaq; nesciunt hos syderum errores. Et iterum: Toto igitur orbe constituto, syderibus parem numerum distribuit animorum, & singulos adiunxit ad singula, Et lib. II. *de Nat. deor. Nam quum duo sint genera syderũ, quorum alterum spatijs immutabilibus ab Ortu ad Occasum commeans, nullum cursus sui uestigium inflectat: alterum autem continua conuersione sui eisdem spatijs, cursibusq; conficiat. Quint. in Mathematico: Quid hæc fulgentium syderum ueneranda facies? quod quædam uelut infixa, ac cohærentia, perpetua, semelq; capta sede collucent, alia toto sparsa cœlo uagos cursus certis emetiuntur erroribus. Quod non sensisse Ciceronem (ut Macrobius uult) documento est, quod non præposuit stellas. Debet enim species generi, pars toti præponi: ut, Dicam de prudentia,* Ecd. lib. Declam. 4.

Digitized by Google

& de uirtute huius: Dicam de facie Helenæ, & eiusdem pulchritudine, non autem è diuerso. Fateor tamẽ nunquam Stellam Arietem dici, Taurũ, Andromedam, Perseum, sed sydus. Et hinc est quòd dicimus Hybernum sydus. Et illud Quintiliani: Nos graue huius anni sydus afflauit.

Declam. 12.

In Aulum Gellium, de Rescisco. CAP. XXIII.

Lib. 2. cap. 19.

RESciscere, Aulus Gel. ault esse rem occultam, inopinatam, insperatamq; cognoscere. Miror de hoc solertissimo uerborum inuestigatore, atq; censore, qui uocabulũ hoc de facili difficile, de claro obscurum, de trito nouum, de exposito abstrusum fecerit, ne dicam falso exposuerit. Nunquid si uideam hominem cœlo uolantem, ut feciſſe Dedalus, Perseusq; fertur: aut aliquem è terra prodire qualis Tages fuisse ab Hetruscis creditur: aut Satyrum aliquem semiuirum, semi caprumq;, quem se uidisse nõnulli scripsere: aut arcana quædam naturæ perueſtigauero, dicam Resciuisse? non opinor. Est igitur proprie Resciscere, rem pòst, quàm gesta est. scire, quam nescieba s cũ gereretur, præsertim ad te, tuos ue per-

Act. 5. scena 3.

tinentem, ut Terent. in Adelphis: Hem tibi: Resciuit omnem rem, id nunc clamat scilicet.

In eundem, de Deprecor. CAP. XXIIII.

Gel. li. 6. ca. 16.

DEprecor supplicium, idem Aul. Gellius ait dictum esse quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor: ego autem ita dici puto Deprecor, ut & Imprecor. Precor tibi bonum, precor tibi malum: sic: Deprecor liberationem, & deprecor pœnam: illam, ut potiar: hãc, ut uitem. Ouidius lib. 1. de Ponto:

Epist. 2.

Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa sõlum. Deprecor dixit, quasi precor mortem non dari mihi in hac terra. Nec mirum id fieri in Deprecor, quum fiat in magis usitatis,

uſtatis, ut in defendo. Siquidē dicimus defende me: quod ferè dicitur, & nonnunquam defendo ictus: ut Cic. de Senect. *Veſtitaq; pampinis, nec modico tempore caret, & nimios ſolis defendit arbores. Cùm prſertim mos Romanis ſit etiam mala precandi ne ueniant. Vnde templa Timori, Pallori, Febri, alijſq; ſimilibus fuere dedicata, & ijs (ut ita dicam) numinibus fiebant ſacra: quod etiam Vergilius probat:* Lib. 3. Aen.

Nigram hyemi pecudem, Zephiris felicibus albam.

Neq; ſolùm Deprecari eſt uoce, ſed etiam per ea, quæ inſtar uocis obtinere ſolent, uultum, geſtumq;. Etenim Bucephalū, qui præter unum Alexandrum omnem alium recuſabat ſeſſorem, non ineptè dixeris Deprecari alios ſeſſores præter regem. Deniq; Deprecor magis ſignificat uel dicto, uel facto recuſo, quàm illa quæ Aulus Gell. attigit.

In Priſcianum, de Situs. CAP. XXV.

Situs (Priſcianus inquit) dicitur pro negligentia, ut Verg. Aeneid. VII. Sed te uicta ſitu, uericq; effœta ſenectus. Priſc. circa fi. lib. 10. *Sed non ita eſt, potiusq; ſordes illa, & illuuies, qualis naſcitur inter opaca domus: quæ diu nō repurgātur. unde inquit M. Fabius Excitanda mens, & attollenda ſemper eſt, quæ in huiuſmodi ſecretis aut langueſcit, & quendam uelut in opaco ſitum ducit: aut contrà, tumeſcit, inani perſuaſione. Huiuſmodi igitur quidam ſitus ſedet in uultu, capite, totoq; corpore uetularum, & habitu, præſertim inopum, qualem illum Verg. intelligit, & Lucan. de malefica anu ait: Fœda ſitu macies.* Lib. 1. cap. 3. *Quod etiam Pædorem poſſumus appellare: ut idem Luca. Longuſq; in carcere pædor. Et Cic. in Tuſc. Pædores muliebres. Et iterum: Barba pædore horrida. Miror Priſcianum hoc in loco à definitione Seruij deſciuiſſe, qui hoc uocabulum proprie definiuit, inquiens: Situs proprie eſt lanugo quædā ex humore procreata. Fit autē in locis* Lib. 6. Lib. 2. Lib. 3. In eod. lib. Seru. in illud Verg. Aen. 6. Per loca ſenta ſitu cogūr

Digitized by Google

noctéq; profundam. *carĕtibus sole. Situs uerò pro loci qualitate manifestum est, ut de situ Messanæ, & de situ Syracusarum, & simul.*

In eundem, de Docilis, & Docibilis. CAP. XXVI.

Prisc. lib. 18. *Docilis, idem inquit, est, qui facilè docetur. Docibilis est, qui facilè discitur: quomodo Penetralis est, qui in intimis est partibus: Penetrabilis est, qui facilè penetratur. Non occurrit, ubinam legerim Docibilis. Est enim consuetum magis Perceptibilis, nisi magis apud Ecclesiast. atq; in alium sensum: Et erunt docibiles dei, dictum est quasi dociles. Nam*

1 ad Timo. 3. *Cyprianus super illud Pauli, Episcopũ nõ litigiosum, nõ cõtentiosum, sed mitem, & docibilem esse debere ait: Docibilis autem ille est qui ad discendam patientiam lenis, & mitis. Hoc (ut ego sentio) idem est, quòd docilis. Ratio tamẽ postulat, ut id significet, quod ait Priscian. eò quidem magis, quod habemus in eodem sensu Docilis, ut superuacuum fuerit duas uoces, adeò confines uni significationi dare, nisi dicimus simile hoc esse illis, Aequale, & Aequabile, de quibus dixi alio*

Lib. 1. *uolumine. Insuper Sensibile, & Sensile. Lucre.*

Ex insensibili ne credas sensile nasci, hæc duo pro eodẽ accepit. Exitiale, & Exitiabile. Verg. in VI.

Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacænæ,

Verg. Aen. 10. Aspice nũ nostrũ mage sit penetrabile telũ. Et Geor. 1. Et Boreæ penetrabile frigus adurat. Ser. in illud 10. Aenei. Aspice num mage sit nostrum, &c.

His mersere malis. Ouid. VI. Metamorph.

Dumq; manu tentat trahere exitiabile ferrum.

Rationale, & rationabile. Quint. in II. *Sed quia carent sermone, quo id faciant, muta, atq; irrationabilia uocantur. Porrò Penetralis (quantum mea fert opinio) non reperitur: sed Penetrale: substantiuumq; est, non adiectiuũ Penetrabilis adiectiuũ, qui facile penetrat, ut apud Verg. Penetrabile telum: &, Penetrabile frigus. Tum qui facilè penetratur, ut apud Liu. lib. XLVI. Et in asperis locis silex sæpe impenetrabilis ferro occurrebat. Seru. quod penetrat, inquit, penetrale*

Digitized by Google

netrale dicitur: quod autẽ penetratur penetrabile. In quorũ priore dissentio, cùm non sit neq; adiectiuum (ut ipse uult, exponens penetrabile frigus, pro penetrale frigus) neq; significationis actiuæ. Deniq; (ut ad docilis reuertar) docilimus mea sententia faciet potius, quàm docilissimus: qualia sunt facilis, grœcilis, agilis, similis, humilis.

In eundem, de Numen, & Nutus. CAP. XXVII.

NVmen, idem inquit, est dei nutus. Ante hunc Varro dixerat, Numẽ dicunt esse imperium, dictũ à nutu. Vter horum commodius definiuit? Certè numen est imperium, potestasq; dei: non autem nutus, neq; imperium cuiuslibet. Sed Varronem de imperio dei suspicor intellexisse. Prisc. lib. 4. Varro li. 6. de ling. Lat.

In eundem, de Necatus, & Nectus. CAP. XXVIII.

NEcatus, idem inquit, propriè ferro: Nectus uerò, alii ui peremptus dicitur. Sed ego sentio generalem significationem Necatus, specialẽ uerò Nectus esse. Cic. in Rhetoricis, & libris ad Heren. & alibi sæpe ait: Veneno necatus. Quint. in IIII. Hinc adulter loris cæsus est, fame necatus. Nec unquam Nectus dicitur, sine certo genere mortis: ut Enectus siti Tantalus. Nec tam mortuus, quàm propemodũ mortuus, sicut Exanimatus pro eo qui similis est mortuo: ut, Fame, siti enecti. quæ plurima sunt exempla. Prisc. lib. 9. Ad Herẽ. li. 3. Cic. Tuscul. quæst. lib. 2.

De Næ, & Ne. CAP. XXIX.

NAe pro ualde idem dixit, nec tamen solus. Terent. in Andr. Næ illa illum haud nouit. Mihi uidetur idem apud nos significare, quod apud Græcos, scribiq; cũ diphthongo debere ναὶ, quòd est certè: ut apud eundem, Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligãt. Quasi dicat, faciunt profectò. Hæc apud Cic. dictio frequens est, ut de Orat. li. III. Næ ille haud sanè quẽadmodum uerba struat, & illuminet, à magistris istis requiret. Apud Quint. cæteros q; illius æui rariss Prisc. lib. 15. Act. 4. sce. 4. In prologo Andr.

Digitized by Google

rarißima. Ne componitur cum Queo, cum Scio, cum Volo. Frequentius tamẽ ſine compoſitione, appoſita negatione reperimus illud primum, quàm duo ſequentia. Adeo ut barbarum putet Cic dicere Non ſcio, & non uolo, licet nonnunquam apud ipſum quoq; reperiatur. Ideo frequentißimè legimus, Haud ſcio, Haud uelim. Idem Priſcianus ait à Potius fieri Potißimè, quod ego nunquam legi, ſed Potißimum.

De Orat. ad Brut. Lib. 15.

In Donatum, de Valeo. CAP. XXX.

VAleant Qui inter nas diſidium uolunt. Donatus, Seruius, & quidam alij ſic exponunt: Pereant qui hoc nobis uolunt. Quæ uox, & oratio aliena fuerat ab ingenio Pamphili pio, & probo. Cic. Si deus talis eſt, ut nulla gratia, nulla hominum charitate teneatur, ualeat. Quid enim dicam propitius ſit? Eſſe enim propitius poteſt nemini. Nunquid eò irreligionis, atq; eò impudẽtiæ Cic. uenerat, ut deo exitiũ precaretur? Abſit. Lactantij quoq; teſtimonio, qui de his ipſis Ciceronis uerbis ait: Quid enim cõtemptius potuit dici in deum? Valeat, inquit, id eſt, abeat, & recedat, quando prodeſſe nulli poteſt. Vides ut Lactan. quum uult Ciceronẽ contumelioſum fuiſſe in deum, non tamẽ expoſuerit ualeat, pro pereat, ſed abeat, & recedat. Quanquam (ut mihi uidetur) non ſignificatur per ualeat, quòd abeat ille à nobis, ſed quòd nos ab illo, uale dicentes. Enimuero Vale, ſalutatio eſt recedentis, ut Salue, & Aue uenientis. Quomodo ergo uerbum ſalutantis, poteſt accipi pro mala precatione, atq; ſalutatione? Eſt autem Salutare & aduenientis, & abeuntis. Vergilius in IX.

Terẽ. in And. act. 4. ſce. 2.

De Nat. Deo. lib. 1.

Lib. de ira dei cap. 8.

Hanc ego nunc ignaram huius quodcunq; pericli eſt,
Inq; ſalutatam linquo. Ideoq; nõnunquã reperimus ſalue etiam in diſceſſu: ut in calce epiſtolarum Ciceronis ad Tironem, Vale mi Tiro, uale, uale, & ſalue. Et iterum: Etiã atq; etiam

Epiſt. 6. lib. 16. Epiſt. 9. lib. 16.

Digitized by Google

etiam noſter Tiro uale: Medico, Curio, Liſoni de te ſcripſi diligentiſsimè. Salue, uale. Verg. in XI.

_Salue æternum mihi maxime Palla, Aeternumq; uale.

Nec mirum ſi in fine loquendi reperiamus Salue, quum etiã ille qui aditur, & ſalutatur, dicat Salue, quemadmodum qui abit, & qui alterum à ſe dimittit, dicit Vale. Quod etiam Græci faciunt, ut Homerus primo Iliados:

Χαίρετε κήρυκες διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.

Neq; eſt apud Latinos aliud uerbum, quo adeunti nos reſpõ deamus, quàm Salue: niſi more iam uulgari magis, quã probato, dicamus, Bene ueneritis. Idem uerbum apud eundem, pro Vale. XXIII. Iliados:

Χαῖρε μοι ὦ Πάτροκλε, καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισιν.

Cic. ad Att. indicatiuo huius uerbi uſus eſt, dicens: Et ſaluebis à meo Cicerone. Plau. in Trucul. in prima poſitione utitur: Salue ſatis eſt mihi tuæ ſalutis, nihil moror, non ſalueo. Epiſt. 3. lib. 6.

Martialis etiam dixit, Valebis:

Quum pinguis mihi turtur erit lactuca ualebis, Lib. 13. epig. 53.
Et cochleas tibi habe, perdere nolo famem.

Cæterùm (ut ad inſtitutum redeã) qui, Valeãt, pro execratione acceperunt, fortaſſe hoc argumento inducti ſunt, quòd nonnunquam hoc uerbum languorem ſignificat: ut idem de Oratore, Sicut medico diligenti prius, quàm conetur ægro adhibere medicinã, non ſolum morbi eius, cui mederi uolet, ſed etiam cõſuetudo ualẽtis, & natura corporis cognoſcenda eſt. Vnde Valetudo pro languore frequẽtiſsimè accipitur & Teſtes ualetudinarij nominãtur. Idem ad Terẽtium: Valetudinem tuã cura diligẽter: hoc eſt, languorem & infirmitatẽ. Alibi pro ſanitate: Sed nũc ualetudini tribuamus aliquid. Frequẽter tamẽ apponimus adiectiuum, uel Fauſtum, uel Infauſtum, ad diſtinguendum ſtatum corporis: ſiquidem Lib. 2. Epi. 10. lib. 14.

indiffer

indifferẽter significat more sui primitiui. Dicimus enim, Vt uales? Quomodo ualuisti? Qualiter ualet filius? Sic, Qua ualetudine es? Qua ualetudine est filius? Respondebis, Infirma, aduersa, mala ualetudine: uel cõtrà, Bona, incolumi, optima.

In Varronem, de Vas, & Obses. CAP. XXXI.

Lib. 5. de ling. Latin.

VAs, inquit Varro, appellatus est, qui pro altero uadimonium promittebat. Consuetudo erat, quum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alterũ daret. Videtur Varro significare Vadẽ eum eße, quem Fideiussorem uocamus: & Vadimonium, Fideiußionẽ. Nos hoc negare ita esse qui poßumus, cùm Varro omnium cõsensu sit Romanorum eruditißimus, & linguæ Latinæ peritißimus? qui Latinas literas fecit & Latiniores, et literatiores? Quãquã multi sunt, qui eum quibusdã in locis reprehendãt: quæ facultas præcipuè discipulis Quintil. adeßet, longè Varrone doctioris, atq; eloquentioris. Verùm ego non ausim reprehendere, sed tantum affirmare, me non legisse (duntaxat quantùm aut recordor, aut intelligo) Vadẽ eum esse, qui uadimonium pro altero dat (si Vadimonium significat fideiußionem) sed eum, qui sponsor est alterius in capitis periculo, siue idem suppli cium subiturus, siue pecuniam soluturus: ut apud Quintil. in Declamatione, quæ inscribitur. Amici uades. Et apud Cic. lib. v. Tuscul. Quæstionum de Pythagoreis amicis: quorum alteri quum tyrannus diem mortis dixisset, alter pro amico ad uisendam matrem ituro uas factus est. Et apud T. Liuium de Cæsonæ capitis reo, ita dicentem: In uincula conjici uetant, Sisti reum, pecuniamq; (nisi sistatur) populo promitti placere pronuntiant, summã pecuniæ quantam æquum esset promitti, ueniebat in dubium. Id ad senatum reijcitur. Reus (dum consulerentur patres) retentus in publico est: uades dare placuit: unum uadem trium millium æris obligarunt: quot

Li. 3. ab Vrbe condita.

Digitized by Google

quot darentur, permissum est tribunis: decem finierunt. Tot uadibus accusator uadatus est reum. Hic primus uades publicos dedit. Quod Festus quoq; sentit: dicens: Vas sponsorem significat in re capitali. Vadimonium (quantum ego sentio) est spõsio ad certum diem sistendi se in iudicio: id est, comparendi per se, uel per aduocatos, ut in Orat. Cic. pro Quintio datur intelligi, ubi longa est altercatio de Vadimonijs: altera parte dicente fuisse sibi uadimonia deserta, altera uerò nequa quam à se illa fuisse facta. Et Quint. de Legato frumentario, qui ad præstitutum diem uenerat, inquit: Nisi tamẽ ad uadimonium legate uenisses, non multorum dierum commeatum habebamus. Et hoc ipsum fortasse Varro sensit. Obses autem est, qui traditur imperio alterius, ea conditione, ut si dator obsidis à fide recedat, recipienti sit ius in corpus, & uitam obsidis. Quod præcipuè inter potentes commercium est, qui non habent superiores, ad quos pro iustitia prouocent. Lib. 19. Declam. 2.

In eandem, de Decurio.

CAP. XXXII.

DEcuriones inquit idem, primi singularum decuriarum, dicti, quod probat Tempanius ille apud Tit. Liu. quod & ipse approbat Festus. Idemq; ait: Decuriones appellantur, qui denis equitibus præsunt. Est ergo dictus Decurio à decem, ut Centurio à centũ. Nam (ut ait Pædianus) Decuriæ sunt nobiliorum, Centuriæ inferiorum. Quidam uolunt (quorum est Fronto) decurionem præesse turmæ, quæ cõstat ex duobus & triginta equitibus. Neq; belli solùm, sed domi quoq; Decurio dicitur, nomen quoddam præposituræ significans: ut Sueton. in Domit. uita, Saturius decurio cubicullariorum. Et hoc quidem apud Romanos: in municipijs autem (ut mihi quidem uidetur) idem est Decurio, qui Romæ Senator. Nam qui in Senatu, & consilijs Reip. municipalis Var. lib. 4. de ling. Lat. Cap. 17.

palis interesse poterant, Decuriones erant. Cic. pro Sext. Qua de causa, & tum conuentus ille Capuæ huic P. Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc tempore beneficium, fidemq; hominis, testimonio declarant, periculum deprecantur suo decreto. Recita quæso P. Sexti, quid decreuerunt Capuæ decuriones. Quòd autem differãt Decurio Romana, & Decurio municipalis, ex epistola quadam Plinij Iunioris
Epist. 19. è 1. lib. declaratur, dicentis: Esse autem tibi centum millium censum satis indicat, quòd apud nos decurio es. Igitur ut te non decurione solùm, uerùm etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equitis Romani facultates, trecenta millia nummùm. Non dicitur itaq; Decurio aut quòd decẽ præsit militibus (ut quidã uolũt) quem Græci δεκάρχον uocant, quum Decurio sit maior equite, eques centurione, centurio decarcho, ut ex stipendiorum magnitudine datur in multis libris intelligi: aut in municipijs qui decem equitibus præest, cũ sit equite dũtaxat Rom. minor. An quia decem præsit equitibus municipalibus? aut hoc erit dicendũ aut Pomponij Iurisc on. opinio sequenda, dicentis: Decurionesquidã dictos aiunt, eò, quòd initio cũ coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur, consilij publici gratia conscribi solita sit. Quare eum quem nunc Militẽ appellamus, aut falsa dignatione afficimus (nam etsi omnes, qui militant, Milites sunt, Miles tamẽ proprie, qui pedibus militat, dicitur, Eques, qui equo) aut si uere, Decurionem potius appellamus. Quidã horum temporũ docti Equitẽ uocãt, sed rectius Decurionem uocarent. Nam eques est aut qui Romæ ex ordine Equestri est (quod non facit ad gloriam militarẽ) ut qui equo militat: cuius nulla dignatio est, quanquã Iurisper. multa ineptissimè fabulantur de dignatione militum, quæ quidem uel nulla, uel communis est omnium siue pedestrium,

strium, siue equestriũ, qui militiam exercent. Nam de auro gestando, uel huiusmodi nugis, nullum uerbum est in iure ciuili. Sed hæc omittamus, quæ non sunt huiusmodi scriptionis, dũ illud admonuerimus, Romanũ decurionẽ, qui præest decem Romanis equitibus, longè præstare cæteris decurionibus, quibus etiam ipse Eques Romanus præstat.

In Festum Pompeium, de Exemplum, & Exemplar. CAP. XXXIII.

EXemplum (inquit Festus) est, quod sequamur, aut uitemus: Exemplar, ex quo simile faciamus. Illud animo æstimatur, istud oculis conspicitur. Mihi autẽ (licet Festus scientissimè de exponẽdis uocabulis loquatur) experienda tamẽ est magis horum nominum differentia. Nam & Exemplum est, ex quo simile facimus: ut opera Homeri exemplum sunt poëmata scribere uolentibus. Quint. lib. x. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur: sic musici uocẽ docentium, pictores opera priorum, rustici probatã experimento culturã in exemplũ intuentur. Et Exemplar animo quoq; æstimatur. Cic. lib. II. de Orat. Illa oratio fuit mihi exemplar bene dicendi. Quint. in x. Cornelius autẽ Seuerus etiam si uersificator, quã poëta melior, si tamẽ (ut est dictũ ad exemplar primi libri bellum Siculum perscripsisset, uindicaret sibi secundum locum. Horat. in Epist. inquit: Festus lib. 5. Cap. 2. Cap. 1. Epist. 1. lib. 2.

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi.

Idem Cic. pro Mur. Domesticum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Est illud quidem exemplũ tibi propositum domi, sed tamen naturæ similitudine illud à te magis qui ab illo ortus es, quàm ad unumquemq; nostrum pertinere potuit. Ad imitandum uerò tam mihi propositum exemplar illud est, quàm tibi. Itaq; unum pro eodem penè exemplum, & Exemplar posuit, & quidem eodem loco. Cæterũ

Exemplum est ipsa res, quam imitamur, aut (si ita fors tulerit) deuitamus in aliquo: ut in Catone, Cato autem ipse exemplar. Illud contentum, hoc continens. Quòd si dicamus, Ad exẽplar Catonis: aut, Ad exemplar Epicharmi, sic intelligimus, ad exemplar Catonis, quod est Cato: ad exemplar Epicharmi, quod est Epicharmus: siue opus Epicharmi: ut, Opus hominis, pro ipso homine. Animã corpusq; filij destruis, quasi aliud illa sint à filio. Exẽplum pro exemplari. Est enim cõtentum, pro cõtinente, ut apud eundem: Fuit ille uir exẽplum continentiæ. quomodo dicimus, Ille uir fuit norma uiuendi: quum tamen non sit norma uiuẽdi uir, sed in uiro: ita nec ille exemplũ continẽtiæ, sed in illo. Ideoq; exẽplaria multa sunt, unius tamen exempli: ut, Redditæ sunt mihi binæ literæ tuæ eodem exemplo, id est, eiusdem formæ. & Duo, uel tria exẽplaria Aeneidos, hoc est, multi codices eodem exemplo: & Exemplar ab exemplari sumitur, nõ ab exemplo. Nam Exemplum incorporale est. Exẽplar plerunq; corporale. Hinc

In Catil. Sallust. Literæ, quas sibi nomine Catilinæ reddidit dicebat, eorum exemplum infra scriptũ est. hoc est, earum forma infrà scripta est, melius, quàm earũ exemplar. Quòd forma sit exemplum, Paulus Iurisconsultus testatur: Si legatum certũ petatur, non iubet prætor uerba testamenti edere: ideo fortasse, quia hæredes solent habere exemplum testamẽti, id est,

Epist. 3. lib. 3. fam. epist. formam. Cic. ad Appium: Ex his literis, quarum ad me exẽplum misisti: Et ad Cic. tum Plancus, exemplar eius chirographi Titio dedi: tum Asinius Pollio, Ex literis cognoEpi. 21. lib. 10. fam. epist. sces, nam earũ tibi exemplar misi. Hi de pagina scripta, quod

Epi. 30. lib. 10. fam. epist. corporale est, intelligunt: ille de sententia, quæ in pagina continetur, uel potius ex pagina præcipitur. Quòd si indistincte his duobus libet uti, non sanè repugnabo: quum præsertim Ouid. dicat, Exempla plura unius rei, pro exemplaribus.

ribus. Nam unius rei unum, atque idem exemplum est proprie (ut dixi) in diuersis licet exemplaribus. Loquens enim de opere suo Metamorphoseos, lib. 1. de tristibus ait:

Pluribus exemplis scripta fuisse reor.

Reperitur etiam exemplarium, pro exemplari: Pli. lib. v 1. Iuba hæc omisit in hoc tractatu, nisi exemplarium uitiosum est. Non de eo autem exemplo dixi, quod adhibetur rei aut probãdæ, aut ornãdæ causa, quæ significatio nota est omnibus. Vnde pars probationis uocatur ab exemplis, & in elocutione exemplum inter ornamenta numeratur.

Eclog. 6. Apud Plin. lib. 6. cap. 29. in emendatis codicibus sic legitur: Iuba, qui uideturdiligẽtissimè, persecutus hæc omisit in hoc tractatu, nisi si exemplarium uitium est, Berenicẽ alteram, &c.

In Boëthium, de Persona. CAP. XXXIIII.

Persona est (inquit Boëthius) incommutabilis naturæ, indiuidua substantia: existimãs se argumẽtatione collegisse, quare nõ sit qualitas, nec aliud prædicamẽtũ ullũ, sed substãtia. Sed huic homini Romano ostẽdã Romane loqui nescire. Persona nãq; nõ est in Deo magis, quã in bruto sicut humanitas, sicut alia plura. Sed demus, ut in Deo etiã sit persona: quæro, quãobrem ea nõ sit qualitas, siue de homine loquimur, siue de deo? Nam in homine quidẽ Persona significat qualitatẽ, qua alius ab alio differimus, tum in animo, tum in corpore, tum in extrà positis, quæ à rhetoricis enumerãtur in attributis personæ. Animi: ut quo studio se exerceat, medicinæ, an iuris ciuilis, an militiæ. Et qua mẽte: iracundus, an moderatus: auarus, an liberalis. Corporis: iuuenis, an senex: pulcher, an deformis: fortis, an imbecillis: mas, an fœmina. Extrà positorum: diues an pauper: clarus an obscurus: maritus an cœlebs: parens liberorum, an orbus: & his similia. Ideoq; figuræ, & sigilla quædã, quæ rostris, aut alia corporis parte aquã fontanam emittunt, quia repræsentant uarios hominum uultus, & gestus, personæ dicuntur. Et histriones in scena personas accipiunt, aut quum seruũ agunt,

aut ancillam, aut matronam, aut meretricem, aut senem, aut adolescentem, aut patrem, aut matrem, aut filium, aut regē, aut militem, aut lenonem, aut parasitum, et mille huiusmodi, quæ non sunt singula in singulis, sed plurima: ueluti in me est persona humani, liberalis, timidi, iracundi, hebetis, somniculosi, literati, senilis, mariti, soceri, generi, patris, filij, fratris, pulchri, fortis, diuitis, nobilis, & interdum contraria. Nam ad fortissimum, pulcherrimum, ditissimum, non sum fortis, nec pulcher, nec dives, sed imbecillis, deformis, pauper. Alia itaque ad hunc persona sum, quàm ad eum cui in his omnibus antecello. Et ad Priamum sum persona filij, ad Astyanactia persona patris, ad Andromacham persona uiri, ad Paridem persona fratris, ad Sarpedonē persona amici, ad Achillem persona inimici. Quæ fit, ut adsit mihi multiplex persona ac diuersa, sed una tantum substantia. In deo autem personā ponimus, uel quòd nullum aliud uocabulum quadrat: non natura, quo ueteres utebātur: nō substantia, quo Græci utūtur: uel quòd uerè in deo triplex est qualitas. Atqui hic mihi os cōprimet Boëthius, neq; uocē prodire permittet, dicēs qualitatem eam esse, quæ possit etiam abesse præter subiecti corruptionem. Hanc ego definitionē (ut Græculam, & ineptam) derideo: Dico lucem, uibrationem, calorem in sole esse qualitates, & hoc dico Latinè, omnibus, qui unquam Latinè locuti sunt, consentientibus, quanquàm de hac re suo loco in nostro opere de dialectice disseruimus. Tales qualitates statuo in Deo, & has dico esse personas, quæ ab eo abesse nō possunt, & qualitatem significare, non substantiam, ut Boëthius uoluit, qui nos barbarè loqui docuit. Hinc enim forsitan adductum uulgus, ut sic loquatur, tres personæ me expectant, uideo duas personas, hîc est bona persona: qui sermo anteà fuit inauditus, et hodie nemo nisi imperitus omnino sic

no ſic loquitur. Quanquam Boëthius ipſe uiderit, quomodo perſona eſt ſubſtãtia. Sunt autẽ in Deo tres perſonæ: nõ tres ſubſtãtias illi adeſſe intelligamus: præſertim quòd neq; ulla uox merã ſubſtantiam ſignificat, neq; ulla res eſt mera ſubſtantia, ut in eodem noſtro opere oſtendimus.

In Iuſtinianum, de Noxæ dedere. CAP. XXXV.

NOxæ dedere, Iuſtiniani pace, ſiue Trebelliani, & ſociorum (nã Iuſtinianus nec iura, nec forſitan Latinas literas nouit) eſt pœnæ dare, ſiue tradere ob noxam, qua ſignificatur culpa. Ille autem ait: Noxa, eſt corpus quod nocuit. Et in eodem loco: Corpus deditur noxæ. Si noxa corpus eſt, quomodo corpus deditur noxæ? Nũquid corpus deditur corpori, aut corpus ſibi? Quanquã quid hæc oratio ad ſignificandum pœnã faceret? Eſt autẽ hæc pœna ſeruorum, quos domini malunt ad pœnã tradere, quàm præſtare maleficium quod illi admiſerunt. Paulus ita definit: Noxales appellantur actiones, quæ non ex contractu, ſed ex noxa, atq; maleficio ſeruorum aduerſus nos inſtituũtur: quarũ actionũ ius, & poteſtas hæc eſt, ut ſi damnati fuerimus, liceat nobis deditione corporis, quod deliquerit, euitare litis æſtimationem. Vlpian. quoque addit, ut corpus tradatur iuuum igni. Quintil: in Gladiat. Alebat deuotum corpus grauior omni fame ſagina, & inter dedita noxæ mancipia cõtemptiſſimus tyro gladiator, ut nouiſſimè perderem calamitatis meæ innocentiam, diſcebam quotidie ſcelus. Nam noxa etiam damnum ſignificat, ut apud Ouid. lib. XV. Metamor.

Inſtitut. Imper. lib. 4. titu. de noxal. act. §. j. & ij.

Declam. 13.

Nocte nocent potæ, ſine noxa luce bibuntur.

Et Suetonium de Cæſaris uita: Spurinam q; irridens, & ut falſum arguens, quòd ſine ulla ſua noxa Idus Martiæ adeſſent. De brutis autem impropriè dicitur, ea dedi noxæ: ut de capra apud eundem Ouidium libro primo Faſtorum,

Cap. 81.

Digitized by Google

Verba fides sequitur, noxæ tibi deditus hostis.
Spargitur effuso cornua Bacche mero. Seru. *super illud* Verg. *Vnius ob noxam, & furias* Aiacis Oilei: ait, *Noxam pro noxia. id est, culpa: quasi per se* Noxa *non significet culpam: quam familiaris eius (ut opinor)* Macrob. *leuem culpã accipi uult. Atq;, ut sibi crederemus, noxã nõ culpam esse, sed pœnã, ait culpam* Noxiam *dici quasi noxiã sæpius, quàm noxam in hac significatione reperiamus, quã dictionem nusquam reperimus. Quòd dixi Iustinianum fositã nec iura, nec literas Latinas sciisse, nemo miretur: tum quia semper in Græcia uixit, tum quia se dominum Iustinianum (ut ex numismate eius apparet) dici uoluit, ut quidam alij Cæsares fecerunt, quod à uiro Romano est alienissimũ: & character ipse literarum, figurarumq; illorum temporum numismatis Gothicum magis redolet, quàm Latinum.*

Aeneid. 1.

Lib. 4. cap. 5.

In eundem, de Testamentum. CAP. XXXVI.

Iustinia. insti. lib. 2. tit. de testamẽ. in prin.

TEstamentum, *idem inquit, ex eo appellatur, quòd testatio mentis est. Quæ definitio quorundam Iurisconsultorum fuit, quos si iuste* A. Gellius *coarguit, quãtò ego iustius hunc arguere possum, qui explosam, atq; derisam etymologiam inculcat? Nam cur à mẽte potius dicatur, quàm à mẽto, uel à mẽta? quia nihil ad hãc significationẽ mentum, menta ue facit, inquies. Quid ergo* Mens *ad* armentum, *ad* falsamentum, *ad* ornamẽtum, *ad* cõdimentum, *ad* armamentum, *ad* pauimentum, *&* cæmẽtum, *ad* calceamentũ, *ad* uestimentum, *&* huiusmodi infinita? *Nec minus inepta uidetur mihi hæc etymologia, quam illa apud* Donat. *apud* Seru. *apud* Isidorum: Oratio *dicta est, quasi oris ratio.* Quid Aratio *est? quid* Deuoratio? *quid* Trituratio? *quid* Operatio? *quid mille huiusmodi? nunquid in his ratio est? an talia sunt, qualia cætera à supinis profecta,* Satio, Potatio, Messio, Lectio? Quid,

Quid? non etiam à supino Ratio uenit, Reor, ratum, ratio, sicut ab Oratum Oratio? Eò magis quòd secundam syllabam bis accipi uult, quasi dicatur Oriratio: & non Oratio. Non est ergo uera etymologia hæc, neq; à mente, neq; à mento, neq; à menta: sed potius hæc nomina assumunt. Tum, syllabã cũ exirent anteà in Men, ut Vestimen, calceamen, munimen, lenimen, nutrimen, spiramen, medicamẽ, uelamen: quibus adiecta Tum, fit Munimentum, lenimentum, nutrimentũ, spiramentum, medicamentum, uestimẽtum, uelamentum, calceamẽtum: ita Testamen addita syllaba tum, fit testamẽtum. Quod si à mente descenderet testamentum, Testamentia diceremus, quemadmodum Dementia, & Amentia. Nihil habet magis ridiculum hæc de qua loquitur, scientia, quam etymologiam in qua ipse quoq; Varro & lusit, & lusus est.

In Donatum, de Syncerum. CA.P. XXXVII.

SYncerum (Donatus inquit) quasi sine cera, mel simplex & purum, & sine fuco. Imò cum cera potius Syncerũ à σὺν componitur, non à Sine, quæ nunquàm compositionem admittit, quod ipsa etiã scriptio declarat, quæ y, habet non i. Est enim ex duobus Græcis compositũ, ex σὺν, & cera, quæ ab illis dicitur κηρὸς, uel à σώκηρος conuertimus. Quò magis uenusta, atq; apta huius autoris etymologia est, indicatur etymologiã plerũq; fallacem esse: quia significatio hæc non ita absoluta, & uera est. Quid uenustius atq; aptius dici potest, quã Fidẽ ideo uocatam, quia fiat quod dicitur? Quã etymologiam fallacem esse declarat, quòd hoc nomen chordæ instrumenti musici significat. Et tamẽ licet dicere syncerum quasi cum cera mel, quod integrum est, & solidum, & nulla sui parte fraudatum: ut si diuidere fructum communium alueariorum cum socio uelim, partemq; tantùm mellis assignẽ, nimirum non ago syncerè, quòd sine cera mella dedi.

Donat. in illud Terent. in Eun act. 1. sce. 2. Si istud crederem syncerè dici.

Digitized by Google

In Iurisconsultos de Mulier. CAP. XXXVIII.

MVlieris appellatione (Caius inquit) etiã uirgo uiri potens continetur. Vlp. autem quodam loco ita ait: Quòd si ego me uirginem emere putarem, quum esset mulier, emptio non ualebit. Hic mulierem appellat, quæ uirgo non est: ille etiam quæ uirgo est. Et Vlpiani quidem locutio recta est, Ciceronis testimonio, qui obiurgãtibus, quòd sexagenarius Popillią uirginẽ duxisset, Cras mulier erit inquit. Sed Caij quoq; definitio locum habet aliquando: ut si quis uidens decem fœminas, quarũ aliqua uirgo sit, ætate tamen qui mulier esse posit, dicat, Vidi decem mulieres, Quo modo etiam in Euãgelio dicitur: Quid mihi, et tibi est mulier? Sed ex Græco sumptum est γυνὴ, uel θῆλυς, quo significatur uel fœmina, uel mulier. Idem quoq; Vlp. inquit: Mulierem ita arctam, ut mulier fieri non possit, sanam non uideri constat. Eandem dixit & mulierem, & non mulierem: primum pro ea, quæ est fœmina: secundum pro corrupta.

Quint. lib. 6. cap. 4.

In eosdem, de Munus, & Donum. CAP. XXXIX.

MVnus (Paulus inquit) tribus modis dicitur. Vno Donum, & inde Munera dici dari, mitti ue. Altero Onus quod quum remittitur, uacationem militiæ, muneris q; præstat: inde Immunitatem appellari. Tertio dicitur Officium, unde Munera militaria, & quosdam milites Munificos uocari. Igitur Municeps dici, quòd munera ciuilia capiant. Idẽ alibi: Municipes intelligẽdi sunt et ij, qui in eodẽ municipio nati sunt. Vlp. Municipes quidem propriè appellantur muneris participes, recepti in ciuitatem ut munera nobiscum facerent. Sed nunc abusiuè Municipes dicimus suæ cuiusq; ciuitatis ciues, utputa Campanos, Puteolanos. Põponius ita ait, Munus publicum, est officium priuati hominis, ex quo commodum ad singulos, uniuersosq; ciues, rem eorum

rum imperio magistratus extra ordinem peruenit. Marcus autem sic: Munus proprie est, quod necessario subimus, lege, more, imperio ue eius qui iubendi habet potestatẽ. Dona autẽ proprie sunt, quæ nulla necessitate, aut iuris officio, sed sponte præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur, plerunq; laus est. Sed in hoc uẽtum est, ut non quodcunq; munus, idemq; donũ accipiatur. At quod donum fuerit, id rectè munus accipiatur. Quomodo hi Iurisconsulti inter se conueniant, & an aliquid desit alicui horum, Accursius cũ Bartholo, Baldoq; consultet, dumq; mihi (ut more ipsorum loquamur) ambo, tres ue respondeant, affirmentq;, quod Marcus ait, donum esse speciem, munus uerò genus, idemq; contrarium esse uerbis Vlpiani dicentis, Inter donũ, & munus hoc interest, quòd inter genus, & speciem. Nam genus esse donũ: ideo Labeo ait à donando dictũ: munus esse speciem, nam munus esse donum cum causa, utputa natalium, nuptiarum: hîc meam non interpono sententiam, ne illos triumuiros doceam contra me respondere. Quòd si qui me utiq; sequi uoluerint, respondeant neutrum uerum dicere. Nam neq; genus, neq; species in hæc duo nomina cadit & nullum mihi uidetur donum sine causa esse.

In eosdem, de Peculium. CAP. XL.

PEculium est, Pomponius inquit, nõ id, cuius seruus seorsum à domino rationem habuit, sed quod dominus ipse separauit, suam à serui ratione discernens. Peculium Celso referente, Labeo sic definit, Est quod seruus domini permissu separatũ à rationibus dominicis habet, deducto inde, si quid domino debetur. Idem alio loco: Paterfamiliâs peculium habere non potest, quemadmodum nec seruus bona. Ex his uerbis apparet, nec dominum habere peculium posse, & solum seruum habere. Idem Põponius, & Celsus alibi aiunt. Vnde

colligi posſit, etiam non seruum ac dominum habere pecu-
lium. Pomponius enim ita scribit: Castrense peculium est,
quod à parentibus, & cognatis in militia degenti donatum
est: uel quod ipse filius in militia acquisiuit, quod nisi milita-
ret, acquisiturus non fuisset: nam quod erat sine militia acqui
siturus, id peculium eius castrense non est. Celsus autem sic:
Et audisse se rusticos senes ita dicentes, Pecuniam sine pecu-
lio fragilem esse. Peculium appellantes, quod præsidij causa
reponeretur. A quo non dissentit Vlpian. dicens: Peculium
dictum est, quasi pusilla pecunia, siue patrimonium pusilli.
Quid ergo inter has definitiones sequemur multiplices, &
Lib. 14. inter se propemodum contrarias? quū præsertim Festus ita
scribat: Peculium seruorum est, à pecore dictum, sicut pecu-
In illud Verg. Eclog. 1. Nec nia patrum familiæ, siue nobilium. Et Seruius Grāmaticus:
spes libe. &c. Peculium patrimonium (ita enim maiores dicebant) à pecori
bus, in quibus cōstabat uniuersa eorū substantia. Vnde etiam
Pecunia dicta est à peculio, quod proprie tantùm est seruo-
rum: & Peculium dicimus (licet abusiuè) pro patrimonio.
Ipse uerò tanquam arbiter honorarius, hanc rem dijudicabo,
& quidem breuiter. Peculium, est quicquid labore nostro
partum est, in quacunq; persona, licet in seruis iura uelint
dominorum accedere consensum. Et ita sensisse Vergilium
sentio in ea parte, quam exponit Seruius:

Eclog. 1. Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. Et Horat.
Ser. 1. Saty. 1. Rem poteris seruare tuam: redit uncia. quid fit?
Semis, ad hæc animos ærugo, & cura peculi.

Et Ciceronem in Paradoxis: An eorū seruitus dubia est, qui
cupiditate peculij nullā conditionem recusant durissimæ ser-
uitutis? Et illos quoq; rusticos senes, de quibus Celsus memi-
nit, pecuniam sine peculio fragilem esse, id est sine lucro indu
stria parto. Nam cur habenti pecuniam maior spes præ-

sidij

fidij collocetur in pusillo, quod reposuit, quàm in ipsa pecunia, quum præsertim peculiũ pars sit pecuniæ? aut quomodo præstare possit reposita illa pecunia, ne cætera dilabatur? Vel, Peculium est quicquid proprie alicuius est. A pecu lio fit adiectiuum Peculiaris, pro re ad peculium pertinẽte, sine peculij propria. Sed in usu iam receptum est pro proprio, siue speciali. Quintil. lib. VIII. Quod cõmune est & alijs nomẽ, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur: ut Vrbẽ Romã accipimus: & uenales, nouitios: et Corinthia æra: quum sint urbes aliæ quoq;, & uenalia multa, & tã aurum, & argentum, quã æs Corinthium. Idem in XI. Ambulãtem loqui ita demum oportet, si in causis publicis, in quibus multi sunt iudices, quod dicimus, quasi singulis iter inculcare peculiariter uelimus. Et in lib. VI. Paulum impendamus huic quoq; peculiaris operæ. Peculatus, furtum rerum ad ipsam Remp. pertinentium, uel ad prouentus principis spectantiũ, sicut Sacrilegium rerum sacrarum. Inde Depeculor, quod quidam ad sacrilegium etiam transferunt. Cap. 2. Cap. 3. Cap. 5.

In eosdem, de Fundus, Ager, Villa, Prædium. CAP. XII.

FVndus, Vlpianus ita finit, Locus est non fundus, sed portio fundi aliqua. Fundus autem aliquid integrum est. Plerunq; fundum sine uilla accipimus. Idem alibi: Ager est locus, qui sine uilla est. Modestinus uerò sic: Quæstio est fundus à possessione, uel agro, uel prædio quid distet. Fundus est omne quicquid sõlo continetur. Ager est species fundi, quæ ad usum hominis paratur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. Quicquid enim apprehẽdimus, cuius proprietas ad nos nõ pertinet, aut neq; pertinere, hoc possessionẽ appellamus. Possessio ergo usus, ager proprietas loci est. Nam et ager, & possessio huius appellationis species sunt. Florẽtinus:

tinus: Fundi appellatione omne ædificium, & omnis ager continetur. Sed in usu urbana ædificia, ædes rusticæ, Villa dicuntur. Locus uerò sine ædificio in urbe, Area: in rure autem, Ager appellatur. Idcq; Ager cum ædificio fundus dicitur. Ecce diuersæ Iurisconsultorum sententiæ cùm in alijs, tum in hoc, quòd Vlpianus ait plerunq; fundum esse sine villa, id est, sine ædificio: Florentinus autē, agrum cum ædificio esse fundum. Modestinus obscurè exponit, agrumq; definiens, cū neutro aliorum concordat, sed ridiculè à possessione distinguit ne dicam imperitè, loquēs de possessione, quādo significat qualitatē, non quando significat substantiā, perinde ac si quis dicat de uirtutibus, ac uitijs loquens, Prauum, & Malum sic differunt: Prauum est id, quod non recta ratione, & uia fit. Praua enim appellantur, quæ nō sunt recta, ut lignū prauum. Malum uerò genus pomi est. Quid hoc foret dictū ineptius, ubi de qualitatibus, & actionibus agitur, digredi ad substantiā, quæ ad rem nō pertineat? ita hic quum de fundo, de agro, de prædio, de possessione disputat: non de ea significatione possessionis loquitur, qua proprietas intelligitur, sed qua actio possidendi, siue qualitas. Quod si ita est, quid affinius habet possessio ad fundum, agrum, prædium, quā ad nauē, equum, uestem? Harum nanq; rerum ita possessio est, ut illarum: sed non de huiusmodi possessione loquendum erat, quæ præsertim (ut ipse ait) non est species prædij, uel fundi. Prædium enim, fundus ue proprietas est, quorum utrumlibet (si generale nomen est) ad possessionem profectò non usus, sed proprietas dicēda Modestino possessio fuit. Sed quid facias? ipse aliter possessionem definit. Quòd si quis dubitet an possessio proprietas sit, accipiat præter ipsorum iurisconsultorum, etiam Ciceronis, & Quintil. testimonia: quorum alter in Paradoxis ita scribit:

Etenim

Etenim ſi iſti callidi æſtimatores prata, & areas magni æſtimãt, quòd ei generi poſſeßionum minimè noceri poteſt. Nõ de uſu uidelicet locutus eſt Cicero, cui certè noceri poteſt, ſed de proprietate. Alter in ſexto de Oratoria inſtitutione: Cap. 4. Patris eius dialogos dedit legendos, quorum quum in Priuernati unus, alter in Albano, tertius in Tyburti ſermonem habitum cõplecteretur, requirebat ubi eſſent hæ poßeſſiones. Omnes autem illas Brutus uendiderat. Nemo interrogat ubi eſt uſus prædiorum, ſed ubi eſt proprietas. Nemoq; uſum uẽdit, ſed proprietatẽ, aut uſumfructũ. De Prædio autem Vlpianus ita ſcribit: Prædia urbana, omnia ædificia accipimus, nõ ſolum ea quæ ſunt in oppidis, ſed etiã ſi fortè ſtabula, uel alia meritoria in uillis, & in uicis, uel ſi prætoria uoluptati tantum deſeruiẽtia: quia urbanum prædium nõ locus facit, ſed materia. Proinde hortos quoque (ſi qui ſunt in ædificijs cõſtituti) dicendum eſt in urbanorum appellatione contineri. Planè ſi plurimi horti in reditu ſunt, uinearij fortè, uel olitorij magis, hæc non ſunt urbana. Etiam de Prædio, ſicut de fundo Iuriſconſultorum cõtrouerſia eſt. Nec mirum, quum nemo nõ habeat ſuã de rebus quibuſq;, uerbisq; ſententiam. Sed de poſterioribus, qui ex operibus illorum excerpſerunt, miror quòd hæc indiſcuſſa reliquerunt. Id (ut ego quod ad me attinet faciam) ita ſentio: Agrum continere fundum, nõ contineri à fundo: nihilq; prohibet eũ cum uilla eſſe. Erãt in agris ſenatores, & uixerunt multi nobiliſſimi philoſophi in agris, nimirum non ſine uilla, & habitatione. Differtq; Ager ab Aruo, quod Aruum ſementi datur. Salluſtius: Quia Numidæ pabulo pecoris magis, quàm aruo ſtudent. Quintil. Pauper, & diues in agro uicini erant iunctis hortulis. Et mox: Sed ſi ex omni parte diuitis circumiectus ager uix tenuem ad greſſus meos ſemitã dat. Quid agimus inquam? In Iugurt. Declam. 13.

Digitized by Google

inquam? undiq; uallo diuitiarum clausi sumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arua, inde uineta, hinc saltus. Fundus (*ut dixi*) *minus quiddam est. Singula enim propriè prata, singulæ uineæ, singuli horti, singula oliueta, pomœria, salicta, arbusta, pascua, nemora, loca aucupatoria, uenatoria, piscatoria, siue uillam, atq; ædificium, siue piscinam, atq; aluearia, siue uiuaria habeant, siue nõ habeant, singuli Fundi sunt, & hoc quidem in agro. In urbe autem, siue oppido, siue uico, siue castello, tantummodo Prædiũ est, quicquid tale est. qualis hæc, quæ enumeraui. Nanq; eadem in agro etiam prædia sunt. Fundus enim species prædij est. Itaq; fundus est Possessio rustica. Prædiũ & rustica, & urbana duntaxat possessio, qualem descripsi. Nam uidetur Possessio etiam significare taber-*
Philip. 5. *nas, hospitia, horrea in urbe. Cic. in Philip. Possessiones nostabat & urbanas, & rusticas. Puto non tantùm prædia, sed & cætera, quæ Immobilia uulgò appellantur. Addamus ad hæc aliquid de hoc Fundum, quod an à fundo fundas, an potius fundo à fundum, siue à fundus ueniat, ambigi potest. Quidam Fundus à funda dici uolunt. Cicero in quodam ioculari libello:*

Fundum Varro uocat, quem possis mittere funda,
Ni lapis exciderit, qua cauа funda patet.

Nisi hæc sententia sit, tam paruum illum fuisse fundum, ut funda prehendi, & in morẽ lapidis iaci posset. Fundum igitur est ima pars rei propriè aliquid liquoris intra se cõtinens, aut ad cõtinẽdum facta, ut dolium, ut nauis, ut alueus, uel fluminis, uel lacus, uel stagni, uel maris. Nam Fundum turris (ut quidam scripserunt) ipse non dicerem. Fundamentum (ut omnibus liquet) aliud est, quàm Fundum: & tamen Fundare magis ad fundamentum, quàm ad fundum pertinet: Fundamus enim domum: non nauem, aut dolium: ut Vergil.

Ille

Ille urbem Argyripam patriæ cognomine gentis. Aeneid. 11.
Victor Gargani fundabat Iapygis aruis.

Nam Fundamentare non reperitur: nec Fundare quidem est sanè frequens, nisi per translationem. Quint. in Gladiatore, Declam. 9.
Hoc fundatã paternis, auitisq; opibus domum exhaurit. Est enim frequentius Iacere fundamenta, etiam per translationẽ, ut idem lib. 1. Nam inde & contemptus operis innascitur, & fundamenta iaciuntur impudentiæ, & (quod est ubiq; perniciosissimum) præuenit uires fiducia. Et Cic. In quo tẽplo (quantum in me fuit) ieci fundamenta pacis. Sine translatione, Sueto. de uita Caij: In arce Capitolina nouæ domus fundamenta iecit. Cæterùm hoc differunt Fundare, & Fundamenta iacere, quòd Fundare est ualidis fundamentis fulcire: Fundamenta iacere: quasi qualiacunq; fundamenta facere, & quodammodo dare rei principium. Neq; uerò, sicut reperitur Fundus, & Fundum, ita reperitur Punctus, & Punctum. Errantq; philosophi, quum punctus, & linea dicunt. Nam de Punctum, quod est breuissimum tempus, nulla lis est: ut Terent. in Phor. Philipp. 1. Cap. 22. Act. 1. scen. 4.
Tum temporis mihi punctum Ad hanc rem est. Pro eo autem sensu in quem utuntur philosophi, Cic. pro Plancio: Nam quod quæstus es, plures te tesles habere de Velina, quàm quòd in ea tribu pũcta tuleris. Quidã Momentum pro eodem significato accipiunt, cuius est punctum, tamen aliter est. Breue enim tempus significatur per illud, per hoc uerò breuissimum. Horatius: Libr. 1. Serm. Satyr. 1.
Quid enim? concurritur horæ Momento.

In eosdem, de Noualis. CAP. XLII.

NOualis (inquit Paulus) est terra prosciſſa, quæ anno cessat, quæ ἀ Græcis ὁ ἀγρὸς ἀπὸ τοῦ νέου μὲν ἀγὸς τὸ νέωμα uocatur. In quo autoritatem Varronis secutus uidetur, dicentis: Varr. li. 4. de lingua Lat.
Ager restibilis, qui restituitur, ac referitur quotannis. Cõtrà

qui

Lib.18.cap.19. qui intermittitur, à nouando Noualis ager. Et Plinij, qui ait, Nouale est, quod alternis annis feritur. Idem quoq; sentire
Lib. 12. uidetur Festus Pompeius, qui dicit: Noualis ager, nouæ relectus sementi. Sunt qui uolunt Noualem esse aruum tunc primùm ad sementem proscissum, quorum est Seruius, qui in-
Seru. in illud Verg. Alternis idem tonsas, &c. Georgic. 1. quit: Dicimus & has nouales, & hæc noualia. Propriè nouales tunc primùm arua proscissa. Quod ita sensisse Vergilium palàm est, in illo uersu:

Eclog. 1. *Impius hæc tam culta noualia miles habebit?*

Ineptum erat deplorare agrum à barbaris possideri, quod non esset restibilis, sed quòd anno interquieuisset. Deplorabat igitur agrum, in quo instruendo magnopere laborasset, & nouitate ipsa præter cæteros uberiorem, datum iri in manus alienas, & barbaras, & impias. Quod etiam
Declam. 3. & sentit, & declarat in milite Mariano Quintilianus. *Mox ingentibus lacertis humum fodere, segnem futuris noualibus eruere syluam.* Hieronymus etiam definit in *hunc sensum, dicens: Nouale, est ager nunc primùm proscissus.* Sed Verg. in sensum priorem accipit, quum inquit:

Georg. 1. *Alternis idem tonsas cessare nouales,*
Et segnem patiere situ durescere campum.

Seru. in illud Verg. impius hæc tã culta, &c. Eclog. 1. Ideoq; Seruius alibi ait: Noualia: id est: nouæ rura, quæ per singulos annos renouantur per semina.

In eosdem, de Liber, & Volumen. CAP. XLIII.

SI cui, Vlp. inquit, centum libri sunt legati, centum uolumina ei dabimus, non centum, quæ quis ingenio suo metitus sit, quæ ad libri scripturam sufficerent: utputa quum haberet Homerum totum in uno uolumine, non quadraginta octo libros computabimus. sed hoc unum Homeri uolumen pro libro accipiendum est. Vlpianus Homeri opus nunc unum

unum librum, nunc quadraginta octo libros nominat. Nec tamen ait librum duo significare, ipsum opus, & certam operis partem. Præterea opus siue opera Homeri librum appellat, & uolumen. quorum utrunq; inauditum est. Vergilij Aeneis, non liber est, sed duodecim libri. Georgica, non sunt item liber, sed libri quatuor. Bucolica unus liber est, idemq; unum uolumẽ. Georgica, quatuor uolumina: Aeneis duodecim. Ouidius:

Sunt quoq; mutatæ ter quinq; uolumina formæ. De Trist. lib. 3. eleg. 13.

Sed quid exemplis agimus, quum nusquam plura afferri possint? At Vlp. putat etiam si omnia opera Didymi, quo nemo plura scripsit, in unum codicem conglutinarentur, unum tantum debere uolumen appellari, quòd nemo nec posset euoluere, nec ferre uellet. Est enim uolumen uel à uolo, quòd in libris uoluntas apparet, uel (quòd magis sequerer) à uoluo, quod uoluitur, quales libros hodie Hebræi quosdam habent, qualesq; in ueteri, & nouo testamento lectitamus fuisse. Et Romani, qui in libris arborum, id est, corticibus scribebant: quòd libellos illos, quò ferrent commodius, complicabant, uolumina forte appellauerunt. Itaq; uolumina libellis similiora fuere, quàm libris. Quod ex eo quoq; loco apparet, ubi Plin. de libris auunculi loquens, ait: Studiosi (scilicet libri) tres in sex uolumina propter amplitudinem diuisi. Epist. 5. lib. 3. quasi dicat in sex minores libros, ut sint uolumina aliquantò minora, quàm libri. Quod etymologia quoq; non nihil probat, ut ostendi. Vnde adhuc durat uerbum Euoluere libros, pro eo quod est aperire lectitandi gratia, quasi rem complicatam explicare: quemadmodum Reuelare, est rem uelatam detegere. Nisi dicamus euolui libros propter numerum paginarum. Accipitur autem nunc Euoluere libros, siue autores, pro eo quod est lectitare.

In eosdem de Probrum, & Opprobrium: Exprobrare, & Improbrare. CAP. XLIIII.

PRobrum, & Opprobrium, Vlp. inquit, idē est. Probra quædam natura turpia sunt, quædam ciuiliter, & quasi more ciuitatis improba: utputa, furtum, adulterium natura turpe. Enimuero tutelæ damnari, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. Nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incurrere. Vlp. Probrum accipit pro infamia tantùm, qualis est ex furto, uel male gesta tutela, non pro flagitio: quod principale significatum est. Nam Probrū idem est, quòd dedecus: quod duo significat. Declam 3. Vnum, quod est crimen: ut Quint. statim in principio declamationis in milite Mariano inquit, Satis dedecoris, atq; flagitij castra ceperunt. Alterū, quod est ignominia, atq; infamia quod notum est. Similiter accipitur Probrum pro cri Cap. 4. mine: ut idem libr. 1. Iam si minor in eligendis custodum, & præceptorū moribus fuit cura, pudet dicere, in quæ probra nefandi homines isto cædendi iure abutantur. Pro ignominia Liu. lib. v. His freti occurſant portis, ingerunt probra, ægrè abstinent quin castra oppugnent. Quæ duo nomina tanquam similia eodem loco Cic. coniunxit in Catone Maiore: Mihi uerò, & Flacco neutiquam probari potuit tam flagitiosa & tam perdita libido, quæ cum probro priuato cōiungeret imperij dedecus. Prætereà ne similie quidem est sanè probrū opprobrio. Non enim Latine dixisset Cic. quæ cum opprobrio priuato coniungeret imperij dedecus: quemadmodum in Salluſt dixit: Itaq; timens ne facinora eius clàm uobis essent, quum omnibus matribusfamiliâs ueſtris opprobrio esset, confessus est uobis audientibus adulterium. Est autem Opprobrium aliquando facto, sed frequentius uerbo. Nam Sallustius (ut uult Cic.) uel ex eo quod quibus cum fœmi-

nis

nis habuisset usum, erat notum: uel quòd ipse illis uulgò impudicitiam obijciebat, opprobrio erat. Horatius: Satyra 4. lib. 1. Sermo.

Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Abterrent uitijs. Quintilianus:

Modò maledictis, opprobrijsq; uulgi, modò crebra riualium cõtentione pulsatus, abigi tamen, cõpesciq; nõ posset. Declam. 15.

Opprobrijs dixit, quasi exprobrationibus, atq; conuitijs. Declam 19.

Et alibi: Solebat indignatio uestra, conuitia nostra ferre nõ posse: & matronalis indignatio dicere uidebatur, Non pares erga me mariti uerbis, nullam habet nostri tuus sermo reuerentiam, facilè prorumpis in opprobria, facilè quodlibet obijcis. Pro eodem ferè posuit opprobria, & conuitia. Nec inficias eo, nonnunquam hoc modo accipi probrum, ut Liuij proximum exẽplum, & Cic. ad Att. Epistolas mihi le gerunt plenus omnium in me probrorum. Sed de hoc significato Vlpianus nõ intellexit. A Probro unũ uerbum cõponitur, quod est Exprobro, quod significat tum qualemcunq; culpam impropero, ut apud Ouid. lib. XIII. Metamor. Epist. 9. lib. 11.

Scit bene Tytides, qui nomine sæpe uocatum
Corripuit, trepidoq; fugam exprobrauit amico.

tum ingratitudinis, ut Terent. in And. Nã isthæc cõmemoratio Quasi exprobratio est immemoris beneficij. Sed pro hoc significato frequẽter nos uitij alieni nomẽ apponimus: frequẽter etiam nomẽ nostri meriti. Cic. de Amic. Quorum plerique aut quærunt semper aliquid, aut etiã exprobrãt, eoq; magis si habere se putant, quod officiosè, & amicè, & cum labore aliquo suo factum queant dicere. Odiosum sanè genus hominum officia exprobrantiũ. Exprobrare ergo beneficia sua est immemorem beneficij accepti inculpare. Imputare uerò frequẽter ad significationem exprobrantis accedit, sed citra reprehensionem: quod an apud Cicer. sit, Act. 1. sce. 1.

Digitized by Google

nescio. In posterioribus uerò celeberrimum est: ut Quintil. Declam. 1. *Neq; ego grauissimum patrem suprema sua iuueni iactasse crediderim, quòd hæredem filium scriberet, non est res quæ* Declam. 12. *imputetur. Et alibi: Imputas nobis propitios uentos, & secundum mare, ac ciuitatis opulētæ liberalitatē, quæ tantum frumenti uendidit, quātum duobus populis satis esset. Imputare nonnunquam pro computare reperitur: ut Caius, Qua ratione placuit legata, quum legatarij nō capiunt, quū apud hæredem subsederint, hæreditario iure apud eos remanere intelligi, & omni quadranti imputanda. Marcus, In quarta hæreditatis, quā per legem Falcidiā hæres habere deberet, imputantur res, quas iure hæreditario capit, non quas iure legati, aut fideicommissi, uel implēdæ cōditionis causa accepit. Nā hæc in quarta non computantur: sed in fideicōmissaria hæreditate restituēda, siue legatum datum sit hæredi, siue percipere, siue deducere, uel retinere passus est, ei imputantur. Reputare quoque in idem significatum. Vlpia. Prætereà si matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo imputare eum posse. sed est uerius non nisi per quem egenti dedit, imputare eum oportere. Deinde: Sed & si seruis cibaria præstiterit, uel libertis scilicet rei pupilli necessarijs dicendum est reputaturum. Idēq; est si liberis hominibus. si tamē ratio præstandi iusta intercedat. Itē sumptus litis tutor reputabit, & uiatica, si ex officio necesse habuit aliquo exire, uel proficisci.*

In eosdem, de Stuprum, & Adulterium. CAP. XLV.

INter Stuprum, & Adulterium (Modestinus ait) hoc interesse quidā putāt, quòd Adulterium in nuptā, Stuprum in uiduam cōmittitur. Sed lex Iulia de adulterijs indifferenter hoc uerbo utitur. Et hoc quidem continetur in libro de Rerum, & uerb. signifi. Alibi autē idē ait Stuprum commit tit, qui liberā mulierē cupidinis causa, non matrimonij continet,

tinet, accepta uidelicet concubina. Adulterium in nupta, stuprum in uirgine, uel uidua, uel puero committitur. Quid mirum si plures iurisconsulti in definiendo inuicem dissentiat, quum unus, atq; idem secum dissentiat? Hic non uidetur sentire cum lege Iulia. Sed culpa illorum est, qui definitiones huiusmodi descripserunt, quæ si aptè fuissent coglutinatæ, probari possent, ut illa Papiniani dictis: Lex Iulia stuprum, & adulterium promiscuè Græcè μοιχείαν appellat. Sed propriè adulterium in nupta cõmittitur propter partum ex altero cõceptum, cõposito nomine. Stupri uerò in uirgine, uiduaue cõmittitur: quod Græci διαφθορεῦσιν appellant. Cuius definitionem approbo, illud tamen addes, Legem Iuliam rectè hæc duo promiscuè appellasse: non quòd omne stuprum sit adulterium, sed quòd omne adulterium sit stuprum. Neq; rectè iurisconsulti excipiunt stuprum à nupta, quum etiã in quotidiano sic sermone loquamur. Quale est apud Quintil. Vxor marito dixit appellatam se de stupro à priuigno, & sibi constitutum tẽpus, et locum. Et alibi: Furtiua stupra, raptosq; cõcubitus obijcit uel ex falso maritus. Fas est, fieri solet. Parcius tamen, si iam sit & mater, si in fidem castitatis uxoria fœcunditate profecerit. Quare ego ita sentio, Stuprum esse coitum lege uetitum: qui duplex est. Vnus, cum nupta, aut cum puero, aut cum sanguine cõiunctis, aut sanctimonialibus. Quanquã hæc duo posteriora potius appellamus Incestum: Alter quum uim afferimus cuilibet personæ, etiã ancillæ. Vnde Stuprare dupliciter accipitur, cuius posterioris sensus testimonio est lex, quæ stupratoribus masculorum pœnã statuit decem millium, quum pædiconibus nulla esset pœna constituta.

In eosdem, de Instratum, & Stragula. CAP. XLVI.

INstratum (Vlpianus inquit) omne uestimẽtum cõtinere, quo amicimur, Labeo ait. Neq; enim dubium, quin Stra-

gula ueſtis ſit omne pallium. Videtur Vlpianus intelligere ſtragulam ueſtem eſſe ueſtimentum hominis, quo amicitur, quale eſt Græcorum pallium. Vt enim Romani Togati à toga, ſic Græci palliati à pallio uocantur. Ego uerò non memini reperiſſe me Stragulã ueſtẽ in hunc ſenſum, ſed in operatorium lectorum potius, ubi & dormiebant, & diſcumbebant. Quod Varro teſtatur de culcitra loquẽs: Ac quicquid inſternebant, à ſternendo ſtragulum appellabant. Et equorum, ſimiliumq;, quorum operimẽtũ etiã Inſtratũ uocatur. Hìc illud admonebo, inuerti frequẽter ſignificatum uerbi, ut in hoc ipſo uerbo Sterno: Sternimus quidem ueſtes humi, ramos arborum, flores, & multa huiuſmodi. Tamen frequentius dicimus, Sterno humum floribus, ramis, ueſtibus. Hinc eſt, quare dicimus toros, lectosq; ſternere, & equum ſternere, non quia ſint diuerſi ſenſus, ſed quia reſoluuntur: ut ſit Sternere (uerbi gratia) lectos, & equos tapetis, idem quod ſternere tapeta lectis: & equis. Culcitra autem eſt tam lanea, ſtupea, & ſi quid eſt eiuſmodi, quàm plumea.

Varr. lib. 4. de lingua Lat.

In eoſdem, de Pulſatio, & Verberatio. CAP. XLVII.

INter Pulſationẽ, & Verberationẽ, Vlpia. ait hoc intereſſe, ut Offilius ſcribit: Verberare eſt cũ dolore cædere: Pulſare ſine dolore. Sed cũ utriuſq; uenia, nõ eſt eiuſmodi inter hæc uerba differẽtia. An quum uerberamus frumẽta: cũ dolore uerberamus? Aut pulſamus potius, quã uerberamus? Et iumẽtum quum ſentit ex flagellis dolorẽ, uerberatur? quum non ſentit, pulſatur? An Entellus ille Vergilianus ſine dolore pulſabat Dareta? Sed (ne multis) quis non uidet Verberare eſſe, uerbere cædere? quod eſt inſtrumentum longum, & exile, qualis eſt uirga, baculus, fuſtis, lora, flagellum, ſcrupula, arundo, & ſi quid eſt ſimile. Nec aliter dictum eſt Verberare à uerbere, quàm Flagellare à flagello, Fuſtigare à fuſte.

Aeneid. 5.

Digitized by Google

fuste. Nã uerbera licet pro uerberatione accipiantur, tamen rẽ corpoream proprie significant, ut flagella, quæ sunt proprie summitates sarmentorum. Quin. ignes ex proximo raptos, uerberaq; quæ casus obtulerat. Pulsare uerò est graui, ac uehementi ictu cædere, nec tam instrumento longo, & exili quã breui, ac rotundo, ut pugnis, ut calcibus, ut malleis, ut saxis, quæ manu tenẽtur: cũ alium percutimus in similitudinẽ tympanorum, quæ manu pulsantur: nec est semel, sed multis ictibus percutere. Nãq; nõ proprie pulsatũ aliquem dixeris, qui semel pugno percussus est. Adeò nõ minor iniuria fit ex pulsatione, quã ex uerberatione, præter eam causam, quã modò dixi, quòd & Pulsatio, & Verberatio est multa pecußio, quodq; plerunq; pulsatio fit in facie. Et ob pulsatos eorũ legatos Laurentes Tatium regẽ occiderũt, qui nõ punisset pro pinquos suos, qui Laurẽtibus hanc iniuriam fecerãt. Et ipsa incußio calciũ cõtumelioßima est, sæpe etiã mortifera, utiq; si fiat in ægrum, in senem, in puerum, in prægnantem. Taceo si alia re quis alterum pulsauerit, quã manu, aut pede: cũ uicinus meus uxorẽ solitus sit non modò pistillo, uerùm etiam mortario æreo pulsare: ut non crebrius pulset ipsum mortarium. Dictum est autem à Pello, quod est percutio, & ferio: ut apud M. Tul. lib. de Diuin. Vt pelluntur animi uehementius, sæpe etiam cura, & timore. Et in secundo: Num igitur quum aut muros Babylonis, aut Honeri faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit? Declam. 19. Liu. libr. 1. ab Vrb.

In eosdem, de Pellex, & Fallace. CAP. XLVIII.

PEllicem apud antiquos Masurius, Paulo testãte, scribit in libro Memorabilium, eam habitam, quæ quum uxor non esset, cum aliquo tamen uiuebat. Eamq; nunc uerò nomine Amicam, paulò honestiore Cõcubinam appellari. C. Flaccus in libr. de iure Papiriano scribit, Pellicem nunc uulgò

uocari, quæ cum eo, cui uxor sit, corpus misceat. Secundum quosdam ea, quæ uxoris loco sine nuptijs in domo sit, quam Græci παλλακὴν uocant. Horum utrunq; uere senſiſſe, & dixiſſe arbitror: ſed tamen pro ſuſcepti operis officio admonere debeo, Pellicem apud oratores & poëtas eam demum haberi, quæ cum eo, cui uxor eſt, corpus miſcet. Ideoq; luno ſemper proſequitur pellices, quæ ſibi uxori Iouem præripe-
Cap. 10. *rent. Vnde Plin. lib. XXXV. uerbo Græco maluit uti, quum de Alexandro loqueretur, quem conſtat eo tempore cœlibē fuiſſe, quum Apellem ſcorto donauit, quam ueteri (ſi uerum eſt) Latino, pallace potius, quàm pellice. Ita autem ait: Nanq; cum dilectam ſibi ex pallacis ſuis præcipuam nomine Campaſpem nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iuſſiſſet. Quo fit ut Curtium ubi de eodem Alexandro, & alijs loquitur, cæterosq; ſcriptores opiner pallacem potius, quàm pellicem pro concubina cœlibis hominis dixiſſe, cul-*
Cap. 12. *pandq; librariorum in editionibus eſſe uitiatum. Suet. de Veſpaſiano loquens, pallacarum dixit, non pellicum. Et alibi quoq;, & T. Liuius, multiq; alij Græco nomine utuntur. Sin aliter inuenitur, librariorum (ut dixi) uitio dandum eſt, cuius rei hoc argumentum eſt, quòd non rectè quis dicitur habere pellicem, ſed uxor. Et eſt nomen relatiuum ad alterius uxorem, cuius cum uiro rem habet, non autem ad maſculum: nec rectè dicturos fuiſſe reor oratores illos, qui pallacem dixerunt, ſi pellicem dixiſſent, ut patet.*

In eoſdem de Cauillatio. CAP. XLIX.

NAtura Cauillationis, quam Græci σκῶμμα appellauerunt, hæc eſt, ut ab euidēter ueris per breuiſſimas mutationes diſputatio, ad ea quæ euidenter falſa ſunt, perducatur. Hæc duobus in locis Vlp. Caius autem inquit: Si calumnietur, & moretur, & fruſtretur. Inde Calumniatores

appel

Digitized by Google

appellati sunt qui per fraudem, & frustrationem alios uexarent litibus. Inde & Cauillatio dicta est. Caius nullam fecit mentionem de euidenter ueris aut euidenter falsis, nec de breuitate. Nec puto faciendam fuisse, cùm plerunq; cauillatio sit tecta, & insidiosa, multisq;, ac longis frequenter ambagibus utens, & quæ uix ab acutis deprehendatur. Quare Cauillatio, est subdola ratio, quã nos conscij nobis mendacij, uincendi tamen causa proferimus. In hunc sensum semper Iurisconsulti usi sunt, & Quintiliani ferè secundum. Cic. autem pro genere quodam facetiarum, & hãc imitatus Aul. Gel. Titus Liuius utroq; modo. Ipse quoq; Cic. definit lib. 11. de Oradicens: Etenim quum duo sint genera facetiarũ, alterũ æqualiter in omni sermone salsum, alterum peracutum & breue: superior cauillatio, altera Dicacitas nominata est. Cæterùm Caius uidetur sentire: idem esse Calumniari & Cauillari. Quod non sentit Martianus, tantùm accusatori tribuens calumniari: quum ait, Calumniari esse falsa crimina intendere: quod per legem illam declaratur XII. tabularum: Calumniator idem patiatur, quod reus, si conuictus esset.

In eosdem, de Præuaricator, Tergiuersator, & Calumniator. CAP. L.

PRæuaricatores, Vlp. inquit: eos appellamus, qui causam aduersarijs suis donant, & ex parte actoris, in partem rei cedunt. A Varicãdo enim Præuaricatores dicti sunt. Idem alibi: Præuaricator autem est, quasi uaricator, qui diuersam partem adiuuat prodita causa sua. Quod nomen Labeo à uaria certatione tractum ait. Nã qui præuaricatur, ex utraq; parte consistit. In prima definitione uidetur sentire præuaricationem in solum actorem cadere: in secunda uerò etiam in reum. Sed forsitan & hîc de solo actore senserit, cui assentire uidetur Martianus, qui ait: Accusatorum temeritas

ritas tribus modis detegitur, & tribus pœnis subijcitur. Aut enim calumniatur, aut præuaricatur, aut tergiuersatur. Calumniari, est falsa crimina intendere: Præuaricari, est uera crimina abscondere: Tergiuersari, in uniuersum ab accusatione desistere. Et pòst iterum: Præuaricatorẽ eum esse ostẽdimus, qui colludit cũ reo, & translatiuè munere accusandi defungitur, eò quòd proprias quidẽ probationes dissimularet: falsas uerò excusationes admitteret. Quod nos quidẽ uerũ fatemur esse, legemq; antiquitus de præuaricatorũ pœna fuisse, ut Cic. Phil. lib. II. Vereor Patres cõscripti, ne (quod turpissimum est) præuaricatorem mihi opposuisse uidear. Cæterũ (ut præteream, quod Cic. idem in Partitionibus ait, præuaricationem definiri nũc ab accusatore, nunc à reo corruptelam esse iudicij) reperio nonnunquam præuaricatorem ex parte rei quoq;, neq; perfidia tantũ, ac malitia, sed imprudentia etiam, & negligẽtia peccantem. Quint. in VII. Vt in præuaricationum criminibus, ut absoluatur reus, aut innocentia ipsius fit, aut interueniente aliqua potestate, aut ui, aut corrupto iudicio, aut difficultate probationis, aut præuaricatione, nocentem fuisse cofiteris, nulla potestas obsistit, nulla uis: corruptũ iudicium nõ quæreris, nulla probãdi difficultas fuit. Quid superest, nisi ut præuaricatio fuerit? Hic pro perfidia accusatoris accipit, alibi uerò aliter. Sed de una causa loqui superuacuum est. Ego in uniuersum neq; oratoris puto esse unquam præuaricari: neq; litẽ intelligo, in quã pars utraq; idẽ uelit. Ideoq; Præuaricatorẽ appellamus, quicunq; à præscripto officij sui deflexerit, atq; aberrauerit.

Cap. 19. *Plin. lib. XVIII. Arator nisi incuruus, præuaricatur. Plin.*
Epist. 20. lib. 1. *Iunior ad Cornelium Tacitum: Alioqui præuaricatio est trãsire dicenda. Præuaricatio est etiam breuiter, & cursim attingere, quæ sunt inculcanda, infigenda, repetenda. Et Adam*

præua

Digitized by Google

præuaricatũ fuisse dicimus. Tergiuersari uerò nõ est (quãtum ego intelligo) ab accusatione desistere. Illi uidentur ex hoc trahere significationẽ, quòd qui terga uertunt, à pugna desistunt. Verũtamẽ nõ protinus, qui terga uertũt, à pugna desistunt, ut Parthi. Itaq; qui uertẽtes terga, adhuc tamen pugnant, nec rationibus uolunt se uictos agnoscere, tergiuersantur. Cic. de Offi. lib. III. Atque in his tamen tribus generibus, quoquo modo possunt, non incallidè tergiuersantur. Prudentiã introducunt, sciẽtiam suppeditantem uoluptates, depellentem dolores, fortitudinem quoq; aliquo modo expediunt, quum tradunt rationẽ negligẽdæ mortis, perpetiendiq; doloris. Etiam temperantiam inducunt, nõ facillimè illi quidẽ, sed tamẽ quoquo modo possunt. Dicunt enim uoluptatis magnitudine doloris detractionẽ fieri. Nunquid qui hoc dicunt aut desistunt ab accusatione, aut accusasse se iudicãt? Idẽ pro Roscio Comœdo: Attẽdo quæso Piso Fãnij uultum, & huc atq; illuc tergiuersantẽ, testimonium cõtra se dicere cogo. Erat autẽ Fannius accusator, quẽ si omnino ab accusatione desisteret, non insequeretur iure patrocinij Cic. sed uictum, nolle tamen dare manus, obiurgat. Liu. lib. II. ab Vrbe condita: Mouebãt hæc consulem, sed tergiuersari res cogebat. id est, non agnoscere ueritatem, & eam quibuscunq; rationibus poterat dissimulare, & quasi subterfugere. Tertiũ autem uerbum ab eodem Martiano definitum (de Calumnia loquor) meretur & ipsum aliquam emendationem: quod nõ modò apud Cic. pro cauillatione accipitur, non illa quidem mouente risum, sed ea qua Cic. ipse non utitur: ut de Offic. lib. I. Existunt etiam sæpe iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida, & malitiosa iuris interpretatione. Ex quo illud, Summum ius, summa iniuria. sed etiam apud Quintilianum nonnunquam: ut ibi: Quamuis exiguo diuisus

spatio

Digitized by Google

ſpatio opem nõ ferat,nõ ſucurret, ut hac ſaltem ſe calumnia defendat:non abij, non reliqui, non abſceſſi,neque pede(ut aiunt)uno à parente diſceſſi. Aliosq; cõplures,quorum & Caius eſt,uſu quoq; probãte,per quem utraq; pars iurãt de calumnia uitãnda. Nimirum de cauillatione eò magis, quod calumniari pro cauillari dicimus, quæ uox quatuor primas literas habebat eaſdẽ cum calumniari. Poſtremò probatur hoc ex illo Digeſtorum loco, cuius titulus eſt: Si mulier uẽ tris nomine calumniæ cauſa in poſſeſſione fuiſſe dicatur. Ca lumnia ſcilicet,ibi intelligitur dolus malus.

In eoſdem,de Ferri,Portari,Agi. CAP. LI.

FErri proprie dicimus, Caius inquit, quæ quis corpore ſuo baiulat: Portari ea,quæ quis iumento ſecum ducit. Agi ea: quæ animalia ſunt. In hoc ipſe Caio aſſentior, niſi quòd Portare eſt ſuo etiã corpore, interdum etiã magis quã ferre. Quis enim neget iumẽta portare? quæ quum homines imitantur, & ipſi portare dicuntur. Teren. in Andr. Mi ho Act.4.ſce.3. mo,qui iſthuc obſecro eſt? Quò portas puerum? Horat.

Epiſt.13.lib.1. —Ne ſortè ſub ala
Faſciculum portes librorum,ut ruſticus agnum.

Et ab hoc compoſita: Deportauit Verres amicã de prouin cia. Deportauit Põpeius beneficio Ciceronis tertium triumphum. Multi imperatores uictorem exercitum reportaue runt quaſi reduxerunt. Agere autem non uno modo dicitur, Epig.47. ſed de uno tamen non tacebo. Martia.lib.1. Epigrammatõn.

Semper agis cauſas, & res agis Attale ſemper.
Eſt,non eſt,quod agas,Attale ſemper agis.
Si res, & cauſæ deſunt,agis Attale mulas.
Attale(ne quod agas deſit)agas animam.

Epiſt.13.lib.8. fam.epiſt. Cælius ad Ciceronem: Hortenſius, quum has literas ſcripſi, animam agebat.id eſt,exptrabat.

In

In eosdem, de Conuitium, & Maledictum. CAP. LII.

CONuitium apud Vlpianũ iniuriã esse Labeo ait, quasi maledictum iniuria nõ sit. Addit idẽ Labeo: Conuitium dicitur uel à cõcitatione, uel à conuentu, hoc est, à collatione uocum. Quum enim in unũ cõplures uoces cõferuntur, quasi cõuocium est. Sed quod additur à prætore aduersus bonos mores, non omnẽ in unum collatam uociferationẽ prætorem notare, sed eam quæ bonis moribus improbatur, quæq; ad infamiã, & inuidiã alicuius spectat. Et iterum: Cõuitium autem nõ tantum præsenti, uerum absenti quoq; fieri posse Labeo scribit. Proinde si quis ad domum tuam nenerit te absente, conuitium esse factum dicitur. Itẽ si ad stationẽ, uel tabernã uẽtum sit, probari oportere feciſſe cõuitium nõ tãtum is uidetur, qui uociferatus est, uerum is quoque, qui concitauit ad uociferationem alios, uel submisit, qui uociferarentur. Et paulò pòst: Ex ijs apparet nõ omne maledictum cõuitiũ esse, sed id solùm, quod cum uociferatione dictum est. Et siue unus, siue plures dixerint, Conuitium est, quod in cœtu dictum est. Quod autẽ in cœtu nec uociferatione dicitur, conuitium propriè nõ dicitur, sed infamandi gratia dicitur. Ex ipsa nominis etymologia argumentum significationis Labeo sumpsit. Sed quum falsa sit etymologia, falsa erit & definitio. Quumq; falsa sit definitio, falsa erit & etymologia. Quis enim Labeoni credat cõuitium à cõcitatione, aut à cõuẽtu dictum, aut collatione uocis, quasi cõuociũ, quũ sit alia propria magis siue etymologia, siue expositio per compositionẽ à Con, & Vitium? uel à Conuitio, quasi uitandum, & uituperationis causa factum? Habet autẽ conuitiũ, ui, nõ breuem, ut uitium, sed longã, ut uito. Licet conuito aliud significet, quàm conuitium, si modò significat idem, quod inuito, non obstat, quum à suo quoque simplici, quod est Vito, in-

signi

significatione magis distet, quàm Cõuitium à suo, siue illud sit Vito, siue Vitium. Ipsa quoq; Con, præpositio in bonã, & malam rẽ accipi solet, ut Conficio, pro perficio, & pro eo, quod est consauciando trucido. Inde Confectores ferarum. Cõuitium igitur, à Vttium, uel potius à Vito descẽdit, ut Vi tupero: tametsi non omnino repugnẽ scribi per c, ut quibusdã placet, nõ per t. Et hoc quidẽ de etymologia, quæ si pro Labeone, Vlpianoq;, non pro me faceret, tamen definitioni repugnare auderem, nusquã reperiens apud summos uiros hãc differẽtiam custoditam inter cõuitium, & maledictum. Inter quæ (si qua est) hæc erit, quòd Cõuitiũ est maledictum contumelioſum. Quint. lib. VII. Sic autẽ præparabit actione prima iudicum animos, ut noluisse potius obijcere, quàm non potuisse credatur. Eoq; satius est, omni se ante actæ uitæ abstinere conuitio, quàm leuibus, aut friuolis, aut manifestè falsis reum incessere, quia fides cæteris detrahitur, & qui nihil obijcit, omisisse credi potest maledicta tanquam superuacua: qui uana cõgerit, confitetur uanum in ante actis argumentum. Ex his uerbis plane datur intelligi, nec uociferatione utiq; fieri conuitium, nec aliud esse quàm maledictum. Cic. pro Cœlio: Maledictiũ autẽ nihil habet propositi, præter cõtumeliã: quæ si petulãtius iactatur, conuitium: sin facetius, urbanitas nominatur. Illud autẽ uerbum Inuidiam, quo Labeo, siue Vlpianus utitur, quid mirũ si Accursius nõ intelligit? qui in Institutionibus, ubi dicitur, Appellatione autem Ligni omnis materia significatur, ex qua ædificia fiunt: sic interpretatur, ut cæmenta & lapides, immemor à turisconsultis exponi materiam pro ligno ad ædificia utili: quanquam & Cato, & Varro, & Columella, & Plꝰ qui de agricultura scripsere, alijq; unam etiam arborem, particulamq; illius materiam appellant, & breuiter omne lignum.

In

In eosdem, quæ sint Versicoloria. CAP. LIII.

VErsicoloria apud Iurisc. uocantur, quæ natiuum colorem mutauerunt: ut uestes si albæ sint, aut nigræ, subnigræue, quales ex lana non tincta solent esse coloriæ, si in alium colorem tinctæ sint, uersicolores nominantur. Cæterum uix in hunc sensum reperimus. Nam Cic. collũ columbi, pauonisq; & eius caudam uersicolorem uocat, & nonnulli aquam maris: uel quòd uersat, & mutat colorem subinde, uel potius quòd sit discolor: ut apud Plin. lib. XXXVI. Subit mentem non fuisse tum autoritatẽ maculosi marmori, quam fecere è Thaso Cycladum insularum una, æquè & è Lesbo: liuidius hoc paulò uersicolores quidẽ maculas habẽs. Et in eodem: Primùm (ut arbitror) uersicolores istas maculas Chiorum lapicidinæ ostenderunt, cũ extruerent muros. Et in eodem: Veluti quum calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Et in XV. Ingens postea turba prunorũ uersicolor, nigra, candicans. Hordearia appellata, à comitatu frugis eius. Et in XXV. Versicoloribus uiperarum maculis. Et in XXVIII. Nullũ animal pauidius existimatur, & ideo uersicoloris esse denũciationis. Per quod apparet collũ colũbæ, pauonisq;, & caudã, aquamq; non ideo uersicolorẽ dici, quòd uersat colorẽ, sed quòd diuersum colorẽ habeat. Alioqui satis habuisset Plin. dicere, Et ideo uersicolor est, nec adiungere demutationis. Neq; uerò uestes ab hac significatione cõmuni excipiendæ sunt, putandæq; solæ ipsæ uersicolores ita demũ dici, si lanã tincta confectæ fuerint: ut apud Quin. Dum in his de quibus erit quæstio, meminerimus non athletarum toros, sed militum lacertos esse nec uersicolorem illã, qua Demetrius Phalereus dicebatur uti, bene ad forensem puluerem facere. Apud Titum uerò Liuium est, secũdo Punico bello, interdi-

De finib. lib. 3.

Cap. 6.

Eod. lib. &c.

Cap. 26.

Cap. 13. Cap. 2. Cap. 8.

Lib. 4. bel. Maced.

clum

ctum fuisse matronis, ne uersicoloribus uestirentur. Quod qualiter accipiendum sit, Val Max. lib. IX. significat, dicens: Quam fœminæ tollere cupiebant, quia in his nec uestē uarij coloris uti, nec auri plus semunciam habere, nec iuncto uehi culo propius urbem mille passus, nisi sacrificij gratia uehi permitteb.atur. Idem Liuius alibi ait: corpus alteri magnitudine eximium, uersicolori uestē, pictisq; & auro cælatis refulgens armis. Profectò de uarij coloris uestē locutus est. Et iterum: Tunicæ auratis militibus uersicolores, argentatis
Aeneid. 10. lineæ candidæ. Nam illud Vergilij, Versicoloribus armis exponit Seruius depictis, per quod bellicosus ostenditur.

In eosdem, de Penes, & Apud. CAP. LIIII.

PEnes te: ut Vlp. ait, amplius est, quàm Apud te. Nam Apud te est, qualitercunq; à te tenetur: Penes te est, quod
Fest. lib. I. quodammodo possidetur. Et ante hūc Festus Pōpeius: Apud & Penes in hoc differunt, quòd alterum personam cū loco significat: alterum personam, & dominium, ac potestatem: quod trahitur à penitus. Personam cum loco Festus accepit pro personam & locum: ut apud Platonem: & apud forum: id est, in Platone, & in foro: quorū utriusq; definitionē pro bo, illudq; addo: Penes dum tantùm ad personam refertur, non modò dominiū adesse significare, uerùm etiam laudem, ac uituperationem. De laude, ut Cic. in Brut. Cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, ac scientiæ. De uitupe
Declam. 9. ratione, ut Quin. in Glad. Vereor ne illius inexpiabilis, & sæpe reprehensi odij alij culpa uideatur penes patrē qui tam facilè irascitur. Illud quoq; quod crebrò usurpamus, Fides penes autores sit: & in laudē, & in uituperationē simul accipitur, quasi laus ueritatis, aut uituperatio falsitatis penes autorē sit, ad quē spectat fidem rei, cuius autor est, facere. Ad me certè ista uel laus, uel uituperatio nō spectat, qui hoc nō affir

affirmo, sed ad alterum autorem relego. Quod de laude, & uituperatione dico, idem accipio de commodo et incommodo: ut Liuius, Vt penes eosdē pericula belli, penes quos præmia essent. Nonnunquam etiam loco seruit, sicut apud Cic. lib. IIII. ad Heren. Ita petulans es atq; acer, ut ne ad solarium quidem (ut mihi uidetur) sed penes scenam, et in eiusmodi locis exercitatus sis. Penes scenam, id est, apud scenam.

In eosdem, de Patres, Maiores, Posteri, & minores. CAP. LV.

PAtres, inquit Paulus, usq; ad trinuos proprio uocabulo nuncupantur apud Romanos. Vlteriores, qui non habēt speciale nomen, Maiores appellātur. Item liberi usq; ad trinepotē: ultra hos, Posteriores uocātur. Sed cū uenia Pauli neq; usus in hoc, neq; ratio consentit. Omnes enim qui ante nos fuerūt, utiq; quam liberos reliquerunt, atq; id in nostra ciuitate. Maiores dicūtur: qui uerò post nos, Posteriores. Cicero in Sallustium, Ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut si prius noti nō fuerint, à me accipiāt initiū memoriæ suæ. Tu tuis uita, quā turpiter gessisti, magnas offudisti tenebras, ut etiā si fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionē. Nūquid Cicero ait, se præluxisse illis qui ē quisque tritauū fuerunt, Sallustium uerò tenebras offudisse? an potius ut quisq; à Cicerone, atq; à Sallustio recētissimus erat, ita illi maxime horum utrunq; uel præluxisse, uel tenebras offudisse? An si quis claris maioribus ortus quereretur, non multò magis is dicatur, qui patrē, auū, proauum, abauum, atauum, tritauū, claros, cæteros autē obscuros habuit quām qui ista ecōtrario? Hoc ne ipse quidem Paulus negaret. Insuper Patres non opinor usq; ad tritauos, posse deduci. Quum enim dicimus Patrum memoria aliquid factum esse, de proxima ætate semper intelligimus, non de illa etiam

sexta. Dixi de Maioribus, & Patribus uideamus de posterioribus, siue posteris. Idem Cicero eundem locũ sic prosequitur: Quare noli mihi antiquos meos obiectare. Satius enim est, me meis rebus gestis florere, quàm maiorũ opinione niti & ita uiure, ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ, & uirtutis exẽplũ. Ita, opinor, non pertinebat ad filiũ, nõ ad nepotẽ, non ad pronepotem, non abnepotem, non ad trinepotẽ Turiana nobilitas, & uirtutis imitatio, sed à filio trinepotis inceptura, quia ab eo posteritas Tulliana initiũ acceptura erat, quum potius tunc esset acceptura occasum. Idẽ alibi: Nec uerò dubitat agricola (quãuis sit senex) quærẽti cui serat, respõdere, dijs immortalibus, qui me non accipere modò hæc à maioribus uoluerũt, sed etiã posteris prodere. Taceo quod Caius Caligula uolebat solos posteros filios esse, nec iura cõcessa posteris ad nepotes puenire. Sed ne causari queat, nõ positũ exẽplum posteriorum, sed posterorum esse, Quint. in XII. Maluit enim uir sapientissimus, quod supereſſet exuita sibi perire, quàm quod præteriſſet: & quando ab hominibus sui tẽporis parũ intelligebatur, posteriorũ sese iudicijs reseruauit. Nescio tamen an potius legendũ sit Posterorum, ut intelligamus, hoc quàm illud nomen esse usitatius, & nõ modò ad eos, qui ex nobis geniti sũt, sed ad uniuersos, qui post nos erũt, pertinere. In eundẽ opinionis errorẽ incidit Seruius, qui in octauo Aeneidos ait: Minores nõ dicimus, nisi quoties graduũ deficit nomen, ut pater, filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos. Vbi isti gradus defecerũt, meritò ità dicimus Minores: sicut & dicimus. Maiores post patris, aui, proaui, atauiq; uocabulũ. De Maioribus satis nõ disputabimus. Alterius nominis ratio eadẽ uno exẽplo satis probabitur, eoq; (quia cũ Seruio expositore Vergilij agimus) Vergiliano ex primo Aen.

In Cat. Mai.

Sueto. in Calig. cap. 23.

In illud, Ex illo celebratus honos, Iæque minores Seruauere diem &c.

Hinc

Hunc Letum Tyrijsq; diem, Troiaq; profectis
Esse uelis, nostrosq; huius meminisse minores.

quis nõ uidet Didonem locutam de parẽtibus, qui tũc erãt, eorũq; filijs, natisq; natorum, & qui nascerentur ab illis, non autem de filijs atnepotum, & deinceps, qui illius diei meminisse non poterant, nisi id à parentibus accepissent?

In eosdem, de Victus, & Penus. CAP. LVI.

VIctus uerbo (Vlpianus inquit) cõtinentur quæ esui, potui, cultuiq; corporis, quæq; ad uiuendũ homini necessaria sunt. Vestem quoq; victus habere uicem Labeo ait. Cætera quibus uiuendi, curãdiq; corporis nostri gratia utimur, ea appellatione significantur. Ne hoc quidẽ aut ratio aut usus probauit. Victus à uiuendo uenit. At uiuere sine uestitu, cultuq; corporis licet, ut in Aethiopia. sine esu, potuq; non licet. Ideoq; semper distincta hæc duo reperimus, & semper addi alterum (de Vestitu loquor) quia alterum, quod est victus, hoc etiam significatum non complectitur, alioqui non diceretur Victus, & uestitus. Significat etiam Victus genus uitæ, quantùm ad mores, ut quibus cum quis uiuat, & à quibus instituatur, & quibus moribus. At neq; de Penu Iurisconsultis assentior, multa quæ ad uictum non pertinent, penui cedere uolentibus. Potior apud me breuis illa Ciceronis definitio ualebit in libris de Natura Deor. Est enim omne, quo uescuntur homines, penus. Lib. 2.

In eosdem, de Pignus, & Hypotheca. CAP. LVII.

INter Pignus, & Hypothecam tantum nominis sonus differt. Hæc Martinianus. Vlpianus uerò: Proprie pignus dicimus, quod ad creditorẽ trãsit: hypothecã autẽ, cùm nõ transit possessio ad creditorem. Ego magis cũ Martiniano sentio: Iustinianus cũ Vlpiano in Institutionib. dicẽs, Nam pignoris appellatiõe causa proprie rem contineri dicimus,

quæ ſimul etiam traditur creditori, maximè ſi mobilis ſit. At ea quæ ſine traditione, nuda conuentione tenetur, propriæ hypothecæ appellatione contineri dicimus. Sed nõ eſſe hanc differẽtiã, ex eo argumẽtũ eſt, quod alterũ Latinũ, alterũ Græcũ, ſuæ utrũq; deſeruiens linguæ. Pignus autẽ nõ tãtùm creditori datur, ſed inter paratos ſecum decertare mutuò offertur, & apud ſequeſtrum deponitur. Verg. in Buc.

Eclog.3. _Ego hanc uitulam (ne forte recuſes,
Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Qui tamen ſenſus rariſſimus eſt. Nam illo figurato crebrius utimur, ut apud eundem:

Aeneid.3. Ipſe pater dextram Anchiſes haud multa moratus
Dat iuueni, atque animum præſenti pignore firmat.

Quaſi dicat, Securũ fecit, ut qui dat pignus. A priore ſignificato dicimus Pignero, & Oppignero: hoc eſt, do aliquid arraboni, quam quidam Arram appellant. Et Repignero, quod eſt recipio pignus ſoluto debito. Propter hæc uerba quidam, quorũ eſt Priſcianus, exiſtimãt pignus in hunc ſenſum & in alium proximũ, habere genitiuũ pigneris: in illũ quo ſignificamus filiũ, & per abuſionem coniunctiſſimas ſanguine perſonas, habere genitiuum pignoris. Vnde enim Oppignero, & Repignero, inquiũt, haberemus, niſi Pignus pigneris faceret? Non inepta quidem ratio: ſed quid reſpondebunt quod quum habeamus, Fœnus fœnoris, facit tamen Fœnero & fœneror? Idem Priſcianus ait, antiquos dixiſſe etiam Fœneris, Nec tamẽ, ut ei credamus, exẽplo probauit. Quid quod ex Frigus frigoris, fit Refrigero? quid quod ex Tẽpus tẽporis, fit Tẽpero? ex Litus litoris, fit Oblitero? ex Penus penoris (ut ſentio) fit penetro? additat, quaſi ad locum penoris intro. Tam enim Penus q̃ Penetrò breui prima ſyl-

Priſc.lib.6.

Lib.6.

laba

laba est. At mihi quidem propria, & uera pignoris significatio esse ea uidetur, unde uerba deriuantur. Nihil enim illi alij significato cũ his uerbis: & filij (ut sentio) non alia ratione appellati sunt Pignora, nisi quod pignus quoddã inter cõiuges sunt tũ uinculi, ne aliter fortè diuorsium fieret, tũ charitatis. Cuius rei argumentũ est, quod legimus sæpe pignora filiorũ ut apud Suet. in Tiberij uita: Cõmunis filij pignora. Et iterum: tam marium, quàm fœminarum pignora. Cap. 7. In August. cap. 21.

In eodem, de ferrumino. CAP. LVIII.

FErruminatio, Caius apud Paulũ ait, per eandem materiam facit confusionem: Plumbatura non efficit. Idẽ sentire uidetur Pomponius, dicẽs: Si tuũ scyphum alieno plumbo plumbaueris, alienoue argento ferruminaueris nõ dubitatur scyphum tuũ esse, & à te rectè uendicari. Scyphum enim argenteum intellexit. Cũ ijs plerisq; nõ sentiũt, quorũ est Plin. qui lib. x. ait: Nãq; surculo super bina oua impositio ac ferruminato alui glutino, subdita ceruice medio, æqua utrinq; libra deportant aliò. Ferruminato dixit, quasi agglutinato materia illa. Idem XI. Et medulla ex eodem uidetur in iuuentа rubens, in senectute albescens: nõ nisi cauis hæc ossibus, nec cruribus iumẽtorũ, aut canũ: quare fracta non ferruminatur. Quasi non glutinatur, nec coalescit, & colligatur. Idem XXXI. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosq; massis salis faciunt aqua ferruminãtes, quasi glutinãtes. Idem XXXV. Calcis quoq; usũ bitumen præbuit ita ferruminatis Babylonis muris. Idẽ XXXVI. Ea maximè causa, quod fulto calcis sine ferrumine suo cæmẽta componuntur. Quasi dicat glutino. & in eodem: Vitrũ sulphuri cõcoctum ferruminatur in lapides, quasi conglutinatur in formã lapidis. Idem XXXVII. Infestãtur plurimis uitijs, scabro ferrumine, maculosa nube, occulta aliqua nomina, preduro, fragilitq;

Cap. 33. Cap. 37. Cap. 7. Cap. 15. Cap. 23. Cap. 26. Cap. 2.

gilíq; centro, quasi glutino, & commissura, siue iunctura, siue ligatura. Ergo ferruminatio non ubiq; per eãdem materiam facit confusionem, sed interdum quoq; per aliam. Plumbatura per solum plumbum efficit confusionem, ut ipsum indicat nomen, si hæc confusio dicenda est.

In eosdem de Veterator, & Nouitius. CAP. LIX.

SEruus, ut est apud Venuleium, tam Veterator, quàm Nouitius dici potest: sed Veteratorem non spatio seruiẽdi, sed genere, & causa esse æstimandum Cælius ait. Nã quicunq; ex uenalitio nouitiorũ emptus, alicui ministerio præpositus sit, statim eum ueteratorũ numero esse. Nouitium autẽ nõ tyrocinio animi, sed cõditione seruitutis intelligi: nec ad rem pertinere, Latinè sciat loqui, nec'ne. Nec ob id ueteratorem esse quòd liberalibus studijs eruditus sit. Apud Vlpianũ sic scribitur: Præcipiunt ædiles, ne ueterator pro nouitio uæneat. Et hoc edictũ fallacijs uenditorũ occurrit. Vbiq; enim curant ædiles, ne emptores à uenditoribus circumueniantur: ut ecce pleriq; solent mãcipia, quæ nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere, ad hoc scilicet, ut plurib uendãt. Præsũptũ est enim ea mãcipia, quã rudia sũt et simpliciora esse, & ad ministeria aptiora, & dociliora & ad omne ministeriũ habiliora. Trita uerò mãcipia, & ueterana difficile est reformare, & ad suos mores formare. Quia igitur uenalitiarij sciũt facilè decurri ad nouitiorũ emptionẽ, idcirco interponũt ueteratores, ut pro nouitijs uendant. Quid tã contrariũ, quãm hæ duæ iurisc õsultorum sentẽtiæ? Quid magis absurdũ, quã nõ dico inter eas nõ iudicasse, sed eas, aut ambas scripsisse, aut contrarias esse non uidisse? Et quãtò plura in rebus (ut cõiectura ducimur) esse debẽt, quũ in uerbis tot sint, & tã manifestè cõtraria? Ego ut instituto officio fungar, et inter hos duos sentẽtiã ferã, quãdo alterius

definitio

definitio à me tolli nõ potest, potior mihi uidetur Vlpiani opinio, & cũ cæteris scriptoribus conuenire. Venalitiarij, mangones dicuntur uenalium hominum. Martialis, Lib.11. Epi.28.

Millia pro puero centum me mango poposcit.

In eosdem, de In annos, Quotannis, ac similibus. CAP. LX.

NIhil interesse, Põponius apud Vlpianũ scribit, utrum In annos singulos, uel quotannis, an singulos menses, uel quot mensibus, an In singulos dies, uel quod diebus legatur. Ipse quoq; huic sentẽtiæ accedo: proinde et si Quot anni legentur, Tot ãni idẽ erit dicendum. Corrũpere est illud Vlpiane, atq; Pomponi, Latinã linguã non iuuare. Quis unquam dixit, Quot diebus, et nõ potius quotidie? quis etiam Quot mẽsibus, & non singulis mẽsibus? Cur etiam nõ addimus quot horis, quot noctibus, quot lustris? Quòd si quis hoc mõ loquatur, intelligimus quidẽ ex ipsa uerborũ serie, quid uelit: tamen ut barbarè locutũ reprehendemus, & ne deinceps ita loquatur, admonebimus. Nõ autẽ formulã aliis loquendi trademus, ut uos facitis. Iabolenus melius: Vini, inquit, Falerni, quod domi nascetur, quotãnis uel in singulos ãnos binos culeos hæres meus Titio dato. Quidã aduerbiũ hinc ductũ, quod est Annuatim: ut Plin. li. XII. dicẽs: Herodoto teste, qui tradit, singula milia talentum annuatim thuris pensitasse Arabes regibus Persarum, si codex uerus est. Cap.17. In emendatis Plinii codicibus annua legitur, non annuatim.

In eosdem, de Turba, & Rixa. CAP. LXI.

INter Turbã, & Rixã, testimõio Vlpiani, rectissimè Labeo ait multũ interesse. Nãq; turbã multitudinis hominum esse perturbationẽ, & cœtum: Rixam etiã duorum. Vidẽtur Vlpianus et Labeo sentire, Turbam suapte natura significare multitudinem: ideoq; turbam in altero sensu esse perturbationem multitudinis. Ego uerò primũ & naturalem

lem sensum esse pro perturbatione, quod docet uerbũ ex ea significatione ductũ, Turbo, perturbo, disturbo, deturbo, cõturbo, quæ nequaquam ad solam multitudinẽ referũtur. Et Turbo turbinis, & Homo turbidus, qui est iracundus. Contraq; uinum, et multa alia turbida dicuntur. Ipsaq; Græca origo τύρβη approbat hunc eundẽ sensũ. Cæterũ quia multitudo non fere ducit perturbatione, & ipsam appellamus Turbam: ut Colluuiẽ, homines uiles & cõtemptos, dicimus et fæcẽ et sentinã: nõ quòd homines sint sordes, fæx, sentina, sed quòd sordidam & abiectam uitam agant. Terẽt. in And. Act. 2. scena 3 Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet: Tũ illæ turbæ fient. Inter quos hæ turbæ fient? nempe inter Simonẽ, et Pamphilum, in quem omnis culpa trãsferetur. Ergo turba Act. 2. scena 4 erit inter duos. At idẽ in eodem ait: Dij uostrã fidem, Quid turbæ est apud fõrum? quid illic hominum litigat? Ego non nego aliquãdo turbã inter multos, quemadmodum Rixam non semper inter duos, cuius multa exempla sunt, sed etiam Lib. 2. ab urb. inter plures: ut apud Liuiũ, Eo anno Romæ, quũ per ludos à Sabinorum iuuẽtute per lasciuiam scorta raperẽtur, concursu hominum rixa, ac prope prælium fuit. Et nõ lõge post: Quum conuersus in patres impetus esset, Consulum intercursu rixa sedata est. Sed Terentius fortasse ideo adiecit, Quid hominum illhic litigat? quia per uerbũ Turbæ non satis significatum erat perturbationẽ esse multorũ quanquam & illud Turbæ, non minus pro multitudine hominum accipi potest, quàm pro perturbatione: quum præsertim de perturbat one adiecerit, Quid illhic homunum litigat? Sed de uno loco non attinet disputare, ubi infinita suppeditant. Dixi à turba fieri Turbo, cuius genitiuum grãmatici quidã uoluntesse pro ludicro illo instrumento, Turbonis, quod uel ex hoc falsum esse, documẽtum est, quòd formam acumine fastigiato

giato uocamus Turbinatam, ad similitudinem ligni illius. Falluntur igitur grammatici in Turbo turbonis, quomodo in Cardo, cardonis, quod nec ipsum inuenitur.

In eosdem, de Exautoro. CAP. LXII.

IGnominiosa autẽ missio (si Iuliano credimus) toties est, quoties is qui mittit, adjcit nominatim ignominiæ se causa mittere, semper enim debet imperator, addere cur miles mittatur. Sed si eum exautorauerit, inter infames efficit, licet nõ addidisset, ignominiæ causa eũ exautorasse. Pace tamẽ Iuliani Exautorare, est ducẽ ab imperio suo dimittere, uel missum militẽ facere, illũq; donare missione militiæ plerũq; ut apud Quintilianũ in Milite Mariano, Pater huic emeritis bello stipendijs, tum, cum tota subnixum Numidia fregimus Iugurtham, exautoratas armis manus, agresti labori subegit. Titus Liuius ab Vrbe condita lib. XXXV. Volonũ quoq; exercitus, qui uiuo Graccho sũma fide stipẽdia fecerat, uelut exautoratus morte ducis à signis discesit. Et in XXIX. Vbi hoc modo exautoratũ equitẽ cũ gratia Imperatoris uiderũt, se quisq; excusare, & uicariũ accipere. Et in LXII. Vbi is uenisset, oẽs milites exautorati domũ dimittẽrtur, præter quinq; millia sociũm his, quos obtineri circa Ariminum prouinciã satis esset. Idẽ lib. XXXV. Postero die concione aduocata de rebus à se gestis, & de iniuria Tribuni bello alieno se illigantis, ut suæ uictoriæ fructu se fraudaret, quũm deseruisset milites, exautoratos dimisit. Detlam. 3.

In eosdem, de Depectus. CAP. LXIII.

DEpectus (si Vlpiano credimus) dicitur turiter pactus. Mihi aũt pro simplici potius accipi uidetur id quod in multis fit, ut, demiror, deãbulo, desumo, demonstro, deoscular, depingo, deposco, deuito, degusto, demoror, deprecor, demulceo. Quòd si quando reperiatur pro turpiter pactus

(quod nõ memini legiße me) id ſit nõ magis ui præpoſitionis, qua uerbum cõponitur, quam ui ipſius uerbi, quod citra compoſitionem nõnũquã turpẽ pactionẽ ſignificat. Cic. in Paradoxis: Si quotidie fraudas, deſcipis, poſcis, paciſceris, auferis, eripis, ſi ſocios ſpolias, ærarium expilas, ſi teſtamẽta amicorum expectas, ac nec expectas quidem atq; ipſe ſupponis: hæc utrum abũdãtis, an egẽtis ſigna ſunt? Explũ uerò quod Depectus nõ ſignificat turpiter pactus, ſed tantum pactus, apud Terent. in Phorm. Ita me dij bene ament, ut mihi liceat tandiu, quod amo, frui. Iam depeciſci morte cupio. Tale eſt hoc Terentianum, quale eſt illud Vergilij,

Act. 1. Scen. 3.

Æneid. 5

_Vitamq; uolunt pro laude paciſci.

Illud quoq; apud M. Tullium, ſecũdo Rhetoricorum: Quidam cũ circũſederetur, neq; effugere ullo modo poſſet, depectus eſt cum hoſtibus, ut arma, & impedimẽta relinqueret, milites educeret. Itaq; fecit: armis, et impedimẽtis amiſſis præter ſpem milites conſeruauit. Non eſt accipiẽdũ pro turpiter pactus, ab autore eſſe poſitũ. Quippe qui cauſam narrat, de qua controuerſia eſt, an ille turpiter pactus ſit: non autem factũ hominis damnat: & aliquoties factum hoc paulò pòſt pactionem uocat. Et in libris ad Herennium hanc eandẽ rem ita geſtam exponit: ut quod erat ſui officij neq; accuſet, neq; excuſet, ſed tantũmodo pactum inter Pompilium, & Gallos ita fuiſſe ſignificet: hancq; controuerſiam ab accuſatore atq; ab reo declamandam proponat.

In eoſdem, de Gemma, & Lapillus. CAP. LIIII.

GEmmas, lapillosq; Vlpianus ſic diſtinguit, dicẽs: Gẽme ſunt perlucidæ materiæ: quas (ut refert Sabinus ad Vitellij) Seruius à Lapillis ſic diſtinguebat, eò quod Gẽme eſſent perlucidæ materiæ, ueluti Smaragdi, Chriſolithi, Amethyſti: Lapilli contrariæ ſuperioribus naturæ, ut Abſtani,

Neuent

Neuentani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri satis cõstitisse idem Sabinus ait: quia cõcha apud rubrum mare & crescit, & coalescit. Murrhina autem uasa in gemmis non esse Cassius scribit. Hoc falsum esse, pace horum quatuor Iurisconsultorũ, cùm omnes autores probãt, quorũ titulum Plinius de gẽmis nõ trãslucẽtibus fecit, & Murrhina in gemmis numerat, et omnes lapides pretiosos, præter Margaritam (cui Vnio nomen, quod tantum lingua latina habet) gemmas appellat: tum ipsa ratio. Nã quis non uidet, Lapillus, quod generale nomẽ est omniũ paruorũ lapidum, sed subintellectione pretiosus, idẽ esse quod Gẽmulas? Nã Gẽmas etiã accepimus multorum cubitorum inueniri: quas uere lapides, non lapillos appellare possumus, ita quum minutæ fuerint, Lappillos appellare debemus. Quòd si lapides tam grãdes trãslucidi nõ fuerint, siue perlucidi, quales sunt imperfecti, nunquid uocabimus eos Lapillos? Quid hoc magis ridiculum? Quòd si etiã omnis lapis perlucidus gemma est, etiã Parium marmor, quod in modum uitri translucidum est, gemma erit. Postremò reperimus eiusdem coloris lapides quosdam permistim cõstare ex perlucidis, & nõ perlucidis, & ita permistos natura, ut nõ possis partẽ appellare gẽmã, partẽ lapillum. Curtius li. VIII. quum dixisset, Gemmas, Margaritasq; mare litoribus infundit: paulò pòst de eisdẽ Indis ait: Lapilli ex auribus pendentes, profectò perlucidi intelligendi sunt. Et iterum lib. X. de rege Indo: Pendebant ex auribus insignes candore, ac magnitudine lapilli. Margaritam uerò, siue Margaritum quis negare lapillum possit, qui semper est pusillus lapis? Ego quidẽ cãdidos illos lapillos ex Indiæ regis auribus pendẽtes, Margaritas interpretor. Horatius, quum inquit:

Lib. 37.

Plin. li. 9. ca. 35.

Nec magis huic inter niueos, uiridesq; lapillos:

Saty. 2. lib. 1 Ser.

de

de Margaritis, & Smaragdis intelligit. Margaritã autem sicut lapillis forsitan nego, ita gẽmis fateor contineri: quod ferè omne concedunt. Seruius tamen grammaticus, quasi multi aliter sentiant, inquit: Sanè multi separant gemmam à margarita, ut Cicero: Nego ullam gemmã, aut margaritã fuisse, &c. Et gemmas uolunt dici diuersi coloris, margaritas uerò albas: uel gemmas integras, margaritas pertusas. Hæc Seruij oppinio ab omnibus, & ab ipsa ueritate dissentit. Est enim margarita, quæ in concha nascitur: unde Conchilium dicitur, quam uulgò Perlam appellãt. Hæc etiã uocatur Vnio (ut idem Plinius ait) quia nũquàm nisi distincta reperiatur, estq; generis masculini. Nam fœminini illud, quo nunc quidem pro unanimitate utuntur, nec autoritate nititur (nescio enim apud quẽ reperiatur) nec arte, quũ deberet esse masculini potius generis, ut talio, stellio, curgulio.

Seru. in illud Aenei. Collóque monile Baccatum, & duplicẽ gemmis, auroque coronam. In Ver. act. 6.

Plin. li. 9. ca. 35. vnionẽ dictũ ait, quòd nulli duo reperiantur indiscreti.

FINIS ELEGANT. LIB.

LAVRENTII VALLAE AD IOHANNEM TORtellium Aretinum, cubicularium Apostolicum, De reciprocatione Sui & Suus, libellus plurimùm utilis.

INGVLARIS tua, Ioannes Tortelli, tum erga me beneuolentia, tũ de meis quãtulæcunq; sũt, literis, opinio, ijsq; præcipuè quæ ad eloquentiam spectant, facit ut quicquid de Elegantia linguæ Latinæ, qui primus ad eloquentiã gradus est, adnoto, id omne ad te potissimum scribã. Cùm præsertim nihil eius generis tam exi-

guum

guum proficiſcatur à me. quod nõ tuo, neſcio iudicio dicã an amori, magnũ eſſe uideatur. Non repudiabis igitur hoc tanquã exiguũ, quod de pronomine Sui cum eius deriuatiuo admotui, uelut appendicem quæſtionis illius, ubi quæ ſunt huic cum genitiuis primæ & ſecundæ perſonæ communia (quemadmodum ſcis) diſſeruimus. Nam illhic quæ trium omnium hîc uerũ quæ unius tantùm propria ſunt explicantur, eatenus prorſus, quatenus pertinet ad reciprocationem. Hæc dicet aliquis, perexigua, perexiliſq; materia, nec ſatis ſcribi digna. Iſti ego (uitandus eſt enim in principio maximè contemptus operis) affirmo, non talem ſibi introgreſſo eam uiam iri, ſed magnam, Profundam ſinuoſam, ſimilemq; Labyrintho cuidam, etiam ſi Minotaurus non ineſſet: ut uerè liceat Vergiliano uerſu dicere,

Hîc labor ille domus, & inextricabilis error. Aeneid. 6.

Vbi utinam non pleriq; falleremur, non modò plebeij, ſed etiam principes in dicendo, ac Theſeo pares, qui filo illo Ariadnes aut non utimur, aut abutimur. Neque de noſtra tantùm memoria, uerùm de aliquot iam proximis ſeculis loquor, in quibus uix quiſpiã uitio hoc nõ laborauit, uel utẽdi iſto pronomine, quum non oportet, uel non utendi, quum oportet. At quàm uſitato, quàm neceſſario, quantæ etiam dignitatis uocabulo? Etenim (ut ſuperſedeam de genere hoc toto dicere) quantùm grammaticis, dialecticis, philoſophis, utiq; in ijs, quæ metaphyſici uocãt, quantùm theologis, iuriſperitis, oratoribus, quantũ deniq; omnibus ſermone utẽtibus conducit rerũ, uerborũq; interpretatio, quod propriũ eſt eloquentiæ. Certè hoc, cuius uim, iuſq; interpretamur tãti faciendũ eſt inter cætera uocabula, quanti Pluton inter reliqua numina trium maximorũ deorũ & unus, & frater tertius. Rides uiciſſim comparationis hiperbolen. Tu uerò

uel

uel per me licet rideas, tecum etiã risurum quũ (ut inquit Horatius) ridẽtẽ dicere uerum Nil uetat. Rideas, inquã, non derideas. Nã & propius ad ueritatem accedet mea ſuperlatio ridicula, quã tua cũ detractione deriſio. Nec nihil bella, nec incõcinna, nec inepta ſane cõparatio erit. Siq dẽ quemadmodum tres filij Saturni (ſi uetuſtati credimus) omnia inter ſe diuiſere: ut Iupiter cœlum, Neptunus maria, Pluton inferos ſortiretur: ita tria pronomina et inter ſe germana, & inter cæteras uoces primaria, tum omnem perſonarum numerũ cõplectuntur (Ego ſimile Ioui, cuius prima eſt dignitas: Tu ſimile Neptuno, cuius ſecũda: Sui ſimile Plutoni, cuius tertia) tum omnia deriuatiua per totidẽ caſus ſingula ſibi uẽdicãt. Nã quid eſt, quod nõ Meum, aut Tuũ, aut Suum dici queat? & licet Sui non cõtineat tertiã omnino perſonam, tamẽ illius ueluti fons eſt, perq; ipſum ea tota nuncupatur, diutius nimirũ ac locupletius utroq; aliorũ, quoniã plures uoces poſſidet tertia perſona, quàm reliquæ. Et hinc quoq; Plutoni comparãdum, qui Dis à diuitijs, & eadem cauſa Græcè Pluton appellatur. Et eò quidem magis, quòd ſicut Pluton defectum lucis ſentit, eiusq; imperiũ omne ex alieno pendet orbe, quòd hinc illuc animæ deſcendunt ſine quibus non exiſteret illius regnũ, ita Sui, & defectũ nominatiui habet, & niſi regimen eius aliunde pendeat, nequit ſubſiſtere, & (quod ad rẽ maximè facit) quẽadmodum Plutone præſide, bene maleq; factorum iudicia exercentur: ſic in uſu dictionis huius, bene maleq; loquentes præcipuè iudicantur: ut qui ex hoc iudicio abſoluti diſceſſerint, ij optimo iure tãquã ad Elyſiũ eãt, cũq; Vergiliano Anchiſa dicant:

Lib. Serm. I. ſaty. I.

Aeneid. 6.

Quiſq; ſuos patimur manes: exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta arua tenemus.

Quare ſi pronomen iſtud tanto Deo comparari poteſt cur

ieus

eius tractatio perexigua, perq; exilis existimetur? Libuit iocari Ioannes, dum nostrã materiam (munus uidelicet inte meum) nõ esse tãtopere contemnendã ostendere uoluimus. Sed id ipsa tractatio planũ faciet, meq; non modò potuisse illam Labyrintho comparare, sed fortassis etiam intus Minotaurum, id est, desperationem habenti. De cuius natura, & usu cùm alij ueteres grammatici nonnulla, tum Priscianus (cui inter cæteros ferè tribuitur palma) per multa præcipit & haud scio an ulla de re diligentius, ut mirer sic ipsam loquendi consuetudinem defluxisse de uia. Nos huiusmodi erroris causas (ut aberrantes reducamus in uiam) quoad facultas feret, diligentius tradere conabimur.

In quo diffent Sui, & suus inter nos, & Græcos. CAP. I.

PRINCIPIO (quoniam Priscianus pleraq; ad Græcam figurã reuocat, et hoc in primis pronomẽ de quo agimus) indicandũ est multa esse cùm alibi, tùm uerò hìc inter nos Græcosq; dissimilia. Primum apud illos Sui, id est, οὗ, οἵ, ἑ. σφὲ, σφίν. σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς, non sane frequenti in usu: & Suus, id est, ἑὸς, ἡ σφέτερος, in minus frequenti esse: apud nos uerò frequentissima, et quàm usitatissima. Itèq; pro his duobus apud eosdem aliud pronomen, id est, αὐτὸ, αὐτῷ, αὐτὸν, usurpari: quod proprie est Ipsius, ipsi, ipsum, ipso: uel ex utroq; cõpositũ, ἑαυτὸ etc. Et licet nõnihil differãt, tamen crebrò illud pro hoc poni, ut uix scias quid inter ipsa intersit. Neque me fugit ad signandã differentiam illud aspirare solere, quũ pro hoc ponitur: sed nescio an omnes id scriptores obseruarint. Certè nec oẽs editiones seruatum habent, & quæ habent, uix ubique: & si ubiq; haberent non tamen in totum linguæ Latinæ responderet. Præterea hoc

hocipsum cõpositũ primæ, secũdæq; psonæ accõmod. tri nõ, solũ tertiæ, ut προσὲ χεῖε ἡμὶν ἑαυτοῖς, apud nos (si uerbum sit è uerbo) absurdissimum, Attẽdite nobis sibi, siue nobis sibi ipsis, cũ tãtundem significet Nobis ipsis. Postremò apud Homerũ & si qui sunt alij, sexẽtis in locis reperi ἑ, οἱ, ἑ. hoc est Sui, Sibi, se,: pro Eius, ei, eum, eo: siue pro Illius, Illi, illũ, illo: cuius autoritatẽ imitatiũ nostrũm inuenio neminem. Ita & suã naturã interdum deserit hoc pronomen, & in locum suũ aliud succedere patitur. Quod nobis adeò denegatum est, ut sicuti Mei & Meus, Tui & Tuus: ita Sui & Suus nequeant alterum pro altero poni, quũ non Latina sit, sed barbara oratio, Ego amo amicum mei, uel tui, Hic amat filium sui, pro, Meum Tuum, Suũ. &, Hic me credit omnia facere amore meo, odio tuo, inuidia sua: pro, Mei, Tui, Sui, quæ apud Græcos non est differentia. Siquidem (ut alibi probauimus) Sui, ut Mei, Tui, Nostri, & Vestri, passiuè semper accipitur: Suus uerò, ut Meus, Tuus. Nostrum, Vestrum, Noster, Vester, possessiuè, uel actiuè: quod Priscianum ignorasse ob Græcam forsitan imitationem quàm mirum, tam uerum est, Quum ergo tot sint quibus à Græca nostra dissentit oratio, non quid illi dixerint est intuẽdum, ne in eundem in quem nonnulli (sicut ostendam) errorem incidamus: sed quid nostri, quorum autoritatem imitamur.

Non esse tria genera constructionis prædictorum pronominum, sed reciprocationem sufficere. CAP. II.

HAec præfatus, ad rẽ ipsã uenio, cuius Priscianus tria genera facit. Vnũ, quod uocat reciprocũ, quum pronomen in se ipsum reflectitur: ut, Cato amat se, Alterum, quod uocat Transitionẽ, quũ per deriuatiuum eius loquimur: ut, Cato amat suum filium, siue Catonem amat suus filius.

lius. Tertium, quod uocat Transitionem, quum accedit alterum membrum: uel in primitiuo, sic: Cato precatur me, ut sui miserear: Vel in deriuatiuo sic: Cato precatur me, ut sui filij miserear. Sed optimum fuerit eius ad literam subijcere uerba, eáq; aliquanto longius repetita (quoniam non in unius tantùm quæstionis usum repetentur) quæ hæc sunt:

Possessiua uerò modis construuntur tribus: cùm uerba uel à possessore in possessionẽ, uel à possessione in possessorem, uel extrinsecus transferuntur. A possessore in possessionem: ut, Doceo meũ filiũ, doces tuum discipulum, docet ille suum auditorem. A possessione uerò in possessorem: ut, Paret mihi meus filius, paret tibi tuus cliens, paret illi suus seruus. Extrinsecus: ut, doces tu, uel ille meum filium: doceo ego, uel ille tuum filium: doceo ego, uel tu suum, uel illius filiũ. Sed melius hoc per trãsitionẽ: ut, Rogat ille me, ut doceam suum filium. Cùm enim Suum sit relatiuum, exigit, ut prius cognoscatur persona possessoris sui, ad quam referatur. Et sciendũ, quod omnia possessiua, possessoris quidem personam secundũ primitiuũ significant. Possessio uerò ipsa tertiæ est personæ, ut Meus, Tuus, Suus, quomodo et nomina quibus iunguntur: ut Meus pater, Tuus filius, excepto uocatiuo, qui solus in primæ personæ possessiuis inuenitur, quũ secũdæ copulatur personæ: ut: Mi pater, ô mea Tullia, ô noster Chremes. Omnia tamen possessiua in genitiuo primitiuorũ, non solùm nominibus, sed etiam uerbis transitiuis sociata, possunt resolui: ut Amicum meũ moneo, pro amicum mei: & Euandriũ filium Turnus interfecit, pro Euandri filium: Et Daunius filius ab Aenea uictus est, pro Dauni filius. Hoc autem interest inter possessiuum pronomen, ut, Meus, Tuus, Suus, & primitiuum Mei, Tui, Sui, quod uoce possessiui genus, et casus, et numerus ipsius possess. ostenditur, et substãtiua quidem uerba pos-

seßiuis coniuncta ad possessores referuntur: ut, Tuus sum filius, & Meus pater es, & Suus est illius seruus. Et aliquãtò posterius: Nos uerò primitiuis quidem. i. Sui, sibi, se, à se, uel per reciprocationem: ut, Sui potitur, Sibi indulget: uel per retrãsitionẽ utimur: ut, Hortatur me ille, ut sui potiar, Rogat te ille, ut sibi indulgeas. Possessiuis uerò cũ in ea possessiuorum fiat transitio: ut, Sui serui miseretur, et suo Seruo prodest. et Suum seruum diligit. Nec aliter tamen potest supradictum possessiuum tertiæ personæ construi cũ alijs extrinsecus personis, nisi per trãsitionẽ (quomodo et primitiuum eius) id est, nisi prius à possessore eius proficiscatur, in aliam uerbi personam: & sic ab illa rursus ad possessionem tertiæ, sicut & ad se, ut, Rogat me ille, ut suus seruus ministret mihi uel tibi: Precatur me ut sui patris miserear. Petit te ut suo prosis filio: Obsecrat Cicero Varronem ut suum erudiat gnatum. Et notandũ quòd quũ à tertia in tertiam fit trãsitio personam, in dubiũ uenit, possessio ad quã pertineat earũ: ut, Rogat iste illum ne suo noceat filio, ambiguũ cuius filio, suo istius, an illius. i. an rogantis, an eius qui rogatur: quomodo & apud Græcos παρακαλεῖ Πλάτωνα Ἀριστοτέλης ἵνα τὸν ἑαυτῦ φίλον παιδεύσῃ. dubium fit utrum Platonis, an Aristotelis suum. Hæc ille. Non uideo, quid opus fuerit hac diuisione, quum & alia genera, & aliæ species esse possint, ut posterius apparebit, neq; hæc ipsa satis inter se distincta sint. Quæ enim species hæc erit? Cato cupit me amicum sibi, uel suum: Optat te coli à se, & à suis: Ait domũ tuam se autore extructã, siue sua pecunia: Relinquam Reip. testimonium meæ in se uoluntatis: Rex est domi suæ lætus sua gloria: Sua quemq; delectant: Terra per se stat: et alia plura: ut fortasse sicut expeditius, ita satius fuerit hæc omnia appellare reciprocationẽ: quod propemodum Priscianus ipse confite

confitetur, quũ longè pòst inquit: Nõ aliter tamẽ hoc fit nisi prius à tertia persona uerbũ aliquod (ut diximus) proficiscatur ad aliã extrinsecus personã, et sic ab illa per retrãsitionem ad eã reciprocetur aliud uerbũ, ut Rogat me ille, ut ad se ueniam: Petit te, ut sibi des: Hortatur milites imperator, ut se largo potiantur. Quapopter hoc tanquàm generali uocabulo (si modò ausim dicere) solo uti possumus.

Vnde dicta sit Reciprocatio. CAP. III.

QVod ex eo dictũ est, quòd sicut reciprocatur spiritus, quũ recipitur, & unda uicißim alluens litus, & Euripus ad pristinum subinde cursũ rediẽs reciprocus est: ita hæc pronomina alterum primitiuũ, alterũ deriuatiuum ad id unde prodierant, reuocãtur. Quod Græci ἰδιοπάθος & ἰδιοπάθειαν uocãt. Priscianusq; interpretatur, Sui passum, & Sui passionem, tum durè tũ minus aptè: quia Sui (ut diximus) tantummodo passiuè accipitur. Satis autem erat Reciprocorum, & Reciprocationem dixisse.

Quomodo solœcismus admittatur in Sui, & Suus. CAP. IIII.

ET hac quidẽ quomodo sit utendum, ex superioribus liquet. Quonã autẽ modo aliqui abutantur, Priscianus ostendit, inquiẽs, Tertiæ uerò personæ possessiuũ siue uoce altera significante possessorẽ suum: non potest adiungi alij personæ per se. Si dicã Seruus suus ministrat mihi uel tibi, solœcismũ facio. Propemodum ipse præceptor hoc pronomine abusus est. Ego dixißẽ Ipsius, ut refratur ad possessiuũ potius, quã Suus, quod referri uidetur ad uocem alterã, quod ille nõ sentit. De quo latius posteà. Sed cur de primitiui solœcismo omisit exemplaꝰ quæ res multùm faciebat ad hoc uitiũ deuitandũ: ut, Ego dixi sibi, Non est sibi curæ Respublica, tu fuisti secũ: pro eo quod est, Ego dixi ei, Non

est ei curæ Respu. Tu fuisti cum eo. An quòd temporibus eius in hoc nunquàm, aut uix unquã peccabatur? Quippe cùm hac quoq; tempestate minus in Sui peccetur, quàm in Suus. Sicut enim datiuo & ablatiuo postpositæ præpositione Cũ, pro ut exẽplis docui, & nonnunquam forsitan genitiuo ut, Feci amore sui, uulgus utitur, ita non utitur accusatiuo ablatiuoq;, Quis enim è uulgo sic loquitur? Vidi se: Pergo ad se: Indigeo se: Redeo ad se, profectò (quod sciã nullus: ut si rectè ratiocinamur, minor sit eius pars ĩ qua peccatur utpote nõ planè per duos casus: at uerò in Suus per oẽs. per nominatiuum, quale fuit Prisciani exemplum. & in oppositò: ut, Hoc est opus suũ, per obliquos: ut, Ego sum amicus patris sui: Tu non places filio suo: Legisti librum suũ: pone hoc ad pedes suos: Libris suis fruor: In hortis suis cœnauimus: pro eius, siue ipsius, siue illius: quæ dici non Latinè, si qua ratio est, redi ista potest: In primitiuo quidẽ (quòd quũ inter hũc modum loquẽdi quem reformidant, & illum quo utuntur, nihil intersit) palàm est eos (semper enim falsitas se ipsa conuincit) sua confessione peccare, ut nuper quendã literarum Græcarũ ignarum, quẽ quòd negaret propter loquendi consuetudinẽ dicendũ esse Aristoteles, ita sum pertentatus, non'ne Aristotelicus omnes dicunt? Quũq; ille respondisset, etiam: ergo, inquam, etiam uestro testimonio dici debet Aristoteles, non Aristotiles, ut fieri possit Aristotelicus. In deriuatiuo autem quod consequens est, quũ hoc sit eiusdem naturæ, quod illi tanquam genitori, uel domino, uel duci nõ licet, id huic uel filio, uel seruo, uel militi nõ licere.

Prima causa, cur Sui, & Suus, abutamur pro Eius, uel Ipsius, uel Illius. CAP. V.

VErum hîc quisquam, neq; hac mea ratione contentus, neque Prisciano satis fidei habens, aget nobiscum autor

autoritatibus, opponetq; Vergilianum illud:

Tum breuiter Barsen nutricem affata Sichæi, Aeneid. 4.
Nanq; suam patria antiqua cinis ater habebat.

Quod haud dubie illi simile est, Seruus suus ministrat mihi: siue, Seruũ suũ uidi, & cætera quæ protuli paulò antè per omnes casus exempla. Vbi etsi abest ad quod referatur Suus, id tamen subauditur: nemo enim dicit Suus, nisi de eo, cuius habita sit mentio: ut si roganti, Vbi est Titus? Respondeas, Nescio, seruus suus est hìc, uel seruũ suũ uidi. In quo si solœcismus est, & in uersu Vergiliano sit necesse est, Sin in hoc non erit, falsò ait Priscian. in illo esse. Quid igitur ad hoc dicemus? Si Vergilium dãnamus, tãntũ uirum & poëtarum Latinorũ longè principem, quis ferat? & non eius autoritatem qualibet ratione potiorem existimet? Sin Priscianum, iam omnis huius rei ars subuerteretur, nullãq; aut superuacuam maximorum autorũ fuisse dicamus obseruationem oportet. Ego etsi uideo Priscianum (si modò animaduertit) hoc dissimulasse, tamen ipse non dissimulabo, aut iam non dissimulaui potius: quippe qui superioribus exẽplis simile esse cõfessus sum. Sed uel poëticam licentiam excusandam reor, uel operis imperfectionem: Etenim credere libet Vergilium, cùm talem quendam uersum faceret,

Nanq; suam patria liquerat tellure sepultam, impeditum prima syllaba uerbi longa, mutasse formã dicendi atq; ita in solœcismũ (si dictu fas est) incidisse. An nõ illud huic ex superiore lib. et si nõ per simile, tamẽ nõ dissimile prorsus est?

Viuite felices, quibus est fortuna peracta Iam sua. Aeneid. 3.

Pro Vestra, positũ est Sua. Quòd si quis dicat positum esse pro propria, rectèq; hoc dici: ut id rectè diceretur, Viuite felices, quibus est fortuna peracta iã propria. hic nihil dicit, cùm suũ etiã pro proprio acceptũ naturam tertiæ per-

ſonæ non mutet, nemoq; ſic loquatur: Eſt mihi, aut eſt tibi ſuus ſcribendi mos: quum tamen dicamus, Eſt mihi, aut eſt tibi proprius ſcribẽdi mos: Nã in illo huius eiuſdem poëtæ
Aeneid. 6. uerſu. Quiſq; ſuos patimur manes: non refertur id ſuos, ad primã perſonã, quia ſic reſoluẽda eſt oratio: Nos patimuur manes, ſed quiſq; noſtrũ ſuos. Eiuſmodi paſſim reperiuntur exempla: ut, Qũ in bibliotheca nos ad ſuũ quiſq; ſtudium libros euolueremus. Non eſt autem huic Vergiliano de quo
Epiſt. Penel. ad Vlyſ. diſputamus, Ouidianũ illud ſimile, Reſpice Laerten, ut iam ſita lumina condas: Vbi non nihil rationis eſt, quòd utrumq; uerbum eidem ſuppoſito ſeruit. Hæc igitur Vergilij auto ritas (et ſiqua ſunt eiuſmodi apud alios loca, quorum nonnulla poſterius attingam) prima extitit cauſa (ut iam cauſas enumerare incipiam) uulgaris erroris.

Secunda eiuſdem cauſa. CAP. VI.

ALtera, quòd nonnullis in locis ſiue hominum, ſiue temporum culpa, libri corrupti ſunt: ut apud Cic. in Salluſtium, Quòd ſi iſtius uita memoriam uicerit, aliam Patres Conſcripti, nõ ex oratione, ſed ex moribus ſuis ſpectare debetis. Quem locum (niſi emendetur) non confido me expoſiturum. At qui ſe exponere poſſe confidunt, ut in tota ſententia, ſic in uerbo Suis, quid ratio poſcat, non reſpiciunt. Nec ſolùm communis eſt huiuſmodi menda librorum, ſed etiam priuata in ſuis cuiuſq; codicibus. Nec aliunde fiet um eſt, ut q;, encliticam quidam præponant (quorum ſunt
Aeneid. 7. Ebrardus & Alexander) niſi quòd Vergilium male legunt: ut in illo uerſu, Se ſatis ambobus Teucriſq; uenire Latinis. pro Latiniſq;.

Tertia cauſa. CAP. VII.

ATque hæ quidem cauſæ citra noſtram forſitan culpam ſunt. totidem autẽ quæ ſequũtur nobis utiq; aſſignãdæ ſunt,

sunt, nonnihil ex duabus superioribus alimenti sumentes. Prior, quando non prænidemus quo referatur hoc pronomen, quadam ambiguitate decepti: ut apud Vergilium.

En Priamus, suni hic etiam sua præmia laudi. Aencid. 5.

Et apud Quintil. Itaq; accedam in plerisq; Ciceroni, atque in ijs ero, quæ indubitata sunt, breuior, in quibusdam paulum fortasse dissentiam. Nam cum etiam iudicium meum ostendero, suum tamen legentibus relinquam: quasi id Suum de Cicerone dicatur, non de legentibus. Et alibi, dum idem autor cur Ciceronis exemplum contraxerit, inquit: Quæ quia erãt longiora, non suis uerbis exposui. Suis acciperẽt plerique pro Ciceronis, quum sit accipiendũ eo modo quo illud: Exponã altercationem nostram suo ordine, ac suis uerbis. Idem quoq; in primitiuo contigit, ut apud eundem: Nam & de filio nihil aliud perdiderat misera, nisi dies: nec iam timebat, ne ille, quo fruebatur, mori posset: planctibus, lacrymisq; (pene improbe dixerim) parcius utebatur, nec sibi permittebat dolor lugere uenientem. Nam id Sibi ad dolorem refertur, non ad matrem. Permulta sunt huius generis exempla, in quibus errandi ambiguitas est causa, ex quadam rei similitudine nobis labantibus: ut quia illud bene dicitur, Adolescens assidue à me increpatur, obiurgatur, castigatur, hoc suis non placet: uideatur & hoc bene dici, Adolescentem assidue increpo, obiurgo, castigo, quod suis non placet: quod ipsarum statim iudicio aurium probabile est: hoc autem secus, et perinde est ac si dicas, Me increpare adolescentem assidue, obiurgare, castigare suis non placet: nisi quis uelit uerba hæc actiua passiue resolui posse, & huius generis locum illũ esse Ciceronis: Qui autem annus ei primus ab honorum perfunctione aditum omniũ consensu ad summã autoritatem dabat, is eius omnem spem, ac omnia uitæ

consilia morte peruertit. Fuit hoc luctuosum suis, acerbum patriæ, graue bonis omnibus. Illud transeo, quòd in neminem nisi stultum cadat, ut hoc non intelligat, quale est apud Quintil. Tu prima docuisti sibi non parcere, potius quàm plus flere: ubi subauditur, illum, ut sit, Tu prima docuisti illum sibi non parcere seu suis.

Quarta causa. CAP. VIII.

POsterior (*quæ eadem quarta est*) *causa, quòd uidemus indifferens esse, an quis dicat, Omnes optãt, quod sibi utile est, uel quod ipsis utile est. Ille repetit quod suũ, siue quod ipsius est. Quisq; ullt quod sibi, uel quod ei, siue ipsi expedit, prodest, conducit, placet. Idq; apud summos quosq; scriptores. Cic. pro Marcel. Multi dubitabant, quid optimum esset, multi, quid sibi expediret. Idem pro Lig. Legatus in pace profectus in prouincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret. Idem in Philip. Dicit enim si quis eorum, qui prius se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. Quint. in Milite Mar.* Declam. 3. *Neq; ignorauit, quæ manerent eum pericula. Dixit de Is, dicam de Ipse, addamq; de Ille. Cicero pro Rab. Nec enim cuiquam eius consilium, uehementius, quàm ipsi displicet. Et in Offi. III. Vas factus est alter, ut si ille non reuertisset, moriendum esset ipsi. Et in Offic. 1. Homo qui erranti comiti monstrat uiam, quasi de suo lumine lumen accendat, facit, ut nihilominus ipsi luceat. cùm illi accenderit. Idem pro Marcello: Est uerò fortunatus ille, cuius ex salute non minor pene ad omnes quàm ad illum uentura sit, lætitia peruenerit. Quint. in* Declam. 1. *Pariete palmato: Quapropter nõ petit, ut illum miserum putetis, nisi & innocens fuerit. Et in Milite Maria.* Declam. 3. *Affirmo tibi C. Mari, non sic nuper repugnasset, si illum tribunus uoluisset occidere. Adijciam unum de libris ecclesiasticis*

exemplum

exemplum, de quibus posteà locuturus sum: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorũ nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso. Aliquãdo uidere licet, ubi desideres eum, ibi esse Se: & rursus ubi Se, ibi Eum. Cic. pro Lig. Atq; hæc propterea de me dixi ut mihi Tubero, quũ de se eadem dicerem ignosceret. Et per amphibologiã lib. Offic. 1. Nam negligere quid de se quisq; sentiat, non solùm arrogãtis est, sed etiam omnino dissoluti. Non ne licebat hìc dicere, quid de eo quisq; sentiat, ut in illo eiusdem pro L. Sylla? Quid est huic quod eum in hac uita teneat? E diuerso alibi: Hic igitur Titus Ligarius, qui tũ nihil aliud egit (neq; enim hoc diuinabat) nisi ut tu eum studiosum, & bonum uirum iudicares, nũc à te supplex fratris salutẽ petit. Vbi ego citius dixissẽ Se, quàm in illo eiusdẽ ad Attic. Subquerulas literas miserat, quod quædam constituta à se rescinderem. Cùm non minus belle diceretur, Quòd quædam ab eo, siue ab ipso. Hanc eandem differentiam agnoscas interuentu præpositionis, sed magis in ipse, quàm in Is. Quintil. v. Instit. Nec libenter exemplum, quod in se fortasse recidat, facit. Idem in VI. Quanquam aliqui reperiuntur: qui ne id quidem quod in ipsos recidere posit, euitent. Sæpe duo hæc coniuncta reperias, uel nulla, uel aliqua interueniente præpositione, et præcipuè inter: ut idem in X. Quum sit diuersa non earum modò inter seipsam conditio, sed in singulis etiam partibus causæ, sintq; alia leniter, alia asperè, alia concitatè, alia remissè, alia docendi, alia mouendi gratia dicenda: quorum omnium dissimilis, atq; diuersa inter se ratio est. Huius præpositionis & illa proprietas est, quod nihil interest, an Se, an Ipso utaris, quum antecedit uel genitiuus, (ut in proximis exemplis, & in hoc Tull. Nec

mihi cæterorum, iudicio uidetur ſolum, ſed etiã ipſorum in ter ipſos conceſſu ita tributum fuiſſe) uel datiuus, aut ablatiuus, ut apud eundem Quint. Circa quem inexplicabilis & grãmaticis inter ipſos, et philoſophis pugna eſt. Et iterum: Nam in magnis quoq; autoribus incidunt aliqua uitioſa, et à doctis inter ipſos etiam mutuò reprehenſa. Secus quoties antecedit nominatiuus accuſatiuus ue: ut apud Cic. Vt enim pulchritudo corporis apta cõpoſitione membrorum mouet oculos, & delectat, hoc ipſo quòd inter ſe omnes partes quodam lepõre conſentiunt. Et iterum: Damonem, & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe. Vbi ego non auſim dicere inter ipſas, & inter ipſos. Nam illud ab hoc genere diuerſum eſt, quale apud Quintilian. Nemo igitur dubitauerit, longé eſſe optimum genus Atticorum, in quo, ut eſt aliquid inter ipſos cõmune, (id eſt, iudicium acre terſumq;) ita ingeniorum plurimæ formæ. Hactenus exẽpla de Sui, nunc de Suus proferam. Cicero Offic. (unde modò protuli exempla) lib. 1. In primisq; uerſutum, & callidum factum Solonis, qui (quo & tutior eius uita eſſet, & plus aliquantò Reipub. prodeſſet) furere ſe ſimulauit. Et in eodem: illa tamen præſtare debebit, quæ erunt in ipſius poteſtate. Rurſus in III. Quid Agamemnon? quum deuouiſſet Dianæ, quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet. et in eodem: Piſcatores ad ſe conuocauit, et ab eis petiuit, ut ante ſuos hortulos poſtera die piſcarentur. Inuſitatius in eodẽ: Quid dominus nauis, eripiet ne ſuum? minimè: nõ plus quàm ſi nauigantem in alto eijcere de naui uelit, quia ſua ſit. Nec minus inuſitatè pro L. Sylla, ſi modò ſincera ſcriptura eſt: Sylla ſi ſibi ſuus pudor, & dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſiuit. Vtrunq; probatur ex altero: illhic quidem licuiſſet dicere, Quo tutior ſua uita, & Quæ erunt in

ſua

ſua poteſtate: hic aũt, Quod in ipſius regno, & Ante ipſius hortulos, & Quia eius illa ſit. & Si ei ſuus pudor. Cæterùm in ijs teſtimonij duplicia uerba fuere: quid ubi ſunt ſingula? Nempe idem fieri uidetur, nec differre utrum dicas Cepi columbam cũ pullis ſuis, an cum pullis eius. Inueni turturem in nido ſuo, an in nido eius. Expuli leonem ex antro eius, an ex antro ſuo. Necaui lupã, et catulos ſuos, an catulos eius, ſiue ipſius. Tuetur nos Deus propter ſuam clementiã, an propter eius, ipſiuśue clementiam. Ante domũ ſuam me inclamauit, an ante domũ eius, ipſiuśue, et ſimilia. Ego uerò ita ſentio, quũ interuenit copula, non licere uti Suus: quia nulla tũc eſt reciprocatio. Ideoq; nõ catulos Suos dicẽdum, ſed Eius. In cæteris, ſi ſubſtantiuum pronominis Sui reſpicit ad ſuppoſitum, Suus utiq; dicendũ: ſin ad appoſitũ, ſæpius Eius dici, ſiue Ipſius, ſiue Illius. Ad ſuppoſitũ ut, Tuetur nos Deus propter ſuam clementiam: non, propter eius: quemadmodum dicimus, Tuetur nos Deus ſua bonitate, non eius bonitate. Inclamauit me ante domũ ſuam, nõ ante ipſius quemadmodum dicimus, Eiecit me domo ſua, non domo ipſius, ſiue eius. Ad appoſitum: ut, Amamus Deum propter bonitatem eius: Allocutus ſum hominem ante domum eius, libentius dixerim, quàm Suum. Item, Cepi columbam cum pullis eius: Inueni turturem in nido eius: Expuli leonem ex antro eius: nec tamen ratio obſtat, quin & Suo dicatur, ac ne autoritas quidem Ciceronis de Republica libro ſexto: Itaq; ego illum de ſuo regno, ille me de noſtra Republica percontatus eſt. Terentius in Adelphis: Suo ſibi hunc gladio iugulo. Niſi ſi quod addatur appoſito adiectiuum, uerbum ue ad quod fieri reciprocatio debeat: quod genus eſt: Inueni leonem iratum ac ſæuiorem ob amiſſam prædam ſuam: Video columbam triſtem in periculo pullorum ſuorum:

suorum: Nosti illum minus suo quàm suorum casu perterritum: Sentio hominem ambulãtem per domũ suam, non per domum eius. Itẽ, Scio illum dolere fortunã suam. Et in primitiuo quoq;: ut, Opinor hunc cognoscere contẽptum sui. Illud transeo, neminẽ posse errare, quum Suus est substantiuum, ut Eius, aut Ipsius, aut Illius utatur: ut, Cõperi illum cum suis, siue inter suos: quin etiam uix erratur, quũ accipitur pro proprio: ut, De hac re dixi suo loco: non Ipsius: &, Referam hæc omnia suis locis, ac temporibus: non Eorum.

Causa cur Eius, Ipsius, Illius, abuteremur pro Suus. CAP. IX

ATque ex ijs quidem quæ cõmemoraui, non modò factũ est, ut multi pro Eius, siue Ipsius, siue Illius, uterentur Suus: uerùm etiam ut econtrario pro hoc illis abuterentur (de quo solœcismo nullã facit Priscianus mentionem) qualia sunt mea proxima exempla: ut, Video columbam tristem in periculo pullorum eius: uel, Columba luget pulos eius: & quale Donati grammatici (ut grãmaticos potissimũ suæ artis admoneã, si modò Donati grammatici libellus est de uita Vergilij, in quo alterius quoq; generis uitia reprehendas) ait enim loquẽs de Vergilio: Voluit etiam eius ossa Neapolim transferri, ubi diu, et suauissimè uixerat. Ac paulò pòst Translata igitur iussu Augusti eius ossa (prout statuerat) Neapolim, fuere sepulta uia Puteolana intra lapidem secundũ suoq; sepulcro id distichõ, quod fecerat, inscriptũ est. Et iterũ: Item rogauit, quo pacto quis altam, felicemq; eius fortunã seruare posset. Superius uerũ: Quod quum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari sibi in mercedem panes iussit. Et alibi aliquoties sibi, uel suo pro eius, & eius pro suo uel sibi. Verùm è Græca quoq; figura nõ minimũ causæ acceserit huic errori, id quod me pollicitus sum ostensurũ

Nam

Digitized by Google

Nã quum pro uno αὐτοῦ, liceat dicere tum Suus, tum Eius, tum Ipsius, tum illius, (non tamen quodlibet semper tardus, aut indiligens interpres quando hoc, & quando illud competat, non dispicit. Quo uitio in interpretatione quidẽ ecclesiasticorum librorum omneis interpretes decepit lingua peregrina. Sednos indigni reprehensione, qui maioribus credimus: Illi uerò digni, qui maioribus suis credere noluerunt. Quo magis ex ijs præcipuè uitiosa à me sunt exempla proferenda, ut errorem nostrum, ubi frontẽ eius agnouerimus, deuitemus: quũ tamẽ ex hoc nec cõtumelia ulla fiat libris ecclesiasticis, Hebræa tantũ, aut Græca lingua loquentibus (nescio an honor potius habeatur) nec magna eorum traductoribus: si modò dignitatis horũ ratio habẽda est, qui uel incerti sunt, uel ingnoti, uel inter se dissidentes. Hoc mihi dissimulandũ non fuit, uel ob id, ne quis mihi istorũ obijceret autoritatem, In Psalmis igitur (quos Hyeronimus certè non trãstulit) ubi pleraque eiusmodi rectè trãslata sunt, illud nõ rectè, A gloria eorũ expulsi sunt, pro à gloria sua. Et iterũ: Qui exacuerũt ut gladium linguas eorum: pro linguas suas. Et iterum: Saturati sunt filijs, & dimiserunt reliquias paruulis eorũ: pro suis. Et iterũ: perierũt propter iniquitatem eorũ: pro suã, Neq; uerò me latet, in quibus dã codicibus rectè legi, Sua, Suas, Suis, Suam. sed ego rẽ, non hominem noto. Nec non ibi: Et abstulit sicut oues populũ eius: quod melius, alibi legitur Suũ: sicut ibi quoq;: Sicut locutus est p os eius sanctorũ suorũ, qui à seculo sũt prophetarũ eius alibi melius, per os sanctorũ prophetarũ suorũ, qui à seculo sunt. In his omnibus Græcè est genitiuus αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῶν ille pluralis, hic singularis. Aliquãdo etsi Eius, seu Ipsius, seu Illius tolerari põt, tamen Latinius est Suus: ut in eisdem psalmis, Neq; descẽdet cum eo gloria eius: pro Sua: tametsi

tametsi aliqui non legunt eius. Et iterum: Desiderium cordis eius tribuisti ei, & uoluntate labiorum eius non fraudasti eum. pro Sui et Suorum. Et iterum: Brachium eorum non saluauit eos pro Suum. Et iterum: Benedicite domino oēs angeli eius, benedicite domino oēs uirtutes eius, benedicite domino oīa opera eius: pro Sui, Suæ, Sua: quale est illud in Apoc. Opera enim illorum sequuntur illos: quod ego citius dixisse, Opera enim sua. Huius tamen generis non est, si interuenit uerbū ad hunc modum: Quòd pater nō amarit te, siue patrē non amasse te, probat ipsius testamentū: potius quàm Suum: ut est apud Quint. lib. 1. Quomodo & ipsum & Vergilium quoq; scripsisse manus eorū docent. Nam in illo apud Psal. Omnia à te expectant, ut des illis cibum in tempore, dante te illis colligent: Illis pro Sibi positū est: de secundo, Illis, magis loquor, quod sibi quoq; tranlatum inuenio. Suo autem pro Eius (quod superioris generis uitiū est) illhic: Ad nihilum deductus est in conspectu suo malignus. Et iterū: Si autem derelinquerint filij jui legē meam. quanquā lego in quibusdam editionibus utrobiq; Eius. Et iterum: Anima autem mea exultabit in domino, & delectabitur sup saluari suo: nā id Suo, ad dominum refertur, non ad animam: quemadmodum Græcè αὐτῷ. At ibi nescias an uarietate gauisus interpres sit, an consilio mutauerit: Quoniā secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suā super timentes se. Quomodo miseretur pater filiorū, misertus est dominus timentibus se. Et in eodē Psalmo paulò pōst: Misericordia domiini ab æterno, & usq; in æternū super timentes se: & iustitia illius super filios filiorum, his q seruāt testamentū eius. Et, Memores sunt mandatorū ipsius. Pro his quinq; nostris, Suam, Se, Eius, Ipsius, Illius, unum est pronomen Græcè αὐτῦ, αὐτῶν, αὐτῆς. Idem, quod modò dixi,

quod

Digitized by Google

quod nunc aſpiretur nec'ne, non attinet dicere, ut taceam raris in codicibus Pſalmorum reperiri hanc diligentiam. Nam cæterorum eccleſiaſticorum librorum in nullis adhuc reperi, nec eam (iudicio meo) ſatis exactam. Vter tamen ſermo melior, Super timentes ſe, an Super timentes eum, lucis duntaxat gratia, ſuper timentes eum, uel ipſius interpretis teſtimonio, qui priorem quodammodo poſteriore correxit: niſi uarietatis gratia id fecit. Huius generis ille quoq; locus eſt: Stabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt: quòd ſi dixiſſet, Aduerſus eos, qui ipſos anguſtiauerunt, obſcuritatem deuitaſſet, ut taceam quòd magis ad uerbum etiam tranſtuliſſet.

Quomodo videtur amphibologia in Sui, & Suus. CAP. X.

ENimuerò euitatur obſcuritas hæc amphibologiæ per aliquod ferè trium pronominum, Is, Ipſe, Ille, *quæ cum alijs duobus Sui, & Suus modò pugnant, modò conueniunt, ritu Troianorum puerorum: ut eſt apud Vergilium,*

Et nunc terga fuga nudant, nunc ſpicula uertunt
Inſenſi, facta pariter nunc pace fruuntur.

Mutaui modò Se in Ipſos, mutabo alio exemplo in Eos, ut fecit interpres ſuperius in pſal. ſi tamen mutaſſe dicendus ſit. Cic. in Bruto, Is ſoceri inſtituto, quem (quia cooptatus in augurũ collegium non erat) nõ admodum diligebat: præſertim cùm ille Quint. Scæuolam ſibi minorem natu generum prætuliſſet. Nam id Sibi (ut Quintiliani uerbis utar, qui eum notat) & ad ſocerum referri, et ad Fannium poteſt. At ſi dixiſſet Ei, de Fannio utique locutus intelligeretur: aut ſi Ipſi, aut ſi Illi, ſic, Præſertim cùm is Quint. Scæuolam illi. Et ego quidem deuitare cupio amphibologiam. At Priſc. (cuius hoc erat officij) quã eã notat, non modò id non facit, uerumetiam

in

in ipſam incidit paulò pòſt, dum ait: Vel, quum tranſitiũ fiebat in aliquos ſibi cõiunctos, ut ille miſeretur eorũ qui ſecũ uiuunt, uel ſibi parentiũ, uel ſecũ degẽtium, dat ſibi fauẽtibus, incuſat ſecũ certantes, & inuidet ſe indigentibus. Nã id Sibi & id Se (quum tam plur. ſit numeri quàm ſing.) quò referatur ambiguum eſt: ſed hæc amphibologia in primitiuo eſt, illa quam ipſe notat in deriuatiuo, Rogat iſte illum ne ſuo noceat filio. Quaſi uerò nihil ad rem faceret illud de Cicerone, & Varrone, aliud ambigui protulit exemplum.

Suus eſt illius ſeruus, & ſimilia malè dici. CAP. XI.

IN quo etiam exponendo, quod in illo nõ feciſſet, errauit, ut ad aliam quæſtionem tranſeamus. Errauit enim, inquiens, Ambiguum cuius filio ſuo, iſtius, an illius: cuiuſmodi eſt, quod ſuperius dixit: Doceo ego, uel tu, ſuum illius, ſeruũ. Et iterũ: Suus eſt illius ſeruus. Et iterum: Suus illius, iſtius, ipſius hominis. Iniq; alia longè pòſt materia, niſi ſubſtantiuis uel uocatiuis uerbis abiungantur, ſicut & nomina meus es filius, meus uocatur ſeruus: tuus nominor parens, tuus eſt pater: ſuus illius ſum filius, ſuus illius es filius, ſuus illius eſt filius. Et aliquantò pòſt non ſemel, quæ uerba mox ſubiungam, quorum Priſciani exemplorum unum eſt: Suus Vergilij uerſus: ſimile illi, utrũ Platonis, an Ariſtotelis ſuum? Quod ſermonis genus (quantum memini) nuſquam inueni: eoq; mallem aliena prompſiſſet exempla is, qui hoc tradit, quàm ſua finxiſſet. Ad hoc probandum ea quoque facient, quæ de coniuncta huic materia diſputabimus.

Suus neque diſcretionis, neque abundantiæ cauſa poſſe addi ad Ciceronis uel iſtius filius, ſed potius redundare. CAP. XII.

IAm uerba, quæ modò promiſi me ſubiuncturum, utriq; atq; adeò multiplici quæſtioni ſeruient, & idcirco proli-

xius

xius recitentur, quæ hæc sunt: Discretionis quoq; causa, uel abundantiæ, solet cum genitiuo possessoris addi nominatiuus possessiui: ut, Suus est Homeri mos: intelligitur enim non alterius: & Suus Ciceronis filius hæres est patris constitutus: Suus dicitur ad discretionẽ illius, qui sub potestate patris legitimi non est. Quòd autẽ Suus pro uniuscuiusq; proprio accipitur, usus confirmat, Verg. Geor. 1. Molles sua thura Sabæi. Terent. in Phorm. Quot hoïes, tot sententiæ, suus cuiq; mos est. Sin autem in possessionẽ fit à possessore transitio, obliquis possessiui utimur: ut, Cic. miseretur filij sui, præbet suo filio, aspicit suũ filium, potitur suo filio. Sin extrinsecus fit trãsitio in possessionẽ tertiæ personæ, sufficit genitiuo uti ipsius possessoris: ut, Misereor filij Ciceronis: dono filio Ciceronis: accuso filiũ Ciceronis. Licet tamẽ etiã addere possessiui casus cõsequẽtes, uel discretionis causa, uel abũdantiæ, ut Egeo ingenij sui Ciceroïs. Benedico ingenio suo Ciceronis, & similia. Illud quoq; sciendũ, quod cũ in alijs oïbus possessiuis liceat primitiui genitiuo pro omni eorũ uti casu, quod ostẽdimus, in hoc quoq; possessiuo pro noïe tertiæ psonæ quomodo ĩ alijs tũc utimur, quũ ipse possessor aliqd agat in possessionem suã, & cùm in aliã personã iransitũ ostẽdatur facere pro sua possessione: ut, Amat ille suũ filiũ & amat sui filiũ: Benedicit suo filio, & benedicit sui filio: Petit à me ut prosim suo filio, & ut prosim sui filio, si ipsa tamen possessio in possessorẽ faciat trãsitionẽ, non est cõgruũ uti primitiui genitiuo pro possessiuo: quia uim habet cõpositi Græci: ut, Ciceroni reddit suus filius, nõ satis cõmodè p hoc dicitur, Ciceroni redit sui filius: nec, Ciceronis laudat suus filius, pro sui filius, et similia: quia nec apud Græcos bñ dicitur, Κικέρωνα φιλεῖ ὁ ἑαυτοῦ υἱός, nisi more Attico pro sim

plici compositum accipiatur. Est sciendum quòd quia primitiuũ cuius tã singulare, quàm plurale est, licet in possessiuo & unũ & plures possessores eius intelligere, pro significatione genitiui ad possessorem pertinentis: ut, Suus illius, & suus illorũ: nec mirum si per transitionẽ Romani utuntur his pronominibus, Sui, sibi, se, à se, & eius possessiuo, ut ostendimus: necnon si ad coniunctionem Sui, ad alias etiam personas aliquid agat: ut Ille uocat me ad se, ducit te secum, trahit oia in se: uel quũ transitũ facit in aliquos sibi cõiunctos: ut, Ille miseretur eorũ, qui secũ ueniunt, uel sibi parẽtiũ, uel secũ degentiũ: dat sibi fauentibus, incusat seclm certãteis: et inuidet se indigentibus. Et uidentur hæc oĩa possessiuorũ uim habere, & similia, nec incongruè huiusmodi constructionẽ habuisse, cũ Attici quoq; soleãt huiusmodi cõpositis uti in constructionibus; Xenophon ἀπομνημονευμάτων primo: Ἀλλὰ Σωκράτης ἔφη, ὁ κατηγόρος τὸς ἑαυτοῦ ἑταίρους φιλοπλουτίζειν ἐδίδασκε φεύγων συνουσίας αὐτῷ τοὺς φιλτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων. Quòd autẽ etiã genitiuo, uel datiuo, qui loco sit genitiui possessoris, bene additur etiam possessiuũ (ut suprà diximus) non solum nostroriũ, sed etiam antiquorum usus comprobat. Vergilius in Bucolicis:

Et me Phœbus amat, Phœbo sua semper apud me
Munera sunt lauri, & suaue rubens hyacinthus.

Eclog. 3. Terent. in Adelph. Suo sibi hunc gladio iugulo. Plato in Timæo: Μήτ' ἀρὰ ἀργύριον μήτε χρυσίον μήτ' ἄλλο οὐδὲν κτῆμα ἀκτῆτο ἴδιον: Et (quod mirum est) hoc ipsius τὸ ἴδιον etiã primæ, et secũdæ adiũgitur personæ apud illos, ut Ἡμῖν ἐν τῷ πρὸς Εὐκλείδη, ὃν ἂν τὰ ἴδια τὰ ἐμαυτοῦ: pro quo nos dicimus, meum proprium, & tuum proprium. Dicitur tamen etiam suũ proprium illius, ut nõ putetur abuse dare suum, sed indubitabilem discretionem significare. Illud quoq;

quoq; notadū quòd tertiæ personæ possessiuū ad innumerabiles ut dicimus) refertur personas: quippe cū ad omnia tertiæ personæ pronomina, & ad omnia nomina et participia poteſt referri; ut Suus illius, Suus istius, huius, eius, Suus Vergilij uersus, Sua desecentis diligentia. Primæ autem personæ possessiua, & secundæ, non egēt per se prolata adiunctione alicuius genitiui, quū uim genitiui finiti in se habeāt, quomodo nec Suus eget genitiuo sui primitiui, quem in se posſidet, sed extrinsecus alterius uocis propter multitudinē tertiarū personarū. Præter rē fuerit hic notare tā multas, atq; adeò innumerabiles tertius personas, quū tantùm una sit, sed huius personæ innumerabiles uoces. Primū aliud est Suus illius filius, &c. Aliud, Suus est Homeri, uel Homero mos, & Suus cuiq; mos. Et apud Catullū: Suus cuiq; innatus est error: quoniā hic accipitur Suus pro proprius, illhic minimè. Deinde nulla illhic reciprocatiō, quæ hic est: quippe intercedente uerbo inter Suus & genitiuū datiuū ue: sic, Homeri, uel Homero est mos suus, siue mos suus est Homero. Cuiq; est mos suus, siue mos suus est cuiq;: Cuique est innatus suus error, siue suus error est innatus cuiq;. Phœbo sunt semper lauri sua munera apud me; siue lauri sua munera sunt semper Phœbo apud me. De quo genere cōstruēdi, posterius quid etiā apparebit. Nā illud exēplum,

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi: Georg. 1.

inutile exēplū est, in quo nō accipitur Sua pro propria: sed quomō quum dicimus: Mittūt suos legatos, suos milites, suas naues, sua agmina: quo etiā modo accipitur in Terentiano exēplo: Suo sibi hunc gladio iugulo. quod sibi, nulla nisi festiuitatis cuiusdā gratia additum est, nec ita cohæret cū hoc ablatiuo datiuus sui primitiui, ut sit in illis genitiuis, Suus illius, Suus Aristotelis, Platonis ue, nullo pacto separabi-

libus. Nã ſi ſepares, iam alterum genus loquẽdi erit, de quo non loquitur Priſcianus hoc loco, Suusq; ſignificabit quod proprius. Separes autem interiecto uerbo, ad hunc modum: Suus eſt illius mos, Sua eſt iſtius natura, Suus eſt Ariſtot. modus, Suum Platonis genus, Suus eſt Vergilij uerſus, Sua eſt dicentis diligẽtia, ſua docẽtis. Et ſine uerbo ſubſtantiuo: Suus tenet dolor patrem, ſuus matrẽ. nec procul ab hoc abeſt Vergilianum illud: Feſſoſq; ſopor ſuus occupat artus. Quapropter nõ eadem (ut Priſciano placet) ratio dicendi, Suus eſt Homeri uel Homero mos, uſitatiſſimũ loquẽdi genus: & Suus Cicerõis filius hæres eſt patris inſtitutus: quod dici ratio uetat. Nã quod ait, ad diſcretionẽ illius, qui ſecũdum legẽ nõ eſt ſuus, id eſt, ſub poteſtate patris legitimi nõ eſt, nulla ratio eſt, niſi & doceat ſic locutos eſſe uel legum latores, uel principes, ſenatũue, aut populum, uel prætores uel Iuriſconſultos: qui etiam definitũ reliquerũt, qui ſui dicantur uel hæredes, uel ſerui, nunquàm hoc pronomẽ cum genitiuis huiuſmodi copulantes. Et (ut rationẽ quoq; addã) Suus hæres, ad eũ, cuius quis hæres eſt, refertur: ſicut Suus ſeruus, ad eum, cuius quis eſt ſeruus: ut ſi dicã: Nemo poteſt ſuũ inſtituere hæredẽ ſeruũ ſuum: & Sua tutela ad illũ refertur cuius tutela eſt, nec aliter dicitur Suus ad diſcretionem alterius, quàm Meus, Tuus, Alienus. Cum ergo nihil agat Suus, ſi apponatur ad Ciceronis filius, palã eſt redundare, non aliter, quàm in altero exemplo. Egeo ingenij ſui Ciceronis, Benedico ingenio ſuo Cicerõis ubi Suus redũdare nõ aliter quàm in altero exemplo diffitetur Priſcian. ſed pro Redundantia dixit, Abundãtia. Sanè abundantia interdum aliquid cauſæ habet redũdantia nihil. Nã quò dictionẽ non dico abſurdã, ſed otioſam, ac ſimilẽ membro quod integro corpori (ueluti ſextus in manu digitus) adnaſciturꝰ quam

quam ipse quoq; qui ait, tacitè formidat longè pòst quum de uocatiuis pronominum agit, inquiens, itaq; quamuis ad ipsam rerum naturam rectè uideatur posse dici, O sue fili Euandri: & O sua uxor Euandri: ut si dicã Euandrie fili, & Euandria uxor, quum in hoc duæ tertiæ intelligantur personæ, possessoris & possessionis, usus tamen deficit. Cur Prisciane usus deficit? nempe quia deficit ratio, atq; ipsa rerũ natura: quoniã sue & redundat, & reciprocationem (quod ipsius proprium est) perdit. At tu uis addi etiã proprium: nec tamen tunc redundare siue abundare suum, sed indubitabilem significare discretionẽ. Harũ rerum (quum ratio tecum non faceret) si nulla uspiam reperiebas exempla, tradere præcepta non debuisti. Si reperiebas, & illa debebas proferre, quod fecisses (opinor) si reperisses.

Suus, non caret uocatiuo. CAP. XIII.

QVòd si usus & uitandæ redũdantiæ, & conseruandæ reciprocationis causa respuit talem uocatiuum ô sue fili Euandri, quid faciet neutra obstãte istarũ causarũ? profectò uocatiuum oportet admittat, quum natura (Prisciano quoq; testãte) nõ refragetur. At quo pacto reperiemus nec redũdãtẽ, & reciprocũ uocatiuũ? id uerò iã superius ostẽdimus. Si enim illhic, Benedicite domino Angeli sui, id Angeli uocatiui est casus perinde ac si diceretur, ô Angeli sui, et quale esset, Defendite, adiuuate, protegite Cæsarẽ uita periclitãtẽ ô amici sui, ômilites sui, ô ciues sui: quid ni uocatiuũ suus habere dicendũ est? Quòd si nulla huiuscemodi reperiantur exempla, nec mirũ: quia rarò sit opus hoc sermone, & ratio tã ualida est, ut ipsa posimus esse cõtenti.

Non tantùm per nominatiuum, quale est, Videt illum suus filius, licere loqui, sed etiam per alios casus. CAP. XIIII.

SIcut in ea quæstione quæ reliqua est ex Prisciani uerbis, sic paulò ante dicentis: Est tamen aliqua differentia in possessiuo tertiæ personæ, cuius nominatiuo tum utimur, quãdo ad suũ possessorẽ possessio trãsitionẽ facit, & non ad aliũ: ut, Diligit illius, uel Ciceronis suus filius. Præstat illi, uel Ciceroni filius suus: Videt illũ, uel Ciceronẽ suus filius: Bene meretur de illo, & de Cicerone suus filius. Similiter passiua quæ à possessore solo fiunt, nominatiuũ possessionis exigunt: ut, amatur ab illo, uel à Cicer. suus filius. Nec non tam nominatiuo, quàm alijs casibus possessiui licet uti, quum possessorem ostendimus extrinsecus faciente transitionẽ ad aliquam aliã personã pro sua possessione: ut, Rogat me ille, ut suus legat apud me filius, & ut suus doceatur à me filius, & ut sui misereat filij, & ut suo donẽ filio, & ut suum sequar filiũ, & ut suo potiar filio. Nã cur ad nominatiuum coarctat hãc regulã? An nõ hoc per accusatiuum eiusdem generis est? Piget Ciceronis suum filiũ, Rumor est Cæsarem insidiari familiares suos, Constat suũ esse Homeri morem, Fugere Pompeium sua interest, Fratris iã pigere incipit uxorẽ suã. Nam per accusatiuum Latinius dici, quàm per nominatiuũ, sic, Fratris iam incipit uxor sua pigere, alibi docuimus. Cui simile est illud Quintiliani in Militie Mariano: Declam.3. Nec si sit ultæ cupidissimus, pœnitere eum facti sui potest.

Quædam reliquiæ præceptorum, quando indifferenter, quando differenter utamur his pronominibus. CAP XV.

HArũ porrò duarũ Prisciani regularũ, quas nunc ad literã subieci, in posteriore licet pro Suus uti Eius, siue ipsius, id est, genitiuo: ut, Rogat me ille, ut eius legat apud me filius, & ut ipsius doceatur à me filius. In priore nõ itẽ, quod superius quoq; significauimus. Etenim (ut diuersa pro

mã claritatis gratia exẽpla) non ausim dicere, Pythagoram uenerabantur discipuli eius, sed sui: nec, Quẽq; decet ipsius defensio, sed sua, siue sui, ut apud Valerium Martialem:

Et sua riserunt secula Mæonidem. Lib. 5. epigr. 10.

Nam id quod in principio negaui sub speciem transitionis cadere, sua quenq; delectant, sua cuiusq; sunt, sua cuique reddantur, iam admonuimus non posse mutare pronomen, quia tunc substantiuum est, Illud autem ancipitis usus est (quod in posterum cõsultò reseruaui) quoties per ablatiuum loquimur absolutum: ut, Beatus ille est, tot sẽ uel eum iuuantibus. Potest iam secure uiuere tanta sibi, uel ei accedente hæreditate. Quo in genere nonnunquam usu uenit, ut per se, non per Eum, uel ipsum utique loquendum sit.

Quemadmodum in constituendo resoluantur, Sui, Suus q;, in Is, Ipse, Ille. CAP. XVI.

ET (quod mireris) ab ipso Se incipiendũ, ut apud Quintilianũ Institutionũ primo: Tradito sibi puero, docendi peritus ingenium eius in primis, naturãq; perspiciat. Nõ enim dixerim, Tradito ei puero, Sibi in Ei mutato: aut Eius & puero permutatis: sic, Docẽdi peritus in primis ingeniũ pueri, naturãq; perspiciat tradito sibi eo. Sed magis hoc in Suus permittitur, quã in Is, ob id quòd sequi unus illud in cõstructione. Ideoq; resolui in quodlibet triũ (de quibus disseruimus) pronominũ, Is, Ipse, Ille, tanquã affinitatis quodã, aut cõsanguinitatis gradu propinquorum: ut apud Senecã: Sæpe in magistrum scelera redierũt sua: quod ita cõstruẽdũ erit, resoluendumq; scelera magistri sæpe redierunt in eum, siue in ipsũ siue in illum. Nonnunquam resolui non potest: non modò quando est substantiuũ: ut, Suũ cuiq; soluatur, Sua cuiusq; sunt, nisi longa et perinde dura circuitione utamur. Quod cuiusq; est, ei soluatur: quæ cuiusq; sunt Cap. 4.

ipſius ſunt: ſed etiã quãdo accipitur pro proprius: ut, Sum eſt Homeri mos. Sunt & ſua dona parenti. Sunt hîc etiam
Verg. Aen. 1. *ſua præmia laudi, niſi hic circuitione utamur: ut, Mos Homeri eſt eius: Dona parentis ſunt ipſi, Præmia laudis ſunt illi: quod mihi non probatur. Eſt autem & alterũ per hæc ipſa tria pronomina reſolutionis genus, ut ſi dicas: Sæpe in magiſtrum ſcelera redierũt ipſius, uel eius, uel illius: quale eſt illud ſuperius ex Quint. Quomodo & ipſum & Verg. ſcripſiſſe manus eorum docent. Reſoluamus enim: Sæpe ſcelera magiſtri rediere in ipſum, uel in eum, uel in illũ: item, Quomodo manus & ipſius & Vergilij docent eos ſcripſiſſe. Sed hoc tranſeo, & cetera non tam natiua materiæ, quàm adoptiua. Nam gratius facere ſcriptorem exiſtimo qui nõnihil, quàm qui nihil omittit, ne ſaltẽ plus magnitudini uoluminis, quam utilitati legentiũ ſtuduiſſe uideatur.*

PERORATIO OPERIS.

HAEC habui, Ioannes, de pronominum Sui, & Suus reciprocatione, quæ dicerem. Cuius quæſtionis tantùm abeſt ut timeam, nequis tenuitatem, facilitatemq; inſectetur, ut uerear, ne magnitudine potius, ac difficultate deterreatur, & quidem (ſicut initio dixi) Labyrinthea. Etenim me quoque iuuat ad eius finem, uelut ad exitum Labyrinthi peruenisse illius Cretenſis (nam complures fuiſſe memorantur) quem Vergilius idem alibi narrat,

Aeneid. 5. *Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq;*
Mille uijs habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
Frangeret, inde prenſus, & irremeabilis error.

Verùm non eſt cur ego iam uerear iſtam legentium (ſi qui modò hũc libellum legent) deſperationem. Namq; omnem,

quo

Digitized by Google

quæ antea erat, difficultatem, ut illis demerem, ipse suscepi, uniuersasq; fere crutstus cæcæ domus ambages, de Labyrintho, ut amphitheatrum facerē, elaborani, quale in media urbe uisitur, à Vespasiano extructum, aut quale Puteolanum, Campanum ue, aut Veronēse (nam eiusdem exempla sunt plurima) mille uias illud quidem habens, sed sine cæcitate, sine dolo, sine errore, aut (quo magis è uicino simulitudinem sumam) quale summi pontificis palatiū quod proximè Nicolaus Quintus ex confusō, & laberyntheos anfractus habente, augustissimū redidit, non tamē aboletis eorum titulis, qui illud ædificarant, exornarantq;, sed reparatis, atq; magnificentius restitutis, ut non immeritò ueteres summi pontifices (si quis illis harū rerum sensus est) huic plus, quātum ad edificationem pertinet, quam sibipsis debere fateātur, à quo ædificante plus ornamenti acceperūt. Factum haud dubiè omniū palatiorū magnificētia præclarius. Cui nōnihil nostrū fortasse cōferri poterit, qui priscorum autorum (quantum in nobis est) restituimus, reparauimusq; dignitatē. Sed quid demēs ego qui meū cū illius opere coner ulla ratione cōparare? casam cū regia, tophū cū marmore, æs cum auro, literulas cū excellēti uirtute, ac singulari sapiētia: præsertim quum opusculum hoc nō austim edere, nisi prius ab eo cōprobatum, optimo literarū censore nō solum literarum præside ac principe? Est enim ille, ut semper antea doctrinarum omnium cultor, cēsorq;, ita nunc nō modò Romani pontificatus, ac Romani imperij, uerùm etiā Romani eloquij moderator & princeps. Quæ tria cuinam post homines natos affuisse dicemus? id est, ad duo priora, hoc tertium accessisse? In primis curā gerēdi, ut cùm omnis doctrina, tum uerò lingua Romana (quæ ustatius Latina dicitur) cunctarum doctrinarum seminarium coleretur, &

creſceret: res profectò (ſi uere æſtimemus) maioris laudis, quàm cætera. Si quidē illa ad nos aliorum iudicio, et interdum inuitos, deferūtur. hoc non niſi iudicio noſtro, ſtudioq; contingit. Illa nonnunquam parū rectè administrantur; hoc non uideo quemadmodum nōn rectè queat administrari. Illa huius operam, atque opem deſiderant: hoc etiam ut illa non adſint, per ſe poteſt eſſe contentum. Itaq; ego Nicolaum Quintum, cùm propter alia ſummum hominem iudico, tum uerò propter id, quòd non tantum cultor eſt ſapientiæ, ſed plurimos etiam cultores efficit, haud iniuria comparandum cenſeo choro Muſarum (ſi quæ unquam Muſæ extiterunt) quæ & ſapere ipſæ omnia, & nobis ad capeſſendam omnē ſapientiam autores eſſe creduntur. Ab hoc igitur Ioannes, cuius tu intimus es (ut ad nos reuertar) oraculum poſces, nunquid hic liber tibi dedicatus editione ſit dignus.

FINIS.

BIBLIOTHEQUE LYON 1887

INDEX EORVM QVAE HOC IN LIBRO SCITU digna uidebantur: cuius primus numerus librum, alter libri caput indicat.

A

A	lib.3.cap.66	abhorreo	5.101
ab & abs quibus cum literis iungantur	2.29	abiegnus	1.4
abaculi	6.53	abigo	6.16
abactores	6.16	abigeatus, abigeus	ibid.
abdico	5.104	ablatiuus	2.6
abfore	1.26	ablatiui & genitiui affinitas	3.17

abſin

Digitized by Google

abstinentia 4.41
abus habentia nomina in datiuo & ablatiuo 1.1
ac 2.58
accedit 3.45. accedo 4.2
acceptus in conuiuium 5.7
acceptilatio 5.100
accerso 1.23
accessio, accessus 4.2
accinus 4.28
accipio ignominiã, &c. 3.75
accipio 6.7
accipio excusationem 5.67
accipio iniũriam 6.3
accipio conditionem 4.67 & 5.67
accipio fidem 5.16
accola 4.54
accusator 4.12
accuso 6.13
accusationis uerba 3.32
accusatiuus cũ infinitiuo 2.14
accusatiuus temporis 3.17
accusatiuus pronoũatiuo 3.
aceruus 4.49 (23
acus, acicula 1.5
act1, actiones 4.9
actio, actus 4.2. & 32
actio noxalis 6.35
actiui in passiuum resolutio 3.39
actiui uerbi nitidior usus 3.49
actor 4.32. actũ est 5.108
ad, cum uerbis 3.37
adamo 5.37
addico, addictus morti 5.28
adduco in inuidiam 1.21
adeo 2.44. ad hoc 2.5
adiectiua in bundus 1.12
adiectiuũ ubi collocãdũ 3.27
adjcio 3.45
aditũ munire, aditus 5.26
ad me spectat 3.96
admoueo manũ 5.99
adolescentia lubrica 4.102
adoro 5.11
ad summã, ad summũ 6.20
adsum 5.51. aduento 5.10
ad tempus 4.122
aduerbia quædam in im exeuntia 6.20
aduerbia quædam comparatiua & superlatiua, seruiunt accusatiuo 2.12
aduerbium disiunctiuũ quid moneti ex situ habeat 3.
aduersor 5.80 (26
aduersus, aduerto 5.90
adulatio, adulor 5.66
adulterium 6.45
adultus 1.30
aduocatus 4.13
aduotum 5.70

Digitized by Google

ædes, cum deriuatis, 3.7. & 6.40
ædificare 3.7
ædificium 6.40
ædiles 4.84. & 3.7
ædilitius 4.84
æditui 3.7
ægresco 1.22
æquatis, æquabilis 4. 102. & 6.26
ærarium 1.6
æs alienum conflare 5.94
æstimo 5.20
ætas præmatura 4.107
affatim 6.20
affectatio, Affectio 4.78
affecto, Affectus ibidem
affectus sum 5.35
afficto te iniuria 3.94
affinitas geniti. et abl. 3.17
[illegible] 1.28
africa, afri 4.85
agè, agite, agedum 2.16
agere 6,51. age uerò 2.
agere delectũ 5.60 (24
ager 4.55. & 6.42
ager meus & mei 2.1
ager restibilis 6.42
aggrego 3.45
ago gratias 5.41
ago tibi gratum 3.75
albani, albenses 4.85
aleator, aleare, alea ludere 1.6
aliquantisper 2.48
aliquantò 1.16
aliquis 3.6. & 3.16
alius 1.16. & 3.59
aliter 1.16
alleuo 5.81
allocutio præmatura 4.107
alludere 4.16
alo 5.46. altilis 1.7
alter alterũ accusat 3.30
alter 5.59
aluearium 1.6
alumnus 6.1
amamus nos inuicem, mutuò, & pariter 3.74
amator 5.37
amatorium 1.6
ambitio, ambitus 4.19
ambitiosus ibidem
ambulo 5.79
amicus, amica 5.37
amiculum 2.5
amo 5.37 amor 4.62
amorem conciliare 5.53
amoueo manum 5.90
an, an ne 2.17
anacreon poeta 1.12
andromeda 5.6

Digitized by Google

anguilla lubrica 4.101
animaduerto 3.69
animosus 1.21
anniuersarius 4.108
anniculus 1.5
annona 4.35
annuatim 6.60
ante uim habet comparatiui 1.16
antecedentis à relatiuo discordantia uenusta 3.19
ante diē uenire, adesse 4.80
antehac, ante illud 2.56
antiqui 4.5. aper 4.42
apertum, apertile 2.8
apes non apis dicendū 1.5
apparatus belli 6.54
apparo ibidem
appellationis uerba 3.62
appendo 5.82
appetitus, appeto 5.7
apud te 6.54
aquatilis 1.8
aratio 4.2
arbor 4.27. arceo 6.16
arcesso, & accerso 1.23
architriclinus 434
arcta mulier 6.39
area 4.55. & 6.41
argentarius 4.42 & 44
argutus 1.30
armamentariū, armariū 2.6
armenta, armentarius 4.42
armiger 6.1
arra, arrabo 6.57
artificia 4.44
aruum 4.55. & 6.41
ascisco 5.86. ascribo 3.45
ascriptitius 1.11
assectari 5.77
assentor 5.66
assueuero 5.87
assideo, assido 5.6
asinus 4.42. asylū 6.19
ast 2.15. aster astrū 6.22
assumo 6.3. assurgo 5.12
at, attamen 2.27. atq; 2.
attramentarium 1.6(58
at uerò 3.24
auctio, auctionari 4.32
auctus ibidem
audiens sum tibi 3.42
audio te, & tibi 5.29
audiui à patre, de patre, & ex patre 3.66
audire habeo 5.98
auditorium 1.6
autor 4.32. & 5.30
autoramētū, autorare, 4.32
autoritas 3.88. & 4.32
auersor 5.80
auersus, auerto 5.90

aue 6.30. aulę 4.45
aula 4.34
auricula,auris 1.15
auſculto 3.42
auſpicari, auſpex, auſpicium 6.1
aut 2.17
autem,autem non 2.24
auxilium do & fero 3.65

B

Bacca 2.28
barba,barbæ 6.14
beatitudo,beatus 4.14
bellum 4.64
bene 2.52 & 3.87
bene cenſeo, bene precor, bene mereor 3.87
bene agi cum aliquo 5.102
benedico,benedicus 1.10
beneficentia 4.100
bene habeo,bene habet 5.74
beneuolẽtiã conciliare 5.53
bergomẽſis,bergomũ 5.85
biduo 2.33. bimus 1.5
binoctium 2.33
binus,bini codicilli 3.5
bis centum,bis mille 3.4
blandior 5.66
bombarda 2.34
bona corporalia, & incorporalia 4.98
bonitas,bonum 4.100
bos 4.42. bractea 4.74
breuiter 6.20
bubalus 4.42
bucca,buccæ 4.52
bundus finita nomina 1.9
burdo 4.42

C

Caballus 4.42
calamariũ,calcariũ 1.6
calculi 6.53
calumniator,calliator 6.49.& 50
calumnia 6.50
camelus 4.42
cãpania 4.85. cãpus 4.55
candeo 6.11
caper,capra 4.42
capeſſo 1.23
capio ſpem de te 3.81
capio,capior oculis 6.3
capitalis 4.109
captus 6.3
cardo 6.61. careo 5.85
caritas,charitas 4.42
carnarium 1.6
carnoſus,caro 4.73
carpo 6.6. carptim 6.20
cartilago 1.5
caſtellum,caſtrum 4.20
caſtrenſe peculium 6.40
caſus

Digitized by Google

casus septimus 2.6.
catellus,catullus 4.71.
cateruatim 6.20
catamiti 4.110.
cauillari,cauillatio 6.49
caupona 4.44
causa mea,& mei 1.2
causari 5.67. *cautus* 1.30
cado,cedo 3.45
caesim 6.20
cœlebs,cœlibatus 4.106
celebris,celebritas 4.96
cœnaculum,cœnatio 4.22
censor,censorius 1.62
& 4.84
centum & uigintiquinque annos natus 3.14
centeni 3.5
centurio 6.32
cerasum 4.28
cerebrosus 1.21
cernere est 3.83
certamẽ 4.64. *certe* 2.27
certum est 5.27
ceruix,ceruicis duræ 4.36
ceu 2.36
cicurare,cicuris 4.42
cicur,cicum ibidem
cilium 4.52. *cimbri* 5.10
circiter 2.7
circunscriptio 6.10
circunsisto, circunsto 5.49
circunspectus 1.30
citare 6.2
citra 2.49. *citro* 257
ciuis,ciuitas 4.83
clarus 4.91
cliens 4.12. *cliuus* 4.43
cœpit eum pœnitere 3.46
cogito 5.20
collybistæ 4.44.
colliberti,collibertæ 4.1
collis 4.43
colloco te in spem 3.81
collum 4.36
comenses 4.85
comes,comis 4.38
comicus,comœdus 4.32
comitari 5.77
comitatus 4.38
commeatus 3.10. & 4.36
commendo 3.45
cõmẽtarii,cõmẽtum 4.21
commigro 5.95
commilitones 4.83
committo 3.56
committo ut 2.38
commune,comparo 3.45
cõparatio inæqualiũ 3.72
comparatiua aduerbia seruiunt accusatiuo 2.12
comparatiui & superlatiui differ

Digitized by Google

differentia 1.13
comparatiui natura 1.12
cõparatiui proprietas 1.19
comparatiui resolutio 1.12
compareo 5.51
compẽdiũ participij 1.32
comperendinare 2.33
comperi 5.24
compertum est mihi ibid.
complacitus 1.30
complodo 5.9
complura 4.9
compos 3.34
componere sarcinas 4.49
composita ab ac, q, & 2.5
cõposita ab en, et ecce 2.15
cõposita ab olim et diu 2.36
composita à dudum nuper et pridem 2.43
composita à leuo 5.81
cõposita à quis, uel qui 3.16
cõposita à re 5.63
composita quædam à præ, per, uel re 5.31
compositorũ ab esse & fore differentia 1.26
con præpositio 6.52
concilio 5.54
concipio spem de illo 3.81
concio 4.47
cõciuis 4.83
conclaue 4.34
conclusio 1.30
condictio, condicio 4.64
condiscipuli 4.83
conducibile est 3.49
conducit 3.41
conductitius 1.11
confero 3.45
confector, conficio 6.52
confido 5.47
conflare æs alienum 5.94
confluẽs 1.33. cõfore 1.26
congrus lubricus 4.101
coniecturæ uerba 3.79
coniuratio, coniuro 5.21
coniunctio quid moneti habeat ex collocatiõe 3.26
coniunctiui modi præteriũ à futuro eiusdem quomodo differat 4.28
conniueo 4.52. & 6.7
concisco 5.86
concessus 4.2
consideratus 1.30
consolatio, consolor 4.77
conspicuus 1.30
conspiro, conspiratio 5.21
constat ratio 5.18
cõsternari, cõsternere 5.91
cõstitui, cõstitutum est 5.24
consuetudo 5.5

Digitized by Google

consularis, consul 4. 84
consulo te & tibi 5. 40
consulto, consultor, consultus ibidem
contendo, contentio 6. 4
contentus 1. 30. & 6. 4
conterraneus 4. 83
continens 1. 33
continentia 4. 41
continuò cũ non & ne 2. 30
contraxi æs alienum 5. 94
contraxi tædium 6. 3
conuenio 3. 76
conuenire habeo 5. 98
conuenit 3. 76
conuentus 4. 2
conuersatio 5. 5
conuitium 6. 52
coopto 5. 60
copia mea & mei 2. 1
copia, copiæ, arum 4. 65
cordi est 5. 22
corporalis, corporeus 4. 98
corpulentus, corpus 4. 73
coxa 4. 57
crapulari, crapula 5. 55
cras, crastinus 2. 33
crebresco 1. 22
crepitaculũ, crepitus 4. 29
crimen 4. 58. & 5. 8
crudus 4. 116
cubiculum, non à cubili, Cubiliculum 1. 5
cuias 2. 3. cuius cuia 3. 2
cuiusq; 2. 1
culcitra 6. 46. culpa 4. 6
cũ præpositio 2. 6. 22. & 39
cumani 4. 85
cum pace tua 4. 18
cum primum 1. 17
cupido uolucer 4. 45
curo 1. 27
curia, curiosus 1. 21
cursim 5. 20 cursus 6. 5
custodia 4. 76

D

DAmnãdi uera quibus ca sibus cõstruantur 3. 32
dapes 4. 23
dare facultatem 4. 65
dare operam 4. 70
dare potestatem 4. 18
dare ueniam ibidem
de 3. 66. debello 5. 62
decedo 5. 95. decet 3. 41
declamator 4. 81
declaro 5. 38
decretum est mihi 5. 24
Δέκαρχος 6. 32
decoro, decor 4. 15
decreui, decretum est 2. 54
decuriæ 6. 32

Digitized by Google

decurio, decurio municipalis decurio Roman. ibid.
decus, decôro 4.15
dedecus, dedecoro ibidem
dedere noxæ 6.35
dedititius 1.11
dediſco, dedoceo 5.1
deduco 5.77
defatigatus, defatigor 4.99
defectio, deficere 4.6
defectus 1.30. & 4.6
defendo 6.24. defero 5.44
defeſſus 4.99. deficio 4.6
defore 1.26
defungor, defunctus 5.5 & 4.4
dehiſco 5.15. deinceps 2.56
delabor 5.59
deliberaui 5.24
deliberatum eſt mihi ibidem
deligo. delectum agere 5.60
dementia 3.36
demereor 5.99
demigro 5.95
demum cum compoſitis 6.21
deniq; ibidem
deorſum 2.57
depectus 6.63
depeculor 6.40
depoſitarius, depoſitor 1.6
deprecor 6.24
de repetundis pecunijs 1.24.
deſcendo 5.36
deſciſco 5.86
deſes, deſideo 5.65
deſideratiua uerba 5.23
deſinet me tædere 3.46
deſipio, deſipiſco 5.3
deſpicio 5.56
detulit 5.44. deturbo 5.89
deuenio, deuoluo 5.56
dicax, dicacitas 5.10
dicere oportet 3.20
dicere, dicta, dictio 5.10
dico ſententiam 5.48
dictio 5.10. & 50
dicto, dictum 5.10
die, dies, diecula 4.80
diem obijt 5.44
differentia comparatiui à ſuperlatiuo 1.13
differẽtia infinitiuorum eſſe & fore, et cõpoſitorũ 1.26
differentia, & numerus officiorum apud Roma. 1.12
diligo 5.37
diluculum 4.80
diminutiua in ulus, a, um 1.5
dimitto 3.45
diſcedo 5.95. diſco 5.1
diſcordia elegans relatiui cũ antecedente 3.19
diſcret

Digitized by Google

discretus,disertus 1.30
dispicio 5.56
displiceo mihi 5.92
dispicentia 5.56
dissimulatim 6.20
dissoluo 5.94
distributiua 3.5
disturbo 5.89
dissuadere 5.30 diu 2.35
diuersa et similis uerborũ significatio,et regimẽ 3.45
diuersorium 4.82
diurnum spatium 4.108
diutinus,diuturnus 4.107
do tibi literas,& ad te 3.36
do auxilium 3.65
do optionem 4.67
do fidem 5.16
docibilis,docilis 6.26
docilimus ibidem
doleo 3.17
dolor meus,& mei 2.1
domesticatim 6.20
domi,domus 3.15
donarium 1.6 donec 2.48
dono tibi,& te 3.43
donum 6.39
dormitorium 1.6
duceni 3.5 ductilis 1.8
ducor in spem huius negotij 3.81
dudum 2.34 dum 2.48
duntaxat 2.41

E

EAdem persona tãquam alia 3.64
eatenus 2.42
è & ex,è regione 5.19
è re mea,è republica ibid.
ecce 2.15
Ἐκκλησία ecclesia 4.47
eccos,eccas,eccum 2.15
edico,edictum 5.68
ediſco 5.1
effigies,effingo 5.43
efflagito 5.58
eheu 2.11 eiulo 5.52
elabor 5.59
elephanthus,elephas 4.42
eleuo 5.81 eligere 5.60
ellum,ellam,ellos &c. 2.15
elogium 4.66
emereor,emerita 5.99
emeriti senes,& boues ibi.
emigro 5.45 en 2.15
enectus fame,& siti 6.28
enimuero 2.24
eò,magis 1.16
eò,et quò cũ cõparatiuo 1.15
epistola 3.6
epulum 4.23 epulæ ibid.
eques 6.32

Digitized by Google

ẽ renibus 5.19
ergo 2.43. ergo'ne 2.17
eripio 5.83
errabundus 1.9
eſca 4.53
eße cordi, & in animo 5.22
eſſe cum caſibus 3.23
eſſe & fore cum compoſitis 1.26
eſſendi 1.27
eſſe parem 5.74
eſt maturus rei milit. 4.107
eſurio 1.24
& 2.58 Ἑταῖρος 4.38
& geminatum 3.92
& certè, & ſanè 2.27
etiam 2.50. etſi 2.21
& hoc, & id 2.58
& hoc non ſine, & c. ibidem
euentus 1.7
euidens paßiuè ſumptũ 1.36
euoluo librum 6.43
ex 1.13. & 3.66
exanimatus 6.28
exaudio 5.29
exautoro 6.62
excandeſco 6.11
excedo 5.95
excogito 5.2. & 20
excretus 1.30.
excubiæ 4.69
excuſo 5.67
exemplar, exemplum 6.33
exemplarium ibidem
exequor iuſſa 5.68
ex æquo 5.19
exhæredo 5.104
exhibeo negotium 5.88
exhorreo 5.101
exigo 5.24. eximius 5.35
exiſtimo 5.20
exiſtimatio 3.86
exiſtit, exto 4.53
exitialis, exitiabilis 6.28
exoletus 1.30
exſomnis 1.20
ex, & inter cum interrogatione 1.12
exoro 5.29. expedit 3.49
expendo 5.82
expeto 5.7. explicit 3.41
explodo 5.9
exploratum eſt mihi, exploraui, exploratores 5.24
expoſtulo 5.58
exprobro 6.44
expugno 5.62
ex ſententia habere 5.70
ex tẽpore, extẽporalis 5.19
exturbo 5.89
ex uinculis 5.19
ex uſu, utilitate ibidem
fabrica

Digitized by Google

F

Fabrica 4.44
faceſſo 1.23.& 5.88
facies 4.13. facile 1.18
fecio certiorem, iacturam, &c. 3.65
facio delectum 5.60
facio gradum 5.25
facio gratum 5.76
facio copiam 4.65
facio poteſtatem ibidem
facio inuidiam 1.21
facio paria 5.74
facio tibi iniuriam 3.94
facio iter,& uiam 5.71
facio negotium 5.88
facio poteſtatem 4.18
facio ſermonem 5.97
facio ſtipendia 4.110
facio ut 2.27
factio 4.63. factor 4.32
falſus 1.30. fallit me 3.80
fama 4.7
fama mea,& mei 2.1
famoſus,famoſa mulier 1.21
faſces 4.84
faſtidioſus 1.21
faſtidium meum,& mei 2.1
fatigatus 4.99. fatuus 4.113
febris annua, & quotidiana 4.108
felix,felicitas 4.87.et 4.114
femĕ,femina,femora 4.57
femoralia, feminalia ibidem
fex 5.61
feræ 4.42. ferè 2.49
fero, fero tibi acceptum 5.100
fero conditionem 4.67
fero auxilium,& opĕ 3.65
ferox,ferus 4.97
ferre ſentĕtiã,& legĕ 5.48
ferri 6.51
ferruminatio, ferrumino,ferrumen. 6.58
feſſus 4.99
feſta Septimontialia 4.43
feſtiuus,feſtus 4.92
fictitius,fictilis 1.8
ficus,ficulnus 1.4
fides pro tormentis 1.5
fides 5.30
fides non fidis,fidicula 1.5
fiens non dicitur 1.22
filiaſter,1.5. filius, 3.70
finis,et propoſiti uerba 3.85
finitionis uerba 3.78
fingo 5.43. fio 1.22
fio tibi obuius 3.77
fiſilis 1.8
flagella,flagellare 6.47
flagitium 4.58. flagito 5.58

Digitized by Google

fleo 5.52. fluuiatilis 1.8
fluxus 1.30
fœneratitius 1.11
fœnero, fœneror 5.25
fœnus 4.59
fœtificare, fœtura 4.71
fœtuosus 1.21
fœtus fœtura, fœtificare 4.71
folia 4.68
fore, & esse cum compositis 1.26
formidolosus 1.21
frango nauim & simil. 3.75
fremitus 4.29
frequens, frequentia 4.96
frondes 4.68
fruges 4.25 fruor 5.5
frumenta præmatura 4.107
frumenti copia 4.75
frutex, fruticari 4.27
fuga 6.5
fundus, fundum 6.41
fundare, fundamentum ibid.
fungor 5.5
fustigare 6.47
futilis 1.8
futurum coniunctiui, quo distet à præterito eiusdem modi 3.28
futurum participij 1.33

G

GAlli gaudeo, gaudium 5.6
gemma 6.64. gemo 5.42
gena 4.52
generatim, generaliter 6.20
genitiuorum significatio 2.1
genitiui & ablatiui affinitas 3.17
genitor, genitrix 3.70
genuinus dens 4.52
genuino rodere ibidem
gerundiorum significatio & usus 1.25. & 27
germiculum 1.5
gesta 4.9 gestus, gestio 4.2
glans 4.28
gladiatorium munus 4.16
glorioſus 1.41
gradum facio & iacio 5.26
grammatici audaces & supercilioſi 2.1
gratiam ago, refero, habeo, & reddo 5.41
gratiam ineo non dici 5.51
gratificor 5.76
grator, gratulor 5.42
gratum facio 5.76
gratus 4.89
grauis, grauidus 6.80
gregati 6.20. greges 4.42

Digitized by Google

Gremium 4.37
γυνὴ 6.38

H

HAbeo ad uotum 5.70
habeo à patre mandatum 1.25
habeo cum gerundijs 1.26
habeo copias omnium rerum 4.65
habeo audire 5.98
habeo conuenire *ibidem*
habeo delectum 5.60
habeo fidem 5.60
habeo gratiam 5.41
habeo in animo 1.25
habeo iter 5.71
habeo orationem 5.97
habeo rationem 5.18
habeo polliceri 5.98
habeo sermonem 5.97
habeo te excusatum 5.67
habeo te loco patris, & similia 3.88
haud auspicato 6.1
hei 2.11 *hem* 2.15
heri, hesternus 2.33
herba 4.27
hesterno die 4.81
heu 2.11 *hic* 2.5
hic mihi gloriatur &c. 3.52
hic non est cum illo compa-
randus 3.72
hinnulus 4.42. & 71
hio, hisco 5.15
histrio 4.31
hoc nomine 2.49
hoc magis 1.16
holitor 1.6 *holus* 1.6. & 3.9
homo celebris 4.96
homo capitalis 4.109
homo mansuetæ & bonæ cõditionis 4.67
homo maturus, & præmaturæ militiæ 4.107
hortus 1.6. & 3.9
hospes, hospitium 4.82
hospitales *ibidem*
huc 2.57
huc ades, pro adsis 5.51
hypotheca 6.57

I

IAcere fundamenta 6.41
iacere gradum 5.25
iaculari, iaculum 6.5
iam, iamiam 2.47
iandiu, iandudum 2.35
iamuero 2.24. & 47
iam olim 2.35 *iampridẽ* 1.34
iam ueniet, & iam præsens erit 5.52
ianua 4.8
icus finita nomina 1.10

Digitized by Google

idem 2.5.& 6.20
identidem 2.50
id ætatis 3.17. *idq;* 2.58
id quod,cum alio antececen-te 3.62
igitur 2.43
ignominiosa mißio 6.62
ignorans,ignoranter 4.94
ignotus 1.30
ilis terminata nomina 1.8
illaboratum 5.59
ille 2.4. *illhuc* 2.57
imago mea & mei 2.1
immigro 5.95
immunitas 6.39
impendens, impendeo 5.42
impendo 3.45.& 5.82
imperiosus 1.21
impero 5.48
imperatiuo deest prima per-sona 3.28
impersonalium quorundam regimen nouum 3.46
impertio 5.33
impertior passiuum & de-ponens ibidem
impleo 3.33. *imploro* 5.52
impono,impostor 3.95
imprecor 5.96.& 6.24
improbare 6.44
imprudens 4.94
imprudenter nõ dici,sed per imprudentiam, siue per ignorantiam ibidem
impugno 5.62
imputo 6.44
in cum uerbis 3.37
in agendo,in cœna 3.91
in animo est 5.22
in annos 6.60
in auro, in æs 3.18
incedo 5.79
incesso 3.45. *incessus* 6.45
inchoatiua uerba 1.22
incîdo in æs, uel in ære 3.18
incisim 6.10. *incola* 4.54
inconsideratus 1.30
inconsultus 5.40
incorporeus 4.98
increpare 4.29
incumbo 3.44
incuria 1.21
incuso 6.13
indico,indictum 5.68
in diem 3.68
indoles 4.46
indulgens passiuè sũptũ 1.30
indulgentia, indulgeo 4.18
industrius 1.21
inelaboratum 5.59
ineo gratiam 5.54
inest rei & in re 3.45

Digitized by Google

infensus, infestus 4.111
infestare ibidem
inficialis status 6.9
inficias ire, inficiator ibid.
infidus 4.103
infinitiuorum esse & fore differentia 1.26
infinitiuum interiectum, uel postpositum 3.21
infinitiuo ubi utendum 1.25
infinitiuus loco suppositi ib.
infra 2.53
ingenium præcox 4.107
ingenuus 4.1
ingredior 5.39
ingredior in spem 3.81
ingurgito 5.55
inhibeo 5.4
in horam, in horas 3.68
initium, iniens 5.54
in loco, in locum 3.88
in manibus 5.34
in mentem uenit 3.82
in morem 4.11
innocuus, innoxius 6.17
in primis 3.71
inquilinus 4.54
in rem præsentem 4.112
insciens, inscienter feci 4.94
insignis 5.35
insomnis 1.20
instar 6.18
institutu, institutiones 4.11
instratum 6.46
instructæ naues 5.64
instruo 5.1
in summa 6.20
intendo, intentio 6.4
inter 1.13
inter actionem 3.91
inter agendum, inter cœnandum ibidem
intercedit 3.73
intercludo 5.69
interdico 3.39
interim 2.49
interest cum suppositio 2.1
interrogatio & responsio in diuersis casibus 2.50
interrogo 5.61
intersepio 5.69
interuerto 5.28
intimus 1.17
intra 2.53
introcludo 5.69
intueor te, & in te 3.59
inuenio 5.2
inuerto 5.25
inuestigo 5.45
inueteratus 1.30
inuicem 2.59. & 3.74
inuidia, inuidiosus 1.21

Digitized by Google

iocus,iocari,iocularia 4.16
ipſe 2.1
is 2.5 is demum 6.21
iſte cum aduerbio iſthic, & alijs 2.4
ita comparatum ſeu cõſtitutum eſt 3.89
ita cum ſuperlatiuo 1.15
id reſponſiuum 2.50
ita pro ualde 2.54
ita ne 2.17 itaq; 2.54
iter facere,& habere 5.71
item,itidem 2.50
iterum 2.56
iterum conſul 3.59
iubeo 5.68
iubendi uerba 3.28
iucundus 4.89
iudicij uerba 3.92
iugerum 1.7
iugulus,iugulũ petere 4.36
iugum 4.43
iuratus 1.30
iura, iuris naturalis ſpecies, iuriſconſultus 4.48
iuriſperitus nemo niſi literarum peritus 3. in præf.
iuriſconſultus 5.40
iuriſperitus 4.48
ius naturale,ius ciuile ibid.
iuſſus 1.7
iuſtitium 5.6
iuuat 3.41
iuuenta,iuuentus 4.40

L

Labaſco.labo 5.59
labor, eris, labor, oris, ibidem
lacertoſus 1.21
laceſſo 2.23. & 5.14
laliſio 4.42
lamentor 5.52
lamina 4.74
laniſta 4.16
lapidare 5.6
lapillus 6.64
lapſus 4.99. & 5.59
laſſus 4.99
latebræ,latibula 4.79
lauo,eiusq; deriuatiua 1.2
laxus 4.99
legatio præmatura 4.107
leges 4.48
legibus comparatum ſeu cõſtitutum eſt 3.89
lego,& perlego 5.30
lenticula 1.6
lætabundus 1.9
lætor,lætus 6.12
leues 6.8 leuo 5.81
liber,libri 9.43
liberè loqui 4.17

Digitized by Google

liberi 3.8
liberi ingenui 4.110
libera 4.1
libertas 4.17
libertinitas 4.1
libertinus, libertus ibidem
libra pro pondo 3.13
licentia 4.17. & 18
liceor, licitor 5.28
licet 2.21
lictor, lictorius, lintearius 1.6
litera, literæ, arum 3.6
loco patris 3.88
locorum quorundam nomina 4.85
locus celebris & frequens 4.96
lombardica 4.85
longè 1.17. & 18
lotium 1.2
lubricus 4.101
luculentus 4.91
luce, luci 4.80
lucrum 3.12
luctuosus 1.21
luctus 4.60
lucus 4.56
ludere 4.16
ludibundus 1.9
ludicrum 1.3
ludus 4.16
lues 4.72
lupus 4.42
lusio, lusus 4.16

M

Macellum 4.35
maceror, macesco 1. 22
magis 1.12
magister, magistra 4.38
magistratus officium 4.30
magna autoritate uir 3.17
magnificens 1.30
magni interest 3.3
magniloquēs, & sua cōparatiua, & superlatiua 1.10
maior, maius 1.13
minor, maximus ibidem
maiores 6.55
mala 4.52 *malè* 2.42. & (3.87
maledictum 6.52
maledicentissimus 1.10
malleolus 4.26
malum 6.41
mando 5.68
maneo te 5.93
mango 4.110. & 6.59
manipulatim 6.20
marinus, maritimus 4.95
margarita 6.64
mater 3.70. & 4.38

Digitized by Google

materia 4.38.& 6.52
materies 4.38
matuta dea 4.107
maturè & præmaturè ibid.
matureſco, maturo ibid.
maturrimus, maturus ibid.
maxilla 4.52
mea 2.1.& 3.2
me cum infinitiuo & accuſatiuo 2.14
meditatiua uerba 1.24
mei, tui, ſui pronomina 2.1
membrum 6.10
membratim 6.10.& 20
mẽbranæ pergamenæ 4.85
meme 2.2. *memini* 3.58
memoria mea & mei 2.1
memoria, memoriter 3.93
menda 4.6
mœnia 4.8
meno, mentio, mens, mẽtum, mentior, menta 3.58
menſarius 4.14
mentula 1.5
meo dormientis 2.1
meo iure 6.3
meo nomine 2.49
me occupato, & ſimil. 3.64
mereor 4.110.& 5.99
merere 4.110
meritorij puer, meretrix ib.
meſsis 3.24
metuo 3.27
meum & mei differunt 2.1
meum jolius ibidem
migro 5.95
mihi 3.52
mules 1.14.& 6.32
mules frequẽs ſpectator præliorum 4.96
mules munificus 6.39
mullia, mulle 3.4
mimus 4.13
minimum, minimè 1.18
miniſteria, miniſteriũ 4.50
minor 1.13
minores 6.55
minoris emi 3.1
minus 1.12
mirari ſe 5.92
mirificiſsimus 1.10
mis, tis, ſis 2.1
miſerere poteſt, miſertum eſt 3.46
modeſtia 6.41
modi tres quibus actiuum in paſsiuum reſoluitur 3.39
moleſtia afficere, moleſtare 4.111
moleſtia 6.8
mollis 4.115
momenta 4.41

Digitized by Google

momentum 6.41
monumenta 4.75
morbus capitalis 4.109
moratus morigeratus 4.104
more maiorum cõparatum est 3.89
morigeror, morigerus 4.104
morosus 1.21
moror te 5.93. *mos* 4.11
mulier 6.38
mulier famosa 1.21
mulus 4.41
multò 1.16. & 18
munus 6.39
munerarius 1.6. & 4.16
municeps 4.83. & 6.39
municipatim 6.20
munire uiam 5.71
munimenta 4.75
murus 2.8
musculus 1.5
mutuò aduerbium 2.59
mutuò amare 3.74
mutuo, as, mutuor 5.25
mysterium 4.50

N

Nactus sum 5.2
nam, nanq; 2.55
nam quod ibidem
nascor 3.45
natales, natalia 4.10
natalis, natalitius ibidem
natus 3.70
natura cõstitutũ, cõparatũ, & præscriptum est 3.29
natura comparatiui 1.2
natura superlatiui 1.14
naues instructæ & ornatæ 5.64
næ 6.39 *ne* 6.29. & 2.14. & 17. & 3.29
nec, nec enim ibid. & 2.58
neceße est 3.49
necubi 3.27
nec uerò 2.58
necatus, nectus 6.28
ne dicam 3.20
nedum 2.18
negationis usus 3.27
nego 6.9
negotium 4.61. & 5.88
nemo nostrũ, nõ nostri 2.1
nempe 2.27
neq; autem 2.24
neq; id sine, neq; enim 2.58
neq; hoc, neq; illud ibidem
nequaquã, neutiquam 3.27
neuter neutrũ accusat 3.30
ne'ue 2.17
nihil ad te 3.90
nihil

Digitized by Google

nihil ad Perſium ibidem
nihil,& niſi 3.54
ninirum 2.27
ningit 3.40
niſi 2.19.& 3.29.54
nobilis 5.35
nocentes 6.17
noctè 6.80
nomina diminutiua 1.5
nomina in bundus 1.12
nomina in arius 1.6.& 21
nomina in aſter 1.5
nomina in ceus,eus,itius 1.11
nomina in er,uel in ellus 1.5
nomina in icus 1.10
nomina in io 3.86.& 4.2
noïa in orius,& in oriũ 1.6
nomina in oſus 1.21
nomina in rium 1.6
nomina adiectiua in tilis ſilis & xilis 1.8
noïa quorundã locorũ 4.65
nominatim 6.20
noïatiuus p accuſatiuo 3.23
noïatiuus pro uocatiuo 3.22
nominum criminaliũ,& pœnalium regimen 3.31
non 2.50,& 3.28
non autem 2.24
non continuò, protinus,ſtatim 2.30
non,& niſi,cum alijs uerbis 3.29
non placeo mihi 5.92
nõ pridẽ,non ita pridẽ 2.34
non quia, non quò, non ut, non quòd 2.37
nõ me fugit,& ſimilia 3.80
nõ modò 2.18.& 31.et 3.27
non ſcio,& non uolo, barbara 6.39
non ſolùm,non tantùm 2.18.& 31.& 3.27
noſtras 2.3
notabilis 5.35
nouacula 1.5
noualis 6.42
noui copias tuas 4.65
nouiſſimè 2.50
nouitius 6.59
noxa,noxales actiones 6.35
nudiuſtertius nudiuſquartus 2.33
non 2.50
numen,nutus 6.27
numeralia 1.14.& 3.5
numeralium uſus, & ordo 3.5.& 14
numerorum ordo 3.14
nummularij 4.44
nunc 2.51
nunquando 2.50

Digitized by Google

nuntium,nuntius 6.15
nuper 2.34
nuſpiam,nuſquam 2.28
nutrio,nutrix 5.46
nuto 5.84
nutus 6.27
nux 4.28

O

O 2.13
obeo 5.44
obiter 2.49
obruo 5.55
obſeruantia 4.3
obſeruatio,obſeruo ibidem
obſes 6.31
obuio 3.77.& 5.207
obuius tibi fio, obuius ſum tibi &c, ſimilia 3.77
occupatio,occupatus 5.57
occupo ibidem
occurrit mihi 3.82
otium 4.61
oculi lubrici 4.101
odioſus 1.21
odor 3.9
odium 1.21
odium capitale 4.109
offendo 5.2
offero electionem 4.67
officia 4.30.& 50
officina 4.44
officium 4.30.& 6.39
olim,olimiam 2.35
olus 3.9
omnium rerum copias habeo 4.65
onager 4.42
opem fero 3.65
opera,rę,operę pretium 4.76
operoſus 1.21
oportet legere libros 3.49
opinio 3.86
opifices 4.44
oppetere 5.44
oppidatim 6.20
oppidum 4.20
oppidum frequens 4.96
oppignero 6.57
opprobrium 6.44
oppugno 5.62
opus 4.76
opus agere 5.99
oratio 6.36
orationis copia 4.65
orator 4.81
orbitas,orbus 4.106
ordo 4.14
ordo numerorum 3.14
oriundus 3.57
ornatus nauium 5.64
orphanus 4.33

Digitized by Google

oro 5.29
os 4.52
oſtĕdo cum alijs uerbis 5.72
ouis 4.42

P

PAbulum 4.53
pacatus ſum, pacificatus ſum 5.73
pædor 6.25
pallium 6.46
pallax, Πάλλαξ 6.48
pampinarium 1.6
pannoſus 1.21
par 5.74
paraſitaſter 1.5
paraſitus 4.51
parentheſis 3.11. & 84
parens 3.70
parentalia, parentare 4.23
parem eſſe 5.74
paria facere ibidem
paries 4.8
pariter 2.32
parit mulier filium 5.13
pars mea, & mei 2.1
partio 5.33
partior 5.33. & 3.45
particeps 3.45
parturio 1.24
participia perbellè infinitiuo adiuncta 1.25
participij compendium 1.32
participia in ens in ſubſtantiuum tranſeuntia 1.33
Participiorum copulatio cũ infinitiuo fere 1.26
participium futuri temporis in nomen tranſiens 1.35
participium præteriti actionem, præſentis paßionem ſignificat 1.30
participium præſentis tẽporis pro præterito poni 1.31
parui intereſt 3.3
parumper 2.48
paſco, paſcor 4.53
paßim 6.19
paßiui uſus elegans 3.49
paſtio, paſtus 4.53
pater 3.70. & 4.38
patres 6.55
patrocinari 4.12.
patrocinium, patronus ibidẽ
paucis diebus 3.53
pauliſper 2.48
paulò 1.16
peccatum capitale 4.109
pecora, pecudes 4.42
peculatus, pecunia 6.49
peculiaris, peculium ibid.
pecuniarum copia 4.65
pediculus uel peduncul. 1.5
peius

Digitized by Google

peius 2.52
pellex 6.48
pello 6.47
pellucidum 5.31
penarium 1.6. & 4.35
pendo, & inde cõpoſita 5.82
penes 5.54
penetrabilis, penetralis 6.
penetro 6.57. (26
penſilis 1.8
penuria 4.62
penus 4.35. & 6.56
per 2.48. & 3.64
per et, quã cũ gradibus 1.17
per, cum compoſitis 5.30
peragere reum 5.30
perago iuſſa 4.68
perceptibilis 6.26
percontor 5.61
perditus 5.31
peregrinus 4.82
perẽdie, perẽdinus dies 2.33
perfero 5.30
perfidus 4.10
perfluo, perfuga 5.313
perfunctus 5.44
pergamenũ, pergamũ 4.85
Περίδειπνα 4.23
perinde 2.50
periodus 6.10
periratus, periurus 5.31
perlego 5.30
perlucidum 5.31
permiſſus, permiſſu 1.7.
permaneo 5.30
per meipſum, teipſum 3.64
permitto 5.68
pernocto, pernox 5.30
peroratio, peroro ibidem
perpendo 5.82
perpeſſus 5.31
perpluo ibidem
perquàm 1.17
perſcribo 5.30
perſequor 5.32
perſona 6.34
perſpicuum 5.31
perſuadere, perſuaſio 5.30
pertinax 5.31
peruenio 5.56
peruerſus 5.31
peruigil, peruigilo 5.30
perueſtigo 5.45
peßime 2.52
peſtilentia, peſtis 4.72.
petere iugulum 4.36
peto 5.58
petulans 4.105
petulantia ibidem
Φάρμακον 4.4
philomela 6.20
philoſophaſter. 1.5

Digitized by Google

pigere 3.46
pignero, pignus pigner. 6.
pigneratitius 1.11 (57
piscis, piscículus 1.5
placatus sum 5.73
placeo mihi 5.92
plango 5.52
plantarium, plantæ 1.6
platea frequens 4.96
plenus 3.33
plerique, plerunq; 4.90
plicatilis 1.8
ploro 5.52
pluit 3.40
plumbatura 6.58
pluralis, pro singulari abusio 3.11
plura 4.90
pluris 3.1
plusculus 1.5
pluuiatilis 1.8
poëta 4.32
pœnitet 3.46. & 4.18
polliceri habeo 5.98
poma cruda 4.116
poma præcocia, præmatura, & serotina 4.107
pomarium 1.6
pomeridianum ibidem
pomum 4.28
pompa 4.39
pondo 3.13
pono conditionem 4.67
populabundus 1.9
populnus 1.4
populus frequens 4.96
porcus 4.42
porrò 2.24
porta 4.8
portari 6.51
portitor, portorium 1.6
posco 5.58
possessio 6.41
posset te pigere 3.46
possessiua nominũ quorundam locorum 4.85
post, uim habet compratiui 1.16
posteri 6.55
posteriores ibidem
postremus 3.31
post hac, post illud 2.56
postridie 2.10 & 33
postulatio præmatura 4.
postulo 5.58 (107
potestas mea, & mei 2.1
potio, potus 4.4
potiri, potitus 3.34
potissimũ, nõ potissimè 6.29
poto, eiusq; deriuata 1.2
potorium 1.6
prauum 5.40
præ-

Digitized by Google

præ, in compositione 3.31
præcepta, præceptiões 4.11
præcipio 5.68
præclarus, præclarè 4.91
præcoquus 5.11
præcox 4.107. & 5.31
præditus 5.15
prædium 6.40
prægnans 1.13
prælium 4.64
præmaturus 4.107
præ me fero 5.17
præparo 5.64
præpositiones accusatiuo, et ablatiuo iunctæ 1.27
præripio 5.68
præscribit ratio 8.89
præ se fert, præ se ducit 5.17
præfert, præ se gerit ibid.
præsens 1.33. & 4.112
præsentaneum 4.112
præses, præsideo 5.65
præsides homines, præsidium
præstans 4.121 (5.66
præstare 6.16
præsto sum 5.51
præsul, præsum, præsid. 5.65
præterquàm 3.54
prætor, præto. 1.6. & 4.84
præteriti distãtiã inter futurum cõiunctiui modi 3.28
præteritum pro futuro 3.48
præuaricatio, præuaricarè 6.50
præuaricator ibid.
precor 5.96. & 6.24
pridem 2.34
pridie aduerbiũ 2.10. & 33
pridianus 2.33
prima luce, primis tenebris 4.80
primis tenebris, prima nocte 4.80
prima die, ac nocte ibid.
primipilaris, primip. 4.84
prior, primus 1.13. & 3.31
princeps 1.18
priscus, pristinus 4.86
priuatim & priuatè 6.20
probrum 6.44
procacitas, procax 4.105
proconsul 4.84
procul 2.11
procul dubio 5.49
profectò 2.27
profluens 1.33
profore 1.26
profusus 1.30
prohibeo 5.4
proinde 2.50
promontorium 4.43
pronomina mei, tui, sui 2.1

Digitized by Google

pronuba 6.1
pronuntio memoriter, non memoria 3.93
proœmium 5.54
proœmium apparatiũ 5.64
propediẽ, propemodũ 3.68
propius urbem 2.12
properatim 6.20
propono cũ alijs uerb. 5.72
præpositiones, & rationes interdum confundi 3.50
proprætor, ꝓquæstor 4.84
proprietas cõparatiui 1.19
prosequor 5.22
prosper 4.87
proteruia, proteruus 4.104
protinus cũ ꝑticula nõ 2.30
prouinciatim 6.20
prouoco 5.14
proximè hostem 2.12
proximus 1.17
prudens feci 4.94
pudor 4.195
pueri catamiti 4.110
pueri meritorij ibid.
pugillares 5.8
pugna 4.64
pullastra 1.15
pullus 4.71
pulsare, pulsatio 5.47
punctum 6.41
punctim 6.20
punio 3.69
pupillus 4.33

Q

Quadringeni, quadringenti, quadrageſima 3.5
quadrimus 1.5
quadrinoctio 2.33
qualitas 6.34
quam pro quantum 1.17
quàm, ubi deceat 3.54
quã pridẽ, quã dudum 2.34
quã cũ gradibus 1.17. & 18
quamuis ſub dictione, tamen ſubintelligi 2.40
quàm ut, quàm qui, quàm pro 1.17
quamobrem 3.43
quamuis 2.21
quãdo, quãdoquidem 2.42
quando utimur nominatiuo pro uocatiuo 3.22
qua pietate es 3.74
quanquàm 2.21
quanti, quanticunq; 3.1
quanti intereſt 3.5
quantum & tantum indifferenter iunguntur cum tãto & quanto 1.16
quare qua propter 2.43

Digitized by Google

quartùm consul 3.59
quasi 2.36
quatenus 2.42
quaternus 3.5
quatriduo 3.53
que, coniunctio enclitica 2. 58
quemadmodum 2.54
quæsitum est 5.24
quæsiui te ab ostio, ex ostio de ostio 3.66
quæstus, quæstibus 3.12
questus, questubus ibid.
quæstor, quæstorius 1.6 & 4.84
quæstuosus 1.21
quia 2.31
quicquid, quicunq; 3.16
quid 1.13. & 3.16
quid ad te 3.90
quid est nisi 3.54
quid interest inter præteritum & futurum coniunctiui modi 3.28
quidq; 1.15
quidam 3.16. & 63
quidem 2.23
quin, quinetiam 2.45
quippe 2.27
quippiam 3.16
quis 1.13
quis & is in parēthesi 5.84
quis cui præponendum 3.30
quisquis, quicunq; 3.16
quispiam, quisquam 3.63
quisq; 1.14
quisq; cum uerbo, aut participio 3.60
quod, pro quæ res 3.61
quò, & eò 1.15. & 2.37
quod autē, quod uerò 2.55
quòd coniunctio 2.20. *et* 39
quòd scribis gaudeo, et quòd scribas gaudeo 2.20
quodcunq; 3.16
quodq; 1.15
quò minus, quò secius 1.12
quomodo 2.54
quoniam 2.27
quoquo 3.16
quoquo uersus 2.8
quôq; ablatiuus 1.14
quoq; 2.58
quorundam locorum nomina 4.85
quotannis 6.60
quotidiana febris 4.108
quotidianus ibidem
quoties 2.49
quot modis iubemus 3.28
quotus 1.14
quum 1.39

Digitized by Google

R

Rapio 5.83
raptim 6.20
rasilis 1.8
ratio 6.36
rationem habere, ratio constat, rationem ducere 5.18
rationum, & propositionũ inculcatio 3.50
re 5.31
re composita 5.63
recalluaster 1.5
recedo 5.95
receptor 4.82
reciprocatio fol. 499. cap. 3.
recludo 5.63
reconcilio 5.54
recordationis uerba 3.82
recrudesco 4.116
reddo, pro do 2.56
reddo gratias 5.41
redeo 2.56
reditus parenthesis 3.11
reduco 5.77
refero ad Senatum 5.100
refero gratias 5.41
refero tibi, & ad te 3.38
refert cum suppositio 2.1
refercio, refertus 3.33
refigo 5.63
refragor 4.70
regimem nominum criminalium, & pœnalium 3.32
regimen uerborũ cũ diuersa eorũ significatione 3.45
regionatim 6.20
relatiui cum antecedente discordia elegans 3.19
religiosus 1.21
remaneo 5.63
remigro 5.95
reperio 5.2
repeto 5.63
repetũdarũ, repetũdis 1.34
repignero 6.57
repo, repto 6.5
reporto 5.51
reposco 5.63
repono in te spem 3.91
repositorium 1.6
repurgo 5.31
reputo 6.44
rescisco 6.23
respondeo 3.45
respondeo subauditum 3.47
reses, resideo 5.65
resipisco 5.3
resigno, retego, retexo 5.63
reuertor 2.56
Rheginenses, rhegini 4.85
rhetor 4.81
ridiculus 1.5

Digitized by Google

rixa 6.61
rogationes 4.49
rogatos uelim 1.27
roma urbs septicollis 4.43
rosarium rosetum 1.6
rumor 4.7
ruri 4.80
rursus 2.56

S

Sacellus,la,lum 1.5
sacrarium 1.6
sacrilegium 6.4
salij 5.65
salio, saltatio, saltus, salto 5.103
saltus ibidem. & 4.56
saluber,bris 4.83
salue,saluebis 6.30
salueto,salueo,salutare ibid.
salutifer 4.88
saltem,sanè 2.27
sanus 4.98
sarcina, sarcinam componere,uel colligere 4.49
sarmentum 4.26
satio uerbum, saturo 5.78
saxatilis 1.8
scala 3.13
scaturio 1.24
sciens feci 4.94
scilicet 2.60
sciscitor 5.61
scitus 1.30
scomma 5.10
scribo 5.30
sculptile 1.8
scurra 4.51
secunda uice consul 3.59
secius 1.12
sectile 1.8
sector 1.2
secundum præpositio 2.46
secundus 1.18
secus uim habet comparatiui 1.16
sed cum relatiuo 3.27. & 37
sed saltem, sed certè, sed uel 3.27
sed cui 3.61
sedeo 5.6
sedicula 1.5
seditio 4.63
seges 4.95
segetes præmaturæ 4.107
semel 6.20
sementis 4.24
seminarium 1.6
semisomnus 1.20
senator 4.84
senatorius 1.5. & 4.84
senatus frequens 4.96
senatusconsultum 5.100

Digitized by Google

senecta, senectus 4.40
senes 4.5
senilis ætas matura 4.107
senium 4.40
sensibilis, sensilis 6.26
sentina 6.61
separatim 6.20
sepulcra 4.75
septicollis urbs Roma 4.43
septingeni, septingenteni 3.5
septimontalia festa 4.43
series 4.14
serio 4.16
sero, serotinus 4.107
seruitium, seruitus, seruitia 4.50
sese 2.2
sessilis 1.8
sexceni 3.5
si subauditur 3.48
sic, sicq; 3.50. & 54
sicut, sicuti 2.36. & 54
sicubi, sicunde 3.27
sido 5.6
sidus 6.22
signa pro operibus sculptilibus 4.115
significatio, & regimen uerborum uarium 3.45
siliqua, siliquastrum 1.5
similis tui, uel tibi 3.45
simonia 4.19
simul 2.32
sin, & composita 1.12. & 2.
sinus 4.37 (26
si non, cum uerbo 3.29
singularis 1.15. & 5.35
siquidem 2.25
sis 2.1. *sis frequens* 4.96
sisto 5.6. & 6.31
situs 6.25
siue 2.17
soboles 4.27
socius, sodalis, sodalitas 4.37
solamen, solatium, solor 4.77
solicito 5.75
solus 3.67
solstitium 1.6
soluendo esse 1.27
solummodo 2.41
solutilis 1.8
somnus, et eius cõposita 1.20
sordes 6.61
sortior 5.33
spargo humũ florib. 4.101
spatium annuum, & diurnũ 4.108
species generi præponitur 6.22
spectacula 4.69. & 16
spectat 3.86
spei uerba 3.81

Digitized by Google

ſpero 5.47
ſpē mētumq; oſtendere 5.72
ſponte 2.57
ſtatim cū particula nō 2.30
ſtator, ſtatum 5.6
ſtatus inficialis 6.9
ſtella 6.22
ſterno 6.46
ſterno lectum pallio 4.101
ſtipendia facere 4.110
ſtipendiarius 1.6
ſto 1.6
ſtolidus 4.113
ſtomachoſus 1.21
ſtrages 4.49
ſtragula 6.46
ſtramentitius 1.11
ſtrepitus, ſtridor 4.26
ſtrictim 6.20
ſtructilis 1.8
ſtrues 4.49
ſtudioſus 1.21
ſtultè, ſtultus 4.113
ſtuprare, ſtruprum 6.45
ſua 3.2
ſuadeo, ſuaſor 5.30
ſubijt mihi, & me 3.82
ſubinde 2.50
ſubleuo 5.81
ſubſido 5.6
ſubſidium 5.65
ſubter 2.53
ſuburbana 4.20
ſuccurrit mihi 4.82
ſuffragia, ſuffragor 4.70
ſui 2.1
ſulphuraria 1.6
ſummatim 6.20
ſum maturus audiendæ philoſophiæ 4.107
ſumo 6.3
ſum poſitus in hac conditione 4.67
ſum præmaturus militiæ 4.107
ſumptuoſus 1.21
ſum tibi audiens 3.42
ſum tibi obuius 3.77
ſuper 2.53
ſuper cœnam 3.91
ſuperioribus diebus 3.53
ſuperficies 4.31
ſuperlatio 1.3
ſuperlatiui aduerbia ſeruiunt accuſatiuo 2.12
ſuperlatiui reſolutio 1.12
ſuperlat. nōinis natura 1.14
ſuperſum 5.53
ſupini 3.44
ſupinum in tum 1.28
ſupinum in tu 1.29
ſuppetias uenire, ſuppetiæ 6.9

Digitized by Google

ſupplico 5.11
ſupplicium capitale 4.109
ſupplicium ſumo 6.3
ſupplodo 5.9
ſupra 2.53
ſurdaſter 1.5
ſurſum, & deorſum 2.57
ſuſcipio curas, & ſimilia 6.3
ſuſcipio 5.56
ſuſtulit pater filium 5.13
ſutilis 1.8
ſutrina 4.44 ſuus 2.2
ſuum quiſq; 3.60
ſylua 4.56
ſyncerum 6.37
ſynechdoche 3.17
Συσίτιος 4.38

T

Taberna, tabernarij 4.44
taberna meritoria 4.110
tabellarium 1.6
tabulæ 4.115
tacitus 1.30
tam 1.16. & 18
tamen, qua de cauſa ab oratione quandoque abijciatur 2.40
tamen cum relatiuo 5.61
tametſi 2.21
tandem 6.21 tandiu 2.35
tanquam 2.36
tanti, Quanti, cum compoſitis 3.1
tanti intereſt 3.3
tantiſper 2.48
tantum 2.44
tantũ abeſt, tantũ non 2.31
tantum & tantò, quibus iungantur gradibus 1.16
tantundem, tantidem 3.1
tædere 3.46
tectorium 1.6
temere 2.49
temperantia 441
tẽpo pro tẽpore poſitũ 3.48
tẽpus continuũ per accuſatiuũ ſignificari falsũ eſſe 3.53
tenebræ 4.80
teneo memoria 6.3
tentorium 1.6
tenus 2.8. & 9
tergiuerſator, tergiuerſari 6.50
ternus 3.5
ter conſul, tertium conſul 3.50
terra, territorium 4.83
terræ gremium 4.37
tertia uice conſul 5.59
teſtamentum 6.36
tete, & tutu 2.2 texilis 1.8
thar

Digitized by Google

tharsis 5.6
thebani, Thebæi 4.85
theca 1.6
Θῆλυς 6.38
tibi uacans 3.53
timeo 1.25
timeo tibi, timeo te 3.45
tinctilis 1.8
titubo 5.84
toga, togati 6.46
tollo 5.13
tornatilis, tortilis, tonsilis 1.8
tractim 6.20
traijcio 3.36
tragœdus, tragicus 4.32
transfero 3.35
translucens 5.31
transmarinus 4.95
transmaritimum ibidem
transmugro 5.95
trapeza, trapezita 4.44
treceni, triceni 3.5
tribunus, tribunitius 4.84
tributarius, tributorius 1.6
triclinium 4.34
triduo 2.33, & 3.53
trimus 3.5. & 1.5
trinoctio 2.33
trinus, trinitas 3.5
trinum nundinum ibidem
tripudium 5.103
triumphalis 4.84
triumphator ibidem
triuialis scientia 4.16
tua, tua interest 3.2
tui 2.1
tum 2.22. *tum uerò* 2.24
tuo ipsius 2.1
tuo nomine 2.49
tuos qui 2.1
turba 6.61
turbo, binis ibidem
turchia, teucria 4.8
turmatim 6.20
tutu, & tete 2.2
tutus 1.30
tuus 2.1

V

VAcillo 5.84
uaco, uacat 5.85
uadatus, uas 6.31
uadimonium ibidem
ualde 1.18
uale, ualeo, ualeant 6.30
ualetudo 6.18. & 6.30
ualetudinarij 6.30
uæ 2.11
uber a lacte grauida 6.7
ubertim 6.20
ubi collocãdum adiect. 3.25
ubi primùm 1.17

Digitized by Google

ubiq; 6.19
ue 2.17
uectatio,uector 3.86
uectigal 4.59
uel 2.17
uelut,ueluti 2.36
uenalis 4.93
uenalitiarij 6.59
uendibilis 4.93
uendico 5.8
ueni,uenito 3.28
uenia 4.18
ueni in opinionem,ſuſpicionem,obliuionẽ,&c. 3.86
uenire in mẽtẽ 1.25.& 3.82
uentito 5.10
uenuſtẽ diſcordat relatiuum cum antecedente 3.19
uerba ad autoritatem pertinentia 3.89
uerba ad finem operis pertinentia 3.85
uerba ad finitionem pertinentia 3.78
uerba ad coniecturam pertinentia 3.79
uerba ad notitiam pertinentia 3.80
uerba ad ſpem pertinentia 3.81
uerba ad recordationẽ pertinentia 3.82
uerba ad uiſionem pertinentia 3.83
uerba deſideratiua 1.23
uerba quando uenuſtẽ in oratione aut deſunt, aut redundant 3.47
uerba motus 1.27
uerbalia in atio 1.2
uerba in fio 1.22
uerba in rio meditatiua 1.24
uerba præteriti temporis, pro futuri 3.48
uerba inchoatiua 1.22
uerba motus ad quem 1.25
uerba indefinita 1.28
uerba pretij cum caſu 3.1
uerba præteriti, pro futuro 3.48
uerbera,uerberatio 6.47
uerberare ibidem
uerbo paßiuo, ubi nitidius utamur,ubi actiuo 3.49
uerborum uariũm regimen, & ſignificatio 3.45
uerbum cui perſonæ, generi & numero reſpõdere debeat 3.24
uereor ut,& ne 3.27
uerna,uernaculus 1.5
uero 2.24

Digitized by Google

uersicolor 6.55
uersicoloria,riæ ibidem
uersilis 1.8
uersus 2.8
uertex 6.11
uescor 4.53
uesperi 4.80
uespertilio 4.45
uestiarium 1.6
uestigo 5.45
uestras,& nostras 2.3
uetatio non uetitio 1.2
ueterator 6.59
ueto 6.9
ueteres 4.5
uia 3.66
uiam facere 5.71
uiam munire ibidem
uicatim 6.20
uicinia,uicinitas 4.20
uicissim 2.59
uicus 4.20
uictito 5.10
uictus 6.56
uidelicet 2.60
uideor uenuste usurpatum 3.51
uideo te accusatũ,&c. 1.28
uidere licet,uideas 3.83
uigiliæ 4.69
uilla 6.41
uindico,uindicta 5.8
uir 3.70
uir magnæ, paruæ, mediocris conditionis 4.67
uirgo 6.38
uiritim 6.20
uirtuosus non dicitur 1.21
uirtutis,et uitij indoles 4.46
uiso 1.23
uitabundus 1.9
uitium 4.6.& 5.8
uitium capitale 4.109
uiuarium 1.6
ultro citroq; 2.57
ullus 3.63
umbratilis 1.8
una 2.32
unio 6.64
unus 3.67
unus aut alter 4.59
unusquisq; 1.14
uocatiui in nominatiuũ mutatio 3.22
uocare in inuidiam 1.21
uocaui te à uia, é uia, de uia 3.66
uociferor 5.52
uocor in ꝑtem 3.81
uolatilis 1.8
uolitare, uolatus 6.5
uolo 3.49

Digitized by Google

uolucris 4.45
uolumen 6.43
uoluptuosus 1.21
urbani uici 4.20
urbs Roma ibidem
urbs frequens 4.96
urbs Septicollis Roma 4.43
usquam 6.19
usq; 2.8. & 4.112
usqueadeo 2.44
usq; eò ibid.
usurpo 5.50
usus 5.5
usus nominatiui, pro uocatiuo, & contrà 3.21
usus pluralis, pro singulari 3.21
usus nominatiui, pro accusatiuo 3.23
usus negationis 3.27
ut cæteros 3.21
ut cæteri ibidem
ut, cùm facio, & committo 2.38
uter, & Quis, cum interrogatione 1.13
uter utrum accusat 1.30
uterq; cum uerbo, uel participio 3.60
ut, & Ita, cum superlatiuo 1.15
uti 2.36
utile est 3.49
utique 2.27
utpote ibidem
utor 5.5
ut primùm 1.17
ut, pro quàm, uel quantum ibidem
ut, pro quippe, seu utpote 2.28.36. & 54
ut quia 2.37
ut quòd ibidem
utroq; uersus 2.8
utrum 1.13
ut, superlatiuo iunctum 1.15
ut tamen, abijcitur ab oratione 2.40
uuaceus 1.11
uuæ præcoces, & serotinæ 4.107
uultus 4.13

Z

zeugma 3.24

FINIS.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON

Digitized by Google

SEBASTIANVS
GRYPHIVS GER-
MANVS EXCV-
DEBAT LV-
GDVNI,
ANN. M. D. VLI.

Digitized by Google

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1687

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google